

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

DOKTORA TEZİ

**TÜRK EDEBİYATINDA TEMİMÜ'D-DÂRÎ HİKÂYELERİ
(İNCELEME- METİN)**

Mustafa Uğurlu ARSLAN

Diyarbakır 2015

T.C.

Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili Ve Edebiyatı Anabilim Dalı

DOKTORA TEZİ

**TÜRK EDEBİYATINDA TEMİMÜ'D-DÂRÎ HİKÂYELERİ
(İNCELEME- METİN)**

Mustafa Uğurlu ARSLAN

Danışman

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ

Diyarbakır 2015

KABUL VE ONAY

Mustafa Uğurlu ARSLAN tarafından hazırlanan Türk Edebiyatında Temîmü'd-Dârî Hikâyeleri (İnceleme-Metin) adındaki çalışma, 16.10.2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda jürimiz tarafından Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, **Doktora Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Kemal TİMUR (Başkan)

Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK

Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ (Danışman)

Doç. Dr. Nazmi ÖZEROL

Yrd. Doç. Dr. Ramazan SARIÇİÇEK

TAAHHÜTNAME

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dicle Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “Türk Edebiyatında Temîmü’-d-Dârî Hikâyeleri (İnceleme-Metin)” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve tez yazım kılavuzuna uygun olarak hazırladığımı taahhüt eder, tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım. Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Dicle Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin ... yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/projemin tamamı her yerden erişime açılabilir.

01/10/2015

Mustafa Uğurlu ARSLAN

ÖN SÖZ

Edebî eserler, hiç şüphesiz doğduğu toplumun tarihî ve sosyal çevresiyle yakından ilgilidir ve asırlardan beri kadim milletlerin toplumsal hafızaları olarak varlıklarını devam ettirmişlerdir. Manzum ve mensur pek çok türü bulunan tahkiye geleneği, edebî eserler içerisinde önemli bir yere sahiptir. Diğer edebî ürünlerde olduğu gibi hikâyeler de milletin ruhundan doğmuş, halkın değerlerini konu almış ve barındırdığı zengin kültürel mirası ile toplumun dinî, millî ve sosyal yönünü en iyi ifade eden türlerden biri olarak var olmuştur. Hikâyelere bu yönüyle bakıldığında aslında şairlerin şiirlerinde kullandıkları çeşitli mazmun ve telmihlerin başta Kur'ân-ı Kerîm'deki kıssalar olmak üzere bu tür hikâyelerle ilintili olduğu görülmekte, Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn ve Hüsrev ü Şîrîn hikâyeleri bunun en güzel örnekleri olarak kabul edilmektedir.

İslamiyetten sonra özellikle dinî kural ve kavramların okuyucuya daha etkili bir dille öğretilmesi amacını da taşıyan tahkiye geleneği, Klâsik edebiyat içerisinde kendisine daha fazla yer bulmuştur. Dolayısıyla manzum ve mensur hikâyeler, bir taraftan toplumun inanç dünyasına dair izleri barındırdıkları gibi diğer taraftan da halkın özlemlerini, sevinçlerini ve acılarını da barındırmaktadırlar.

İslâmî kuralları ve sosyal normları okuyucuya aktarmak, okuyucuyu bilgilendirmek ve bilinçlendirmek için olağanüstü unsurlarla kurgulanmış olan Temîmü'd-Dârî hikâyeleri de bu minvalde değerlendirilebilecek hikâyelerden birisidir. Temîm, hikâyenin başkahramanı olduğu gibi aynı zamanda tarihî bir kişiliktir. Bir Hıristiyan bilgini olan Temîm, İslâmiyeti kabulünden sonra din adına

pek çok yararlılık göstermiş bir sahabedir. Bu sahabenin cinler tarafından kaçırılışının hikâye edildiği ve bu varlıklardan korunmanın, onlarla mücadele etmenin yollarının da anlatıldığı hikâye, klâsik aşk hikâyelerinden farklı bir bakış açısı ile kaleme alınan olağanüstü bir macera hikâyesi olarak kabul edilebilir. Bu çalışmanın amacı da günümüze kadar hikâyeler üzerine yapılan çalışmalarda sadece isim olarak zikredilen ancak içerisinde hem kültürel değerler bağlamında hem de dil ve ifade bakımından pek çok unsur barındıran Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin metinlerini bilim dünyasının hizmetine sunmaktır. Nitekim günümüze kadar yapılan klâsik hikâye çalışmalarında çift ve tek kahramanlı aşk hikâyeleri daha fazla öncelenmiş, Temîmü'd-Dârî hikâyeleri gibi olayların daha ziyade cinler âleminde geçtiği, olağanüstü unsurlarla kurgulanmış mâcera hikâyeleri üzerinde pek fazla durulmamıştır. Bu anlamda çalışmanın sahaya katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu noktadan hareketle, yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerin katalogları taranmış, on dokuz yazma ve altı taşbaskı olmak üzere toplam yirmi beş metne ulaşılmıştır. Bu hikâyelerin tamamı okunmuş, eksik ve özet mahiyette bulunan nüshalar ile Arapça nüshalar çalışmaya alınmamış ancak yer yer çalışmanın içerisinde bu nüshalardan istifade edilmiştir. Bunların dışında muhteva olarak en kapsamlı ve en çok motif barındıran biri mensur, dördü manzum olmak üzere beş nüshanın çalışmaya dâhil edilmesi uygun görülmüştür. Okumalarda Eski Anadolu Türkçesi'nin dil hususiyetleri gözetilmiş ancak nüsha içerisindeki yazım farklılıklarında hikâye metnine bağlı kalınmıştır. Nüshaların okunması tamamlandıktan sonra eldeki beş nüshadan hareketle “Ana Hatlarıyla Temîmü'd-Dârî Hikâyesi” başlığı altında genel bir Temîmü'd-Dârî hikâyesi oluşturulmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın Giriş bölümünde hikâye ve hikâyelerin tasnîfi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Birinci Bölümde hikâyenin kahramanı ve aynı zamanda on sekiz hadis-i şerif rivâyet etmiş bir sahabe olan Temîmü'd-Dârî'nin tarihî ve menkıbevî hayatı ele alınmış, daha sonra ise tarihî ve menkıbevî hayatının mukayesesi yapılmıştır. İkinci Bölümde ise öncelikle Temîmü'd-Dârî anlatı geleneği üzerinde durulmuş ve hikâye; şahıs, zaman, mekân, dil ve üslup bakımından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sürecinde klâsik tahlil yöntemine bağlı kalındığı gibi zaman ve mekân açısından değerlendirmeler yapılırken - hikâyede iki farklı zaman ve iki farklı mekân kurgulandığından- modern tahlil yöntemlerinden de istifade edilmeye

çalışılmıştır. Hikâyedeki şahıs isimlerinin sıralamasında hikâyede adı geçen şahısların hikâye içerisindeki yerleri ve bu şahısların önem derecesi dikkate alınmıştır.

Yukarıda da ifade edildiği gibi hikâyeler, içerisinde İslâmî unsurlar, halk inançları ve kültürel değerler barındırdığından hikâyelerin tahlil edilmesinin alana önemli katkılar sağlayacağı düşünülmüştür. Bu minvalde, hikâyedeki “dinî unsurlar, kültürel değerler, kozmik âlem, hayvanlar, bitkiler gibi” ana başlıklar altında bir tahlil çalışması yapılmış ve bu çalışma yapılırken de elde bulunan beş nüsha karşılaştırılarak tahlil gerçekleştirilmiştir. Hikâye metinlerinde geçen Arapça duaların tercümeleri yapılarak dipnotta belirtilmiştir. Ayetlerin ise mealleri verilmiştir. Ayrıca tahlil yapılırken telmih yoluyla ayet ya da hadislerle değinilmişse bu unsurlar da tespit edilip tahlil içerisinde kaynaklarıyla birlikte vermeye gayret edilmiştir.

Çalışmanın Üçüncü Bölümünde, hikâye nüshalarının tasnif ve tavsifine yer verilmiştir. Hikâyelerde nasıl bir tasnif denemesine gidildiği ile ilgili bilgiler verildikten sonra aslında elde bulunan nüshaların müstakil eserler olduğundan, tam bir tasnifin nasıl mümkün olmayacağı izah edilmiştir. Bu bölümde ayrıca elde edilen on dokuz nüshanın tavsifleri yapılmaya çalışılmış, matbu nüshaların ise listesi verilmiştir. Bu bölümünde ayrıca nüshaların seçilmesinde hangi yöntemlerin izlendiği hususunda bilgiler verilmiş ve nüshalar arasında neden bir tenkitli metin oluşturulamadığı hususu tartışılmış ve bu husus çözüme kavuşturulmaya çalışılmıştır. Bu bölümün ikinci kısmında ise nüshaların okunmasında izlenen yöntemler ele alınmıştır. Çalışmanın son kısmına, transkribe edilen metinler eklenmiştir. Metinlerin sıralamasında ise en hacimli metinden başlanarak eş metinler sıralanmıştır. Metinlerden sonra sonuç bölümü ilave edilerek çalışma tamamlanmıştır.

Tezin belirlenme aşamasından okunma ve tamamlanma aşamasına kadar her safhada kıymetli zamanlarını ayırıp, ilmî birikimlerini esirgmeden benimle paylaşan kıymetli hocam Doç. Dr. Ahmet TANYILDIZ’a derin minnet ve şükranlarımı arz ediyorum. Çalışmalarımız süresince akademik tecrübeleri ile yanımızda olan ve kendilerinden istifade ettiğim değerli hocalarım Prof. Dr. Kemal TİMUR’a, Doç. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK’a, Arapça metinlerin tercümesinde kendilerinden yardım aldığım Doç. Dr. Hacı ÖNEN’e, tezimi dil ve imla açısından değerlendiren kıymetli ağabeyim Mehmet Yaşar ARSLAN’a, tezin yazma sürecinde yer yer yardımlarını

aldığım değerli meslektaşlarım Arş. Gör. Özkan CİĞA, Arş. Gör. Abdulhakim TUĞLUK ve Saddam ÇOKUR'a; tezimin her aşamasında manevî desteklerini gördüğüm aileme teşekkürü bir borç bilirim.

Tezdeki metinlerin okuma ve inceleme bölümlerinde hassasiyetle çalışılmasına rağmen okuma ve ifade yanlışları ile karşılaşmanın kaçınılmaz olduğu kanaatindeyim. Bu konuda araştırmacıların katkılarını şükranla kabul edeceğimi ifade etmek isterim.

Bu tez, Dicle Üniversitesi DÜBAP Koordinasyon Birimi tarafından “15-EF-09” numaralı “Türk Edebiyatında Temîmü'd-Dârî Kıssaları (İnceleme- Metin)” projesi kapsamında desteklenmiştir.

Mustafa Uğurlu ARSLAN
Diyarbakır, Ekim – 2015

ÖZET

Bu çalışmada, Türk edebiyatı içerisinde değerlendirdiğimiz Temîmü'd-Dârî hikâyeleri, ilmî usullere uygun olarak ele alınmıştır. Bu kıssalar, tarih boyunca köklü bir gelenek olarak devam eden kıraat meclisleri ve bu meclislerde okunan kitaplar arasında zikredilmektedir. Özellikle okuma ve yazması olmayan halkın, yazılı kültürle buluşturulması, dinî ve ahlâkî açıdan yetiştirilmesi bakımından büyük önem arz etmektedir. Temîmü'd-Dârî hikâyeleri de yaşadığı devrin insanını dinî, ahlâkî ve kültürel açıdan yetiştirecek pek çok unsur barındırmaktadır.

Çalışmada öncelikle, tarihî ve edebî nitelik taşıyan temel kaynaklardan ve konu ile ilgili yapılan akademik çalışmalardan hareketle edebiyatımızda hikâyeye ve hikâyelerin tasnîfi ile ilgili genel bilgiler verilmiştir. Hikâyenin kahramanı ve aynı zamanda tarihî bir kişilik olması sebebiyle Temîm'in tarihî ve menkıbebî hayatları ele alınmıştır. Temîmü'd-Dârî hikâyeleri aynı zamanda bir gelenek olarak varlığını yıllarca devam ettirdiğinden bu anlatı geleneği üzerinde durulmuş ve çalışmaya alınan beş nüshadan hareketle ana hatları ile bir Temîmü'd-Dârî hikâyesi oluşturulmaya çalışılmıştır. Hikâyeler, içerisinde çok sayıda dinî, edebî ve sosyal unsur barındırmaktadır. Bundan dolayı sahaya katkı sağlayacağı düşüncesi ile hikâyeler karşılaştırmalı olarak tahlil edilmiş ve hikâyeler; şahıs, zaman, mekân, dinî unsurlar, kozmik âlem gibi genel başlıklar altında ele alınarak incelenmiştir.

Hikâyeler, bütünüyle Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini taşıdığından çalışmanın Üçüncü Bölümünde hikâyeye nüshalarının okunmasında izlenen yöntem ve

imla hususiyetleri üzerinde durulmuştur. Çalışmanın en sonuna ise seçilen müstakil beş metin eklenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Türk Edebiyatı, hikâye, inceleme, metin, Temîmü'd-Dârî, manzum, mensur.

ABSTRACT

Temimü'd-Dari stories that is included in Turkish literature have been analyzed in this study academically. These stories have been mentioned in reading meetings that is a long-standing custom and in books that is read in these meetings throughout history. It is quite important meeting with written culture for people who is illiterate especially in respect to gaining religious and moral values. Temimü'd-Dari stories include a lot of factor to save people in the sense of religious, cultural and moral.

In the study, it has been informed about story and sorting of the stories in Turkish literature with reference to academic studies about the subject and literal and historical primary resources first of all. Historical and legendary life of Temim who is character of the story and also an historical person has been analyzed. Custom of narration 'Temimü'd-Dari' that maintains its existence for centuries has been discoursed and it has been tried to compose a story of Temimü'd-Dari generally based on the five copies in the study. Stories include a lot of religious, literal and social factors. For this reason, the stories have been analyzed comparatively in contemplation of contribution academically and then the stories analyzed by general titles such as person, time, place, religious factors and cosmic universe.

While the stories have the language features of old Turkish totally, method and dictation used in reading of copies have been focused on in third chapter of the study. And mentioned five copies of the text have been added to the end of the study.

Key Words

Turkish Literature, story, analyzing, text, Temîmü'd-Dârî, poem

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
ÖN SÖZ	I
ÖZET	V
ABSTRACT	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
KISALTMALAR	XVI
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ	XVII
GİRİŞ	1
1. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYE GELENEĞİ.....	2
2. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYELERİN KAYNAKLARI.....	4
3. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYELERİN TASNİFİ	5
3.1. Kaynaklarına Göre Hikâyeler	5
3.1.1. Çeviri Hikâyeler (Tercümeleler).....	5
3.1.2. Farsçadan Çeviriler	7
3.1.3. Arapçadan Çeviriler	7
3.1.4. Diğer Dillerden Çeviriler	8
3.1.5. Telif Hikâyeler	9
3.1.6. Uyarlama-Adaptasyon Hikâyeler.....	9
3.2. Konularına Göre Hikâyeler.....	11
3.2.1. Aşk Hikâyeleri	11
3.2.1.1. Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri.....	11

3.2.1.2. Tek Kahramanlı Aşk Hikâyeleri	12
3.2.1.3. Dinî-Tasavvufî ve Ahlâkî Hikâyeler.....	12
3.2.1.4. Olağanüstü Olayları İhtiva Eden Mâcerâ Hikâyeleri.....	13
3.3. Fıkralar ve Latîfeler	13

I. BÖLÜM

TEMİMÜ'D-DÂRÎ'NİN HAYATI

1. TARİHÎ HAYATI.....	14
1.1. Doğumu Ve Nesebi.....	14
1.2. Müslüman Oluşu.....	15
1.3. İslâm Dinine Hizmetleri.....	17
1.4. Temîm'in Cinler Tarafından Kaçırılışı	18
1.5. Vefâtı	20
2. MENKİBEVÎ HAYATI.....	20
3. TARİHÎ VE MENKİBEVÎ HAYATININ MUKAYESESİ	22

II. BÖLÜM

TEMİMÜ'D-DÂRÎ ANLATI GELENEĞİ

1. ANA HATLARI İLE TEMİMÜ'D-DÂRÎ HİKÂYESİ.....	29
2. HİKÂYENİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ	42
3. HİKÂYEDE DİL VE ÜSLUP	47
4. HİKÂYENİN TAHLİLİ	56
4.1. Hikâye Şahısları.....	57
4.1.1. Temîm	57
4.1.2. Bahtiyar (Temîm'in Eşi).....	60
4.1.3. Ensâr/Ensârî	64
4.1.4. Hz. Ömer	66
4.1.5. Eflâh/Felâh/Eflihûn/Eflâc	72
4.1.6. Hz. Alî.....	73
4.1.7. İfrit (Cin).....	74
4.1.8. Temîm'i Kaçıran Cin	78
4.1.9. Kâfir Cinler	80

4.1.10. Müslüman Cinler.....	83
4.1.11. Hz. Süleyman'ın Yüzüğünü Çalmaya Çalışan Cin	84
4.1.12. Fertesa/Melik Kızı.....	85
4.1.13. Ferîka/İmrag Kızı.....	87
4.1.14. Ammur İbn Abbas.....	87
4.1.15. Berilâ.....	88
4.1.16. Keşiş.....	88
4.1.17. Bevvâb/Kapıcı.....	90
4.1.18. Kadın/Avrat.....	91
4.1.19. Koca	91
4.1.20. Sirtında Hezen (Kalın sopa/değenek) Taşıyan Adam	92
4.1.21. Kova ile Su Havuza Su Çeken Adam	93
4.1.22. Saray İçerisinde Oturan Yiğitler	94
4.1.23. İki Atlı.....	96
4.1.24. Önünde Yeşil Levha Olan Yiğit.....	97
4.1.25. Hızır	99
4.1.26. İbrahim İbn-i Said-i Basrî	107
4.1.27. Ukbe ibni Muķit̄/Ukba İbni Muğit (Ukbe bin Ebi Muayt).....	108
4.1.28. Dûmî/Ömüre	109
4.1.29. Amîr/Emîr	109
4.1.30. Müslim	109
4.1.31. Habîr.....	109
4.1.32. Habîb.....	110
4.2. Dinî Kavramlar ve Şahsiyetler.....	110
4.2.1. Allâh.....	110
4.2.2. Peygamberler	112
4.2.2.1. Hz. Âdem.....	112
4.2.2.2. Hz. Muhammed/Mustafa/Ahmed/Mahmud.....	112

4.2.2.3. Hz. İsa	116
4.2.2.4. Hz. Mûsâ.....	117
4.2.2.5. Hz. Süleyman.....	118
4.2.2.6. Hz. Yakûb	122
4.2.2.7. Yûsuf.....	123
4.2.2.8. Hz. İbrahim	123
4.2.2.9. Hz. İsmâil.....	123
4.2.2.10. Hz. İdris	124
4.2.2.11. Hz. Yûnus	124
4.2.2.12. Hz. Nûh.....	124
4.2.2.13. Hz. Eyyûb	126
4.2.2.14. Hz. İlyas.....	126
4.2.2.15. Danyal.....	127
4.2.3. Sahabeler.....	127
4.2.3.1. Hz. Ebûbekir	127
4.2.3.2. Hz. Osman	128
4.2.3.3. Hz. Hasan/Hz. Hüseyin.....	130
4.2.3.4. Abdullah İbn Abbas	130
4.2.4. Diğer Şahislar.....	132
4.2.4.1. Nemrûd	132
4.2.4.2. Firavun.....	132
4.2.5. MELEKLER	133
4.2.5.1. Cebrâil ve Mikâil	133
4.2.5.2. Koruyucu Melekler.....	135
4.2.5.3. Kirâmen Kâtibîn	136
4.2.5.4. Ferište	136
4.2.6. Kutsal Kitaplar	137
4.2.6.1. Kur'ân-ı Kerîm	137

4.2.6.2. Ayetler	140
4.2.6.3. Dualar	141
4.2.6.4. İncil	147
4.2.7. Ahiret Ve İlgili Mefhumlar	148
4.2.7.1. Cennet/Uçmak	148
4.2.7.2. Cehennem/Tamu	149
4.2.7.3. Şeytân-İblis	152
4.2.7.4. Namaz	154
4.2.7.5. Oruç/Zekat/Hac	155
4.2.7.6. Mescid	156
4.2.7.7. Ezan	157
4.2.7.8. Mahşer	157
4.2.7.9. Deccâl	157
4.2.7.10. Dabbetü'l Arz	162
4.2.7.11. Kıyâmet	165
4.2.8. Diğer İtikadî Mefhumlar	167
4.2.8.1. Hayat	167
4.2.8.2. Ölüm	168
4.2.8.3. Müslüman	170
4.2.8.4. Hıristiyan	172
4.2.8.5. Hâricî	174
4.2.8.6. Râfizî	175
4.3. Kozmik Âlem Ve Tabiat	176
4.3.1. Gökyüzü ile İlgili Unsurlar (yıldızlar, yağmur, rüzgâr, yıldırım, bulut)	176
4.3.2. Dünyâ	180
4.3.3. Güneş	181
4.3.4. Ay	181

4.3.5. Yıldız.....	182
4.3.6. Deniz.....	183
4.3.7. Dere.....	185
4.3.8. Irmak.....	186
4.3.9. Hava.....	187
4.3.10. Su.....	187
4.3.11. Toprak.....	189
4.3.12. Zembem.....	190
4.4. Bitkiler Ve Çiçekler.....	191
4.4.1. Ağaç.....	191
4.4.2. Meşe.....	192
4.4.3. Bahçe.....	193
4.4.4. Erguvan.....	194
4.4.5. Zaferan/Safran.....	194
4.4.6. Sümbül.....	195
4.5. Meyveler.....	195
4.5.1. Elma–Armut–Üzüm.....	196
4.5.2. Fındık.....	197
4.5.3. Nar.....	200
4.6. Hayvanlar.....	201
4.6.1. Kaplan/Fil/Deve/Domuz/Eşek/Koyun/At.....	201
4.6.2. Yılan/Ejderha.....	204
4.6.3. Kuş.....	207
4.6.4. Köpek/Kelp.....	210
4.6.5. Aslan.....	211
4.6.6. Balık/Mâhi.....	212
4.6.7. Eşek/Hasase.....	213
4.7. Halk İnanışları/Dinî İnançlar/Toplumsal Normlar.....	214
4.7.1. Sabır/Gurur ve Tevekkül İle İlgili Tavsiyeler.....	219

4.8. Hikâyede Mekân	223
4.8.1. Zâr/Aze Adası	226
4.8.2. Dâris/Dâre Dağı	227
4.8.3. Cezîre/Ada	228
4.8.4. Irak	229
4.8.5. Kaf Mülkü	230
4.8.6. Kasır	231
4.8.7. Temîm'in Evi	233
4.8.8. Medine	235
4.9. Hikâyede Zaman	236

III. BÖLÜM

HİKÂYE NÜSHALARI

1. NÜSHALARIN TASNÎF VE DEĞERLENDİRİLMESİ	240
2.NÜSHALARIN TAVSİFİ	243
2.1. Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi 03 Gedik 17184/2	243
2.2. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 07 HK 3768	244
2.3. Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 979/2.....	245
2.4. İstanbul Büyükşehir Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığı Bel-Yaz-K0794.....	245
2.5. İstanbul Büyükşehir Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığı Bel-Yaz-K0003.....	246
2.6. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi EFKND 2495-225.....	247
2.7. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 873.....	248
2.8. Milli Kütüphane 06 Mil. Yz A 5361.....	248
2.9. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 4633/9.....	249
2.10. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8192.....	250
2.11. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 9117.....	250
2.12. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 9148.....	251
2.13. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 01693.....	252
2.14. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu 02560.....	253
2.15. Süleymaniye Kütüphanesi Kemankuş Koleksiyonu 00541/002	254
2.16. Süleymaniye Kütüphanesi Nür-ı Osmaniye Koleksiyonu 04937/05	254
2.17. Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi Hazine 1155	255
2.18. National Bibliotheque Numerique Recueil d'opuscules en Turc (Turc 134).....	256

2.19. National Bibliotheque Numerique Recueil d'opuscules en Turc (Turc 252).....	256
3. METİNLERİN SEÇİLMESİNDE İZLENEN YÖNTEM	257
4. TENKİDLİ METİN ÇALIŞMASI NEDEN YAPILMADI.....	258
5. METİNLERİN OKUNMASINDA İZLENEN YÖNTEM VE İMLÂ HUSUSİYETLERİ	270

IV. BÖLÜM

METİNLER

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ KÜTÜPHANESİ EFKND 2495-225	279
2. NATIONAL BIBLIOTHEQUE NUMERIQUE RECUEIL D'OPUSCULES EN TURC (TURC 134)	397
3. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ HACI MAHMUD EFENDİ KOLEKSİYONU 01693	507
4. TOPKAPI SARAYI MÜZE KÜTÜPHANESİ HAZİNE 1155.....	616
5. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE YAZMALARİ ATATÜRK KİTAPLIĞI BEL-YAZ-K0003	721
SONUÇ.....	733
KAYNAKÇA	735

KISALTMALAR

<i>age.</i>	Adı geçen eser
AK	Atatürk Kitaplığı
<i>bk.</i>	Bakınız
B.	Bibliothèque Numérique Recueil d'opuscules en Turc
<i>bs.</i>	Baskı, basım
C.	Cilt
DİA	Diyanet İslam Ansiklopedisi
İÜ	İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi
K	Konya Yazma Eser Kütüphanesi
M	Milli Kütüphane
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
<i>s.</i>	Sayfa
S.	Sayı
S	Süleymaniye Kütüphanesi
T	Topkapı Hazine Kütüphanesi
TDV	Türkiye Diyanet Vakfı
TDK	Türk Dil Kurumu
<i>vr.</i>	Varak
<i>yy.</i>	Yüzyıl

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

Ünlüler	
a) Kısa	b) Uzun
ا : a, e, ı, i, u, ü	ا, آ : ā
اَ, اِ : a, e	ي : ī
ى : ı, i,	و : ū, õ
او, و, وُ, وِ : u, ü, o, õ	

Sessizler			
ء ʾ	خ ḫ	ص ṣ	ك k, g, ñ
ب b, p	د d	ض ḍ, ḏ	گ g
پ p	ذ z	ط ṭ	ل l
ت t	ر r	ظ ḏ	م m
ث ṯ	ز z	ع ʿ	ن n
ج c, ç	ژ j	غ ğ	ه h
چ ç	س s	ف f	و v
ح h	ش š	ق q	ی y

GİRİŞ

Edebî eserler, asırlardan beri halkın bedîî zevklerinin ve toplumsal hafızalarının ürünü olarak var olmuştur. Klâsik Türk Edebiyatı denilince akla ilk olarak şüphesiz şiir ve şair gelmektedir ancak şiir kadar ön planda olmasa da nesirle de çok önemli eserler kaleme alınmıştır. Manzum ve mensur olarak kaleme alınan eserler arasında ise hikâyelerin yeri ise önemli bir yekun teşkil etmektedir. Klasik edebiyatımız içerisinde zikredilen pek çok hikâye ve mesnevüler müstakil eserler olarak var oldukları gibi klâsik şiirimiz içerisinde Yûsuf u Züleyhâ kıssasında olduğu gibi, telmihler yoluyla da hayat bulmuşlardır.

İslam kültürü çerçevesinde gelişimini sürdüren Klâsik edebiyatın temel kaynaklarına bakıldığında Kur'ân, hadîs, kelâm, akâid, İslâm tarihi, dinî ve efsânevî şahsiyetler önemli bir yere sahiptir. Bu bağlamda İslamî kural ve kaideleri okuyucuya aktarmak, okura ders vermek ve okurun sosyal hayatında olumlu değişiklikler oluşturmak için kaleme alınan Pendnâmeler, Envârü'l-Âşıkîn, Ahmediyye, Battal Gazi, Hayber Kalesi, Kan Kalesi, Hikâye-i Geyik, Hikâye-i Kesikbaş, Hikâye-i Gögercin gibi eserlerin niteliğini ve konusunu belirlemede etkili olmuştur.

Batılı anlamda hikâye, edebiyatımıza Tanzimatla birlikte girmiştir. “ *Edebî terim olarak birbirinden farklı olan hikâye ve roman, bütün Tanzimat edebiyatı boyunca birbirine karışır. ‘Hikâye’ adının gelenekte yeri bulunmamasına mukabil ‘roman’ Batılı bir kabramdır. Ancak gerçek adıyla ‘küçük hikâye’ olan türü henüz*

tanımayan Osmanlı aydını için sadece uzun hikâye ve roman vardır.”¹ Kavruk, hikâyeciliğimizin temelini çok daha önceki tarihlere dayandığını ifade etmiş ve bunun sebebinin ise şu şekilde dile getirmiştir: “Türk hikâyeciliği konusunda edebiyatımızın bütününe içine alan, derinlemesine bir çalışmanın yapılmamış olmasından, dolayısıyla eski edebiyatımızdaki klâsik hikâyelerimizin ve hikâyeciliğimizin incelenmemiş bulunmasından, bunun yanında ‘hikâye’nin sadece bugünkü modern hikâye çerçevesi içinde değerlendirilmesinden kaynaklanmaktadır”²

Klasik şiirimizdeki değişimlerde olduğu gibi Batılı anlamda ortaya çıkan hikâyelerimizde de uzun yıllar geleneğin izleri devam etmiştir. İslâmiyet öncesi yarı şiir özelliği taşıyan destanlarla başlayan hikâye süreci, İslâmiyetten sonra da Hint, İran ve Arap kültürünün etkisi ile zenginleşmiş ve sembolik karakterlerin ağır bastığı mesnevîler ile ayrı bir boyut kazanarak günümüz hikâyeciliğinin şekillenmesine katkıda bulunmuştur.

1. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYE GELENEĞİ

Edebiyat ve Sanat Terimleri Sözlüğü’nde hikâye, hayâlde tasarlanan meraklı birtakım olayları anlatarak okuyanda heyecan veya zevk uyandıran ve çoğu ancak birkaç sayfa tutan yazı olarak tanımlanmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun Türkçe sözlüğünde ise 1. Az çok ayrıntıları verilerek anlatılan olay, 2. Baştan geçen bir olayı anlatma, 3. Belli bir zaman ve yerde, az sayıda kişinin başından geçen, gerçeğe uygun birtakım olayları anlatan, ya da birkaç kişinin karakteri çizilen roman türünden kısa yapıt, öykü, şeklinde tanımlanmıştır. Hikâyenin tanımı, sözlüklerde genellikle bazı küçük farklılıklar dışında muhteva açısından aynıdır. ³

Hikâyenin tarihi insanlığın tarihi kadar eskidir. Türk edebiyatında hikâyecilik ise İslâmiyet öncesine kadar uzanmaktadır. İslâm öncesi Türk edebiyatında “Sav” olarak adlandırılan hikâyeler İslamiyetten sonraki edebiyatımızda ise Kur’ân-ı

¹ **Türk Edebiyatı Tarihi**, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2007, C.3, s. 77.

² Hasan Kavruk, **Eski Türk Edebiyatı’nda Mensur Hikâyeler**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998, s. IX.

³ Bk. Edebiyat ve Sanat Terimleri Sözlüğü, TDK Yayınları, Ankara 1948, s. 53; Muallim Naci, **Lügât-ı Nâci**, İstanbul 1322, s. 358; Şemseddin Sâmî, **Kâmus-ı Türkî**, Şifa Yayınları, İstanbul 2012, s. 566; Ferit Devellioğlu, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Ankara 1970, s. 440; F.Steingass, **Persian-English Dictionary**, London 1947, s. 426; Abdullah Tansel, “Hikâye”, **Türk Ansiklopedisi**, C.XIX, F.148, s. 231; **Yeni Türk Ansiklopedisi**, “Hikâye”, C.4, 1985, s. 1288.

Kerîm'deki kısaalara dayandırılmaktadır. “*Hikâye türünün ilk kaynağı Kur’an-ı Kerim’deki kıssalar, dervişler arasında yayılmaya başlayan enbiya ve evliya menkabeleri, din ulularının efsaneleştirilmiş kişilikleri çerçevesinde beliren söylentilerdir... En eski manzum hikâyelerden biri olan Ali’nin H.630-M.1232’de yazdığı Yusuf Kıssası, önce Tevrat’ta geçtikten sonra Kur’anda da yer almış ve “ahsenü’l-kasas” olarak nitelendirilmiştir. Yusuf hikâyesinden başka Mûsa ve Süleyman Peygamberlerin, Üveys-i Karânî ve İbrahim Edhem gibi din ulularının kıssaları, peygamberin müşriklerle yaptığı gazalar ve gösterdiği mucizeler, Halife Ali’nin devlerle çarpışması ve yarattığı olağanüstü kahramanlıklar hep birer hikâye konusu olarak ele alınmış ve işlenmiştir*”⁴ İlerleyen yıllarda klâsik edebiyatımızda “manzum olsun, mensur olsun bir olayı anlatan tarih, masal, efsane, lâtife, destan, menkıbe vs. gibi tahkiye esasına dayanan bütün eserler genel olarak hikâye adıyla adlandırılmıştır.”⁵

İlk zamanlarda anlatılan veya yazılan hikâyelerin çoğu olağanüstü unsurları barındırırken zamanla hikâyelerde bu tür motifler azalmış, daha realist unsurlar artmaya başlamıştır. Önceleri her türlü hayâl mahsûlü olay, hikâyelerin konusunu oluştururken zamanla gerçek ya da gerçeğe uygunluk dikkate alınmıştır.

Hikâyelerin muhtevasında süreç içerisinde bazı değişiklikler olmuştur. Bir hikâyenin konusunda önemli olan husus olayların gerçek olması değil, okuyucuda gerçeklik duygusu izlemine uyandırmasıdır. Bir olayın olduğu gibi aktarılması ile meydana gelen eserler hikâye değil tarih ya da anı olarak değerlendirilebilmektedir. Anlatının edebî bir nitelik taşımasını Kavruk şu şartlara bağlamaktadır: “*Olmuş, olan, olabilecek ve olması düşünülen durumların estetik kaygılarla yeniden bir düzenlemeye tabi tutulmasıyla ortaya çıkan çalışma ürünü bir edebî eserdir. Dolayısıyla bu edebî eser yaşanan gerçeklere ait durum ve olayların bir insan idrakine yeni bir bütünlüğe kavuşmasıdır. Bu yeni bütünlük yaşanan gerçeğe ait bir takım izler imalar taşımakla beraber hayatın tıpkısı değildir. Anlatılan olay ne kadar gerçeğe yakın olursa olsun, bir edebî eser olan hikâye mutlaka yazarın duygu ve düşüncelerini, olaylara bakış açısını da beraber yansıtır. Olaylar yazarın görüş açısından yansıyarak okuyucuya*

⁴ Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 122-123.

⁵ Kavruk, age., s. 7.

akseder. Bunun için de okuyucu her zaman karşısında yazarı bulacaktır. Yani hikâyenin hiçbir zaman hayatı, gerçeği tam olarak olduğu gibi anlatması mümkün değildir. Hikâyeden beklenen de bu değildir. Bir hikâye okuyucu üzerinde “olmuş veya olması mümkün olan olay” izlemini uyandırabildiği ölçüde gerçeklik niteliği kazanır. Çağdaş hikâyeciliğin anlam daralmasıyla kazandığı en önemli özelliklerinden biri hiç şüphesiz bu niteliktir.”⁶

2. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYELERİN KAYNAKLARI

Türk edebiyatında İslamiyet’in kabulünden önce de hikâyecilik geleneği bulunmaktaydı. XI. Yüzyıldan sonra İslâmiyet’in Türkler arasında hızla yayılmasından sonra eski kültürün yerini, İslâm kültürü ve düşünce sistemi almaya başlamıştır. Bunun neticesi olarak ise önce İslâmî eserlere ihtiyaç duyulmuş, bu ihtiyaç önce tercüme faaliyetleri ile giderilmiş daha sonra halkın da rahatlıkla anlayabileceği evliya ve enbiya kıssaları, cenk hikâyeleri gibi dinî ve ahlâkî hikâyeler oluşturulmaya başlanmıştır. Hikâyelerimizde din, tasavvuf, ahlak, aşk ve kahramanlık en fazla üzerinde durulan ve işlenen konulardır.⁷ Klâsik edebiyatımızda kaleme alınmış hikâyeleri Ağâh Sırrı Levend, başlangıçta ikiye ayırmaktadır: 1. Konuları kutsal kitaplardan ya da Arap ve Fars edebiyatlarından alınmış anonim hikâyeler. Manzum olanlardan Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnun, Hüsrev ü Şirin; mensur olanlardan da Süleyman-nâme, Kelîle ve Dimme gibi. 2. Konuları ulusal kaynaklarımızdan alınmış yerli hikâyeler. Bunlar daha çok küçük hikâyelerdir. Manzum olanlar Taşlıcalı Yahya’nın Usul-nâme, Atâyî’nin Heft-Hân, Cinânî’nin Ravzatü’l-Cinân mesnevülerindeki hikâyelerle Sâbit’in Dere-nâme, Berber-nâme mesnevüleri, mensur olanlardan da Hikâyet-i mekr-i Zenân, Binbirdirek Batakhânesi gibi⁸ Kavruk ise hikâyelerimizin dayandığı temel kaynakları; a. Telif Hikâyeler, b. Çevüri Hikâyeler (Arapça’dan, Farsça’dan ve diğer dillerden) c. Adaptasyon Hikâyeler olmak üzere üç başlık altında ele alır.⁹ Ayrıca, hikâyelerde kahramanlar bazen idealleştirilmiş tipler olduğundan gerçekleşen olaylar da olağanüstü bir niteliğe bürünebilir. Zaman zaman

⁶ Kavruk, age., s. 3.

⁷ Bk. Hasibe Mazıoğlu, **Divan Edebiyatında Hikâye, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1985, s. 20.

⁸ Levend, age., s. 124.

⁹ Kavruk, age., s. 8.

bu hikâyelerde masal unsurlarına da rastlanmaktadır. Konuları gerçek hayattan seçilmiş olan realist hikâyelerin kahramanları ise, çoğu kez günlük hayatımızda karşılaşılabileceğimiz kimseler olabilmektedir.

3. TÜRK EDEBİYATINDA HİKÂYELERİN TASNİFİ

Edebiyatımızda klasik ve halk hikâyeleri üzerine çalışma yapan araştırmacılar hikâyeleri farklı şekillerde tasnif etmişlerdir.¹⁰ Hikâye tasnifi ile ilgili çalışma yapan ilk araştırmacılar Mustafa Nihat, Hasibe Mazıoğlu, Agâh Sırrı Levend'dir. Halk Hikâyeleri ile ilgili ise Pertev Nâili Boratav, İğnoş Kunoş, Nihat Sami Banarlı, İsmail Habib Sevük ve Edmond Saussey çeşitli şekillerde hikâye tasnifleri yapmışlardır. Daha önce yapılan tasnifleri de göz önünde bulundurarak kapsamlı bir tasnif yoluna giden ise Hasan Kavruk'tur. Eski Türk edebiyatında hikâyelerin tasnifini Hasan Kavruk'un yapmış olduğu tasnifi esas alarak özetle şu şekilde verebiliriz:

3.1. Kaynaklarına Göre Hikâyeler

3.1.1. Çeviri Hikâyeler (Tercümeler)

Edebiyatımızda tercüme faaliyetleri azımsanmayacak kadar çoktur. Bu tercüme faaliyetlerinin temelinde şüphesiz Türklerin farklı kültürlerle etkileşim halinde olmaları yatmaktadır. Bu etkileşim ise Türk edebiyatının tekâmül etmesini Arap ve Fars edebiyatları ile müşterek yeni türlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır.

“Türkler İslamiyet'e dâhil olmadan evvel, uygurlar döneminde neredeyse tamamı tercümelerden oluşan dinî ağırlıklı bir edebiyat geliştirmiş ve bu tercümeler sayesinde Budizm ve Maniheizm başta olmak üzere muhtelif dinler etrafında gelişen bir medeniyet sahasına girmişlerdi. İslâmiyete dâhil olmalarıyla birlikte; bu dinin temel öğretileri ile asırlar sonunda oluşan müşterek İslâmî kültürü de yine tercüme yoluyla kendi

¹⁰ Bk. Mustafa Nihat Özön, **Türkçede Roman**, İletişim Yayınları, İstanbul 1985; Agâh Sırrı Levend, **Divan Edebiyatında Hikâyeler**, TDAY. Belleten, 1967, Ankara s. 72-73; Agâh Sırrı Levend, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları Ankara 1998, s. 124-148; Hasibe Mazıoğlu, **Divan Edebiyatında Hikâye, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 1985, s. 19-20; Pertev Naili Boratav, **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.

dillerine aktardılar. İslamiyeti benimsedikten sonra Türklerdeki ilk tercüme faaliyetleri Kur'an'ın satırlı tercümeleri ile ortaya çıkmaya başladı. Kur'an dışında, daha ziyade dinî ilimlerde gerçekleşen diğer erken dönem tercüme faaliyetleri, Türkçenin doğu ve kuzey lehçeleri olan Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi ile ortaya çıktı.”¹¹

Büyük Selçuklu döneminde olduğu gibi Anadolu Selçuklu döneminde de edebiyat dili Farsça, din ve ilim dili olarak ise Arapça kullanılmaktaydı. “Anadolu Selçuklu zamanında telif edilen eserlerin çoğu Farsçadır. Yapılan araştırmalar Anadolu Selçuklu zamanında, 230 civarında eser telif edildiğini bunlardan yirmisinin müellifinin bilinmediğini, geriye kalan eserlerin 80 müellif tarafından yazıldığını ve bunlardan çoğunun Farsça ve Arapça, 15'inin Türkçe olarak kaleme alındığını, birkaç eserin de Süryânice ve Ermenice olduğunu gösteriyor”¹²

Klâsik edebiyatımızda çevüri hikâyeleri, genellikle ya Arapçadan ve Farsçadan ya da diğer dillerden dilimize, doğrudan ya da adaptasyon olarak aktarılmıştır. “Diğer bütün türlerde olduğu gibi, hikâyecilikte de ilk örnekler taklit yoluyla meydana getirilmiş, dolayısıyla tercümecilik bu türün ilk hareket noktası olmuştur. Klâsik edebiyatımızın tercüme anlayışı bugünkünden farklıdır. Hikâyelerin tercümesi yapılırken mütercimler değişik tercüme yolları denemişlerdir. Eserler; a) Ya aynen, olduğu gibi, hiçbir ekleme çıkarma yapılmadan, eserin orijinalitesi bozulmadan tercüme edilmiş, b) Ya eklemeler yapılarak, değiştirilip geliştirilerek, genişletilerek tercüme edilmiş, c) Ya da sadece konu alınarak telife yakın adaptasyon eserler meydana getirilmiştir”¹³ İslamiyetten sonra hikâyelerin ilk kaynağı Kur'andaki kıssalar, enbiyâ ve evliyâ hikâyeleridir. Daha sonra ise Alî'nin *Yûsuf Kıssası*'nın yanı sıra; *Battal-nâmeler*, *Danışmend-nâme*, *Hamza-nâme*, *Ebu'l-Müslim*; *Vâmık u Azra*, *Yûsufu Züleyhâ*, *Leylâ vü Mecnûn*, *Kelîle ve Dimme*, *Hüsrev ü Şîrîn* en başta zikredilen çevüri hikâyelerdir.

¹¹ Özer Şenödeyici (edt), **Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu**, Kesit Yayınları, İstanbul 2015, s. 398.

¹² Mustafa İsen (edt), **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2011, s. 62.

¹³ Kavruk, age., s. 20.

3.1.2. Farsçadan Çeviriler

Fars dili, Türk devletleri tarafından asırlarca edebî dil olarak kullanılmıştır. Başlangıçta sade bir üslupla daha ziyade dinî-tasavvûfî eserlerden çevüriler yapılmış iken sonraları pek çok edebî eser de Farsça’ dan tercüme edilmiştir. Yapılan tercüme eserlerle ilgili kaynaklarda ayrıntılı bilgi verildiğinden biz çalışmamızda bu tercüme hikâyelerden en çok zikredilenlerin isimlerini vermekle yetineceğiz.¹⁴ “*Fars Edebiyatındaki ilk hikâyeler Vâmık u Azra, Yûsuf u Züleyhâ mesnevîleridir... Konuları Kutsal Kitaplardan ya da Arap ve Fars edebiyatlarından alınmış anonim hikâyeler. Manzum olanlardan Yûsuf u Züleyhâ, Leylâ vü Mecnûn, Hüsrev ü Şîrîn, mensur olanlardan da Süleyman-nâme...*”¹⁵ Bunların dışında, Aydınoğlu Umur Bey adına *Kelile ve Dimme*, Germiyan Beyi Süleyman Şâh’ın emriyle 14. yüzyılda kaleme alınan Marzuban-nâme, 16. yüzyılda Kânûnî’ye sunulan *Tûtînâme*, Lâmiî tarafından çevürisi yapılan *Hüsn ü Dil* ayrıca *Gülistân*, *Bahtiyar-nâme*, *Hikâye-i Ucûbe ve Mahcûbe ile Câmi ’u-l Hikâyât* Farsça’ dan yapılan hikâyeler arasında en çok zikredilenlerdir.¹⁶

3.1.3. Arapçadan Çeviriler

Edebiyatımızda Arap kaynaklı tercüme hikâyelerin temelini şüphesiz Kur’an kıssaları oluşturmaktadır. Arapça hikâyelerin sayısı az olmakla birlikte başta Türk ve Fars edebiyatı olmak üzere pek çok edebiyatı etkilemesi açısından büyük önem arz etmektedir. “*Arapçadan dilimize çevrilen hikâyelerin başında Elfî ’l-leyleti ve ’l-leyle gelir. Kur’an’dan kaynaklanan Kıssa-i Yûsuf, bir aşk hikâyesi olan Mikdad ve Miyâse, Tenûhî’nin aynı adlı eserinden faydalanılarak yazılan El-Ferecû Ba’de’-ş-Şidde hikâyeleri Arap kaynaklı Türkçe hikâyelerin en önemlileridir.*”¹⁷

Bunların dışında *Antere-nâme*, *Hikâyet-i Beşîr u Şâdân*, *Kıstâsu’ d-Devrân* gibi eserler Arapça’ dan Türkçe’ye yapılan tercüme hikâyeler arasında zikredilebilir.

¹⁴ Farsça ve Arapçadan Tercüme Eserler hakkında ayrıntılı bilgi için bakınız: Agah Sırrı Levend,, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, Hasan Kavruk, **Eski Türk Edebiyatı’nda Mensur Hikâyeler**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998; Fuad Köprülü, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

¹⁵ Levend, age., s. 124.

¹⁶ Kavruk, age., s. 46-50.

¹⁷ Kavruk, age., s. 51.

3.1.4. Diğer Dillerden Çeviriler

İlk Çağ Anadolu'sunda masal ve tarihî olayları anlatan eserler, Orta Çağda özellikle Hindistan'da “*Binbir Gece Masalları*” sağlam bir hikâye geleneğinin varlığını bildirmektedir. Bu gelenek, Arapça'dan ve Farsça'dan yapılan çevürülerle Avrupa'ya masal, efsane ve rivayetler şekliyle yayılmıştır. İtalyan yazar Boccaccio 16. yüzyılda yazdığı *Decameron* adlı eseriyle ilk öykü örneğini vermiştir. Klasik edebiyatımızda Farsça'dan Türkçeye *Kelile ve Dimme*, *Tûti-nâme* ve *Sinbad-nâme* gibi birkaç eser batıdan Türkçeye geçmiştir. Osmanlı aydınının kültür değişimine karar verdiği Tanzimat dönemine kadar yabancı kültür ürünü olarak Hint Edebiyatından bazı eserler tanınmış, onlar da İran veya Arap edebiyatlarında İslâmî kisveye büründükten, Hint özelliklerini az da olsa kaybettikten sonra o diller vasıtasıyla edebiyatımıza girmişlerdir. Osmanlı aydını Hint edebiyatıyla doğrudan karşılaşma şansını da bulamamıştır. Yabancı kültür olarak Batı'dan Türkçeye tercüme edilen tek eser Aisopos hikâyeleridir. XIX. yüzyılda Tanzimat'la gelen yeniliklerle birlikte batılı anlamda hikâye yine tercüme yoluyla edebiyatımıza girmiştir. Tanpınar konuyla ilgili şu bilgilere yer verir: “*Türkçe'ye nakledilen ilk Avrupaî hikâyenin Yûsuf Kâmil Paşa'nın 'Telemaque' tercümesi olduğunu yukarıda gördük. Bu eserin tab'ı 1862'dir. Bunu birkaç sene sonra 'Cerîde-i Havâdis'de tefrika edilen bir 'Sefiller' hûlasası ile vak'anüvis Ahmet Lutfî Efendi'nin Arapça tercümesinden naklettiği 'Robinson Cruzoë' (1864) takip eder. 1871-1873 senelerinde ise Teodor Kasab'ın 'Monte Cristo' tercümesi, yine 1872'de Lesage'dan 'Topal Şeytan' tercümesi ile Recâizâde Ekrem Bey'in Cheteaubriand'dan tercüme ettiği 'Atala', 1873'te Bernardin de Saint Pierre'in 'Paul ve Virgine'si çıkarlar.*”¹⁸

Arap, Fars ve Hint ve Batı edebiyatlarından yapılan bu tercüme hikâyeler, klasik edebiyatımızın genel çerçevesine uyarken özellikle Tanzimatla birlikte yapılan çevüri hikâyelerde olayların tertip şekli, hikâye kahramanları arasındaki münasebetler, işlenen konularda verilen mesajlar gibi pek çok unsur eski hikâyelerden ayrılmaktadır.

¹⁸ Ahmet Hamdi Tanpınar, **19'uncu Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevü, İstanbul 2003, s.285.

3.1.5. Telif Hikâyeler

İslamiyet'in kabulüyle birlikte başta Arap ve Fars kültürü olmak üzere çeşitli kültürlerin etkisi altında kalan Türkler meydana getirdikleri eserlerde etkilendikleri bu kültürlerin izlerini de yansıtmışlardır. XV. yüzyılda yazılmaya başlayan telif eserler, XVII. yüzyıldan itibaren ise yavaş yavaş mahallileşmenin de etkisiyle manzum ve mensur metinlerde yerli konuları ihtiva eden orijinal eserler vermeye başlamışlardır.

“Kaynakların belirttiği ilk telif eser XV. yüzyıl sonlarında yazılan, Anabacı veya Bursalı Hoca Abdür-rauf hikâyesi adlarıyla da bilinen *Hikâye-i Dendaniyye*'dir. Vahdî Cafer Çelebi tarafından kaleme alınan eser, sosyal muhtevalı olup tek vak'a kuruluşuna sahip gerçekçi büyük bir hikâye veya küçük bir romandır. XVI. yüzyılda Cinânî'nin yazdığı *Bedayiu'l-âsar* ise müstakil küçük hikâyelerden oluşan yine sosyal muhtevalı bir eserdir. Aynı yüzyılın sonunda Derviş Hasan Mehdi'nin iki kardeşin hikâyesini konu alan *Kıssa-i Ebu Alî Sina ve Ebü'l-Hâris'i*, XVII. yüzyılda Gencine-i Hikmet adıyla Seyyid Ziyaeddin Yahya tarafından yeniden yazılmış ve *Hikâyet-i Ebu Alî Sina* adıyla ayrıca genişletilmiştir. Bunların dışında XVII. yüzyılda kaleme alınan *Hâb-nâme* (Veysî), mensur Hamse-i Nergisî'nin bazı bölümleri, *Evhad Çelebi Hikâyesi*, *Hikâye-i Yahya Çelebi* orijinal konuları ihtiva eden eserlerdir.”¹⁹

Yukarıda ifade edilenlerin dışında özellikle telif mensur eserler arasında *Halil Hikâyesi*, *Hikâye-i Meker-i zenân*, *Hançerli Hanım*, *Letâifnâme*, *Tayyâr-zâde Yâhut Binbirdirek Vak'ası*, *Hikâye-i Cevrî Çelebi*, *Tıflî ile İki Birâder Hikâyesi*, *Sansar Mustafa Hikâyesi*, *Safiye ile Yusufşah Hikâyesi*, *Tıflî ile Kanlı Bektaş Hikâyesi*, *Hikâyet-i Sipâhi Şadan*, *Hikâyet-i Hüseyin Çelebi ve Nigar ve Şah-ı Hübân ve Kıssa-i Boşnak* ve XVI. yüzyıl şairlerinden Taşlıcalı Yahya'nın *Şâh u Gedâ'sı* konusu İstanbul'da geçen te'lif hikâyelerdendir.²⁰

3.1.6. Uyarılama-Adaptasyon Hikâyeler

Klasik edebiyatımızın beslendiği kaynakların en önemlilerinin Arap ve Fars edebiyatı olduğu ifade edilmişti. Uyarılama ve adaptasyon hikâyelerinde de yine bu

¹⁹ Hasan Kavruk, İskender Pala, (1998), “Hikâye”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.17, s.492.

²⁰ Bk. Mine Mengi, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2005; Hasan Kavruk, **Eski Türk Edebiyatı'nda Mensur Hikâyeler**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998, s.103.

kaynaklardan alınan hikâyelere kısaltma, ekleme ya da bazı değiştirmeler yapılarak ortaya çıkan hikâyelerdir. Bazen olayların kuruluğu aynen alınır fakat hikâyede çeşitli değişiklikler yapılarak hikâyeye yeniden oluşturulur, bazen de hikâyenin ana konusu alınarak bu çerçevede hikâyeye yeniden oluşturulur. Batılı kaynaklarda ifade edilen adaptasyon anlayışının ‘yabancı dille yazılmış bir eseri yerli adlar ile ve yerli hayata uydurarak çevürme’ anlamına geldiğini ve klâsik edebiyatımızdaki anlayışla bunun tam örtüşmediğini ifade eden Kavruk, konuyla ilgili şu bilgileri verir: “*Klâsik hikâyecilikte adaptasyon, eserin yerli adlarla yerli hayata uydurularak çevrilmesinden ziyade ele alınan herhangi bir konunun, yeni eklemeler, çıkarmalarla, bazı değişikliklerle yeniden biçimlendirilmesidir. Bu arada esere yeni adlar girebilir, yeni unsurlar da eklenebilir. Eserin orijinalinden birçok motifle yeniden biçimlendirilen bu eserde kullanılabileceği gibi bunun yanında birçok yeni unsur, olay, motif de eklenebilir.*”²¹

Uyarlama-Adaptasyon hikâyelerine bakıldığında, klâsik edebiyatımızın beslendiği temel kaynaklar arasında yer alan ilmî, ahlâkî, tarihî ya da edebî eserlerin içerisindeki bazı küçük hikâyeler merkeze alınarak onun etrafında yeni bir hikâyenin oluşturulmasıyla elde edilen uyarlama hikâyelerdir. Bunlar bazen letâifnâmeler bazen de hikâyeye mecmuaları şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

“Bu eserlerde anlatılan küçük hikâyelerin bir kısmı ya halk ağzından derlenmiş ya da adapte yoluyla yeni bir biçime sokulmuştur. Özel bir adı olanların yanında ‘câmiu'l-hikâyât, mecmau'l-hikayât, hikâyât’ veya sadece ‘letâifnâme’ adlarıyla anılan bu tür eserlerden bazıları şunlardır: Câmiu'l-hikâyât (Muhlis b. Hilfiz el-Kadi), Acaibü'l-meâsir ve garaibü'n-nevâdir (Süheyl), Câmiu'l-hikâiyât (Hezarfen Hüseyin Efendi), el-Fülkü'l-meşhun bilü'lü'l-meknûn (Abdüllatif Râzi), Câmiu'l-hikâyât (İsmail b. Ali), Mecmûa-i Letâif (Lâmî Çelebi). Letâif-i Zâti, Letâif-i Cinâni (Bedâyiü'l-asar'ın sonunda), Menâkıb-ı Hamsin (Sultan III. Murad'a sunulmuş), Hadâyiku'l-cinân, Letâifname (Feyzullah b. Mehmed), Letâif-i Bahrî (Gelibolulu Bahri

---

²¹ Kavruk, age., s. 103.

Mehmed Paşa). Hezeliyyat mecmuası tarzında düzenlenmiş bazı eserlerde de yer yer gerçek hayattan alınmış tarihî değer taşıyan hikâyelere rastlanır.”²²

Yukarıda ifade edilenlere ek olarak *Şeyh-i San'an Kıssası, Kırk Vezir Hikâyeleri, İbret-nümâ, Hikâye-i Hoca Said, Gencîne-i Hikmet, Hikâye-i Tûtî ve Mekkî Vezîr, Muhayyelât-ı Azîz Efendi* hikâyeleri uyarlama adaptasyon hikâyeleri arasında zikredilebilir.

3.2. Konularına Göre Hikâyeler

3.2.1. Aşk Hikâyeleri

Klâsik edebiyatımızda aşk dîvân şiirinin özüdür. Dîvân şiirinde aşk anlayışı beşerî, ilâhî ve ütöpik olarak karşımıza çıkmaktadır. “*Aşk temi klâsik edebiyatın neredeyse biricik konusudur. Klâsik şiirimiz esas itibariyle aşk-âşık ve sevgili ekseninde döner. Bu şiirde mecaz yahut istiare yoluyla sevgili kelimesini karşılayan 100'den fazla kelime, ifâde ve terkip vardır. Bunlara aşk, âşık ve ağyâra ilişkin kelimeler de eklenince sayı daha da artar.*”²³

Aşk hemen her hikâyede en büyük rolü oynar. Hikâyelerin kimisinde aşk, eksen durumundadır. Bütün olaylar aşk etrafında döner. Bu elbette insanca aşktır. Ancak şair bu aşkı ilâhîleştirmek hevesine kapılabilir. O zaman hikâyenin ağırlık merkezi oraya kaymış olur. Bu parçalar hikâyelerin en lirik bölümleridir²⁴ Klâsik edebiyatımızda kaynaklar aşk hikâyelerini tek kahramanlı aşk hikâyeleri ve çift kahramanlı aşk hikâyeleri olmak üzere iki başlık altında ele almışlardır. Bu hikâyeler ve yazarları ile ilgili yukarıda zikredilen kaynaklarda detaylı bilgi verildiğinden burada sadece bu hikâyelerin en önemlilerinin listesi verilmekle yetinilmiştir.

3.2.1.1. Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri

Klâsik edebiyatımızda Çift Kahramanlı Aşk Hikâyeleri oldukça fazladır. Bunların en önemlilerini şu şekilde sıralayabiliriz.

²² Hasan Kavruk, İskender Pala, (1998), “Hikâye”, Ankara *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.17, s. 493.

²³ Cihan Okuyucu. **Divan Edebiyatı Estetiği**. İstanbul 2011, Kapı Yayınları, s. 194.

²⁴ Agah Sırrı Levend,(1967). “Dîvân Edebiyatında Hikâye” **TDAY Belleten**, s. 72.

1. Yûsuf u Züleyhâ
2. Hüsrev ü Şîrîn
3. Leylâ vü Mecnûn
4. Cemşîd ü Hurşîd
5. Süheyl ü Nevbahâr
6. Mihr ü Mâh
7. Mihr ü Vefâ
8. Mihr ü Müşterî
9. Şâh u Gedâ
10. Vâmık u Azra
11. Varaka vü Gülşah
12. Hikâye-i Reşidiyye

3.2.1.2. Tek Kahramanlı Aşk Hikâyeleri

1. İskendernâme
2. Heftpeyker (Behrâm-ı Gûr, Seb'a-i Seyyâre)
3. Ahmed Harâmî Destânı
4. Câbirnâme
5. Hayr-âbâd
6. Şapur-nâme

3.2.1.3. Dinî-Tasavvufî ve Ahlâkî Hikâyeler

1. Celâl u Cemâl
2. Hüsn ü Aşk
3. Nâme-i Işk
4. Gülşen-i Dâniş
5. Gülşen-i Aşk
6. Selâmân u Absâl
7. Mantıku't-Tayr
8. Bülbülnâme

9. Gülşen-i Ebrâr

3.2.1.4. Olağanüstü Olayları İhtiva Eden Mâcerâ Hikâyeleri

1. Temîmü'd-Dârî Hikâyeleri

3.3. Fıkralar ve Latîfeler

Güldüren, neşelendiren, hoş ve güzel söz anlamlarına gelen Latîfeler/Letâifnâmelerin Türk edebiyatının İslâmî dönem ilk örneklerine Dîvânu Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut Hikâyelerinde rastlanmaktadır. “*Klâsik edebiyatımızda hoş giden, beğenilen konuları ihtiva eden pek çok esere bu ad verilmiştir. Bazen uzun hikâyelere de lâtife adı verilmiştir.*”²⁵ “*Birer nükteye dayanan fıkralar ve latifeler (şakalar) anlatım bakımından hikâyeye, gülünçlük yönünden de gülmece karakteri taşır. Bu özelliği ile her iki tür arasında yer alır.*”²⁶ Altunel ise latîfeler ile ilgili şu bilgileri vermektedir: “*Latifeler söylendikleri dönemin dil ve üslûp özellikleriyle halk deyim ve söyleyiş unsurlarını içermeleri yanında cemiyet hayatına ve tarihî edebî sîmalara ışık tutmalarıyla da önem taşır. Bunların içinde zaman zaman maksadı aşan anlatımlara ve müstehcen olanlara da rastlanmaktadır.*”²⁷

Edebiyatımızdaki en önemli Letâifnâmeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Bursalı Cinânî'nin Bedâyi'ül-Âsâr'ında yer alan Letâif-i Cinânî, Menâkıb-ı Hamsîn, Abdurrahman Hıbrî Efendi'nin Hadâyiku'l-Cinân'ı, Zâtî, Lâmî, Derviş Ahmed Dede, Azmî'nin Letâifleri, Gelibolulu Bahrî Mehmed Paşa'nın kaleme aldığı Latîfe Mecmuası, Nuh bin Mustafa tarafından derlenen Büstân-ı Kuds ve Gülistân-ı Üns, kimin yazdığı belli olmayan Râz-nâme, Veysî adlı bir şahsın derlediği Hikâyât-ı Garîbe en önemli latîfeler olarak kabul edilir.²⁸

²⁵ Kavruk, age., s. 149.

²⁶ Levend, age., s. 156.

²⁷ İbrahim Altunel, “Latife” Ankara *TDV İslam Ansiklopedisi*. TDV Yayınları, Ankara 2003, C.27. s. 107.

²⁸ Bk. Agah Sırrı Levend, *Türk Edebiyatı Tarihi*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 156.; Hasan Kavruk, *Eski Türk Edebiyatı'nda Mensur Hikâyeler*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1998, s. 149; Hasan Kavruk, İskender Pala, “Hikâye”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, TDV Yayınları, Ankara 1998, C.17, s. 492.

I.BÖLÜM

TEMÎMÜ'D-DÂRÎ'NİN HAYATI

1. TARİHÎ HAYATI

1.1. Doğumu Ve Nesebi

Temîm, Filistin bölgesinde yetişmiş bir Hıristiyan din adamı iken daha sonra İslam'ı seçmesi, mescide kandili ilk getiren kişi olması, mescitte ilk vaaz veren sahabe olması ve gayba dair bazı rivayetlerinin bulunması sebebiyle İslam dünyası açısından önemli bir yere sahiptir. Temîm Filistin'de doğmuştur. Temîm'in doğum tarihi ve İslamiyet'i kabul etmeden önceki yaşamı ile ilgili kaynaklarda ayrıntılı bilgi olmamakla beraber kaynaklar, İslam'ı seçtikten sonraki yaşamıyla ilgili ise doğrudan ya da dolaylı rivayetlerle kendisinden bahsetmişlerdir. Temîm'in yaşamıyla ilgili Arapça, Farsça, İngilizce ve Türkçe kaynaklar çeşitli bilgiler vermekle birlikte konuyla ilgili müstakil bir makale kaleme alan Mahmut Yeşil, Temîm ile ilgili en kapsamlı çalışmayı Makrizî ve İbn Âsâkir'in yaptığını ifade eder.²⁹

²⁹ Bk. Mahmut Yeşil, Temîm ed-Dârî ve Rivâyetleri, *Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı 21, s.95-118; Makrizî. *Dav'ü's-sari fi ma'rifeti haberi Temim ed-Dari* (nşr. M. Ahmed Aşür), Kahire, 1392/1972, s.65,78-80, 83-86,88-95,98,105, 135; İbn Asakir, *Tarih u Dimaşk* (Amrî), XI, 64-65, 71-73, 82; F. Krenkow, "The Grant of Land by Muhammad to Tamîm ad-Dari", *İslamica*, 1/4,Leipzig1925,s.529-532;D.Cook,"TamîmadDari", *BSOA (Bulletin of School of Oriental and African Studies)*, LXI/1 (1998). s.22; Avinoam Shalem "Temîm ed-Darî: A Portrait of him as the First Muslim Artisan" (OM, XXIV2, 2004, s. 507-5015).

Temîm'in mensup olduğu Lahm, bir Arap kabilesidir. Lahmîler, hicretten yaklaşık iki asır önce Yemen'den Beytü'l-Makdis/Kudüs'e gelmişler ve Hz. İsbânın doğduğu bu bölgeye yerleşmişlerdir. Lahm kabilesi birçok koldan meydana gelmektedir. Bu kollardan biri de "Dâr"dır. Dârî nisbeti ile ilgili birinci görüş budur. Bir başka görüşe göre ise bu nisbet dedesi "Dâr"dan dolaydır. Müslüman olmadan önce ibadet ettiği Deyr isimli kiliseye izafeten "Deyrî" şeklinde de ifade edilmiş, Dârî nisbetinin denizci mânâsına geldiği de söylenmiştir.³⁰ Ayrıca Temîm "İbn-i Rukayye" künyesiyle de anılmaktadır. Bu konuyla ilgili Halit Özkan makalesinde şu bilgilere yer vermiştir. "*Hz. Ebûbekir'in kız kardeşi Ümmü Ferve ve Nevfel b. Haris'in kızı Ümmü'l-Mugîre ile (veya ümmü Hakîm) evlenmiş, ancak künyesini kendisinden aldığı tek çocuğu Rukayye'nin hangi hanımından doğduğu kaynaklarda belirtilmemiştir.*"³¹

1.2. Müslüman Oluşu

Temîm'in İslâmiyeti kabul etmeden önce ticaretle uğraştığı ve zengin bir kişi olduğu ifade edilmektedir. Bu vesileyle sık sık Mekke'ye gitmekte ve zaman zaman orada kalmaktadır. Bu dönemlerde Hz. Peygamber'in insanlığa bir elçi olarak gönderildiği haberini de almıştır. İbn Asâkir kitabında, Temîm'in hicretten evvel altı kişilik bir heyetle Mekke'ye geldiğini, burada Hz. Peygambere biat ettiğini, oradan Şam bölgesindeki bazı arazilerin kendilerine verildiğine dair bir belge aldığını, bu belgeyi Hz. Peygamber kendilerine verirken Alî İmran sûresi 68. âyetini³² okuduğunu nakleder.³³ Onun Müslümanlığı benimsemesi, ileriki yıllarda efsaneye dönüşecek olan cinlerle temasına dair hikâyelerle de ilişkilendirilmiştir. Temîm, Şam'da iken Hz. Muhammed'in (sav) peygamber olarak gönderildiğini bir cinden öğrenmiş ve ardından Medine'ye gidip İslâmiyet'i kabul etmiştir.

"Temîm'in İslâm'ı kabule sevk eden hadiselerden biri de Şam'da bir gece vakti yaşadığı olaydır. Allâh elçisinin gönderildiği günlere rastlayan bir günde Temîm ihtiyaçlarını temin için dışarı çıkar. Gece vakti olunca kendi kendisine 'bu gece ben

³⁰ Bk. Mahmut Yeşil, agm., s. 92.

³¹ Halit Özkan (2007). "Temim-üd-Dâr". **İslam Ansiklopedisi**. C.XXXX, İstanbul TDV Yayınları, s.418-421

³² "Şüphesiz insanların İbrahim'e en yakın olanı elbette ona uyanlar bir de bu peygamber (Muhammed) ve mü'minlerdir. Allâh da mü'minlerin dostudur." Ali İmran Suresi: 3 / 68.

³³ İbn-i Asâkir, age., s. 64,65.

önemli bir vadinin koruması altındayım' diye düşünür. Hadiseyi kendisi şöyle anlatıyor: Yatağıma girince, görmediğim bir varlığın sesini işittim. Şöyle diyordu: "Allâh'a sığın. Çünkü cinler Allâh Teâlâ'ya karşı hiç kimseyi koruyamaz." Ne söyleyerek Allâh'a sığınacağımı sordum. Şöyle cevap verdi: "Allâh'ın elçisi artık görev başında. Hacun'da O'nun arkasında namaz kıldık. Müslüman olduk ve Peygamber a.s.'a tâbi olduk. Cinlerin tuzağı yok oldu. Sen de Muhammed'e git ve Müslüman ol." Sabahleyin Eyyûb kilisesine gittim. Bir rahibe başımdan geçen olayı anlattım. Dedi ki: "Sana doğru söylemişler. Peygamberi Harem bölgesinden çıkmış olarak göreceksin. O, Peygamberlerin sonucusudur. Onun önüne geçilemez." Bunun üzerine güçlükleri aşarak Allâh'ın Rasûlü'nün huzuruna geldim ve Müslüman oldum."³⁴

İslâmiyeti kabul ettikten sonra ise Hz. Peygamberden doğup büyüdüğü köyleri kendisine vakfetmesini talep eder. Konuyu Ahmet Akgündüz bir makalesinde belgeler ışığında şu şekilde dile getirmiştir:

"Hicretin IV. yahut X. yılında Temim Dari isimli bir sahabe Hz. Peygamber'e gelir ve henüz fethedilmediği halde Filistin arazisinden muayyen bir kısım arazinin kendisine tahsis edilmesini arzu eder. Gelecekte bu toprakların Müslümanların eline geçeceğini gözle görmüş gibi bilen Hz. Peygamber, Temîm'in bu arzusuna müsbet cevap verir ve bu tahsisin yazılı bir senet şeklinde Temîm'e verilmesi için şöyle bir emirnâme de yazdırır. "Bu yazılı belgede Allâh'ın Peygamberi Muhammed'in Temîm Dârî ailesine, Allâh fethini nasib ettiği zaman bağışladığı ve tahsis ettiği arazi yazılıdır. Bunlar Beyt-i Aynun, Habrûn ve Beyt-i İbrahim'dir. Ebediyyen kendilerine verilmiştir. Şahitler: Abbas, Ebubekir, Ömer, Osman ve Ali"³⁵

Hz. Peygamberin Temîm gibi bazı sahabelere çeşitli yerleri bağışta bulunmasının sebebi ya yeni Müslüman olmuş bir kimseyi İslam'a ısındırmak ya da verilen toprakların daha verimli hale gelmesini sağlamak amacıyla.

³⁴ Bk. Yeşil, agm., s. 96.

³⁵ Bk. Ahmet Akgündüz, (1987), "Hz. Peygamber'in Filistinde Bir Vakfı ve Osmanlı Devleti'nin Vakıf ve Tapu-Kadastro Anlayışını Gösteren Bir Belge", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, Sayı 1, s.46-47.

1.3. İslâm Dinine Hizmetleri

Temîm ile ilgili kaynaklar İslam tarihi açısından önem arz eden bir olaydan da bahsetmektedirler. Temîm, Medine’de Şam’dan getirdiği yağ kandillerini Mescide asar. Hava kararınca bu kandilleri tutuşturur. Hz. Peygamber mescide gelince mescidin aydınlık olduğunu görür ve bunu yapanın Temîm olduğunu öğrenince şöyle buyurur: Sen İslâm’ı aydınlattın; Allâh da seni dünyada ve âhirette nurlandırсын ve ekler “Eğer bir kızım olsaydı onu seninle evlendirirdim, bunun üzerine orada bulunan Nevfel İbn Hâris ibn Abdilmuttalib, “ Ey Allâh’ın Rasûlü! Benim Ümmi’l-Mugûre binti Nevfel adında bir kızım var. Arzu ettiğin şeyi ona yapabilirsin.” deyince Hz. Peygamber hemen orada bu kızı Temîm’e nikâhlanmıştır. Temîm’in bir başka evliliği de Hz. Ebubekir’in kız kardeşi ile olmuştur. Ümmü Ferve adındaki bu hanım, Ezd kabilesinden birisi ile evlenmiş, ondan bir kız çocuğu olmuş, sonra da Temîm’le evlenmiştir. Kaynaklar, Temîm’in nisbetini verirken sadece bir kız çocuğu olduğunu, başka evladı olmadığını zikrederler. Kızının ismi Rukiyye’dir. Temîm bu sebeple “Ebu Rukayye” diye künyelenmiştir.”³⁶

Yukarıda zikredilen kaynaklar, Temîm’nin, hayatı boyunca Hz. Peygamberin sünnetine ittiba konusunda hassasiyet gösterdiğini, gece namazlarını aksatmadığını, bazen sabahlara kadar ağlayarak huşu içerisinde ibadetle meşgul olduğunu ve çok fazla Kur’ân-ı Kerim okuduğunu, hatta Kur’ân-ı Kerîm’in cem’inde görev alan dört sahabeden ve Hz. Peygamber döneminde Kur’anı ezberleyen on kişiden biri olduğunu haber verirler. Temîm ayrıca hadis rivâyet eden sahabeler arasında da zikredilmektedir. O toplam on sekiz hadis rivayet etmiştir. Rivayetlerini İbn Nasırüddin *Müsnedü Temîmü’l-Dârî* adıyla bir araya getirmiştir ancak bu hadislerin bir kısmı sahih, bir kısmı zayıf, bir kısmının ise uydurma hadisler olduğuna dair bilgiler mevcuttur.³⁷

Bu hadisler arasında en çok tartışılanı deccal ile ilgili olanıdır. Bu konuda muhaddisler meseleye ihtilafli baksalar da deccal ile ilgili hadisler üzerine bir çalışma yapan Yavuz Köktaş, konuyla ilgili şu bilgileri vermektedir: “*Hicretin 9. yılında*

³⁶ Bk. Yeşil, agm., s. 99.

³⁷ İbn-i Asâkir, age., XI, s. 77, Yeşil, agm., s.101-106.; M.Yaşar Kandemir, “İbn-i Nasuriddin” TDV **İslam Ansiklopedisi**, TDV Yayınları, Ankara C.XX, s. 227.

Filistin'den Temîm ed-Darî adında bir Hıristiyan rahip gelerek Müslüman olmuş ve Hz. Peygamber'e bir gün denizde (muhtemelen Akdeniz veya Kızıldeniz) seyahat ederken ıssız bir adaya uğradığını, orada adının Cessase olduğunu söyleyen çok kılı bir hayvan gördüğünü, bu hayvanın kendisini manastırdaki bir adama götürdüğünü, elleri ve ayakları zincirlere bağlı enteresan bir insan gördüğünü ve onun kendisine deccal olduğunu söylediğini” anlatmıştır. Hz. Peygamber bu şahsı yalanlamamış, deccalin Akdeniz'de mi, Kızıldeniz'de mi çıkacağını şüpheyle karşılayarak ‘zannediyorum ki o doğudan çıkacaktır’ demiştir.”³⁸

1.4. Temîm'in Cinler Tarafından Kaçırılışı

Temîm ile ilgili tarihî kaynaklarda tezimizin ana konusunu teşkil eden, onun cinler tarafından kaçırıldığına dair önemli bir bilgiye rastlanılmamıştır. Ancak Temîm'in hayatı üzerine önemli bir çalışma yapan Mahmut Yeşil, batılı bilim adamı Rene Basset'in bir makalesinde yaklaşık on üç sayfalık bir bilgiye yer verildiğini lakin bunun da muhtevasına bakıldığında aklî ve naklî ölçülere göre kabul edilemeyeceğini ifade eder.

“Rene Basset'in neşrettiği bir makalede “Hâzihi Kıssatü Temîm ed-Dârî fi Dünyâ mine'l-Acâib fi Cezâiri'l-Bahri'l-Muhît” başlığıyla zikrettiği habere temas etmemiz uygun olacaktır. İbn Abbâs'tan nakledilen haberin başında Temîm'i tanıtan birkaç cümleden sonra, on üç sayfa devam eden rivâyet başlıyor. Rivâyette Temîm'e cin musallat olması, onu alıp götürmesi, arayıp bulamayınca eşinin halife Hz. Ömer'e müracaat etmesi, iddetini bekledikten sonra Benî Uzra'dan bir adamla evlenmesi, sonra Temîm'in mümin bir cin yardımıyla kurtulması, bir adaya götürülmesi, orada Deccâl'i görmesi, harikulâde hallere şahid olması, evüne dönmesi, dönünce kadının eski eşi olan Temîm'i tercih etmesi olayı uzun uzun anlatılmaktadır. Bu muhtevada bir haberin Basset tarafında neşri câlib-i dikkattir. Temîm kıssası olarak takdim edilen bu haberin muhtevası da aklî ve naklî ölçülere göre kabul edilebilir değildir.”³⁹ İmam-ı Şiblî ise konuyla ilgili *Cinlerin Esrârı* adlı kitabında Temîm'in ismini zikretmeden insanların cinler tarafından kaçırılma hadisesine rivayetlerle yer vermektedir.

³⁸ Yavuz, Köktaş, “Mevdûdi'nin Hadis ile İlgili Görüşleri ve Hadis Tahlili Üzerine II”, **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi** 9/2004 s. 145-168.

³⁹ Yeşil, age., s. 111-112.

Anlatılan bu rivâyetler Temîm kıssaları ile doğrudan örtüşmektedir. Bu rivayet şöyledir:

“Ebû Bekr b. Eb’id-Dünyâ derki: Hadis bilginleri Abdurrahman b.Ebî Leylâ’dan şöyle nakletmişlerdir: Bir adam cemaatle yatsı namazını kılmak üzere evden çıktı bir daha da geri dönmedi. Bunun üzerine hanımı, Ömer b. El-Hattâb’a giderek durumu anlattı. Ömer (ra) kadının söylediği sözün doğru olup olmadığını akrabasından sorup araştırdı. Onlar da kadını doğruladılar. Ömer (ra) kadının dört sene beklemesini emretti. Kadın dört sene bekledikten sonra yine Hz. Ömer’e gelip durumunu anlattı. Hz. Ömer (ra) yine kadının akrabasına sordu, onlar da doğruladılar. Bunun üzerine Hz. Ömer (ra) kadının evlenmesine izin verdi.

Derken öbür kocası çıkageldi. Ömer b. El-Hattâb’a durumu aksetti. Hz. Ömer (ra) içinden biriniz uzun zaman kayıp olur, hanımı onun hayatta olup olmadığını bilmez. Sonra da (yapılan işlere itiraz eder) deyince adam: Mazurdum ey emîre’l-Mü’minîn! dedi.

- Neydi özrün anlat bakalım?

- Yatsı namazını cemaatle kılmak üzere evümden çıkmıştım. Yolda cinler beni kaptıkları gibi doğru buldukları yere götürdüler. Onların yanında uzun zaman kaldım. Sonra mü’min cinlerle arasında savaş çıktı. Müminler mağlup ve esir oldular. Ben de o esirler arasındaydım. Bana sordular:

- Senin dinin nedir? diye. Müslümanım, dedim. Bunun üzerine bana:

- İster bizimle kal, ister yurduna dön (muhayyersin) dediler. Ben de yurda dönmeyi tercih ettim. Gece Bişr adındaki cin, gündüz de İsrâih bana eşlik etmek istediler ve onların sayesinde vatanıma dönebildim.

- Pekâla ne yerdin?

- Üzerinde Allâh adı anılmayan her şeyi.

- Ne içerdin?

- Cedef içerdim. (Cedef Yemen tarafından gelen ve hiç susatmayan bir otun adıdır.)

Hz. Ömer (ra) onun mazur olduğunu görünce: İster verdiğin mehri geri al, ister kadına sahip çık, dedi.

Yahya b. Ca'de'den naklettikleri rivayette ise şöyle anlatılır: Hz. Ömer zamanında cinler bir adamı kapıp götürdüler. Hanımı gelip Hz. Ömer (ra)'e kocasının dönmediğini anlattı. Bunun üzerine Hz. Ömer, koca tarafının kadını serbest bırakmalarını, kadının da iddet bekledikten sonra evlenmesini emretti. Şayet kocan gelirse o zaman ya ödediği mehri alır veyahut yine sana sahip çıkar, dedi."⁴⁰

Tarihî kaynakların reddettiği Temîm'in cinler tarafından kaçırılma hadisesini İmam Şiblî yukarıdaki rivâyetlerle nakletmektedir. Klâsik edebiyatımızda adeta destanlaştırılan, manzum ve mensur olarak neşredilen Temîmü'd-Dârî hikâyeleri, muhtemeldir ki İmam Şiblî'nin eserindeki rivayetlerine dayandırılarak oluşturulmuştur.

1.5. Vefâtı

Sonuç olarak Temîm, Müslüman olmadan önce bilgili, kültürlü bir Hıristiyan âlim iken Müslüman olduktan sonra ise Hz. Peygamber'den ilim, irfan almış, öğrendiklerini hayatına tatbik etmiş, İslam dünyası açısından önem arz eden birçok şeye öncülük etmiş ve yaşamı boyunca istikametle yaşamış bir şahsiyettir. Temîm 40 yaşında (661) Filistin'de vefat etmiştir. Halit Özkan, onun kabrinin Kudüs'le Gazze arasındaki Beytül-Cibrin köyünde olduğunu ifade etmektedir.⁴¹

2. MENKİBEVÎ HAYATI

Temîm'in menkıbevî hayatıyla ilgili genel bir bilgi vermek için şüphesiz Temîmü'd-Dârî hikâyelerine bakmak gerekmektedir. Hikâyelerin genel olarak epizotlarının verilmesi onun menkıbevî hayatıyla ilgili de bize bir fikir vermiş olacaktır. Hikâyelerde Temîm'in doğumu, çocukluğu vs. gibi konularla ilgili hiçbir bilgi verilmemiştir. Hikâyeler genellikle onun cinler tarafından kaçırılışı ve sonrasında başından geçen hadiseler çerçevesinde örülmüştür. İleriki bölümlerde ana hatları ile bir Temîmü'd-Dârî hikâyesi oluşturulacağı için burada sadece tarihî ve menkıbevî hayatı karşılaştırılacak ancak öncelikle Temîm'in kısa menkıbevî hayatına değinilecektir.

⁴⁰ İmam-ı Şiblî, **Cinlerin Esrarı**, Saray Yayın-Dağıtım, İstanbul 2009. s. 95-96.

⁴¹ Halit Özkan. "Temim-üd-Dârî". **İslam Ansiklopedisi**. İstanbul: TDV Yayınları. C.XXXX, s. 420.

Temîm amcasının kızı ile evlenir, çocukları olur ve bir gün gusûl abdesti almak için evün evün avlusuna çıkar. O sırada duvardan Müslüman olmayan bir cin çıkar ve Temîm'i kaçıtır. Onu kendi kabilesinin yanına götürür. Temîm oradaki cinlerin ibadetten uzak, Allâh adını ağızlarına almayan kimseler olduğunu görür fakat onlar ne yerse o da yer ve onlar ne içerse o da onlarla birlikte içer. Bir müddet bu kâfir cinler arasında kaldıktan sonra Müslüman cinler gelir ve kâfir cinlerle savaşırlar. Kâfirlerin büyük bir kısmını öldürür kalanlarını ise esir ederler. Temîm de bu esirler arasındadır. Müslüman cinlerin padişahı Temîm'i yanına çağırarak onun insanoğlu olduğunu ve nasıl buralara geldiğini sorar. Temîm ise nasıl kaçırıldığı anlatır ve şimdi Müslümanlar arasında olduğu için Allâh'a şükrettiğini ifade eder. Cin, Temîm'e artık korkusunun olmaması gerektiğini, kendisine en iyi şekilde bakacaklarını ifade eder. Bir süre onların yanlarında kalır ve padişahın çocuklarına Kur'ân-ı Kerim okumayı öğretir. Ancak evlatlarına ve çocuklarına olan hasret ateşi ağır basar ve bir gün rüyasında ailesini görür, ağlayarak uyanır. Cinlerin meliki, Temîm'in ağladığını görünce endişelenir ve sebebini sorar. Temîm ise, çocuklarını özlediğini, artık dayanacak halinin kalmadığını ifade eder. Melik cin zindandan bir esir cin çağırarak Temîm'i Medine'ye götürmesini ister. Bu talepten sonra Temîm'in maceralarla dolu uzun seyahati başlar. Hızır ile görüşür ve Hızır onu bir buluta teslim eder. Bulut ise onu evünün avlusuna bırakır.

Rivayete göre yedi yıl dört ay on gün ya da daha uzun bir süre geçmiştir ve Temîm'in eşi Halife Hz. Ömer'e giderek eşinin uzun süredir kaybolduğunu, çocukları ile birlikte ciddi sıkıntılar yaşadığını ve evlenmek istediğini ifade eder. Hz. Ömer onu bir sahabe ile evlendirir. Eşinin evlendiği gece Temîm, sıkıntılarla dolu yolculuğunu tamamlamış ve evüne varmıştır. Temîm gece eşi Bahtiyar'ı evün avlusunda görüp kendisini tanıtır. Bahtiyar ise Temîm'in saçları ve sakalı uzamış olduğundan onu tanıyamaz. O sırada Bahtiyar'ın yeni eşi olan sahabe dışarı çıkar ve Temîm'e kadının kendisine ait olduğunu, bu kadını halifenin kendisine nikâhlandığını anlatır. Temîm ile aralarındaki tartışmadan sonra sabahın olmasını beklerler ve sabah olunca Halife'nin yanına giderler. Orada Hz. Ömer, Hz. Ali ve diğer sahabeler hazır bulunmaktadırlar. Temîm'e birtakım sorular sorulur. Temîm ise suallere tam cevap verince O kişinin Temîm olduğuna kanaat getirilir ve hanımı tekrar kendisine verilir.

3. TARİHÎ VE MENKİBEVÎ HAYATININ MUKAYESESİ

Temîm'in menkıbevî hayatıyla tarihî kaynaklara dayanılarak yazılan hayatı mukâyese edildiğinde iki biyografi arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralanabilir:

1. Tarihî kaynaklarda verilen râviler ile kıssalarda verilen râviler arasındaki farklar
2. Temîm'in aile hayatı ile ilgili bilgiler
3. Temîm'in evlendiği kimselerle ilgili bilgiler
4. Temîm'in çocukları ile ilgili verilen bilgiler
5. Cinler tarafından kaçırıldığına dair bilgiler

Rivâyetlere bakıldığında Temîm'in hayatı ile ilgili farklı rivâyetlerin olduğu kesindir. Ancak ulaşabildiğimiz kaynaklarda verilen râviler arasında kıssalarda geçen İbrahim ibn-i Sa'îd-i Basrî'nin ismi geçmemektedir.

Hikâye metinlerinde, hikâyelerin râvileri ile ilgili bilgiler yer almaktadır. İstanbul nüshasında hikâyeyi İbrahim bin Sa'id'in rivayet ettiğine değinilmiştir;

Çarḫ-ı ḫâlin naẓma getürdüm temîz
İdeyim yârî kılsa 'azîz

Rivâyet eyler anı pāk u dîn ol
İbrahîm bin Sa'îd ü bellü bil (İÜ: 2a / 22)

S nüshasında ise rivâyet eden kişi İbrahim ibn-i Sa'îd-i Basrî olarak belirtilmektedir.

Rivâyet eyler anı bir pāk-dil
İbrahîm ibn-i Sa'îd-i Basrî bil

Müttaḫîlerden hem yine bir ulı
İşḫâḫ ibn-i İbrahîm ol velî (S: 4a/ 21)

T nüshasında da râvinin İbrahîm ibn-i Sa‘îd-i Basrî olduğu ifade edilmektedir.

Şerh-i hâlin nazma getürdim temîz
İdeyim yârî kılsa ol ‘azîz

Râvîdir iş bu söze bir pāk-dil
İbrahîm ibn-i Sa‘îd-i Başrî bil (T: 2a/ 21)

B nüshasında ise bir isimden daha zikredilir;

Rivāyet eyler anı bir pāk-dil
İbrahîm Sa‘îd Başrada bil

Müttaķilerden yine hem bir velî
İşhâķ ibni İbrâhîm Muşalî⁴² (A: 2a/ 22)

Daha önce Temîm’in hayatıyla ilgili bölümde tarihî kaynaklar ışığında verilen bilgilerde onun iki evlilik yaptığı bunlardan birisinin Nevfel İbn Hâris ibn Abdulmuttalib’in kızı diğzerinin ise Hz. Ebubekir’in kız kardeşi olduğu bilgisine yer verilmişti.⁴³ Temîmü’-d-Dârî hikâyelerinde ise Temîm’in eşinin onun amcasının kızı olduğu, onunla küçük yaşlarda evlendiği bilgisine yer verilmiştir.

AK Nüshası’nda bu husus şöyle ifade edilmektedir:

*Cum‘a gicesi olmağla geceyi ihya eylemege başlar hātūn taşra çıkdı
gördi havlıda bu mekruh şuratlu kişi turur gövdesi kıllı tırnaķları uzun ve saçı,
şakalı karışık çağırdı bir heybet ile hātun işitdi korķdu e‘ūzibillah didi ne
kişisin didi erin Temim’im ve ‘ammiñ oğlıyım ve oğlancıķlarıñ atasıyım
hātūn eyitdi ne ‘acib aḥval erim gidenden beri yedi yıl oldı haberi bilinmedi
şimdiki halde ah helâl getürdüm bir cinnî gelmiş er benim der. Temîm bu sözi
işitdi gamgîn olup ‘azîm anda eyitdi seniñ helâliñ ve ‘ammiñ oğlı Temim*

⁴² “Müşalî” kelimesi T: 2a’da “Müşulî” şeklinde yazılmıştır.

⁴³ Bk. Yeşil, age., s. 99.

*Dārım avrat eyitdi ne söylersin benüm erüm gökcek muhteşem idi sen bir dev şuratlusun beni korkutma var git işeñ Temim eyitdi sen filāniñ kızsın kardeşleriñ Hazret-i Resül şallallāhu ‘aleyhi vesellem öñünde şehid oldılar.
(AK: 1 b-2a)*

nüşhaların çoğunda eşi ile yedi yıl aradan sonra karşılaştıkları zaman eşine “ammim kızı” ifadesi ile seslendiği görülür.

‘Avrat anı gördi Bismillāh dedi
Cin iseñ e‘ ūzubillāh dedi

Ol kişi çün ‘avratı baqar görür
Hayad ortasında çün anı görür

Kaçı korqıdı heybet düşdi cānına
Korqısından varımadı yanına

Çün Temimdār anı gördi ne imiş
Hayad altında durup qalakalur imiş

Ol dem eydür aña cinnī degülem
İllā bir vāqı‘ ā düşmiş kulam

Ben Temimem beni cinnī şanmağıl
Gel berü ben Temimdārem benden kaçmagıl

Helālimsin hem daği ‘ammim kıızı
Saña taḥkīk iderem iş bu sözi

‘Avrat eydür bu ‘acāyib iş ola
Yā bu göñlüme ‘aceb teşvīş ola

Yedi yıldır muntazıram ben aña

Ḥaberin kimse getürmez baña (İÜ: 3b- 4a/ 88-93)

Millî Kütüphane'deki nüshada da benzer ifadelere yer verilmiştir:

Dutdı eydür kim ben cinnî degülem
İlla bir vâkı' a düşmiş kulam

Temîmem sen beni cinnî şanmağıl
Gel berü gel nigâr üşenmegıl

Hem helâlimsin benim ' ammim kıızı
Saña taḥḫîk iderem iş bu sözi (M.17184: 80a)

Diğer nüshalarda da benzer ifadelere yer verilmiş ve Temîm'in eşinin amcasının kıızı olduğu belirtilmiştir.⁴⁴

Tarihî kaynaklarla hikâyelerde geçen bilgiler mukayese edildiğinde Temîm'in çocuklarının olup olmadığı araştırılmış ve varsa da sadece bir kızının olduğu bilgisine yer verilmiştir. Fakat Temîmü'd-Dârî hikâyelerinde onun erkek çocuklarının olduğu bilgisi de yer almaktadır. Temîm'in eşi, yedi yıl Temîm'i bekledikten sonra çocuklarının artık perişan halde olduklarını ve halifeye evlenmek istediğini bildirir. Hikâyede Temîm evüne döndükten sonra eşine kendisini tanıtır ve oğullarının babasının kendisi olduğunu ifade eder.

Didi ' avrat yâ ḥalîfe nideyin
Yedi yıl oldı nice şabr ideyin

Gitdi şabrım kalmadı hem fermânım
Derd ile yanarım görünmez dermanım

Uşak oğlanum ögüş vaḳtim faḳîr
Yavlaḳ oldum ḥalḳ arasında faḳîr (M17184: 79b)

⁴⁴ S: 13a- 13b, T 4b, B: 4b.

AK nüshasında ise eşine, amcasının oğlu olduğunu ve oğlanlarının babası olduğunu ifade eder. “*gövdesi kıllı tırnaqları uzun ve saçı, şakalı karışık. çağırdı bir heybet ile hātun işitdi korkdu e‘ ūzibillah didi ne kişisin didi erin Temim ‘im ve ‘ammiñ oğliyım ve oğlancıklarıñ atasıyım.*” (AK: 1b-2a) Temîm’in cinler tarafından kaçırılma hadisesinin de tarihî kaynaklar tarafından aklen mantıklı bir durum olmadığı belirtilmiştir. Oysa Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinin tamamı bu rivâyetler üzerine kuruludur. Tahlil bölümünde bu rivayetler ayrıntılı tetkik edileceğinden burada sadece bir örnekle yetinilecektir. Temîmü’ d-Dârî hikâyesine göre, Temîm cinler âleminden döndükten sonra eşi Temîm olduğuna inanmaz ve beraber Hz. Ömer’in yanına giderler. Temîm, kendisini Hz. Ömer ve sahabeye tanıtıp başından geçenleri anlatınca, Hz. Ömer ve Hz. Alî Temîm’in anlatıklarının doğru olduğunu, Hz. Peygamber’in vefatından önce insanoğlundan bir kimsenin cinler âlemine gideceğini ve eşinin başka birisiyle evlendiği gece geri döneceğini haber verdiğini ifade ederler:

Döndi ‘Ömer Temîme eydür ey yâr
Nedir aduñ vir baña doğru haber

Dedi aña ben Temîm Dârî’yem
Ben Muhammed Muştafânîñ şâhâbi hem yâriyem

‘Avratı boşamadım ben ey ağı
Ol dem şatmadan kimseye ben dağı

Nice dürlü vâkı‘alar görmişem
Uşta şimdi sağ selâmet evüme gelmişem

‘Ömer eydür şaddağ ey tâcü’r-ricâl
Hâşâ kim seniñ sözüñ ola muhâl

Muştafâ dağı haber virmişdürür
Her ne kim ğurbette bu görmüşdürür

İbni ʿ Abbas rivāyet eyler bunı
Ol zamanda içerü girdi ʿ Alī

Şahābeler cümle urı durdılar
Geçüp ʿ Ömer atına oturdılar

Şol dem ʿ Ömer ʿ Alīye şerh eyledi
Bunlaruñ vaşf-ı hāliñ söyledi

ʿ Alī eydür Muştafā iş bu sözi
Dimiş idi gitmeden iş bu sözi

İş bu zamān maħluğundan bir kişi
Git didi ʿ acāyib ola işi

Nice müddet ğāyib ola gelmeye
anda gittigüni kimse bilmeye

Ol gece kim ʿ avratı ere vara
Ol gice içinde kendüsi gele

ʿ Alī eydür yā Temīm hoş geldüñüz
Ğurbeti yahşı temāşā ıldıñuz

(İÜ: 6a-b/ 188-192)

II. BÖLÜM

TEMÎMÜ'D-DÂRÎ ANLATI GELENEĞİ

İnsanlığın tarihinde yazıdan önce söz vardır ve söz, insan oluş maceramızın başlangıç noktasını oluşturmaktadır. Dolayısıyla yazıdan önce insanlığın zengin bir sözlü kültüründen bahsetmek mümkündür. Türkler, İslamiyetten önce Ozan, Kam, Baksı gibi kişilerin halka kopuz eşliğinde destanlar söyledikleri gibi İslamiyetten sonra da bu geleneği devam ettirmiştir. İslam dininin hızla yayılmasıyla birlikte özellikle Anadolu Selçuklu döneminde Orta Asya ve çevresinden Anadolu'ya kitleler halinde göçler başlamıştır. Göç eden bu halk yığınlarının içerisinde okuma yazma bilmeyen çok sayıda insan yer almaktadır. Özellikle okuma yazma bilmeyen bu kişilere İslamî kural ve kâideleri anlatmak için zaman zaman kıraat meclisleri oluşturulmuş ve bu meclislerde önce İslam fikhî ve akaidi ile ilgili bilgiler okunup anlatılırken daha sonra peygamber kıssaları ve evliya menâkıbnameleri anlatılmaya başlanmıştır. Kussa ya da Meddah adı verilen gezici vaizler Anadolu'nun en ücra köşelerinde bile çeşitli kitapları okuyup anlatarak okuma yazma bilmeyen geniş halk kitlelerini eğitmişlerdir. İlerleyen zamanlarda bu kıraat meclislerinde okunmak üzere Mızraklı İlmihâl, Kıssa-i Yûsuf ve Ebu Müslim gibi çeşitli eserler kaleme alınmıştır. Temîmü'd-Dârî hikâyeleri de kıraat meclislerinde okunan bu kitaplar arasında zikredilebilir. Nitekim bu eserler, dil ve üslup bakımından halkın anlayacağı bir üslupla yazılmış, daha ziyade mesaj vermek amacını taşıyan didaktik eserlerdir. Temîmü'd-Dârî hikâyeleri de yukarıda ifade edilen özellikleri bünyesinde barındırdığı gibi manzum metinlerin neredeyse tamamının sonunda “okuyana ve dinleyene” dua edilip çeşitli nasihatlerde bulunmaktadır.

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu konuyla ilgili daha ayrıntılı bilgilere yer verileceğinden yukarıda ifade edilenlerle yetinilmiştir.

1. ANA HATLARI İLE TEMİMÜ'D-DÂRÎ HİKÂYESİ

Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin farklı varyantları olduğundan tek metinden hareketle bir Temîmü'd-Dârî hikâyesinden bahsetmek şüphesiz eksik ifade edilmiş olacaktır. Bu sebeple çalışmamıza dâhil ettiğimiz en kapsamlı beş Temîmü'd-Dârî hikâye metinlerinden hareketle ana hatları ile bir Temîmü'd-Dârî hikâyesinin epizotlarını çıkarmanın faydalı olacağı düşünülmüştür. Bu noktadan hareketle ana hatları ile bir Temîmü'd-Dârî hikâyesi oluşturulmaya çalışılmış, metinlerdeki farklılıklar yer yer dipnotlarda belirtilmeye çalışılmıştır.

Temîm Filistinli bir sahâbedir. Amcasının kızı ile evli ve çocukları vardır. Bir gün gusül abdesti almak için evün avlusuna çıkar ve evün duvarından çıkan bir cin tarafından kaçırlır. Kaçıran cin kâfir bir cindir. Dağlar aşar, denizler aşar ve onu yerin beş kat altında kendi kabilesinin bulunduğu Zar⁴⁵ adlı bir adaya götürür. Temîm oradaki cinlerin ibadetten uzak, Allâh adını ağızlarına almayan kimseler olduğunu görür fakat onlar ne yerse o da yer ve onlar ne içerse o da onlarla birlikte içer. Gizli gizli Allâh'a ibadet eder. Temîm'in eşi uzun müddet Temîm'den haber alamaz.

Bir gün Hz. Ömer Sabah namazını kıldıktan sonra mescitte oturmaktadır. Aniden içeriye bir kadın girer ve Hz. Ömer'e "Ey mü'minlerin emîri, benim bir eşim vardı, kayboldu ve kendisinden hiçbir haber alamadım. Bense aciz ve fakir bir kadımm, çocuklarım var, bana ne tavsiye buyurursunuz?" der. Hz. Ömer, kadına beytûlmaldan nafaka vereceğini ve eşinin gelmesini beklemesini emreder. Yedi yıl beytûlmaldan kendisine nafaka verilir. Yedi yıl sonra kadın tekrar Hz. Ömer'in huzuruna çıkar ve tekrar "Ey mü'minlerin emîri, yedi yıldır, bekliyorum, eşim gelmedi ve kendisinden bir haber de çıkmadı. Ben daha çok gencim, çocuklarım vardır. Bana sahip çıkacak bir erkeğe ihtiyacım var" der. Hz. Ömer, kadına evüne gitmesini ve iddetinin tamamlanmasını beklemesini söyler. Bir zaman sonra kadın tekrar Hz. Ömer'in yanına gelir, durumunu anlatır. Tam yedi yıl dört ay on gün geçmiştir. Hz.

⁴⁵ T: 10a'da adanın ismi "Aze" olarak geçmektedir.

Ömer, mescitte cemaate döner ve “bu kadını Allâh’ın emriyle eş olarak almak isteyen var mı, mihrini beytü’l-maldan vereyim” der. Ensârîden bir sahabe kadına talip olur. Hz. Ömer nikâhlarını kıyar ve genç yatsı namazını Hz. Ömer ile kıldıktan sonra evüne gider. O gece Cuma gecesidir, sahabe eve ekmek götürür ve kadınla birlikte yerler. Cuma gecesinin olması sebebiyle, Hz. Peygamberin sünnetine uyarak gusül abdesti alıp yatmak isterler⁴⁶. Kadın gusül abdesti almak için evün avlusuna çıkar ve avlunun ortasında saç sakalı birbirine karışmış birini görür, korkar ve bismillâh, der. Temîm, kadına “Ey nigar korkma, ben senin eşin ve amcanın oğlu Temîm’im, çocuklarının babasıyım” der. Kadın korkar ve Temîm’in yüzü nurlu idi ve saç, sakalı yok idi, senin ise saçın sakalın uzamış, der. Temîm, kadının kendisine inanması için onun annesinin, babasının ve kardeşlerinin isimlerini söyler.⁴⁷ Kadın ise, cinlerin bu tür haberleri verebildiklerini, dolayısıyla onun ancak bir cin olabileceğini ifade eder. Aralarında konuşma devam ederken yeni eşi Ensârî içeriden evün avlusuna çıkar ve avlu ortasında Temîm’i görür ve bismillâh der. Korkudan titremeye başlar ve “euzübillâh” der. Temîm’e gecenin bir vakti evünde ne işinin olduğunu sorar. Temîm, Ensârî’ye, bu kadının kendi eşi olduğunu, evün ve çocukların da kendi çocukları olduğunu anlatır fakat Ensârî inanmaz, içeri girer kılıcını alıp tekrar Temîm’in yanına geri döner. Temîm, Ensârî’nin bileğini tutarak kılıcı elinden düşürür ve ona çıkıp gitmesini aksi halde kendisine zararı dokunacağını söyler. O sırada kadın araya girer ve adeta onlara hakemlik eder: “İkiniz de haklı olabilirsiniz. Her biriniz bir köşede yatınız ve sabah olunca halife Hz. Ömer’in yanına gidelim, o ne derse biz de onu yapalım” der. Temîm ve Ensârî sabaha kadar uyumazlar. Sabah olunca ikisi de söylene söylene Hz. Ömer’in mescidine varırlar. Hz. Ömer ibadetle meşgul iken dışarıdan bir ses duyunca yanındaki hizmetçisi Eflah’a⁴⁸ dışarıda neler olup bittiğini haber vermesi için gönderir. Hizmetçi Eflah, gördüklerini Hz. Ömer’e anlatır. Bir cin ile bir insanın kavga ettiğini ve onların ardından da bir kadının gittiğini söyler. Destur isteyip içeri girmek isterler. Halife Ömer müsaade eder ve içeriye girerler. Önce Ensârî derdini anlatır, sonra kadın

⁴⁶ Manzum nüshalarda kadın yeni evlendiği Ensârî ile zifafa girmeden Temîm gelir, ancak “AK 1b” nüshasında zifafa girip sonra gusül abdesti almak istedikleri yazar. Nüshaların geneline bakıldığında birinci görüş daha evlâdır.

⁴⁷ Bk. **Dûmî/Ömüre**: Hikâyede Temîm’in eşinin annesi olarak adı geçmektedir. **Amîr/Emîr**: Hikâyede Temîm’in eşinin babası olarak adı geçmektedir. **Müslim**: Hikâyede Temîm’in eşinin kardeşi olarak anılmaktadır. **Habîr**: Hikâyede Temîm’in eşinin kardeşi olarak adı geçmektedir.

⁴⁸ Hikâye nüshalarında bu isim de “Felâh, Eflâh ve Eflihûn” gibi farklı isimlerle anılmaktadır. T: 6a, B: 6b, İÜ: 5b.

yaşadıklarını anlatır ve ardından Hz. Ömer, Temîm'e bir cinin burada ne işinin olduğunu sorar. Temîm, halifeye cin olmadığını, Hz. Peygamberin arkadaşı olduğunu ve başından çok ilginç olayların geçtiğini, cinler tarafından kaçırıldığını ve yer altında uzun müddet yaşadığını ifade eder. O sırada Hz. Ömer mesciddeki sahabilere: "Bu çok büyük maslahattır. Beraber Hz. Ali'ye gidelim ve bunu kendisine soralım" der. Toplanır Hz. Ali'nin yanına giderler. O sırada Hz. Alî Ravza-i Mutahhara'da oturmaktadır. Hz. Ömer Hz. Ali'ye durumu anlatır. Bu cin, kendisinin insanoğlu olduğunu ve cinler tarafından kaçırıldığını söylüyor, ne dersin ya Ali" der. Hz. Alî Temîm'in ismini işitince "Sadakte Ya Rasulallâh" biz Hz. Peygamberden işitmiştik ki bu zamanın insanından biri cinler tarafından kaçırılacak uzun bir müddet orada kaldıktan sonra tekrar dönecek. Temîm'in sözü doğrudur" der. Hz. Ömer, "öyleyse ey Temîm senin başından geçen hikâyeye ilginç bir hikâyedir, bize bunu anlatıver" der. Temîm, başından geçenleri bir bir anlatmaya başlar.⁴⁹

Bir gün eşimle yatıyorduk. Gusül abdesti almak gerekti ve gusl için avluya çıktım, gece karanlık ve gökyüzü bulutlu idi. Yağmur yağıyor ve yıldırımlar çakıyor idi çok korktum ve eşime korkum geçsin diye benimle konuş, bana birşeyler söyle, dedim. O da bana şaka ile ey cinler onu tutun, dedi. Ben de avlu ortasında duvardan bir yılanın çıktığını gördüm. Bu yılanın yüzü kapkara, dişleri sapsarı, başı oldukça büyük ve boyu bir çınar gibiydi. Onu görünce korkudan dilim tutuldu ve bir söz dahi söyleyemedim. Cin gelip beni çigninin üzerine alıp bir kuş gibi uçmaya başladı. Nice cezâreler, nice dağlar aştı. Sonunda bir denize batırıp beş kat yerin dibine götürdü. Orası cinlerin yaşadığı Zar/Aze adı verilen bir adaydı. Bu cinler, kâfir cinlerdi ve bunların kimi puta tapar kimisi de ateşe taparlar idi. Namaz kılmaz, oruç tutmazlar idi. Bir yıla yakın onların arasında kaldım. Gizli gizli ibadet etmeye çalıştım. Onlar ne yerlerse ben de yedim ve ne içerlerse ben de içip onlara hizmet ettim.

Bir gün tek başıma oturmuştum. Birden kulağıma bir ses geldi. Baktım ki büyük bir kalabalık cezireye/adaya geliyor ve kimi görürlerse boyunlarını vuruyordu. Beni kapam cini de gördüm paramparça olmuş yerde yatıyor idi.⁵⁰ Cezîredeki cinlerin

⁴⁹ Buradan itibaren hikâyeye kahraman anlatıcının dilinden anlatılmaktadır.

⁵⁰ Bu cin AK nüshasında Hz. Süleymanın yüzüğünü çalmaya çalışan cin olarak verilir. Savaşta değil, yüzüğü almaya çalışırken melekler tarafından öldürüldüğü ifade edilir. "Yâ Medeni ol 'ifrit ki öldi 'avradın gice saña laîfe idüp dut didi işte dutan bu mel'undur"(AK: 6 b).

bir kısmını öldürdüler, bir kısmını ise esir aldılar. Ben bir cine bu halin ne olduğunu sordum. Bana dedi ki, bunlar Beni Amu kavmidir ve Müslüman cinlerdir. Yılda bir kez gelir memleketimizi yağma ederler ve kimimizi öldürürler kimimizi ise esir alırlar. Ben bunun üzerine kelime-i şehâdet getirdim. Benim bu sözümü işittiler, geldiler ve bana sordular. Sen kimsin ve bu kelime-i şehâdeti nerden bilirsin, dediler. Temîm, ben Medine şehridenim, Hz. Muhammed'in dostuyum.

Onların melikleri, tüm cinlerin huzurunda Temîm'i kendisine dost ve kardeş kabul eder. Temîm bir gün Kur'an okurken cinlerin meliki onu işitir ve Temîm'e, sen Kur'anı biliyorsun. Sana benim canım feda olsun, der ve ona bir ricada bulunur. Çocuklarına Temîm'in Kur'anı öğretmesini ister. Temîm de bunu kabul eder ve melikin çocuklarına Kur'ân-ı Kerim'i öğretir. Kur'anı çocuklara öğretirken âyete'l-kürsiyi okumaya başladıklarında cinin çocuklarının bedenleri kurşun gibi erimeye başlar ve ayetler bitince yeniden canları kendilerine verilir. Melik'in çocukları Temîm'e bu ayetin hikmetini sorarlar. Temîm'de âyete'l-kürsi, olduğunu anlatır.

Temîm, bir gün rüyasında Medine'ye gittiğini, Hz. Peygamberin kabrini ziyaret ettiğini, ardından evüne gidip çocukları ile hasret giderdiğini görür. Çocuklarına sarılmış iken ağlayarak uyanır. Melik, Temîm'in ağladığını işitir ve yanına gelerek ona kendilerinden birinin zarar verip vermediğini, ağlamasının sebebini sorar. Temîm ise, rüyasını anlatır ve çocuklarını özlediğini dile getirir. Melik, senin evüne ulaşman için yetmiş yıllık bir yola ihtiyacın vardır, der. Temîm'in hüznü daha da artar. Melik, Temîm'e hüzünlenmemesini, kendisini evüne mutlaka ulaştıracağını söyler. Temîm'in elinden tutup, bir bahçenin içinden geçirip dağ gibi bir kayanın önüne getirir. Cinler o kayayı oymuş ve büyük bir zindan yapmışlardır. Melik kapıcıya demirlerle bağlı cinlerin büyüğünün yanına getirilmesini ister. Getirilen cine der ki; senden bir isteğim vardır ve o da şudur: Bu benim kardeşimdir, alıp Medine şehrideki evüne ulaştır. Ben de sana çok iyilik edeyim. Melik Temîm'i uğurlamadan önce bir nasihatta bulunur. Der ki bu kâfir bir cindir ve kâfirlerden Müslümana fayda gelmez. Sana ben bir dua öğreteceğim. O duayı okursan bu cin her zaman sana hizmetkâr olur,

fakat unutursan seni bırakıp gider. Ayrıca senden isteğim şudur ki, Medine'ye vardığın zaman Hz. Peygambere ve onun sahabelerine selamımı ilet.

Cin, Temîm'i sırtı üzerine alır ve beraber gâh gökyüzünde gâh yeryüzünde giderler. Cin, konuşurken ağzından ateşler çıkar ve ne zaman ki Temîm'i bırakıp gitmek istese, Temîm kendisine öğretilen duayı okur ve cin ona hizmetkâr olur. Temîm gökyüzünde giderken feriştehlere görünür. Bunların ellerinde nurdan yapılmış mızraklar ve dillerinde zikirler vardır. Temîm bunları görünce hayran olur ve dili zikir ile meşgul olmaya başlar. Allâh'ı zikrederken kendisine öğretilen duayı unutur ve cin, onu yere bırakıp gider. Vakit gecedir. Temîm sabaha kadar bekler ve güneş doğunca yürümeye başlar. Karşısına bir kuş çıkar. Bu kuşu insanoğlu daha önce hiç görmüş değildir. Oldukça büyük bir cüsseye sahip olan bu kuşun vücudu adeta nakış nakış işlenmiş, karnı yeşil, kara, beyaz ve mavi, gözleri ise sapsarıdır. Sudan çıkan bu kuş yavaş yavaş Temîm'e doğru gelir. Temîm bir an vadesinin dolduğunu bu kuşun kendisini yiyeceğini düşünür. Kuş, Temîm'in huzuruna varır ve insan gibi ona selam verir. Daha sonra ağzını Temîm'in ağzına dayar ve nefesini ona doğru üfler. Temîm öyle bir tat alır ki daha önce hiçbir insanoğlu bu tadı tatmış değildir. Temîm hayretle kuşa, kim olduğunu, yerinin neresi olduğunu sorar. Kuş, "ben yolda kalmışlara yol gösterenim ve sana müjdeler olsun ki yolun yakın. Allâh'ın zikrini dilinden eksik etme. Senin yolun yakındır" der ve gider. Temîm dört gün dört gece yürür ve bir canavara rast gelir. Bu canavarın vücudu domuza benzer, göğsü arslan gibi ve karnının altı at karnı, kulağı fil kulağı kuyruğu kuş kuyruğu, teni kaplan teni gibi ilginç bir canavardır. Temîm ona der ki sen nasıl bir canavarsın? O der ki ben dünyayı baştanbaşa gezerim, şurada bir meşelik var. Yolun oradandır git, der. Temîm bir gün bir gece yürür ve bir küçük eve rastlar. Seslenir. İçeriden keşiş elbiseli bir kimse çıkar ve Temîm'e buralarda onun ne işinin olduğunu ve Hz. Peygamberin yaşayıp yaşamadığını sorar. Temîm bu soru karşısında şaşırır ve Hz. Peygamberi nereden tanıdığını sorar. Keşiş onun vasıflarının kutsal kitaplarında yazılı olduğunu söyler ve Hz. Peygamberin vefat ettiği haberini işitince bir ah çeker ve bayılır. Sonra kendisine gelir ve kendisinin havarilerden olduğunu, Hz. İsa'nın kendilerine ahirzaman peygamberinin geleceğini haber verdiğini anlatır. Temîm keşişe ne kadar zamandır burada oturduklarını sorar. Keşiş beş yüz yıldır burada oturduklarını ifade eder. Temîm yolda gördüğü canavarın hikmetini sorar. Keşiş, o ahirzamanda ortaya çıkacak olan Dabbetü'l-arz'dır, der.

Temîm, keşişe yeme içme ve giyim kuşamı nereden bulduklarını sorar. Keşiş, şu dereye git ve orada karnını doyur, der. Temîm, dereye gider ve orada çok güzel bir bahçe görür. O bahçedeki yemişlerden yer ve suyundan içip tekrar keşişin yanına döner. Keşişe, peki elbiselerin yırtıldığı zaman nereden bulursun, der. Keşiş: Her yıl denizden gemiler gelir ve gemiler içinde erler gelir. Onlar bana yazlık ve kışlık elbiseler getirirler, der. O sırada denizden gemiler görünmeye başlar. Keşiş elindeki bezi gemiye karşı sallar ve gemi ona doğru yaklaşır. Gemidekiler, keşişin huzuruna gelip saygı ve hürmet sunarlar. Keşiş, onlara şöyle der: Benim sizden bir isteğim vardır. Bu kişi Muhammed ümmetidir. Bunu alınız ve ona izzet ikram kılınız, der. Erler, biz Muhammed’i bilmeyiz ama senin hatrın için denizin öbür yanına onu salarız. Temîm’i alıp gemiye binerler, bu kimseler kâfir olduklarından Temîm onların içinde gizli gizli zikirle meşgul olur. Denizın ortasında birden gemi sallanmaya başlar. Gemi gâh doğruya gâh batıya doğru sürüklenir. Gemidekiler feryad figan edip birbirlerinden helallik almaya başlarlar. Karşılarında büyük bir dağ görürler. Bu dağın ismi “Dar” dağdır. Hz. Peygamber miraca çıkarken bu dağı görmüş ve haber vermiştir. Denizden büyük bir dalga gemiye doğru gelir ve gemiyi sürükleyip dağa çarpar. Geminin tahtaları sökülüp parça parça dağılmaya başlar. Gemideki altın, inci, insan ne varsa hepsi ortalığa saçılır. Temîm, bir tahta parçasına yapışır ve o tahtanın üzerinde yedi gün yedi gece gider. Aşağısı su ve yukarısı semadır. Yedi gündən sonra bir adaya varır. Orada çeşit çeşit yemişler görür. Yer, içer ve yatmak için de ağaç üzerine çıkar, uyur. Bir gün ağaçtan iner ve yürümeye başlar. Sudan bir canavarın çıktığını görür ve bu öylesine bir canavardır ki onu görünce korkudan bayılır. Çok gür bir ses işitip yeniden kendisine gelir, bakar ki, bu canavar Allâh’ı zikir ediyor, Peygamberi övüyor ve dört halifenin sıfatlarını anıyor. Yine bir zaman sonra bir ses gelir. Allâh ve Resûlü’nü över, Râfizî ve Hâricilere ise söğür⁵¹. Canavar ağaca kadar yaklaşır yukarı bakar ve Temîm’i görür. Ona, sen insanoğlu musun? der. Temîm insanoğlu olduğunu, Hz. Peygamberin arkadaşı olduğunu ifade eder. Canavar öyle bir varlıktır ki başı ve ayakları aslan gibi, sırtı balık sırtına benzemektedir. Canavara şu soruyu sorar. Der ki ben bu gece üç ses işittim. Bu sesi çıkaran kimlerdir. Canavar der ki onlar denizin melikleridir ve beyleri de denizin içerisindedir. Eğer sen mümin olmasaydın burada

---

⁵¹ AK nüshasında ve manzum nüshaların büyük bir kısmında bu bilgi yoktur. (B: 27a-b)

seni paramparça ederlerdi. Daha sonra canavar çekip gider. Temîm, ağaçtan iner bir süre yürüdüktan sonra uzakta bir ışık görür. O ışığa yaklaştıkça ışık ondan uzaklaşır. Gide gide nihayet ışığın yanına varır. Işığın olduğu yerde büyük bir mağara görür. Mağaraya girer. İçeride mücevher yığınlarını görür ve Allâh'a şükreder. Mağarada bir canavar görür. Bu canavarın burnunun deliklerinden ateşler çıkmaktadır. Korku ile birden Allâh, meded ya Rasulallâh, der. O canavar kaçıp gider, kaybolur. Bir süre sonra yine bir ses gelir ve Temîm'e Hz. Peygamberi sorar. Temîm, ona Hz. Peygamberi nereden bildiğini sorar. O ise, Nuh Peygamber zamanında yetmiş iki cinsten çift çift gemiye alındığını, işte tüm insanlığın nesli ikinci kez o gemidendir ve bizim neslimiz de oradandır, der. Temîm, öyleyse bana yol göstermek size vacip oldu. Çünkü ben Medine şehrindeyim ve Hz. Peygamber'in dostuyum, der. Temîm, yine bir ses işitir ve ses ona der ki, senin yolun su kenarındandır, oradan git. Denilen yerden yürümeye başlar, yol üstünde çeşit çeşit canavarlara rast gelir. Bir süre yürüdüktan sonra karşısına yüzü güneş gibi parlayan bir genç çıkar. Genç der ki ey kardeşim halin nicedir? Sonra gider ve Temîm'e bir sofrayı getirir. Beraber yerler ve üç gün Temîm'in yanında kalıp, yoldaş olur. Sonra bu genç yerde yuvarlanıp toprağa bulanır. Sonra birden silkelenip kuş olur. Temîm'e der ki ayağımı tut. Temîm onun ayağını tutar ve kuş onu denizleri aşırıp karanlık bir adaya götürür ve yere bırakır. Sonra Temîm'e der ki seni evüne ileteceğim fakat seninle bir işim vardır. Gider bir miktar fındık alıp geri gelir. Beraber bir sarayın yanına giderler onun yanında bir dere vardır ve oradan sular akmaktadır. Suyun bir yanında Allâh adı ve Muhammed Rasulullah adı yazılı ve saray kilidinin üzerinde "Süleyman Allâh'ın peygamberidir" yazılıdır. Temîm'e yoldaş olan genç bir cindir. Sarayın kapısının kilitli olduğunu görürler ve cin, fındıkla kapıya vurup kapıyı açar, içeriye girer ve Temîm'in girmesini de ister. Beraber saraya girerler ve orada iki aslan görürler. Aslanlar bunlara doğru saldırmaya başlayınca cin, fındıkları birbirine vurur. Aslanlar yüzlerini başka yöne çevirirler. Sarayın içersinde yürümeye devam ederler ve kapısı altından, kilidi gümüşten bir yer daha görürler. Kapı açılır ve içeri girerler. İçeride iki büyük ejderha görürler. Bu ejderhaların ağızlarından ateş çıkar ve nefeslerini nereye vursalar orayı yakarlar. İki fındık ile onlara vurur ve ikisi de yüzlerini çevirirler. Yürümeye devam ederler ve altından yapılmış bir tahta rastlarlar. Tahtın üzerinde sırt üstü yatan bir genç görürler. İki eli göğsü üzerinde duran bu genci görünce Temîm adeta hayran olur ve bakar ki parmağında bir yüzük var. Bu yüzükte

ise üç kaş vardır. Bunların birisinde Allâh adı, birisinde Hz. Muhammed'in adı, diğerinde ise Hz. Süleyman'ın isimleri yazılıdır. Yüzükten öylesine bir ışık çıkar ki adeta güneşi ve ayı kışkandıracak kadar aydınlıktır. Yatan yiğidin başının üstünde altın ve gümüşten yapılmış kandiller asılıdır. Ayrıca iki ejderha onu başucunda beklemektedir. İki fındık ile onlara vurur. Onlar da yüzlerini başka yöne çevirirler. Cin, Temîm'e dönüp der ki, ben bu an için seni saklıyordum. Ben yüzüğü almaya yöneldiğimde ejderhalar bana nefes vurup öldürecekler, işte o zaman bu fındıklar ile bana vur ki yeniden dirileyim, der. Cin, yüzüğü almaya yöneldiğinde yüzü kadın yüzüne benzeyen iki yılan çıkar ve cine nefes vururlar. Cin, düşer ölür. Temîm fındığın birisiyle cine vurunca yeniden dirilir ve bir kez daha yüzüğe yöneleceğim bu sefer de canım kurtulursa sana mal memleket verip seni evüne ileteceğim, der. Tekrar yüzüğe yönelir ve yılan tekrar ona nefes vurarak onu yakar. Temîm fındık ile ona vurur ancak fındığın sihri tesir etmez. Yılan Temîm'e doğru yaklaşır ve onunla insan gibi konuşmaya başlar ve der ki, "Ey günahkâr âsi kişi! Allâh sana bu kadar nimetler verdi sen ona nasıl asi olursun?" Temîm, yılanın bu yatan kişinin kim olduğunu sorar. Yılan, yatan kişinin Hz. Süleyman olduğunu, yüzüğün de devlet yüzüğü, Süleyman'ın mührü olduğunu ifade eder. Yılan, bu cinlerin yedi kişi olduklarını, altısının yüzük için geldiğini ve helak olduklarını, souncusunun da şimdi helak olduğunu ifade eder. Temîm büyük bir pişmanlık duyar ve yılanın bulunduğu yerden nasıl çıkabileceğini sorar. Yılan yüzüğü ve fındıkları almasını ve kapıdan dışarı çıkmasını söyler. Kapıdan çıkınca bir süre sonra cinlerin mülküne varacağını, onlar Temîm'e asi cini sorduklarında onun öldüğünü söylemesini tembihler. Temîm yüzük ve fındıkları alıp dışarı çıkar. Kapıdan dışarı çıkarken ejderhalar ona saldırırlar. Temîm fındıkları vurur ve onları uzaklaştırır. Dışarı çıkınca bir kuşa rastlar. Bu kuş sürekli Allâh'ı tesbih eder ve Hz. Peygamberi anar. Kuş Temîm'i görünce der ki, "Mümin olduğun için seni Hz. Muhammed hürmetine bağışladım." Temîm, ağlayarak yoluna devam eder ve büyük bir saraya denk gelir. İçeri girer ve yüz güzel kadın görür. Her birinin yüzü nur içerisindedir. Bunların içerisinde biri çok nurlu ve latiftir. Temîm onun yanına yanaşır ve selam verir. O kişi Temîm'e arkadaşı olan asi cini sorar. Temîm onun öldüğünü ve canının cehenneme gittiğini söyleyince hepsi sevünir mutlu olurlar. Temîm, kadına kendilerinin kimler olduğunu sorar.

Kadın: Ben bir melikin kızı idim, ma-takaddem kitabını bir gece baştan sona kadar okurken Rasulü ve İslam dinini gördüm. O cin nerede bir güzel görürse onu kendi yanına alırdı. Benim annem İmrağ kızı Fertesa'dır. Ben burada doğmuşum ve yıllardır burada oturuyoruz. Eğer o öldüyse bizi Allâh azad eyledi, demektir. Kadın Temîm'e der ki, buyur biz senin dileğini yerine getirelim. Temîm evüne gitmek istediğini söyler. Kadın, kendisini bir deve vereceğini ve memleketine vardığında yüzüğü ona vermesi gerektiğini tembihler. Dev sûretinde bir cin gelir ve Temîm'i sırtına alıp gemilerinin suya battığı Deres dağına götürür. Cin yüzüğü ister. Temîm yüzüğü ona verir ve cin kaybolup gider. Temîm orada ne tarafa gideceğini bilemez, şaşkındır. Tam o sırada bir ses işitir. Ey Temîm senin yolun deniz kenarındandır o tarafa git, denilir. Sesin tarif ettiği tarafa doğru yürümeye başlar ve yetmiş kapılı bir yer vardır. Her kapıdan sular akmaktadır. Bir süre o kapıda bekledikten sonra içeriden seslerin yükseldiğini farkeder. Sonra içeri girer ve acayip şekillere bürünmüş cinler görür. Fil gibi hortumları, ateş gibi gözleri vardır.

Ortada büyük bir ağaç görür. Ağacın gölgesinde yanı üzere yatmış ve bir gözü olmayan ve zincir ile bağlanmış bir yaratıkla karşılaşır. Tek gözü ise ateş gibi yanmakta kime baksa onu yakmaktadır. Bu yaratık Temîm'e döner ve kim olduğunu ve nereden geldiğini sorar. Daha sonra ise Hz. Muhammed'in dünyaya gelip gelmediğini, insanların açıkça içki içip içmediklerini, zina işleyip işlemediklerini, yalan yere şahitlik edenlerin bulunup bulunmadığını, haksız yere kan dökmelerin olup olmadığını sorar. Temîm bu söylediklerinin hepsinin olduğunu söyler. Daha sonra bir mağarayı ve onun önünden akan pınarın kuruyup kurumadığını sorar. Temîm, pınarın suyunun kurduğunu da söyleyince o yaratık der ki, benim çıkmam artık yakın olmuştur. Dünya mülküne gideceğini; Mekke, Medine ve Kudüs dışında her yeri gezeceğini söyleyerek mutluluktan bir nara atar. O sırada bir melaikeler gelir ve demir bir çomak ile o yaratığın başına vurarak şöyle der: "Yat ya mel'un, henüz vaktin değildir." Temîm çok korkar ve bir gün bir gece daha yoluna devam eder. Yolda bir kadın görür. Bu kadın hülle giymiş bir huri gibidir. Yanına yaklaşarak ona selam verir fakat kadın Temîm'in selamını almadığı gibi onunla da konuşmaz. Temîm, tekrar yoluna devam eder ve üç gün üç gece yürür. Bir bahçeye varır ki orada sümbüller, erguvanlar, akarsular, yemiş ağaçları ve güzel nağmelerle ötüşen kuşları görür. O meşeliğin içerisinde aslanlar bulunmaktadır. Temîm bunlardan birinin yanına

yaklaşarak ona selam verir. Temîm'e nereden geldiğini sorunca, Temîm başından geçenleri uzun uzun anlatır. Aslan, yolun yakın olmuştur deyip yürümesini tembihler. Temîm, yürümeye devam eder ve yolda bir yiğit görür ve çiğninde bir hezeni tutmuş beklemektedir. Temîm, yiğidin yanına yaklaşarak o hezeni çiğninden indirmesini, biraz olsun canının dinlenmesini söyler. Yiğit, Temîm'e, işine git, diyerek onun teklifini reddeder. Temîm, yürümeye devam eder ve yolda bir kişiyi görür ki kovayla bir kuyudan su alıp havuza koymaktadır ancak havuzun bir deliği bulunduğundan konulan su tekrar boşalmaktadır. Temîm, o adama havuzun deliğini kapatmasını ve böylece canının bu zahmetten kurtulacağını ifade eder. Adam ise, senin neyine gerek, diyerek Temîm'i yanından kovar. Temîm, ağlayarak yürümeye devam eder ve bir saray görür ki bu sarayın dört yanından nur çıkmaktadır. Temîm, bir anda çok sevünir. İnsanoğunun bulunduğu bir yere geldiğini düşünür. Yedi gün yedi gece yürüyerek nihayet saraya ulaşır. Sarayın taşları altın ve gümüştedir. Kapının üzerinde "Lâ ilahe illallâh Muhammed Resûlullâh" adı yazılıdır. Ayrıca İbrâhim Halîl, Salih Celîl isimleri yazılıdır. Bir de kapının üzerinde "Her kim ki buraya ulaşır ve bu kapıyı açmaya niyet ederse o kapıyı gücü ile açamaz. Kapının kilidi bu yazılardır ki bunu okuyanlar ancak içeri girebilir. Temîm okur ve içeri girer. Sarayın içi adeta nura batmıştır. Perdeleri nurdan, kasırlar nurdandır. İçerisinde ay yüzlü yiğitler bulunmaktadır. Bu yiğitlerin ellerinde kılıçlar bulunmakta ve yüzlerinden kanlar akmakta fakat hepsi çok mutlu yaşamaktadırlar. Sarayda büyük bir ırmak görür. Irmağın rengi süttten beyaz ve tadı baldan tatlıdır. Kenarında ise türlü türlü içecekler bulunmaktadır. Temîm, geçip bunlardan yer, içer. Daha sonra sarayın çıkış kapısına gelir. Kapıda büyük bir aslan görür. İki yanında iki satır yazılıdır. Biri Muhammed diğeri ise Kadir isimleridir. Temîm o yazıları okuyup salavat getirince aslan birden kaybolup gider. Temîm şaşkınlık içerisinde dışarı çıkar ancak hangi tarafa gideceğini bilemez. Bakar ki karşıdan iki atlı çıkagelir. Temîm, bu atlılara yanaşır ve onlara selam verir. Onlar ise sarayın içerisine giren, yemeğinden yiyip suyundan içen sen misin? derler. Sana müjdeler olsun ki cehennem ateşi sana haram olmuştur, deyip Temîm'e bir yol gösterirler ve bu yolda bir yiğide rastlayacağını haber verirler. Temîm cehennem ateşinin kendisine haram olduğunu işittiği için mutlu, evünden uzak olduğu için kederli bir şekilde yürümeye devam eder. Yolda kendisine bahsedilen yiğidi görür ki mihrabında oturmuş ve önünde yeşil bir levha vardır. Yiğidin önüne gelir ve ona selam

verir. Yiğit ona yolunu gösterir ve Temîm yürümeye devam eder ve bir yeşil çimene ulaşır. Orada ay yüzlü yeşil elbiseli bir yiğide rastlar. Yiğit mihrabında durmuş namaz kılmaktadır. Namaz bittikten sonra Temîm, yiğidin yanına varır ve ona selam verir. Yiğit, Temîm'in selamını alır ve ona bir pınar göstererek orada suyundan içip oradaki yemişlerden yemesini ister. Temîm yemişinden yer, suyundan içer ve abdest alıp namaz kılar, yiğit ile konuşmaya başlar. Yiğit, ona yolunun yetmiş yıllık bir yol olduğunu ancak gönlünü hoş tutması gerektiğini, nitekim kendisini kısa bir süre içerisinde evüne ve ailesine ulaştıracağını söyler.

Yiğit ile sohbet eder iken siyah renkli bir bulut gelir. Yiğidin başı üzerinde durur ve yukarıdan aşağıya bakarak selam verir. Yiğit, buluta hangi iklime gittiğini sorar. Bulut, Allâh'ın zikrini dile getirmeyen, onun verdiği nimetleri yiyen ancak başka şeylere tapan kâfirler iline gidiyorum, diye cevap verir. Yiğit, ona Hakk'ın emrine uy ve git, der. O bulut gidince ardından bir bulut daha gelir. Bu bulutun diğerine göre rengi daha beyazdır. Gelir ve yine öbür bulut gibi yiğide selam verir, yiğit selamını alır ve ona hangi iklime gittiğini sorar. Bulut, Irak'a gideceğini, orada müminlerin kullukta devam üzere olduklarını, bu yüzden orada yağmur yağıp seller akacağını ve yetişecek yemişlerden müminlerin yiyeceğini haber verir. Yiğit var git, der. O gider ve ardı sıra bir bulut daha gelir. Bu bulutun rengi hepsinden daha akdır. Bu bulutun bir yanında Cebrail, bir yanında Mikâil bulunmaktadır. Bu bulut da gelir, yiğide selam verir. Yiğit ona hangi iklime gideceğini sorar. Bulut, Hz. Peygamberin iline gideceğini söyleyince, yiğit buluta bir isteğinin olduğunu, Medine şehrinde olan Temîm'i alıp oraya götürmesini ister. Bulut, bu teklifi kabul eder ve eğilerek Temîm'i üzerine alır. Temîm, yiğide der ki, ey yiğit! Sana bazı suallerim var, bana cevap ver. Öncelikle yürürken yolda bir ağacın dibinde demirle bağlı bir yaratığa daha sonra da bir kadına rastladım, selam verdim selamımı almadı. Bu kadın kimdir? Sonra meşe içerisinde yürür iken koca arslanlar gördüm, sonra yürüdüm ve çigni üzerinde hezen tutan bir adam gördüm, yürümeye devam ettim, bir kimse gördüm ki kuyudan kova ile bir havuza su koyar, havuzun bir deliği var konulan su oradan tekrar kuyuya akar. Yolda yürümeye devam ettim ve bir it gördüm ki karnı içerisinde yavruları ürmektedir. Oradan da geçip büyük bir saraya rastladım, içeri girdim ve orada yaralı yiğitler gördüm. O saraydan çıkınca yüzleri nurlu, kendileri heybetli iki atının yanına doğru geldiğini gördüm. Daha sonra bir yiğide uğradım ki o önünde yeşil bir levha ile

mihrabında oturmaktaydı ve nihayet oradan da senin yanına geldim. Bunları bana anlat, der.

Yiğit ona cevap vermeye başlar: Bir gözü olmayan ve demirle bağlı olan koca, ahir zamanda çıkacak olan Deccal'dır. Rastlamış olduğun kadın, dünyadır. Yolda koca aslanlar ile birlikte gördüğünüz yiğit kardeşimiz Danyal'dır. Bir kişi daha gördünüz ki sırtında bir hezen ve ne ileri ne de geri adım atmaz, işte o kişi birinden emaneti alıp sahibine vermeyenlerdir. Daha sonra kuyudan suyu çekip havuza aktaran ve havuzdan da kuyuya suyu akan, kendi zahmeti kendisine kalan birini gördünüz. O kişiler, birisinden alıp başka birisine veren ve kendisi de müflis yaşayan kimselerdir. Yolda karnında yavruları üren bir ite rasladınız ki o da ahirzamanda ortaya çıkacak olan ve kızlarını zinaya teşvik eden kimselerdir. Öyle zaman gelecek ki erkek ve kız çocukları ana babalarına her şeyin iyisini biz biliriz, siz yerinizde oturun. İşte bu anne ve babaların gözleri hep yaşlı, kalpleri hep gamlı olacaktır. Yürümeye devam ettin ve bir saray görüp içeri girdin, içeride yüzleri yaralı yiğitleri gördün, işte onlar Bedir gazasında şehit olan ve hesapsız cennete giren kimselerdir. O saraydan çıkınca iki atlı gördünüz, işte o atlıların biri Cebrail diğeri Mikâil'dir. Yolunuzda mihrabında oturmuş ve önünde yeşil bir levha bulunan kişi ise ben idim. Ben Ebu'l- Abbas Hızır Nebi'yim, der. Temîm, hemen onun eteğine yapışır ve yüzünü eteğe sürer. Sonra o gece kendisine okuduğu duayı öğretmesini söyler. Hızır ise şunları der: Bu duayı Âdem, Nuh okudu, duaları kabul oldu. İbrahim Peygamber okudu Nemrud'un ateşinden kurtuldu. İsmail Peygamber okudu, Allâh ona koçu kurban olarak verdi. Hz. Yakub okudu Yûsuf Peygamberi buldu. Yûsuf Peygamber okudu ve Mısır'a sultan oldu. Hz. İdris ölü iken dirildi, Hz. Eyyüb derdine şifa buldu; Yunus Peygamber okuyup balığın karnından kurtuldu. Hz. Musa okudu ve Firavun'u helak etti. İsa Peygamber okudu ve Allâh onu göğe yüceltti. Ben okudum, âb-ı hayatı buldum, kıyamete dek diri kalacağım. Sen de oku ki iline varasın ve aileni göresin. Döne döne Temîm'e bu duayı öğretir ve sahabeye çok selamlar iletir. Dua budur: *Bismillâhirrahmânirrahîm Allâhümme innî es'elüke bi'ismikellezî'in-şakka bihi'l-kamer ve ebreme'l-emre ve esyâle's-siyeri ve enzele'l-katare va'su şabbe'l-batâre ve zahyere'l-cedere ve nûri'l-bedere ve gasuna bi'zzikri Muhammeden şallallâhu 'aleyhi vesellem ve es'elüke bi-ismikellezi fettağa bihi'l-a'yun ve ențağa'elsine ve teşakka'l-ardîn Allâhümme metta'nî bimâ rezağtenî ve vefâğani bimâ emertenî ve a'suminî bimâ neheytenî velâ tekellüfnî talebe mâ*

ḥarremtenī ve aḳbilnī fīmā bimüheymini yerḏī ki ‘annī ve ḳavvinī ‘ala ṭā‘atike vebārekenī fīmā āteytenī ve testecib de‘ānī kemā va‘detenī ve’rḥamnī izā mā teveffeytenī faḥşerenī fī zümreti Muḥammedin şallallāhu ‘aleyhi vesellem Ve edḥilnī cennetihi bişefā‘atihi faẓalleni fī zilli ‘arşike feskinī fī civārike ve es‘adenī ve lā şekāytenī yā erḥame’r-rāḥimīn.⁵²

Bulut eğilip Temîm’i üstüne alır ve bir süre havada gittikten sonra Temîm kendisini evünün önünde bulur. İçeri girer ve hanımıyla evün avlusunda karşılaşır.

Temîm, başından geçenleri anlattıktan sonra, Hz. Ömer ve yanındaki sahabeler Temîm’e, “hak Temîm’indir” derler: Hz. Ömer, Temîm’e cinlerin ne yiyip ne içtiğini ve nelerden hoşlanıp nelerden kaçtıklarını sorar. Temîm ise şöyle cevap verir:⁵³ Besmelesiz yemek yiyenlerin yiyeceği onların da yiyecekleridir. Issız ve تنها yerlerde, boş evlerde, pınarlarda ve hamamlarda otururlar. Müslüman olanları güzel kokuları severler ve bir kısmı yeşil ve beyaz giyinmeyi severler. Şeriatın icrası için kadı ve muhtesipleri vardır. Müslüman cinler, namaz kılar, oruç tutar, zekat verir, hacca gider ve kafir cinlerle savaş yaparlar. Onlardan korunmak için tırnak kesiklerini, soğan ve sarımsak kabuklarını ayak altına atmayın, cevüz ağacı dibinde ve pınarların üzerinde uyumayın. Karanlık eve ve hamama girmeyin ve çocuklarınızın gece oynamak için dışarı çıkmasına izin vermeyin. Kafir cinler, lâ havleden, ezandan ve tekbirden kaçarlar. Aslan, kaplan, kurt, kedi, domuz ve köpek sûretlerini severler. Genellikle bu hayvanların suretlerinde gezerler ve başlarında boynuzları vardır. Konuşurken gök gürültüsü gibi ses çıkarırlar ve yürüyünce rüzgar gibi yürürler. Hz. Ömer, Osman, Alî ve diğer sahabeler Temîmdârî’yi dinledikten sonra onun başına toplanırlar, hoş geldin deyip eşini kendisine teslim ederler. Beytü’l-maldan biraz mal verirler ve her sahabe kendi imkanları ölçüsünde bir parça eşya verip Temîm’i evüne gönderirler.⁵⁴

⁵² Bu dua sadece AK nüshasında geçmektedir.

⁵³ Cinlerin özelliklerinin anlatıldığı bu kısım AK nüshasından alınmıştır. (AK: 10a-b)

⁵⁴ T nüshasında (T: 39b-40a) Temîm başından geçenleri üç gün üç gece anlatır.

2. HİKÂYENİN TÜRK EDEBİYATINDAKİ YERİ VE ÖNEMİ

Kültür, tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevü değerler ile bunları yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın doğal ve toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların bütünü⁵⁵, şeklinde tarif edilmektedir. Genel anlamda ise bir milletin sahip olduğu maddi ve manevü değerlerin tamamı olarak tanımlanmaktadır. Dünyada hüküm sürmüş sayılı uygarlıkların kültürel mirasına da sahip olan milletimiz sahip olduğu bu mirası asırlar boyunca kuşaktan kuşağa aktararak yaşatmaya çalışmıştır.

Türklerde, yazıdan önce halk arasında şifâhî bir edebiyat varlığını sürdürmüştür. İslamiyetten önce kam, baksı ve ozan gibi adlarla anılan kimseler kopuz eşliğinde şiirler okuyup, hikâye ve destanlar anlattığı bilinmektedir. “*Eski Türk ordularında hükümdarların yanında mutlaka ‘ozan’lar bulunuyor, onların kopuzlarla çaldıkları ve okudukları şiirler, bütün bir milletin zevkini okşuyordu. Onlar yalnız yeni vak’alara ve kahramanlık menkıbelerine ait şiirler yahut ölümler vâsfinda mersiyele tanzim etmekle kalmazlar, ayrıca ‘Millî Türk Destanı’ndan alınmış parçalar da terennüm ederlerdi. Bu ozanlar İslamiyetin tesirlerinden sonra da büsbütün silinip ortadan kalkmadılar, içtimâî iş bölümü sonunda büyük merkezlerde şairlik, bakıcılık, efsunculuk, müneccimlik yavaş yavaş ayrılmıştı.*”⁵⁶ Türkler İslâmiyeti kabul ettikten sonra Arap ve Farsların müşterek ürünleri olan bir edebiyatı oluşturmaya başladılar. Her sahada kendi ananelerine ne kadar bağlı olurlarsa olsunlar zamanla yeni edebî ürünlerini Arap ve Fars edebiyatlarının tesiri altında vermeye mecbur kaldılar. Özellikle Karahanlı dönemi ürünlerinden Kutadgu Bilig’e bakıldığında eski halk edebiyatı ananesinden millî unsurların ve Fars şiirinden geçen yabancı unsurların varlığı İslâmî-İran tesirinin varlığını açıkça göstermektedir. Bu tesirler, özellikle XIII. yüzyılda Anadolu Selçuklularında ve devamı olan Osmanlılarda artarak devam etmiştir. Özellikle XIII.-XIV. Yüzyıllarda Orta Asya’dan Anadolu’ya göçler olmakta, gelen bu halkın özellikle sosyal değerler ve dinî konularda eğitilmesi gerekmektedir. Bunun için de hem okuma yazması olmayan yerli halkı hem de göçler vasıtasıyla Anadolu’ya gelen bu halk yığınlarını yetiştirmek için *kıraat*

⁵⁵ **Türkçe Sözlük**, “kültür” TDK Yayınları, Ankara 2011, s. 1558.

⁵⁶ Fuad Köprülü. **Türk Edebiyatı Tarihi**. Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 95.

meclisleri oluşturulmaya başlamışlardır. “Kıraat meclisleri, başka bir deyişle okuma toplantıları, kişilerin eğlenmek için tesadüfen bir mekânda bulunmasıyla oluşan insan kalabalığı değil, bilakis okunan bir kitabı dinlemek üzere bilinçli olarak bir araya gelen fertlerin oluşturduğu meclislerdir.”⁵⁷ Bu meclislerde yazılı kültür ile sözlü kültür meczolmuş, buralarda okunan kitaplar öncelikle iman, ahlak, ibadet gibi konuları ele alırken zamanla çeşitli menkıbe ve kıssalara da yer verilmeye başlanmıştır. Konuyla ilgili bir çalışma yapan Zehra Öztürk, “Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları” başlıklı makalesinde, meclislerde okunan kitaplar arasında özellikle “Halka yüksek sesle okunmak için yazılmış kitaplar” bölümünde şu bilgileri vermektedir:

“Bu eserler dinî-tasavvufî hikâyelerden bilgi ve öğüt verici kitaplara, macera kitaplarından aşk ve kahramanlık destanlarına kadar geniş ve farklı konuları içermektedir. Fakat aralarında bazı ortak noktalar vardır. Okuma toplantıları için yazılmış–elimizde bulunan-en eski kitaplara bakacak olursak bunların XIII.-XIV. yüzyıllardan kalma elyazması kitaplar olduklarını görürüz. Bu kitaplarda anlatım çok sade ve yalındır. Edebî sanatlara ve söz oyunlarına fazlaca yer verilmez. Kolay anlaşılır olmak çok önemlidir. Şekil genellikle nazımdır. Çünkü manzum eserlerdeki kafiye ve vezin akılda kalıcılığı ve ezberlemeyi kolaylaştırır. Fakat eserlerde vezin ve kafiye bozuklukları olabilir, buna önem verilmez. Kitap nesir halinde yazılmışsa içinde kafiye benzer ses ve hece tekrarları bulunur veya önemli cümle ve kelime grupları ara ara tekrarlanır.”⁵⁸

Şüphesiz Temîmü’d-Dârî hikâyelerinin de yukarıda özellikleri verilen kıraat kitapları ile benzerlik arzettiği açıktır. Bu hikâyelerin tüm nüshaları incelendiğinde dilinin oldukça açık ve sadeliği, daha ziyade manzum olarak kaleme alınmış olması, yer yer tüm nüshalarda vezin ve kafiye bozukluklarına rastlanması ve hikâyelerin içerisinde de yazılış hikmetinin insanların ibret almalarına vesile olunması olarak ifade

⁵⁷ Zehra Öztürk. “Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt.5, s. 401.

⁵⁸ Öztürk, agm., s. 403.

edilmesi⁵⁹ gibi hususlar bu hikâyelerin bahsi geçen kıraat meclislerinde okutulan eserler arasında olduğu kanaatimizi daha da güçlendirmektedir.

Ayrıca Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin, yurt içi ve yurt dışındaki yazma nüshaların fazlalığı, özellikle XIX. yüzyılda taşbaskı Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin fazla oluşu ve günümüzde yaşı doksanı aşmış ve çocukluğunda kıraat meclislerinde bulunmuş kimselerle yaptığımız görüşmeler, Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin son asra kadar Anadolu'nun en ücra köylerine ulaştığını ve büyük halk kitleleri tarafından okunduğunu açıkça göstermektedir.

Anadolu halkı İslamiyeti daha ziyade kussa adı verilen ya da meddah denilen gezici vaizlerden öğrendiğinden bu kişilerin anlattığı şeyler bazen bir din gibi algılanmıştır. Temîmü'd-Dârî hikâyelerine bakıldığında toplum hayatını düzenleyen temel kurallardan, dinî ve ahlâkî değerlerimize kadar pek çok şeyin ele alındığı görülür. Özellikle cinlerden korunmanın yolları, kırık bardaktan su içmenin zararları, ev süpürünce çöpleri evde tutmanın verdiği sıkıntılar, olgunlaşmamış meyveyi ağacından koparmanın yanlışlığı, ekinlerin üzerinden geçmenin yanlışlığı, bir misafiriğe gidildiği zaman o evün hanımına kötü bir niyetle bakmanın vereceği zararları, gece dışarı çıkıldığı zaman besmele ile çıkmanın önemi gibi konular ele alınmış ve bu vesile ile geniş halk kitleleri çeşitli konularda eğitilmiştir.

Muştafâ bize vaşiiyyet eyledi
Cum'a gecesi ğuşl ile yatuñ didi

Her kim helâline yakınlık ide
Yatmasun ol gine illâ ğusl ile

Didigümüz ğusl ile oldur yanı
Tâzekarlık eylesün ol dem anı

---

59 Deñiz yüzünde bir kuş geldi gözleri kızıl kanadları şarı endâmı yeşil kırmı muhaţtağ geldi üzerime kındı menkıarımı ağzıma şokdı şu dökdi hezâr bar şekerden tatlu müşkden zeki kıardan so[uk fasiğ dil ile eyitdi ey medeni göñliñi hoş dut Hâk subhanehu ve ta'âla seni yarlığadı ve halka 'ibret eyledi hikâyetini işidenler 'ibret ve naşihat alalar (AK: 4b)

İllā ğusl vācib oldı bilesin
Cehd edüben daĥı ğusl kılasın

Yatmasun şeytan anuñ yanına
Dirülürler ĥarb ururlar cānına

Bir vaşiyyet daĥı budur bize
Taşra yatan kişi bir çizgi çize

Oķuya bir iki āyet-i Ķur'ānı
Ĥaķ Te'ālā maĥfūz eyleye anı

Hem anı melāikler bekleye
Gelürlerse hem cinlerden şaķlaya

Bir daĥı şınıķ bardaķ ile içmesün kişi
Zirā şeytānıñ olur yoldaşı

Ol şınıķ bardaķdan cinniler içer
Mü'min olan ol yavuz işden kaçar (İÜ: 6b/ 197-206)

Temîmü'd-Dârî hikâyelerinde ayrıca, gurur ve kibirden uzak durmanın gerekliliği, karşılaşılan sıkıntılara karşı sabretmenin mükâfatı, sık sık Kur'an okuyup Hz. Peygambere salat ü selam getirmenin faziletleri hikâyenin bütününe serpiştirilmiş önemli telkinlerden sadece birkaçıdır.

Bir kişi tarlıĥa düşer şabr ide
Allāh anuñ müşkilini ĥall ide

Şabr ile irür irenler devlete
Manşiba u mālā mülke ni' mete

Şabr ideniñ müşkil işleri biter

Şabr ile her kiři maqşūda yiter

Şabr iden qullarını sever Şabūr
Şabr idenūñ ola menzil-gāhı nūr

Bu dağı kim meskeneti iħtiyār
Qılursa devlet ola aña yār

‘ Aceb tekebbūrlük idenler ola zelil
Öldürür qahr ider anları Celil

Sen tekebbūrlüğü gönünden götür
Muşţāfāya çoq şalavātlar getir

Cümlemiziñ aşlı topraqdan şudan
Sen bu tekebbūrlük eylemeñ neden

‘ Ucb ideniñ delili şeytan olur
Aña uyanın işi tuğyān olur

Şerr-i şeytāndan emin olsun yarā
Şalavāt vire kişi peygambere

Yaraşur pes Hālıka hamd u şenā
Ne dilerse olısar öñden şoña

Cümlesin ol muşavver eyledi
Ādemiler yoğ iken var eyledi

Hāqğ’a şükr kim bizi var eyledi
Topraq iken hoş münevver eyledi

Hem dağı luşında sever bizi
Uçmağ içre dağı koyısar bizi

şol günahlarımıza şalmayasız
Maşser gününde utandırmayasız (İ: 33b- 34a/ 1216-1230)

Hikyelerin sonunda ise eserin hitap ettiği kimseye dikkat çekilerek ‘okuyana, dinleyene ve yazana’ dua edilmesi beklenir.

Bu arada şatm oldu bu kelm
Muřtafya şad hezrn biñ selm

Şağ te’la ol şula raşmet şıla
Kim oğıya ftişa řıdđıla

Bunı yazdum şala benden ydigr
çalmayam ben şala şatm-i rzigr

Şayr yazsun cürmini Kirmen Ktibn
Kim du’ ile añarsa iş bu şaştın ktibin

Bu kitabı kim oğur alur ele
Ftişa şatm idüp du’ şıla

Oğuyanı dinleyeni yazanı
Muştafya mmet eyle y Ğanı (İ: 34a/ 1231-1236)

3. HİKYEDE DİL VE ÜSLUP

Temm’d-Dr hikyeleri kıraat meclislerinde okunmak için yazılmış eserler olduğundan, bu amaçla yazılan hikyelerin üslup özelliklerini taşımaktadır. Bu tür eserlerin amacı halkı eğitmek, bilgilendirmek ve bilinçlendirmek olduğundan dil oldukça sade ve yalındır. Öyle ki manzum metinlerde vezin ve kafiyeye hassasiyeti bile gözetilmemiştir. Bu yönüyle Temm’d-Dr hikyeleri bünyesinde bir taraftan halk

hikâyelerinin özelliklerini taşıırken diğer taraftan da klâsik hikâyelerimizin özelliklerini barındırmaktadır. Klasik halk hikâyeleri genellikle “râviyân-ı ahbâr ve nâkilân-ı âsâr” gibi belli kalıplarla başlamaktadır. Bazı kalıplar sözlü gelenekten kitaplara, bazıları ise kitaplardan sözlü geleneklere geçmiştir (Güleç, 2011: 54). Temîmü’-d-Dârî hikâyeleri ise klâsik hikâye anlayışına daha uygun olarak besmele, hamdele ve salvele ile başlamaktadır.

Evvel anı eydelüm kim ol bize
Rızkı kısmet eyledi kamumıza

Virdi bize Muhammedi Haq Resul
Anuñ ile dînimiz oldu uşul

Ol gelicek dînimiz oldu ‘ıyân
Doğrı yolu Qur’ân eyledi beyân

Allâh anı dünyâya viripdi
Rağmeten li’l-‘âlemîn sensin didi (İÜ: 1b / 1-4)

S nüshası ise besmele ile başlar.

Bismillâhi’r-rağmâni’r-rağîm

Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızq maqsûm eyledi kamumıza

Viripdi bize Muhammedi Resul
Anuñla dînimüz oldu uşul⁶⁰

Daha sonra ise anlatıcı kişi hikâyenin başlayacağını şu şekilde haber verir:

⁶⁰ Metinde bu beyitin baş kısımları silinmiştir.

Bir hikâyet ideyim imdi yara
Sen şalâvat viresin peygambere (S: 3b/ 3)

Halk hikâyelerine benzerlik arz eden yönlerinden biri ise Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin bazı nüshalarında hikâyeyi rivâyet eden kişiden de bahsedilmesidir. Halk hikâyelerinde bu durum hikâyenin başında ifade edilirken Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin metinlerinde ise genellikle üçüncü ya da dördüncü varaklarda dile getirilir.

Rivâyet eyler anı bir pāk-dil
İbrahîm ibn-i Sa'îd-i Başrî bil

Müttaķilerden hem yine bir ulı
İshâķ ibn-i İbrâhîm ol velî (S: 4a /21-22)

Hikâye, bir yazar anlatıcı ile başlar ve yazar, yer yer hikâyeye müdahalelerde bulunur ancak hikâyenin asıl kısmı kahraman anlatıcı tarafından oluşturulmaktadır. Temîm, cinler tarafından kaçırıldıktan yedi yıl sonra geri döner ve eşinin başka biriyle evlendiğini görür. Daha sonra, Temîm, eşi ve eşinin yeni evlendiği Ensârî ile birlikte halife Hz. Ömer'in yanına giderler. Burada Temîm'e başından geçenler sorulur. Temîm ise başından geçenleri anlatmaya başlar. Böylece hikâyenin asıl kısmı oluşturulmaya başlanmış olur.

Döndi eydür Temîme hoş geldüñ
Ėurbeti yahşı temâşâ kılduñ

Seferinde ne görüñdi gözüñe

Söylegil kulaķ uralım sözüñe

Kim seniñ kıışsān ‘aceb kıışsadur

İ‘tibār ehli anı ‘ibret görür

Temīm eydür işit ey şîr-i Hudā

Görmez olur gözler inicek kaçā (B: 8b / 90-86)

Temîmü’-d-Dârî hikâyeleri akıcı ve sade bir Türkçe ile yazılmış olmasına rağmen bu hikâye Arap kaynaklı hikâye olduğundan kullanılan isim ve sıfatlar Arapçadan alınmış isim ve sıfatlardır. Ömer, Osman, Ebubekir, Ali, Hasan, Hüseyin, Amr, Eflah gibi isimlerde ve özellikle de hitap ve seslenmelerde bu kurala dikkat edilmiştir. “Yâ emîre’l-mü’minîn, yâ Ganî, yâ Kerîm gibi.”

Manzum ve mensur hikâyelerde diyaloglar hem konuşma dilinin tabiliğini ve canlılığını yansıtmak hem de karşılıklı konuşmalar sayesinde karakter ya da tiplerin düşüncelerini okuyucuya ve dinleyiciye aktarmak hedeflenmektedir. Temîmü’-d-Dârî hikâyelerinde de karşılıklı konuşmalar hikâyenin üslubuna etki eden önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

- Temîmim ve ‘ammiñ oğlıyım ve oğlancıklarıñ atasıyım Hâtûn eyitdi ne ‘aceb aḥval erim gidenden beri yedi yıl oldı ḥaberi bilinmedi şimdiki ḥalde eve ḥelâl getürdüm bir cinnî gelmiş er benim dir

Temîm bu sözi işitdi ğamgîn olup ‘azîm and içdi ki seniñ ḥelâliñ ve ‘ammiñ oğlı Temîm Dārım

Avrat eyitdi ne söylersin benüm erüm bir gökcek muḥteşem idi sen bir div şuratlusun beni korḫutma var ğit işine

Temîm eyitdi sen filâniñ kıızısın ḫardeşleriñ Hâzret-i Resûl şallallâhu ‘aleyhi vesellem önünde şehîd oldılar ‘Avrat eyitdi fâriğ ol ecinnîlerden bunuñ gibi iş bilmek ‘aceb değıldir. (AK: 2 a)

Manzum nüshalardan B nüshasında ise geçen diyaloglardan sadece birisine aşağıdaki beyitler örnek verilebilir;

Döndi yine yüzüme sulţan baķar
Revān ağlar gözünüñ yaşı aķar

Sulţan eydür bana ey cānımuñ cānı
Keşki görmeyeydi gözlerüm seni

Hem yārānları Ebubekir ‘Ömer
‘Osman ‘Alī her ne kim aşhābı var

Selāmumu bulara degüresin
Her kaçan kim yüzlerini göresin

Ben didüm kim başum üstüne
Selāmuñ senüñ bulara degürem

Yine döndi eydür ey sevdüğ eşüm
Senüñ ile vardur dağı bir işüm

Bu kāfir cinnīsidür seni buña
Veriserem ziyān idiser saña (B: 18 b- 19a / 450-463)

Temîmü’-d-Dârî hikâyelerinin dil ve üslup özelliklerinden birisi de arkaik olarak kabul edilen kelimelerin kullanılmasıdır. Hikâyede “od, tamu, ayruk, kerkes, toynağ, ebsem oturmak, oķımak, göyñek, eyit, tuş ol-, kakımak, tapuñuz, uş, guşsa, renc, yavlaķ ol-, ıssı, ıbrık...” gibi arkaik kelimeler sıklıkla kullanılır.

Hāķ te‘ālā oda yandırsun seni
Nitekim sözde ađuladuñ beni (B: 6a / 118)

Ṭa‘ āmı yidūñ içdüñ mi şudan
Āzād olur anda canuñ şamudan (İÜ: 29a/ 1046)

Döndi yılan benüm ile söyledi
Baña kaçıdı ‘ itāb eyledi (S: 102b/815)

Mesnevülerde yeknesaklığı kırmak için zaman zaman tegazüllere yer verildiği gibi Temîmdarî hikâyesinde de müellif, araya girerek hikâyeyi okuyanı ve dinleyeni dinlendirmek için aralara salavat-ı şerîfeler okunması için beyitler serpiştirmiştir.

Yine Temîm başladı girdi söze
Vir şalavāt ecri yazılsun size (B: 19b/480)

Gözleri dağı şaru idi anuñ
Vir şalavāt şādımān olsuñ cānuñ (B: 21b/525)

Başladı Temîm yine girdi söze
Vir şalavāt ecr yazılsun size (S: 60a/467)

Çünkü hatm oldu bu sözüümüz harf
Vir şalāvāt olmaya ‘ ömrüñ telef (İÜ: 34a/1237)

Temîmü’ d-Dârî hikâyesi şahıs, mekân ve olay örgüsü bakımından Arap kültürüne dair unsurlar barındırdığından Arapça ayet, hadis ve dualara da yer verilmiş, bu da hikâyenin üslubunu etkilemiştir. Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığından temin etmiş olduğumuz mensur nüshada ayet-i kerimelere ve dualara yer verilmiştir. *İnnellezîne lā yercüne liķāenā ve rađū bi’l-ḥayāti’ d-dünyā veṭme’ennu bihā vellezînehüm ‘ an āyātina ġāfilūn’* (AK: 3b)

Temîm, Müslüman cinlerin arasında bir süre yaşadıkten sonra memleketine gitmek ister ve cinlerin meliki Temîm’i kötülüklerden koruması ve kâfir cinnin şerrinden emin olabilmesi için bir dua öğretir.

“Subhānekallāhumme ve bihamdik subhāneke bimā sebbaḥake bihi semavātike ve āridike subḥānekallāhumme bimā sebeḥeke bihi'l-bihāri ve'l-ḥaytān Subḥānekallāhumme bimā sebbaḥake bihi'l-‘ālemūn min ḥalkike bimen kāne bihi şey'in min ni‘metike vemā min şey'in illā yüsebbiḥu bihamdike velā kin lā yefḥahūne tesbīḥahum innehu kāne ḥalīmen ḡafūra Yā kerīm u yā Raḥīm (AK: 4a-b)

Hikâyelerde karakterlerin, olayların, nesnelere, mekânın, okuyucuya sunumu söz konusudur. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde de bu sunum, bazen anlatılan şeyin cinsine göre; kişi tasvirleri, cin tasvirleri, mekân tasvirleri, tabiat tasvirleri, olağanüstü yaratık tasvirleri vb. şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu yapılırken de bazen olay örgüsü durdurulur ve uzun uzun bir cin tasvir edilir, bazen de olaylar arasında tasvirler gidilir. Hikâyede bir cennet tasviri şu şekilde yapılmaktadır:

içerü girdüm vaşfa gelmez nesnelere gördüm altundan ve gümüşden yapılmış kaşıklar kapularında sündüs ve istebraḡdan perdeler aşılış bir perde gördüm içerü girdüm bir büyük ögürdüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar kana bulaşup yaturlar kimi koca ve kimi yigitler ileri yürüdüm taze kızlar ve oğlanlar karşı karşı tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libâsları sündüsten ve ırmaḡlar gördüm aḡar kenarında mâideler dürlü dürlü ni‘metler ve çok vaḡt idi ta‘ām yememişdim oturdum yedim nāḡāḡ gözüm bir dehlize doḡundu içinde bir ilan var gördüm altında yazılmış Lā ilāhe illallāḡ Muḡammed Resūlullāḡ andan ḡorḡdum taşra çıḡdım (AK: 8a)

İstanbul nüshasında ise Temîm, kendisini kaçırın cini ve içerisinde bulunduḡu mekânı şu şekilde tasvir etmektedir.

Bunuñ ile yakın oldum bir gice

Gör ki netdi benim ile ol ḡoca

İbriḡ aldım elüme ḡurdum urı

ḡayada çıḡdım ki ḡusl idem arı

Ƙarañuluk idi ol dem gökyüzi
Duman idi görmez idi göz gözi

Hem yağardı yağmur aƙardı sel
Yıldurum şaƙırdı hem eserdi yel

Gürler idi gök hem ditredi yir
İşidüñ şimdi benüm hālümü dir

Tañrı'nıñ heybetinden ƙorƙdı cānum
Ditremeg dutdı cümle endāmum

Sen bülürisin kim ey Tañrının arşlanı
Bahādırlıƙla ögerler seni

Ƙatı ƙorƙdum yā İmām ƙıldım şaƙar
Döndüm evümden yaña ƙıldım nazār

Ol giceniñ heybetinden taƣlanur
Cigerim aƣzum dilüm baƣlanur

Çaƣırıp didüm ey benüm ' ammim ƙızı
Ev içinde eksik eyleme sözi

Benim ile luƣ u kerem eylegil
Ev içinde baña ƙarşu söylegil

İçeriden bir kelecı söyledi
Güle güle ya' nı keñgel eyledi

Ey o issiler anı dutuñ didi
Şanmañuz kim sözi tamām söyledi

Çorğı ile dört yaña gözüm bakar
Bir divardan görürüm yalın çıkar

Çamaşır gözlerüm göricek anı
Dağı beter ditremek dutdı beni

Çıkar ol yalıñ içinden bir kişi
Çapçara yüzi hem şaru dişi

Başı büyük boyu bir çınar gibi
Gözi yaşı dökülür pınar gibi

Nefesinden şanasıñ dütüñ çıkar
İt ölisi gibi ol mel' un çoçar

İki gözi yıldırım gibi şaçar
Zişt-i mel' ün halk arasında çıkar

Çünkü anıñ yüzine baçar cānum
Ağızımıñ içinde bağlanur sözüm (İÜ: 7b- 8a/238-257)

Deyimler genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, ilgi çekici bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbekleridir⁶¹ Hikâyede dikkat çeken üslup özelliklerinden birisi de şüphesiz çeşitli deyimlere yer verilmiş olmasıdır. “Günahı boyna yazılmak, iyilik yapan iyilik bulur, balını yağını zehir etmek, göz gözü görmemek” gibi halk arasında kullanılan deyimler bunlardan birkaçıdır.

Vebâlidir kim yazılır boynuna
Giriserdür yarın cehennem odına (İÜ: 32a/168)

⁶¹ Türkçe Sözlük, “deyim” TDK, Ankara 2011, s. 651

Hayr idenler hayr ile ihsân bulur
Şer idenler tamuda ebed kalur (B: 10a/220)

Her kim kâdem başâr anı kâhr ider
Ballarını yağlarını zehr ider (S: 2b/8)

ĶarañuluĶ bulut idi gök yüzi
Duman idi görmez idi göz gözi (B: 10a/229)

4. HİKÂYENİN TAHLİLİ

Her edebî eser kendi içersinde bir bütünlük arz etmektedir. Bu sebeple yazılan eseri daha iyi anlayabilmek, verdiği mesajı doğru şekilde alabilmek için hikâyelerde tasvir edilen insanlar ve onların yaşadıkları zaman, mekân ve sosyal çevrenin dikkatle incelenmesi gerekmektedir. *“Hikâyeyi tahlil etmek demek, bir bakıma, insan hayatına karışan, ona şekil veren veya onu bozan, mesut veya bedbaht eden unsurları, bir kelime ile “gerçek insanı” incelemek demektir.”*⁶²

Yapılan tahlil çalışmasında, Temîmü’-d-Dârî hikâyesinin bir dönem Türk dünyasının inançlarının, gelenek ve göreneklerinin yansımalarını keşfetmek, şahıs-devür-zaman ve mekân bağlamında eser ile ayrıntı arasındaki münasebeti kavramak hedeflenmiştir. Bu çerçevede hikâye öncelikle şahıs, dini muhteva, folklorik unsurlar, kozmik âlem, hayvanlar, bitkiler gibi temel başlıklar altında tahlil edilmeye çalışılacak daha sonra hikâyedeki zaman ve mekân kavramları üzerinde durulacaktır. Bunu yaparken de şahıs, mekân ve yer adları alfabetik sıraya göre değil de genellikle hikâye içerisindeki önem derecesine göre ele alınacaktır.

⁶² Mehmet Kaplan, **Hikâye Tahlilleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010, s.11.

4.1. Hikâye Şahısları

4.1.1. Temîm

Filistin’de doğmuştur. Temîm’in mensup olduğu Lahm, bir Arap kabilesidir. Lahmîler, hicretten yaklaşık iki asır önce Yemen’den Beytü’l-Makdis/Kudüs’e gelmişler ve İsa’ın doğduğu bu bölgeye yerleşmişlerdir. Lahm kabilesi birçok koldan meydana gelmektedir. Bu kollardan biri de “Dâr”dır. Dârî nisbeti ile ilgili birinci görüş budur. Bir başka görüşe göre ise bu nisbet dedesi “Dâr”dan dolaydır. Müslüman olmadan önce ibadet ettiği Deyr isimli kiliseye izafeten “Deyrî” şeklinde de ifade edilmiş, dârî nisbetinin denizci mânâsına geldiği de söylenmiştir.

Filistin bölgesinde yetişmiş bir Hıristiyan din adamı iken daha sonra İslam’ı seçerek mescitte ilk vaaz veren kişi, mescide ilk kandili getiren kişi olması ve gayba dair bazı rivayetlerinin bulunması sebebiyle İslam dünyası açısından önemli bir yere sahiptir. Temîm’in tarihî kişiliği ile ilgili ayrıntılı bilgi yukarıda verildiğinden burada sadece hikâye bağlamı içerisinde nasıl bir karakter olduğu hususuna değinilecektir.

Temîm, hikâyenin başkahramanıdır. Hikâye Temîm’in cinlerle olan macerasını anlattığı olaylar üzerine kuruludur. Hikâyede bir yazar anlatıcı bulunmaktadır. Fakat yazar anlatıcı hadiseleri kendisi anlatmak yerine ifade vasıtası olarak Temîm’i kullanır. Olaylara Temîm’in gözü ile bakılır. Temîm, hem trajik hem de dramatik bir ruh haline sahiptir. Bir taraftan cinler tarafından kaçırılma, yedi yıl ailesinden uzak kalmanın verdiği bir psikoloji, diğer taraftan ise uzun yıllar sonra eşine ve çocuklarına kavuşmanın verdiği sevüncü yaşayamadan eşinin başka biri ile evlendiğini öğrenmenin verdiği bir ruh halidir. Hikâyede Temîm’in eşi ile olan konuşmaları farklı tonlarda verilmiş ve eşinden aldığı cevaplar onu daha derinden etkilemiştir. Nitekim eşi onu yedi yıl sonra gördüğü vakit tanıyamamakta ve onun ancak bir cin olduğunu tasavvur etmektedir. Çünkü saç, sakalı ve tırnakları uzamış, adeta tanınmaz hale gelmiştir.

Hâtûn taşra çıkdı gördi havlıda bu mekruh şuratlu kişi turur gövdesi kıllı tırnakları uzun ve saç şakalı qarışık çağırdı bir heybetle hâtun işitdi korçdu e‘üzibillah didi ne kişisin didi erin Temîmim ve ‘ammiñ oğliyım ve oğlancıkların atasıyım Hâtûn eyitdi ne ‘aceb ahvâl erim gidenden beri yedi

*yıl oldu haberi bilinmedi şimdiki halde eve helâl getürdüm bir cinnî gelmiş
er benim dir Temîm bu sözi işitdi ğamgîn olup ‘azîm and içdi ki seniñ
helâliñ ve ‘ammiñ oĝlı Temîmdârım avrat eyitdi ne söylersin benüm erüm
bir gökcek muhteşem idi sen bir div şuratlusun beni korkutma var git işine*
(AK: 1 b-2a)

Hikâyede Temîm karakterinin bir diğerk özelliği ise alışık olmadığımız, hatta varlığı konusunda delilleri olmayan ancak kutsal kitapta varlığı bildirilen varlıklarla (cinler) olan iletişimi, onların dünyasında yaşaması, onları yakından tanınması ve yeniden insanlar âlemine dönen bir kimseyi temsil etmesi açısından önem arz etmektedir. Bundan asırlar önce yaşamış insanların cinlere dair korkuları ve onlardan korunmanın yollarını aramaları bir yerde bu hikâyede bu arayışın sonucu olmuş gibidir. Cinlerin nerelerde yaşamayı sevdikleri, nelerden hoşlandıkları ve onlardan korunmanın yolları hikâyeye kahramanın dilinden anlatılmıştır. Böylece Temîm hikâyede aslında doğrudan toplumun korku psikolojisine de bir yerde cevap veren karakter olarak var olmuştur.

Bir vaşiyyeti budur anuñ bize
Tamda yatan kişi bir çizi çize

Okuya bir iki âyet-i Qur’ânı
Hağ Te’âlâ maḥfûz eyleye anı

Bir dağı bardağ şınık olsa kişi
İçmesün şu şeytânıñ oldur işi

Pes şınık bardağdan cinniler içer
Her ki mü’min olsa ol işden kaçır

Bir dağı aḥşam olıcak kapuñuz
Evde olun dir anı siz yapıñuz

Bir dağı korkulu sözler dile
Añmanuz dir ziyān ola kim bile

Söyleyicek Tañrı zikrin söyleñüz
Tesbîh u tehlîl ile cān toplañuz

Bir dağı yatıcağ yanar çırağ
Çomañuz dir cinnîler eylerler turağ

Sen yatıcağ şöhbeti bunlar kıılır
Pes kişiye fırsatı anda bulur (B: 9a/195-203)

Temîm karakterinin hikâyede verdiği mesajlardan birisi de sabır ve mücadele ruhuna sahip olan kimselerin sonunda mutlaka zafere eriştiği mesajıdır. İnsanın neredeyse “her şey bitti” diyebileceği yerlerde bile Temîm, yaratıcıya yönelir ve ondan yardım diler. Korku ve ümit arasında seyahatine devam eder. Bu durum hikâyede, denizde bir gemi ile giderken geminin yavaş yavaş batmaya başladığı zamanlarda da, seyahatı boyunca karşılaştığı yılanlar, ejderhalar karşısındaki duruşunda da aynı şekildedir. Nitekim yazar anlatıcı hikâyeyi Temîm’in dilinden anlattıktan sonra tekrar hikâyeye müdahil olur ve hikâyenin sonunda “sabır”ın önemi üzerinde durur. Sabırla tüm zor işlerin halledilebileceğini ve sabreden kimseleri Allâh’ın sevdiğini dile getirir.

Şabr ile irürler irenler devlete
Mañşıba vü mālā mülk-i ni‘ mete

Şabr idenüñ müşkül işleri bite
Şabr ile her kişi mağşūda yite

Şabr iden kullarını sever Şabūr
Şabr ideniñ olur menzili būr (T: 40a/1088-1090)

4.1.2. Bahtiyar (Temîm'in Eşi)

Yukarıda Temîm'in hayatıyla ilgili bölümde tarihî kaynaklar ışığında verilen bilgilerde onun iki evlilik yaptığı bunlardan birisinin Nevfel İbn Hâris ibn Abdilmuttalib'in kızı diğzerinin ise Hz. Ebubekir'in kız kardeşi olduğu bilgisine yer verilmişti. Temîmü'd-Dârî hikâyelerinde ise Temîm'in eşinin onun amcasının kızı olduğu, onunla genç yaşlarda evlendiği bilgisine yer verilmiştir.

AK Nüşhası'nda Temîm, cinlerden kurtulup evüne dönünce o gece eşinin ensardan biri ile nikâhlandığını öğrenir. Eşine durumu anlatmasına rağmen eşi de Ensârî de kendisine inanmazlar ve durumu Hz. Ömer'e danışmak isterler:

yâ emîre'l-mü'mînîn dünki gün bu za'ife nikâh eylediñ bu gice bu kişi geldi evüñe evüm ve 'avratımdır dir ne buyurursun Hâzret-i 'Ömer eyitdi ne dırsin Temîm eyitdi yâ emîre'l-mü'mînîn bu 'avrat benim helâlimdir ve 'ammim kızıdır küçükden alup beslemişem ve benim babam adı Habîb'dür Hâzret-i 'Ömer eyitdi ya şimdiye degin ne yirde idin bu 'avratı nafaçasız koduñ Temîm eyitdi yâ emîre'l-mü'mînîn bir vâk'aya uğradım yer altında idim (AK: 2 a-b)

Temîm'in eşinin ismi ile ilgili hikâye nüshalarında ihtilaf bulunmaktadır. nüshalarda genellikle Temîm'in eşi "hatun, avrat, kadın, zaîfe" gibi sıfatlarla anılmaktadır: "Rivâyet olunur ki bir gün emîrü'l-mü'mînîn Hâzret-i 'Ömer rağiyallâhu anh şabâh namâzın kıluş mescidde otururdu Nâgâh bir hâtûn mescide girdi" (AK: 1-b)

Meger 'Ömer anıñ ünin işitdi

Virdi destür aña içeri girdi

Girdi 'avrat yire urdı yüzini

'Ömere arz eyledi kendüzini (İÜ: 2a/26-27)

'Avrat eydür yâ imâm qarındaşlarum

Atam anam münisim hem eşlerüm (S: 9a/60)

AK nüshasında ise “zaîfe” olarak anılmaktadır: “*civân geldi eyitdi Yā emîre’l-mü’minîn dünkü gün bu za’ife nikâh eyledin bu gice bu kişi geldi evüñe evüm ve ‘avratımdır dir ne buyurursun*” (AK: 2a)

İncelenen nüshalar arasında sadece İÜ nüshasında Temîm’in eşinin ismi “Bahtiyâr” olarak verilmektedir.

Senüñ atan benüm ‘ammimdir ey yâr

Senüñ aduñ bellü bil kim Bahtiyâr (İÜ: 4a/107)

Hikâyede Temîm’in eşi öncelikle çaresiz bir kadın olarak karşımıza çıkmaktadır. Eşi bir gece vakti gusül abdesti almak için evün avlusuna çıkmış ve ardından kaybolup gitmiştir. Aradan yaklaşık yedi yıl geçmiş, kendisi ve çocukları sefalet içerisinde yaşamaktadır. Bu durum onu devrin halifesi Hz. Ömer’in yanına kadar götürmüş ve kendisini bir erkek ile evlendirmesini ve evüne bir parça ekmek getirilmesini, kendisinin ve çocuklarının bu sıkıntılardan kurtulmak istediklerini söylemeye kadar itmiştir. Devrin yönetici-reaya arasındaki ilişkisi, kadının toplum içerisindeki konumu, yaşadığı sıkıntıları yazar Temîm’in eşinin dilinden vermektedir.

Döndi eydür ey emîre’l-mü’minîn

Firâk odı cânıma boyadı hemîn

Düşmüşem ‘ıyâllarım vardur haķîr

Bir pulum yoķdur muhtâcım faķîr

Bir helâlüm var idi benden ırâķ

Oldı uşta cânıma ulu firâķ

Ol gideli bir sâ‘at şâğ olmadum

Ėuşşadan kayğudan âzâd olmadum

Bir ‘acâyib vâķı‘a geldi aña

Ne haber gelür ne beti baña

Benüm ile bir gice oldı yaķın
Gör ki nitdi ol  ālemler hālıķın

Ķudretiyle gör ki ne iş bitürür
Turdı ol helālüm ıbrıķ getürür

Ķayada çıkar ki ğusl ide arı
Nitekim emr eyledi peyĝamberi

Çıķıcaķ bir kelecı söyledüm
Güle güle ya  nī řaķa eyledüm

Ey o ıssılar añı dutun didüm
İllā san sözüme piřmān idüm

şol saa  at içinde dutmışlar anı
Gitdi belürmedi üñi düni

Ķanda gitdüĝini kimse bilmedi
Bir sā  at muntazır oldum gelmedi

Ķayli müddetden göyerem ben ana
Ne haber gelür ne biti baña

Daķı şabrum şalmadı kim neyleyem
Sen var iken kime hālüm söyliyem

Dilerem benüm hālümü göresiñ
Daķı beni bir kişiye viresin (B: 2b-3a/28-42)

Hikâyenin sadece başına ve sonuna dâhil olan Temîm'in eşi, tıpkı Temîm'de olduğu gibi yer yer karışık bir ruh hali yaşamaktadır. Yedi yıl eşini bekler ancak ondan hiçbir haber alamayınca başka Ensârî ile nikahlanır. Akşam evün avlusuna çıkmış iken avlunun ortasında saçlı, sakalı uzun adeta cine benzeyen ve kendisinin Temîm olduğunu iddia eden bir kişiyle karşılaşır. Kadın Temîm ile konuşurken içeriden sesi işiten genç dışarı çıkar, bakar ki eşi bir adamla konuşmaktadır. Kılıcını alır, Temîm'in yanına gelir. İkisi de kadının kendisine ait olduğunu iddia ederek birbirlerini öldürmeye çalışırken araya kadın girer ve her birinin bu gece ayrı yatmalarını, sabah olunca Hz. Ömeri'in yanına gideceklerini, o ne söylerse onu yapmalarının uygun olacağı fikrini ortaya atar.

Bu yönüyle yazar, Bahtiyar aracılığı ile kadına hem hakemlik atfetmiş olmakta, hem de içinden çıkılmaz bir durumda akli kullanarak nasıl doğru karar verileceği mesajını vermektedir.

Enşârî eydür benümdür geyürem
Ne kişisin seni evümde görem

Temîm eydür o benümdür şer' ile
Var bir ayruğ nesneye dişîñ bile

Çakır ol Enşârî evüne girür
Kılıcıñ balçağına elin urur

Yalın eyler kılıcı taşra gelür
Geldi Temîm üstüne hamle kıllur

Temîm anuñ bilegin şunu dutar
Şöyle şıkar kılıcı yabana atar

Kendi alur kılıcı diler kendi ura
Çala ol Enşârîñ boynun ura

Girdi ‘ avrat ortaya eydür kişi
Ebsem otur işleme sen bu işi

İkinüzün dağı gerçek sözi
Ziyân eylemeñ biribiriñüzi

Her biriñüz ayru yatuñ bu gice
Tañlacak görelim ağvâl nice

Ṭuralum ‘ Ömer ıatına varalum
Ol nice dirse eyle kılalum (B: 6a-b/115-130)

4.1.3. Ensâr/Ensârî

Bahtiyâr’ın ikinci eşidir. Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde Temîm cinler tarafından kaçırdıktan sonra uzun yıllar kendisinden haber alınmaz. Temîm’in eşi maddî ve mânevî çok sıkıntılar yaşar. Devrin halifesi Hz. Ömer’in yanına giderek durumunu anlatır ve kendisini bir er ile evlendirmesini ister. Hz. Ömer ise eşini beklemesi için Bahtiyâr’a bir süre verdikten sonra kadın bir yıl bekler ve tekrar Hz. Ömer’in yanına gelerek eşinden bir haber alamadığını bildirir. Hz Ömer ise mescidde cemaata dönüp Bahtiyâr’ı göstererek, bu kadın ile evlenmek isteyenin olup olmadığını sorar. Cemaatten biri evlenmek istediğini söyler. Fakat bu kişinin ismi hiçbir nüshada verilmemiş sadece Ensâr ya da bir yiğit, denilmiştir. Temîm’in hayatı ile ilgili bölümde ifade edildiği gibi tarihî kaynaklarda Ensârî için “Benî Uzra’dan bir kimse” denilmiştir.

Manzum nüshalarda Hz. Ömer Bahtiyâr ile Ensârî’nin nikâhını kıymış ve zifafa girmeden gece Temîm evüne gelmiştir. AK nüshasında ise Ensârî ile nikâhının kıyıldığı ve akşamında zifafa girildiğine dair farklı bir bilgi verilmiştir.

T nüshasında;

Eydür ey Enşâr aşhâb-ı Resûl

Kağıñız bu ‘avratı eyler kabül

Kim alursa kebini ben vireyim
Beytü’l-māl-ı müslimānden göreyim

Enşarīlerden biri geldi turur
‘Avratı almağa çün ikrār virür

Geldi eydür yā emire’l-mü ’minīn
Sen bu ‘avratı baña eyle kebīn

Ne kim şer‘īdir kebīn itdiler
Her biri işlü işine gitdiler

Aḡşamı ‘Ömer ile bile kıılır
Ol şaḡābe yatsuya degin kalur

Yatsu namazın kıılır daḡı gider
Togrı evüne gelür işit nider

Girdi ḡelāli katında oturur
Yemege ortaya tḡā am getürür

Döndi eydür ey ḡelālüm bu gicedür
Cum‘a gicesidür işit nicedür

Muḡtafā bize vaḡıyyet eyledi
Bu gice siz ḡusl ile yatuñ didi

Muḡtafāññ sözüni tutmaḡ gerek
Her ne kim didi anı itmek gerek

Bir Şu getür baña âbdest alayum
Muştafâ kavlince ğusl kılayum

Durdu ‘ avrat ibrık eline alur
Ēusl etmege çün hayadına gelür

Hayada çıkıcaĒız baĒar görür
Hayad ortasında bir kişi turur (T: 3b-4a/67-80)

AK nüshasında ise manzum nüshadan farlı olarak yiĒidin o gece zifafa girdiĒi bilgisi verilmiştir.

“bir Ēün yine Hazret-i ‘Ömer raĒıyallāhu anh kıatına geldi ve aĒladı eyitdi yā emıre’l-mü`mının Şabrım kıalmadı henüz gencim bir kimse gerekdür kim baña Őāhiblik ide başımı örte Hazret-i ‘Ömer eyitdi çünki yedi yıl mürür etdi erinden bir eşer zuhür etmedi Seni bir ere virelim yüzün cemā‘ate dutup hiç kimse var mıdır ki bu hātünü kıabül ede mihrini beytü’l-māldan vireyim didi bir yigit kıabül eyledi derĒal Hazret-i ‘Ömer ol hātunuñ mihrini beytü’l māldan virüp nikāh itdi aĒŐamı yigit zifafa girdi yatsu namāzın kııldı cum‘a gicesi olmaĒla giceyi ihya eylemege başladı”
(AK: 1b)

4.1.4. Hz. Ömer

Dört halifenin ikincisidir. Cennetle müjdelenen on kişiden birisidir. Milâdı 591 yılında dünyaya gelmiş 26 yaŐlarında iken 40. Müslüman olarak İslam’ı ŐeçmiŐtir. *“Baba tarafından soyu Cahiliye döneminde Kureyş kabilesinin Őefaret iŐlerine bakan Adi b. Ka'b kabilesine ulaşır ve Ka'b b. Lüey de Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir. Annesi Mahûm kabilesinden Hanteme bint HâŐim'dir. Müslümān olmadan önceki hayatı hakkında yeterli bilgi yoktur.”*⁶³ HalifeliĒi zamanında Divan ve Kadılık müessesesi kurulmuş, doĒruluk ve adaletiyle herkesi kendisine hayran bırakmıŐtır.

⁶³ Mustafa Fayda, “Hz. Ömer” TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 2007, C.XXXIV. s. 42-45.

Klasik edebiyatımızda doğruluğu ve adaletiyle anılmaktadır. Hikâyede ise Hz. Ömer ayrı bir öneme sahiptir. Hikâyenin zamanını tespit açısından önem arzettiği gibi hikâyede, Temîm'in başından geçenler önce Hz. Ömer ve çevresinde bulunan sahabelere anlatılan olaylardan oluşmaktadır. Hikâyede yine Hz. Ömer'in adaleti, yardımseverliği ve yönetici kimliğine vurgu yapıldığı görülmektedir.

Temîm'in eşi yaklaşık yedi yıl Temîm'i bekler ve ondan bir haber alamaz. Sıkıntılar içerisinde yaşayan kadın bir gün mescide giderek halife Hz. Ömer ile konuşmaya ve kendisinin bir kimseyle evlenmek istediğini söylemeye karar verir. Hz. Ömer kendisine beytü'l-maldan nafaka vererek bir yıl daha beklemesini telkin eder. Bir yıl sonra kadın yine gelir ve eşinden bir haber alamadığını söyler. Hz. Ömer bu sefer kadına gidip iddetini tamamlamasını ve sonra tekrar gelmesini söyler. Kadın bir süre sonra tekrar halifenin yanına gelir. Hz. Ömer kadına anlattığı şeyler için şahitlerinin olup olmadığını sorar. Kadın şahitlerinin olduğunu ifade ederek birkaç kişi bulup Hz. Ömer'in yanına gelirler. Hz. Ömer mesciddeki Ensâr'a dönerek "bu kadını eş olarak kabul eden var mıdır? Mihrini beytü'l-maldan ben vereceğim" der. Ensâriden biri kalkar ve kadına talip olur.

"Rivāyet olunur ki bir gün emîrû'l-mü'mînîn Hazret-i 'Ömer rađiyallāhu anh şabāh namāzın kıilup mescidde otururdu Nāgāh bir hātūn mescide girdi eyitdi yā emîre'l-mü'mînîn bir erim var idi gā'ib oldı nişānı bulunmadı nafağadan 'ācizim ne buyurursun Hazret-i 'Ömer rađiyallāhu anh beytü'l-māldan bir kaç aqça ta'yîn etdi erüñ gelinceye dek nafağa eyle didi Ol hātun razı olup yedi yıl beytü'l-maldan nafağa yedi Bir gün yine Hazret-i 'Ömer rađiyallāhu anh katına geldi ve ağladı eyitdi yā emîre'l-mü'mînîn şabrım qalmadı henüz gencim bir kimse gerekdür kim baña şāhıplık ide başımı örte (AK: 1 b)

S nüshasında ise bu durum şu şekilde tablolştırılmıştır.

'Ömer anı işidicek neyledi

Döndi ol 'avrata gör ne söyledi

Eydür ey 'avrat hālāyık tur urı

Yüri bir yıl şabr eyle geri

Kim bile bir yılda helâlün gele
Revā degül kim seni ayruķ ala

Çıķdı ‘ avrat yine evüne gider
Varup çün bir yıl şabr ider

Bir nice yıl gördi ol nigār
Yedi yıl tamām olunca rüzigār

Gelmez eri yedi yıl tamām olur
Yine ‘ Ömer katına varır turur

Geldi eydür yā halife nideyüm
Yedi yıl oldu nice şabr ideyüm

Gitdi şabrum ķalmadı hiç fermānum
Derdile yandım görünmez dermānum

Uşak oğlanlarum āvāre vaķtim faķir
Yavlaķ oldum halk arasında haķir

Dilerem destür viresin yā imām
‘ Ömer eydür ‘ iddetüni ķıl tamām

‘ İddetün tamām olıcaķ gelesin
Şer‘ ile bir müsülmāna varasın

Durdu ‘ avrat yine evüne gider
Dört ay on gün ‘ iddetiñ tamām ider

Geldi eydür yā emīr'el-mü'mīnīn
‘İddetim dağı tamām oldı hemīn

Tamām oldı ‘iddetim yetdi günüm
Tākatim qalması ayruq benüm

‘Ömer eydür kimseñ var mı senüñ
Kim bunlara vara eglene cānuñ

‘Avrat eydür yā imām qarındaşlarum
Atam anam mūnisim hem eşlerüm

Muşafā öñünde şehīd oldılar
Bedr ğazāsı gününde öldiler

‘Ömer eydür ‘avrata eyit bize
Tānıgun var mı iş bu söze

Tānıguñ var ise getür görelüm
Dağı seni bir kişiyeye virelüm

Vardı ‘avrat birkaç ulular alur
Toğrı ‘Ömer qatına alur gelür

Geldüler bunlar tanıqlık virdiler
Nitekim Resül öñünde gördiler

Döndi ‘Ömer aşhāba kıldı nazār
İşit imdi niçesi oldı haber

Eydür ey Enşārī aşhāb-ı Resül
Qanquñuz bu ‘avratı eyler qabül

Enşârîlerden biri tûrdı uru
Geldi ‘Ömer kıatına pes ilerü

Tûrdı eydür yâ emire’l-mü’minân
Eylegil bu ‘avratı baña kebîn

Nicek im şer‘îdi kebîn itdiler
Her biri işlü işine girdiler (S: 7a-10a/44-71)

Temîm’in eşi Ensârî ile evlenir ve o gece Temîm cinler âleminden kurtulup evüne gelir. Eşinin Ensârî’den bir zatla evlenmiş olduğunu görür ve Ensârî ile “bu kadın benimdir, bu kadın benimdir” diyerek kavgaya tutuşurlar. Araya hatun kişi girerek Hz. Ömer’in yanına gidelim, onu hakem tayin edelim o ne derse öyle yapalım der. Hz. Ömer’in yanına giderler ve Hz. Ömer Temîm’i görünce onu cin zanneder ve bazı sorular sorar. Temîm cin olmadığını, başına çok garip bir olay geldiğini, kadının kendisinin eşi, çocukların da kendi çocukları olduğunu bildirir. Hz. Ömer Temîm’den başından geçenleri anlatmasını ister ve Temîm anlatmaya başlar. O sırada içeriye Hz. Alî de girer ve Hz. Peygamberin bu durumdan haber verdiğini, ifade ederek Temîm’in anlattıklarını doğrular.

Döndi ‘Ömer Temîme eydür ey yâr
Nedir aduñ vir baña doğru haber

Dedi aña ben Temîmdâriyem
Ben Muhammed Muştafânîñ şâhâbi⁶⁴ hem yâriyem

‘Avratı boşamadım ben ey ağı
Ol dem şatmadan kimseye ben dağı

Nice dürlü vâkı‘alar görmişem

⁶⁴ Metinde “ashab” yerine “şâhâbi” şeklinde yazılmıştır.

UŖta Ŗimdi Ŗaę selāmet evūme gelmiŖem

‘ Őmer eydūr Ŗaddaę ey tācū’r-ricāl
HāŖā kim seniņ sōzūñ ola muęāl

MuŖtafā daęı ęaber virmiŖdūrūr
Her ne kim ğurbette bu ğōrmūŖdūrūr

İbni ‘ Abbas rivāyet eyler bunı
Ol zamanda ięerū girdi ‘ Alī

Ŗaęābeler cümle uru durdılar
Geçüp ‘ Ömer ęatına oturdılar

Ŗol dem ‘ Ömer ‘ Alīye Ŗerę eyledi
Bunlarıñ vaŖf-ı hālīñ sōyledi

‘ Alī eydūr MuŖtafā iŖ bu sōzi
DimiŖ idi gitmeden iŖ bu sōzi (İÜ: 6a/180-188)

Hikāyede Hz. Őmer’in adı zikredilirken “halīfe-i zemīn, emīre’l-mū’minīn, yā imām” gibi sıfatlarla anılmaktadır.

Çağırur kim müste‘ ān itdüm ęaęęā
Ey ęalīfe-i zemīn tūlü’l-beęā (İÜ: 2a/25)

Dilerem destūr viresin yā imām
‘ Őmer eydūr ‘ iddetūñi ęıl tamam (S: 8a/53)

4.1.5. Eflâh/Felâh/Eflihûn/Eflâc

Hikâyede bir kul ya da köle olarak anılan Eflah, nüshalarda Felâh ya da Eflâc gibi isimlerle de anılmaktadır. T nüshasında Felâh, B nüshasında ise Eflâh olarak geçmektedir. İÜ nüshasında ise Eflihûn olarak geçmektedir.

‘Ömeriñ bir kulu var idi aḡı

Adı Felâḡ idi ol kuluñ daḡı (T: 6a/139)

‘Ömerin bir kulu var idi ey aḡı

Eflaḡ idi ol kuluñ adı aḡı (B: 6b/138)

‘Ömerin bir kulu var idi aḡı

Adı Efliḡûn idi anuñ adı (İÜ: 5a/143)

Hikâyede Eflâh bir köledir ve Temîm’in cinler âleminden döndükten sonra Ensârî ve eşi ile birlikte Hz. Ömer’in yanına gittikleri zaman Hz. Ömer mescidde namaz kılmaktadır, gürültülü ve yüksek sesle konuşmalar işiten Hz. Ömer kölesine bu durumdan bir haber getirmesini ister. Eflah hikâyede sanki Temîm’in cinler âleminden döndükten sonra fiziksel olarak görüntüsünün ne kadar korkunç olduğunu haber vermek için bir figür gibidir.

Çekişüben çün kapuya geldiler

Kapı üstünde galebe kıldılar

‘Ömer ol galebeye urdı kulaḡ

Vir şalâvat işüñi oñara Ḥaḡ

‘Ömerin bir kulu var idi ey aḡı

Eflaḡ idi ol kuluñ adı aḡı

Döndi ol kula çü söyledi ‘Ömer

Ne galebedür bize getüriver ḡaber

Ol ulı un kapıya ıldı nazar
Temîmdârînüñ üstüne bakar

orar añı göricek döner gider
Geldi ‘Ömere getürdi un haber

Girdi eydür yâ emîre’l-mü’mînîn
Bir ‘acâyib vâı’ â gördüm hemîn

Yapıur bir inse bir cinnî kii
Uta apuya geldi eyler ekii

Var bilelerince bir ‘avrat daı
Ol benüm dir bu benüm dir ey aı (B: 6 b-7a/136-144)

4.1.6. Hz. Alî

Hz. Alî’nin babası Ebu Tâlib, dedesi Abdülmuttalib, annesi Fâtıma bt. Esed’dir. Annesi ve babası da Hâşimî olan Hz. Alî, mehur fil olayından otuz yıl sonra doğmutur. Hayatta iken cennetle müjdelenen on sahabeden birisidir. *“Dört büyük halîfenin sonuncusu ve Hz. Muhammed’in amcazadesi ve damadıdır. İslam dinini kabul eden ilk dört kiiden birisidir... Rivâyete göre kâinatın sırrı Kur’an’da, Kur’an’ın sırrı besmelede, besmelenin sırrı be harfinde, be’nin sırrı altındaki noktada ve o noktanın sırrı da Alî’dedir”*⁶⁵

Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde de Hz. Alî’nin ilmine vurgu yapılmı ve Temîm başından geçenleri Hz. Ömer’e anlatınca Hz. Ömer bu durumun zor bir i olduğunu ve Hz. Alî’ye danımanın doğru olacağını ifade etmitir.

*“azret-i ‘Ömer raıyallâhu anh didi âdem ne ‘aceb söz söylersin
benî âdem yir altında nice olur Temîm avâlini er ü beyân itdükte azret-i
‘Ömer aâb-ı kirâma eyitdi bu i ulu malaatdur buyurun hazret-i ’Alî*

⁶⁵ İskender Pala, *Ansiklopedik Dîvan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul 2008, s. 18.

katına varalum tā bu aḥvāli ol daḥi bile ḥazret-i Alī raḍiyallāhu anh ravza-i muṭahharada otururdu Ḥazret-i ‘Ömer eyitdi yā ebe’l-Ḥüseyn bir ‘aceb iş vāḳi’ oldı civanı ve Temîmi gösterdi ḥazret-i ‘Alī kaçan Temîm-i Hazrecî adın işitdi Allāhu ekber şaddaḳte yā Resûlallāh didi ve ḥazret-i Ömer’e eyitdi yā ‘Ömer! evvel u āḥir bunu diñlemek gerekdür Ḥazret-i Muḥammedu’l-Muştafā şallallāhu ‘aleyhi vesellem bunuñ aḥvālinden ḥaber virmişdür pes Temîmi ortaya aldılar söze başladı’ (AK: 2b)

4.1.7. İfrit (Cin)

Modern veya antik birçok din ve inanışta bulunan bir tür ruhani dinî/mitolojik yaratıktır. Farklı inanışlarda farklı karakteristik özelliklere sahiptir. Cinler, “Sözlükte *“örtmek, örtünmek, gizli kalmak” anlamındaki cenn kökünden türeyen bir isim olup tekili olan cinni “örtülü ve gizli şey” mânasına gelir. Terim olarak “duyularla idrak edilemeyen, insanlar gibi şuur ve iradeye sahip bulunan, ilâhî emirlere uymakla yükümlü tutulan ve mümin ile kâfir gruplarından oluşan varlık türü” anlamına gelir.*”⁶⁶ “Kuran’ın 72. suresinin adı Cin Suresidir. Yirmi sekiz âyetten oluşan Cin Suresi, cinleri anlatır. Kur’ân-ı Kerim’de Hicr suresinde cinlerin insanlardan daha önce yaratıldığı bilgisi yer almaktadır. *“Andolsun ki biz insanı kuru bir çamurdan, şekillenmiş bir balçıktan yarattık. Cinleri de daha önce insan vücudunun gözeneklerinden geçebilen güçlü bir ateşten yarattık.”*⁶⁷ Zariyat suresinde ise Allâh *“Ben cinleri ve insanları, ancak bana kulluk etsinler diye yarattım.*”⁶⁸ Ayrıca Kur’anda insanüstü yetenek ve icraatlarıyla anlatılan Hz. Süleymanla ilişkileri söz konusu edilen Saba melikesi Belkıs hakkında bazı rivayetler onun annesinin bir cin olduğunu söyler. Bu rivayetlere dayanarak cinlerle evliliğin mümkün ve caiz olup olmadığı konuları İslam’da uzun uzadıya tartışılmıştır. İslam alimleri vediğer kadim zamanların inanışlarına göre cinlerin varlığı ve mahiyetleri ile ilgili farklı görüşler ileri sürülmüştür.

⁶⁶ M.Süreyya Şahin (1993). “Cin” **İslam Ansiklopedisi**. C.VIII, İstanbul: TDV Yayınları, s.5

⁶⁷ Hicr Süresi, 15/26- 27. Ayet.

⁶⁸ Zariyat Suresi, 51/56. Ayet.

“Çeşitli dinlere mensup olup, peygamberleri tasdik eden insanların çoğu, cinlerin varlığını kabul ederler. Yine eski filozoflarla, ashab-ı ruhaniyyâtın büyük bir kesimi de, cinin varlığını kabullenir ve bunlara, “sufî ruhlar” derler. Cinlerin varlığını kabul eden kimseleri daha geniş bir perspektiften sıralayan İbn Teymiyye ise şöyle der: Bütün Müslümanlar, -Müslümanlar gibi- ehl-i kitap olan bütün Yahudi ve Hıristiyanlar, bütün Arap müşrikleri ve bunlar dışında kalan bütün Sâm oğulları; Hindîler ve bunlar dışında kalan bütün Hâm oğulları; yine bunlarla beraber bütün Kenanîler, Yunaniyyîn ve bunlar dışında kalan Yâfes oğulları cinlerin varlığını kabul etmektedirler. Bununla beraber cinlerin varlığını kabul edenler de ikiye ayrılır: Birinci kısım: Cinlerin maddi varlık olmadıklarını ve maddelerde bulunan bir hal, bir sıfat olmadıklarını, aksine kendi kendilerine kaim cevherler olduklarını iddia edenler. İkinci kısım: Cinlerin maddi varlık olduğunu iddia edenler.”⁶⁹

Hikâyede geçen cinler çeşitli şekillerde tarif edilmiştir. Hz. Ömer, Temîm’i görüp cin zannettiği zaman cinlerin çeşitlerinden bahsederek, kendisinin hangi taifeden olduğunu sorar.

‘Ömer eydür Temîme kim gel söze
Ne kavimdensin ey cinnî eyit bize

Şol kavim kim göge uçar
Melâ’ikeler anlara odlar şaçar

Ya şundan mısın ki gökyüzi
Uçasız ki kimse görmeye sizi

Yâ şunlardan mısın kim odlarda durur
Halk içinde odlarında oturur

Temîm eydür yâ emire’l-mü’minîn
Söylediñ sözi tamâm oldı hemîn

---

⁶⁹ Veysel Olkan Yeşil, “İslam İnançında Cinler”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Diyarbakır 2011, s.14-15.

Ben daħı sözi söyleyem saña
Müstemi‘ ol bir nihân benden yaña

Biz mü ’mînleriz Muħammed ümmeti
Bulamazsın bize hem fırsatı

Şaçlı gördüñ inkâr idersin anı
Baña cinnî dersin ey cānum cānı

İnsem cinnî degülem yā imām
Ev benüm ‘ avrat benüm sözüm tamam (İÜ:5b/ 162-170)

Hikâyede cinlerin fiziksel özelliklerinin yanı sıra ne yiyip ne içtikleri, nelerden hoşlandıkları hakkında da bilgi verilmiştir. Bunları maddeler halinde şu şekilde sıralayabiliriz:

1. İnsanların besmelesiz sakladıkları yemeği yerler.
2. Namaz kılmayan insanların yemeklerini yerler.
3. Giyisileri al kırmızıdır.
4. Mekânları ıssız yerlerdir. Tenha hamamlardır.
5. Eğlence yerleri; تنها yerler, boş evler ve pınarlardır.
6. Güzel kokuları severler.
7. Bazı Müslüman cinler beyaz ve yeşil, sūfiyâne tonda elbiseler giyerler.
8. İçlerinde şeriatı icra için kadıları ve muhasebecileri bulunmaktadır.
9. İslamın beş şartını yerine getirirler
10. Kâfirler ile cihad ederler.

11. Cinlerden korunmak için evler temiz tutulmalıdır.
12. Kesilen tırnak, yumarta kabuğu, sarımsak kabuğu ve soğan kabuğu ayak altına atılmamalıdır.
13. Cevüz ağacı dibinde ve pınar üzerinde uyunmamalıdır.
14. Çok karanlık olan hamamlara ve evlere girilmemelidir.
15. Çocukların akşam vakti oynaması için dışarıya çıkmasına izin verilmemelidir.
16. Kimse korkutulmamalıdır.
17. Eşiğe, mezbeleye ve yollara su dökülmemelidir.
18. Kâfir cinler, lâ havle'den, tekbirden ve ezandan kaçarlardı.
19. Aslan, kaplan, kurt, köpek, domuz ve kedi suretlerini severler. Genellikle de bu suretlerde gezerler.
20. Cinlerin uzun ve kısa olanları vardır.
21. Gözleri yukarıdan aşağıya doğrudur.
22. Köpek gibi kuyrukları vardır ve başlarında boynuzları bulunmaktadır.
23. Birisini çağırırken gök gürültüsü gibi çağırırlar.
24. Yıldırım gibi parlarlar.
25. Rüzgâr gibi hızlı yürürler.

Hikâyede yukarıda ifade edilenler şu bağlamda verilmiştir. Hz. Ömer ve Hz. Alî Temîm'e cinlerin ne yiyip ne içtiğini ve nelerden hoşlandıklarını, sûretlerinin nasıl olduğunu sorunca Temîm şöyle cevap verir:

*“Hâzret-i ‘Ömer eyitdi cinnileriñ yemegi ve giymegi ve şûreti nicedir
Temîm eyitdi âdemiler evlerinde besmelesiz şakladuğı yiyecegi yerler bî-*

namāzlarıñ ta‘āmını yerler ve al kırmızıdır giyecekleri ve külhān ve mezbeleden düşürdükleri tavarlarınıñ yemidir ve bizim tavarlarımızıñ tersi koyunlarınıñ yiyecekleridir ve benī ādem yedügi et semekleri anlarıñ basdurmasudur ve mekanları ıssız yerler ve hālī hamamlardur ve anlarıñ ‘işret ve teferrüc-gāhları tenhā yerler boş evler ve pınarlar ve kārzlerdür ve la‘if қоқuları severler ba‘zı müslümānları pak beyāz ve yaşıl şūfiyāne tonlar giyerler içlerinde icrā-yı şerī‘at için қаdı ve muhtesib var ve namāz ve oruc tilāvet-i Qur‘an ve hāc ve zekāt var hemīşe kāfir cinnīler üzerine gāzā ve cihād iderler amma yā emīre‘l-mü‘mīnīn ve yā hāzır cemā‘at zinhār u zinhā evünizi mezbele itmen süpründi çıkarıñ pāk қоқular ile tütsi eyleñ ırnaқ kesigini ve yumurta қабуғunu ve şoған ve sarmısак қабуғunu ayak altına dökmen cevüz ağacı dibinde ve pınar üzerinde uyuman esbāb ile қaranluқ hamama ve қaranluқ eve girmen ve oğlanқularıñız aқşam vaktinde taşrada oynamаға қомаñ ve evünizi heykelsiz ve polladsız қомаñ zarāfetle dutun deyüp kimse қорқutmañ ve eşikte ve mezbelede ve yollarda şu dökmeñ Hāzret-i ‘Alī rađıyallāhu anh eyitdi kāfir cinnīleriñ hālī nedir Temīm eyitdi Lā havleden ve tekbīr ve ezandan қаçarlar aşlan ve қапан қurd ve kelp ve kedi ve тоñuz ve ecderhā şūretini severler ekşer ol şūretde gezerler uzun қаşır olurlar gözleri yuқarudan aşағadur it қuyruғı gibi қuyruқları var başlarında boynuzları olur ra‘d gibi қағururlar berқ gibi yıldururlar yel gibi seri‘ yürürler çün Hāzret-i ‘Ömer ve ‘Oşman ve ‘Alī ve aşhāb-ı kirām rıdvanullāhi te‘āla ‘aleyhim ecma‘īn bu kelimatları işitdiler” (AK: 10a-b)

4.1.8. Temīm’i Kaçıran Cin

Hikâyede fiziksel olarak farklı özelliklere sahip cinler yer almaktadır. Bu cinlerden birisi Temīm’i evünden alıp kaçıran cindir. Bu cinin başı çınar gibi, yüzü kapkara, gözlerinden pınar gibi su akar, köpek ölüsü gibi kokar ve gözleri yıldırım gibidir. Temīm hikâyede bu cini şu şekilde tarif eder:

Қорқы ile дөрт yaña gözüm бақар
Bir duvardan görürüm yalın çıkar

Қамаşır gözлерüm görіcek anı

Dağı beter ditremek dutdı beni

Çıkar ol yalın içinden bir kişi
Kaşka yüzi hem şaru dişi

Başı büyük boyu bir çınar gibi
Gözi yaşı dökülür pınar gibi

Nefesinden şanasuñ düün çıkar
İt ölisi gibi ol mel' un kaşkar

İki gözi yıldırım gibi şakır
Zışt-i mel' ün halk arasından çıkar

Çünkü anıñ yüzine başar cāñum
Ağzımuñ içinde bağlanur sözüm

Bir kelecı dımedüm ben aña
Geldi ol mel' ün el uzatdı bana

Aldı beni üstüne çünkü gider
Çıkdı hevā üstüne gör kim nider (İÜ: 8a/251-258)

AK nüshasında, Temîm'i kaçıran bu cinin Hz. Süleyman'ın yüzüğünü almak isteyen cin olduğu ifade edilir. Diğer nüshalarda ise Müslüman cinlerle yapılan savaşta bu cinin öldürüldüğü ifade edilmiştir.

Yukarıda zikredilenlerin dışında olağanüstü özelliklere sahip cinlerden bahsedilir. Temîm'i kaçıran cinlerin bulunduğu yeri Müslüman cinler feth ederler. Müslüman cinlerin meliki, Temîm'i evüne götürmesi için zindandan kâfir bir cini çağırır. Bu cinin de kendisine has fizikî özellikleri vardır. Başı adeta çınar gibidir fakat bir gözü kör, ağzı mağara ağzı gibi, konuşurken gök gürleri gibi bir ses çıkarır, yukarı

dudağı göğsüne kadar sarkmış, dişleri fil azusuna benzeyen ilginç bir varlıktır. Bu cinin nasıl bir cin olduğunu hikâyede Temîm şu şekilde tarif eder:

Ardlarınca geldi bir cinnî kara
Eyni ile özünü birdür ey yarā

Gördüm anıñ yoğidi bir gözi
Mağāraya beñzer idi ağızı

Söyleyicek sözi öyle sanasın
Gökler gürler diyü inanasın

Nāgehān bir gözlü idi ol la‘ in
Bir göz ile baqar idi ol hemīn

Yuqaru dudağı aşağasına
Şarkmış idi bile gögsi üstüne

Beñzer idi fil azūsıña dişi
Kim göre ancılayın ‘ibret kişi

Sanasın gözi anuñ od pāresi
Qorqudur ādemi yüzi qāresi

Eli ayağı boynu demürlü idi
Şah önünde geldi yüz yire qodı (İÜ: 13a/ 429-437)

4.1.9. Kâfir Cinler

Temîm kaçırıldıktan sonra üç yıl kâfir cinler arasında yaşar. AK nüshasında kâfir cinler arasında bir yıl kaldığı ifade edilmiştir. “*Temîm eyitdi felān yılda ve filān ayda ve filāñ gice bu ‘amîm kıızı ile tamda yaturduq İttifaq baña gısl lazım oldu su*

alebine ııdım Bismillāh unutmuum havflandım‘ avrat bana laife iderek dut didi sözi temām olmadan bir tağ gibi ‘ifrit beni kapdı havaya gitdi niçe tağ ve ahra ve derya geçdi āhir bir deize baturdı andan indi beşinci kat yire kāfir cinnileri arasında beni kodı bir yıl ol tā’ife içinde kaldum bu cinler Allāh’tan başka varlıklara kulluk eder, farklı farklı ta’ifeleri olan varlıklardır. (AK: 2b-3a)

Bu kāfir cinlerin bir kısmı gökyüzünde uçarlar, bir kısmının baları yok ancak gövdeleri vardır; bir kısmının ise gövdeleri yok baları vardır. Bu cinlerin bazıları ise yılan, öküz, eşek, domuz ve at suratlı varlıklardır.

Gökyüzünde dāimā bunlar uçar

Bir sā’ atda bu deiz geçer bular

Yel gibi dāimā uçar bular

Müslümanlar kanunı içer bular

‘ Āi mel’ ūnlardur azđun sözleri

Aağadan yuğaru er gözleri

Her kime hım ile bunlar bağar

orđusundan ol sā’ atde cānı çıkar

Olmaz ise illā dağı çoç çeker

Ya beli bükülür ya cefā çeker

Bir tā’ife dağı gördüm tenleri

Baları yoğ var içinde canları

Begleri önünde dururlar idi

anda kim buyurursa varurlar idi

Bir tā’ife dağı grmm ağı

Key ‘ acib tā’ifedür bunlar dağı

Gövdeleri yok bunların başı var
Kâdir'in gör ki ne kudret işi var

Padişaha kulluk iderdi bunlar
Kanda kim buyursa giderdi bunlar

Halk arasında bile yürür bunlar
Söyleyin sözi haber virür bunlar

Bir tã'ife dağı koyunda durur
Halk içinde dâima anlar durur

Bir tã'ife dağı yılanlar durur
Pes yılanların çoğu anlar durur

Evde yılan göricek urmañuz
Degmesünü kâsd idüp öldürmeñüz

Bir tã'ife dağı eşekler gibi
Bunların içinde gördüm yâ 'Alî

Bir tã'ife dağı öküz şekline
Bunların içinde görmüşüm yine

Bir tã'ife dağı doñuzlu durur
Bunların içinde dâim durur

Bir tã'ife dağı atlar durur
Halk içinde dâima durur

Bir tã'ife dağı kim sanasın

Bellü cānu ki derdi yoḡ inanasın

Ḥalk arasında dā'imā yürür bular

Her kişi ne işlese görür onlar (İÜ: 9a-b7/286-301)

Temîm, üç yıl bu varlıklar arasında kaldığını fakat bir saatlik bir rahatlık göremediğini, bu varlıkları gören kimsenin onların şerrinden korunmak için “bismillâh” yani Allâh'ın adını anması gerektiğini tavsiye eder.

Pes bu şüretlü canavarları göre

Tañrı zıkrin getürsün dile

Kim bunları göre bismillâh diye

Bunlaruñ şerrinden Allâh bekleye

Bir sâ'at üç yılda rāḥat olmadum

Bu benüm gönlüme dilegüm bulmadum (İÜ: 9a-b/302-305)

4.1.10. Müslüman Cinler

Temîm kâfir cinler arasında üç yıl yaşadıktan sonra bir gün bir kalabalık sesi işitir. Yanındakilere bu sesin ne olduğunu sorar. Onlar da bu kimselerin Müslüman cinler olduğunu, yılda bir defa buldukları yere geldiklerini ve kâfir cinlerin kimisini esir aldıklarını kimisini de öldürdüklerini ifade eder. Müslüman cinler gelip kâfirlerin başlarını keser, bir kısmını da esir alırlar. Bu esirler arasında Temîm de vardır. Cinler arasında bir insan görünce Temîm'e bu yerlere nasıl geldiğini sorarlar. Temîm başından geçenleri bir bir anlatır. Cinlerin meliği ise Temîm'i dinledikten sonra onu kendisine kardeş edinir. Müslüman cinliler hikâyede fizikî olarak tarif edilmezler fakat namaz kılan, oruç tutan kimseler olarak tarif edilirler.

Cümlesi oruç tutar kıılır namâz

Dillerinde zıkr tesbîḥ u niyâz

Gice gündüz dürişür Qur'ânla

Ṭâ' at ider cümlesi erkânla

Çok şalâvat virdiler Muḥammede

Bunlaruñ içinde gezdim ey dede

Bir zamân buñlaruñla oluram

Ṭutaram oruc namâzı kılruram (T: 12a/309-312)

4.1.11. Hz. Süleyman'ın Yüzüğünü Çalmaya Çalışan Cin

Hikâyede bu cin, diğerk cinlerden farklı özelliklere sahiptir. Bazı nüshalarda bu cinin Temîm'i kaçırarak cin olduğı ifade edilir.⁷⁰

Yedi cin Hz. Süleyman'ın yüzüğünü alıp bir saltanat kurmak isterler. Bu cinlerden altısı yüzüğü almaya gittiğı zaman Hz. Süleyman'ın cesedini bekleyen ejderha suretli melekler tarafından helâk edilir. Sonuncusu ise bu yüzüğü almak için Temîm'i kullanmak ister. Temîm'in bu cin ile karşılaşması hikâyede şu şekilde anlatılmaktadır:

Temîm, ıssız bir yerde yürürken bir ses işitir ve ona denilir ki "yolun şu taraftandır, oraya doğru git" ve Temîm sesin yönlendirdiğı tarafa gider, karşısına daha önce hiç görmediğı güzellikte, sözü baldan tatlı genç bir yiğit çıkar.

Ol ıssızlıktan giderken işit

İlerüden çıkageldi bir yigit

Gördüm anıñ yüzi beñzer güneşe

Görmedüm ancılayın güzel paşa

Can sevünür çünkü göz anı görür

---

⁷⁰ Bk. AK: 6 b

Geldi atuma baa selm virr

oyle talu dil ile syler baa

Ben iitdm szmi aldum taa (T:26 b/720-723)

Temm'e imeye su ve yemeye ekmek getirir. u gn Temm'in yanında kalır ve onunla arkada olur. Temm'e der ki "ben seni evne gtreceğim fakat benim bir iim vardır, bu iimde bana sen yardımcı olacaksın." Sonra o gen cin, kendisini yere atıp yuvarlanır ve bir kua dner. Temm'e ayağından tutmasını syler ve onu alıp yedi denizi aarak karanlık bir adaya gtrr. Temm'i yere bırakır ve kendisi de tekrar eski haline dner. Bir dereye gidip birkaç fındık alır ve geri gelir. Temm'e kendisine yardımcı olmasını, ejderhalar kendisine saldırıp ldrrse elindeki fındıkları kendisine vurmasını ve yeniden bedenine can geleceğini tembihleyerek beraber saraya girerler. Sarayda altın taht zerinde yatan bir ceset grrler. Bu ceset Hz. Sleyman'ın cesedidir. Cin, Hz. Sleyman'ın parmağındaki yzğ almaya alıırken ejderhalar saldırır. Cinin cansız bedeni yerde yatarken Temm fındık ile vurur ve cin yeniden canlanır. Bu durum iki kez tekrar edilir. unc vuruta fındık tesir etmez ve cin, cesedi bekleyen ejderhalar tarafından helk edilir.

AK nshasında Temm'i kaıran cinin, Hz. Sleyman'ın yzğn almaya alıırken ejderhalar tarafından ldrlen cin olduğu ifade edilir. "*Y Medeni ol 'ifrit ki ldi 'avradın gice saa laife idp dut didi ite dutan bu mel'undur*" (AK: 6 b)

4.1.12. Fertesa/Melik Kızı

Hikyede Temm Hz. Sleyman'ın cesedinin iinde bulunduğu saraydan ıkar, onun yzğn alır ve yoluna devam eder. Yolda bir saraya daha rast gelir. Sarayın ierisinde birbirinden gzel kadınlar vardır. Bunlar arasında bir kadın en gzelidir ve Temm onun yanına gider, baından geenleri kadına anlatır. Daha sonra kadına kim olduğunu sorar. Kadın insanoğlu olduğunu, isminin Fertesa olduğunu ve kendisinin Hz. İsa zamanında yaamı olan İmrag kızı Ferika'nın kızı olduğunu, babasının melik olduğunu, kendisini kaıran cinin onu da kaırdığını syler. ok nceleri okuduğu bir kitapta Hz. Muhammed'in son peygamber olarak gnderileceğini ve cinler lemine onun mmetinden bir insanın geleceğini ifade ettikten sonra

Temîm'e ismini sorar. "Temîmdârî" deyince kadın kelime-i şehâdet getirir ve dört halifeyi sorarak onların yaşayıp yaşamadıklarını sorar. Daha sonra bu sarayda bulunanların meliki kendisi olduğunu, bunların içerisinde İfrit'in en çok kendisini sevdiğini, onun ölüm haberiyle kendilerinin çok mutlu olduklarını anlatır. Hikâyenin mensur ve manzum nüshalarında bazı farklılıklarla bu durum şöyle anlatılmaktadır:

çok müddetdür ol heves ile otururum sen geldiñ adın nedir ve neredensin ve kimiñ ümmetisin eyitdim adım Temîmdür şehrim Medinedür Peygamberim Hâzret-i Muḥammed Şallallāhu ‘aleyhi vesellemdür eyitdi şimdi Hâzret-i Muḥammed Şallallāhu ‘aleyhi vesellem ḥayatta mıdır eyitdim Hâḡ civarında eyitdi Ebubekir diri midir didüm yok eyitdi‘Ömer ‘Oşman ‘Alî diri midir didüm belî bu cevabları işitdükde barmaḡ kaldırup eyitdi lâ ilāhe illallāh Muḥammedur Resûlullāh didi yâ Medeni ol ‘ifrit ki öldi ‘avradın gice saña laṭife idüp dut didi işte dutan bu mel‘undur ve benim anam ki İmrag kızıdur Ferîḡadur Hâzret-i ‘İsa zamanında ḡapup bunda getürdi bu yerde vücûda gelmişim eyitdim anan diri midür eyitdi ölmüşdür eyitdim (AK: 6b-7a)

Temîm, daha sonra Fertesa'ya kendisine yardımcı olup olamayacağını sorar. Fertesa, Hz. Peygamberin hürmetine kendisini kurtaracağını ifade ederek Temîm'i bir cine teslim edip onu bu gece evüne ulaştırmasını ister.

ey ḡātun baña bir medediñ var mıdur eyitdi göñlünü ḡoş dut seni Hâzret-i Muḥammed hürmetine ḡalāş ideyim ol ‘ifritiñ yüzüğünü barmaḡıña geḡür kimseye virme ve senden anı güc ile daḡı alamazlar anıñ bunda çok yârenleri var birine diyeyim seni evüñe irişdürsün ol yüzüg sende iken hiçbir ‘ifrit saña zahmet viremezler amma evüñe varıcaḡ yüzüğü baña gönderesin anda ravzaya varıcaḡ selāmumu Ebübekir ‘Ömer ve ‘Oşmān ‘Alīye ve aşḡābeye teblîḡ eyle ben didüm ismiñ nedir eyitdi Fertesa bint-i İsrâil çün ol ḡātun bu tedbiri gösterdi ‘ifritin birine çağırdı elimi eline virdi bunu bu gice evüne irişdir saña emānet yüzüğü virir baña getür didi(AK: 6b-7a)

İÜ nüshasında ise bu durum şu şekilde ifade edilmiştir:

Vaşf-ı ḡālüm aña bir bir söyledüm

Evvel āḡir cümle ma‘lüm eyledüm

Yine ol dem ben dağı şordum aña
Senüñ ađvâliñ nedür eyidesin baña

Baña eydür vaşf-ı ĥâlim key işid
Bir melikiñ kıızı idim yâ yigit

Mâ tağaddem kitâbunı bir gice
Oturup oğur idim ucdan uca

Kitâbımda çünkim gördüm resüli
Ol dîn-i İslâm yolunuñ uşüli

Birin dağı bu nev ile burda getürür
Her birimiz bunca yıldır bunda oturur

Bunlaruñ ulucası benüm yigid
Beni yavlağ sever idi ol pelîd (İÜ: 25a-b/899-910)

4.1.13. Ferîka/İmrag Kızı

Fertesa'nın annesidir. Hz. İsa zamanında ifrit tarafından kaçılıp cinler âlemine götürülmüştür.

“ve benim anam ki İmrag kızıdır Ferîkadur Ĥâzret-i ‘İsa zamanında şapup bunda getürdi Bu yerde vücûda gelmişem eyitdim anan diri midür eyitdi ölmüşdür “

(AK: 6b-7a)

4.1.14. Ammur İbn Abbas

Müslüman cinlerin melikidir. Yılda bir kez kâfir cinlerin adasına gelir, onlarla savaşır. Bir kısmını öldürür, bir kısmını da esir alır.

Cinlüler vardur bu cezîrede yâra

Beni ‘Āmmur kavmi derler anlara

Beni ‘Āmmur İbn ‘Abbās’dır adı
Ol cezārede mālîkdir ol didi

Yılda bir kez gelür ilümüze odurur
Birimüzü kıomaz ayagın durur

Kimimizi helāk eyleyüp gider
Kimimüzi bağlayup esir ider (İÜ: 9 b/312-315)

4.1.15. Berilâ

Hikâyede, Temîm’in yolda karşılaştığı, ibadetle meşgul olan ve Hz. İsa zamanından beri orada bulunan bir havari olarak geçmektedir. “*Ol ‘ibādet iden kırğıl havāriyyundur adı Berilâ’dır*” (AK: 9 a)

4.1.16. Keşîş

Hikâyede Hz. İsa’nın havārilerinden olan ve yaklaşık beş yüz yıldır orada yaşayan bir havāri olarak anılmaktadır. Hikâyede, Temîm keşîş elbisesi giymiş bir kimseye rastlar. Keşîş, Temîm’e buralara insanlardan kimsenin gelmediğini, kendisinin nereden geldiğini ve kim olduğunu sorar. Temîm, başından geçenleri teker teker anlatır. Medine’den geldiğini ve Hz. Muhammed’in arkadaşı olduğunu söyler. Keşîş, Hz. Peygamberin yaşayıp yaşamadığını sorar. Temîm, vefat ettiğini söyleyince Keşîş, bir âh çekerek düşer bayılır. Temîm, Keşîşe Hz. Peygamberi nereden bildiğini sorunca Keşîş, Hz. İsa’nın kendilerine haber verdiğini, Hz. Muhammed’in vasıflarının kendi kitaplarında yazılı olduğunu anlatır.

İçeriden çıka geldi bir kıoca
Giydüğü keşîş donı uçdan uca

Ol kıoca keşîş yüzünü görürem
Gelürem kıatına selām virürem

Çünkü benüm selāmumı ol alur
Dönüben baña suāl kıılır

Yā yigit der neredendür gelişiñ
Bu ıssızlık yazıda nedür işiñ

Bunda ādem geldiği yoğıdur dağı
Seni bunda kim getürdi ey ağı

Vaşf-ı hālüm aña bir bir söyledüm
Her ne kim gördüm ise şerh eyledüm

Ana didüm Medīne şehrim durur
Ol Muğammed Muştafa yārimdürür

Keşiş eydür Muştafanıñ hāli ne
Diri midür ol henüz ağıvāli ne

Ben aña eydürem sen ol beğā
Bil Muğammed teslīm olmuşdur Hağğa

Keşiş anı işidicek āh ider
Yire düşer ‘ağlı başından gider

Yine ‘ağlı gelicek tırdı uru
Yine andan bir hağber şordum uru

Ne bülürsün sen didüm Muğammedi
Ol iki cihān güneşi Ağımedi

Keşiş eydür kitābımızda anı

Oğumuşuz evşāfını adını

Anın için bilür olduğ biz anı
‘ İsí bize ma‘ lūm itdi anı

Yine didüm keşīşe andan ey yār
Ne şavimdensin baña virgil ĥaber

Keşīş eydür ben ĥavāriyyundanam
Ol ‘ İsā peygamberiñ yāri benem

Ol zaman kim ‘ İsa çıktı göge
Bir çalabiñ ismini öge öge

Müfsid oldu çün ĥalāyık görürem
Ma‘ zül olup içlerinde yürürem

Gelüben bu edāda kıldım řarār
ĥayli müddetdür ki bundayım ey yār

Yine didüm idiviriñ siz bize
Ne şadardur bunda durursun diğil bize

Didi beş yüz yıl bir sā‘ atdurur
Kim du‘ āciñ buracığda oturur

Gice gündüz dilegüm budur benüm

ĥař resūlüne fedā olsun canum (İÜ: 16b-17a/570-591)

4.1.17. Bevvâb/Kapıcı

Hikâyede Müslüman cinlerin meliki Temîm’i evüne götürmesi için bir cini görevlendirmek ister. Bu cini zindandan çıkarma görevünü ise kapıcıya verir.

Döndi eydür ol apucıya yüri
Ol Medîne cinnîlerün al beri

Cinlerün büyüün getür baña
acetüm vardur benüm bitür baña
Gördi bevvâb ulu divler alur
Pâdişâhın atına girü gelür

Geldi sulţâna hizmet kıldılar
apu kıldılar bellerin iki at kıldılar (B: 17b/419-422)

4.1.18. Kadın/Avrat

Temîm, hikâyede gün boyunca aç, susuz olarak yürür ve bir dereye çok güzel bir kadın görür. Yanına gidip selam verir fakat kadın onun selamını almaz. Temîm bu duruma bir anlam veremez ve yoluna devam eder.

Yalıñuz bir gün bir gece yürürem
Bir dereye yolum irdi görürem

Anda bir ‘ avrat aya beñzer yüzi
Hulle giymiş hûriye beñzer özi

Geldim anuñ atına virdim selâm
Ne ‘aleyke aldı ne hod söyler kelim (B: 37b- 38b/947-949)

4.1.19. Koca

Hikâyede Temîm üç gün üç gece yürümeye devam eder ve bir meşeliğe rast gelir. Çeşit çeşit çiçeklerle dolu ve içersinde pek çok aslanın bulunduğu bir bahçeye girer. Aslanlar arasında oturan bir koca yani ihtiyar bir adama rastlar. Yanına gidip selam verir, Koca onun selamını alıp Temîm’e nerden gelip nereye gittiğini sorar. Temîm başından geçenleri teker teker anlatır. İhtiyar, ona şaşılacak şeyler yaşadığını ancak yolunun çok az kaldığını söyleyerek ona yol gösterir.

Gitdüm andan geçdim üç gün üç gice
Bilmezem ħalüm aĥvālüm nice

Yalıñuz ħayġu ile ben yürürem
Bir meşeye irdi yolum görürem

Ĥoş çayır çemen sünbül za‘ ferān
Dört yana dökülür āb-ı revān

Ṭolu arşlan mişede ucdan uca
Oturur ortalarında bir ħoca

Geldüm anuñ ħatına virdim selām
Selāmumu alur çünki yā imām

Döndi eydür yā yiġit ħāliñ nedür
Gelişiñ nireden aĥvāliñ nedür

Vaşf-ı ħālim bir bir söyledüm aña
İşidicek sözümi ħıldı taña

Döndi eydür ki ‘ aceb olmuş ħālüñ
Nice vāħı‘ alara düşmüş yoluñ

Yaħın oldu yoluñuz imdi yürī
Geçdim andan işüme gitdüm gerü (B: 37b-38b/950-959)

4.1.20. Sirtında Hezen (Kalın sopa/deġenek) Taşıyan Adam

Hikāyede, Temîm yolda yürümeye devam eder ve bir kişiye rast gelir. Bu kişi omzuna kalın ağır bir deġenek almış, hiç hareket etmeden olduğu yerde beklemektedir. Bir omzu yorulunca diġerine almakta ve öylece beklemektedir. Bu durumu gören Temîm, o gence hezeni yere koymasını ve biraz dinlenmesini söyler. Genç adam,

Temîme “Fuzul olma, yürü işine git” der. Temîm, gencin bu tepkisine bir anlam veremez.

Bir hezānı çigninde dutmuş durur
Ne gelür gider ne bir adım yürür

Ta irince çigni üstinde tutar
İrdi çeker yine birine atar

Eydürem aşğa koy ey yigit
Diñlenesin bir zamān sözüm işit

Döndi eydür fuzül olma ey kişi
Git işüñe ne bilürsün bu işi (B: 37b-38b/994-997)

4.1.21. Kova ile Su Havuza Su Çeken Adam

Hikâyede Temîm’in karşılaştığı bu kişinin ismi verilmemekte sadece yaşanılan olay aktarılmaktadır. Temîm yolda yürümeye devam eder ve bir adama rastlar. Adam, kuyudan kova ile su çeker ve bu suyu bir havuza boşaltır fakat havuzun bir deliği bulunmaktadır. Aktarılan su tekrar oradan dışarıya akmaktadır. Temîm, adamın yanına giderek, deliği kapatmasını böylece havuzun dolacağını, kendisinin de dinleneceğini söyler. Ancak adam, Temîm’e kendisini meşgul etmemesini ve işine gitmesini, söyler. Bu olaya da anlam veremeyen Temîm, yürümeye devam eder.

Geçdüm andan yola düşdüm yâ emîn
Bir kuyuya uğradum geldüm hemîn

Bir kişi koğa ile şu çıkarur
Havza koyar yine kuyuya varur

Ol çukurun delügi var kuyuya
Durmaz anda ne kadar kim şu koyar

Anca zaḥmet birle andan Şu ıkar
Ḥavza oyar yine uyuya açar

Eydürem ben delüğüni dut anuñ
Dola ol ḥavz diñlene biraz cānuñ

Eydür aḫı fużül olma yā yigit
Nene gerek yüri var işüñe git (İÜ: 28a/998-1003)

4.1.22. Saray İçerisinde Oturan Yiğitler

Hikâyede bir cennet tasviri yapılmıştır. Bedir savaşında Şehit olan kimselerin de içerisinde bulunduğu cennetin tasvir edildiği bölümler Şu Şekilde geçer. Temîm, ağlayarak yedi gün yedi gece daha yürür ve bir saraya rast gelir. Bu sarayın bir taşı gümüş ve bir taşı altından yapılmıştır. Sarayın üzerinde ise Allâh ve Muhammed isimleri yazılıdır. Saray misk u anber kokmaktadır. Orada içmeye su, yemeye yemek bulur ve karnını doyurur. Sarayın içerisinde ay yüzlü, kılıçlarını kuşanmış ve yaralarından hala kan akan gençleri görür.

Yedi gün yedi gice öñden soña
Gİtdüm andan Őoñra yitdim ben aña

Gördüm anuñ hevāya çıkılmış ucu
Bir taşı altun biri gümüş anuñ

Geldüm anuñ apusında ururam
Eşik üstünde yazılmış görürem

Yazılıdur Lāilaeillallāh adı
Hem Muḫammed Resūlullāh adı

Girdüm ol aşuruñ içine görürem

Ay gibi yüzlü yigitler görürem

Her biri kılıç u hamâyil dağar
Yaralarından henüz kanı ağar

Seyr ider kaçırñ içinde şāzumān
Yoldaş olmuş bunlara dīn u imān (S: 121b-123a/965-977)

AK nüshasında ise bu durum biraz daha farklı tasvir edilmektedir. Kapılarda sündüsten perdeler asılmış, içeride ihtiyar ve genç pek çok kimse bulunmaktadır. Sarayın içerisinde çeşit çeşit nimetler ve güzel kokular bulunmaktadır. Orada bulunan kimseler tarif edilirken “*Rüstem şalābetlü Qahraman şevketlü pākize yeşil tonlar giymişler atları gilgünü başdıkları yer çimen biter yüzlerinden nūr tamlar köşkññ şāhipleridir*” şeklinde tarif edilmektedir.

içerü girdüm vaşfa gelmez nesneler gördüm altundan ve gümüşden yapılmış kaçırñlar kapularında sündüs ve istebrağdan perdeler aşılımış bir perde gördüm içerü girdüm bir büyük ögürdüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar kana bulaşup yaturlar kimi koca ve kimi yigitler ileri yürüdüm tāze kızlar ve oğlanlar karşı karşı tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libasları sündüsden ve ırmağlar gördüm ağar kenarında māideler dürlü dürlü ni‘metler ve çok vaqt idi ta‘am yememişdim oturdum yedim nāgah gözüm bir dehlize doğundu içinde bir ilan var gördüm alında yazılmış Lā ilāhe illallāh Muhammed Resūlullāh andan korğdum taşra çıkdım kapu yayıldı biraz yürüdüm yolda iki atlıya uğradum genç yigitler amma katı heybetlü Rüstem şalābetlü Qahraman şevketlü pākize yeşil tonlar giymişler atları gilgünü başdıkları yer çimen biter yüzlerinden nūr tamlar köşkññ şāhipleridir diyü kendümi şaklayam didüm amma üzerime gelüp selām virdiler ‘aleyke aldım eytdiler kasra girdin mi ta‘am yedin mi beli didüm eytdiler devletlü ve sa‘ādetlü imişsin ki ol kaçra giren tamuya girmez (AK: 8a)

4.1.23. İki Atlı

Hikâyede isimleri verilmeyen bu iki atlının daha sonra Cebrâil ve Mikâil oldukları anlaşılacaktır. Temîm bu iki atlının kim olduğunu bilmez ve onların isimleri de verilmez.

Hikâyede Temîm, saraydan çıkar ve ne tarafa gideceğini bilemez. O sırada karşıdan nur içinde ve ellerinde mızrak bulunan iki atlı yanına gelir ve selamlaşırlar. Atlılar Temîm'e saraya girip girmediğini ve orada yemek yiyip yemediğini sorarlar. Temîm saraya girdiğini, yemeğinden yediğini söyleyince, atlılar Temîm'e canının cehennem ateşinden azad olduğunu müjdelerler. Daha sonra ona hangi yöne gitmesi gerektiğini söylerler.

Bilmezem kaçığı yaña ben gideyim
Eydürem kim yâ İlâhî niderem

Anı gördüm çıktdı iki atlu görürüm
Nür içinde şöyle garķ görürüm

Ellerinde ģarbeler nürdan durur
Dört yanından nûrı çıkar berķ urur

Atlarınıñ toynağı yirde başı
Gökde idi gör zihî kudret işi

Ṭururum bunlara karşı yürürem
Tañrı selâmın bunlara virürem

Selâmımı çünki benüm aldılar
Döniben bana karşı geldiler

Didiler kim içerü girdüñ mi sen
Kaşır içinde ne var gördüñ mi sen

Ṭa' āmiñ yediñ mi içdiñ mi şudan
Āzād olur bir ʔadım andan ʔaʔan

Ben didüm kim içerü girdim belī
Ḳasr içinde ne varın gördüm belī

Tañrı zıkrin oқuyuben açmışam
Ṭa' āmın yiyüp şuyundan içmişem

Didüler kim sen misin ol medeni
Ḳavmiñ yavı ʔılıpdurur seni

Ben didüm kim benim ol bellü bilüñ
Baña yolum gösteriñ kerem ʔılıñ

Didiler kim beşāret olsun senüñ
Āzād oldı ʔāmudan cānuñ

İş bu yolu ʔut dağı sen varasun
Bir yigit var ilerü gidesn (S: 124 b-126 a/987-1000)

4.1.24. Önünde Yeşil Levha Olan Yiğit

Hikâyede bu kişi yol gösteren bir zat olarak anılır. Atlılar Temîm'e karşılaşacağı bu kişiden haber vermiş ve selamlarını o yiğide iletmelerini söylemişlerdir.

İş bu yolu ʔut dağı sen varasın
Bir yigit var ilerü gidesün

İdesin ʔardaşlaruñ saña selām
Vir diyesin unutma yā gulām (S: 126a/1000-1001)

Temîm, yürümeye devam eder ve mihrabında oturmuş önünde yeşil bir levha bulunan gence selam verir. Oturan kişi, Temîm'e gurbette gezen kişinin o olup olmadığını sorar. Temîm o kişinin kendisi olduğunu ve kendisine yol göstermesini söyler.

Gördüm anı mihrâbında oturur
Bir yeşil levh önünde dutmuş turur

Geldim aña toğrı selam virürem
Ya' nî dertlü cânım arâm iderem

Döndi eydür sen misin azan kişi
Bunca müddet ğurbetde gezen kişi

Ben didüm ki benem ol benem nidem
Baña yol gösteriver kim gidem

Döndi eydür yolun iş budur yüri
Geçdüm andan işüme gitdüm geri (B: 40b/1025-1030)

T nüshasında önünde yeşil levha olan ve Temîm'e yol gösteren kişinin Hızır'ın kendisi olduğu ifade edilir.

Ol yigid kim yoluñ soñra biter
Bir yeşil levh gördün önünde dutar

Ben eyidem ol yol sağlıķ virdim saña
Geçdin andan yine uğradın baña (T: 39a/1057-1058)

4.1.25. Hızır

Edebiyatımızda Hızır, âb-ı hayatı içip ölümsüzlüğe kavuşan kişidir. *“Peygamber ya da velî olduğu hususunda rivayetler vardır. Halk inanışında büyük bir yer edinmiş olup Kur’ân-ı Kerim’de Musa Peygamber ile olan macerası anlatılır”*⁷¹ Hızır halk arasında aynı zamanda zorda kalan kimselere yardım eden bir kişi olarak da bilinmektedir. Hikâyede de Hızır’ın özellikle bu yönü vurgulanmaktadır.

Hikâyede Temîm, önünde yeşil levha bulunan gencin gösterdiği yoldan yürümeye başlar. Uzun bir süre yürüdükten sonra yolu tekrar kaybettiğini düşünerek ağlamaya başlar. Ümitsizliğe kapıldığı sırada bir ses işitir. Bu ses ona: “Ey bîçâre ve garip insan bu gurbette niçin dolaşıyorsun? Korkma, bir gün evüne varacaksın, çektiğin tüm sıkıntılar hayra dönecek ve sen çocuklarını göreceksin” der.

Gözlerümden yaş yerine kan akar
Cân u ciğerden düşüben yanar oda

Ben diyicek görürem bir ün gelür
Ol âvazdan derdime dermân gelür

Çağırur kim ey bî-çâre ğarib
Nice gezesin bu ğurbetlikde edib

Bir ğün ola kim ola varasın
Olmayasın bu ğurbetlikde ğalıp

Ne ğadar kim cefâ çekdüñse
Ħayra döñe eliñe ğire ħabîb

Ulu kiçisi bay u yoħsulu ğanı
Ger Müselmân gerçi ‘ ibād u şalıb

---

⁷¹ Pala, age., 204.

Bir gün ola kim naşibiñ alasin
Göresin oğlanlarıñı sen varasin (B: 41a/137)

Temîm, sesin geldiği yöne doğru yürümeye başlar ve bir yeşil yer içinde yüzü ay gibi parlayan bir adamla karşılaşır. Bu adam, Temîm'e selam verir ve der ki "Ey Medineli, sen Muhammed ümmetisin ve bu gurbette başından ne geçmişse bunların hepsini Allâh bana bildirdi" Daha sonra Temîm'e yemesi için bir nar verir.

Baña eydür merhabâ ey medenî
Tañrı buraya viripdür seni

Sensin âhir ol Muhammed ümmeti
Bu seferiñde çekdin zaħmeti

Her ne kim gördüñse öñden şoña
Seferiñde ma' lüm olmuş hep baña

Döndi yemege bir nar virür
Her kaçan kim gözüm ol narı görür

Yerim anı şöyle lezzetlü idi
Bal şekerden daħı tatlu idi

Müşkle ' anber şanasın yarısı
Ol narıñ içinde koķusı

Çünkü ol hûb koķuları yirdüm
Döndüm andan içmege şu diledüm (T: 36a/134-140)

Temîm kendisine bu iyiliği yapan kişinin kim olduğunu öğrenmek ister. Hızır, hikâyede kendisini şöyle tanıtır: Yolda Temîm'e yol gösteren kişinin kendisi olduğunu, yolda kalmışların yardımına erişen kişinin de yine kendisi olduğunu ifade eder.

Ben eyidem ol yol sağlık virdüm saña
Geçdin andan yine uğradun baña

Ben ol Ebū'l-Ġıyāsım ol Hızır nebī
Çalmışa meded irişen ey ebi (T: 39a/158-159)

İÜ nüshasında da Hızır'ın yolda kalmış olanlara yardımcı olan bir kimse olduğu vurgulanmıştır.

Ben idim ol yol āsāmı virdüm saña
Geçdün anda yine uğraduñ baña

Ben Ebu'l-Abbās'ım ol Hızır nebī
Çalmışı imdi irüşdürem ya' nī (İÜ: 32b/1183-1184)

AK nüshasında ise Hızır'ın Hz. İlyas ile olan arkadaşlıklarına değinilmiş ve yine yolda kalan kimselerin yardımına koşması yönüyle anılmıştır. *“Efsaneye göre Hızır, arkadaşı İlyas ile birlikte İskender-i Zülkarneyn'in maiyetinde bulunmuş ve ona kılavuzluk eden zulumat ülkesinde āb-ı hayatı aramaya çıkmışlar. Uzun maceralardan sonra Hızır ile İlyas bir pınarın kenarında oturmuşlar ve yanlarında bulunan pişmiş balıkları yerken Hızır'ın elinden bir damla su balığa damlamış. Balık o sırada canlanıp suya atlamış. Onlar da suyun āb-ı hayat olduğunu anlayarak kana kana içmişler. Sonra İskender'e haber vermişlerse de tekrar bu suyu bulamamışlar. İskender āb-ı hayattan mahrum olmuş. Böylece ölümsüzleşen Hızır ile İlyas Allāh'ın emri ile dünyada sıkıntıya düşenlerin yardımına koşarlarmış. Kıyamete dek sürecek olan bu görevü Hızır denizde, İlyas ise karada yaparmış”* (Pala, 2008: 204)

“ol pīr kim namaz kılar gördüñ İlyas peygamber'dür ve ben Hızırım yılda bir kez Mina'da buluşuruz birbirimizle görüşürüz çün bu sözleri işitdim ağladım eyitdi yā Medeni eve varmağ dilersin didüm ne'am didi bundan Medine ne kadar yoldur bilir misin didüm yoğ eyitdi yetmiş yıllık yoldur bu sözü işitdükde vaşandan ümīdi kesüp ziyāde ağladum Hāzret-i Hızır 'aleyhisselām beni tesellī etti” (AK: 9a)

Hikâyede Hızır'ın en önemli özelliklerinden birisi de şüphesiz Temîm'in yol boyunca karşılaşmış olduğu kişi ve olaylarla ilgili açıklamalarda bulunmasıdır. Dolayısı ile sembolik olarak varolan bu kişiler Hızır'ın dilinde anlamlandırılmıştır. Nitekim Temîm, yol boyunca çeşitli varlık ve kişilerle karşılaşmış ancak bu olay ve kişileri anlamlandıramamıştır. Hızır ile karşılaştıktan sonra ona bu karşılaştığı şeylerin hikmetlerini sormuş, Hızır ise birer birer anlatmıştır.

*“üç def’a selâm virdüm almadı bir âvâz işitdüm yâ za‘îf geldigün
yola dön havfımdan giru döndüm ol namaz kılan yigit kıtına geldim eyitdim
seni ve beni halk iden Tañrı hakkıçün sen kimsin ve bu gördüklerim nelerdir
ol eyitdi evvel gördüğün ‘avrat dünyâdur kimseye el virmez ve ol cebeller
anıñ tuzaqlarıdur ol otlayan deccalıñ eşegidir adı Hasase’dür Ol ‘ibâdet iden
kırgıl havâriyyundur adı Berilâ’dır ve ol ‘ifritler Süleyman Nebi’ye ‘âşi olan
devlerdür ve ol dağmada söyleyen ilan ferîştehdür evlâleke feevlâ diyen bir
cinnîdir ve ol hortumlu girye-liğa iblis-i la‘îndir Ramazan ayında
muqayyeddür ve ol kızıl gözlü ki senden haber şordı deccâldır ve ol kaçır
kim içinde ta‘âm yedüñ cennetdür ve ol başsuz gövdeler kim gördüñ
şehidlerdir ve ol iki atlu nev-civânlar kim gördüñ biri Cibrîl-i emîn ve bir
Mikâ’ıldür ‘aleyhimesselâm ve ol minqârıyla ağızuna su koyan bir ferîstedür
Mü’mînler meded irüşür ve ol pîr kim namaz kılar gördüñ İlyas
peygamber’dür ve ben Hızırım” (AK: 9a)*

Manzum nüshalarda ise mensur nüshada değinilmeyen diğer kişi ve hadiseler de anlamlandırılmıştır. T nüshasında Hızır, Temîm'i bir buluta teslim ederek onu evüne ulaştırmasını ister. Temîm Hızır'ın yanından ayrılmadan önce Hızır'a bazı suallerinin olduğunu söyler ve başından geçen ve aklını kurcalayan şeyleri teker teker sormaya başlar.

Ben didüm ki bir sū’âlim var aña
Cevâbın virgil yâ nebiyyallâh baña

Ol ağac dibinde gördi kim kıoca
Ki demürle bağılu idi ucdan uca

Di baña kim anuñ aḥvāli nite
Geçdüm andan uğradum bir ‘avrata

Kim selām virdüm selāmım almadı
Söylemedi baña nazār kılmadı

Geçdüm andan bu mişeye irürem
Bir kıoca arşlanlar ile görürem

Geçdüm andan bir yigide irürem
Bir mizān getürmüşler görürem

Tā arınca çigni üstüne dutar
Urdığı dem bir yire daḥı atar

Gitmez vü gelmez durur bir arada
Görmedim anı kim bir adım ada

Geçüp andan irmişem bir kıuyuya
Bir kışi gördüm ki el urmuş şuya

Anı çeker bir kıoḡacıḳ şu çıkar
Ḥavza kıoyar gene kıuyuya aḳar

Geçüp andan daḥı bir dem sürürem
Bir mu‘ azzam ulu kıaşra irürem

Açılır kıapu içerü girürem
Yaralu şöyle yigitler görürem

Çıkdum andan gördüm iki atlular

Yüzi nürlü iken heybetlü bular

Geçdüm andan uğradum bir yigide
Bir yeşil levh öñüne qomuş dede

Geçdüm andan dağı uğradum saña
Nedir anlar sen seni eyitgil bana (T: 37 b-39a/123-137)

Hızır, Temîm'i dinledikten sonra sorulan suallere birer birer cevap vermeye başlar.

Döndi eydür ol ağaca irdiñüz
Ol demirlüce qoca kim gördüñüz

Bir gözi yoqdur anıñ bir gözi var
Oldur ol Deccāl mel'ün ehl-i nār

Ağır vaqt olıcaq gerek çıqa
Halāyığıñ ekşeri aña baqa

Geçüp ol 'avratı gördüñ dünyādur ol
Aña uyan kişi varmaz toğrı yol

Her kim anıñ mekrine aldanısar
Düşüben tamu dibinde qalısar

Geçüp andan ol mişe kim irdiñüz
Bir qoca arşlanlar ile gördüñüz

Kardāşım Danyāldür ol dağı
Ol mişe içinde olur ey ağı

Gitmez gelmez bir arada turur

Gice gündüz anıñ işi oldurur

Oldur ol kim bir emāneti alur
İsteyene virmez boynunda alur

ıyāmete degin anı gōtūrūr
azrete ol yüz arası bitūrūr

Geçüp andan irdiñüz ol uyuya
Ol kişi kim durmuşdı şuya

Zaşmetle bir oğacış şu eker
oduğı dem şu yine durmaz aşar

Gice gündüz ol durur anuñ işi
Tā göre andan atı zaşmet kişi

Oldur ol kim nesnesi yoğ kimsede
Vardı diyüben gücle alur dede

Bir kişi dağı gelür andan alur
Kendüzin zaşmeti kendüye alur

Birden alur birine dağı virür
Kendü gene bāyi' -i müflis olur

Vebāldür kim bağlanur boynına
Giriser yarın cehennem oynına

Muřtafā didi bir zamān gele
Müfsidler anda ařikār ola

Kim anadan kıızı kiseden yiye
Kızlarını işledeler zināya

Geçüp andan bir zamān kim gitdiñüz
Ol yaralanmışları kim gördüñüz

Kaşr-ı cennetdür kim anda yitdiñüz
Kaşu açıldı içerü girdiñüz

Bedir gazāsında şehid oldılar
Ol gazāvātta düşüben öldiler

Anıñ için mertebeye irdiler
Bî-hisāb cennet içine girdiler

Atlular ki Cebrāildür biri
Biri dağı Mikāildür biri

Ol yigid kim yoluñ soñra biter
Bir yeşil levh gördün öñünde dutar

Ben eyidem ol yol sağlık virdüm saña
Geçdin andan yine uğradun baña

Ben ol Ebū'l-Ġıyāsım ol Hızır nebī
Kalmışa meded irişen ey ebi (T: 37b-39a/138-159)

Hikâyede aktif olarak yer alan şahısların yanı sıra isim olarak geçen şahıslar da yer almaktadır. Bu şahıslar aşağıda hikâye içerisindeki bağlamıyla birlikte verilmeye çalışılmıştır.

4.1.26. İbrahim İbn-i Said-i Basrî

Hikâyede, Temîmdârî kıssalarının râvîsi olarak ifade edilmekte fakat bu isim nüshalarda farklı şekillerde geçmektedir. İÜ nüshasında “İbrahîm bin Sa‘îd ve İshak ibni İbrahim”olarak geçer.

Rivâyet eyler anı pāk u dîn ol
İbrahîm bin Sa‘îd ü bellü bil

M... kıılır ulular Mışrdan
İşhâk ibni İbrahim peygamberden (İÜ: 2a/22-23)

S nüshasında ise “İbrahim ibn-i Said-i Basrî ve İshak ibn-i İbrahim” şeklinde geçmektedir.

Rivâyet eyler anı bir pāk-dil
İbrahîm ibn-i Sa‘îd-i Basrî bil

Müttaķilerden hem yine bir ulı
İşhâk ibni İbrahîm ol velî (S: 4a/21-22)

B nüshasında ise aynı kişilerin isimleri zikredilmektedir fakat İshak ibni İbrahim, Musûlî olarak anılmaktadır. “İbrahîm ibni Sa‘îd, İshak ibni İbrahim Musalî”

Rivâyet eyler anı bir pāk dil
İbrahîm ibni Sa‘îd ü Başrada

Müttaķilerden hem bir velî
İşhâk ibni İbrahim Mūşalî (B: 2a/ 21-22)

T nüshasında ise bu isimler şu şekilde verilmiştir: “İbrahim ibni Basrî, İshak İbni İbrahim Musûlî”

Rāvîdir iş bu söze bir pāk dil

İbrahim ibn-i Sa'îd-i Başrî bil

Müttaķilerden yine hem bir velî
İshâķ ibni İbrahim Mûşulî

Bu hikâyetden bize virdi haber
Muştafânîñ mescidi içinde 'Ömer (T: 2a/21-23)

4.1.27. Ukbe ibni Muķit/Ukba İbni Muķit (Ukbe bin Ebi Muayt)

Hikâyede farklı şekillerde adı geçen Ukbe, muhtemelen Ebu Cehil'in tetikçisi olarak tanınan Ukbe bin Ebi Muayt'tır. Ukbe b. Ebî Muayt, Hz. Peygamber'in (sav) en şiddetli düşmanlarından birisi olup tam künyesi: "Ukbe b. Ebî Muayt b. Ebî Amr b. Ümeyye b. Abdi Şems b. Abdi Menâf b. Kusayy el-Kuraşî el-Ümevî'dir. Ümeyyeoğullarının önde gelenlerindedir, Mekke'nin zenginleri ve ileri gelenleri arasında yer almaktadır. Ukbe, Mekke döneminde Hz. Peygamber (s.a.s) başta olmak üzere Müslümanlara en çok zulmeden ve onlara en fazla düşmanlık eden Kureyş reislerindedir. Kötülükte en şiddetli davrananı (eşka'l-kavm) diye anılıyordu. O, Ebû Leheb gibi Rasûlullah'ın (s.a.s) şerli komşularından birisi olup rahatsız edici şeyleri Hz. Peygamber'in (s.a.s) yol güzergâhına dökerek Rasûlullah'a eziyet ederdi. "*Bir gün Peygamberimiz (s.a.s.), ona: "Ey Eban'ın babası! Senden gördüğümüz eziyetleri azaltmayacak mısınız?" diye sorduğu zaman, Ukbe: "Hayır! Sen, üzerinde durduğun şeyi bırakıncaya kadar, azaltmayacağım!" dedi. Peygamberimiz (sav): "Vallâhi, sen ya bu davranışlarından vazgeçersen, ya da başına ansızın bir belâ gelip çatar!" buyurdu.*"⁷²

Hikâyede Temîm cinler tarafından kaçırıldıktan yedi yıl sonra evüne döner ve eşinin yanına gider. Eşi Temîm'i cin zanneder. Temîm, eşine kendisini inandırmak için eşinin annesinin, babasının adını, kardeşlerinin Bedir savaşında şehit olduklarını

⁷² <http://www.siyerinebi.com/tr/halit-akilli/ukbe-b-ebi-muayt-ebu-cehilin-tetikcisi>. Tarih: 15.08.2015.

ve kendisinin de bu savaşta yaralandığını belirtir. Ayrıca kendisini yaralayan kişinin de Ukbe bin Ebi Muayt/Muğit olduğunu ifade eder.

Bende dahı vardır işte çok yara
Ol ğazāda olmuşam ey yarā

‘ Uğba ibni Muğit urmuşdurur
Uř niřāni yūzümde durmuřdurur (S: 14b/106)

4.1.28. Dūmī/Ömüre

Hikāyede Temīm’in eşinin annesi olarak adı geçmektedir. Eşine Temīm kendisini tanıtmak için onun annesinin, babasının ve kardeşlerinin isimlerini söylemektedir.

4.1.29. Amīr/Emīr

Hikāyede Temīm’in eşinin babası olarak adı geçmektedir.

4.1.30. Müslim

Hikāyede Temīm’in eşinin kardeşi olarak anılmaktadır.

4.1.31. Habīr

Hikāyede Temīm’in eşinin diğer kardeşi olarak adı geçmektedir.

Eydür anañ Dūmī’dür atan Emīr
Çardeşlerin biri Müslim bir Ğabīr (İÜ: 4a/106)

Eydür anañ ‘ Ömüre atañ ‘ Amīr
Biri Müslim çarındařuñ biri Ğabīr (S: 14a/103)

Eydür atañ ‘ ammüm adı ‘ Amīr

Biri Müslim kardeşlerin biri Cebîr

Bedr gâzası gününde öldiler

Muştafâ öñünde şehîd oldılar (B: 5a- 5b/103-104)

T nüshasında isimler değişmiş babasının ismi Ömer, annesinin ismi ise Amîr olarak verilmiştir. Bu nüshada kardeşlerin isimlerinde de farklılıklar bulunmaktadır. Kardeşlerden birinin ismi Selîm diğerinin ismi ise Cebîr olarak verilmiştir. Diğer nüshalarda ise Selîm yerine Müslîm, Cebîr yerine de Habîr isimleri geçmektedir.

Eydür atan ‘Ömer anan ‘Amîr

Çardaşñ biri Selîm biri Hâbîr

Bedr gâzâsında şehîd oldılar

Muştafâ öñünde şehîd oldılar (T: 5a/104)

4.1.32. Habîb

Hikâyede özellikle manzum nüshalarda Temîm kendisini eşine tanıtmak, Temîm olduğunu ispat etmek için eşinin anne, baba ve kardeşlerinin isimlerini söylemektedir. AK nüshasında ise Temîm kendi babasının ismini vermektedir. “*Çazret-i ‘Ömer eyitdi ne dirsın Temîm eyitdi yâ emîre’l-mü’minîn bu ‘avrat benim helâlimdir Ve ‘ammim kızıdır küçükdən alup beslemişem ve benim babam adı Hâbîbdür*” (AK: 2b)

4.2. Dinî Kavramlar ve Şahsiyetler

4.2.1. Allâh

Bu isim Allâh’ın en güzel isimlerinden biridir. “*Allâh, ma’bud-ı Hakk’ın ism-i hassıdır. Daha doğrusu ism-i zattır ve ism-i âlemdir.*”⁷³ Hikâyede Allâh (cc), “*Kâdir,*

⁷³ Elmalılı Hamdi Yazır, Hak Dini Kur’an Dili, Emir Yayınevü, İstanbul, 2000, C.1, s.39.

Celîl, Cabbâr, Hûda, Huda, Ganî, Kerîm, Tanrı, Gaffâr, Sun', Raḥîm, 'Alîm “gibi farklı isimler ile zikredilmektedir. Hikâyede Allâh ismi İslâmî görüşe uygun olarak anılmaktadır. Manzum nüshalar genellikle Allâh’ın adı ile başlar ve bütün varlığa rızkı verenin O olması ve âlemlere rahmet olarak Hz. Muhammd’i göndermiş olmasından dolayı onun adını anmanın gerekliliği vurgulanmıştır.

Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızkı kısmet eyledi kamumıza

Virdi bize Muḥammedi Ḥaḳ Resûl
Anuñ ile dînimiz oldu uşûl

Ol gelicek dinimiz oldu ‘ıyân
Doğrı yolu Ḳur’ân eyledi beyân

Allâh anı dünyâya viripdi
Raḥmeten li'l-âlemîn sensin didi (İÜ: 1b/1-4)

Biri gidince birisi olur hazır
Eksik itmez Kerîm issi Ḳâdir (S: 76b/605)

Fakirlikten sonra zenginliğe, sıkıntılardan sonra mutluluğa eriştiren Allâh aşağıdaki beyitte “Ganî” sıfatı ile anılmaktadır.

Bunca tarlıklara saldı Ḥaḳ beni
İllâ soñra kılıserdür hoş Ğani (İÜ: 20b/729)

Hikâyede Allâh’ın emirlerine itaat konusu üzerinde de ayrıca durulmuş, Temîm cinler âleminde kendi evüne geldiği zaman evde Ensârî, Temîm’e kadını Allâh’ın emriyle aldığını ifade eder. Temîm ise cevap olarak, evün ve kadının kendisine ait olduğunu ve Ensârî’nin Allâh’ın emrine asi olduğunu söyler. Hikâyenin bu bölümlerinde Allâh ismi yerine Eski Anadolu Türkçesi’nin dil özelliklerine de

uygun olarak ‘‘Tafrı’’ ismi ve Arapçanın dil özelliklerine uygun olarak da ‘‘Hak te’âla’’ isimlerinin kullanılması tercih edilmiştir.

Tafrı buyruğuyla aldum ben bunu
Çık evümden taşra git yabanı

Temim eydür kametiñ olsun ‘adem
Yürümeğil dünyâda sağ kadem

Hak Te‘âlâ oda yandursuñ seni
Nitekim sözde ađuladuñ beni

Ne işiñ var halk evüne giresi
Tafrınıñ emrine olduñ mı ‘âşî (T: 5b/117-120)

4.2.2. Peygamberler

4.2.2.1. Hz. Âdem

İlk insan ve ilk peygamberdir. ‘‘İslâmî kaynaklarda insanlığın atası olması sebebiyle ebü'l-beşer, Kur'ân-ı Kerîm'de (bk. Âl-i İmrân 3/33) Allah'ın seçkin kıldığı kişiler arasında sayılmış olduğundan safiyyullah unvanlarıyla da anılmaktadır.’’⁷⁴ Temîmü'd-Dârî hikâyesinde Hz. Âdem Allâh'ın yasakladığı meyveyi yediği için Onun emrine asi oluşu ve affedilmesi için Temîm'e öğretilen duayı okuduğuna telmihte bulunmaktadır.

Âdem Allâh emrine oldu ‘âşî

Kabül oldu oğuyuban tevbesi (T: 39a/1064)

4.2.2.2. Hz. Muhammed/Mustafa/Ahmed/Mahmud

Hikâyede adı en çok geçen peygamberdir. Özellikle Hz. Peygamberin dört güzel isminin yanı sıra O, ‘‘rahmeten lil-âlemîn, iki cihân güneşi’’olarak anılmaktadır.

⁷⁴ Süleyma Hayri Bolay (1988). ‘‘Âdem’’ **İslam Ansiklopedisi**. C.I, İstanbul: TDV Yayınları, s.358

Manzum hikâyelerin hemen hemen hepsi Allâh'a hamd ve Hz. Peygambere övgü ile başlamaktadır.

Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızkı kısmet eyledi kamumıza

Virdi bize Muḥammedi Ḥaḳ Resül
Anuñ ile dīnimiz oldu uşül

Ol gelicek dinimiz oldu 'ıyān
Doğrı yolu Ḳur'ān eyledi beyān

Allāh anı dünyāya viripdi
Raḥmeten li'l-ālemīn sensin didi (İÜ: 1b/1-4)

İÜ nüshasında Keşiş Hz. Peygamberi Temîm'e sorunca Temîm şaşırır ve iki cihan güneşi Hz. Peygamberi nereden bildiğini sorar.

Ne bülürsün sen didüm Muḥammedi
Ol iki cihān güneşi Aḥmedi (İÜ: 23a/573)

Bazı nüshalarda Hz. Peygamber, Ahmed, Mahmud, Mustafa gibi diğer güzel isimleriyle de anılmaktadır.

Ne bülürsün sen Muḥammedi didüm
İki 'ālem güneşi ol Aḥmedi (B: 23a/573)

Ana didüm Medīne şehrimdurur
Ol Muḥammed Muştafā yārimdürür

Keşiş eydür Muştafānıñ ḥāli ne
Diri midür ol henüz aḥvāli ne (İÜ: 16b/576-77)

Hikâyede zaman zaman okuyucu ya da dinleyicileri dinlendirmek için Hz. Peygambere salât ü selâm getirmeleri istenir. Ayrıca salavât getirmenin önemine değinilerek sık sık selavât getirmeye okuyucu teşvik edilmiş, salavât getirene dua edilmiştir.

‘Ömer ol ğalebeye urdı kulağ
Vir şalāvāt işüñi onara Hâk (T: 6a/142)

Yine başladı Temîm girdi söze
Vir şalavāt hayr yazılsun size (T: 17b/465)

Gözleri dağı şaru idi anuñ
Vir şalavāt şādımân olsuñ cānuñ (A: 21b/525)

Temîm seyahati boyunca karşılaşmış olduğu kimselere Hz. Muhammed’in yâri, dostu olduğunu söyler. Bu vesileyle pek çok sıkıntıdan kurtulur.

Cinnî degülem Temîm Dārîyem
Ben Muḥammed Muştafâñîñ yāriyem (S: 13b/97)

İÜ nüshasında Temîm yolda yürürken bir keşişe rastlar ve keşiş ona Hz. Peygamberi sorar. Onun yaşayıp yaşamadığını sorar. Onun geleceğini Hz. İsa’nın bildirdiğini ifade eder. Keşiş, Temîm’e Hz. Muhammed sevgisinden dolayı yemek, su ve giyisi verip onu evüne götürmeleri için bir gemide bulunan cinlere teslim eder.

Ana didüm Medîne şehrimdurur
Ol Muḥammed Muştafâ yārimdürür

Keşiş eydür Muştafâñîñ ḥâli ne
Diri midür ol henüz aḥvâli ne

Ben aña eydürem sen ol beḳâ
Bil Muḥammed teslîm olmuşdur Hâkka

Keşîş anı işidicek āh ider
Yire düşer ‘aqlı başından gider

Yine ‘aqlı gelicek tırdı uru
Yine andan bir haber şordum uru

Ne bülürsün sen didüm Muḥammedi
Ol iki cihān güneşi Aḥmedi

Keşîş eydür kitābımızda anı
Oḡumuşuz evşāfını adını

Anın içün bilür olduḡ biz anı
‘İsî bize ma‘lūm itdi anı (İÜ: 16b-17a/576-583)

AK nüshasında ise Temîm kâfir cinlerden kurtulup Müslüman cinlerin yanına gider. Cinlerin meliḡi Temîm’in Hz. Muhammd’in ümmeti olduḡunu duyunca dünyada en bahtlı insanının ona ümmet olan kimse olduḡunu ifade eder ve peygamber sevgisine vurgu yapar.

“bunlar Mü’min cinniler imiş çağırdım lâ ilāhe illallāh Muḥammedun resūlullāh didüm bunlardan bir bölük ḡatıma geldi sen kimsin bu kelime-i şehādeti kimden öğrendin bu yere niḡe düşdün ḡālîni ma‘lūm eyle didiler eyitdim Muḥammed Muştafā şallallāhu ‘aleyhi vesellem’in şehrindenim besmele-i şerīfe terki sebebi ile beni bir div ḡapdı bunda getürdi bu ḡavme esir oldum dedükde beni hoş gördiler melikleri ḡatına getürdiler ḡālîmi şordı Muḥammed ümmetiyem didüm devlet anuñ kim Muḥammed ümmeti ola didi ve adımı şordı Temîmdür didüm andan eyitdi yaramaz ḡavm arasına düşmüşsün seni bu yirde ḡomazam didi beni aldı iline gitdi çok in‘ām ve ihsanın gördüm beni imam idindi namaz vaḡti oldıḡta ezan oḡırdım”

(AK: 3a-b)

4.2.2.3. Hz. İsa

Hikâyede Hz. İsa, göğe yükselişi, Hz. Peygamberden haber veriş ve cinler ülkesinde Hz. İsa'nın havarilerinden bazı kimselerle Temîm'in karşılaşması gibi durumlarla anılmaktadır. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde Temîm'e bir dua öğretilir ve bu dua ile peygamberlerin pek çoğunun sıkıntılardan kurtuluşu anlatılıken Hz. İsa'nın da bu duayı okuyarak göğe yükseldiği anlatılır.

‘İsa oꞑudı göge ref‘ eyledi
Kâfirleriñ şiddetleriñ def‘ eyledi (T: 39b/1072)

Aşağıdaki beyitlerde ise Temîm gurbette bir keşiş ile karşılaşır. Keşiş, Temîm'e Hz. Muhammed'i sorar. Temîm bu soruya şaşırır ve Peygamberi nereden bildiğini sorunca vasıflarının İncil'de geçtiğini, Hz. İsa'nın ondan bahsettiğini, kendisinin de Hz. İsa'nın havarilerinden olduğunu ifade eder.

Keşiş eydür kitâbımda ben anı
Oꞑumışuz vaşfını hem adını

Anıñçün bilür olduꞑ aḫî biz
‘İsa ma‘lûm etdi bize ey ‘azîz

Yine döndüm keşişe didüm ey yâr
Ne kavmdensin baña virgil ḫaber

Keşiş eydür ben ḫavârîyündanem
Ol ‘İsa peygamberiñ yâri benem

Ol sâ‘atde kim ‘İsa çıꞑdı göge
Ol Çalab'ın ismiñi öge öge (T: 20b-21a/557)

4.2.2.4. Hz. Mûsâ

Hikâyede Hz. Musa hem asası ile anılmakta hem de Temîm'e öğretilen dua ile Hz. Musa'nın Firavun'u helak edişine telmihte bulunmaktadır. *"Mûsâ peygamber, Firavun tarafından sihirbazlıkla suçlandı. O çağda sihirbazlık ilerlemişti. Firavun bütün sihirbazlarını çağırıp onu küçük düşürmek istedi. Sihirbazlar ellerindeki ipleri yere bıraktılar ve her bir ip yılan olup harekete başladı. Hz. Musa da asasını bıraktı. Asa büyük bir yılan olup bütün yılanları yuttu. Böylece sihirbazlar Musa Peygamber'e iman ettiler. Musa yine bu asa ile Kızıldeniz'i ikiye bölüp ordularını geçirmiştir."*⁷⁵ Hikâyede de hem asaya hem de Firavun ile yapmış olduğu bu mücadeleye telmihte bulunulmuştur.

Mûsâ oğur itdi Fir'avnı helāk

Eyledi deñiz içinde ol melek (B: 45a/136)

Hikâyede Temîm bir canavarla karşılaşır. Daha önce hiç görmediği bu canavarı Hz. İsa'nın havarilerinden olan bir keşiş sorar. Keşiş onun Dabbetü'l-arz olduğunu vakti gelince dünyaya gönderileceğini, bir elinde Hz. Süleymanın mührü olacağını bir elinde de Hz. Musa'nın asası. Kendisi kimin yüzüne bakarsa o kişinin yüzünün kararacağını ve bu kimselerin kâfir olduklarını; asayı tuttuğu kimselerin ise yüzlerinin parlayacağını, bunların da mümin olduklarını ifade eder.

Ol keşiş döndi baña söyledi

Ne canâvardur anı şerh eyledi

Eydür anuñ Dābbetü'l-arzdur adı

Hağ Ta'ālā vakti āhir çün kodı

Ol çemen içinde otlar dā'im ol

Şuña degin kim açıla aña yol

⁷⁵ Pala, age., 335.

Emr irişecek aña gerek ura
Gire dũnyā mũlkine cevlan ura

Bir elinde ‘ aşası ola Mũsānıñ
Bir elinde atemi Sũleymānıñ

Her kime kim yũzũñi arřu yarā
utar ise arta yũzinde ara

Yā kime kim arşu ‘ āřayı uta
A ola yũzi hem nũra bata

Ol ara yũzlũ kāfirler olısar
amuda ebed anlar alıser

Ol yũzi nũrlu mũ ’minler olısar
řařıbũ’ t- tavā ü dindār olısar (B: 24a/599)

4.2.2.5. Hz. Sũleyman

Kur’ân-ı Kerim’de ismi geçen peygamberlerdendir. “*Sũleyman, kendisiyle ilgili çeşitli telakkiler içinde mœhr (veya nigîn), taht, saltanat; insan, cin, peri, hava vb. mahlũkata hũkmetmesi, karınca ile konuşması ve hũdhũd mũnasebetiyle sœz konusu edilir*”⁷⁶ Hikâyede Hz. Sũleyman ve yũzũğũ ile ilgili bœlœmler mũhim bir yer tutmaktadır. Fakat Temĩmdār hikâyesinde anlatılanlar ile kaynaklarda anlatılan hadiseler arasında œnemli farklılıklar bulunmaktadır. Kaynaklara gœre Hz. Sũleyman, cinlere ve rüzgāra emretme yetkisine sahiptir. Őzerinde İsm-i Azam yazılı bir mũhœrlũ yũzũğũ vardır. Sũleyman peygamber bu yũzũğũ abdesthaneye giderken çıkarır ve Asaf adlı vezirine veya hanımına emanet etmektedir. Yine bir gũn bu yũzũğũ hanımına emanet eder. Sũleyman peygamber dışardayken bir cin onun kılığına girip hanımından

⁷⁶ Cemal Kurnaz, **Hayali Bey Dıvānının Tahlili**, MEB Yayınları, Ankara 1996, s.67.

yüzüğü alır. Biraz sonra gelip mührü isteyen Süleyman'ı sahtekârlıkla suçlarlar ve saraydan çıkarırlar. Yüzüğü alan dev ise onun yerine icraata başlar. Bu arada Süleyman gidip bir sahil kasabasında çalışmaya başlar. Dev ise yüzük Süleyman'ın eline bir daha geçmesin diye denize atar. Günlerden birinde Süleyman bir balıkçının tuttuğu balıkları taşımaktadır. Balıkçı da hizmetine karşılık Hz. Süleyman'a para yerine irice bir balık verir. Süleyman akşam balığı yemek için karnını yarınca kendi yüzüğünü görür. Meğer denize düşen yüzüğü Allâh'ın izni ile balık yutup sahibine geri getirmiştir.⁷⁷

Hikâyede ise bu durum farklı bir boyutu ile ele alınmaktadır. Hz. Süleyman vefat etmeden evvel kendisine asi olan yedi cini yer altında hapsedmiş ve kendisi vefat edince bu asi cinler kurtulmuşlardır. Hz. Süleyman vefat ettiğinde yüzüğü parmağındadır. O yüzüğe sahip olmak isteyen yedi büyük cinin altısı yüzüğü almak için saraya girmiş, yüzüğe kadar yaklaşmış fakat bekçi yılanlar tarafından helak edilmişlerdir. Yedinci cin yolda Temîm'e rastlamaktadır ve kendisini evüne ileteceğini söyleyerek kuş olup Temîm'i yanına almakta ve onu bir sarayın önünde yere bırakmaktadır. Sonra tekrar eski haline dönerek Temîm'e saraya girmeleri gerektiğini Süleyman'ın yüzüğünü aldıktan sonra kendisini evüne iletebileceğini ifade eder.

bir kaç findık elime virdi ve birkaç dağı kendi aldı eyitdim ne buyurursun dutarım maşşuduña iriş 'ifrit çün vefâ koşusunu aldı kapuya yürüdi elindeki findıkñ birisiyle kapuyı urdı kapu açıldı içeri girdük gördüm bir dehliz iki aşlan durur her biri bir tafarfta bizi gördiler üzerimize hamle ittiler 'ifrit her birisine bir findık urdı sâkin oldılar (AK: 5a-6a)

Kapıdan geçip yürürler bir kapı daha görürler ve findıkla vurup kapıyı açarlar. Büyük bir mağara görürler, içerisinde büyük bir ırmak akmaktadır. O ırmağın kenarında iki büyük ejderha yatmaktadır. Bu ejderhalar Temîm ve cini görüp saldırırlar, cin onlara da findıkla vurur, onlar uzaklaşırlar. İleride duvarları altından yapılmış büyük bir saray bulunmaktadır. Sarayın içerisinde bir taht tahtın üzerinde altından bir tabut bulunmaktadır. Bu tabut yakutlarla bezenmiş ve içerisinde bir şahıs yatmaktadır. Bu şahsın nuru ile saray nurlanmıştır. Tabutun başucunda bir yılan ve

---

⁷⁷Bk., Pala, age., s. 412-413.

ayakucunda bir yılan beklemektedir. Temîm ve Cini görünce onlara saldırırlar. Cini helak edip Temîm ile konuşmaya başlarlar.

“ ileri yürüdi bir kapu dağı peyda oldu ‘ ifrit ana dağı bir fındık urdı ol dağı açıldı içeru girdik bir mağara gördüm be-gāyet ulu içinde bir ulu ırmağ ağar kenarında iki taş gibi ejdeha yatur bizi gördiler hamle itmege başladılar ‘ ifrit anlara dağı bir fındık havāle itdi anlar dağı fāriğ oldu biraz dağı ilerüye yürüdük bir mağara göründü ‘ çeri girdük anda dağı bir ’azametlü ejdeha karşı geldi ‘ ifrit bir fındık ile anı dağı döndürüp andan geçdük bir saraya irişdük der u divarı altun ile yapılmış gümüş taht üstünde ferşler döşenmiş bir şuffe var üzerinde altundan bir tabut yakut ile muraşsa‘ ol tabutda bir şahş yatur nūrundan ol saray münevver olmuş ol nūra ta‘accüp kıldım amma ol şahşın başı ucunda bir yılan ayağı ucunda bir yılan yatur biri ağ ve biri çara bizi gördiler üzerimize hücum itdiler” (AK: 5a-6a)

Yılanlar Temîm’e yapmış olduğu yanlış söyleyerek yatan kişinin Hz. Süleyman olduğunu ve ölen cinin bu yüzüğü alarak dünyaya hükmetmek istediğini, kendisini de Hz. Muhammed hürmetine affettiklerini ifade ederler. Temîm, onlara kendisine yolu göstermelerini ister. Onlar da yüzüğü ve fındıkları yanına almasını, bir tehlike anında onları kullanmasını tembihlerler.

“yā Medenī gördiñ mi bu mel‘ünü eger sen ümmet-i Muhammed olmayadıñ saña dağı böyle iderdim didi kalbim tesellî olup eyitdim ey Tañrı mağluğı Muhammed hürmetiyçün baña söyle sen kimsin eyitdi ben ferişteyim beni Tañrı te‘āla bunuñ cesedini beklemege komışdı kıyāmete dek beklesem gerek eyitdim bu ‘ ifrit kim idi ol ferişteh eyitdi bular yeddi ‘ ifrit Süleymān ‘Aleyhisselāma‘āşilik iderlerdi Süleymān nebi ‘aleyhisselām ‘ bunları yerin çarında hapsetmiş idi Hāzret-i Süleymān vefāt etdikden soñra halāş oldılar altısı bir bir geldiler bu mühri almağa helāk oldılar yedinci budur ki hālını üşte gördüñ bu dağı helāk oldu didüm baña yol göster çıkarım eyitdi bu ‘ ifritiñ yüzüğünü al bu yana kim gidersin evüne uğrarsın ‘ ifrite olan dostluğunu söylersin yüzüğü gösterirsin saña ikrām idüp yol gösterürler ve hem şol fındıklardan bilence al yol canavarların mekkarların anınla def‘ idersin ol

*ferištehe veda‘ idüp yüzügi ve findıkları aldım yola girdüm uğruma geleni
finduğ ile def‘ itdüm” (AK: 5a-6a)*

Yukarıda ifade edilenler bazı küçük farklılıklarla manzum nüshalarda şu şekilde hikâye edilmiştir. Bu nüshada yılanlar daha ayrıntılı tasvir edilmiş, Hz. Süleyman’ın yüzüğü tarif edilmiş, mensur nüshada baş ve ayakucunda birer yılan bulunduğu ifade edilirken manzum nüshada ise ikişer yılanın bulunduğu belirtilmiştir.

Çapu açılur içerü girürem
İki ejderhâ mu‘ azzam görürem

Bunlaruñ ağızlarından od çıkar
Nefesi neye doğunsa yaçar

Ejderhâlar çün baçar bizi görür
Her birisi kuyruğı üstüne durur

Yine döndi yılana karşı gider
Gördi yılanlar durdı hamle kılar

İki findık anlara dağı urur
Ol ikisi dağı yüzüñ çevürür

Geçdik anları dağı gördük ey şâh
Bir kızıl altun kurulmuş taht-gâh

Ayağları kızıl altundan anıñ
Vir şalavât şadmân olsuñ cânıñ

Tahtıñ üstünde görürem bir serîr
Yatur ol serîr içinde bir emîr

Arçası üstüne yatur ol kişi
Ḥayrān oldum ben göricek bu işi

İki eli gögsi üstüne durur
Nūrı çıkar başına çün berķ urur

Barmağında yüzügi vardur aḫī
Üç kaşı vardur yüzügüñ daḫı

Birisinde Ḥātem-i Süleymānuñ
‘Alemler ḥükmünde idi anuñ (B: 28a/758-770)

4.2.2.6. Hz. Yakûb

Kur’anda adı geçen peygamberlerden birisi de Yakub peygamberdir. Hz. Yûsuf’un babası, Eyyûb peygamberin yeğeni, Hz. İshak ile Refeka’nın oğlu ve İbrahim peygamberin torunudur. Bir adı da İsrâil olduğu için İbranilere kendisinden sonra İsrailoğulları, denilmektedir. “*Edebiyatta daima Yûsuf ile ilgili olarak anılır. Gözlerinin görmez oluşu, yıllarca ağlaması, külbe-i ahzâni, gözlerinin açılışı vs. telmih konuları ile ele anılır*”⁷⁸

Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde ise yine Temîm’e öğretilen duanın önemi ifade edilirken Hz. Yakub’un Yûsuf peygamberi ararken bu duayı okuduğu ve yıllarca aradığı Yûsuf’u bu dua hürmetine bulduğu ifade edilir.

Ya‘kûb oķur anı Yûsufi bulur
Yûsuf oķur Mıŗra pādiŗah olur (S: 141a)

⁷⁸ Bk., Pala, age., s. 478.

4.2.2.7. Yûsuf

Yûsuf peygamber edebiyatımızda güzelliği temsil etmektedir. Ayrıca kardeşleri tarafından kuyuya atılması, Hz. Yûsuf'un köle olarak satılması, Züleyhâ'nın aşkı, Mısır'a sultan olması gibi telmihlerle anılmaktadır. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde ise yine Temîm'e öğretilen duanın önemi ifade edilirken Yûsuf peygamberin yaşamış olduğu sıkıntılardan yine bu dua hürmetine kurtulduğu ifade edilmektedir.

Ya' kûb oğur anı Yûsufu bulur

Yûsuf oğur Mışra hem sulţân olur (B: 45a/1122)

4.2.2.8. Hz. İbrahîm

Halîlullâh, Halîlurrahmân gibi sıfatlarla anılmaktadır. “İbrâhim peygamber dîvân şiir ve nesrinde, babasının ve kavminin inancına karşı gelip onların Tanrı diye taptığı putları kırması, Allâh'a dost olması (Halîl, Halîlullâh) ve atıldığı ateşin gül bahçesine dönüştürülmesi özellikleri ile anılır.”⁷⁹ (Zavotçu, 2013: 370). Temîmü'd-Dârî hikâyesinde ise yine Temîm'e öğretilen duanın önemi ifade edilirken İbrahîm peygamberin Nemrut ile olan mücadelesine ve Nemrut tarafından ateşe atılmasına telmihte bulunulmuştur.

Oğuyıcağ anı İbrahîm Halîl

Nemrûd odın genez eyledi Celîl (T: 39a/1066)

4.2.2.9. Hz. İsmâil

Kur'ân-ı Kerimde adı geçen peygamberlerden birisidir. Babası Hz. İbrâhim tarafından kurban edilmek istenmesi, zenzem ve Kâbe dolayısıyla anılmaktadır. Hikâyede ise Temîm'e öğretilen duanın önemi ve İsmail peygamberin bu dua sebebiyle Allâh tarafından bir koçu kurban vermesi hadisesi hatırlatılmaktadır.

⁷⁹ Gencay Zavotçu, **Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü**, Kesit Yayınları, İstanbul 2013, s. 370.

Oğuyucağ dağı ‘ İsmā‘ il anı
Ėocı Ėurbān viripdi ol Ėanī (S: 141a/1121)

4.2.2.10. Hz. İdris

Kendisine 30 sahife gönderilen ve Kur’ân-ı Kerim’de 2 defa ismi geçen peygamberlerden birisidir. Dünyada 360 sene yaşadığı ifade edilir. Diri iken Allâh tarafından göğe çıktığı ve meleklerle öğretmenlik yaptığı rivayet edilir. Hikâyede Temîm’e öğretilen dua hürmetine ölü iken yeniden diriltildiğı ve cennette kendisine bir yer verildiğı ifade edilmiştir.

İdrīs oğur dirilür ölü iken
Cennet içinde aña virür mekân (B: 45a/1134)

4.2.2.11. Hz. Yûnus

Ninova halkını hak yola davet etmek üzere gönderilen ve Kur’ân-ı Kerim’de adı geçen peygamberlerden biridir. Hz. Yûnus edebî metinlerde, Ninova halkına peygamber olarak gönderiliş, kavminin ona itaat etmeyiş, kavminin arasından izinsiz ayrılış ve denize atlayıp bir balık tarafından yutuluşuyla anılmaktadır. Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde de Yunus peygamberin zikredilen duâyı okuması ile Allâh’ın onu bir balığın içerisinde muhâfaza etmesine telmihte bulunulmuştur.

Yûnus oğur balığ içinde anı
Ėalāş eyler ol kerem ıssı Ėanī (B: 45a/1135)

4.2.2.12. Hz. Nûh

Klâsik edebiyatımızda gemi, tufan ve uzun ömürlülüğü ile anılan ve Kur’ân-ı Kerîm’de adı geçen peygamberlerden birisidir. Nûh peygamber uzun yıllar halkını imana davet etmiş fakat Yam adlı oğlu da dâhil, halkın büyük bir kısmı imana gelmemiştir. Adı “İbranice’de Nôah, Yunanca’da Nôe şeklindedir. Tevrat’a göre babası Lamek, “Rabbin lanetlediğı bu toprak yüzünden çektiğimiz eziyeti, harcadığımız emeğı bu çocuk hafifletip bizi rahatlatacak” diyerek (Tekvîn, 5/29)

oğluna Nûh adını vermiştir. Nûh (a.s) bu süre içerisinde kavminden gördüğü cezâ ve cefâyâ karşılık o, yine hoşgörülü davranıp onlara öğüt vermeyi sürdürdü. Sonunda ümitsizliğe düştü ve onlara beddua etti. Duası kabul oldu ve Allâh (c.c.)’tan kendisine “gemi yap” buyruğu geldi. Hz. Nûh kırdâ ve sudan uzak bir yerde gemi yapmaya başladı.”⁸⁰

Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde ise Nûh peygamber gemi, tûfan ve insan-ı sanî dolayısıyla anılmaktadır. Hikâyede Temîm, yürürken yolda bir mağaraya uğrar ve mağarada büyük bir yılan görür. Korkudan Allâh’a yakarır ve biraz Kur’an’dan ayetler okur, yılan kaybolur. Bir süre sonra tekrar yılandan bir ses gelir ve Hz. Muhammed’in adını zikreder. Temîm sesin geldiği yana dönerek Hz. Muhammed’i nereden bildiğini sorar. Ses ona, Nuh peygamber zamanında tufan vakti, Hz. Nûh’un her canlıdan çift çift aldığı ve neslinin o zamana dayandığını belirtmektedir.

Çünkü geldi âvâzında baña
Ben yine döndüm cevâb virdim aña

Ne bilürsin didüm ol Muḥammedi
Kim anıñ *levlāk levlāk*’dır adı

Ün geldiği Nûḥ zamânında anı
Tûfân olup şuda yüzerken gemi

Yetmiş iki tanıqdan aldı Nûḥ
Çift çift gemi içine şaldı Nûḥ

Ol gemide bile imiş aşlımuz
Ol zamândan qaldı bizim neslimüz

Ol eşerden bilürüz peygamberi
Qamu dînlerden anıñ dini arı (T: 26a/711)

⁸⁰ Zavotçu, age., s. 569.

Hikâyenin bir başka yerinde ise Nûh peygamberin Temîm'e okutulan duayı okuması sayesinde duasının kabul edildiğine ve yapmış olduğu geminin her şey telef olurken kurtulduğuna telmihte bulunulmuştur.

Nûh oğudı du' ası mağbûl olur
Şu yüzine gemisi necât bulur (T: 39a/1065)

4.2.2.13. Hz. Eyyûb

Edebî metinlerde sabrıyla anılan Eyyûb peygamber Filistin'in güneyinde Cezîretü'l-Arap'da dünyaya gelmiştir. Dünyada iken varlık ve mutluluk sahibi olduğu için Allâh onu sınıar ve önce mal ve mülkünü elinden alır sonra da evlatları birer birer ölür. Daha sonra da Allâh onun sağlığını elinden alır. *“Bedenindeki dayanılmaz dert ve acılara tahammül etmesi sonucu Allâh'ın Hz. Eyyûb'a “ayağını yere vur su çıksın” diye buyurması, Hz. Eyyûb'un bu emri yerine getirerek çıkan sudan içmesi ve yıkanmasıyla bütün dertlerinden kurtulması da Şark-İslam edebiyatlarında yer alan önemli motiflerden biridir”*⁸¹ Temîmü'd-Dârî hikâyesinde Hz. Eyyûb, okuduğu dua sayesinde, isteklerinin kabul edilmesi ve hastalığının şifa bulması yönüyle anılmaktadır.

Eyyûb oğur hâceti olur revâ
Allâh anuñ derdine virir deva (B: 45a/1133)

4.2.2.14. Hz. İlyas

Kur'ân-ı Kerîm'de üç yerde adı geçen bir peygamberdir. Rivâyetlere göre Hızır ve İskender, zulmat ülkesinde âb-ı hayatı aramaya çıkmışlar. Hızır ile İlyas âb-ı hayatı suyunu bulup içmiş ve ölümsüzlüğe ulaşmıştır. *“İlyas peygamberin halen hayatta olduğuna dair Kur'an-ı Kerim ve hadislerde bilgi yoksa da bu konuda yine İsrâiliyat türünde çeşitli rivâyetler vardır. Ka'b el-Ahbar'dan nakledilen bir rivâyete göre dört peygamber halen sağdır. Bunlardan İlyas ve Hızır yerde, İdris ve İsa göktedir. İlyas karalarda, Hızır ise denizlerde Muhammed ümmetinden darda*

⁸¹ Nuretin Albayrak, “Hz. Eyyûb” TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 1995, C.XII. s. 16-17.

kalanların imdadına yetişmekle mükelleftir.”⁸² Yılda bir kez Hızır ile İlyas buluşurlar. Bu buluşma günü halk arasında Hızır-İyas’tan bozma Hıdırellez olarak anılmaktadır.

Hikâyede Temîm gurbette yürürken yolda bir ihtiyar adama rastlar. Hızır, Temîm’e bu kişinin İlyas peygamber olduğunu ve yılda bir kez Mina’da buluştuklarını ifade eder. *ol pîr kim namaz kılar gördüñ İlyas peygamber’dür ve ben Hızırım yılda bir kez Mina’da buluşuruz.* (AK: 9a)

4.2.2.15.Danyal

Hiz. Danyâl, İsrâiloğulları'na gönderilen peygamberlerdendir. Semâvî dinlerin tümünde peygamber olarak kabûl edilmektedir. *“Hayatı Babil’de geçen Hz. Danyal’ın yine orada bir kuyusu vardır. Rivâyete göre bu kuyuya Hz. Âdem hikmet sırlarını saklamış ve hikmeti oradan Hz. Danyal çıkarmıştır. Onun için edebiyatta bir hikmet sembolü olarak anılmaktadır.”*⁸³ Hikâyede Temîm gurbette bir yolda yürürken bir meşelik alana rastlar. Orada aslanlar arasında bir ihtiyar adamın oturduğunu görür. Bir süre sonra Hızır’a rastlar ve o adamın kim olduğunu sorar. Hızır onun Danyal peygamber olduğunu söyler.

Kardeşimiz Danyâldur ol dağı

Ol mişe içinde olur ey ağı (İÜ: 32a/1157)

4.2.3. Sahabeler

4.2.3.1. Hz. Ebûbekir

Hiz. Ebûbekir 571 yılında Mekke’de doğmuştur ve *kureyş kabilesinin Teym oğulları aile grubuna mensuptur.* Babası Ebû Kuhâfe, annesi Ümmü’l-hayr olarak bilinmektedir. Dört büyük halifenin birincisidir. İslamdan önce de sonra da Hz. Peygamberin en yakın dostudur ve “siddîk” olarak anılmaktadır. Temîmü’-d-Dârî hikâyesinde Temîm cinler tarafından kaçırıldıktan sonra kâfir cinlerden kurtulup Müslüman cinler arasına gidince bu cinlerin meliki Temîm’i evüne yollarken dört halifeye selam gönderir ve kâfirlerle cihad ettikleri için onlardan himmetlerinin

⁸² Ömer Faruk Harman, (2000). “Hz. İlyas” *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara C.XXII, s. 160- 162.

⁸³ Pala, age., s. 105.

yanlarında olmasını ister. “*ravza-i muṭahharaya varıcaḡ Resūl ḡazretine selāmumu degüresin ve Ebubekir ‘Ömer ‘Oṣmān ve ‘Alī ve mecmū‘ı aṣḡāb-ı kirāma selāmımı irüṣdüresin ve eyidesin gice ve gündüz ḡazaya meṣḡuldür himmetleri bizimle olsun* (AK: 4a).

Her kaçan kim Medineye varasın
Muṣṡafānıñ ravzasını göresin

Ol arada yüzüñi urup yire
Selāmum degüresin peyḡambere

Hem yaranları Ebubekir ‘Ömere
‘Oṣman ‘Alī ve aṣḡabı yârenlere (İÜ: 13b/463-465)

Ayrıca Temîm, gurbette yolunu ararken bir gün bir ses duyar. Bu ses başta Allāh ve Rasūl’ünü daha sonra da dört halifeyi övmektedir. Hz. Ebubekir için “sahib-i ḡār” ifadesini kullanır. Bu ifade “yâr-i ḡār” şeklinde de ifade edilmektedir ve “maḡara dostu, çok vefalı, çok sâdik arkadaṣ” anlamlarına gelmektedir.

Medḡ ider peyḡamberi alur dile
Daḡı dört yârini anar bile

İlk Ebūbekir ol ṣāḡib-ḡār didi
‘Ömer müeyyedü’l-enṣār didi (B: 27b/680-681)

4.2.3.2. Hz. Osman

Dört halifenin üçüncüsüdür. M. 547 yılında Mekke’de doğmuştur. Ümeyye Oḡullarından ve ilk Müslümanlardan olan Hz. Osman, Hz. Peygamberin iki kızıyla nikāhlandığı için “Zi’n-Nureyn” lakabıyla anılmaktadır. “Kureyṣ’in en zengin tüccarlarından olan babası Affān, Cāhiliye devrinde öldü. Annesi Ervā bint Küreyz, Resūlullah’ın halası Ümmü Hakīm Beyzā bint Abdūlmuttalib’in kızıdır. Mensup

olduğu Emevî (Ümeyye) kabilesinin soyu Abdümenâf b. Kusay'da Hz. Peygamber'in nesebiyle birleşir.”⁸⁴

Hikâyenin sonunda ise Temîm başından geçenleri anlattıktan sonra Hızır'ın kendisini bir buluta teslim ettiğini ve bu bulutun Temîm'i evüne getirdiğini anlatır. Hz. Ömer, Hz. Alî ve Hz. Osman ile birlikte diğer tüm sahabeler Temîm'e hak verirler. “*buluṭ beni getürdi Medine-i Mükerraṣe yetürdi evüm üzerine ḳodı aṣağı indim bu mâcerāya uğradum görüñ ḥaḳ kimiñ elindedir Ḥazret-i ‘Ömer ve ‘Oṣmān ve ‘Alî ve mecmū‘ı ṣahabe rıdvanullāhi te‘āla ‘aleyhim ecma‘in bunı işidüp Ḥaḳ Temîmü’d-Dāri’nindür didiler”* (AK: 9 b-10 a)

B nüshasında ise diğer nüshalardan farklı olarak Temîm gurbette, cinler ülkesinde yürürken bir ses işitir ve bu ses başta Allâh ve Rasûl'ü olmak üzere dört halifeyi övmektedir. Temîm daha sonra bu sesin, cinler âleminde denizlerin malikinin sesi olduğunu anlayacaktır. Bu ses Hz. Osman'ı çok dindar bir kimse olarak över.

Bir avâz geldi eyle ṣanuram
Gökleri gürleri diyü inanuram

Ḥoṣ faṣih lisān ile öger Ḥaḳḳı
Çağırıp eydür ey ṣun‘ issi Bāḳī

Medḥ ider peygamberi alur dile
Daḥı dört yārini anar bile

‘Oṣmān için ḳatı dindardur dirler
Hem ‘Alîye kāhir-i küffārdur ol

Bir zamān ol ḥoṣ üni fikr iderem
Başladum tesbîḥ ile zıkr iderem (B: 27a-b/680-684)

⁸⁴ İsmail Yiğit, “Hz. Osman” TDV İslam Ansiklopedisi” TDV Yayınları, Ankara 2007, C.33, s.437-443.

4.2.3.3. Hz. Hasan/Hz. Hüseyin

Hz. Muhammed'in torunları ve son halife Hz. Ali'nin çocuklarıdır. Edebiyatımızda Kerbelâ olayı sebebiyle sıkça anılmış ve onların adına pek çok mersiye kaleme alınmıştır. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde Temîm, sahabeye kendisine öğretilen duanın öneminden bahseder. Duayı okuyunca Hz. Alî bahsedilen duayı Hz. Peygamberden duyduğunu ve bu duayı Peygamber efendimizin Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'e de öğrettiğini ifade eder.

İşidicek du'âyı 'Alî bilür
Kelecesin Temîmüñ taşdîk kıılır

'Alî eydür Muştafâdan ben bunı
Diñledim oğur idi dünî günü

Dağı Hasanı Hüseyini bilene
Öğredürdi bunı döne döne (İÜ: 14a-b/482-485)

4.2.3.4. Abdullah İbn Abbas

Mîlâdi 619 yılında Mekke'de dünyaya gelmiştir. "Hz. Peygamber'in (sav) kabilesi Haşimoğulları'na mensuptur. Babası Rasûlullah'ın (sav) amcası Abbas, annesi ise Ümmü'l-Fazl Lübabe'dir. Hayatını ilme adayan İbn Abbas (ra) kendisinden sonraki dönemi aydınlatacak çok değerli talebeler de yetiştirmiştir."⁸⁵ Temîmü'd-Dârî hikâyesi için İbn Abbas önemli bir isimdir çünkü pek çok nüshada bu hikâyeyi rivâyet eden kişinin o olduğu ifade edilmektedir. Hikâye içerisinde Temîm başından geçenleri sahabeye anlatınca Hz. Ömer tasdik eder, Hz. Alî ise Hz. Peygamber'in kendisinden bunu işittiğini ifade ederek hikâyeye göre bir râvî de Hz. Alî olmuş olur.

Nice dürlü vâkı'alar görmişem
Uşta şimdi sağ selâmet evüme gelmişem

⁸⁵ Âdem Apak, **Ashab-ı Kiram**, Ensar Yayınları, İstanbul 2013, s. 251- 255.

‘Ömer eydür şaddaḡ ey tācü’r-ricāl
Ḥāṣā kim seniñ sözüñ ola muḡāl

Muṣṭafā daḡı ḡaber virmiṣdürür
Her ne kim ḡurbette bu görmüṣdürür

İbni ‘Abbas rivāyet eyler bunı
Ol zamanda iḡerü girdi ‘Alī

Şaḡābeler cümle uru durdılar
Geḡüp ‘Ömer ḡatına oturdılar

Şol dem ‘Ömer ‘Alīye şerḡ eyledi
Bunlarıñ vaşf-ı ḡālīñ söyledi

‘Alī eydür Muṣṭafā iṣ bu sözi
Dimiṣ idi ḡitmeden iṣ bu sözi (İÜ: 6a/182-188)

B nüshasında da benzer bilgiler verilmektedir.

İbni ‘Abbas rivāyet eyler ḡālī
Sözde iken iḡerü girdi ‘Alī

Şaḡābeler cümle uru ṡurdılar
Geḡdi ‘Ömer yanına oturdılar

Döndi ‘Ömer ‘Alīye şerḡ eyledi
Bunlarıñ vaşf-ı ḡālīñ söyledi

‘Alī eydür Muṣṭafā iṣ bu sözi
Dimiṣ idi daḡı ḡitmeden özi (B: 8a-b/183)

4.2.4. Diğer Şahislar

4.2.4.1. Nemrûd

“Bâbil ülkesinin kurucusu sayılan ve Bâbil Kulesi’ni yaptıran kral olup Hz. İbrahim’i ateşe attırmasıyla ünlüdür. Yaşadığı dönem M.Ö. 2640 yıllarına rastlar. Edebiyatta daha çok Hz. İbrahim ile ilişkisi anılır ve sevgilinin yanağı, yüzü, aşkı, aşğa çektiği acılar için sözkonusu edilir.”⁸⁶ Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde de Hz. İbrahim’in Nemrut tarafından ateşe atılışı ve Hz. İbrahim’in okuduğu duayla bu ateşten kurtuluşu dile getirilmektedir.

Oğuyıcağ anı İbrahîm Hâlîl

Nemrûd odın keñez eyledi Celîl (S: 141a/1120)

4.2.4.2. Firavun

Antik Mısır’da hükümdarlara verilen bir isimdir. Aynı zamanda Tanrı Horus’un yeryüzündeki simgesi ve güneş tanrısı Ra’nın oğlu olarak da kabul edilmektedir. Firavun Eski Mısır’da saltanat sürmüş ve kendi halkını zulümle yönetmiştir. Pek çok Firavun bulunmakla birlikte içlerinde en meşhuru olanı Hz. Mûsa zamanında yaşamış olanıdır.

“Kur-an-ı Kerim’de firavun kelimesi sadece Hz. Musa dönemindeki Mısır kralını ifade etmekte olup Yûsuf devrindeki kral için “rab ve melik” kelimeleri kullanılmaktadır (Yûsuf: 12/ 41 -43, 50) Kur’an’da yetmiş dört yerde geçen Firavun Hz. Mûsa’nın karşısında yer alan, büyüklük taslayan, böbürlenen, ilahlık iddiasında bulunacak kadar kendini beğenen, Musa ’nın tanrısına ulaşmak için kuleler yaptıracak kadar taşkınlık gösteren, halkını küçümseyip zayıfları ezen, gerekirse sırt çevüren bir kral olarak tasvir edilmektedir.”⁸⁷

Edebiyatımızda daha ziyâde Hz. Mûsa ile olan ilişkisi ile anılan Firavun, zalimliği ile de rakibe benzetilmektedir. Hz. Mûsa kendisine inananları kurtarmak için

⁸⁶ Pala, age., s. 356.

⁸⁷ Ömer Faruk Harman, “Firavun”, TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 1996, C.13. s.118- 121

Kızıldeniz'den geçerken onu takip eden Firavun, Kızıldenizde boğulmuştur.⁸⁸ Temîmü'd-Dârî hikâyesinde de bu hadiseye telmihte bulunulmuş, Hz. Musa Temîm'e de öğretilmiş olan duayı okuyarak Firavun'u helâk ettiği ifade edilmiştir.

Mūsā oğudı Fir'avnı eyledi helāk

Eyledi deñiz içinde añı hāk (İÜ: 33a/1197)

4.2.5. MELEKLER

4.2.5.1. Cebrâil ve Mikâil

*“Allâh'a ibadet etmekle görevli olan nurdan yaratılmış varlıklardır. Dişi ve erkek değildirler, yemezler, içmezler, uyumazlar. Melekler ilâhî emirlerin gerçekleşmesinden sorumludurlar ve gece gündüz Allâh'a ibâdet ederler.”*⁸⁹ Dört büyük melek vardır: Cebrâil, Mikâil, İsrâfil ve Azrâil. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde Cebrail ve Mikâil'in adı birlikte anılmaktadır. İsmi verilen melekler bu iki melektir. Bu melekler dışında çeşitli görevlerle görevlendirilmiş melekler bulunmaktadır. Bunlar ya genel anlamda “ferište/ferište” olarak anılır ya da insanların yanında özel olarak görevlendirilmiş olan Kirâmen Katibîn melekleridir.

Hikâyede Temîm bir saraya girer ve içerisinde Bedir Savaşı'nda şehit olmuş yiğitler oturmaktadır. O saraydan çıktıktan sonra kapıda iki atlıya rastlar. Önce korkar fakat atlılar onun yanına doğru gelirler. Bunlar öylesine heybetli kimselerdir ki Temîm onları heybet ve asalet bakımından İran mitolojisinde meşhur olan Kahraman ve Rüstem'e⁹⁰ benzetmektedir. Yeşil elbiseler giymişler, atları gulgünü yani açık pembe renklidir. Yüzleri nur gibi parlamakta, basdıkları yerlerde çimen bitmektedir. AK nüshasında bu melekler şu şekilde tasvir edilmektedir: *“biraz yürüdüm yolda iki atlıya uğradum genç yigitler amma katı heybetlü Rüstem şalâbetlü Kahraman şevketlü pākize yeşil tonlar giymişler atları gülgünü başdıkları yer çimen biter yüzlerinden nūr*

⁸⁸ Zavotçu, age., s.252; Pala, age., s.157.

⁸⁹ Artun, age., s.113.

⁹⁰ Bk. Nimet Yıldırım, **Fars Mitolojisi Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008, s.592; Pala, age., s.252.

taamlar köşkũñ şāhipleridir diyü kendümi şaklayam didüm amma üzerime gelüp selām virdiler ‘aleyke aldım’ (AK: 8 a)

İki atlı Temîm’in yanına gelirler ve Ona saraya girip girmediğini, orada su içip içmediğini ve yemeğinden yiyip yemediğini sorarlar. Temîm atlılara evet, cevabını verince; kendisine cehennem ateşinin haram olduğunu söylerler.

Didiler kim içerü girdin mi sen
Kaşrıñ içinde ne var gördiñ mi sen

Ṭa‘ āmiñ yidiñ mi içdin mi şudan
Āzād olur bir yudum andan tağan

Ben didüm ki içerü girdüm belī
Kaşr içinde olanı gördüm belī

Tañrı zıkrin ben okuyup açmışam
Ṭa‘ āmın yiyüp şuyun içmişem

Didiler kim sen misin ol medeni
Kim kavmiñ yavı kılpudur seni

Ben didüm ki benim ol bellü biliñ
Baña yolum gösteriñ kerem kılıñ

Didiler kim beşāret olsun seniñ
Ṭamū hem odundan āzād oldı cānuñ (T: 35b/967-973)

Daha sonra bu atlıların kim olduğunu Temîm, Hızır’dan öğrenecektir ki bunlar Cebrâil ve Mikâil’dir.

Atlular ki Cebrāildir biri
Biri dağı Mikāildir biri (T: 39a/1056)

Hikâyenin sonunda, Hızır peygamber evüne ulaştırılmak üzere Temîm'i bir buluta teslim eder. Bu bulutun bir yanında Cebrâil diğer yanında ise Mikâil bulunmaktadır.

Bir yanından tırmış idi Mikâ'îl

Bir Cebrâ'îl peyk-i Celîl (S: 134b/1067)

Hikâyede ayrıca Allâh tarafından çeşitli görevler verilmiş olan meleklerden de bahsedilmektedir. Hz. Ömer, çeşitli cin kabilelerini anlatırken gökyüzünde uçan bazı cinlere ateş atan meleklerden de bahsetmektedir.

Şol kavim kim göge uçar

Melâikeler anlara odlar şaçar (İÜ: 5b/163)

4.2.5.2. Koruyucu Melekler

Hikâyede koruyucu meleklerden de bahsedilmektedir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de bu koruyucu melekler Ra'd sûresi ve En'am Sûresi'nde şu şekilde anlatılmaktadır: *"İnsanı önünden ve ardından takip eden melekler vardır"*⁹¹ ve En'am Sûresinde *"O, kullarının üstünde mutlak hâkimiyyet sahibidir. Üzerinize de koruyucu melekler gönderir"*⁹²

Temîmü'd-Dârî hikâyesinde de koruyucu meleklerden bahsedilir. Temîm Hz. Peygamberin çevresindekilere tavsiyelerini anlatırken, bir vasiyetinin de şu olduğunu söyler: Bir kimse damda yatacak olursa yanına bir çizgi çizsin ve Kur'an'dan birkaç ayet okusun. Bir kimse böyle yaparsa Allâh ve melekleri o kimseyi korur.

Bir vaşiyeti dağı vardur bize

Çamda yatan kişi bir çizi çize

⁹¹ Ra'd Sûresi, 11. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s.249.

⁹² En'am Sûresi, 61. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s.134.

Okıya bir iki āyet ur’ān’ı
a Te’ālā mafūz eyleye anı

Hem melā’ikeler anı bekleye
Cinniler gelürse de diñleye (S: 25b/195)

4.2.5.3. Kirāmen Kātibîn

Kur’ān-ı Kerîmde adı geçen meleklerdendir. İnfitar sûresi on birinci ayette şöyle buyrulur “*Hâlbuki üzerinizde muhakkak bekçiler, değerli yazıcılar vardır*”⁹³ İskender Pala ise bu melekler ile ilgili bilgilere yer vermektedir. “*İnsanların işlediği amelleri yazan meleklerdir. İnsanın sağında ve solunda olmak üzere iki tane olup görevlendirildiği insandan ayrılmazlar. Sağdaki sevapları anında yazar. Soldaki günahları belki tevbe eder diye geciktirerek yazar.*”⁹⁴ Hikâyenin sonunda da müellif, kendisini hayır dua ile anan kimselerin sevabını “Kirāmen Kātibin” meleklerinin yazmasını temenni eder.

ayr yazsun cürmini Kirāmen Kātibîn
Kim du’ā ile añarsa iş bu atın kātibin (İÜ: 34a/1235)

4.2.5.4. Ferište

Melek, melâike anlamına gelmektedir. Hikâyede farklı görevlerde bulunan feriştelere bulunmaktadır. Bunlardan birisi Hz. Süleyman’ın cesedini bekleyen yılan suretindeki feriştedir ki Temîm’e kendisini şöyle tanıtır: “*Tañrı maluı Muammed ürmetiyçün baña söyle sen kimsin eyitdi ben ferişteyim beni Tañrı te’āla bunuñ cesedini beklemege omıdı ıyāmete dek beklesem gerek*” (AK: 6a)

Ayrıca gökyüzünde ellerinde nurdan mızraklar tutan melekler vardır ve bunlar şeytanları görünce ellerindeki mızrakları onlara atmaktadırlar.

Çün ferişteheri görürem ey yār
Her biri elinde bir arbe dutar

⁹³ İnfitar Sûresi, 11. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 586.

⁹⁴ Pala, age., s. 276.

Nürdan idi bunların harbeleri
Bir elinde od tutar hem bunları

Şeyâtinler çıkıcağ atarlar imiş
Anıñçün ol odı tutar imiş

Hayrân oldum bunlara başa başa
Cümlesi tesbîh zikr ider Hâkka (T: 18b/487-490)

Bir de bulutları çeşitli ülke ve şehirlere ulaştırmakla görevli melekler vardır ve bunlar da hikâyede “ferište”olarak anılmaktadır.

Bunuñ ile söyleşür iken yarā
Anı gördüm bir bulut geldi kara

Gürlemekler çatlamaklardur çıkar
Yıldırımlar niye doğunsa yağar

Yigit eydür yürü Hâkka'ın emrine
Anı eydür bir bulut geldi yine

Anı dağı çok feriştehler tutar
Tesbîh u tehlil onı yire yatar (B: 42a-b/1067-1070)

4.2.6. Kutsal Kitaplar

4.2.6.1. Kur'ân-ı Kerîm

Kutsal kitapların sonuncusudur ve Hz. Muhammed'e Cebrâil vasıtasıyla gönderilmiştir. Kur'an, “Mushaf, Furkan, Nur, Zikir” gibi isimlerle de anılmaktadır. Geçmiş zaman ile olayların gerçekleştiği devrin hâli arasında bir zamanın yaşandığı Temîmü'd-Dârî hikâyesinde de Kutsal kitaplardan ikisine -İncil ve Kur'ân-ı Kerîm-

yer verilmiştir. Hikâyede Temîm, kâfir cinler arasında kaldığı zamanlarda çok sıkıntı yaşar, تنها yerlerde namaz kılar ve Kur'an okur.

“bir yıl ol t̄ā’ife içinde kaldum anlara kulluk iderdüm tenhāda namāz kılırdum Kur’an okurdum bir gice azīm āvaz ile tekbīr ve tehlīl işıtdim ve mutehayyir oldum ol āvaz tarafına yürüdüm bir cemā‘at gördüm ellerinde yalın kılıç kana bulaşmış etrafa yügrüşürler kafirleri öldürürler ve kimini esīr iderler meger bunlar Mü’min cinniler imiş çağırdım lā ilāhe illallāh Muhammedun resūlullāh didüm” (AK: 3a)

Temîm, Müslüman cinler arasında onlara imamlık yapar, namaz vakitlerinde ezan okur ve Kur’andan ayetler okuyarak onlara tefsir eder. Bir gün Kur’ân-ı Kerîm’den Yûnus Sûresi’nden *“Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile âyetlerimizden gafil olanlar var ya; işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir”*⁹⁵ meâlindeki ayeti okuyunca, Müslüman cinlerin meliki ağlar ve Temîm de onunla birlikte ağlar. Cinlerin meliği Temîm’e Kur’an okumayı çocuklarına da öğretmesini ister. *“bir gün bu âyeti okudum İnnellezîne lā yercüne liķāenā ve rađū bi’l-ḥayāti’d-dünyā veṭme’ennu bihā vellezīnehüm ‘an āyātina gāfilūn’ çün bu ayet melik sem‘ine irdi nāle idüp ağladı ben de ağladum eyitdi oğlancuğlarım Kur’anı ta‘līm itsen ‘azīm minnet olurdu hoş didüm bir müddet Kur’an ta‘līm itdüm”* (AK: 3b)

Hikâyede Kur’ân-ı Kerîm’den bazı ayetlerin insan hayatında olduğu gibi cinlerin yaşamında da büyük önem arzettiğini ifade etmek için Temîm, başından geçen bir kıssayı şöyle anlatır: “Bir gün melik cinin çocuklarına Kur’an’ı okuturken “ayete’l kürsi” ye geldik, bu cinlerin gövdeleri kurşun gibi erimeye başladı ve tükendikten sonra tekrar tüm azaları yerine geldi. Meliğin çocukları dediler ki, ey bize hayırlı işleri öğreten kişi, bu ayeti okuyunca bizden hayat gitti ve Allāh tekrar bize can verdi. Bu ayeti kâfir cinlere okur isen onların canları gider ve bir daha dirilmezler. Şeytandan korunmak isteyen kimse özellikle yatarken bu ayeti okusun.”

⁹⁵ Yunus Sûresi, 7-8. ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 208.

Gice gündüz okudurum yā imām
Tā kılanca yedi muşhaf tamām

İllā bir ‘aceb bunlarda görürem
Āyete’l-kürsiyi çün sebağ virürem

Oқınca ol āyet yā Emīr
Gövdesi kurşun gibi buñlar erir

Dükenicek yine olur bayağı
A‘zāları elleri ve ayağı

Baña dirler ey bize hayr öğreden
Bizim ile hayr u ihsān eyleyen

Ne ‘acāib āyet olur bu āyet
Oқyunca ölür bizden hayāt

İllā Tañrı cānumuzı virir yine
Oқusañ cinnīleriñ kāfirlerine

Eriyüp kurşun gibi aқar teni
Gider ayruқ gövdeye gelmez cānı

Pes yaticaq bu kişi bu āyeti
Oқısa bulmaya şeytan fırsatı

Ger dilerseñ qahr idesin şeytānı
Dā’imā qoma diliñden sen anı (İÜ: 11b/376-385)

4.2.6.2. Ayetler

Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin manzum nüshalarında doğrudan bir ayete yer verilmemiştir. AK nüshası olan mensur nüshada ise çeşitli ayetlere yer verilmiştir. Verilen ayetler ve hikâye içerisindeki bağlamları şu şekildedir: Temîm, kâfir cinlerden kurtulup Müslüman cinlerin yanına gider ve bu cinlerin meliği Temîm'e çok ikram ve hürmet eder. Bir gün Temîm Kur'an'dan bazı ayetleri okuyup tefsir etmektedir ve aşağıdaki ayeti okuyunca cinlerin meliği âh edip ağlamaya başlar. Temîm'e çocuklarına Kur'an-ı Kerîm'i okumayı öğretmesini ister. *“İnnellezîne lâ yercüne liķāenā ve rađū bi'l-ħayāti'd-dünyā veţme'ennu bihā vellezînehüm 'an āyātina ğāfilūn”* (AK: 3b)

Meali: *Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile âyetlerimizden gafil olanlar var ya; işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir.*⁹⁶

Hiz. Süleyman'ın yüzüğünü almak isteyen cin Temîm'e, yüzüğü alıp âleme padişah olmak istediğini söyler. Temîm ise aklından aşağıdaki ayeti geçirerek bu yüzüğün cine nasip olmayacağını düşünür. *“uş bu şahş Süleymān nebi aleyhisselamdır dilerem yüzigini alam 'āleme pādīşah olam ben ħatırımında didüm ki ol saña nice müyesser olur ki Allāh te'ālaya münacātında dimiş Ķavlühü te'āla “Rabbi'ğfirli vehebeli mülken lâ yenbaĝi li eħadin min ba'di”* (AK: 5b)

Meali: *Andolsun ki, biz Süleyman'ı imtihan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. Sonra tövbe edip bize yöneldi.*⁹⁷

Hikâyede Temîm, Hiz. Süleyman'ın yüzüğünü almak isteyen cinin ölmesiyle birlikte saraydan çıkar ve bir kuşa rast gelir. Daha önce hiç görmediği bu kuş çok yüksek bir ses ile şu ayeti okur: *evlāleke feevlā* yani *“Bu azap sana lâyıktır, lâyıktır!”*⁹⁸ Temîm, hayretler içerisinde kalarak yoluna devam eder.

⁹⁶ Yunus Sûresi, 7-8. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 208.

⁹⁷ Sad Sûresi, 34. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 454.

⁹⁸ Kıyamet Sûresi, 34. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 577.

4.2.6.3. Dualar

Yakarış, yalvarma ve niyaz anlamlarına gelen dua, kulun, Yaratıcı'sından bir şeyin olmasını ya da olmamasını temenni etmesidir. *“Müslümanın ihtiyaç ve anahtarıdır. Sıkıntıda kalanlar ile dert ve ihtiyaç sahiplerinin kurtuluş makamıdır.”*⁹⁹ Temîmü'd-Dârî hikâyesinde dua büyük önem arz etmektedir. Allâh'a hamd ile başlayan manzum nüshaların çoğu geleneğe bağlı olarak yine bir dua ile tamamlanmaktadır. Hikâyenin bütününe bakıldığında hikâyede dua edilmiş, dua öğretilmiş ve dua edilmesi ya da duanın yapılması salık verilmiştir.

Hikâye boyunca Temîm karşılaşmış olduğu her sıkıntıda Allâh'a yalvarmış, ondan yardım dilemiştir. Ancak hikâye içerisinde önemli bir yer tutan kısım ise Temîm'e bir cin tarafından öğretilen duadır. Müslüman cin Temîm'i evüne ulaştırması için kâfir bir cini görevlendirir. O cinin Temîm'e itaatkâr olması için Temîm'e bir dua öğretir. Temîm'e bu duayı iyi öğrenmesi gerektiğini, eğer unutursa cinin kendisini bırakıp gideceğini tembihler. Cin bu duayı Hz. Peygamberden öğrendiğini, bu dua sayesinde düşmanlarını yendiğini ifade eder. Hz. Ömer bu duayı merak edince Temîm okur ve Hz. Alî de Hz. Muhammed'den bu duayı işittiğini söyler.

Yine eydür baña sevdüğüm eşüm

Senüñ ile vardur dağı bir işüm

Bu kâfir cinnîsidür seni buña

Veriserem ziyân idgürür saña

Çün müslimân kâfire yoldaş ola

Şanma kim ol aña şefkat kıla

İllâ saña bir du'â öğredeyim

Senün ile hayr u ihsân ideyim

Bu du'âyı okuyasın aña

---

⁹⁹ Pala, age., s. 124.

Hüküm idesin muḫīḫ ola saña

Unudursañ ol seni bırağur gider
Yoluñı yaqın iken ırağ ıder

Bu duḫ ādır kim bizi menşūr ıder
Düşmānımızu bizim mağhūr ıder

Kimimiz ezberlerüz anı dile
Kimimizüñ yazılıdur hem bile

Muştafādan taḫ līm itdüm ben anı
Anuñ ile qahr ıderem düşmānı

Sen dağı oqu ki nuşret bulasın
Düşmānıñ üstüne zafer bulasın

Ol duḫ ādan çün baña virdi sebağ
Ben oqudum keñez itdi baña Hağ

Baña eydür Tañrı içün unutmağıl
Bu duḫ āyı sen saña qaşd itmegil

Darlığa düşer iseñ oqu dağı
Ferağa irüştüre seni hağı

ḫ Ömer eydür ol duḫ ā kim size
Taḫ līm itdi nicedür idüñ bize

Başladı Temīm duḫ āyı oqudı
Şeytānıñ şol dem içüni doqudı

İşidicek du‘āyı ‘Alī bilür
Kelecesin Temīmūñ taşdıķ kılur

‘Alī eydür Muştafādan ben bunı
Diñledim oķur idi dūni ğūni (İÜ: 14a/467- 484)

Manzum nüshalarda bu duadan bahsedilir ancak duanın Arapçası verilmez. Mensur nüshada olan AK nüshasında ise öğretilen dua verilmiştir. Cinlerin meliği bu nüshada da Temīm’e ısrarla duayı unutmamasını tembih eder.

*“melik eyitdi yā Temīm bu ‘ifrit yavuz mel‘undur şom u bed-kār-ı
ğūm-rāhdır ħavf iderim ahd-ı ferāmūş idüp saña ‘azāb ide bir du‘ā öğredeyim
yolda oķı saña afet irişmeye amma ravza-i muţahharaya varıcaķ Resūl
ħazretine selāmımı degüresin ve Ebubekir ‘Ömer ‘Oşmān ve ‘Alī ve
mecnū‘ı aşhāb-ı kirāma selāmımı irüşdüresin ve eyidesin ğice ve ğündüz
ğazaya meşğuldür himmetleri bizimle olsun ben daķı ol melike du‘ā kıldım
andan ğözümü bağladılar ol‘ ifrite yüklettiler ve ol duai okudum melik
ardımca çağırdı zinhār du‘ādan ğāfil olmayasın ki işin ħarāb olur du‘ā budur
Subħanekallāhumme ve biħamdik subħāneke bimā sebbaħake bihi
semavātike ve āridike subħanekallāhumme bimā sebbeħeke bihi’l-bihāri ve’l-
ħaytān Subħanekallāhumme bimā sebbaħake bihi’l-‘ālemūn”min ħalkıke
bimen kāne bihi şey’in min ni‘metike vemā min şey’in illā yüsebbiħu
biħamdike velā kin lā yefķahūne tesbiħahum innehu kāñe ħalimen ğafūra Yā
kerīm u yā raħīm”¹⁰⁰ (AK: 4a-b)*

Hikâyede yer alan en mühim dua ise şüphesiz Hz. Hızır’ın Temīm’e öğretmiş olduğu duadır. Hızır’ın anlattığına göre bu dua sayesinde kişi bütün elem ve dertlerden kurtulur, kazadan, beladan emin olur ve padişahların hışmından azad olur. *Ĥızır ile veda‘laşdım azuķ taleb ettim du‘ā taleb ettim eyitdi Bir du‘ā öğredeyim oķıyıcaķ*

¹⁰⁰ Sen eksik sıfatlardan uzaksın. Seni daima överim. Sema ve göklerin seni tesbih ettiği gibi sen eksik sıfatlardan münezzehsin. Deniz ve balıkların seni tesbih ettiği gibi sen eksik sıfatlardan münezzehsin. Yarattığın âlemlerin senin nimetlerinden dolayı seni tesbih ettiği gibi sen eksik sıfatlardan münezzehsin. Hey şey seni tesbih eder.

cümle ğamdan ve elemden kırtulursun ve pâdişahlar hışmından ve kıza ve belâdan emîn olasin Hâtırını cem' eyle didi (AK: 9b)

İstanbul nüshasında Temîm Hz. Hızır'dan duayı kendisine öğretmesini ister. Hz. Hızır ise bu duanın ehemmiyetinden bahsettikten sonra duayı Temîm'e öğretir. Nitekim bu dua sayesinde peygamberler içerisinde buldukları sıkıntıdan kurtulup feraha ermişlerdir. Hızır ısrarla Temîm'in de bu duayı öğrenmesini böylece eşi ve çocuklarına kavuşabileceğini telkin eder.

Ben Ebu'l-Abbâs'ım ol Hızır nebi
Kalmışımı irüşdürem ya'nî

Çün işitdüm bunu yüzüm ururam
Eteğine yapışuban dururam

Eydürem aña ki ol Tañrı Hakkı
Kamu'âlem fânîdir oldur Bâkî

Şol du'â kim gice oğuduñ baña
Ögrediver hâcetim budur saña

Baña eydür añı oğuyan kişi
Keñez olur dünyâda müşkil işi

Âdem Allâh emrine oldu'âşî
Oğuyıcağ kabûl oldu duası

Nûh oğudu du'âsı maqbûl olur
Şu yüzinde gemisi necât bulur
Oğuyıcak anı İbrâhîm Halîl
Nemrûd odını aña kâkez eyledi Celîl

Oğuyıcak İsmâîl dağı anı

Ꞑoçı ꞑurbān veripdi ol Ğanī

Yaʿ ꞑūb oꞑur anı Yūsufu bulur
Yūsuf oꞑur Mıŝra sultān olur

İdrīs oꞑur dirilür ölmüş iken
Cennet içre Hıaꞑ aña virür mekân

Eyyūb oꞑur hāceti olur ꞑabūl
Allāh anuñ derdine virir nuđūl

Yūnus oꞑur balıꞑ içinde anı
Halāŝ eyler ol Kerem ıssı Ğanī

Mūsā oꞑudı Firʿ avnı eyledi helāk
Eyledi deñiz içinde añı hāk

ʿİsā oꞑudu Calab refʿ eyledi
Kāfiriñ şiddetlerin defʿ eyledi

Muŝtafā oꞑudu çün manŝūr olur
Yahudīler leŝkeri maꞑhūr olur

Ben oꞑudum āb-ı hayāt buluram
Ꞑıyāmete degin diri ıaluram

Gice gündüz zıkr u tãʿ at iderem
Ol Muḥammed ümmetin medḥ iderem

Sen daḥı oꞑu iliñe varasın
Hem daḥı ođlancuꞑlarını göresin

Döne döne baña öğretti anı

Tîz okudum kâkez eyledi Ğanî (İÜ: 32b-33a/1184-1203)

Temîm yukarıda bahsedilen duayı Hz. Hızır'ın öğrettiğini ve kendisini bir buluta teslim ettiğini, bulutun kendisini Medine'ye getirip evünün üzerine koyduğunu ifade eder.

*“Bismillāhirrahmānirrahīm Allāhümme innī es’elūke bi’ismikellezī’in-
şakka bihi’l-kamer ve ebreme’l-emre ve esyāle’s-siyeri ve enzele’l-katare
va’su şabbe’l-bağare ve zaḥyere’l-cedere ve nūri’l-bedere ve gasuna bi’zzikri
Muḥammeden şallallāhu ‘aleyhi vesellem ve es’elūke bi-ismikellezi fettaḳa
bihi’l-a’yun ve enṭaḳa’elsine veteşakka’l-arḍin Allāhümme metta‘nī bimā
rezaḳteni ve vefḳani bimā emertenī ve a’sūminī bimā neheyteni velā
tekellūfnī ṭalebe mā ḥarremteni ve aḳbilnī fimā bimüheymini yerḍi ki ‘annī ve
ḳavvinī ‘ala ṭā‘atike vebārekenī fimā āteyteni ve testecib de‘ānī kemā
va‘deteni ve’rḥamnī izā mā teveffeyteni faḥşerenī fi zümreti Muḥammedin
şallallāhu ‘aleyhi vesellem ve edḥilnī cennetihi bişefā‘atihi fażalleni fi zılli
‘arşike feskinī fi civārike ve es‘adenī ve lā şekāyteni yā erḥame’r-rāḥimīn Çün
bu du‘āyı baña telḳin eyitdi elim eline aldı buluṭa işmarladı buluṭ beni getürdi
Medine-i Mükerreme yetürdi evüm üzerine ḳodı aşağı indim bu mācerāya
uğradım”¹⁰¹ (AK: 9b)*

Hikâyede Temîm, bir saraya rastlar. Bu saray, duvarları altın ve gümüşten yapılmış, altın kilidi olan ve kapı üzerinde zümrüt ile yazılmış bir tehlil bulunan cennet-misal bir saraydır. Ki daha sonra Temîm bu sarayın cennet olduğunu öğrenecektir.

¹⁰¹ Meâli: Rahman ve rahim olan Allâh'ın adıyla. Ey Allâh'ım! Kendisiyle ayın yarıldığı adın ile senden istiyorum. Emri tamamlayan, yolu kolaylaştıran, yağmuru indiren, büyüklüğü yeşerten, bedir nurunu ortaya çıkaran, Muhammed'in zikri ile dallanıp budaklanan adınla istiyorum. dua ediyor ve adınla istiyorum. Gözlerin kendisiyle gördüğü, dillerin açıldığı, yerin yarıldığı adınla istiyorum. Allâh'ım, beni rızkınla rızıklandır, emrettiklerin konusunda beni muvaaffak kıl ve nehy ettiklerin konusunda bizi koru. Haram kıldıklarının talebi konusunda bizi mukellef kılma. Şahitleri bizden kabul et. Benden razı ol. Sana yaptığım taat ile beni güçlendir. Bana verdiklerini mübarek kıl. Duamızı kabul et. Vadettiğin gibi vefat ettiğimde bana merhamet kıl. Beni Muhammed zümresiyle haşır et. Beni cennetine onun şefaati ile koy. Beni arşının gölgesinde gölgelendir. Beni yakınında yerleştir, beni mutlu kıl, beni sıkıntıya koyma. Ey merhametlilerin en merhametlisi.

“bir gün ve bir gice gitdim bir ulu kaşra irişdim bir kirici altun ve bir kireci gümüş küngüreleri cevâhirden iki kanad üzere bir kapusu var altun kilidi urulmuş ve kapu üstünde zümrüd ile yazılmış “Lā ilāhe illallāh Muḥammed Resūlullāh Lā ilāhe illallāh Ādem şafīyyallāh Lā ilāhe illallāh İdrīs refī‘ullāh Lā ilāhe illallāh Nuḥ necīyyullāh Lā ilāhe illallāh İbrāhim ḥalīlullāh Lā ilāhe illallāh İsmā‘il zebīḥullāh Lā ilāhe illallāh Ya‘qūb isrāīlullāh Lā ilāhe illallāh Yūsuf şiddīkullāh Lā ilāhe illallāh Mūsa Kelīmullāh Lā ilāhe illallāh ‘İsa rūḥulāh Lā ilāhe illallāh Muḥammed Resūlullāh ve ḥabībullāh¹⁰² altı yanında yazılmış ki her kim kuflı açmaḳ dilerse bu tehlilleri oḳusun kufl açılır ben daḫi bu tehlilleri oḳudum kapu açıldı” (AK: 7b-8a)

Aşağıdaki dua ise Hz. Süleyman’ın yüzüğünü almaya çalışan cinin öldüğünü duyan Fertesa bint-i İsrâil’in şükür için yapmış olduğu duadır. *“şoñra ilerü vardum çok halk gördüm ammā bir ḥub şüretli ḥātūn beni ḳatına oḳıdı eyitdi seniñle daḫı giden ‘ifrit nice oldı eyitdim helāk oldı eyitdi ‘elḥamdulillāhi’llezi idfa ‘annā’¹⁰³ eger ol mel‘ūn maḳşuduna irişeydi ne sen cān ḳurtarurdun” (AK: 6b)*

Hikâyenin sonunda ise müstensih/müellif kitabın sahibine, müellifine, kâtibine ve dinleyicisine dua ederek eserini tamamlamaktadır. *“Raḥmet-i Ḥaḳ bu kitabıñ şāḫibine ve müellifine ve kâtibine ve sāmī‘ine olsun amīn biḫürmeti efḫali’l-maḫlūkīn” (AK: 10b)*

4.2.6.4. İncil

Hikâyede İncil’in ismi doğrudan zikredilmemektedir fakat keşiş ile karşılaşan Temîm, keşişin Hz. Muhammed’den (sav) haber vermesi üzerine keşişe Hz. Muhammed’i nereden bildiğini sorar. Keşiş ise kitaplarında yazdığını ve Hz. İsa’nın kendilerine bildirdiğini söyler. Nitekim Hz. İsa’ya gönderilen kitap İncil’dir.

Ne bülürsün sen didüm Muḥammedi

¹⁰² Allāh’tan başka İlah yoktur. Muhammed onun Resūlü’dür. Adem Allāh’ın açık dostudur. İdris Allāh’ın arkadaşıdır. Yakup Allāh’ın yakını, dostudur. Yusuf Allāh’ın sıddıkıdır. Musa Allāh’la konuşandır. İsa Allāh’ın ruhudur. Muhammed onun Resūlü ve dostudur.

¹⁰³ Onu bizden uzaklaştıran Allāh’a hamd olsun.

Ol iki cihân güneşi Aḥmedi

Keşiş eydür kitâbımızda anı
Oḡumuşuz evşâfinı adını

Anın içün bilür olduḡ biz anı
‘İsî bize ma‘lûm itdi anı (İÜ: 17a/581-583)

4.2.7. Ahiret Ve İlgili Mefhumlar

4.2.7.1. Cennet/Uçmak

Bahçe anlamına da gelen cennet Eski Anadolu Türkçesi’nde “uçmak”, Klâsik Edebiyatımızda “cinân, behişt, firdevs” gibi isimlerle de anılmaktadır. Ahirette Mü’minlere Allâh’ın mükafaat olarak vereceği yerin adıdır. “Ahirette mü’minin ve sülehâ ve ashâb-ı hayra min-tarâfillâh mev’ûd olan mekân-ı mânevî ki ferah-fezâ bahçe ve köşkler suretinde tarifile tefhim buyuruluyor, uçmak, Firdevs, behişt.”¹⁰⁴

Hikâyede ise Temîm’in gözünden bir cennet tasviri yapılmıştır. Yapılan bu cennet tasviri Kur’ân-ı Kerîm’de yapılan cennet tasvirleri ile benzerlik göstermektedir.¹⁰⁵ Temîm, duvarları altın ve gümüşten yapılmış bir saraya girer. Kapılarında sündüs ve istebraktan asılmış perdeler vardır. İçeride kimi genç kimi ihtiyar kana bulanmış başsız gövdeler ve gövdesiz başlar yatmaktadır. Onların yanından geçer ileride elbiseleri sündüsten yapılmış genç kızlar ve erkekler karşı karşıya tahtlar üzerinde oturup sohbet etmektedirler. Çeşit çeşit ırmaklar ve yiyecekler görür. Çoktandır yemek yemeyen Temîm, oturup karnını doyurur.

*“bu tehllileri oḡudum ḡapu açıldı içerü girdüm vaşfa gelmez
nesneler gördüm altundan ve gümüşden yapılmış ḡaşırlar ḡapularında
südüs ve istebrakdan perdeler aşılıḡ bir perde gördüm içerü girdüm bir
büyük öḡürdüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar ḡana bulaşup*

¹⁰⁴ Kâmus-ı Türkî, “Cennet” Şifa Yayınlar, İstanbul 2012, s.172.

¹⁰⁵ Bk. Hicr Suresi 47. Ayet, Ankebut Suresi 58. Ayet.

*yaturlar kimi oca ve kimi yigitler ileri yridm tze ızlar ve oğlanlar
karşu karşu tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libasları sündüsden ve
ırmağlar gördüm ağar kenarında mideler dürlü dürlü ni‘metler ve çok
vağt idi ta‘am yememişdim oturdum yedim.” (AK: 8a)*

Temm, daha sonra Hızır’dan öğrenecektir ki girmiş olduğu o saray cennettir ve orada bulunan yaralı kimseler ise Bedir savaşında şehit olan sahabilerdir.

Geçüp andan bir zamn kim gitdiz
aş-ı cennetdür anda yitdiz

Bedir ęazsında şehid oldılar
Ol ęazvtda düşüben ldiler

Anin mertebeye irdiler
B-hişb cennet içre girdiler (S: 139b/1107-1110)

Hikyede yalnız bir yerde cennet yerine “umağ” ifadesi kullanılmıştır.

Hem dağı luşfında sever bizi
Uçmağ içre dağı oyısar bizi (İ: 33b/1229)

4.2.7.2. Cehennem/Tamu

Ahirette gnahkrların azap grdkler yerdir. Klsik eserlerimizde “tamu ve dzah” olarak geçmektedir. Hikyede ise islm düşünceye uygun olarak günah işleyen kimselerin girdiği yer olarak tasvir edilmiştir

Temm gurbetteki yolculuğunda bir adama rastlar. Bu adamın sırtında bir hezen (çok kalın bir tahta) bulunmaktadır. Ne ileri ve ne de geri bir adım atmadan sırtında bu hezeni taşımaktadır. Temm o gence hezeni yere koymasını ve biraz dinlenmesini söyler. O genç ise Temm’e işine karışmamasını ve gitmesini söyler. Temm bu duruma bir anlam veremez. Daha sonra Hızır ile karşılaşır ve Hızır’a bu durumu sorar: Hızır ona karşılaştığı kişinin cehennemlik müflis kimseleri temsil ettiğini anlatır.

Yola düşdüm dağı gıtdüm bir zaman
Bir kişiye uğradı yolum hemân

Bir hezânı çigninde dutmuş durur
Ne gelür gider ne bir adım yürür

Ta irince çigni üstinde tutar
İrdi çeker yine birine atar

Eydürem aşağa kıoya ey yigit
Diñlenesin bir zamân sözüüm işit (B: 38/960-963)

Hızır Temîm'in karşılaştığı olayı şu şekilde yorumlar:

Bir kişi dağı gelür andan alur
Kendiniñ zağmeti dağı kendiye kıalur

Birinden alur birine dağı virür
Kendü dağı bayağı müflis kıalur

Vebâlidir kim yazılır boynuna
Giriserdür yarın cehennem odına

Aşağıdaki beyitlerde ise Temîm, Hz. Peygamberden şu sözü işittiğini, iyilik yapanın iyilik bulacağını; şer işler işleyenin ise cehennemde ebedi kalacağını, bildirir.

Muştafâ vaşiyyeti budur bize
Her ne kim iderse aña göre bulur cezâ

Ėayr idenler Ėayr ile işsân bulur
şer idenler şamuda ebed kıalur (B: 10a/220)

Hikâyede halk arasında da kullanılan “cehennemden azad olmak/kurtulmak” ifadesine de yer verilmiştir. Temîm saraydan çıkınca iki atlıya rastlar ki bu atlılar Cebrâil ve Mikâil’dir. Bu kişiler Temîm’e saraya girip yemeğinden yiyip suyundan içip içmediğini sorarlar. Temîm evet cevabını verince ona “Allâh seni cehennem ateşinden azad etti” derler.

Selâmumu çünki benüm aldılar
Yine bunlar baña selâm kıldılar

Didiler kim içeru girdüñ mi sen
Kaşrıñ içine ne var gördüñ mü sen

Ṭa‘âmı yidüñ içdüñ mi şudan
Āzad olur anda canuñ ṭamudan

Ben didüm ki içerü girdüm belî
Kaşır içinde varuben gördüm belî

Tañrı zıkrin oğuyuben açmışam
Ṭa‘âmın yiyüp şuyundan içmişem

Didiler kim sen misin ol medeni
Kim kavmiñ yavı kılpdur seni

Ben didüm ki benem ol bellü bilüñ
Baña yolum gösteriñ kerem kıluñ

Didiler kim beşâret olsun senüñ
Ṭamudan āzād oldı cānuñ (İÜ: 29a/1051)

4.2.7.3. Şeytân-İblis

“Şeytan, iblis. Önceleri Hâris adlı bir melek imiş. Allâh, Âdem’i yaratıp da bütün meleklerle secde etmelerini buyurduğunda hepsi birden secde etmişler. Ancak meleklerin en ulusu ve onların hocası olan Hâris, kendisinin Cin olup ateşten yaratıldığını, bu nedenle topraktan yaratılmış olan Âdem’e secde etmeyeceğini söyleyerek Allâh’a asî olmuştur.”¹⁰⁶ Hikâyede şeytan genellikle gururuyla, cinlerin onun soyundan gelmesiyle, kendisinden korunulması gereken bir varlık olmasıyla, lanetli oluşuyla ve ondan korunmak için Allâh’a sığınmak gerektiği yönüyle anılmaktadır.

Yukarıda ifade edilen bilgilere uygun olarak hikâyede Temîm’i kaçırarak cin, kendisinin neslinin Şeytan’dan geldiğini, işinin puta tapmak olduğunu, kibrin ve tuğyanın kendisinde olduğunu ve bu sebeple de üstün bir varlık olduğunu söyler.

Çağırıp eydür ki anlar kıanı
Kıanı ol mehâle urmayan beni

Kimse beni mehâla urmaz niçün
İns ü cinnî kıadrümi bilmez niçün

Ben şeyâtin aşluyem aşlum kıanı
Cümle cinnîler benim dedem kıanı

Kibr u tuğyân becdesidür kıardaşum
Puçlara tapmağıdur benim işüm (İÜ: 8a/264)

S nüshasında ise;

Ben hod şeytân aşlıyam aşlım ulu
Cümle cinnîler benim dādım kıulu (S: 32b/246)

¹⁰⁶ Pala, age., s. 431.

Bununla birlikte gururlanan kimselerin de rehberinin şeytan olduğu ifade edilir.

Cümlemüziñ aşlı toprağdan şudan
Pes tekebbürlük eylemek neden

‘Ucb idenüñ delîli şeytân olur
Aña uyan işi tuğyân olur (T: 40a/1097)

Hikâyede, Temîm yolda ağlayan bir varlığa rastlar ki bu varlık, ramazan ayında bağlı olan şeytandır ve “İblis-i la’in” olarak anılmaktadır. “*horumlu girye-liğa İblis-i la’indir Ramazan ayında muqayyeddür*” (AK: 9 a)

Hikâyede cinnî şeytanlardan korunmanın yollarına da değinilmiştir. Gusül gerektiğinde üşenmeyip gusül almak gerektiğini, aksi halde şeytanın onunla yatacağını, dışarıda yatan kişinin Kur’ân-ı Kerîmden bazı ayetler okuması gerektiği böylece meleklerin o kimseyi şeytanlardan koruyacağı, kırık bardaktan su içmenin yalnızlığı gibi hususlar tavsiye edilir.

İllâ ğusl vâcib oldı bilesin
Cehd idüben dağı ğusl kılasın

Yatmasun şeytân anuñ yanına
Dirülürler ħarb ururlar cânına

Bir vaşiyet dağı budur bize
Taşra yatan kişi bir çizgi çize

Oğuya bir iki âyet-i Qur’ânı
Ħağ Te‘âlâ maħfuz eyleye anı

Hem anı melâ’ikler bekleye
Gelülürse hem cinlerden şağlaya

Bir dağı şınık bardak ile içmasün kişi

Zirā şeytānīñ olur yoldaşı

Ol şınık bardaktan cinniler içer

Mü'min olan ol yavuz işden kaçır (İÜ: 6b/200-206)

4.2.7.4. Namaz

İslamın beş şartından biri olan namaz hikâyenin bütününde sık sık karşılaşılan bir ibadettir. Neredeyse bir kişinin Müslüman oluşu onun namazından belli olmaktadır. Hikâyede namaz kılmayan kimseler hiçbir zaman hoş karşılanmaz. Hikâyede Temîm, cinlerin yiyip içtiğı şeylerden bahsederken, besmelesiz yemek yiyenlerin yemeğinden ve bî-namazların yani namaz kılmayan insanların yemeklerinden yediklerini haber vermektedir. *“Hâzret-i ‘Ömer eyitdi cinnileriñ yemegi ve giymegi ve şüreti nicedir Temîm eyitdi âdemiler evlerinde besmelesiz şakladuğı yiyecegi yerler bî-namazlaruñ ta‘âmını yerler”* (AK: 10 a)

Hikâyede Temîm yol boyunca pek çok kişi ile karşılaşır. Bu kişiler eğer mü'min kimseler ise genellikle onları namaz kılar ya da tesbih eder şekilde bulmaktadır. Nitekim daha hikâyenin başında da Temîm'in eşi, Ensâr ve Temîm durumlarını halife Hz. Ömer'e anlatmak için Mescide gider ve Hz. Ömer'i orada ibadet halinde bulurlar.

Birbiriyle çekişür hamle kılar

Doğru ‘Ömer atına bunlar varur

Gelür yanlarınca ol ‘avrat bile

İşit imdi nicesi oldu gele

Durdı ‘Ömer tañ namâzını kıla

Tesbîh u tehlile çün meşgul ola (İÜ: 5a/140)

S nüshasında da Temîm'in karşılaştığı genç namaz kılmakla meşguldür.

Anda bir yigit aya beñzer yüzi
Nür içinde şöyle ğarķ olmış özi

Giydügi ÷on anuñ cümle yeşil
Çevresi dağı yeşildi öyle bil

Mihrābında ÷urur ol namāz kılur
Beni baķub göricek ta' cil kılur

Tamām eyler namāzını oturur dağı
Döndi bu kez el du' āya getürür ağı

Du' ā kılup yüzine elin sürer
Beni kendüye yaķın oķur diler (S: 129b-130a)

Temîm'in kendisi de, kâfir cinlerden kurtulup Müslüman cinler arasına götürüldüğü vakit orada onlara imamlık yapar, cemaatle namaz kılar.

Hayli müddet yanlarında kaluram
Hem cemā' at birle namāz kıluram (İÜ: 11a/360)

4.2.7.5. Oruç/Zekat/Hac

İslamın beş şartından olan oruç, zekat ve hac, mü'min olan kimsenin nişanı gibidir. Hikâyede de mü'min bir kimseden ya da mü'min bir cinden bahsedilirken bu ibadetlerle birlikte anılmaktadır. AK nüshasında Temîm cinleri anlatırken şu şekilde vasıflandırır: “*icrā-yı şerī'at için kağı ve muħtesib var ve namāz ve oruc tilāvet-i Ķur'an ve hac ve zekāt var hemişe kâfir cinniler üzerine ğazā ve cihād iderler*” (AK: 10a)

T nüshasında Temîm, kâfir cinlerden kurtuluşunu ve Müslüman cinler arasında rahatlıkla namazını kılıp orucunu tuttuğunu ifade eder.

Kim bu kâfirlerden emîn olmuşam
Uş Müslümânlık içine girmişem

Cümlesi oruc tutar kılar namâz
Dillerinde zıkr tesbîh u niyâz

Gice gündüz dürişür Kur'ânla
Tâ' at ider cümlesi erkânla

Çok şalâvat virdiler Muhammede
Bunlarıñ içinde gezdim ey dede

Bir zamân buñlarıñla oluram
Tutaram oruc namâzı kılarım (T: 12a/308-312)

4.2.7.6. Mescid

Namaz kılınan yerdir. İlk mescid Hz. Süleyman tarafından yaptırılan Mescid-i Aksa'dır. Daha sonra Kabe'nin de içinde bulunduğu Mekke'deki Mescid-i Haram gelmektedir. Medine de ise Mescid-i Nebevî önemli mescidler arasında zikredilmektedir. Hikâyenin başında Halife Hz. Ömer ile görüşmek isteyen Temîm'in eşi, Mescid-i Nebevî'ye gider ve sorununu ona iletir. Bir yönüyle mescid, devletin yönetildiği yer, hukukun icra edildiği mekândır. *“Hazret-i ‘Ömer radîyallâhu anh şabâh namâzın kırup mescidde otururdu Nâgâh bir hâtûn mescide girdi”* (AK: 1b)

İÜ nüshasında Hz. Peygamberin mescidi denilmektedir ki muhtemelen bu mescid “Mescid-i Nebevî”dir.

Bir hikâyetden bize virdi haber

Muşafânîñ mescidi içinde ‘Ömer (İÜ: 2a/23)

4.2.7.7. Ezan

Müslümanları namaz ibadetine çağırarak için söylenen davet sözleridir. Hikâyede de bu yönüyle geçer ve Temîm Müslüman cinler arasında kaldığı vakitlerde ezan okur ve onlara imamlık yapar. “*Yaramaz kavm arasına düşmüşsün seni bu yerde komazam didi beni aldı iline gitdi Çok in‘ām ve ihsanın gördüm beni imam idindi namaz vaḳti oldıḳta ezan oḳırdım ve imāmet iderdim Baña mütābaat iderler idi dāyim Kur’an oḳuyup tefsir iderdim*” (AK: 3a-b)

4.2.7.8. Mahşer

Ölümden sonra insanların dirilip toplanacağı yerdir. “Divan şiirinde canlıların dirilip toplanması, amel defterinin açılması, hesap görülmesi vs. yönlerden ele alınır”¹⁰⁷ Hikâyede de mahşer günü amel defterlerinin açıldığı, kimi insanların yüzünün kararacağı kimi insanların da yüzünün ağaracağı günden bahsedilir.

Şol günahlarımıza ḳalmayasız

Mahşer gününde utandırmayasız (İÜ: 33b/1230)

Yukarıdaki beyitte sanki Kur’ân-ı Kerîm’den Alî İmran suresi 106. Ayete telmih vardır. “*O gün bazı yüzler ağarır, bazı yüzler kararır. Yüzleri kararanlara, imanınızdan sonra inkâr ettiniz, öyle mi? Öyle ise inkâr etmenize karşılık azabı tadın, denilir.*”¹⁰⁸

4.2.7.9. Deccâl

Kıyametten bir süre önce çıkacak olan ve Hz. İsa tarafından öldürülecek olan yalancı Mesih’in adıdır. Kaynaklarda ise Deccâl ile ilgili şu bilgilere yer verilmektedir: “*Sözlükte bir şeyi örtmek yaldızlamak veya boyamak, anlamındaki decl kökünden türeyen bir sıfat olup klasik kaynaklarda âhir zamanda ortaya çıkıp göstereceği hârikulade olaylar sayesinde bazı insanları dalâlete sürükleyeceğine inanılan kişi diye tarif edilir.*”¹⁰⁹ Dinî kaynaklarda ise farklı şekillerde tanımlanan Deccâl’in fizikî

¹⁰⁷ Pala, age., s. 295.

¹⁰⁸ Âli İmrân Sûresi, 106. Âyet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 62.

¹⁰⁹ Kürşat Demirci, “Deccâl” TDV İslam Ansiklopedisi, TDV Yayınları, Ankara 1994, C.9, s. 67-69.

görünüşü hakkında da birçok rivâyet vardır. Orta boylu, kıvrıkcık saçlı bir genç, bir gözü kör, esmer veya parlak beyaz tenli gibi özellikleri ile tasvir edilmektedir. “(Peygamberimiz kıyamete yakın birçok fitneler olacağını ve bunların en korkuncunun Deccâl olduğunu söylemiştir. Deccâl’in bir de eşeğinden söz edilir ve Şam’da öldürüleceği bildirilir.”¹¹⁰

Hadis kitaplarında Deccâl’in çıkmasına dair Temîm’in rivayet ettiği bir hadis bulunmaktadır. Bu hadis bazı hadis âlimleri tarafından “Cessase Hadisi” olarak da adlandırılmaktadır. Hadisi, Temîm ve rivayet ettiği hadisler üzerine müstakil bir çalışma yapan Mahmut Yeşil makalesine almıştır.

“Cessâse Hadisi: Yukarıda da işaret edildiği gibi bu haberin en önemli tarafı, Hz. Peygamber’in kendisinin önceki anlattıkları ile örtüştüğü için minberden sahâbeye anlatmasıdır. Fâtıma bint Kays’in naklettiği habere göre, Peygamberimiz bir gün sahâbe-i kirâmı mescide toplamış, minbere oturmuş ve ‘Sizi bir şeye teşvik veya bir şeyden tahzir için toplamadım. Temîm ed-Dârî bana geldi ve bey’at etti. İyi bir Müslümân oldu. Bana, size daha önce Deccâl’le ilgili olarak söylediklerimle uyuşan şeyler anlattı. Onun anlattıklarını size aktarmak için topladım.’ diyerek söze başlamıştır. Kıssa özetle şöyledir: Temîm, Lahm ve Cüzam kabilesinden otuz kişi ile deniz yolculuğuna çıkar. Fırtınaya tutulurlar. Bir ay kadar dalgalarla boğuşuktan sonra bir adaya çıkarlar. Karşılıklarına tuhaf kılıklı, konuşabilen Cessâse adında bir hayvan çıkar ve onları kilisedeki adama yönlendirir. Bu adam bağlanmış, iri yapılı ve heybetli bir varlıktır. Onlara, yaşadıkları çevredeki Beysan hurmalığını, Taberiye gölünü, Zügar pınarını ve son peygamberin çıkıp çıkmadığını sorar. Sonra da kendisinin Deccâl olduğunu, yakında çıkacağını Mekke ve Medine dışında her yeri dolaşacağını söyler. Peygamberimiz: “Dikkat edin, bunu size daha önce söylememiş miydim?” diye sorunca cemaat; “Evet” dediler. Hz. Peygamber: “Gerçekten Temîm’in sözü, bu sözün Deccâl ve Medine ile

---

¹¹⁰ Pala, age., s. 109.

Mekke hakkında söylediklerime uyması hoşuma gitti.” buyurdu. Sonra da Deccâl’in doğu tarafından zuhur edeceğine işaret etti.”¹¹¹

Temîmü’ d-Dârî Hikâyesi’nde Deccâl ve alâmetleri, kaynaklarda ifade edildiği gibi anlatılmaktadır. Temîm, yolculuğu esnasında bir meşelikte gözlerinden ateş saçan yaşlı birinin yattığını görür. Temîm’in yanına yaklaşarak “Hz. Peygamberin dünyaya gelip gelmediğini sorar. Temîm, geldiğini, İslam dinini anlattığını söyleyince, yatarken doğrulur ve soru sormaya devam eder. Sorduğu sorular Hz. Peygamberin de haber verdiği alâmetlerdir:

İşidicek yatur iken oturur

Ol beni katına dağı getirür

Döndi eydür halk içinde şehadet

Nicedür var mıdur anda bu ‘ adet

Ben didüm kim cümle Allâh dir bular

Hem Muḥammed Resûlullâh dir bular

İşidicek bu sözü benden yâ emîn

Ol zamân kendüden usı gider hemîn

Yine yatur yanına nidem saña

Dağı döner bir ḫaber şorur baña

Eydür aḫir fişḫ u fucûr iden ey yâr

Ḥamr içmek zina kılmak âşikâr

Aḫçesini âşıya viren kişi

Var mı anlardan anı iden kişi

Ya yalan yire danıklık virici

---

¹¹¹ Yeşil, agm., s. 109.

Ya zālīm kişilere yüz görüci

Ya nā-ħaķ yere ķanlar dökülür mi baña
Ĥaber eyle Őorduđum kim budur saña

Ben didüm kim bu didigüñ çokdurur
Hiç bularsız bir yerimiz yoğdurur

Yine döndi baña Şordı bir ĥaber
Aña dağı cevāb virdim ey yār

Eydür ol mağaradan pıñar dağı
Ĥurudu mu yoĥsa aķar mı dağı

Ben didüm ki aķmaz oldu oķuru
İllā henüz dağı Şuyı varturu

Yine döndi baĥr yeri nicedür
Eydürem ķurudu Şöyle durur

Yine eydür bu didiklerüm ķamu
Ben çıķı sareme nişāndur ey ‘amu (B: 30b-37b/923-937)

Deccāl, Temmim'den alâmetlerin belirmediğini işitince çıķma zamanının yaklaŐtıđını, dünyaya gelip baştanbaşa dolaşacağını fakat Mekke, Medine ve Mescid-i Aksa'ya giremeyeceğini söyler ve sevünerek bir nara atar, bu ses yeri göğü inletir. O sırada bir melek gelir ve elindeki çomak ile Deccāl'in başına vurarak daha çıķma zamanının gelmediğini ifade eder.

Yakın olmuş taşra çıķmađum benim
Kim bu bendlerden azād ola cānum

Girüben dünyā mülkine paşa
Gezeyin cümlesini başdan başa

Andan artuğ dünyā mülkini gezem
Halāyıkıñ artuğun baña düzem

Mekke ile Medīneye varmayam
Kudsda dağı anın içün girmeyem

Şazılığdan bir kezin nefes urur
Yerde gökde yer qalmaz üni varur

Anı gördüm bir melā'ike gelür
Bir demür çomağı eline alur

Bunu bir kez başına eyle urur
Yat yā mel'ün henüz vaktiñ budur (B: 30b-37b/944)

AK nüshasında da bazı küçük farklılıklar olmakla birlikte Temîm'in Deccâl ile karşılaşması şu şekilde anlatılmaktadır.

“Baña eyitdi yā medenî qorqma qatıma gel qorqđum varamadım eyitdi var şol mağaraya Deccāl andadır seni görsün didi vardum ki gördüm bir zışt ‘ifrit-liqā müte‘accib oldum çün beni gördi münbasıq oldu ve didi ademizāde misin didüm belî kimiñ ümmetisin didi Hāzret-i Muḥammed ümmetiyim didüm ve ağladım Muḥammed vefāt etdi mi didi belî didüm hayatında neyledi didi eyitdÜm tebliğ-i risālet itdi āheste āheste ḥaber şormağa başladı dīn ve erkān namaz ve oruc ḥac ve zekāt aḥkām-ı şerâyi‘ söyledim bu ḥaberleri işitdi eridi ölüm ḥaddine yetişdi andan soñra eyitdi zemzem qurudu mu didüm yok eyitdi fesad zāḥir oldu mı nā-ḥaḳ yere qan dökülür mü zina ve livāta āşikār yalan şehādet ve yalan yere yemin ve ḥamr içmek āşikār oluyor mu eyitdim peyda olmadadır çün bunu işitdi gezindi ve sevündi bendelerin kütür kütür qırdı yürümek üzere iken iki yeşil tonlu

kimesne geldiler ol mel'unuñ yüzine birkaç tabanca urdılar hurûc vaqti degildür didiler ben ol hâli gördüm kaçdum” (AK: 7a-b)

İÜ nüshasında Hızır, Temîm'e yolculuğu esnasında karşılaştığı ve bir gözü kör olan ihtiyarın Deccâl olduğunu, dünyanın sonuna doğru çıkacağını, halkın büyük bir kısmının da Deccâl'a uyacağını, ona uyanların da cehenneme gideceklerini bildirir.

Baňa eydür ol ağaca kim irdüñüz
Ol demürli kocayı kim gördüñüz

Bir gözi yoqdur anıñ bir gözi var
Oldurur Deccâl-ı mel'un ehl-i nâr

Âhir vaqt olıcaq gerek çıkar
Halkın ekşeri gerek aña baqar

Her kim anıñ fi'line aldanısar
Düşüp tamu odına yanısar (İÜ: 31b/1153)

AK nüshasında Deccâl ile ilgili diğer nüshalarda yer almayan bir bilgiye de yer verilmiştir ki o da Deccâl'in eşeği ve bu eşeğin adıdır. “*ol otlayan deccalıñ eşegidür adı Hasasedür” (AK: 9a)*

4.2.7.10. Dabbetü'l Arz

Kıyametin alametlerindendir. Kıyamete yakın ortaya çıkacak hayvanın adıdır. Kur'an-ı Kerîm'de bu hayvanın çıkacağına dair bir ayet bulunmaktadır. “*Kıyametin kopacağına dair o söz başlarına gelince, onlar için yerden kendilerine bir dâbbe (canlı bir yaratık) çıkarırız. O, onlara insanların âyetlerimize kesin olarak inanmadıklarını söyler.*”¹¹² Hadis-i şeriflerde ise Deccâl ile ilgili şu bilgilere yer verilmiştir. “*Onun alametlerinden biri, güneşin battığı yerden doğması ve kuşluk vakti insanların üzerine*

¹¹² Neml Sûresi, 82. Âyet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 383.

"dâbbe"nin çıkmasıdır. Bu alametlerden hangisi önce belirirse, ötekisi onu kısa zamanda takip edecektir."¹¹³

Müsned'de geçen bir hadis-i şerif ile hikâyede verilen bilgiler benzerlik göstermektedir. "Dâbbe, yanında Hz. Musa'nın asâsı ve Hz. Süleyman'ın mührü olduğu halde çıkar. Mü'minin yüzünü asa ile parlatacak, kâfirin burnunu da mühürle damgalayacak. O zamanda yaşayan insanlar bir araya geldiklerinde mü'min- kâfir belli olacaktır."¹¹⁴ İstanbul nüshasında ise şu şekilde geçmektedir:

Yine keşîş baña bir dem söyledi
Ne canāvardur anı şerh eyledi

Eydür anuñ Dâbbetü'l-arzdur adı
Hâk Ta'âlâ āhir vaqt için qodı

Ol çemen içinde dâ'im otlar ol
Şuña degin kim açıla aña yol

Emr ericek aña kim gerek dura
Geze dünyâ mülkine cevlân ura

Şafâ vü Merve arasında çıqa
Maḥlûk anıñ 'azametine baqa

Ayağı yirde ola gögde başı
Ḥayrân ola yüzine baqan kişi

Bir elinde 'aşâsı ola Mūsānuñ
Bir elinde ḥatemi Süleymānuñ

Her kime kim yüzüñi qarşu duta

¹¹³ Müslim, Fiten, s. 118.

¹¹⁴ Ahmed b. Hanbel, "Müsned", C.II, s. 491.

Ol kişiniñ olıser yüzi qara

Ol qara yüzlü kâfirler olısar

Ŧamu içinde muğalled qalısar (İÜ: 17a-b/597-604)

Manzum nüshalarda bu hayvanın nasıl bir varlık olduğu tasvir edilmiştir. Gözleri domuz gözü, boynu boğa boynu, kulağı fil kulağı, ayağı deve ayağı, teni kaplan teni, göğsü arslan göğsü, karnının altı at karnı gibi, kuyruğu ise koç kuyruğu gibidir.

Hoş çayır çemen anda görklü yirler

Göñlüm anda bir dem eğlenmek diler

Arqun arqun anda girdüm yürüdüm

Bir cânavar anda otlar görüdüm

Görmemiş ol şekilde cânavar

Ne hod kimse gördü ne mişli var

Şol toñuz gözlerine beñzer gözi

Boynı boğa boynuna beñzer işit sözi

Fil qulağı gibi anıñ qulağı

Deve ayağına beñzer ayağı

Qaplana beñzer idi anıñ teni

Hayrân oldum göricek ben anı

Gögsi arslan gögsine beñzer aqa

Qarnınıñ altı beñzer dağı ata

Quyruğı koç quyruğı gibi anıñ

Gör ne ‘aceb işleri var Sübhanıñ

Ol baña baqıp durdı ben aña
udretine Tañrınıñ qaldım taña

Döndi ādem gibi baña söyledi
Benim ile hoş kelecı eyledi

Söyler eydür baña ki ey Medeni
Ne qatı gözettüñ aħır sen beni
Ben didüm ki seferimde irmedüm
Sencileyin canavar hiç görmedüm

Ne canavarsın eyittgil sen baña
Zi ‘aceb şekl virmiş Hāq saña

Ol dem yine baña cevap eyledi
İşit imdi yā imām ne söyledi

Baña eydür aħır vaqitte yā yigit
Çıqaram dünyāya sözüm işit

Çünkü baña destur vire ol hoca
Geziserem dünyāyı ucdan uca

Dabbetü’l-arz daħı dirler baña
Kim ki şudür ise digil aña (İÜ: 16a-b/547-563)

4.2.7.11. Kıyâmet

Dünyanın sonu ve tüm insanların ölüp mahşer meydanında toplanacakları gündür. Hikâyede kıyâmete çeşitli atıflarda bulunulmaktadır. Hikâyede, kıyamete dair verilen bilgiler Kur’an ve sünnete aykırı bilgiler değildir. İçki içmek, açıktan zina etmek, yalan yere şahitlik etmek, zulme karşı duramamak, haksız yere kan dökmek.

Bu gibi hadiselerin yaşanması Deccâl ve Dabbetü'l-Arz'ın çıkmasının işaretleridir.
Onların çıkması ise kıyamete yakın bir vakitte olacaktır.

Eydür âhîr fışk-ı fücûr ey yâr
Hâmır içmek zinâ itmek aşîkâr

Akçasını işşîya viren kişî
Var mıdur anlarda bu kişî

Ya yalan yere tanıkluk virici
Yâ zâlim kişilere yüz görici

Ya nâ-hâk kanlar dökilür mi baña
Hâber eyle şordüğim budur saña

Ben didüm kim bu didüğün çokdurur
Hiç bularsız dağı menzil yokdurur

Yine döndi şordı baña bir haber
Dağı cevâbın aña virdüm ey yâr

Eydür ol mağarada pıñar dağı
Kurudu mı yoğsa akar mı dağı

Ben didüm kim akmaz oldı olçurur
İllâ henüz dağı şuyı vardurur

Yine eydür baır-i meyser nicedür
Eydürem ben kurudı şöyle turur

Yine eydür bu didüklerüm kamu
Ben çıkasımıñ nişânıdur kamu (S: 115a-116b/915-924)

Hikâyede zaman zaman karşılaşılan bazı olaylar kıyâmet gününe benzetilerek o günün dehşeti ile yaşanan hadise arasında bir münasebet kurulmaya çalışılmıştır.

Bir zamân bu kapuda ben tururum
İçerüye kulağum ben ururum

Dürlü dürlü baña âvâz gelür
İşidicek âdemî hayrân olur

Gürlemekler çatlamağlar yâ imâm
Şol kıyâmet gününe beñzer tamam (S: 112b-113a/910-912)

4.2.8. Diğer Itikadî Mefhumlar

4.2.8.1. Hayat

Canlı, sağ olma durumu, manalarına gelen hayat, ölümün zıddıdır. Allâh insanları olduğu gibi cinleri de kendisine kulluk etsinler diye yaratmış, onlara hayat bahşetmiştir. Kur'ân-ı Kerîm'de bu gerçek şu şekilde ifade edilmiştir: *“Hanginizin daha iyi iş işlediğini belirtmek için, ölümü ve dirimi (hayatı) yaratan O'dur. O, güçlüdür, bağışlayandır.”*¹¹⁵ Hikâyede ölüm ve hayat vurgusu sıklıkla yapılmış, can ve ölüm kelimeleriye birlikte anılmış ve daha ziyade gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Temîm, Müslüman cinlerin meliğinin çocuklarına Kur'ân-ı Kerîm okumayı öğretirken âyete'l- kürsiye geldiklerinde bu cinler kurşun gibi erimeye başlarlar ve ölüp yeniden hayat bulurlar.

Baña dirler ey bize hayr öğreden
Bizüm ile luğf ihsân iden

Ne 'acâyib olur işbu âyet
Oğuyıcağ mağv olur bizden hayât

¹¹⁵ Kur'an-ı Kerim, Mülk Suresi, 67 /2.

İllā Tañrı cānımız virir gine
Oğoyuban cinnīlerūñ kāfirine

Eriyüp urşun gibi aar teni
Gider ayru kendüye gelmez cānı (T: 14a/357-360)

Hikāyede ayrıca Hz. Hızır'ın Temîm'e öğrettiği duanın önemi vurgulanırken Hz. Hızır, bu duayı okuyarak kıyamete kadar diri/hayatta kalacağını ifade eder.

Ben okudum āb-ı hayāt buluram
ıyāmete degin diri aluram (İÜ: 33a/1200)

4.2.8.2. Ölüm

“Bir insan, hayvan veya bitkide hayatın tam ve kesin olarak sona ermesi, ahiret yolculuğu, ebedi uyku”¹¹⁶ gibi manalara gelmektedir. Kur’ân-ı Kerîm’de de her nefsin ölümü tadacağı bildirilmiştir.¹¹⁷ Hikāyede genellikle gerçek anlamıyla kullanılmış ve ölünün kokma hadisesi, ölümün yaklaşmasının hissedilmesi, ölüm korkusu, dünyadayken öldürölüp yeniden hayat verilme hadisesi gibi durumlarla ele alınmıştır.

Temîm denizdeki yolculuğu sırasında geminin sallanmaya başlaması ve sağı sola savrulması ile birlikte bir ölüm psikolojisine bürünür ve ölümün yaklaştığı hissine kapılır.

Şöyle sergerdān oluben yüzerem
Tahta üstünde yüzimi ururem

Aşağı şu yukarı durur semā
Elüm irmez hiç benüm bir şeye

¹¹⁶ Türkçe Sözlük, **TDK Yayınları**, Ankara 2011, s. 1847.

¹¹⁷ Kur’an-ı Kerim, Ankebut Suresi, 29 /57.

Bilmezem kim kıncaru gider yolum

Eydürem kim yakın irişdi ölüm

(S: 82a-b/650-652)

Temîm'in hikâyede karşılaştığı ve kendisi için de büyük ibretler taşıyan hadise, bir cinin iki kez ölüp dirilme hadisesidir. Hz. Süleyman'ın yüzüğünü almaya çalışan cin, yüzüğe yöneldiğinde yılanlar tarafından iki kez öldürülür ve sihirli fındıklar ile kendisine vurulması ile yeniden hayat bulur. Üçüncü kez ölüşünde ise fındık tesir etmez.

Varayı ol yüzüğe hamle kıılır

Anı gördüm bir yılan çıkar gelür

Yüzi ' avrat yüzi gibi yılanuñ

Şaçı ' avrat saçına beñzer anuñ

Geldi ol yılan aña nefes urur

Düşer ölür çün gözüm anı görür

Fındığıñ ben birisiyle ururam

Diri oldı ben de görürem

Vardı yine yüzüğe hamle kıılır

Yılan urur bu düşer cânı gider

Yine bir fındık ile urdum anı

Diri oldı kendüye geldi cânı

Uru durdı göger deve gibi

Döndi baña söyledi âdem gibi

Bu kez eger kırtulursa cânum

Nice eylüge ire elüm benüm

Saña dağı mal memleket virem
İledem ilüñe seni hoş görem

Vardı yine yüzüğe elin urur
Yılan urur bunu oda yandurur

Çaldı bir findık anuñla ururam
İllā ayruq eşer itmez görürem (İÜ: 23b/829-839)

Hikâyede, Hz. İdris'in daha çok ibadet etmek için, yaşarken ölüm acısını tatmak istemesine ve daha sonra kendisinin göğe yükseltilip cennete konulması hadisesine bir telmih vardır.

İdrīs oğur dirilür ölü iken
Cennet içre [Hak]aña virdi mekân (T: 39a/1068)

4.2.8.3. Müslüman

Rabb olarak Allâh'ı; kitab olarak Kur'anı; din olarak İslam'ı; Nebi olarak Hz. Muhammed'i (sav) kabul eden, bunlardan razı olan, bunlara iman eden insandır. Hikâyede de Müslüman, bu anlayışa uygun olarak ifâde edilmektedir. Temîm, kâfir cinlerden kurtulup Müslüman cinlerin yanına gittiği zaman onları vasıflandırırken namaz kılan, oruç tutan, Kur'an okuyan ve çokça Hz. Peygambere salavat getiren kimseler olarak tavsîf eder.

Kim bu kâfirlerden emîn olmuşam
Uş Müslümânlar içine gelmişem

Cümlesi oruc tutar kıılır namâz
Dillerinde zıkr u tesbîh u niyâz

Gice gündüz dürüşür Çur'an ile
Tâ' at ider cümlesi erkân ile

Çok şalâvat virürler Muḥammed'e
Bunlarıñ içinde gördüm ey dede (S: 41b/313-316)

Hikâyede ayrıca bir kâfirin Müslüman'a hiçbir zaman hakiki dost olamayacağı ifade edilir. Bu yönüyle Kur'ân-ı Kerîm'den bir ayete de telmih yapılmış gibidir. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de “*Ey inananlar! Yahudi ve Hıristiyanları dost edinmeyin. Onlar birbirlerinin dostlarıdır. Sizden kim onları dost edinirse, kuşkusuz o da onlardandır. Şüphesiz Allâh, zalimler topluluğunu doğruya iletmez.*”¹¹⁸ Hikâyede Müslüman cinlerin meliki Temîm'i evüne ulaştırması için bir kâfir cine emanet eder fakat ona bir de tavsiyede bulunur, Müslüman kâfire arkadaş olursa ondan hayır gelmeyeceğini ifâde eder.

Bu kâfir cinnîsidür seni buña
Veriserem ziyân idiser saña

Çün müslimân kâfire yoldaş ola
Şanmañuz kim aña şefâat kıla

İllâ bir du'â öğredeyin ben saña
Ola kim du'â idesin sen baña

Bu du'â'ı oğur isen sen aña
Hüküm idesin muḥîr ola ol saña (B: 19a/463-466)

Hikâyenin bir başka yerinde ise bulut konuşturulur ve Allâh'ın kendisine kulluk eden Müslümanlara rahmet olarak gönderdiğini, O'nun verdiği rızkı yiyip, başkasına tapan kâfirlere ise azap olarak gönderildiğini söyler.

Buluğ eydür ol kâfirler iline
Kim getürmezler Tañrı zikrin diline

¹¹⁸ Kur'an-ı Kerim, Mâide Suresi, 5/51.

Rızkını yirler tıparlar ayrığa
Viripdi beni tıolular yağa

Ellerinde kaht ola kıuzluk ola
Tañrı beni bunlara virdi belā (B: 42b/1068)

Müslümanlar için gönderilen bulut ise şöyle der:

Buluğ eydür beni ‘arz-ı ‘İrağa
Viripidi yağmur yağa seller ağa

Yeryüzünde dürlü ni‘ metler bite
Kim mü’minler kıavı ola tã‘ ate (B: 42b/1073-1074)

4.2.8.4. Hıristiyan

İsevî, Mesîhî ve Nasrânî gibi isimlerle de anılan Hıristiyan, Hz. İsa’nın dinine tabi olan kimselere verilen addır. Temîmü’-d-Dârî hikâyesinde İsevî inancına sahip havâriiler yer almaktadır. Bu havarilerin en önemli özellikleri ise Kitaplarında Hz. Muhammed’in geleceğine dair işaretlerin olduğunu ifade etmeleridir. İncil’de Hz. Muhammed’in (sav) geleceğine işaret eden ayetlerden birisi şudur: “*Hz. İsa dedi; Eğer beni sevüyorsanız, emirlerimi tutun. Ben de Rab’den dileyeyeğim ve O size başka bir Faraklit verecektir; ta ki, daima sizinle beraber olsun.*”¹¹⁹ Hikâyede de Temîm bir keşiş ile karşılaşır ve Hz. Muhammed’in (sav) yaşayıp yaşamadığını sorar. Temîm bu soruya şaşırarak Hz. Muhammed’i nereden bildiklerini sorar. Keşiş ise Hz. İsa’nın haber verdiğini, kitaplarında onun geleceğine dair bilgilerin yazılı olduğunu söyler.

İçeriden çıka geldi bir kıoca
Giydüğü keşiş donı uçdan uca

Ol kıoca keşiş yüzünü görürem

¹¹⁹ Yuhanna, Bâb 14, Âyet: 15-16.

Gelürem atına selām virürem

Çünkü benüm selāmumu ol alur
Dönüben baña suāl ılır

Yā yigit der neredendür gelişin
Bu ıssızlık yazıda nedür işin

Bunda ādem geldiği yodur dağı
Seni bunda kim getürdi ey ağı

Vař-ı hālüm aña bir bir söyledüm
Her ne kim gördüm ise şerh eyledüm

Ana didüm Medīne şehrim durur
Ol Muammed Muřtafā yārimdürür

Keşiş eydür Muřtafānıñ hāli ne
Diri midür ol henüz ađvāli ne

Ben aña eydürem sen ol beā
Bil Muammed teslīm olmuşdur Hāa

Keşiş anı işidicek āh ider
Yire düşer ‘alı başından gider

Yine ‘alı gelicek ırdı uru
Yine andan bir haber şordum uru

Ne bilürsün sen didüm Muammedi
Ol iki cihān güneşi Ağmedi

Keşîş eydür kitâbımızda anı
Oğumuşuz evşâfını adını

Anın için bilür olduğ biz anı
‘İsî bize ma‘lûm itdi anı (İÜ: 16b-17a/570-583)

S nüshasında ise keşîş havarilerden olduğunu söyler.

Yine döndüm keşîşe didüm ey yâr
Ne kavimdensin baña virgil haber

Keşîş eydür ben havârîyyundanem
Ol ‘İsa peygamberüñ yâriyem (S: 71b-72a/560-561)

Hikâyede yer alan bir başka Hıristiyan ise Fertesa bint-i İsrâil’dir. Hz. İsa zamanında annesini bir cinin alıp buraya getirdiğini ve kendisinin burada doğduğunu ifade eder. “*benim anam ki İmrag kızıdır Ferîkadur Hâzret-i ‘İsa zamanında kapup bunda getürdi bu yerde vücûda gelmişim*” (AK: 6 b)

4.2.8.5. Hâricî

İtaatten ayrılıp isyan etmek anlamındaki hurûc kökünden ayrılan, isyan eden manasında bir sıfat olan “hâric” kelimesine nisbet ekinin ilâve edilmesiyle meydana gelmiş bir terimdir. Hz. Ali'den uzaklaşan ve yönetime karşı ayaklanarak cemaatten çıkan kimseler için kullanılan bir topluluk adıdır.

Hz. Alî ve Hz. Muaviye taraftarları arasında meydana gelen savaşta, Hz. Muaviye taraftarları yenileceklerini anlayınca mızraklarının ucuna Kur’an sayfaları takarlar, "Aramızda Kuran hakem olsun" derler. Bunun üzerine çatışmalar durur, görüşmeler başlar. İşte bu "hakem olayından" sonra bir kısım insanlar "sen insanları hakem olarak kabul ettin. Hâlbuki hüküm ancak Allâh'ındır" diyerek Hz. Ali'nin saflarından ayrılırlar. Bunlara "hariciler" denir. Hârici olayı Hz. Alî döneminde

gerçekleşmektedir, Temîmü'd-Dârî hikâyesinin gerçekleştiği dönem ise Hz. Ömer dönemidir. Dolayısıyla Harici ve Râfizilere sövdüğüne dair Temîm'in gaibden bilgi vermesi mümkün değildir ve konuyla ilgili aşağıdaki beyitler sadece B nüshasında yer almaktadır. Bu beyitlerde geçen Râfizi ve Hâricilerle ilgili görüşler yazıcının kişisel görüşünün yansımaları olduğu kanaatindeyiz. Temîm, hikâyede gece uyumak için bir ağaca çıkar ve denizden üç kez ses işitir. Daha sonra bu seslerin denizin malikleri ve beğlerinden geldiğini öğrenir. Gelen ses, Allâh'ı tesbih etmekte, Hz. Peygamber ve halifeleri övmekte Râfizî ve Hâricî'leri ise yermekte, onlara sövmektedir.

Ahşam oldı yine durdum yâ ahı
Ağaca yatmağa çıkdum bir dağı

Dün buçuğunda bir ün geldi yine
Kim neye beñzerdi evvelki üne

Ol dağı medh eyleyüp öger şâhı
Her kim anı dilemese dağı

Medh idüp cümle aşhâbın öger
Hâricilere Râfizilere söger (B: 27a-b/684-687)

4.2.8.6. Râfizî

Râfıza fırkasına mensup olanlar, Hz. Ömer ile Hz. Ebubekir'in halifeliğini kabul etmeyip onlara dil uzatan kimselerdir. Hikâyede Temîm, Hâricî ve Râfizî'lere söven sesler işitir. Yukarıda da ifade edildiği gibi bu ses hikâyenin gerçekleştiği zamana ve Temîm'in yaşadığı devre uygun bir zaman olmadığından yazıcının görüşünün yansımaları olduğu büyük bir ihtimaldir.

4.3. Kozmik Âlem Ve Tabiat

4.3.1. Gökyüzü ile İlgili Unsurlar (yıldızlar, yağmur, rüzgâr, yıldırım, bulut)

Gökyüzü genel olarak astronomi anlayışına uygun bir şekilde ele alınmaktadır. Bununla birlikte zaman zaman çeşitli benzetmeler için de kullanılmıştır. Gökyüzünde yıldızların bulunması, güneşin batması ile birlikte gökyüzünün karanlığa bürünmesi, yıldırım çakması ile birlikte gök gürültüsünün oluşması, rüzgârın esmesi doğal olarak gerçekleşen hadiselerdir ve bu unsurlar hikâyeye yer yer doğal halleriyle yansımıştır.

Gökyüzünde gördüm yıldızları
Bir tağa beñzer idi degme biri

En kiçisi dünyâ tağınca durur
Ol nücumların yüzünde belk urur (İÜ: 15a/507-508)

Zaman zaman da gökyüzüne ait unsurlardan gökgürültüsü bir teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. Müslüman cinlerin zindanında esir olan kâfir ve büyük cinler tarif edilirken bunların seslerinin gökgürültüsüne benzetildiği görülür.

Kör idi yoğidi anuñ iki gözi
Mağāraya beñzer idi anuñ ağızı

Söyleyicek sözi sanasın
Gürler idi gökyüzi inanasın (B: 17b/428-427)

Temîm, gusül abdesti almak için evün hayadına çıktığında bir gökyüzü tasviri yapılır. Gökyüzü karanlık, sisli, gözgözü görmemekte, yağmur yağmakta, yıldırımlar şakımakta, şiddetli rüzgâr esmekte, gökyüzü ise gürleyip titremektedir. Böylece Temîm'in bir süre sonra cin ile karşılaşacağı zamana bir hazırlık yapılmış gibidir.

Ķarañuluğ bulut idi gök yüzi
Duman idi görmez idi göz gözi

Yağar idi yağmur ağıardı sel
Yıldırım şakır eserdi çatı yel

Gürledi gökyüzi hem ditrerdi
İşid imdi imdi benüm hālümü (T: 9a/221-223)

Hikâyede bulut ayrı bir öneme sahiptir. Nitekim bulut, teşhis ve intak yoluyla hem kişileştirilmiş hem de konuşturulmuştur. Hızır ile konuşan, ona kendi vazifelerini anlatan ve nihâi olarak da bir binek halini alıp Temîm'i evüne ileten bir vasıta olarak yer almıştır. Temîm ve Hızır'ın yanına üç çeşit bulut gelir. Birisinin rengi siyahtır ve Allâh'a şükretmeyen kulların bulunduğu şehirlere gidip seller akması ve dolular yağması için yaratıcı tarafından görevlendirilmiş bir buluttur. İkinci bulutun ise rengi daha beyazdır ve gelip Hızır'a selam verir. Hangi şehre gittiği sorulduğunda Irak tarafına gideceğini, orada yağmur yağıp seller akacağını böylece yerden türlü nimetler biteceğini, insanların da bunlardan istifade edeceğini bildirir. Üçüncü bulut ise rengi en beyaz olan buluttur. Bu bulutun bir yanında Cebrâil ve bir yanında Mikâil yer almaktadır. Hz. Peygamber'in iline gideceğini, oraya rahmet olarak yağmak üzere görevlendirildiğini söyler. Hızır, Temîm'i bu buluta teslim eder.

Döndi eydür ilüñüz bil nice
Yetmiş yıllık yoldurur gündüz gice

İllâ hoş tut gönliñi seni alam
Göz açup yumunca ilüñe şalam

Bunuñ ile söyleşür iken yarā
Anı gördüm bir bulut geldi kıra

Gürlemekler çatlamaqlardur çıkar
Yıldırımlar niye doqunsa yaqar

Geldi anuñ başı üstüne turur

Yukarudan aşağa selām virür

Yigit eydür ęanı iğlime seni
Virüpdü ol kerem issi Ğani

Buluğ eydür ol kâfirler iline
Kim getürmezler Tañrı zıkrin diline

Rızķını yirler ęaparlar ayruğa
Viripdi beni ęolular yağa

Ellerinde kağt ola ęuzluę ola
Tañrı beni bunlara virdi belā

Yigit eydür yüri Ğaķķıñ emrine
Anı eydür bir buluğ geldi yine

Anı dağı çok feriştehler ęutar
Tesbîh u tehlil onı yire yatar

Ol dağı gelüp baña virdi selām
Ğoş faşih lisān ile söyler kelām

Yigit eydür ol kerem issi ğani
Viripdi ęanı iğlime seni

Buluğ eydür beni ‘arz-ı ‘İrağa
Viripidi yağmur yağa seller ağa

Yeryüzünde dürlü ni‘ metler bite
Kim mü’minler ęavî ola ęā‘ ate

Aña dağı yigit eydür kim yürü
Ol gidicek bir bulut geldi geri

İkisinden dağı bunuñ levni ağ
Dört yaña ferişteher çoğırak

Bir yanından durmuş idi Mîkâ'ıl
Bir yanından Cebrâ'ıl peyk-i celîl

Ol dağı geldi baña selâm ider
Yigit eydür tapuñuz kanda gider

Bulut eydür Hağ beni viripdi
Ol habîbüm iline varğıl didi

Yağa rağmetüm ni'metüm bite
Yine kullarum emrini duta

Ĥâcetüñ var mı bütüreyim saña
Ĥaber eyle yâ veliyyullâh baña

Döndi eydür Medine şehridürür
İş bu yigit Muştafâ yâridürür

Ĥâcetim budur bunı götüresin
Sağ esen menzilüne bitüresin

Gökyüzünden ol bulut yire iner
Egilüben yanı üstüne döner

Döndi eydür yâ yigit ŧur urubin
Bu seni ilüñe ilete çün emîn (B: 42 a-43a/1060-1085)

4.3.2. Dünyâ

Klasik eserlerimizde “cihân, dehr, çarh” gibi isimlerle anılan dünyâ, geçiciliği, misafirhane oluşu, aldaticılığı ve konaklama yeri gibi yönleriyle ifade edilmektedir. Bu sebepten dolayı dünyâyâ güvenilmez, dünyâ malına bel bağlanılmaz. Kur’ân-ı Kerîm’de de Ankebut sûresi 64. Ayette “*Bu dünya hayatı ancak bir eğlence ve oyundan ibarettir. Ahiret yurduna gelince, işte gerçek hayat odur. Keşke bilselerdi.*” buyurularak dünyâ hayatının geçiciliğine vurgu yapılmıştır. Hikâyede de dünyâ bu anlayışa uygun olarak daha ziyade mecâzî yönleriyle anılmaktadır. İnsanın düşünerek hareket etmesi gerektiği, dünyanın bu güne dek yaptıklarına bakıldığında insanoğlunun başına neler getirdiğinin anlaşılacağı ifade edilmiştir.

Bir nazar kıl bu çarhın işine
Kim neler götürür anuñ başına

Dünyâ mekrinden emîn olmaz kişi
Añlayuraq işlemek gerek işi (İÜ: 2a/19-20)

Temîm, yolda güzel bir kadına rastlar ve yanına gidip selam verir. Kadın selamını almaz ve onunla konuşmaz.

Di baña kim anuñ aqvâli nite
Geçdüm andan uğradım bir ‘avrata

Kim selâm virdüm selâmım almadı
Söyleyüp baña nazar kılmadı (S: 135b-136a/1078-1079)

Daha sonra Hızır ile karşılaştığında Hızır, Temîm’e o kadının dünya olduğunu ona uyan kimselerin doğru yolu bulamayacaklarını, onun hilelerine aldanan kimselerin cehenneme gideceklerini ifade eder.

Geçüp ol ‘avrata gördüñ dünyâdur ol
Aña uyan kişi varmaz toğrı yol

Her kim anıñ mekrine aldanısar
Düşüben tamu dibinde qalısar (T: 38a/1041-1042)

AK nüshasında da dünyâ bir kadın olarak tanıtılır ve onun kimseye vefâ göstermediği ifade edilir.

“*evvel gördüğün ‘avrat dünyâdır kimseye el virmez*” (AK: 9a)

4.3.3. Güneş

Edebî metinlerde “hurşid, şems, âfitâb, mihr” gibi isimlerle de anılmaktadır. Hikâyelerde ise bir astronomi terimi olarak kullanılmaktan ziyade benzetme unsuru olarak kullanılmıştır. Aşağıdaki beyitte Hz. Peygamber anlatılırken dünya ve ahireti aydınlatan bir güneşe benzetilmektedir.

Ne bülürsün sen didüm Muḥammedi

Ol iki cihân güneşi Aḥmedi (İÜ: 17a/581)

Aşağıdaki beyitte ise Hz. Süleyman’ın yüzüğü anlatılırken mübalağa sanatına başvurularak yüzüğün nurunun ayı ve güneşi utandıracak kadar parlak olduğu ifade edilmiştir.

Birisinde ḥâtemi Süleymānuñ

Kim cihānda ḥükmünde idi anuñ

Nūrı çıkar ol yüzükden berq urur

Ay güneş hem nūrından uṭanur (İÜ: 23a/814-815)

4.3.4. Ay

“Kamer, mâh, meh” gibi isimlerle de anılan ay edebiyatımızda çeşitli teşbih ve mecazlı kelimelerle anılmıştır. Güneş gökyüzünde sultan ay ise onun veziridir. “*Ayın dolunay hali için, bedr, meh- tâbân, mehtâb, meh-i tamâm, meh-i çârdeh, gibi*

kelime ve tamlamalar kullanılır. Oysa ayın bir de hilâl şekli vardır. Meh-i nev olarak da karşımıza çıkan hilâl sevgilinin kaşındır.”¹²⁰ Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde ay astronomi terimi olarak kullanılmak yerine genellikle bir teşbih unsuru olarak kullanılmıştır. Hikâyede Temîm, bir saraya girer ki o sarayın cennet olduğunu daha sonra öğrenecektir, orada yüzleri aya benzeyen yiğitler görür.

Girdim ol kaşrıñ içinde yürürem
Nûra batmış maşşûrlar görürem

Ördü döşek sündüs istibrağ idi
Perdeleri nûra müsteğrağ idi

Perdeleri kalduruben yürürem
Ay gibi nurlu yigitler görürem

(İÜ: 28b/1025-1027)

4.3.5. Yıldız

Klasik edebiyatımızda ahter, sitâre, kevkeb ve necm gibi isimlerle anılmaktadır. Kur’ân-ı Kerîm’de Necm Suresi bulunmaktadır. Saffet Suresi 6. ayette “Biz, en yakın göğü zinetlerle, yıldızlarla donattık” buyurulmaktadır. Hikâyede de yıldız, benzetme unsuru olarak kullanılmaktan ziyade astronomi terimi olarak ele alınır. Temîm’i evüne götürmesi için Müslüman cinlerin meliği bir kâfir cine emânet eder. Kâfir cin Temîm’i sırtına alır ve göğe çıkarır. Temîm gökyüzünde en küçüğü dünyâ kadar olan yıldızlar görür.

Yuğarudan yire bağıdım yâ imâm
Yir yüzi bir âyineye beñzer tamâm

Ğulağımda güürüldisi dağı
Tağdan ağıar sel gibi güürler ağı

Gökyüzünde görürem yıldızları

¹²⁰ Pala, age., s. 42.

Bir ağa benzer idi degme biri

En kişisi dünya ağına durur

Ol nücūmlar gōkyūzinde berķ urur (T: 18a-b/483-486)

4.3.6. Deniz

Derya, umman, bahr ve muhit gibi adlarla da anılan deniz, tasavvufta “*deniz sembolü, vahdet âlemi, sonsuzluk âleminin sembolüdür.*”¹²¹ Divan edebiyatında, büyüklük, sonsuzluk, derinlik gibi mânâlar ifade eden deniz, insanlara pek çok faydalar sağlamaktadır. İnci ve mercan oradan çıkarılır. Ancak onun gark edicilik, helak edicilik özellikleri de vardır. Hikâyede de deniz unsuru önemli bir yer tutar. Çeşitli benzetmelere konu olan deniz, genellikle coşkun, taşkın ve dalgalıdır ve Temîmdârî’nin de sık sık uğradığı yerlerden biridir. Ayrıca denizin malikleri, denizden çıkan canavarlar, denizden işitilen sesler denizle ilgili hikâyeyi oluşturan diğer unsurlardır.

Hikâyede, Keşiş, Temîm’i gemicilere teslim eder ve onu evüne iletmelerini ister. Gemiciler onu alıp denizin öte yanına bırakabileceklerini söylerler ve Temîm’in gemi, geminin içindekiler ve denizle olan imtihanı başlamış olur.

Bu Muḥammed yāridür siz bilūñüz

Dağı buña izzet ikrām kılıñuz

Anlar eydür biz Muḥammedi bilmezüz

Ne kişidür hiç ḥaberdār olmazuz

İllā seniñ ḥātırıñ için alalum

Deñiziñ öte yanına şalalum

Öte geçicek kendi gide

Kendi bilür nice bilürse ide

---

¹²¹ Artun, age., s. 132.

Çünkim keşiş bu söze virdi rıza

Rāzı olub andan oldılar cezā

Aldılar beni gemiye koydılar

Geminiñ yelkenlerüni gerdiler

Çün bir zamān bir müddet bu resme gitdiler

Hoş eminlik birle zevk itdiler

Ol kāfırlar arasında giderem

Gice gündüz zıkr u tesbîh iderem

Çıluram içre bitürürem işi

Bilmezem anlarıñ içinde bir kişi

Şu yüzünde gideriken bir gice

İşit imdi hālimiz oldu nice

Dört yañadan muhālif yeller eser

Ol gemi işleriniñ bağrın keser

Gāh olur gemiyi yel şarka sürer

Gāh yana döner garba sürer

Gemi sergerdān olup gezer şuda

Gemicilerin cānı düşdi oda

Cümlesi çün zāri zāri iñledi

Birbirinden hem helāllık diledi (İÜ: 18b/638-651)

Hikâyede Temîm’i kaçırın cin onu cinler âlemine götürmek için pek çok dağ ve sahralar aştıktan sonra bir denize batırır ve oradan beş kat yerin altına götürüp onu

kâfir cinler arasına koyar. “*ifrit beni kapdı havaya gitdi niçe tağ ve şaħra ve derya geçdi āħir bir deñize baturdı andan indı beşinci kat yire kâfir cinnileri arasında beni kodı bir yıl ol tã’ife içinde kaldum*” (AK: 3a)

İÜ nüshasında ise Temîm’i evüne götürmek için görevlendirilen cin onu yedi denizi aştırarak bir adaya bırakır.

Söyledükçe ağızından odlar saçar
Yedi deñiz üstünden bile geçer

Bir cezîreye beni çün yetürür
Aşağa kor kendü daħı oturur (İÜ: 14b/493-494)

Aşağıdaki beyitlerde ise Temîm’in, denizden bir ses işittiği ve bu sesin daha sonra denizin maliklerine ait olduğu ve onların da sürekli zikir ile meşgul oldukları ifade edilmektedir.

Üç avâz işitdüm ben bu gice
Ne avâzdur çağıran kişi nice

Şol dem eydür deñizüñ malikleri
Kim deñiz içinde olur begleri

Dã’im anlar bunda gerek kim çıkar
Zıkr iderler tesbih ile hem Hâkka (İÜ: 20a-b/712-714)

4.3.7. Dere

Taşıdığı suyun niceliği bakımından en küçük akarsu demektir. Hikâyede bu anlamını barındırmakla birlikte suyun ve bahçenin bir arada bulunduğu bir yer, anlamında kullanılmış gibidir. Nitekim hikâyede Temîm’in zaman zaman uğradığı, suyundan içtiği ve bahçesinden faydalandığı yer olarak geçmektedir. Yolda bir keşiş ile karşılaşan Temîm, keşişe yeme içmeyi nasıl karşıladıklarını sorar. Keşiş, Temîm’e bir dere gösterir ve orada karnını doyurmasını ve susuzluğunu gidermesini söyler.

Yüri şol dere içine dağı
Karnuñı toyr yine gel ey ağı

İndüm andan ol dereye girirüm
Bir mu' azzam bağçe anda görürüm

Dürlü dürlü yemişi bağçenüñ
Āb-ı revānları aqar anuñ

Ol yemişlerden yerüm karnum toyar
İçerüm şudan şuşalıgum gider

Yine çıkdım bağçeden ben giderem
Geldüm ol keşişe ne direm (S: 75 b-76a/595-599)

Aşağıdaki beyitte de, yine dinlenilecek bir yer, bir alan olarak dere kelimesi geçmektedir.

Yalıñuz bir gün bir gice yürürem
Bir dereye yolum irdi görürem (B: 37b/947)

4.3.8. Irmak

Genişliği ve taşıdığı su niceliği bakımından en büyük akarsudur. Kur'ân-ı Kerîm'de cennet ırmakları ile ilgili pek çok ayet yer almaktadır. Bunlardan birisi de Ankebut suresi 58. Ayettir. *“İman edip salih amel işleyenler var ya, onları içinden ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennet köşklerine yerleştireceğiz. Çalışanların mükâfatı ne güzeldir.”* Hikâyede de akarsu bu anlama uygun olarak kullanılmış ve cennetteki bir ırmağın tasviri yapılmıştır. Temîm, bir saray kapısından girer ve büyük bir ırmak ile karşılaşır. Bu ırmağın rengi süttten beyaz ve tadı baldan tatlıdır. *“İçerü girdüm bir büyük ögürdüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar kana bulaşup yaturalar kimi kıoca ve kimi yigitler ileri yürüdüm taze kızlar ve oğlanlar karşı karşı tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libasları sündüsden ve ırmaklar gördüm*

*aşar kenarında mâideler dürlü dürlü ni‘metler ve çok vaqt idi ta‘am yememişdim
oturduğum yedim”* (AK: 8a)

T nüshasında da yine cennetteki bir ırmağın tasviri yapılmıştır.

Yine bir maşsūra vardım dağı

El urup perdesini açdım dağı

Gördüm anda bir ‘azîm ırmağ durur

Şatlu baldan levni südden ağı durur

Kenarında dürlü dürlü mai‘de

Virdim anda nefsiime dürlü ğıda

Şa‘âmdan yir şuyundan içerem

Kör olur bir nefsim andan giçerem (T: 35a/952-955)

4.3.9. Hava

Tabiattaki dört unsurdan biridir. Hikâyede “hava” kelimesi ile, Dünya atmosferini meydana getiren gaz karışımı, olarak değil de genellikle gökyüzü kastedilmiştir. “*bir taş gibi ‘ifrit beni kapdı havaya gitdi niçe taş ve şahra ve derya geçdi*” (AK: 3a)

Aldı beni çigni üstüne gider

Çıkıdı hava yüzine işit nider (S: 32a/242)

4.3.10. Su

Dört unsurdan biri olan su hayat kaynağıdır ve genellikle çemen, bağ ve bahçe ile birlikte anılmaktadır. Su hikâyede genellikle gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Hikâyenin başında Temîm, gece eşiyle zifafa girer ve gusül abdesti almak için su aramaya çıkar. *Temîm eyitdi felân yılda ve filân ayda ve filân gice bu ‘amîm kıızı ile*

şamda yaturduğ İttifağ baña ğusl lazım oldu su şalebine çıkdım (AK: 2b) İÜ nüshasında ise ğusül abdesti almak için eşinden su ister.

Var şü getür baña abdest alayın
Muştafâ kavlince ğusl kılayın

Durdı ‘ avrat ibrik eline alur
Şaşra hayada şü almağa gelür (İÜ: 3b/79-80)

Hikâyede, Temîm’in sembolik olarak karşılaştığı olaylardan birisi de su ile ilgilidir. Temîm yolda bir adama rastlar. Bir kuyudan su çekip havuza aktarmakta fakat havuzda bir delik olduğundan konulan su tekrar kuyuya akmaktadır. Temîm, su çeken kişiye havuzun deliğini kapatmasını, böylece biraz dinlenmesini söyler. Su çeken kişi ise Temîm’e kızarak işine gitmesini söyler. Temîm karşılaştığı bu hadiseye bir anlam veremez ve yaşanan hadiseyi daha sonra Hızır, Temîm’e açıklar. Bu kişi dünyadaki fakirlerden zorla mallarını almaya çalışan kimseleri temsil etmektedir.

Selâm virüp geçdim andan yâ emîn
Bir kapuya uğrayu geldim hemîn

Bir kişi koğayla şü çıkarur
Bir havz var içine döker durur

Ol havzın deligi var kuyuya
Durmaz ne kadar kim şü kıoya

Anca zağmet bir derd ile şü çeker
Havza kıoyar yine kıuyuya ağar

Eyidürem ben delüğini tut anın
Dola çünkü dağı diñlene cânın

Eydür ağır fuzül olma yâ yigit

Ne ki gerek al yüri işüñe git (T: 34a/923-928)

Hızır, bu hadiseyi şöyle açıklar:

Geçüp andan irdiñüz ol kıuyuya
Ol kişi kim durmuşdı şuya

Zaħmetle bir ҡoғacık şu çeker
Қoduғı dem şu yine durmaz aқar

Gice gündüz ol durur anuñ işi
Tā göre andan ҡatı zaħmet kişi

Oldur ol kim nesnesi yok kimsede
Vardı diyüben gücle alur dede (T: 38b/1048-1051)

4.3.11. Toprak

Yerkabuğunun, toz durumuna gelmiş türlü kütle kırıntılarıyla, çürümüş organik cisimlerden oluşan ve canlılara yaşama ortamı sağlayan yüzey bölümüne toprak denilmektedir.¹²² Kur'ân-ı Kerîm'de insanın yaratılışı anlatılırken “*O sizi topraktan yarattı*”¹²³ buyurulmaktadır. Hikâyede de toprak gerçek anlamıyla kullanılmış ve yukarıdaki ayete de telmihte bulunularak insanın topraktan yaratıldığı gerçeği dile getirilmiştir.

Cümlemiziñ aşlı topraқdan şudan
Sen bu tekebbürlük eylemek neden

Cümlesin ol muşavver eyledi
Ādemiler yoғ iken var eyledi

¹²² Bk. **Türkçe Sözlük**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 2011, s. 2371.

¹²³ Hüd Suresi, 61. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s. 227.

Hakk'a şükr kim bizi var eyledi

Toprak iken hoş münevver eyledi (İÜ: 33b/1227-1228)

Hikâyede ak bir topraktan bahsedilmektedir ve bu toprağın olduğu yerde insanoğlundan birisinin yaşadığına değinilmektedir. *“karşu tagda bir ag toprak var ve anda bir ev var ol eve Ādem şafıyyullāh girmiştir ümmet-i Muhammed'den bir kişi girse gerek eger rağbet idersen var teferrüc eyle didi vardım tağa çıktım bir murğ-zār gördüm bihişte beñzer anda bir 'avrat var dibā ve zibā giyüp oturur”* (AK: 8b)

Aşağıdaki beyitte ise toprak gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Temîm'i evüne götürmekle görevlendirilmiş olan kâfir cinin yere indiği zaman yerde yuvarlanıp, topraklara bulandıktan sonra silkinip tekrar kuşa dönmesi tasvir anlatılmıştır.

Yatdı yerüñ üstüne yuvalanur

Ol yerüñ topraklarına ğarğ olur

Silkinüben urudurdı ol dağı

Anı gördüm bir kuş oldı ey ağı (İÜ: 22a/771-772)

4.3.12. Zemzem

Mekke'de Ka'be yakınlarında bulunan su kuyusunun adıdır. Hz. İbrahim eşi Hacer ile birlikte Mekke'ye gelirler. Hz. Hacer'in kırbasındaki su biter ve çocuğu İsmail susuzluktan çırpınmaktadır. Hacer, safâ tepesine koşar, orada su bulamayınca Merve tepesine koşar. Tam yedi kez bu geliş-gidiş tamamlanır. Hacıların sa'y etmeleri bu olayın hatırasınadır. Hacer Merve üzerine son çıkışında çocuğun bulunduğu yerde İsmail'in topuğunu vurduğu yerden zemzem suyunun çıktığını görür.¹²⁴ Temîmü'd-Dârî hikâyesinde ise Temîm Deccâl'ı görür. Deccâl Temîm'e bazı sorular sorar, bu sorular arasında, zemzem suyunun kuruyup kurumadığını öğrenmek istemesi de vardır. Nitekim Deccâl'in çıkmasının işretlerinden birisi de zemzemin kurumasıdır. *“eyitdi zemzem kurudu mu didüm yok”* (AK: 7b)

¹²⁴ Bk. Pala, age., s. 490.

4.4. Bitkiler Ve Çiçekler

4.4.1. Ağaç

Eşcar ve draht olarak geçen ağaç hikâyede klâsik şiirimizde kullanılan aksine genellikle gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Hikâyede gölgelik alanlar oluşturan, içlerinde kuşların ötüştüğü yerlerdir.

Ƙoyı gölgeler imiş ağaçları
Na‘ meler düzer içinde kuşları

Ʀolu arslan meşede uçdan uca
Oturur ortalarında bir Ƙoca (S: 118b/940-941)

Hikâyede ayrıca ağaç ile ilgili bir inanışa da yer verilmiştir. Temîm, hikâyenin daha başlarında Hz. Muhammed’in (sav) bazı tavsiyelerine yer verir. Bunlardan birisi de olgunlaşmamış meyveleri ağaçtan koparmamak gerektiği ve bu davranışın günah oluşudur.

Bir vaşiyyeti daħı budur bize
Baliğ olmadık yemişi kim üze

Tamām olmadın ağaçdan üzmege
Ol günāh baħrına girüp yüzmege (B: 9b/211-212)

Hikâyede ağaç ayrıca gece vahşi hayvanlardan korunmak amacıyla Temîm’in istirahat ettiği yer olarak geçmektedir.

Gündüzün seyr iderem ucdan uca
Yatmağa ağaçta çıkaram gice

Bir gün indüm ağacdan yürürüm
Bir cānavar çıkdı şudan görürüm

Görmedüm hiç ancılayın cānavar
Ve ne ḥod kimsenüñ gördiği var

Çünkü gördi gözüm anuñ yüzünü
Gitdi ‘ aqlım işidicek sözünü

Yüzüm üstüne düşerem yā ‘ Alī
Yatdum aḥşama degin yā ‘ Alī

Aḥşam olıcak yine ṭurdum aḥı
Yatmağa ol ağaca çıkdum daḥı (S: 83 b-84a/659-664)

Hikâyede bir ağaç çeşidinden daha bahsedilir. Bu ağacın yaprakları sarı ve geniştir. Yaprakların her biri bir kişiyi örtecek kadar büyüktür.

Her ağacıñ yaprağı vardır şarı
Çün yaprağına beñzer her biri

Degme yaprak bir kişi pürüye
Girdi ol bağçe içinde yürüye (T: 24 a/645)

4.4.2. Meşe

Yaz kış yapraklarını dökmeyen bir ağaç türüdür. Tarama sözlüğünde orman olarak geçen meşe, hikâyelerde de orman olarak kullanılmaktadır. Temîm’in hikâyeye boyunca bahsettiği meşe, içerisinde çeşitli pınarların aktığı, aslanların dolaştığı, kuşların ötüştüğü, çeşitli yemişlerin bulunduğu ve zaman zaman farklı kimselerle karşılaşp konuştuğu, belli bir yaşam alanı da olan bir ormandır.

Yalıñuz kayğu ile ben yürürem
Bir meşeye irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen sünbül za‘ ferān
Dört yana dökülür āb-ı revān

oyu glgesi yemiş aaları
Namelerdr zev iinde uşları

olu arşlan mişede ucdan uca
Oturur ortalarında bir oca (A: 37 b-38a/951-954)

Temm'in Danyal Peygamber ile karşılaştığı yer de bir meşeliktir.

Gep andan ol meşeye irdinz
Bir oca arşlanlar ile grdinz

Kardşımız Danyl ol dağı
Ol meşe iinde olur ey ağı (S: 138a/1096-1097)

4.4.3. Bahe

Klasik edebiyatımızda bağ, bahe olarak anılan bahe, sevgilinin gzellik unsurları anlatılırken eşitli benzetme unsurlarıyla birlikte anıldığı gibi ieklerden, meyvelerden, akarsulardan, pınarlardan bahsedilirken de yine bu gzellikler baheler ierisinde anılmaktadır. Temm de hikyede bir keşişe rastlar ve karnı acıkmıştır. Keşiş onu bir baheye gnderir. Byk bir baheye giren Temm, orada eşit eşit yemişler ve akarsular grr. Karnını orada doyrur ve tekrar keşişin yanına dner.

Keşiş eydr arnı acdurur meger
Uşda szn seni ol yaa eger

Yri şol dere iine dağı
arnuı oyur yine gel ey ağı

ndm andan ol dereye girirm
Bir mu' azzam bağe anda grrm

Dürlü dürlü yemişi bağçenüñ
Âb-ı revānları aqar anuñ

Ol yemişlerden yerüm qarnum toyar
İçerüm şudan şuşalıgum gider

Yine çıqdım bağçeden ben giderüm
Geldüm ol keşişe ne dirüm (S: 75a-76a/594-599)

4.4.4. Erguvan

Baklagillerden, eflatunla kırmızı arası renkte çiçek açan, güzel bir süs ağacıdır. Temîm meşelikte yürürken karşılaşmış olduğu ağaçlardan bahseder. Bunlardan birisi de bir süs ağacı olan erguvandır.

Yalıñuz qaygu ile ben yürürem
Bir araya irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen sünbül erguvān
Dört yanından dökülür āb-ı revān (İÜ: 27b/985-986)

4.4.5. Zaferan/Safran

Süsengillerden, baharda çiçek açan, 20-30 santimetre boyunda, soğanlı bir kültür bitkisidir. Hikâyede Temîm'in ormanda karşılaşmış olduğu çiçeklerden birisidir.

Yalıñuz qaygu ile ben yürürem
Bir meşeye irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen sünbül za' ferān
Dört yana dökülür āb-ı revān (B: 37b-38a/951-952)

4.4.6. Sümbül

Zambakgillerden, soğanla üretilen, 15-20 santimetre yüksekliğinde, çiçekleri keskin kokulu ve türlü renkli, çok yıllık bir süs bitkisidir. Temîm'in karşılaşmış olduğu çiçeklerden birisi de sümbüldür.

Yalıñuz kaygu ile ben yürürüm
Bir meşeye irdi yolum görürüm

Hoş çayır çemen sümbül za' ferân
Dört yanından döküler âb-ı revan (S: 118a/938-939)

4.5. Meyveler

Klasik edebiyatımızda meyve çeşitli benzetmelerle “ayvanın sevgilinin yüzündeki tüylere, elmanın renk ve şekil yönüyle çeneye, nar ise taneleri itibariyle dişlere ve ağız itibariyle sevgilinin tebessümüne”¹²⁵ benzetilerek edebiyatımızda bir teşbih unsuru olarak kullanılır. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde genel olarak meyvelerle ilgili Temîm, sahabeye Hz. Peygamberin bir tavsiyesini söyler. Hz. Peygamber, olgunlaşmamış meyveyi dalından koparmanın doğru olmadığını, bu işi yapanların da günah denizine daldıklarını, söylediğini nakleder. Gerçekten de konuyla ilgili yapılan “Tıbb-ı Nebevî'de Meyve” başlıklı bir çalışmada olgunlaşmamış meyveleri koparmamak gerektiği hususunda Hz. Peygamberin bir hadisine yer verilmiştir. “Resul-u ekrem, olgun meyveleri tavsiye etmiştir. Dağlarda yetişen, daha çok çobanların yediği, erik ağacı yemişinin olgun olanlarını toplamayı tavsiye ederek olgunlarının daha tatlı olduğunu soylemiştir. Ensâr'dan Ebu'l-Heysem (r.a.), Resulullahı ve arkadaşlarını hurma bahçesinde ağırlamış, onlara tabak içinde bir salkım hurma ikram etmiştir. Salkımda olgunlaşmamış hurmalar olduğunu gören

¹²⁵ Bk. Erman Artun, **Ansiklopedik Halk Bilimi Sözlüğü**, Karahan Yayınları, Adana 2014; İskander Pala, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008; Cemal Kurnaz, **Hayali Bey Dîvânının Tahlili**, M.E.B. Yayınları, Ankara 1996; Gencay Zavotçu, **Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü**, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

peygamberimiz, “Keşke olgunlarından seçseydin.” buyurarak, hurma salkımlarının olgunlarının koparılması gerektiğini belirtmiştir¹²⁶

Hikâyede ise Hz. Peygamberin tavsiyesini Temîm şu şekilde dile getirmiştir.

Bir vaşiyet dahı budur bize
Bâliğ olmadan yemişi kim üze

Tamām olmadan ağacdan üzmeñüz
Ol günāh baħrine girüp üzmeñüz (T: 8b/207-208)

4.5.1. Elma–Armut–Üzüm

Özellikle halk hikâye ve masallarında elma pek çok yönüyle ele alınmaktadır. “Meyvelerin atası ve anası olarak kabul edilir. Ağacının çiçekleri pembe veya beyaz açar. Çekirdekli türlü renklerde meyvası olan bir ağaçtır. Kadın ile erkeğin birbirine duyduğu tensel sevginin simgesidir. Aksakallı kocanın elinden aldığı elmayı yiyen kısır kadın ikiz doğurur. Kızılelma için ordular, kıtalar aşmıştır.”¹²⁷ Üzüm ise Klâsik edebiyatımızda mecazlar yoluyla şarap yerine kullanılmakta ve rengi itibariyle de sevgilinin dudağına benzetilmektedir. Hikâyede elma, armut ve üzüm herhangi bir benzetme unsuru olarak kullanılmamış, doğrudan gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Temîm geminin batmasıyla bir tahta parçasına tutunarak bir adaya varır. Orada görmüş olduğu meyve ağaçlarından bazıları elma ve armut ağaçlarıdır.

Yedi günden şöñra beni keñara
Bir cezireye çıkardı şu yere

Çün cezireniñ içine girürem
Dürlü yemiş anda görürem

Elma u armud üzüm ey yār

Ayhan Tekineş, “Tıbb-ı Nebevî’de Meyve” **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, s.134-142.

¹²⁷ Artun, age., s.182.

Dürlü yemişler ağacı anda var (İÜ: 19a-b/673-675)

4.5.2. Fındık

Kuzey yarım kürenin ılık yerlerinde ve yurdumuzun genellikle Doğu Karadeniz bölgesinde yetişen, boyu 6-7 metre, yaygın tepeli bir ağaç türüdür. Ulaşabildiğimiz Dîvan edebiyatı ve Halk edebiyatı sözlüklerinde “fındık” bir motif olarak ya da kelime, kavram veya bir teşbih unsuru olarak ele alınmamıştır. Temîmü’-d-Dârî hikâyesinde “fındık” motifi önemli bir yer tutmaktadır. Fındık hikâyede içerisinde bir sihir barındırmakta, açılmayan kapıları açan, yılan, aslan, ejderha gibi varlıklardan koruyan ve cansız bedene can bahşeden bir unsur olarak ele alınmaktadır. Nitekim Hz. Süleyman’ın yüzüğünü çalmaya çalışan cin Temîm’e, yılanların kendisine saldıracağını, kendisinin yere düşüp öleceğini ve fındıkla kendisine vurunca yeniden canlanacağını anlatır. Temîm kendisine söylenileni yapar ve iki kez cin yüzüğü almaya çalışırken yılan/ferişteler tarafından öldürülür, Temîm fındıkla dokununca kendisine yeniden hayat bahşedilir. Cin üçüncü kez düşünce ölür ve fındık artık tesir etmez.

bir kaç fındık elime virdi ve birkaç dağı kendi aldı eyitdim ne
buyurursun dutarım maşşuduña iriş ‘ifrit çün vefa koqusunu aldı
kapuya yürüdi elindeki fındığın birisiyle kapuyu urdı kapu açıldı içeri
girdük gördüm bir dehliz iki aşlan durur her biri bir tarafta bizi gördiler
üzerimize hamle ittiler ‘ifrit her birisine bir fındık urdı sâkin oldılar
İleri yürüdi bir kapu dağı peyda oldu ‘ifrit ana dağı bir fındık urdı ol dağı
açıldı içeru girdik (AK: 5a-b)

B nüshasında ise cin’in Hz. Süleyman’ın yüzüğünü çalmaya çalışması ve fındığın ölen cini yeniden nasıl canlandığı şu şekilde hikâye edilmektedir.

Birisinde hâtemi Süleymānuñ
Kim ‘âlemler hükümünde idi anuñ

Nûrı çıkar yüzüğünüñ belk urur
Ay güneş nûrını uçandırur

Başı üstünde kanadiller aşılu
Altun ile gümüş idi ey ulu

İki ezdehā anuñ katında var
İki dağı ayağı katında var

Bu nigārı gine finduğ alur
Vardı ejdahalara hamle kıllur

İki findıq ile anları urur
Çünkim anlar dağı yüzün çevürür

Döndi ol yār baña virgil anı
Anunçün isterem ben seni

Sen eger sözüüm işidesün benüm
Degiserdür saña hayr u işsānum

Şol yüzüke şimdi ben varıram
Parmagından anı çıkarasaram

Baña bir yılan gele nefes ura
Düşem ölem çünki göresin yara

Fındıqıñ birisini urğıl baña
Diri olam hayrum irişe saña

Ben didüm ki ver baña toğrı haber
Ne kişidür bu yatan kimdir ey yār

Döndi eydür bu Süleymāndur nebi

O yüzük devlet yüzügidür ağı

Bu kez eger kurtulur ise cānum
Nice iylüğe ire elüm benüm

Ol benüm elüme girürse yaşa
Hükm idem bu dünyāyı başdan başa

Saña dağı māl hem memleket virem
İledem seni ilüñe hoş görem

Vardı ol yüzüğe çün hamle kıılır
Anı gördüm bir yılan çıkagelür

Yüzi ‘avrat yüzi gibi yılanuñ
Şaçı ‘avrat saçına beñzer anuñ

Geldi ol yılan urdı baña nefes
Düşti öldi çün gördüm anı pes

Çaldı bir findık anuñla ururam
İllā aña eşer itmez görürem

Vardı yine yüzüğe hamle ider
Yılan yine urup bu düşer cānı gider

Yine bir findıkla urdum ben anı
Diri oldı kendüye geldi cānı

Urudurdu gögermiş tudağı
Döndi baña söyler eydür yā ebī

Ger bu kere kırtulursa cānum
Nice eylūge ire elūm benūm

Saņa mal ni‘ met çūn virūrem
İledem Őehrūne seni hoŐ gōrem

Vardı yine yūzūge elin urur
Yılan anı urur oda yandurur

Qaldı bir fındık anuñla ururam
İllā ayruq fa‘ide itmez gōrūrem

(B: 32a-33a/802-828)

4.5.3. Nar

Edebiyatımızda teŐbih unsuru olarak kullanılan nar, Kur‘ān-ı Kerīm‘de adı geçen bir meyvedir. Temīmū‘d-Dārī hikāyesinde nar, Temīm‘e Hızır‘ın vermiŐ olduğu bir meyvedir ve kokusu misk kokusu, tadı baldan tatlıdır.

Her ne kim gōrdūm ise ōnden Őoņa
Seferimde ma‘lūm olmuŐ hep aña

Ol dem baña bir nar virūr
Her kaçan kim gōzūm ol nārı gōrūr

Yedūm anı Őoyle lezzetlū idi
Bellū Őekerden dađı datlu idi

Misk ile ‘anber sanasın kıokusu
Ol nārın içinde kıoçar ayvası

Çūnki ol ĥub kıoçuları bile dūm
Yine andan içmege Őu diledūm

(İÜ: 30a/1091-1095)

4.6. Hayvanlar

Tüm dünya mitolojileri insanlığın hayvanlar âlemi ile olan ilişkisinin takip edilemeyen devürlere kadar uzandığını göstermektedir. İlkel insan içinde yaşadığı tabî ortamı tanıma sürecinde iken, önleyemediği ve karşı koyamadığı doğa olayları ile birlikte farklı bedenleri ve o zaman insan için tek değer olan kendilerine has güçleri ile hayvanları izâha çalışmış ve onlarla mücadeleye girmiştir. Yine totemler (ongunlar) gösteriyor ki yüzyıllar süren bu mücadeleden çoğunlukla hayvanlar galip çıkmıştır.¹²⁸ Asırlardan beri kuşlar farklı teşbih ve mecazlarla farklı kültür, inanç ve geleneklerin sembolleri olmuşlardır. Bülbül aşığı temsil ederken, baykuş ölümü ve uğursuzluğu temsil etmektedir. Temîmü'd-Dârî hikâyesinde pek çok hayvan ismi geçmektedir ancak bunlardan sadece bir kaç hikâye içerisinde aktif olarak yer almakta diğerleri ise sadece bir varlık için teşbih unsuru olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla tek bir varlığın ayrı ayrı uzuvları farklı hayvanlara benzetildiğinden bu hayvanlar tek başlık altında ele alınmış, hikâyede müstakil olarak yer alan hayvanlar ise, hikâyenin bağlamı içerisinde değerlendirilerek müstakil bir başlık altında incelenmiştir.

4.6.1. Kaplan/Fil/Deve/Domuz/Eşek/Koyun/At

Hikâyede Temîm farklı zaman ve mekânlarda çeşitli cinlerle karşılaşmaktadır. Bunları tâife tâife anlatan Temîm, bu cinleri şu şekilde sıralar:

1. Gövdesi olup başı olmayan cinler.
2. Koyun şeklinde olanlar.
3. Yılan şeklinde olanlar. (Bu sebeple evdeki yılanın öldürülmesi doğru değildir.)
4. Eşek şeklinde olanlar.

¹²⁸ Ömür Ceylan “Şahkulu Sultan Bektaşî Tekkesi Şeyhi Mustafa Azbi Baba ve Murnâme Kasidesi”, *Journal Of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)*, Harvard University, Günay Kut Armağanı I-II, s.232-246

Bu varlıkların şerrinden kurtulmak için herkesin besmele çekmesi gerektiği,
böylece Allâh'ın o kimseyi koruyacağı ifade edilir.

Bir t̄a'ife dağı görmüşüm ağı
Key 'acib t̄a'ifedür bunlar dağı

Gövdeleri yok bunlarıñ başı var
K̄ādirin gör ki ne kudret işi var

Padişaha kulluk iderdi bunlar
K̄anda kim buyursa giderdi bunlar

Halk arasında bile yürür bunlar
Söyleyin sözi haber virür bunlar

Bir t̄a'ife dağı koyunda durur
Halk içinde dāima anlar durur

Bir t̄a'ife dağı yılanlar durur
Pes yılanlarıñ çoğı anlar durur

Evde yılan göricek urmanız
Degmesünü k̄asd idüp öldürmeniz

Bir t̄a'ife dağı eşekler gibi
Bunlarıñ içinde gördüm yā 'Alī

Bir t̄a'ife dağı öküz şekline
Bunlarıñ içinde görmüşüm yine

Bir t̄a'ife dağı doñuzlu durur
Bunlarıñ içinde dāim durur

Bir tāife dağı atlar durur
Halk içinde dāima durur

Bir tayife dağı kim sanasın
Bellü cānu ki derdi yoğ inanasın

Halk arasında dā'imā yürür bular
Her kişi ne işlese görür onlar

Pes bu şüretlü canavarları göre
Tañrı zikrin getürsün dile

Kim bunları göre bismillāh diye
Bunlarıñ şerrinden Allāh bekleye (İÜ: 9a-b/287-303)

Temîm denizden bir canavarın çıktığını görür. Bu canavar daha önce hiç rastlamamış olduğu bir canavardır ve Temîm bu canavarı tasvir ederken bu yaratığın her uzvunun farklı bir hayvana benzediğini ifade etmektedir.

Bir canavār çıkdı deñizden gelür
Toğrı benüm çatıma 'azmı kıılır

Geldi ağaç dibinde dağı tırur
Aşağadan yukaru selām virür

Döndi eydür kim sen misin yā yigit
Ben didüm kim insiyem toğrı işit

Yine eydür kime taparsın yarā
Ben didüm kim taparam ol Cabbāra

Hem severem kim ol Muħammed Resūli

Hem aşhābiyam daḥı anuñ kılı

Naẓar itdüm ben anuñ a' zāsına
Ḥayrān oldum baḫdum anuñ tenine

Başı arslan başına beñzer anuñ
Ayağı ayağına arslanuñ

Beñzerdi cismi na' im kuşuna
Kāfir olur şek iden Ḥaḫḫ işine

Balık arḫasına beñzer arḫası
Ben didüm kim ey canāvarlar ḫāşı (S: 86a- 87a/679-687)

4.6.2.Yılan/Ejderha

Hikâyede yılan ya da ejderha önemli bir motif olarak yer almaktadır. Özellikle cinler yılan suretinde görünürler. Yılanların bir kısmı kadın suretindedirler. Bir kısmının ise ağzından ateşler çıkmaktadır ki bu tür yılanlar ejderha olarak anılmaktadır. Hikâyede Temîm'in cinlerle ilgili tavsiyelerinden birisi de şudur: Cinlerden bir taife yılanlara benzeyen taifedir. Bu sebeple evde bir yılan görülürse öldürülmemelidir.

Bir tã'ife daḥı yılanlar durur
Pes yılanlaruñ çoĝu anlar durur

Evde yılan göricek urmanuz
Degmesünü ḫasd idüp öldürmenüz (İÜ: 9a)

Hikâyede aktif olarak bulunan yılanlardan birisi de Hz. Süleyman'ın cesedini bekleyen yılanıdır. Nüshaların bir kısmında Hz. Süleyman'ın cesedini bekleyen yılan iken, bir kısmında ferişte yani melek, bir başkasında ise ejderha olarak geçmektedir.

İÜ nüshasında cesedi ve yüzüğü bekleyen kadın suretinde bir yılandır. Cin, yüzüğü almak için harekete geçtiği vakit bu yılan cine saldırarak onu öldürür.

Varayı ol yüzüğe hamle kıılır
Anı gördüm bir yılan çıkar gelür

Yüzi ‘avrat yüzi gibi yılanuñ
Şacı ‘avrat saçına beñzer anuñ

Geldi ol yılan aña nefes urur
Düşer ölür çün gözüm anı görür

Fındığıñ ben birisiyle ururam
Diri oldı ben de görürem

Vardı yine yüzüğe hamle kıılır
Yılan urur bu düşer cânı gider (İÜ: 23b/829-833)

Hikâyede yine aynı yılan, cini öldürdükten sonra Temîm ile konuşmaya başlar ve Hz. Muhammed (sav) hürmetine onu affettiğini dile getirir.

Döndi yılan benüm ile söyledi
Baña kaçıdı ‘itâb eyledi

Baña eydür ey günâhkâr ‘âşî
‘Āşî olan kişi bulmaz ħalâşî

Bunça tarlıqlarda saña Tañrı yol
Virdi senüñ ile ihsân virdi

Bu ne iştür sen bunuñla işledüñ
Gelüben peygamberi taşladıñ

4.6.3. Kuş

Kuşlar, klâsik şiirimizin vazgeçilmez teşbih unsurlarından biridir. “*Türk edebiyatının nesir veya şiir türünde ele geçebilen en eski eserlerinin hemen hepsinde “kuş” genel adı verilen canlılardır. Burada dikkati çeken asıl nokta çeşitli kuşların, daha destanlar döneminden itibaren birer tabiat unsuru olmalarının yanı sıra fert ve millet yaşayışlarının bir parçası ve gereği olan inançlar sisteminin de önemli bütünleyici, perçinleyici halkaları olmasıdır.*”¹³⁰ Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinde kuşlar, yol göstericiliği, ümit bahşediciliği, tehlikeli oluşu, ötüşü gibi özelliklerinin yanı sıra binek olarak kullanılması, başka varlıkların kuş suretinde görünmesi yönleriyle anılmaktadır. Hikâyede yer alan kuşlardan sadece iki kuşun ismi verilmektedir. Bunlardan birisi Murg-ı İshak Nebi, diğeri ise Naîm Kuşu’dur.

Hikâyede en dikkat çekici kuş, Murğ-ı İshak Nebî’dir. Bu kuşun ismi sadece AK nüshasında verilmiş, diğerlerinde büyük ve tuhaf bir kuş olarak anlatılmıştır. Genel olarak bu kuşu tasvir etmek gerekirse, bir denizin içerisinden çıkan bu kuş, oldukça büyük, Temîm’e selam verip onunla konuşabilen, karnı yeşil, siyah, kızıl ve yer yer ak renkli; gözleri sarı bir kuştur. Ağzını Temîm’in ağzına dayar ve ona nefesini verir. Nefesin kokusu misk, anber ve zaferandan daha hoş; tadı ise baldan daha tatlıdır. Bu Kuş hikâyede, yolda kalmışlara yol gösterme misyonunu üstlenmiş bir kuş olarak tanıtılır. Ayrıca kuş “*Hağ subhanehu ve ta’āla seni yarlıgadı ve halka ‘ibret eyledi hikāyetini işidenler ‘ibret ve naşihat alalar*” ifadesiyle Temîm’in başından geçenlerin hikmet boyutunu da dile getirmiş olmaktadır.

“bir sâ’ atden soñra deñiz yüzünde bir kuş geldi gözleri kızıl kanadları sarı endāmı yeşil karnı muhattaş geldi üzerime kondı menkarını ağzıma şoğdı şu dökdi hezār bar şekerden tatlu müşkden zeki kıardan soğuk fasiğ dil ile eyitdi ey medeni gönliñi hoş dut Hağ subhanehu ve ta’āla seni yarlıgadı ve halka ‘ibret eyledi hikāyetini işidenler ‘ibret ve naşihat alalar eyitdim kimsen eyitdi murğ-ı İshak Nebi’yim bu diyarda gümrāhlar elinde fakir ve mazlūmları halāş itmege me`mūrum gam yeme Hağ ta’ālaya tevekkül eyle

¹³⁰ Artun, age., s.326.

*tevekkül olanın işi zâyî' olmaz andan baña yol gösterdi gice gündüz yürüdüm
yorulmadım aç ve şuşuz olmadım” (AK: 4b)*

Manzum nüshalarda ise bu kuşun hikâyesi küçük bazı farklılıklarla şu şekilde anlatılmaktadır.

Çün uyandum uyhudan açdım gözüm
Yâ emîre'l-mü'mînin işit sözüm

Turdum ol çınâre düşdüm giderem
Bir mu'azzam kuş gelür çün görürem

Ancılayın kuş 'azâmet görmedüm
Görüben anuñ seyrine irmedüm

Çıkdı çün baña geldi yâ imâm
Ben didüm ki va' demiz oldu tamâm

Şağlıgım yâyi kirişen yâ hârem
Diriligimden ben ümîdim keserem

Eydürem bu kuş gelür beni yutar
Yine varur kendi işine gider

Çünkü geldi kıatuma yakın durur
Âdemî gibi baña selâm virür

Selâm olsun saña ey Medîni
Tañrı Te'âla şalupdurur seni

Nice dürlü 'acâyibler göresin
Varıcağ mağlûka haber viresin

Nazar itdüm ben anuñ endāmına
Dürlü naqşı Tañrı urmuş cismine

Qarnı yeşil kız [ıl] kara
Ağıla gögi yol yol ey yāre

Gözleri dağı şaruyidi anuñ
Vir şalavāt şādımān olsuñ cānuñ

Ayağı aşılu gördüm ol quşu
Gör ki zihī Qādiriñ kudret işi

Geldi ağızın benüm ağızuma virür
Çün nefesi ağızum içine girur

Baña bir lezzet gelür nedür şeker
Dağı datlı anı qalmış ol şekür

Miskile ‘ anber za‘ ferandur qoquşu
Ne işe gelür qatında qamusı

Dönüp eydürem aña kim sen di baña
Ne ‘ aceb mertebe virmiş Haq saña

Sen ne quşsın neredür menzilüñ
Kim bunuñ gibi işe irür elüñ

Baña eydür benem ol azmıslara
Azıcık yol gösteren qalmıslara

Qalmışı yerine yetüren benüm
Dem-be-dem bu işi bitüren benüm

Beşâret olsun saña yoluñ yakın

Tañrı zıkrin kıomanuz dilden şaķın (İÜ: 15b/521-541)

Hikâyede Temîm'in karşılaştığı kuşlardan birisi de yüzüğü ve fındıkları alıp saraydan çıktıktan sonra karşılaştığı kuştur. Bu kuş Temîm'e saraydan çıkarken yüksek bir sesle “*evlâ leke fe evlâ*” diyerek seslenmektedir. *yüzüğü ve fındıkları aldım yola girdüm uğruma geleni finduķ ile def' itdüm nāgāh bir kuşa tūş oldum kıatı āvāz ile çağırdı “evla leke fe evlā”¹³¹ didi İlāhî çok temāşā gördüm ‘acaba bu ne maħlūķ ola deyu ħayli te‘accübden şoñra ilerü vardum.* (AK: 6a-b) Bu kuşa, AK nüshasının dışında diğer hiçbir nüsha yer vermez.

Hikâyede bir teşbih unsuru olarak adı geçen kuşlardan birisi de “Naîm Kuşu”dur. Denizden çıkan canavarın cismi Naîm kuşuna benzemektedir.

Nazar itdüm ben anuñ a‘ zāsına

Ĥayrān oldum baķdum anuñ tenine

Başı arslan başına beñzer anuñ

Ayağı ayağına arslanuñ

Beñzerdi cismi na‘im kuşuna

Kāfir olur şek iden Ĥaķķ işine

Balık arķasına beñzer arķası

Ben didüm kim ey canāvarlar ħāşı (S: 86b-87a/684-687)

4.6.4. Köpek/Kelp

Hikâyede köpek temsîli bir olayla yer almaktadır. Temîm, yolda karnında enikleri üren bir köpek görür. Bu köpeğin haline bir anlam veremez.

¹³¹ Bu azap sana lâyıktır, lâyık. Kıyame Sûresi, 34. ayet, Diyanet işleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s.577.

Geçdüm andan bir ite yolum irer
Karnı içinde enikleri ürer (S: 120b/958)

Temîm, bir süre sonra bu gördüklerini Hızır'a anlatır. Hızır, bu köpeği ve karnında üren enikleri, açıkça günah işleyen ve kızlarını zinaya teşvik eden kimseler olarak yorumlamaktadır. Zamanı geldiğinde evlatların anne babalarına asi olacaklarını, onları beğenmeyeceklerini ve onların kalplerini kıracaklarını, söyleyerek köpek ve eniklerini sembolik unsurlar olarak yorumlar.

Geçüp andan ol ite kim irdüñüz
Enükleri karnı içinde ürür gördüñüz

Muştafa didi ki bir zamân gele
Müfsid işler anda âşikâr ola

Kim analar kızın kâtibinden yiye
Kızlarını işledeler zînâya

Zaman gele oğullar atasına
Diyeler dağı kızları anasına

Siz ebsem oturun biz yeg bilürüz
Cevâbımız size budur kılurız

Bu sözi işidicek ola ğam-nāk
Ata ana gözlerin ola nem-nāk (İ: 32a-b/1169-1174)

4.6.5. Aslan

Temîmü'd-Dârî hikâyesinde hem bir teşbih unsuru olarak hem de gerçek anlamıyla kullanılmıştır. Temîm gurbette ormanda yürürken karşısına daha önce hiç görmediği bir canavar çıkar. Bu canavarın göğsü aslan göğsüne benzemektedir.

Gögsi arslan gögsine beñzer aṭa
Ḳarnınıñ altı beñzer daḥı ata (İÜ: 16a/553)

S nüshasında ise bu canavarın başı aslan başına ve ayağı aslan ayağına benzetilmektedir.

Başu arslan başına beñzer anuñ
Ayağı ayağına arslanuñ (S: 86b/686)

Aslanlar, hikâyede aynı zamanda Hz. Süleyman'ın cesedinin bulunduğu sarayın kapısında görevlendirilmiş hayvanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ḳapuyı finduḳ ile bir kez urur
Açılır ḳapu içerü girür

Baña daḥı dir ki girsen yarā
Ben didüm kim gireserem ne çāra

Bir kez olur āḥir ölmek öleyim
Ben bu miḥnetlerden emîn olayım

Girdüm anda iki arslan görürem
Ol öñümce ben ardınca yürürem

Bunu gördüm arslana ḳarşı gider
Ol iki arslan ḥamle ider (S: 97a-b/767-771)

4.6.6. Balık/Mâhi

Edebî eserlerimizde genellikle deniz ve dalga ile birlikte anılır ve dünyanın öküz ve balık üzerinde olduğuna dair hadis rivayetleri bulunmaktadır. Temîmü'd-Dârî

hikâyesinde balık, hem teşbih unsuru olarak, hem olağanüstü bir varlık olarak hem de Yunus Peygamber vasıtasıyla bir telmih unsuru olarak anılmaktadır.

Manzum nüshalarda bulunmayan ancak AK nüshasında yer alan balık olağanüstü özelliklere sahip bir balıktır. Temîm, cinler âlemindeki yolculuğunda çok güzel bir şahısla karşılaşır. Ondan ekmek ve su alır. Üç gün o şahsın yanında kaldıktan sonra o hub suretli şahıs Temîm'e bir balık verir. Bu balıkta dünyada var olan bütün lezzetler bulunmaktadır.

“ol ħub ŧūreti temāŧa kıldım baña bir etmek virdi yedim andan lezīz ta‘ām yedüġim yoġ idi ŧu diledim baña bir çeŧme gösterdi ve erdim içdim ħardan savuħ sudan aħ baldan tatlu diñlendüm abdest alup geldim ol yigit ile namāz kıldım üç gün anda ħaldım önüme bir balıħ koydı eyitdi cihanda ne lezzet var ise bunda mevcuttur” (AK: 8b)

Teşbih unsuru olarak ise denizden çıkan canavarın arkası/sırtı balık sırtına benzer.

Balık arkasına beñzer arkası

Ben didüm kim ey canāvarlar ħāŧı (S: 86b/687)

Hikâyede, balık ayrıca, Hz. Yunus'un balık tarafından yutulma hadisesinin hatırlatılması amacıyla kullanılmıştır.

Yūnus oħur balıħ içinde anı

Ĥalāŧ eyler ol kerem ıssı ġanı (B: 45a/1135)

4.6.7. Eşek/Hasase

Hikâyede sadece AK nüshasında adı geçen Hasase, Deccâl'in eşegi olarak anılmaktadır. *“ol otlayan deccalîñ eşegidür adı Ĥasase'dür”* (AK: 9a).

Ayrıca Temîm karşılaşmış olduğu cin taifelerini anlatırken bir taifenin de eşeklere benzediğini ifade eder.

Bir tã'ife daĥı eşekler gibi

Bunların içinde gördüm yâ ‘Alî (İÜ: 9a)

4.7. Halk İnanışları/Dinî İnançlar/Toplumsal Normlar

Klâsik hikâyelerimiz, asırlardan beri halkın duygu ve düşüncelerini, özlemlerini, isteklerini, korkularını ve mutluluklarını, dolayısıyla milletin zengin kültür değerlerini yansıtan ürünlerdir. Her toplumda bireylerin tutum ve davranışlarını belirleyen, nasıl giyineceğimizden, nasıl yiyeceğimize ilişkin çeşitli normlar vardır. Hikâyelerde, halkın olaylar karşısındaki duruşu, toplumsal kontrolü sağlayacak halk normları, halkın yaşayış düzeni ile ilgili inançlar, gelenek ve görenekler açıkça görülebilmektedir. Bu sebeple hikâyeler, halkın millî özünü ve değerlerini taşıyan, toplumsal inanç ve yaşantılarını yansıtan temel eserlerdir. Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde geçen bazı öğretiler, din temelli birçok inanç, bazı küçük değişimlere uğrasa da zamanla halkın bir yaşam tarzı, kültürü ve geleneği haline gelmiştir. Nitekim bu hikâyeler, asırlardan beri kitleler tarafından okunmuş ve pek çok insan hikâyelerden etkilenmiştir.

Temîmü’ d-Dârî hikâyesinin tüm nüshaları dikkate alınarak bu hikâyelerde geçen toplumsal inanç ve normlarla ilgili hususlar maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

1. Damda yatan kimse bir çizgi çizmeli ve Kur’andan bazı ayetler okumalıdır. Böylece cin ve şeytan gibi varlıklardan korunmuş olacaktır.
2. Üstü açık ve kırık bardaktan su içmek doğru değildir, nitekim kırık bardaktan cinler su içmektedir.
3. Akşam yatarken kapılar kapalı tutulmalıdır.
4. Gece aile fertleri birbirlerine şakayla dahi olsa korkutucu sözler söylememelidir.
5. Gece uyurken ışık açık bırakılmamalıdır. Aksi halde açık olan ışıktaki cinler sohbet etmektedir.
6. Çöplük alanlara dikkat edilmelidir. Cin ve şeytanların duraklarıdır.
7. Ev süpürüldüğü zaman, süprüntüler evde tutulmamalıdır.
8. Olgunlaşmamış meyve dalından koparılmamalıdır.

9. Koğuculuk yapmaktan uzak durulmalıdır.
10. Bir mezarla karşılaşıldığı zaman mezarın üzerine basıp geçmek sakıncalıdır.
11. Başkasının eşine kötü gözle bakılmamalı, bakıp da Allâh'a asi olunmamalıdır.
12. Gece çıplak yatılmamalıdır.
13. Besmelesiz yiyip içilmemeli ve besmelesiz bir işe başlanmamalıdır.
14. Evler temiz tutulmalıdır.
15. Tırnak keşiği evde tutulmamalıdır.
16. Soğan ve sarımsak kabukları yerlere atılmamalıdır.
17. Karanlık hamam ve evlere girilmemelidir.
18. Çocukların akşam vakti oynamaları için dışarı çıkmalarına izin verilmemelidir.
19. Cevüz ağacı ve pınar üstlerinde uyunmamalıdır.

Yukarıda tavsiye edilen şeyler, hikâye metinlerine göre Hz. Muhammed'in (sav) sahabeye tavsiyeleridir. Dolayısıyla bu tavsiyelere uyanlar ihsan ile karşılaşılır. Karşı çıkıp isyan edenler ise cehennemde ebediyen kalacaklardır.

Bir vaşiyyeti budur anuñ bize
Tamda yatan kişi bir çizi çize

Oğuya bir iki âyet Kur'ânı
Hağ Te'âlâ mañfuz eyleye anı

Bir dağı bardağ şınık olsa kişi
İçmesün şu şeytanuñ oldur işi

Pes şınık bardağdan cinniler içer
Her ki mü'min olsa ol işden kaçır

Bir dağı ağışam olıcak kapuñuz
Evde olun dir anı siz yapınız

Bir dağı ęorkulu sözler dile
Ağmanuz dir ziyān ola kim bile

Söyleyicek Tağrı zıkrin söyleñüz
Tesbıh u tehlil ile cān toplañz

Bir dağı yatıcak yanar ęıraq
Ęomanuz dir cinniler eylerler turağ

Sen yatıcak Őohbeti bunlar ęılır
Pes kişiye firŐatı anda bulur

Őeyāfinler anda becid oturur
UŞlu kişi ol zibil götürür

Bir dağı ev süpürücek splñ
Ęomamaę gerek ev içinde bilüñ

Bir dağı bir yār yāre gine
Virmeye ęoręıyı kenhel üstüne

Ol dağı hem yavuz iş yine olur
Tut diseñ tatar al diseñ alur

Bir vaŐıyyeti dağı budur bize gine
Her ki yolda uğrar ise ekine

Geçmesün aręurısından ekinñ
Gesn var ise gönlünde kinn

Kim geçerse incelenr belderleri

Mü'mîn olan her işe gerek arı

Bir vaşiyyeti dağı budur bize
Baliğ olmadık yemişi kim üze

Tamām olmadın ağaçdan üzmege
Ol günāh baħrına girüp yüzmege

Bir vaşiyet dağı budur bize
Her ki yürüye kendüzin göre

Yaşlanup kendüzin özin bezer
Ancıleyin kişiden Tañrı bezer

Bir vaşiyeti dağı budur ey hoş kişi
Dāima қovculuқ olmasun işi

Қovcılıқ yavuz iş olur yarā
İki cihānda olur yüzi қara

Bir vaşiyet dağı budur yine
Bir kişi yolunda erse yerine

Başmasun ol sinnin üstüne dağı
Kim başarsa öz göziñ başar ağı

Bir vaşiyeti budur dağı yine
Bir kişi bir kişiniñ helāline

Göricек aña baқmañuz
Ҳarf-i āyetin sözün biraқmañuz

Muṣṭafā vaṣiyyeti budur bize
Her ne kim iderse aña göre bulur cezā

Ḥayr idenler ḥayr ile iḥsān bulur
Şer idenler ṭamuda ebed ḳalur (B: 9a-10a/195-222)

AK nüshasında, evleri temiz tutmanın önemi, eve güzel kokular sürmek gerektiği ve tütsü yapmanın önemi, yerlere soğan ve sarımsak kabuklarının atılmaması gerektiği, cevüz ağacının dibinde pınarların üzerinde uyumanın sakıncalarına da değinilmiştir. *“amma yā emīre’l-mü’omīnīn ve yā ḥāzır cemā’at zinhār u zinhār evünizi mezbele itmen süpründi çıkarıñ pāk ḳoḥular ile tütsi eyleñ tırnaḳ kesigini ve yumurta ḳabuḡunu ve soğan ve sarmısaḳ ḳabuḡunu ayaḳ altına dökmen cevüz ağacı dibinde ve pınar üzerinde uyuman esbāb ile ḳaranlık ḥamama ve ḳaranlık eve girmen ve oḡlancuḳlarıñız aḥşam vaḳtinde taşrada oynamaḡa ḳomañ”* (AK: 10a)

Hikâyede geçen bir diğerk inanış ise her işe Allāh’ın ismiyle başlamak gerektiğidir. Hz. Peygamber’in de bu konuyla ilgili hadisleri bulunmaktadır. *“Bismillahirrahmānirrahim ile başlamayan her iş bereketsizdir, devam etmez ve köksüzdür.”*¹³² Nitekim Temīm, besmeleyi terk ettiğiki için cinler tarafından kaçırılmıştır. *Muḥammed Muṣṭafā ṣallallāhu ‘aleyhi vesellem’in şehrinde Besmele-i şerīfe terki sebebi ile beni bir div ḳapdı bunda getürdi bu ḳavme esir oldum* (AK: 3a)

Hikâyenin başka bir bölümünde ise cinlerin yiyeceğinin besmelesiz saklanan yiyecekler ve namaz kılmayan kimselerin yemekleri olduğu ifade edilir. *“ādemiler evlerinde besmelesiz şaḳladuḡı yiyecegi yerler bī-namazlarıñ ta‘āmını yerler”* (AK: 10 a) Nitekim bu konuyla ilgili Hz. Peygamber (sav): *“Gerçek şu ki şeytan, Besmele çekilmeyen yemeğiki benimseyerek kendi hakkı sayar.”*¹³³ buyurmuştur.

Manzum ve mensur nüshaların neredeyse hepsinde Allāh’ın adıyla işe başlamak gerektiğiki tavsiye edilir.

¹³² Müsned C.II. s. 259

¹³³ Müslim eşribe 102, Ebû Dâvûd, et’ime s.15.

Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızkı kısmet eyledi kıamumıza (İÜ: 1b/1)

Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızk maıksüm eyledi kıamumıza (S: 1b/1)

Evvel Allāh idelüm kim ol bize
Rızkı kısmet eyledi ol cümleye (B: 1b/1)

Hikâyede insan hayatını yakından ilgilendiren bir hususa daha dikkat çekilmiştir. Kim eşine yakınlık gösterirse hemen gusül abdesti alması tavsiye edilir. Aksi halde yanında yatanlardan birisinin de şeytan olduğuna dikkat çekilmiştir.

Her kim helâline yakınlık ide
Yatmasun ol gine illā gusl ile

Didigümüz gusl ile oldur yanı
Tâzekarlık eylesün ol dem anı

İllā gusl vâcib oldı bilesin
Cehd edüben daıı gusl kılasın

Yatmasun şeytan anuñ yanına
Dirülürler ģarb ururlar cānına (İÜ: 6b/198-201)

4.7.1. Sabır/Gurur ve Tevekkül İle İlgili Tavsiyeler

Hikâyede insan hayatını yakından ilgilendiren ve İslâm inancının da sıklıkla tavsiye buyurduğu sabır, gurur ve tevekkül ile ilgi tavsiyeler yer almaktadır. Felah ve kurtuluşun temel şartlarını açıklayan Kur'an, ilk olarak sabırlı olmayı, sabır yarışında düşmanları geçecek bir dayanıklılık göstermeyi istemektedir. "Ey iman edenler!

*Sabredin, sabır yarışında (düşmanlarınızı) geçin*¹³⁴ Âyet-i kerîme, kurtuluş ve mutluluğun en başta gelen şartının sabır olduğunu, imtihan ve sıkıntılara sabırla göğüs germesini bilmeyenlerin başarıya ulaşamayacaklarını açıklamaktadır. Kısacası, zafer ve başarı, gösterilecek sabra bağlıdır.

Hikâyenin sonunda da bu doğrultuda müellif, tavsiyelerde bulunmaktadır. Kişi darlığa düşünce sabr ederse Allâh onun sıkıntısını giderir, sabredenler mala ve mülke erişir ve sabreden kullarını Sabûr olan Allâh sever.

Bir kişi tarlığa düşer şabr ide
Allâh anuñ müşkilini hal ide

Şabr ile irür erenler devlete
Mansube u māl mülke ni' mete

Şabr ideniñ müşkil işleri biter
Şabr ile her kişi maşşuda yiter

Şabır iden kullarını sever Şabûr
Şabr idenüñ ola menzil-gâhı nûr (İÜ: 33b/1216-1219)

Hikâyenin başlarında ise Temîm'in eşi Hz. Ömer'e gelerek Temîm'i yitirdiğini, yıllardır bir haber alamadığını ve artık bir yiğitle evlenmek istediğini anlatır. Hz. Ömer ise bir yıl daha sabretmesini tavsiye eder.

Hayli müddetdür güyerem ben aña
Ne haber geldi ne bişey baña

Dağı şabırım kalmadı kim neyleyem
Sen var iken hâlüm kime söyleyem

¹³⁴ Ali İmrân Suresi, 3/200.

Dilerüm benüm hālüm göresen
Beni bir kişiye dağı viresen

Gele baña mūnis ola otura
Yemege bir pāre etmek getüre

Yiyelüm oğlançuklarum ile bile
Kılmayam ayruķ faķirlikden gele

‘Ömer anı işidicek neyledi
Döndi ol ‘avrata gör ne söyledi

Eydür ey ‘avrat hālāyık tır üri
Yüri bir yıl şabr eyle geri

Kim bile bir yılda helālūñ gele
Revā degül kim seni ayruķ ala

Çıkdı ‘avrat yine evüne gider
Varup çün bir yıl şabr ider (S: 6b-8a/39-47)

Kadın yaklaşık yedi yıl beklediği halde eşinden bir haber alamaz ve Hz. Ömer’e gelerek, yedi yıldır sabredip beklediğini ancak bir haber alamadığını dile getirir.

Bir nice yıl gördi ol nigār
Yedi yıl tamām olunca rūzigār

Gelmez eri yedi yıl tamām olur
Yine ‘Ömer katına varur tırur

Geldi eydür yā hālīfe nideyüm
Yedi yıl oldı nice şabr ideyüm

Gitdi şabrum almadı hi fermānum
Derd ile yandım gr nmez dermānum (S: 6b-8a/49-51)

Hikāyede, uzak durulması istenen hususlardan birisi de gururdur. Kur'ān-ı Kerīm'de birok yerde Allāh Tealā yeryüzünde gururlanıp kibirlenenlerin hidayete eremeyeceğini ifade etmiş, bb rlenerek y r yenleri sevmediğini bildirmiştir. *“Hani meleklerle; Ādem iin saygı ile eğilin demiştik de iblis hari bütün melekler saygı ile eğilmişler, İblis (bundan) kaınmış, büyüklük taslamış ve kāfirlerden olmuştu.”*¹³⁵ Hikāyede de Kur'ān-ı Kerīm'e telmihte bulunularak gururlu olan kimsenin rehberinin şeytan olduğu, insanın aslının topraktan olduğu ve onu yoktan var edenin Allāh olduğu dile getirilir.

Kibrle tekebbürlük idene delil
řeytān olur ılar şöyle zelil

O ki yaraşur tekebbürlük aa
Tā kim oldu olısar  nden ş na

Cümlesini muşavver eyledi
Ādemiler yoğ iken var eyledi

Sen tekebbürlük gönülden götür
Muřtafāya řalavāt ok getür

C mlem zi aşlı topradan şudan
Pes tekebbürlük eylemek neden

‘Ucb ideni delili řeytān olur
Aa uyan işi tuęyān olur (T: 40a/1097)

¹³⁵ Bakara Suresi, 2/34.

Hikâyede üzerinde durulan kavramlardan birisi de “Tevekkül”dür. Temîm’in karşılaşmış olduğu Murg-ı İshak-ı Nebî, Temîm’e bazı tavsiyelerde bulunur. Bunlardan birisi de onun tevekküllü bir kul olmasıdır. Ona göre tevekküllü olanın hiçbir işi zayi olmaz. “*Hağ ta’ālaya tevekkül eyle tevekkül olanın işi zāyi’ olmaz*” (AK: 4b)

4.8. Hikâyede Mekân

Anlatma esasına dayanan metinlerin temel unsurlarından birisi de şüphesiz mekânlardır. Klâsik hikâyelerimizde mekân bir taraftan soyut bir özellik arz ederken diğer taraftan da olayların gerçekleştiği ortamı ve kahramanların sosyal hayatını yansıtmak için kullanılmıştır. Klasik hikâyelerimizde gösterge tekniğinden ziyade anlatı tekniği ön planda olduğundan mekâna ait tasvirler belli nesnelere sınırlı kalmış ve işlevsel bir özellik taşımamıştır. Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde mekân, genellikle Temîm’in cinler tarafından kaçırılışından sonra farklı bir mekândır ancak hikâyede zikredilen mekânlar da genellikle somut dünyada karşılaşılabileceğimiz mekânların özellikleri ile benzerlik arz etmektedir. Temîmü’ d-Dârî hikâyesi, geleneksel olarak yayılmış olan ve toplumun hayal gücü etkisiyle biçim değiştiren ve alegorik bir anlatımı da olan hikâyeye olduğundan, hikâyede kahramanların ait oldukları sosyal tabaka, mevki ile mekân arasında sıkı bağlantıların kurulmasına neden olmuştur. Cinler âleminde de cinlerin bir meliğinin bulunması, sarayları, zindanları ve kölelerinin varlığı mekân-mevki ve insan ilişkisi açısından somut bir örnek teşkil etmektedir. Bununla birlikte Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde mekân, olayların teşekkülünde çok belirgin bir rol oynamaktadır. Temîm’in kaçırılmadan önceki ve kaçırıldıktan sonraki mekânlar, sevdiği eşi ve çocuklarına kavuşabilmesi noktasında engelleyici ya da birleştiricilik özelliğine sahiptir. Cinler âlemi Temîm için “engelleyici” bir mekândır. Temîm, evünün yetmiş yıllık uzaklıkta bir yol olduğunu, denizler, dağlar aşıldıktan sonra ancak varılabileceğini işittiğinde bir engellenme psikolojisi ile büyük bir üzüntüye kapılır.

Sulţān eydūr yā Temīm ilūñūze
Ne kadar yıllık yoldur eydūñ bize

Ben didüm ki ey şāhım ne bilürem

Bilmezem ben nice haber virürem

Sulţan eydür yetmiş yıllık yoldurur
İllâ zaĥmet ile meşak at yoldurur

Gice gündüz durmadan gitmek gerek
Andan ol menzili ne irmek gerek

Nice de izler daĥı geçer kişi
Andan irür  s n olursa işi

  n işitdüm anı candan bezerem
Bir uĥurdan  m dimi üzerem (  : 12a)

Mek n aynı zamanda birleştirici bir özellik taşır ve kahramanın ruh dünyası üzerinde önemli etkilerde bulunur. Tem m Hızır'dan bir bulut vasıtasıyla yeniden kısa süre içerisinde ev ne gideceğini duyduğunda çok sevünir.

 ll  şöyle ş d olur c num
 ayĥulardan feraĥa döner c num

Eydürem a a ki bi-Ĥak -ı  an 
Kim bu menzile yitirdi ol seni

Dilerem kim ba a delil olasın
Menzilime iledesi n alasın

Döndi eydür il n ze yıl nice
Yitmiş yıllık gündüz gice

 ll  ĥoř tut g nli ni seni alam
G z açup yumunca il ne şalam

Bunuñ ile şöylesirken ben yarā
Anı gördüm bir bulut geldi kıara (S: 131b-132a)

*“Mekân, bir kurmaca metinde olayın geçtiği yerdir. Mekân modelini yaşadığımız dünyadan (ev, mescid, çarşı, şehir, deve, at, otobüs, uçak, işyeri, sokak vb.) alacağı gibi tamamen muhayyel de olabilir.”*¹³⁶ *“Mitlerde mekân kavramı ikiye ayrılır. Bunlardan birincisi: ‘Kutsal’ olanla ilişkili ve bu nedenle ‘kutsal’ kabul edilen mekânlardır. Mitlerdeki kutsal mekân başlangıçta yaratılışla ilgili olduğu için çevresine de bu yönde bir anlam kazandırma işlevüne sahiptir.”*¹³⁷ Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde kutsal mekân anlayışı öncelikle insanoğlunun yaşadığı âlem/dünya ve içerisindeki kutsal mekânlar; bir de cinler âlemi ve içerisindeki kutsal mekânlar olmak üzere ikiye ayrılır. Bu mekânların dışında geniş mekân ya da dış mekân adı verilen, olayların gerçekleştiği şehirler, dağlar, denizler, ormanlar yer almaktadır. Dar mekân/iç mekân¹³⁸ olarak ise Temîm’in evü, mescidin içi, Temîm’in karşılaştığı sarayların içi, cennet behçesi gibi mekânlardır.

Temîmü’ d-Dârî hikâyesi de bir kutsal mekânda başlar ve yine aynı kutsal mekânda sona erer. Bu mekân Hz. Peygamber’in mescidi olarak bilinen Mescid-i Nebevî’dir. Temîm’in eşi Temîm’in kaybolup uzun yıllar gelmeyince durumunu anlatmak için Halife Ömer’in yanına gider. Hz. Ömer’in bulunduğu şehir Medine’dir, mekân ise Mescid-i Nebevî’dir. Burada mekân, sadece ibadet edilen yer olarak işlev görmez, devletin yönetildiği yer ya da bir olayın hükme bağlandığı mahkeme olarak da işlev görmektedir.

Bir hikâyetden bize virdi haber

Muştafânîñ mescidi içinde ‘Ömer

Çağırır kim müste‘ân itdüm Hakkā

Ey halife-i zemîn u zü’l-bekā

¹³⁶ Ali İhsan Kolcu, **Öykü Sanatı**, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara 2005, s.23.

¹³⁷ Artun, age., s. 363.

¹³⁸ Bk. Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2005, s.134.

Meger ‘Ömer anıñ ünin işitdi
Virdi destür aña içerü girdi

Girdi ‘ avrat yire urdı yüzünü
‘Ömere arz eyledi kendüzünü (İÜ: 2a/20-27)

Temîm’in cinler tarafından kaçırılması ile birlikte somut mekândan soyut mekâna yani bizim gözle göremediğimiz bir mekâna geçiş yaşanır. Bu mekânlar ve bağlamları şu şekilde sıralanabilir.

4.8.1. Zâr/Aze Adası

Hikâyede Temîm’i kaçırın cin onu Zâr adı verilen bir adaya götürür. Bu ada beş kat yerin altında ve içerisi kâfir cinlerle doludur. Hikâyede Zâr adası ile ilgili herhangi bir tasvire yer verilmemiştir. Temîm bu cezîrede üç yıl kalır ve çok sıkıntılar yaşar.

Tâ beşinci yire degin yitürür
Bir mu‘zzam cezîreye getirür

Zâr idi ol cezîreniñ adı
Vir şalâvat kim bilinesün dadı

Ol cezîrenüñ içi cinler tolu
Biri bilmez nicedür İslâm yolu

İçlerinde yok Tañrı bilür kişi
Ne ulu ne kici ne erkek ve ne dişi

Cümle şeytâna tâbi‘dür ey dede
Kimisi puta tapar kimi oda (B: 11a-b)

T nüshasında bu adanın ismi Aze olarak geçmektedir.

Tā beşinci yire degin yitürür
Bir mu' azzam cezîreye getürür

Aze idi ol cezîre'niñ adı
Vir şalâvat kim biline söz dâdı

Ol cezîre cinnîler ile tolu
Biri bilmez kaçdır İslâmiñ yolu (T: 10a)

4.8.2. Dâris/Dâre Dağı

İÜ nüshasında Dâre dağı olarak geçmektedir¹³⁹. Temîm, cinler âleminde bir keşiş ile karşılaşır. Keşiş Temîm'i denizin öbür yakasına götürmeleri için gemicilere teslim eder ve gemi batar. Temîm bir tahta parçasına yapışarak Dâris dağına ulaşır. Bu dağı Hz. Peygamber miraca çıkarken görmüş ve sahabelere haber vermiştir. Bu dağın bir ucu yedi kat yerin altına ulaşmaktadır. Oraya varan gemi suya gark olmakta ve kurtulan kimse olmamaktadır.

Öñüme baqdım görürem ey hoca
Bir mu' azzam tağdurur yavlağ yüce

Dâris imiş ol tağın adı dağı
Görmemişiem ancılayın tağ dağı

Çıkıcağ mi' rāca peygamber anı
Görmüş ol bize haber virdi anı

Andan işitdüm bu tağıñ hâlini

¹³⁹ İÜ: 19a.

İtdiler taşdıķ cümle resûl kavlini

Yedi kıat yer altına deĝin ucı
Zulmete deĝin erişmiş bir ucı

Anda varan gemi ĝarķ olur imiş
şanma varan diri kıurtulur imiş (B: 26b)

4.8.3. Cezîre/Ada

Her tarafı su ile kaplı olan kara parçasıdır. Hikâyede Temîm'in sık sık uğradığı mekânlardan birisidir. Bu adaların birkaçı dışında diĝer adaların isimleri verilmemekte sadece “cezîre” olarak ifade edilmektedir. Hikâyelerde “*kapalı mekânlar daha çok ruh çözümlmelerine zemin hazırlarken, açık mekânlar daha ziyade aksiyonu gerektiren yerler olarak öne çıkarlar.*”¹⁴⁰ Hikâyede Zâr adı verilen adada kâfir cinler yaşarken “Cezîre” olarak anılan yerde ise Müslüman cinler yaşamaktadır ve bu cinlere “Benî Amû” kavmi denilmektedir.

Cinnîler var bir cezîrede yara
Benî ‘ Amû kavmi dirler anlara

Beni ‘ Amû ibn-i ‘ Abbasdur didi
Ol cezîredeki melikin adı

Yılda bir kez gelür ilimüzi
Urur kırar kıomaz birimüzi (T: 11b)

Hikâyede bir cezîreden daha bahsedilmektedir. Hz. Süleyman'ın yüzüğünü almak isteyen cin çok hoş suretli bir genç olarak Temîm'in karşısına çıkar ve onunla dost olduktan sonra yere yatıp debelenir ve kuş olup Temîm'i yanına alarak bir adaya giderler.

Bir cezîreye beni çün yetürür

¹⁴⁰ Kolcu, age., s. 24.

Aşağa or kendü dahı oturur

Sevünürem çünkü yerü görürem

Muştafāya çok şalavāt virürem (İÜ: 14b/494-495)

Temîm, hikâyede bu adayı tasvir eder: Yeşil bir yolda yürür, her taraf çayır ve çimendir; ortalıkta daha önce hiç görülmemiş canavralar otlamaktadır.

Endişeye ğark oluben yürürem

Bir çemene irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen anda görklü yirler

Gönlüm anda bir dem eglenmek diler

Arķun arķun anda girdim yürüdüm

Bir canavar anda otlar görüdüm

Görmemiş ol şekilde canavar

Ne hod kimse gördü ne mişli var (İÜ: 16a)

4.8.4. Irak

Klasik eserlerde mekân ve eşya, genellikle insanın yaşadığı ortamı belirleyen bir çevre niteliği taşır. Hikâyede Irak, sadece isim olarak geçmekte, dekoratif, iç ya da dış mekân olarak anılmamaktadır. Hızır, Temîm'i evüne ulaştırması için bir buluta teslim edecektir. Sırayla üç bulut gelir. Bunlardan birisi de Irak'a gideceğini, Allâh tarafından yağmur yağdırıp seller akıtarak türlü nimetlerin yetişmesine vesile olmak için görevlendirildiğini söyler.

Yigit eydür ol kerem issî Ğanî

ankı iqlîme viripdir seni

Bulut eydür kim beni arz-ı  Irak

Viripdir yağmur yağa siller aķa

Yeryüzinde dürlü ni' metler bite
Ki mü'minler ķavi olar tã' ata

Aña daķı yigit eydür ki yüri
Ol gidicek bir bulut geldi geri (S: 133b-134a)

4.8.5. Kaf Mülkü

Klâsik metinlerimizde “Kaf Dağı” olarak geçmektedir. “Efsaneye göre Ye'cüc, Me'cüc, Anka, cinler, şeytanlar bu dağın arkasındadır. Masallarda çok anılır. Ejderha, melekler tarafından bu dağların arkasına atılmış... İsrâiliyattan olmak üzere bu dağın ucu, dünyanın altında bulunan kayaya değermiş ki zelzelelerin kaynağı burasıymış. Tasavvufta Kaf Dağı mürşid-i kâmilin vücududur.”¹⁴¹ Temîm'in karşılaşmış olduğu Dâris adı verilen dağın özellikleri kaynaklarda verilen bilgilerle benzerlik erzetmektedir.

Yukarıda da zikredildiği gibi, Temîm, cinler âleminde bir keşiş ile karşılaşır. Keşiş Temîm'i denizin öbür yakasına götürmeleri için gemicilere teslim eder ve gemi batar. Temîm bir tahta parçasına yapışarak Dâris dağına ulaşır. Bu dağı Hz. Peygamber miraca çıkarken görmüş ve sahabilere haber vermiştir. Bu dağın bir ucu yedi kat yerin altına ulaşmaktadır. Oraya varan gemi suya gark olmakta ve kurtulan kimse olmamaktadır.

Öñüme bağdım görürem ey hoca
Bir mu'azzam tağdurur yavlaķ yüce

Dâris imiş ol tağın adı daķı
Görmemişim ancılayın tağ daķı

Çıķıcaķ mi' rãca peygamber anı

¹⁴¹ Pala, age., s.248.

Görmüş ol bize haber virdi anı

Andan işitdüm bu tağîñ hâlini
İtdiler taşdıķ cümle resûl kavlini

Yedi kat yer altına degin ucı
Zulmete degin erişmiş bir ucı

Anda varan gemi ğarķ olur imiş
Şanma varan diri kırtulur imiş (B: 26b)

Hikâyede Temîm Deccâl ile karşılaşır ve Deccâl, Temîm'e kim olduğunu sorunca Temîm, Medine şehriden geldiğini, Hz. Peygamberin arkadaşı olduğunu ve Kaf mülkünü baştan sona dolaştığını ifade eder.

Ben direm kim Medine şehrümdürür
Ol Muḫammed Muştafa yârimdürür

Ben onun aşḫâbıyam yol ezmişem
Ser-te-ser kıf mülkin ben gezmişem (İÜ: 26b)

4.8.6. Kasır

Köşķ anlamına gelen kasır, hikâyede cennet olarak tasvir edilmektedir. Açık mekân olarak anlatılan köşķ, Kur'ân-ı Kerîm'deki cennet tasvirleri ile benzerlik göstermektedir. Hikâyede cennet köşķü şu şekilde tasvir edilmiştir. Duvarları altın ve gümüş, kapısı altın kilitle kilitlenmiş ve üzerinde zümrüt ile yazılı bir dua yer almaktadır. İçeride altın ve gümüşten yapılmış köşķler, kapılarında sündüs ve istebraktan yapılmış perdeler yer almaktadır. İçeride ayrıca başsız gövdeler ve gövdesiz başlar görür. Köşķlerde elbiseleri sündüsten yapılmış genç kızlar ve erkekler karşılıklı oturmuş sohbet etmektedirler. İçeride ayrıca çeşit çeşit ırmaklar ve çeşit çeşit yiyecekler bulunmaktadır.

“kaçdım bir gün ve bir gece gıtdım bir ulu kaçra irişdim bir kirici altun ve bir kireci gümüş küngüreleri cevâhirden iki kanad üzere bir kapusı var altun kilidi urulmuş ve kapu üstünde zümrüd ile yazılmış “Lā ilāhe illallāh Muḥammed Resūlullāh Lā ilāhe illallāh Ādem şafiyyallāh Lā ilāhe illallāh İdrīs refi‘ullāh Lā ilāhe illallāh Nuḥ neciyyullāh Lā ilāhe illallāh İbrāhim ḥalīlullāh Lā ilāhe illallāh İsmā‘il zebīḥullāh Lā ilāhe illallāh Ya‘kūb isrāīlullāh Lā ilāhe illallāh Yūsuf şiddīkullāh Lā ilāhe illallāh Mūsa Kelīmullāh Lā ilāhe illallāh ‘İsa rūḥulāh Lā ilāhe illallāh Muḥammed Resūlullāh ve ḥabībullāh altı yanında yazılmış ki her kim kufli açmak dilerse bu tehlilleri okusun kufli açılır ben daḥi bu tehlilleri okudum kapu açıldı içerü girdüm vaşfa gelmez nesnelere gördüm altundan ve gümüşden yapılmış kaşırklar kapularında sündüs ve istebrağdan perdeler aşılımış bir perde gördüm içerü girdüm bir büyük öğürdüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar kana bulaşup yaturlar kimi koca ve kimi yigitler ileri yürüdüm taze kızlar ve oğlanlar karşı karşı tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libasları sündüsten ve ırmağlar gördüm akar kenarında mâideler dürlü dürlü ni‘metler ve çok vaqt idi ta‘am yememişdim oturdum yedim” (AK: 7b-8a)

B nüshasında ise kısır şu şekilde anlatılmaktadır:

Girdim ol kaşırın içinde yürürem
Nūra batmış maşşüdlar görürem

Oturduğı döşek sündüs istibrağ idi
Yerleri hem nūra müsteğrak idi

Her biri kılıç ḥamāil çün tağar
Yârelerinden henüz kanı akar

Seyr iderler kaşır içinde şadumân
Yoldaş olmuş bunlar ile imân

Yine bir maşşüreye vardum daḥı

El urup perdesini açdum dağı

Gördüm anda bir ‘ azim ırmağ durur
Tatlu baldan levni şüdden ağıdurur

Gördüm kenarında dürlü mâide
Vardım anda nefsim virdüm ğıda

Ta‘ amin yirem şuyundan içerem
Kör olur nefsim andan giderem

Çıkmağa kapu katuna gelürem
Bir ulu mu‘ azzam arslan görürem

Geldi arslan baña hamle ider
Korğduğumdan beñzimün kanı gider

İki yanında anın iki sağır
Biri Muhammed adı biri Qadîr

Oğudum anı şalavât virürem
Ğa’ib oldu gitdi arslan görürem

Geçdüm andan dağı taşra çıkaram
Hayrân olup dört yanıma bakaram (B: 39a-b)

4.8.7. Temîm’in Evi

Temîdârî hikâyesinde Temîm’in evü hikâyenin olay örgüsünün başladığı mekândır. Nitekim Temîm, cinler tarafından bu evden alınır ve cinler âlemine yolculuğu buradan başlamaktadır. Temîm’in evü ile ilgili hikâyede ayrıntılı bir tasvir olmamakla birlikte hayadı olan bir evdir. Hayad genellikle köy ve kasaba evlerinde, üstü kapalı, bir veya birkaç yanı açık sofa ya da avluya verilen addır. Temîm, avluya

gusül abdesti almak için çıkar, gece göz gözü görmeyecek kadar karanlık, yağmur yağmakta, yıldırımlar çakmakta, gökgürültüleri gelmekte ve bu gürültüden yer titremektedir.

Temīm eydür işit imdi bu sözi
Helālümdür bu benüm' ammim kıızı

Bunuñ ile yakın oldum bir gice
Gör ki netdi benim ile ol hoca

İbriķ aldım elüme tırdum uri
Hayada çıķdım ki gısl idem arı

Karāñuluķ idi ol dem gökyüzi
Duman idi görmez idi göz gözi

Hem yağardı yağmur aķardı sel
Yıldurum şaķırdı hem eserdi yel

Gürler idi gök hem ditredi yir
İşidüñ şimdi benüm hālümi dir

Tañrınıñ heybetinden kórķdı canum
Ditreteg dutdı cümle endāmum

Sen bülürisin kim ey Tañrının arşlanı
Bahādırlıķla ögerler seni

Ķatı kórķdum yā imām kıldum şaķar
Döndüm evümden yaña kıldum nazār

Ol giceniñ heybetinden tağlanur
Cigerim ağzum dilüm bağlanur (İÜ: 7b)

Bu korku ile avlunun ortasında iken duvardan yılan suretinde bir cinin çıktığını görür, yüzü simsiyah ve dişleri sarıdır.

Çorğı ile dört yaña gözüm bakar
Bir duvardan görürüm yalın çıkar

Çamaşır gözlerüm göricek anı
Dağı beter ditremek dutdı beni

Çıkar ol yalıñ içinden bir kişi
Çapçara yüzi hem şaru dişi (İÜ: 7b)

4.8.8. Medine

Hikâyenin mekânsal kurgusunun dünya ve cinler âleminde geçtiği ifade edilmişti. Dünya içerisinde ise genel olarak Medine şehri hikâyenin başladığı ve bittiği mekândır. Medine şehri hikâyede herhangi bir nedenden dolayı tasvir edilmez fakat şehir kahramanın algısında yüce bir konumdadır. Nitekim peygamberin (sav) bulunduğu şehirdir ve eşinin, çocuklarının yaşadığı şehirdir ki bundan dolayı Temîm, kendisini tanıtırken sık sık Medineli olduğunu vurgular.

Soñra didüm Medîne şehrümdurur
Ol Muḥammed Muştafa yārimdürür (S: 70b)

AK nüshasında da Medineli olduğunu ifade eder. “*neredensin ve kimiñ ümmetisin eyitdim adım Temîmdür şehrim Medinedür*” (AK: 6b).

Hikâyede Medine kutsal mekân olarak da anılmaktadır. Çünkü Hz. Peygamberin kabri oradadır. Bu sebeple “Medine-i mükerreme” olarak anılır. “*buluğ beni getürdi Medine-i Mükerreme yetürdi evüm üzerine çodı aşağı indüm bu mâcerâya uğradum*” (AK: 9b) Hikâyenin sonunda Temîm’i Hızır bir buluta emanet ederken onun hangi şehre gittiğini sorar. Bulut Medine’ye ve Hz. Rasûle, diyerek cevap verir. Medine genellikle Hz. Peygamber ile birlikte anılır. “*Hızır eyitdi çanğı tarafa gidersin*

eyitdi Medine'ye Resûle Hızır eyitdi Raḥmete mi 'azaba mı eyitdi raḥmete Hızır eyitdi bu kişiyi Medineye ilet şabaḥ namazın Hâzret-i 'Ömer radiyallāhu 'anha ile kıla bulut teḳabbul etdi" (AK: 9b)

4.9. Hikâyede Zaman

Hikâyelerde gerçek zaman ile kurmaca zaman birbirinden farklıdır. Dolayısıyla Temîmü'd-Dârî hikâyesinde de bir vak'a zamanı bir de hikâyenin anlatıldığı öykü/hikâye zamanı bulunmaktadır. Vak'a zamanı olayların geçtiği zamanı ifade eder ki bu fiktif/kurmaca bir zamandır; öykü/hikâye zamanı ise olayların hikâye edildiği zamanı karşılar. Klâsik anlatılarımızda zaman kavramı ilk zamanlara göre sonraki yıllarda işlevselliğini artırmıştır. *"Klâsik anlatıda gerçeklik boyutu ihmal edilen zaman kavramı, sonraki dönemlerde işlevsel bir konuma yükselmiştir. Geleneksel anlatıda, kurgusal zamanla dış dünyadaki zaman kavramı arasındaki bağ çok kuvvetli değildir; zaman, mekanik ve soyut bir biçimde eserlere yansır."*¹⁴² Müellifler, Temîmü'd-Dârî hikâyelerinde her iki zamanı da kullanır ancak hâkim olan zaman kurmaca bir zamandır. Müellif, kahraman anlatıcı olan Temîm'in dilinden cinler âleminde yaşadıklarını nesnel zamanda sonradan aktarma yöntemiyle yeniden hikâye etmektedir.

Temîmü'd-Dârî hikâyesinde gerçekleşen olayların vak'a zamanı da hikâye zamanı da Hz. Ömer'in halife olduğu dönemlere rastlamaktadır ve zaman kronolojiktir. Hz. Ömer'in halifeliği (M.634-644) yılları arasında olduğundan hikâyenin vak'a ve öyküleme zamanı da bu tarihlere denk gelmektedir. Çünkü Temîm bu dönemlerde cinler tarafından kaçırılmakta ve yedi yıl sonra tekrar evüne dönmektedir.

Halife Hz. Ömer bir gün mescidde oturmakta ve bir kadın onun yanına gelip eşinin kaybolduğunu ve kendisini evlendirmesini talep etmektedir. Hz. Ömer ise kadına yedi yıl daha beklemesini söyler. Hikâyenin vak'a ve hikâye etme zamanı bu yedi yıllık süre içerisinde geçmektedir. *"Rivâyet olunur ki bir gün emîrû'l-mü'mînîn*

¹⁴² Nazmi Özerol, "Nergisî'nin Meşşâku'l-Uşşâk'ındaki Bir Hikâyeyi Tahlil Denemesi" **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, s. 1768- 1779.

Hazret-i ‘Ömer rađiyallāhu anh şabāh namāzın kıilup mescidde otururdu nāgāh bir hātūn mescide girdi eyitdi yā emīre’l-mü’minīn bir erim var idi gā’ib oldı nişānı bulunmadı nafaqadan ‘ācizim ne buyurursun Hazret-i ‘Ömer rađiyallāhu anh beytü’l-māldan bir kaç akça ta‘yīn etdi erüñ gelinceye dek nafaqa eyle didi ol hātun razı olup yedi yıl beytü’l-maldan nafaqa yedi” (AK: 1b)

Yedi yıl sonra kadın tekrar Hz. Ömer’e gelerek eşinden bir haber alamadığını ve kendisine sahip çıkacak bir eş ihtiyacının olduğunu dile getirir.

“bir gün yine Hazret-i ‘Ömer rađiyallāhu anh katına geldi ve ağladı eyitdi yā emīre’l-mü’minīn şabrım kalmadı henüz gencim bir kimse gerekdür kim baña şāhiplik ide başımı örte Hazret-i ‘Ömer eyitdi çünkü yedi yıl mürür etdi erinden bir eşer zühür etmedi Seni bir ere virelim yüzün cemā’ate dutup hiç kimse var mıdır ki bu hātūnı kabūl ede” (AK: 1b)

İÜ nüshasında kadının eşini beklediği tarih biraz daha belirgin bir tarihtir. Kadın, yedi yıl, dört ay, on gün, Temîm’i beklemektedir.

‘Ammim oğlu sefere gitmişdurur
Yedi yıldır bizi terk itmişdurur

Yedi yıl dört ay on gündür tamām
Muntazıram haberi gelmez bana (İÜ: 6a)

Kadın Hz. Ömer tarafından ensardan bir kişi ile evlendirilir. Kadının evlendiği gece Temîm cinler âleminde dünyaya kendi evüne geri döner. Temîm, eşi ve Ensârî beraber Hz. Ömer’in yanına giderler ve Temîm başından geçenleri anlatmaya başlar. Vak’a Temîm’in kayb olduğu yıllarda geçen hadiseler, hikâye etme ise cinler âleminde döndükten sonraki vakittir.

Temîm’in başından geçenleri anlatmaya başlaması ile birlikte hikâyede, kozmik zaman ya da nesnel zaman adı verilen zamandan çıkılarak fiktif/kurmaca bir zamana geçiş sağlanır. Hikâyede ayrıca vak’a zamanı içerisinde değerlendirilebilecek “yıl, ay, saat, gün, sabah, akşam, gece” gibi çeşitli zaman birimleri vardır. Temîm,

kaçırıldıktan sonra cinler âleminde seyahati başlar ve O, kâfir cinlerin yaşadığı bir adaya götürülür. Burada üç yıl kalır.

Bir zamān bunlarıñla durmuşam
Uluya kiçiye hizmet kılmışam

Ṭaḫatım ṭaḫ oldı yavlaḫ yā imām
Ḳulluḫ etdüm bunlara üç yıl tamām

Bir sâ' at üç yılda rāḫat olmadum
Bu benüm gönlüme dilegüm bulmadum (İÜ: 9b)

Hikâyede ayrıca “bir gün bir gece, üç gün üç gece, dört gün dört gece ve yedi gün yedi gece” gibi kalıplaşmış zaman dilimleri de sık sık tekrarlanmaktadır.

Yedi gün yedi gice ben inerem
Gāh başım gāh ayağımla dönerem (İÜ: 15a)

Orta yerden ḫalanını götürür
Üç gice üç gün ḫatımda oturur (B: 30a)

Dört gice dört gün yürürem yā imām
Ḡuşşa ile dilemez gönلüm ṭa' ām (T: 19b)

Hikâyede “zaman zaman, bir zaman, gece gündüz, bir gün, âhir vakt, göz açıp kapayıncaya dek” gibi kesin olmayan belirsiz zaman ve sıfatları ile de karşılaşmak mümkündür.

İllā ḫōş ṭut gönliñi seni alam
Göz açıp yumunca ilüñe şalam (S: 132a)

Cinnî eydür iḫsānıñı bilürem
Gice gündüz saña du' ā kıluram (B: 18a)

Bir zamān bunlarla olmuşam
Uluya kiçiye hizmet kılmışam (S: 37b)

Ayrıca hikâyede zaman kavramı “vakt, rûzigâr, dem” gibi kelimelerle de ifade edilmektedir.

Hem benüm ‘ammim kızıdır bu nigâr
Ayrı şaldı beni bundan rûzigâr (İÜ: 6a)

Қudreti Қādirin ben ta‘zīm iderem
Geçdüm andan dağı bir dem giderem (S: 120b)

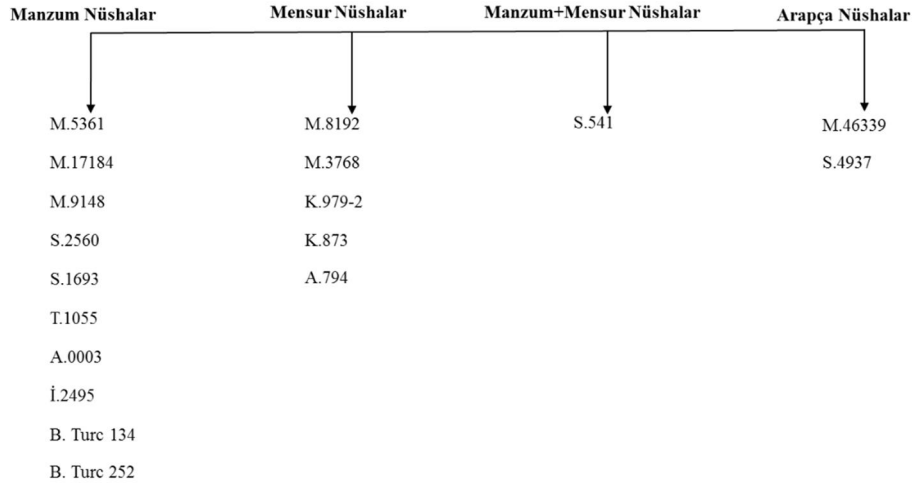
Vaqt irişdi yine gelür bize
Bizi kırarlar kılurlar ceza (B: 13a)

III. BÖLÜM

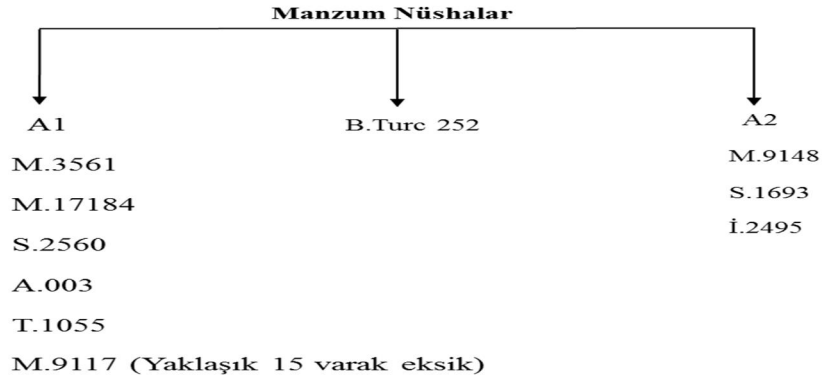
HİKÂYE NÜSHALARI

1. NÜSHALARIN TASNİF VE DEĞERLENDİRİLMESİ

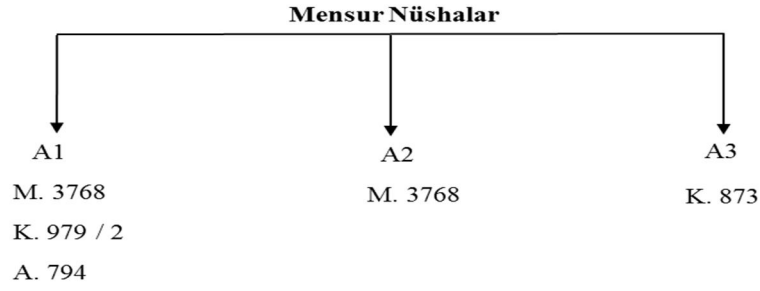
Klasik edebiyatımızda yazma eserlerin neşrinde nüshaların tasnîfi; müellif hattı ya da müellif hattına en yakın nüshayı tespit açısından büyük önem arz etmektedir. Yazma eser kütüphanelerinin katalogları tarandıktan sonra elde edilen nüshaların varsa istinsah yeri ve zamanı, yazma eserin ketebe, ferâğ, temellük, vakfiye, mütâlaa gibi kayıtları dikkatle incelenmiştir. Bu hikâyelerin bir müellif hattı ve diğer nüshaların bu müellif hattının farklı nüshaları mı yoksa her bir nüshanın müstakil hikâye nüshaları yani farklı varyantlardan oluşmuş eş metinler mi olduğu hususunda doğru bir değerlendirme yapmaya çalışılmıştır. Bunun için tüm nüshalar öncelikle “manzum nüshalar, mensur nüshalar, manzum-mensur nüshalar ve Arapça nüshalar olmak üzere aşağıdaki gibi tasnif edilmiştir. Çalışmanın tamamında ilgili metinlerin bulunduğu kütüphane isimleri ve sayfaları, aşağıdaki gibi belirtilmiştir. M: Milli kütüphane, S: Süleymaniye Kütüphanesi, K: Konya Yazma Eser Kütüphanesi, İÜ: İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve B: Bibliothéque, T: Topkapı Hazine Yazma Eser Kütüphanesi, AK: İstanbul Büyükşehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı gibi.

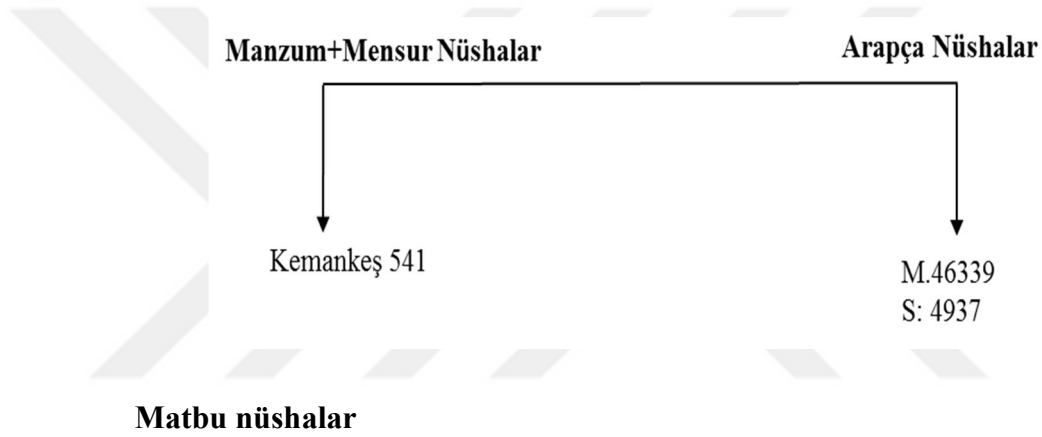
Tüm nüshalar yukarıdaki gibi genel bir tasnife tabi tutulmuştur. Daha sonra manzum nüshaları sınıflandırırken öncelikle aynı beyit ile başlayan nüshalar ayrı ayrı gruplar halinde değerlendirilmiştir. Manzum nüshalara bakıldığında; M.3561, M.17184, S.2560, A.003, T.1055, M.9117 nüshaların aynı ifadelerle başladığı, M.9148, S.1693, İÜ.2495 nüshaların benzer ifadelerle, B. nüshasının ise farklı bir ifadeyle başladığı görülmüştür. Bu sebeple öncelikle nüshalar eserlerin baş ve sonlarına bakılarak gruplara ayrılmaya çalışılmıştır.

Mensur nüshalarda ise M. 3768, K.979/2, A. 794 nüshalar benzer ifadelerle başladığından bir grup, M. 3768 bir grup ve Konya 873 ayrı bir grup olarak tasnif edilmiştir.

Nüshalar arasında manzum-mensur karışık olanlar bir grup ve Arapça nüshalar ise ayrı bir grup olarak tasnîf edilmiştir.

Temîdârî Hikâyelerinin yazma nüshalarının yanı sıra, matbu nüshalarına da rastlanılmıştır. Bu nüshaların büyük bir kısmı aynı nüshalardır. Bu matbu nüshalar mensur yazma nüshalara oldukça yakındır. Özellikle K: 873 nüshası matbu nüshalarla birebir yakınlık göstermektedir.

1. Hikâye-i Temîmdâr, 15sayfa (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, K.7301)
2. Sahabe-i Kiramdan Yer Altında Gezen Temîmdârî Radyallâhu Anh'ın Hikâye-i Garîbesi, 16 sayfa (İstanbul Büyük Şehir Belediyesi Atatürk Kitaplığı, K.5698)
3. Hikâye-i Temîmdâr Rahmetu'llahi Aleyh. 15 Sayfa. Hulûsi Efendi Matbaası, 1323
4. Hikâye-i Temîmdâr, Alî Galib Bey matbaası, 12 sayfa, 1314, (Süleymaniye Kütüphanesi Özel Bağışlar 00237)

5. Hikāye-i Temîmdâr, 16 sayfa (Süleymaniye Kütüphanesi Özel Bağışlar 00591)

Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin nüshaları ile ilgili genel ve özel tasnifler yapıldıktan sonra nüshaların tamamı okunmuştur. Okunan bu nüshalar karşılaştırıldığında, nüshalar arasında olay örgüsünün benzerlik arzettiğini ancak olay anlatılırken “kullanılan kelimeler, şahıs isimleri, yer isimleri, yer yer olay örgüsü, eksik ve fazla beyitler, nüshaların bazı bölümlerinin farklılık arzemesi, nüshaların sonunda yer alan müellif isimlerinde farklılıkların olması, nüshalar arasında ciddi farklılıkların olduğunu göstermektedir. Bazı nüshalarda müelliflerin vezin ve kafiye hassasiyeti gözetmeden yazmış olması, Eflâh ismini Felâh, Câbir ismini Habîr şeklinde yazması ve bu durumun nüshaların büyük bir kısmında farklılık arz etmesi, bu hikâyelerin bir nüshadan müstensihler yoluyla çoğaltılmak yerine bir gelenek olduğu ve kâri'in dilinden dinleyen kimselerin işittikleri gibi yazdıkları ve elden ele ve dilden dile bir gelenek halinde yayıldığı kanaatimizi güçlendirmektedir.

2.NÜSHALARIN TAVSİFİ

2.1. Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi 03 Gedik 17184/2¹⁴³

Varak Sayısı: 26

Satır Sayısı: 23

Yazı Türü: Rika

Dili: Türkçe

Müstensih: Mustafa b. Mahmud

İstinsah Tarihi: H.1054 (1643)

¹⁴³ Bu nüshanın mikrofilmi Süleymaniye Kütüphanesi Özel Bağışlar 00028-002'de yer almaktadır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Aharlı sarımtırak kâğıttır. Kahverengi kalın mukavva kapak, kenarlar cetvellidir. Yer yer yıpranmalar oluşmuştur. Başlıkların bir kısmı ve bazı ifadeler kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Başı: Evvel anı idelüm kim ol bize

Rızkı maksûm eyledi cümlemize

Sonu: Tañrı rahmet eyleye aña

Bir du' â kıla bunı yazana

2.2. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi 07 HK 3768

Varak Sayısı: 10

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Nesih (mensur)

Dili: Türkçe

Müstensih: Herhangi bir müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: H. 1191 (M.1776)

Dili: Türkçe

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Suyolu Filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Boyut (Dış-İç) 170x130-120x85 mm'dir. Eser, ciltsiz ve şîrâzesizdir. Yer yer başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Nemlenmeden kaynaklanan yıpranmalar görülmektedir. Temîmü'd-Dârî kıssası bu eserin 29a ve 39b varakları arasında yer almaktadır.

Başı: Rivâyet olunur ki emîrû'l-mü'mînîn 'Ömer Rağiyallâh şabâh namâzın kılup mescide oturmuşdu.

Sonu: Rıdvanullāhi te'ālā 'aleyhim ecma'in ruħlarına ħayr du'ā ile zıkr etmeden ħālî olmayasız. Ve'sselāmu 'adedi'l-ħurūf bi'avnillāhi'l-meliki'r-raūf.

2.3. Burdur İl Halk Kütüphanesi 15 Hk 979/2

Varak Sayısı: 28 varak

Satır Sayısı: muhtelif

Yazı Türü: Talik

Dili: Türkçe

Müstensih: Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: İstinsah kaydı bulunmamaktadır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: İsimli filigranlı kâğıt kullanılmıştır. Boyut (Dış-İç) 195x135-155x95 mm'dir. Eserin sırtı ve sertabı meşin, kapakları renkli kâğıt kaplı, mukavva bir cilt içerisindedir. Başlık ve eser içerisindeki bazı bölümler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. 2a sayfasında yazıları silinmiş eski bir mühür yer almaktadır.

Başı: Rivāyet olunur ki emīrū'l-mü'mīnīn 'Ömer Rađiyallāh şabaħ namazında fāriğ olup mescidde oturdu.

Sonu: 'amel-i sālīhlerden eyleyüp rüz-ı cezāda Resūl-i ekrem şefā'atına mazħār eyleye āmīn yā Rabbe'l-'ālemīn Temmetū'l-evrāk, biħudreti'l-Ĥallāk

2.4. İstanbul Büyükşehir Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığı Bel-Yaz-K0794

Varak Sayısı: 10

Satır Sayısı: 19

Yazı Türü: Rika

Dili: Türkçe

Müstensih: Mehmed Emin Bin Mustafa el-Âmidî

İstinsah Tarihi: H.1160 (M.1747)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Eserin sırtı yer yer yıpranmış kahverengi meşin, kapaklar ise renkli kâğıtla kaplanmış mukavvadır. Eserin başlığı ve içerisindeki bazı kelime ve kavramlar, özellikle de hikâye kahramanının ismi kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin 1b ve 10b varakları Temîmü'd-Dârî hikâyesidir. 11a ile 149a ise farklı bir eserdir.

Baş: Rivāyet olunur ki emîrū'l-mü'mînîn 'Ömer Rađiyallāh şabāh namāzın kılop meşidde oturdu.

Sonu: Bu hikāyet yādigar ıaldı rahmet-i Hađ bu kitābıñ şāhibine ve müellifine ve kātibine ve sāyi' ine olsun āmîn bi-hürmeti efđali'l-mahlūk temmet.

2.5. İstanbul Büyükşehir Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığı Bel-Yaz-K0003

Varak Sayısı: 10

Satır Sayısı: 12

Yazı Türü: Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Müstensih kaydı bulunmamaktadır.

İstinsah Tarihi: İstinsah tarihi bulunmamaktadır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Eserin sonunda Arapça temellük kaydı bulunmaktadır. Eserin sırtı yıpranmış meşindir, kapaklar ise orta kısımlarında şemselerin bulunduğu mukavva kapaklardır. Eser çift sütundan oluşmuştur. Yazılar siyah mürekkeple yazılmış olmakla beraber sayfa numaraları kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Baş: Evvel anı idelüm ki ol bize

Rızkı maıksüm eyledi cümlemize

Sonu: Tamām oldı kitāb elḥamdulillāh

Tamām oldı kitāb elḥamdulillāh

2.6. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi EFKND 2495-225

Varak Sayısı: 34

Satır Sayısı: 19

Yazı Türü: Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: İstinsah kaydına rastlanmamıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Kâğıt türü aharlı kâğıttır. Siyah ince deri kaplı mukavva kapaklara sahiptir. Eserin iç sayfalarının tamamı cetveli ve çift sütunludur. Cetveller ve başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Temellük kaydının olduğu sayfada “Rabbi yessir ve-lā tu‘assir” duası ve Âmine ile Hüseyin isimleri yer almaktadır. Temmet bölümünde ise üzerinde TC yazan bir mühür yer almaktadır.

Başı: Evvel anı idelüm kim bize

Rızkı maḫsûm eyledi ḳāmumıza

Sonu: Fā‘ ilātün fā‘ ilātün fā‘ ilāt

Muştafâniñ rûḫuna yüz bin şalavāt

2.7. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi 42 Kon 873

Varak Sayısı: 17

Satır Sayısı: 13

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: İstinsah kaydı bulunmamaktadır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç) 196x134-159x130 mm'dir. Eserin sırt kısmı kahverengi meşin, ön ve arka kapaklar ise üzerine ebru yapıştırılmış mukavva kapaklardır. Eserin sonu eksiktir.

Baş: Bir gün Hâzret-i 'Ömer rađiyallāhu anh, namāz kıluḡ mescid-i şerīfde iken, nāgāh bir hātun içeriye girdi

Sonu: Başsalar berekātı gider bunlar benden size yādiġār olsun andan Hâzret-i 'Alī dedi.

2.8. Milli Kütüphane 06 Mil. Yz A 5361

Varak Sayısı: 59

Satır Sayısı: 11 çift sütun

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Mehmed b. İbrahim.

İstinsah Tarihi: H. 1248 (M.1832)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Kâğıt türü su yolu filigranlıdır. Yazma Eserin Sırtı bordo meşin, şemseli, köşebentli kapakları yeşil renk pandizot bez kaplı mukavva bir cilt içindedir. Yapraklar rutubet lekeli. Metin siyah mürekkeple, başlıklar ise kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır. Kitabın tümü eski rakamla numaralandırılmıştır. Ayrıca varakların sırasını belirtmek üzere alt kısımda reddâdelere yer verilmiştir. Boyut (Dış-İç) 170x125-120x85 mm'dir.

Eserin numarasız olan baş kısmında (Ia) “bin iki yüz altmış bir senesi mah-ı muharremiñ gurrāsında oğlum ‘Alī dünyāya kadem başdı. Allāh hayr eyleye amīn Sene: 1261”ibaresi yazılıdır.

1 b’de dört beyitlik bir manzume yer almaktadır. 1 a’da eserin içeriğine dair bilgiler yer almaktadır.

Başı: Şükr edelim ol Hudāya kim bize

Rızkı maḫsūm eyledi cümlemize

Sonu: Her kim diler rahmeti çok kazana

Fātiḫa oḫuya bunu yazana

2.9. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 4633/9

Varak sayısı: 4 (163b-166b)

Satır Sayısı: 21

Yazı Türü: Talik

Dili: Arapça

Müstensih: Müstensihin kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: İstinsah tarihine rastlanmamıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Kâğıt türü suyolu filigranlıdır. Boyut (Dış-İç) 200x140-140x70 mm. Eser, köşebentli, miklebli, kurt yenikli kahverengi

meşin mukavva ciltlidir. Eserin sayfalarında yer yer kopukluklar ve rutubet lekeleri görülmektedir.

Başı: İshak nebiyyallâh ce'alnî Allâhu kâfi bi-hâzel mekânî...

Sonu: fe kablet men ente eyyühe't-tâhîrüllezi minallâhi ala... Fekâle inne tâhir.

2.10. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 8192

Varak Sayısı: 20

Satır Sayısı: 15

Yazı Türü: Harekeli Nesih (mensur)

Dili: Türkçe

Müstensih: Herhangi bir isme rastlanılmamıştır.

İstinsah Tarihi: Herhangi bir bilgiye rastlanılmamıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Kâğıt türü ince yeni saman kâğıdıdır. Boyut (Dış-İç): 225x165-185x100 mm'dir.

Sırtı yeşil bez, kapakları nohudî kâğıt kaplı mukavva cilt. Yer yer rutubet lekeleri görülmektedir. Kenar cetvelleri ve noktalar kırmızıdır.

Başı: Râviyân-ı aḥbâr ve tâḳilân-ı esrâr böyle rivâyet...

Sonu: Du'â tesbîḥ olmaḳ bunca fâide ve 'ibrete müte'alliḳdır vesselâm temmet bi'avnillâhi te'âlâ.

2.11. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 9117

Varak Sayısı: 77

Satır Sayısı: 9

Yazı Türü: Harekeli nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Sâlih Oğlu Mehmed

İstinsah Tarihi: H.858 (M.1454)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Kâğıt türü âbâdî kâğıttır. Boyut (Dış-İç) 170x130-120x85 mm. Eserin başı ve sonu eksiktir. Koyu kahverengi bir kısmı meşin mukavva ciltlidir. Eser oldukça yıpranmış, kısmen dökülmüştür. Tüm sayfalarda cetveller kırmızı kalemle çizilmiştir. Ön ve arka kapağın iç kısımlarında mürekkebi kısmen silinmiş beyitler ve yazılar yer almaktadır. Eserin başında Milli Kütüphane damgası vardır.

Baş: Ol cānımdan yegrek cānlarımı

Bağrıma başup buları ağlaram

Sonu: Söyledi oldıysa hālî bicā

Bildiler kim Temīm Dārî imiş

2.12. Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 9148

Varak Sayısı: 45

Satır Sayısı: 13

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Kâğıt Türü: Suyolu filigranlı

Müstensih: Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: İstinsah kaydına rastlanmamıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç) 230x155-140x110 mm'dir. Sırtı vişne rengi meşin, üzeri yıpranmış ebru kâğıt kaplı mukavva cilttir. Tüm sayfalar cetvellidir ve bu cetveller kırmızı mürekkeple çizilmiştir. İki sütun halinde yazılmıştır. Başlık kırmızı mürekkeple yazılmıştır.

Başı: Evvel anı idelüm kim bize

Rızkî maḫsûm eyledi ḳāmumıza

Sonu: Fā' ilātün fā' ilātün fā' ilāt

Biñ günāhı 'afv eder bir şalavāt

2.13. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu 01693

Varak Sayısı: 145

Satır Sayısı: 8

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Davud Efendi

İstinsah Tarihi: İstinsah tarihi temmet sayfasında olmamakla birlikte, eserin sonunda eserden bağımsız Hilmî'ye ait bir manzume yer almaktadır. Bu manzumenin sonuna H.1155 tarihi yazılmıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç): 215x150, 150x90mm'dir. Eserin şirazesi dağılmıştır. Ön kapak yeşil kâğıtla kaplanmış mukavva, arka kapak ise ince bir bezle kaplanmış mukavva kapaktır. Eserin 1a yüzünde yazıları silinmiş eski bir mühür yer almaktadır. Eserin zahriye sayfası cetvelli ve altınla yaldızlanmıştır. Zahriye sayfası zemin altınla yaldızlanmış üzerinde kırmızı ve mavi pençler ve tığlar bulunan ve besmelenin kırmızı mürekkeple yazıldığı bir sayfadır. Diğer sayfaların tamamında

ise kırmızı mürekkeple çizilmiş cetveller yer almaktadır. Eserin tamamı bir beyit siyah bir beyit kırmızı mürekkeple kaleme alınmıştır.

Başı: Evvel anı eydelüm kim ol bize

Rızq maşşüm eyledi řāmūmuza

Sonu: ‘ Āķibeti āķiri hem ĥayr ola

Ol ķiřiniñ kim oķıya řıdķıla

(Temmetü’l-kitāb-ı ĥaţı-ı ġarīb)

2.14. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu 02560

Varak Sayısı: 30 (102-132)

Satır Sayısı: 13

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: H.1305-(M.1887)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç): 215x155, 165x105mm’dir. Eser iki sütun halinde siyah mürekkeple yazılmıştır. Eserin şirazesı kısmen dağılmış, yer yer nemlenmeden kaynaklanan yıpranmalar oluşmuştur.

Başı: Evvel anı idelüm kim ol bize

Rızq maşşüm eyledi cümlemize

Sonu: Bunu düzüp yazan cānına deye

Ĥaķ anı bāġıřlaya Muşřāfaya

2.15. Süleymaniye Kütüphanesi Kemankeş Koleksiyonu 00541/002

Varak Sayısı: 9 (31a-39a)

Satır Sayısı: 25 satır

Yazı Türü: Talik

Dili: Türkçe

Müstensih: Müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: İstinsah tarihine rastlanmamıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç): 272x180, 227x125mm'dir. Şirâzesi dağılmış, mukavva kapaklara sahip ve içersindeki sayfaların bir kısmı cetvelli bir kısmı ise cetvelsizdir. Eserin bütününde pek çok hikâye yer almaktadır. Temîm'e ait hikâye ise 31a -39a'da yer almaktadır. Eserde başlıklar ve bazı kelime ve isimler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserin bir kısmı manzum bir kısmı mensur yazılmıştır.

Baş: Evvel Allâh diyelim ol bize

Rızkı maksûm eyledi kâmumıza

Sonu: Raḥmeti Ḥaḳ bu kitabıñ müellifine, ḥ'ânendesine, şutdesine şâḫiye olsun
âmîn yâ Rabbe'l-âlemîñ.

2.16. Süleymaniye Kütüphanesi Nür-ı Osmaniye Koleksiyonu 04937/05

Varak Sayısı: 31 (118b-149a)

Satır Sayısı: 17

Yazı Türü: Talik

Dili: Arapça

Müstensih: Eserde müstensih kaydına rastlanmamıştır.

İstinsah Tarihi: Eserde istinsah tarihine rastlanılmamıştır.

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Eser sarımtırak kâğıda siyah mürekkeple yazılmıştır. Başlık ve eserin içerisindeki bazı kelime ve kavramlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde zahriye sayfası ve cetvellere rastlanılmamaktadır. Zaman zaman derkenarlara küçük açıklamalar yazılmıştır. Eserin sonu eksiktir.

Başı: Bismillâhi'r-raḥmānirraḥīm. Ve şallallāhu 'alā seyyidinā Muḥammedin ve 'ālihi ve şaḥbihi vesellim.

Sonu: Festefeti'l-vāliye'l-fuḫahā ve kāne'tavsī ya'nī eşşeyḫ ebā Ḥāmidü'l-Ġazālī Cüneyd Bibeyti'l-muḫaddes feḫāle mā ğare'l-ḳādī

2.17. Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi Hazine 1155

Varak Sayısı: 40

Satır Sayısı: 15

Yazı Türü: Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Eserde müstensih kaydına rastlanılmamıştır.

İstinsah Tarihi H.1128-(M.1716)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç) 202x130mm. Kapaklar vişneçürüğü deri ciltlidir. Şemseli, cetvelli, köşebentli ve mikleblidir. Serlevha ve cetveller yaldızlıdır. İki sütun halinde yazılmıştır ve iç sayfaların tamamı cetvelli ve yaldızlıdır. Başlıkların bir kısmı mavi mürekkeple yazılmış, diğer kısımlarda ise siyah mürekkep kullanılmıştır.

Başı: Evvel anı zıkr idelüm kim bize

Rızkı maḫsüm eyledi cümlemize

Sonu: ‘ Ākıbeti āhireti hayr ola

Olar kişi kim oğuya du‘ ā kıla

**2.18. National Bibliotheque Numerique Recueil d’opuscules en Turc
(Turc 134)**

Varak Sayısı: 45

Satır Sayısı: 3

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Mustafa bin Derviş

İstinsah Tarihi: H.1113 (M.1701)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Aharlı kâğıt kullanılmıştır. Kapaklar renkli ebrulu kâğıt ile kaplanmıştır. Eserin iç sayfalarının tamamı cetveli ve çift sütunludur. Cetveller ve başlıklarda kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Diğer yazılarda ise siyah mürekkep kullanılmıştır. Temîmü’ d-Dârî hikâyesinden sonra bir hikâyeye daha yer verilmiş, bu hikâyeden sonra temellük kaydına yer verilmiştir.

Başı: Evvel Allāh idelüm kim ol bize

Rızkı kısmet eyledi ol cümleye

Sonu: Hayra yaza anuñ şerrini Kiramen Kâtibin

Kim du‘ ā ile anarsa iş bu haṭṭıñ kâtibin

**2.19. National Bibliotheque Numerique Recueil d’opuscules en Turc
(Turc 252)**

Varak Sayısı: 45

Satır Sayısı: 13

Yazı Türü: Harekeli Nesih

Dili: Türkçe

Müstensih: Halil Efendi.

İstinsah Tarihi H.1050-(M.1716)

Cilt, kâğıt ve yazı özellikleri: Boyut (Dış-İç) 230x130mm. Kapaklar siyah deri ciltlidir. Şemseli ve mikleblidir. İki sütun halinde yazılmıştır. Başlıklar kırmızı mürekkeple yazılmış, diğer kısımlarda ise siyah mürekkep kullanılmıştır.

Başı: Evvey anı zıkr idelüm

Pes anuñ in' amına şükr idelüm

Sonu: ' Okıyanı dinleyeni yazanı ahiret hayr ola

Rahmetle yarlıgagıl ya Ğanī

3. METİNLERİN SEÇİLMESİNDE İZLENEN YÖNTEM

Klâsik edebiyatımızda metin neşri ile ilgili yapılacak olan çalışmalarda ilk yapılacak iş, eserin nüshalarını tespittir. Çalışılacak eserin nüshalarının tespitinde ise birincil kaynak yayımlanmış ya da yayımlanmamış olan kataloglardır. Temîmü'd-Dârî hikâyeleri ile ilgili çalışmaya karar verildikten sonra yurt içi ve yurt dışında bulunan kütüphanelerin katalogları taranarak Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin ulaşabildiğimiz nüshalarının tamamı toplanmış ve kabaca tasnîfi yapılmıştır. Elimize geçen on dokuz yazma nüshanın tamamı okunmuş ve transkribe edilmiştir. Bu okuma sürecinden sonra eldeki nüshalardan Arapça nüshalar, eksik nüshalar ve özet mahiyette olan nüshalar çalışmaya dâhil edilmemiş ancak ihtiyaç duyuldukça bu nüshalara da müracaat edilmiştir. Dolayısıyla kalan nüshalardan “ En kapsamlı” beş nüsha çalışmaya alınmış ve bu nüshalar üzerinde çalışma yapılmaya karar verilmiştir.

Seçilen nüshalardan dört tanesi manzum, bir tanesi ise mensur nüshadır. AK K0794 numarada kayıtlı olan mensur nüsha, elde bulunan mensur nüshalar arasında

en eski ve en kapsamlı nüshadır. Manzum nüshalarda bulunmayan pek çok bilgi bu mensur nüshada da bulunduğundan, diğer nüshalardan farklı olarak içerisinde çeşitli âyet, hadis ve dualar barındırdığından çalışmamıza katkı sağlayacağı inancı ile çalışmaya dâhil edilmiştir. Seçilen nüshalardan İÜ nüshası, T nüshası, S nüshası ve B nüshası, diğer manzum nüshalar içerisinde en kapsamlı, en eski ve içerdiği motifler bakımından en zengin nüshalar olduğundan bu nüshaların çalışmaya dâhil edilmesinin, çalışmanın “İnceleme” bölümleri de dikkate alındığında daha fazla katkı sağlayacağı düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle biri mensur olmak üzere beş nüshanın teze dâhil edilmesi uygun görülmüştür.

4. TENKİDLİ METİN ÇALIŞMASI NEDEN YAPILMADI

Klâsik edebiyatımızda birden fazla nüshası olan metinlerle ilgili yapılan çalışmalardan birisi de “Tenkidli Metin” çalışmasıdır. Şüphesiz bizim de çalışmış olduğumuz “Temîmü’ d-Dârî Hikâyesi” ile ilgili zihnimizi meşgul eden ilk soru, te’min edilen on dokuz nüshanın tenkidli bir metnin oluşturulup oluşturulamayacağıdır. Tenkidli metin kurmanın ilk koşulu müellif hattına en yakın nüshayı tespit etmektir. Bunun yapılması için ise nüsha aileleri oluşturulmalı ve buradan hareketle de baş nüshalar seçilerek, hangi nüshaların kullanılacağına karar verilmelidir.¹⁴⁴ Bu çerçeveden hareketle Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinde de böyle bir tasnife gidilmek istenmiştir fakat on dokuz nüsha ile ilgili üslup ve muhteva açısından aynı tasnif grubu içerisine dâhil edebileceğimiz nüsha aileleri oluşturulamamıştır. Çünkü nüshaların tamamı okunduğunda eldeki nüshaların a) Yer adları b) Kişi adları c) Kullanılan kelime ve imlalarındaki farklılıklar d) Olay örgüsündeki farklılıklar e) Eksik ve fazla olan beyitler f) Mekân ve şahıs tasvirlerindeki farklılıklar g) Müelliflerin farklılıkları gibi hususlar dikkate alındığında bu hikâyelerin tenkidli bir şekilde çalışmaya uygun tek bir metin olmadığına karar verilmiştir.

Temîmü’ d-Dârî hikâyeleri klasik edebiyatımız içerisinde değerlendirilebilecek hikâyeler olduğu kadar halk edebiyatı ürünleri içerisinde de değerlendirilebilen hikâyelerdir. Hikâyeye bu yönüyle bakıldığında hikâyenin nüshaları ile ilgili aklımıza gelen sorular daha rahat çözüme kavuşabilmektedir. Nitekim ilk hikâyelerimizi

¹⁴⁴ Bk. Fatih Köksal, Metin Neşrinin Ana Esasları, **TÜBAR-** C. 31, s.179-209.

genellikle “kussa, aşık yada meddah” adı verilen gezici vaizler kasaba kasaba, köy köy dolaşarak hikâye etmektedir ve bu kimseler kendilerini, mâceralarını naklettikleri âşıkların hâlefleri sayarlar ve her anlatıcı, hikâyenin ilk müellifinin daha önce hiç değinmediği bölüm ya da pekçok yeni motifler ilâve eder. Böylece her anlatıcı aynı hikâyeden kendi motifleri ile bezedikleri müstakil hikâyeler oluştururlar. Kimi bazen aynı anlatıcı bile yere ve zamana göre aynı hikâyeyi farklı şekillerde anlatabilir. Bu bağlamda tezimizi teyid eden en aydınlatıcı bilgiyi Pertev Naili Boratav, “*Hikâyelerin Doğuşu ve Gelişmesi- Müellif Meselesi-Varyant Meselesi*” başlıklı yazısında verir: “*Bazı türküler muayyen bir zaman için sabit bir şekilde muhafaza edilebilir; Masal için böyle bir şey mevzu bahis olamaz. Masalı her anlatan yeni bir telif yapıyor demektir. İşte halk hikâyesi de, yalnız bu noktadan masala benzer; heyet-i umumiyesiyle halk hikâyesinin de müellifi değil, sayısız müellifleri vardır. Her anlatan yeni bir müelliftir; hatta aynı bir hikâyecinin her anlatışında yeni bir te’lif hadisesi vuku bulmaktadır.*”¹⁴⁵

Zehra Öztürk ise “*Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları*”¹⁴⁶ adlı makalesinde bu dönemde okunan kitapların özelliklerini vermektedir. Verilen bu özellikler Temîmü’ d-Dârî hikâyeleri ile birebir örtüşmektedir. Vasıfları verilen bu kitapların özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. **Anlatım sade ve yalındır:** Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinin tüm metinleri bu özellikte, oldukça açık ve anlaşılır bir üslupla yazılmıştır.
2. **Edebi sanatlara ve söz oyunlarına fazla iltifat edilmez:** Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinde telmihler ve yer yer mübalağa sanatlarının dışında söz sanatlarına neredeyse hiç yer verilmemiş ve böyle bir kaygı da güdülmemiştir.
3. **Genellikle şekil nazımdır:** Hikâye metinlerine bakıldığında büyük bir kısmının manzum metinler olduğu görülmektedir
4. **Eserlerde vezin ve kafiye bozuklukları olabilir, buna pek önem verilmez.** Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinin metinlerinde sıklıkla karşılaştığımız bir

¹⁴⁵ Boratav, age., s.106.

¹⁴⁶ Bk. Zehra Öztürk, “Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları”, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt.5, s.403.

durumdur. Müellifin amacı sanat yapmaktan ziyade okura mesaj vermektir. Aşağıda farklı nüshalardan alınmış beyitler bu duruma örnek olarak verilebilir.

Ben didüm kim başum üstüne
Selāmuñ senüñ bulara degürem (B: 19a)

Ne bunlar tã‘ at kıılır ben kıulam
Dağı beter artar āhım hem bilürem

Bir zamān bunlaruñla oluram
Niçe müfsid iş bulardır görürem

Ne bilür Tañrı bilür ne nebī
Küfr ü nifākı içleri tölmuş anı (T: 12b- 13a)

5. **Nesir halinde yazılan kitaplarda ise yer yer kafiye benzer ses ve hece tekrarları bulunur:** Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde de bu durumla karşılaşmak mümkündür. Aşağıdaki metinde yakın sesler koyu olarak belirtilmiştir. “*erüñ gelinceye dek nafağa eyle **didi** ol hātun razı olup yedi yıl beytü’l-maldan nafağa **yedi** Bir gün yine Hızret-i ‘Ömer rađiyallāhu anh kıatına **geldi** ve **ağladı** eyitdi yā emire’l-mü`mīnīn şabrım kıalmadı henüz gencim bir kimse gerekdür kim baña şāhıplık **ide** başımı **örte**” (AK: 1b)*

Yukarıda izah edilen sebeplerden dolayı Temîmü’ d-Dârî hikâyesinde müellif nüshasını tesbit etmek için tenkidli metin çalışması yapılamamıştır. Temîmü’ d-Dârî hikâyeleri gibi hikâyelerde, hikâyelerin sabit iskelet bölümleri bulunmakla birlikte anlatıcının dilinde, yapılan ilaveler ve eklenen yeni motiflerle yepyeni bir hal aldığından bu tür hikâyelerin, müstakil hikâyeler olarak “eş metin” çerçevesi içerisinde değerlendirilmesi daha uygun görülmektedir. Nitekim edebiyatımızın ilk hikâyeleri, “müellifi mâlum hikâyeler” bir de “müellifi meçhul hikâyeler” olmak üzere iki başlık altında toplanmaktadır. Hikâye tasnîfi üzerine çalışan bazı araştırmacılar hikâyeleri

tasnîf ederken Temîmü'd-Dârî hikâyelerini “yazarı bilinmeyen hikâyeler” arasında zikretmektedirler.¹⁴⁷

Yukarıdaki sonuçtan herketle rahatlıkla ifade edilebilir ki Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin diğer nüshaları bir nüshanın müstensihler tarafından çoğaltılmış hâli değil, hikâyenin farklı varyantları ya da Öcal Oğuz'un ifadesiyle “Eş Metin”dir.¹⁴⁸

Yukarıda ifade edilenlere ek olarak Temîmü'd-Dârî hikâyesinin nüshalarının hangi açılardan farklılık arzettiğini birkaç örnekle maddeler halinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

1.Kişi Adlarındaki Farklılıklar

Temîmü'd-Dârî hikâyesinde pek çok şahsın ismi zikredilmektedir. Bu isimler nüshaların bir kısmında benzerlik gösterirken pek çoğunda ise ya bu isimlere yer verilmemiş ya da farklı isimler kullanılmıştır. Tahlil bölümünde bu isimler ayrıntılı olarak ele alındığından burada sadece birkaç örnekle yetinilecektir.

Temîm'in eşinin ismi ile ilgili hikâye nüshalarında farklılıklar bulunmaktadır. Nüshalarda genellikle Temîm'in eşi “hatun, avrat, kadın, zâife” gibi sıfatlarla anılmaktadır.

‘Avrat eydür yâ imâm qarındaşlarum

Atam anam mûnisim hem eşlerüm (S: 9a)

Sadece İstanbul nüshasında Temîm'in eşinin ismi “Bahtiyâr” olarak verilmektedir.

Senûñ atan benüm ‘ammimdir ey yâr

Senûñ aduñ bellü bil kim Bahtiyâr (İÜ: 4a/107)

¹⁴⁷ Bk. Levend, age., s. 128.

¹⁴⁸ Bk. Oğuz Öcal, “Türk Halk Bilimi Çalışmalarında Eş Metin (varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu” **Milli Folklor Dergisi**. Sayı 42, s. 2.

Hikâyede bir kul ya da köle olarak yer alan Eflâh, nüshalarda Felâh ya da Eflihûn gibi isimlerle de anılmaktadır. T nüshasında Felâh, B nüshasında Eflâh, İstanbul nüshasında ise Eflihûn olarak geçmektedir.

‘Ömeriñ bir ulu var idi aı

Adı Felâh idi ol uluñ daı (T: 6a/139)

‘Ömerin bir ulu var idi ey aı

Eflah idi ol uluñ adı aı (B: 6b/138)

‘Ömerin bir ulu var idi aı

Adı Eflihûn idi anuñ adı (İÜ: 5a/143)

2.Yer Adlarındaki Farklılıklar

Hikâyelerde verilen yer adlarında az da olsa isim farklılıkları görülmektedir. Bunlardan sadece birkaçı şu şekilde verilebilir. Hikâyenin İstanbul nüshasında bir adanın ismi Dâre, B nüshasında ise Dâris olarak geçmektedir. Bazı nüshalarda ise herhangi bir isme rastlanmamaktadır.

Dâris imiş ol ağın adı daı

Görmemişim ancılayın ağ daı (B: 26)

Dâre imiş ol ağın adı daı

Gördüm ancılayın bir ağ daı (İÜ: 19a)

Hikâyede Temîm’i kaçırın cin onu Zâr adı verilen bir adaya götürür. Bu ada beş kat yerin altında ve içerisi kâfir cinlerle doludur. B nüshasında Zâr, olarak geçen bu ada T nüshasında Âze olarak anılmaktadır, nüshaların bir kısmında ise cezîre olarak anılmaktadır.

Zār idi ol cezāreniñ adı

Vir şalāvāt kim bilinesün dadı (B: 11a-b)

Aze idi ol cezāre’niñ adı

Vir şalāvāt kim biline söz dadı (T: 10a)

3.Müellifin Şahsi Görüşlerinin Yansıdığı Kısımlar

“Hikâyenin aynı memleket içinde dahi muhtelif ravilerden dinlendiği zaman, mezhep ve memleket farklarının eserin büyesinde yaptığı tesiri düşünecek olursak bir nesilden sonraki nesle, bir mıntakadan ötekine geçerken bu farkların çok daha fazla derinleşeceğini tahmin ederiz.”¹⁴⁹ Temîmü’ d-Dârî hikâyesinin bazı bölümlerinde de müellifin şahsi kanaatlerinin yansıdığı görülür. Hikâyenin genel bağlamıyla örtüşmeyen ancak müellifin eklediği motiflere yer yer rastlanmaktadır. Hikâyenin vak’a ve nesnel zamanı içerisinde gerçekleşmesi mümkün olmayan Râfîzî ve Hâricî meselelerini müellif, hikâyeye şahsi bir kanaat bildirmek için eklemiştir. Bu yaklaşım sadece B ve T nüshalarında yer almaktadır.

Medh idüp cümle aşhâbın öger

Hâricilere Râfizilere söger (B: 27a-b/687)

4.Çeşitli Kelimelerin Kullanımındaki Farklılıklar - İlave Bölümler ve Beyitler

Hikâyenin her biri farklı bir müellife ait olmasından dolayı nüshalar arasında imla ve bazı kelimelerin kullanım farklılıklarının yanı sıra ilave bölümler ve beyitler de göze çarpmaktadır. Hikâyedeki farklılıkları şu şekilde sıralanabilir:

1. Hikâyenin kahramanın adı T nüshasında “Temim”şeklinde uzun î kullanılmadan yazılmış, diğer nüshalarda ise “Temîm” şeklinde kullanımı tercih edilmiştir.

---

¹⁴⁹ Boratav, age., s. 123.

Temim eydür söyleyen benim işüt
Bu benim ‘ammim kıızıdur şābüt (T: 5b/110)

Temīm’in yüzi nūrlu idi
Şanma kim sencileyin kirlü idi (S: 14a/100)

2. Tüm nüshalarda Temīm’i kaçırın cin bir yılan suretinde çıkar. S nüshasında ise müellif, yılanı yalın yani bir alev parçası, bir ateş şeklinde yazmıştır.

Çorquyla dört yaña gözüm baçar
Bir divardan gördüm ki yalıñ çıkar

Çamaşur gözüm göricek anı
Dağı beter ditremek tutdı beni

Çıkar ol yalıñ içinden bir kişi
Çapkaradur gözi ve şapşaru dişi (S: 31a/234-236)

3. S nüshasına diğır nüshalarda bulunmayan bir bölüm eklenmiştir. Bu bölüm “Şi’r-i Temīmü’-d-Dārî Rahmetullâhi ‘aleyh”başlığı ile verilmekte ve şiir tamamlandıktan sonra da şiirin bittiği belirtilmektedir.

Şi’r Temim Dārî Raḫmetullahi ‘aleyh

Eydürem kim iy kerem issi Hūdā
Alnıma yazılmışdı bu kaçā

Kim bu firçat odına düşe cānım
İş bu işlerde saña vardur rızā

İy ‘aceb ol gün ola mı kim benüm
Menzilimden yaña adımum atam

Fırkat ağusın alup nüş etmişem
Vaşl-ı tiryâkin girü dilüm şada

Beñzer ol vağti irişem menzilime
Kim kara çatırân levni döne suda

Yoğsa ayruğ ilüme varmağ baña
Yoğdur illâ şaluram bu yazıda

Gözlerimden yaş yerine şan aşar
Cân u ciğer düşüben oda yanar

Şi‘ r tamâmdur (S: 127b-128b/113-119)

4. Hikâyenin bazı kısımlarında Temîm’in Allâh’a yakarışları vardır. Bu kısımlarda Allâh’a isim ve sıfatları ile seslenir. Bu bölüm de nüshalarda farklılık arz etmektedir.

Eydürem zihî ey şun‘ issi Qadîr
Niçe şiddetlü uğradum faşîr (İÜ: 22b/802)

Eydürem ben kim ey şun‘ issi Ğani
Bunca zaşmetlere uğratdun beni (B: 31b/790)

Bilmezem ki şanđı yaña giderem
Eydürem ki yâ İlâhî niderem (T: 35b/961)

5.Olay Örgüsündeki Farklılıklar

Hikâyenin nüshaları arasında olay örgüsü ve bazı motiflerin kullanımında da farklılıklar hemen göze çarpmaktadır. Hikâyede önemli bir yere sahip olan ve Temîm’i kaçırın cin, T nüshasında, Müslüman cinler tarafından kâfir cinlerin adaları işgal

edildiği vakit öldürüldüğü ifade edilir, diğer bir nüshada ise Hz. Süleyman'ın parmağından yüzüğü almaya çalışırken öldürülen cinin Temîm'i kaçıran cin olduğu anlatılır.

Ol kadar kılıc bunlara urdılar

Niçe biñ cinnîleri öldürdiler

Hem beni dutan la'ini ey yâra

Anda gördüm kıldılar päre pare (T: 12a/302)

AK nüshasında Temîm'i kaçıran cinin Hz. Süleyman'ın parmağından yüzüğünü çalmaya çalışırken öldürülen cin olduğu ifade edilir. “*ifrit ki öldi ‘avradın gice saña laîfe idüp dut didi işte dutan bu mel‘undur ve benim anam ki İmrag kızıdır Ferîkadur Hazret-i ‘İsa zamanında kapup bunda getürdi*” (AK: 6b)

Temîm'i kaçıran cin, B nüshasında onu dağlar, denizler aştıktan sonra yedi denizin altında bir adaya götürür. Ancak İstanbul nüshasında bu bilgiye rastlanmaz. Cin Temîm'i omuzu üstüne alır, gökyüzüne çıkarır ve kâfir cinlerin yaşadığı bir yere götürür.

Söyleduqça ağızından odlar şaçar

Yedi deñiz altına giru geçer (B: 20a)

Hikâyede mensur nüshada karşılaşılan bir bölüm manzum nüshaların tamamında farklı şekilde yer almaktadır. Hikâyenin başında Temîm'in eşi Temîm gelmeyince ensardan bir kimseyle evlenir. Ensâr, yatsıyı evünde kılar ve o gece Temîm'in eşi ile zifafa girer. Manzum nüshalarda ise Ensâr, akşam ve yatsı namazlarını Hz. Ömer'in arkasında kılar ve zifafa girmeden Temîm evüne gelir. “*derhal Hazret-i ‘Ömer ol hâtunuñ mihrini beytü’l maldan virüp nikâh itdi aḥşamı yigit zifafa girdi yatsu namâzın kıldı cum‘a gicesi olmağla giceyi ihya eylemege başladı*” (AK: 1b)

S nüshasında ise bu durum AK nüshasından farklılık arz etmektedir.

Enşārī aḥşam namāzını kıılır
‘Ömer ile bile yatsui kıılır

Yatsui anda kıılır tırur gider
Tıoğrı evüne gelür işit nider

Girdi ol ‘avrat kıatına oturur
Yaña ‘avrat yiyesi getürür

Didi eydür ey ḥelālüm bu gice
Cum‘ a gicesidür işit nice

Muştafā bize vaşıyyet eyledi
Bu gicede ğusl ile yatuñ didi

Muştafānıñ sözüni tıtmak gerek
Her ne kim didi tıtmak gerek

Şu getür kim baña ābdest alayım
Muştafā kıavlünce ğusl kıılayım

Tırdı ‘avrat eline ibriķ alur
Almağa şu taşra ḥayaḫa gelür

Ķapudan çıķdıđı dem baķar görür
Ḥayaḫ ortasında bir kışı durur

Cümle endamını kııllar bürümüş
Şanki cinniler içinde dururmuş (S: 10b- 11b)

6.Hikāye Tasvirlerindeki Farklılıkları

Hikâyenin en mühim bölümlerinden birisi de şüphesiz Temîm’i kaçıran cinin ortaya çıkışıdır. Bu cin tasvir edilirken B nüshasında iki gözü kör, başı çınar gibi büyük olarak tasvir edilir. İÜ nüshasında bir gözünün kör olduğu, ağzının mağara gibi olduğu ve konuşurken gökgürültüsü gibi konuştuğu şeklinde tasvir edilmektedir.

Başı büyük çınara beñzer boyı
‘ Āşi mel‘ ün kendisi şeytān şoyı

Kör idi yoğidi anuñ iki gözi
Mağaraya beñzer idi anuñ ağzı (B: 17b)
İÜ nüshasında ise;

Gördüm anıñ yoğidi bir gözi
Mağaraya beñzer idi ağzı

Söyleyicek sözi eyle şanasın
Gökler gürler diyü inanasın

Nāgehān bir gözlü idi ol la‘ in
Bir göz ile baqar idi ol hemīn (İÜ: 13a)

Hikâyede cinler âleminde Temîm’in karşılaştığı yerlerden birisi de bir cennet bahçesidir. Bu cennet tasviri de nüshalarda her müellifin kendi hayal dünyasına göre tasvir edilmiştir. AK nüshasında cennet şu şekilde tasvir edilmiştir:

İçerü girdüm vaşfa gelmez nesneler gördüm altundan ve gümüşden yapılmış kaşırlar kapularında sündüs ve istebrakdan perdeler aşılımış bir perde gördüm içerü girdüm bir büyük ev gördüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar kana bulaşup yaturlar kimi koca ve kimi yigitler ileri yürüdüm taze kızlar ve oğlanlar karşı karşı tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libasları sündüsten ve ırmaqlar gördüm aqar kenarında mایدeler dürlü dürlü ni‘ metler ve çok vaqt idi ta‘ am yememişdim oturdum yedim nāgah gözüm bir dehlize doqundu içinde bir ilan var gördüm alında yazılmış Lā ilāhe illallāh Muḥammed Resūlullāh andan qorqđum taşra çıqđım (AK: 8a)

T nüshasında ise cennet şu şekilde tasvir edilmiştir:

Örtü döşek sündüs istibrağ idi
Perdeleri nūra müstağrak idi

Perde ucın kaldıruban yürürem
Ay yüzlü yigitleri ben görürem

Her biri kılıç u hamā 'il tağar
Yaralarından henüz kanlar ağar

Seyr iderler kaşır içinde şādmān
Yoldaş olmuş bunlar gelir hemān

Yine bir maşşūra vardım dağı
El urup perdesini açdım dağı

Gördüm anda bir 'azīm ırmağ durur
Tatlu baldan levni südden ağ durur

Kenārında dürlü dürlü ma 'ide
Virdim anda nefsim dürlü ğidā

Ṭa' āndan yir şuyundan içerem
Kör olur bir nefsim andan giçerem (T: 35a/955)

Tahlil bölümünde her unsur, ayrıntılı olarak ele alındığından, yukarıda birkaç örnekle sınırlı tutulan hikâye nüshalarındaki farklılaşmalar, nüshaların genelinde önemli bir yekûn teşkil etmektedir. Yukarıda ifade edilen farklılıklardan da hareketle, elde bulunan Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin her birinin müstakil metinler olduğu düşünülmüş ve o şekilde değerlendirilmiştir.

5. METİNLERİN OKUNMASINDA İZLENEN YÖNTEM VE İMLÂ HUSUSİYETLERİ

Tarih boyunca Türkler, farklı milletlerle etkileşim halinde oldukları gibi farklı alfabeler de kullanmışlardır. Bu durum yazılı metinlerde uzun yıllar imla birliğinin sağlanamamasına neden olmuştur. İbrahim Halil Tuğluk makalesinde konuyla ilgili şu bilgilere yer vermiştir: *“Klâsik Osmanlıcadan önce Türkçe ve yabancı dillerden, Türkçeye girmiş kelimelerin imlâsı ile ilgili kesin bir standart oluşmamıştı. Bu durum, Osmanlıcanın edebî bir dil olarak güçlendiği dönemlerde de devam etmiştir. Arapça ve Farsça kelimelerin yazımı ile ilgili kurallar olmakla birlikte kelimelerin farklı imlâlarla yazıldığı görülmektedir. Tanzimatla birlikte dil alanındaki yoğun çalışmalar imlâ ile ilgili bazı sorunların da tartışılması neticesini vermiştir. Ancak bu tartışmalar, Türkçeye yabancı dillerden girmiş kelimelerin dışındaki kelimelerin (Arapça, Farsça, daha sonra Fransızca) imlâsıyla ilgilidir.”*¹⁵⁰

Temîmü’ d-Dârî hikâyeleri de on dördüncü yüzyılın sonlarından on dokuzuncu yüzyıla kadar varlığını devam ettiren ve farklı müellifler tarafından yeni motifler ve bölümler ilave edilerek yeniden yazılan metinler olduğundan hikâyelerde imlâ hususunda ciddi farklılıkların olduğu göze çarpmaktadır. Yapılan çalışmada toplam on dokuz nüshadan, müstakil beş nüsha seçilmiştir. Bu nüshalardan birisi mensur diğer dördü manzum nüshalardır. Her nüshanın sayfa ve satır sayıları farklılık arzettiğinden çalışma içerisinde nüshalara atıflarda bulunulduğu zaman nüshaların bulunduğu kütüphaneyi belirtmek için ilgili kütüphanenin isimleri kısaltmalar ile “T: 21b ya da S: 153a” gibi verilmiştir. Metinlerin varak numaraları köşeli parantez ile gösterilmiş [16 a] , [27 b] gibi. Mensur nüshada satır numaraları belirtilirken parantez içerisinde (5), (9) gibi verilmiş, manzum nüshalarda ise beyit numaraları beşer beyit şeklinde sıralanarak verilmeye çalışılmıştır. Metinler okunurken bazı kelimeler, mürekkebin dağılmasından dolayı okunamamış, bu durumda diğer nüshalarla ilgili

¹⁵⁰ İbrahim Halil Tuğluk, XVII. Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmla Özellikleri. **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** s. 612- 630.

kelimeler karşılaştırılmış ve metin tamiri yapabilmışsek bu da metin içerisinde köşeli parantezle gösterilmiştir.

Çalışmamızda âyet, hadis ve dualar çevriyazıya aktarıldıktan sonra *italik* olarak gösterilmiştir. Âyet alıntılarının meâlleri, Türkiye Diyanet Vakfı tarafından yayımlanan Kur'ân-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli'nden alınmış, dua ve hadislerle ilgili kısımlar ise tercümeleri yapıldıktan sonra dipnotta verilmiştir. Hadis ve duaların kaynaklarına ulaşılabilmişse onlar da dipnotta gösterilmiştir. Ayrıca hikâyede dolaylı olarak bazı âyet, hadis ve kutsal kitaplardaki bablara telmihlerde bulunulmuştur. Telmihte bulunan kısımların kaynaklarına ulaşılmışsa özellikle inceleme bölümünde, ilgili kısımlara yer verilmiş ve dipnotla gösterilmiştir.

Yukarıda ifade edildiği gibi Temîmü'd-Dârî hikâyeleri XV. yüzyıl Anadolu Türkçesi'nin dil hususiyetlerini yansıtmaktadır. *“Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde hem eski Türk yazı dili geleneğini devam ettiren özellikler hem de Arap-Fars yazı dili geleneğinden aktarılmış özellikler karışık olarak yer almaktadır. Bu bakımdan kurallı bir imla sisteminden bahsetmek mümkün değildir.”*¹⁵¹ Yapılan çalışmada yaygın olarak kullanılan çevriyazı sistemine uyulmuştur. Metnin transkripsiyonunda ise esas alınan yöntem, Eski Anadolu Türkçesi'nin dil hususiyetleridir. Bu noktada ilgili kitap, makale ve sözlüklerden istifade edilmiştir.¹⁵² Türkçe kelime ve eklerin imlâsında kişisel bir tasarrufa gidilmemiş, nüshadaki yazım biçimleri tercih edilmiştir. Metinlerde dikkatimizi çeken dil hususiyetlerini maddeler halinde şu şekilde sıralamak mümkündür:

¹⁵¹ Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevü, İstanbul 2000.

¹⁵² Bk. Ahmet Tanyıldız, *Sürelî Yayınlar Bağlamında Bazı Çevüri Yazı Sorunları*, **Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları**, Volume 2/3 Summer 2007, ; Cem Dilçin, **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1983; İsmail Ünver; “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1,; Mertol Tulum, **Tarihi Metin Çalışmalarında Usul**, Deniz Kitabevü, İstanbul 2000; Mertol Tulum, **Osmanlı Türkçesi**, Kapı Yayınları, İstanbul 2013; Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul 2002.; Mustafa Özkan, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevü, İstanbul 2000; İsmail Ünver; “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”, **Türkoloji Dergisi**, Cilt 2, Sayı 1; **Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara 2011.

1. Temîmü'd-Dârî hikâyesi Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini barındırdığından özellikle yardımcı fiil ve -ide gör-, aka gel-, göre dur- gibi süreklilik fiilleri ile kurulu cümlelere sıklıkla rastlanmaktadır.

Ol dağı hem yana yavuz iş durur
Dut diseñ dutar al diseñ alur (İÜ: 7a)

Bir tã'ife dağı koyunda durur
Halk içinde dâima anlar durur

Bir tã'ife dağı yılanlar durur
Pes yılanlaruñ çoğı anlar durur (İÜ: 9a)

2. Hikâyelerde özellikle cümle başlarında “pes, çün, çünki, nitekim” gibi kalıp ifadelerin kullanıldığı görülür.

Siz yaticak şöbeti anlar kıılır
Pes kişiye zaferi andan bulur (T: 8b)

Hayata çıkdı kim ğusul ide ari
Nitekim emr eyledi peygamberi (S: 6a)

3. Nüşhalarda zaman zaman “kanı, kanceru, kangunuz, nice, mu, mı” gibi soru ekleri kullanılmıştır.

Şoralar saña yoldāşın kıanı
Eyidesin nice de bildüm anı (İÜ: 24a)

Aķçesin aşşıya viren kişi
Var mı anların içinde bulardan kişi (İÜ: 27a)

Eydür ey aşhab-ı Resül
Kangunuz bu ' avratı kılırsuz kıbül (B: 4a)

Dilerem luş u kerem eyleyesiz
Kanceru gider yolum söyleyesiz (İÜ: 21b)

4. Hikâyelerde yine Eski Anadolu Türkçesinde sıklıkla karşılaştığımız “işbu, uş, şol, uşda” gibi işaret sıfatlarına ya da zamirlerine rastlanmaktadır.

Keşiş eydür karnıñ acdurur meger
Uşda sözüñ seni ol yaña eger (S: 75a)

‘ Alı eydür Muştafâ işbu sözi
Dimişdi dağı gitmeden özi (S: 24a)

Sulţān eydür şimdi emīn olduñuz
Uş müslimānlık içine geldüñüz (İÜ: 10b)

5. Hikâyelerde kullanılan kişi eklerinin de Eski Anadolu Türkçesinin dil özelliklerine göre yazıldığı görülür. Birinci çokluk şahıs ekinin “-vuz, -vüz” şeklinde yazılması gibi.

İki tağıñ ortasına irevüz
Arasında bir şu aqar görevüz (İÜ: 22a)

6. Elde bulunan nüshaların tamamında küçültme eki olarak “-cık, -cik, -cük, -cağız, -ceğız” ve emir kipinin üçüncü teklik şahsının “-gıl, -gil” şekline sıklıkla rastlanmaktadır.

Beş yüz yıl bir sā‘ atdurur
Kim du‘ āciñ buracıqda oturur (B: 23b)

İllā benüm bir vaşiyyetim var saña
Vardır anı bitürivirgil bana (S: 57a)

İllā benüm bir emānetüm var saña
Varduğda āḥir sen bitürivirgil bana (B: 18b)

7. Nüshalarda nazal “ñ” in yazımında farklı kullanımlar dikkatimizi çekmektedir. Hikâyede yer yer nazal “ñ” (ك) ile yazılması gereken kelimeler “nun” (ن) harfi ile yazılmıştır. Örneğin, “anuñ” yerine “anun” şeklinde yazılmıştır. Bu tür kullanımlara müdahale edilmemiş metindeki şekliyle transkribe edilmiştir.

Virdi bize Muḥammedi Ḥaḫ Resül
Anuñ ile dīnımız oldu uşül (İÜ: 1b)

Dünigün **anuñ** tesbīhi Allāh idi
Hem Muḥammed Resülullāh idi (S: 106b)

8. Beyit içerisinde zaman zaman şahıs eklerinde farklı kullanımlara rastlanmaktadır. Birinci tekil şahıs yerine ikinci tekil şahıs ekinin kullanımı gibi. Bu ve benzeri durumlarda da metnin aslına müdahale edilmemiş metindeki gibi okunmuştur.

Bir ḥikāyet geldi bu sözden bize

İdeyin añı bir bir ṭapuñuza (T: 2b)

9. Bir nüshada “durmak” fiili “dal” (د) harfi ile yazılmış iken başka bir nüshada ise “tı” (ط) harfi tercih edilerek “ṭurmak” şeklinde yazılmıştır. Bu ve benzeri durumlara hikâye nüshalarında sık sık karşılaşmak mümkündür. Bu gibi farklı yazımların ortaya çıkmasını Mertol Tulum, şu sebeplere dayandırmaktadır: *“Bilinen yazı türlerinden biri ile yazılmış olsa bile, her yazıcının yazısında bir kendine görelilik bulunabileceği, her yazıda kalem kullananın kendine has biçimleri ve seçimleri olabileceği unutulmamalıdır. Bilindiği gibi özellikle gündelik yazı biçimleri ile yazılmış yazar nüshaları ile hattat elinden çıkmış yazmaların yazıları arasında pek az benzerlik*

bulunur. Ayrıca bir yazmanın metni birden çok kişi tarafından yazılmış olabilir. Daha da önemlisi çoğaltılmış her yazmada yazıcının kendince tutum ve tercihleri bulunduğu gibi dikkat ve özenini, bilgi seviyesini ve anlama ölçüsünü yansıtan yanlışlar yer alır. Yaygın bir tutum olarak bildiği bir kelime ise-çoğu kez anlamca uygun olmadığı halde-gördüğünü olduğu gibi aktaran yazıcılar kimi yerlerde tanımlayamadığı bir kelimeyi şekilce benzeri ile değiştirmek, noktasız ve harekesiz bırakmak, hiç yazmamak gibi türlü yollara başvurabilirler.”¹⁵³

Begleri önünde **dururlar** idi

Çanda kim buyurursa varurlar idi (İÜ: 9a)

280 Pâdişah önünde **tururlar** idi

Çanda kim vardıysa varurlar idi (B:12a)

10. Manzum metinlerde vezin ve kafiye konusunda da hasaasiyet gösterilmediği görülmektedir. Aşağıdaki beyitler vezin-ımlâ ilişkisi bakımından değerlendirildiğinde tutarsızlıklar açıkça görülebilmektedir.

Ben didüm kim başum üstüne

Selâmuñ senüñ bulara degürem (B: 19a)

Ne bülürsün sen Muḥammedi didüm

İki ‘ âlem güneşi ol Aḥmedi (B: 23a/573)

11. Yukarıda Mertol Tulum’un da ifade ettiği gibi metinlerde, yazıcıların bilgi seviyesi, metni anlama ölçüsü gibi sebeplerden dolayı bazen tanımlayamadıkları bir kelimeyi şekilce yakın bir kelimeye benzetme, ya da değiştirme şeklinde ifade biçimleri ile karşılaşmak mümkündür. Farklı metinlerde örneğin “Amîr” ismi “Emîr”

¹⁵³ Mertol Tulum, **Tarihi Metin Çalışmalarında Usul**, Deniz Kitabevü, İstanbul 2000.

şeklinde “Habîr” ismi “Cebîr” şeklinde ve “Müslîm” ismi ise “Selîm” şeklinde yazılmıştır.

Eydür atan ‘ Ömer anan ‘ Amîr
Karadaşın biri Selîm biri Habîr (T: 5a)

Eydür anañ Dümî’dir atan Emîr
Kardeşlerin biri Müslim bir Habîr (İÜ: 4a/106)

Eydür anañ ‘ Ömüre atañ ‘ Amîr
Biri Müslim karındaşuñ biri Habîr (S: 14a/103)

Eydür atañ ‘ ammüm adı ‘ Amîr
Biri Müslim kardeşlerin biri Cebîr (B: 5a-5b)

12. Temîmü’ d-Dârî hikâyelerinde özellikle mensur nüshada Arapça ve Farsça pek çok kelime, kavram, ayet ve dualara yer verilmiştir. Çevüriyazıda bunların yazımı ile ilgili, metni arap harfleri ile teze ekleme ya da transkribe etme arasında yaşanan ikilemler bazı sıkıntıları da beraberinde getirmektedir. *“Türkçe metinlerin yanında Arapça ve Farsça metinlerin de okunarak transkripsiyon sistemi ile Latin harflerine aktarılmaya çalışılması pratikte bazı sıkıntılara sebep olmuştur. Akademik çalışmalarda Arapça ve Farsça metinlerin yazımı iki şekilde karşımıza çıkmaktadır. İlki yabancı dille yazılan metnin, olduğu gibi, yani Arap alfabesiyle yazılmasıdır. Bu tercih, araştırmacıyı kısmen rahatlatıp muhtemel çevüri yanlışlarından korumakla beraber, klâsik metinlerin yeni harflere aktarılmasında, söz konusu metinlerin eski biçimiyle kalması sonucunu doğurmaktadır. Diğer yazım şekli de, herhangi bir ayrıma gitmeden metni tamamen yeni harflere aktarmaktır. Bu tür çalışmalarda ise okunma farklılıklarından kaynaklanan problemler yaşanmaktadır.”*¹⁵⁴ Çalışmada bu tür yaklaşımlardan ikincisi tercih edilerek Arapça ibareler transkribe edilmiş ve tercümesi

¹⁵⁴ Ahmet Tanyıldız, Süreli Y ayınlar Bağlamında Bazı Çevüri Yazı Sorunları. **Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları**, s. 159.

yapılarak dipnotla belirtilmeye çalışılmıştır. “*İnnellezîne lâ yercüne liķāenā ve radū bi’l-ḥayāti’d-dünyā veṭme’ennu bihā vellezîneḥüm ‘an āyātina ġāfilūn*”¹⁵⁵ (AK: 3b)

13. Metin neşrinde tutarsızlığın görüldüğü ve çalışmamızda bizim de karşı karşıya kaldığımız imla problemlerinden birisi de özel isimlerin kullanımı ile ilgilidir. Özellikle süreli yayınlardaki metin neşirlerinde, karşılaşılan imla problemleri ile ilgili Ahmet Tanyıldız’ın yapmış olduğu çalışma meselenin ehemmiyetini ortaya koyması açısından önem taşımaktadır. Tanyıldız, eski yazılı metinlerdeki noktalama işaretlerinin kullanımı ile ilgili en önemli problemi şu şekilde dile getirir: “*Eski Yazılı Metinlerin çevüriminde noktalama işaretlerinin kullanılması başından beri tartışmalı bir konudur. Taradığımız metinlerde de bu belirsizlik devam eder. Hatta aynı metinde farklı kullanımlar da görülebilmektedir.*”¹⁵⁶ Yapılan çalışmada bu tutarsızlığın önüne geçmek için tek bir yol tercih edilmiş, çalışmanın tüm nüshalarında *Times Turkish Transcription* işaretleri kullanılmıştır. Ayrıca özel isimler büyük harfle yazılmış ve bu özel isimlere gelen ekler kesme işareti ile ayrılmamıştır. Böylece metinlerin bütününde yukarıda ifade edilenlerin dışında herhangi bir noktalama işareti kullanılmamıştır.

Cinnî degülem **Temîm Dâriyem**

Ben Muḥammed **Muṣṭafânî** yâriyem (T: 4b)

Bir gün oturmuşdum işit ḥâli

Bir ġalabalık işitdim yâ ‘**Alî** (B: 13a)

Seçilen nüshaların yazıları; harekeli, harekesiz, talik, nesih ve rika gibi farklı yazı türleri ile kaleme alınmıştır. Nüshalarda yazı farklılıkları olduğu gibi bu yazılarda ünlülerin yazılışı, ünlülerin ön ses, iç ses, son ses olarak kullanımları ile ünsüzlerin ifade ediliş şekilleri, nazal (ñ)’nin kullanımı, şahıs eklerinin kullanımı ve yapım ve çekim eklerinin kullanımında nüshalarda yazım farklılıkları görülmektedir. Metinler

¹⁵⁵ Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile âyetlerimizden gafil olanlar var ya; işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir. (Yunus Sûresi, 7-8. Ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2006, s.208.)

¹⁵⁶ Tanyıldız, agm., s. 531.

transkribe edilirken, Eski Anadolu Türkçesi'nin dil hususiyetleri göz önünde bulundurulmuş, yazım farklılıklarında ise metne bağlı kalınmıştır.

14. Arkaik kelimelerin kullanımı: Kadim medeniyetlere sahip milletlerin asırlar boyunca kullandıkları atasözleri, bilmeceler, masallar, destanlar ve hikâyeler, maniler, ninniler ve türküler genellikle kim tarafından ve ne zaman oluşturuldukları bilinmeyen söz varlıklarıdır. Bu söz varlıkları, içlerinde kültürel ve sosyal yaşama dair pek çok unsur barındırdıkları gibi oluşturuldukları zamana ait bazı kelime ve kavramlar da barındırmaktadırlar. Süreç içerisinde bu kelimelerin bir kısmı dilin kullanım alanından çıkmış, bir kısmı ise dilin lehçe ve ağızlarında varlığını devam ettirmiştir.

Temîmü'd-Dârî hikâyesi de içerisinde barındırdığı söz varlığı ve arkaik kelimeler bakımından oldukça zengin bir metindir. Metinleri dil özellikleri bakımından değerlendirip çalışma yapacak araştırmacılar için Temîmü'd-Dârî hikâyelerinde büyük ölçüde söz varlığının olduğu söylenebilir: “ayruk, kelecî, kakımak, sınık, kengel, sunu dutmak, varımak” gibi.

Ayruk anı ol arada görmedüm

Çancaru gitdi anı hiç bilmedüm (B: 29a)

Çıkıca bir **kelecî** söyledüm

Güle güle ya' nî **kengel** eyledüm (S: 6a)

Ol **sınık** bardağdan cinnîler içer

Mü'mîn olan ol yavuz işden kaçır (İÜ: 6b)

Döndi yılan benüm ile söyledi

Baňa **kaçıdı** ' itâb eyledi (S:102b)

IV. BÖLÜM

METİNLER

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ
KÜTÜPHANESİ EFKND 2495-225

1

Hāzā Hikāyet-i Temīmdār

[1b] 1 Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızkı kısmet eyledi amumıza

Virdi bize Muammedi a Resül
Anuñ ile dīnimiz oldu uşul

Ol gelicek dīnimiz oldu ıyān
Doğrı yolu ur'ān eyledi beyān

Allāh anı dūnyāya virüpdı
Rameten li'l-ālemīn sensin didi

5 Sen kerāmeticsin didi ata aña
Ol nebīler serveri peygāmbere

İşit imdi bu cihānıñ işini
Ya bu çarh-ı ğaddarıñ dutuşını

Kimseden korqmaz utanmaz bu çarh-ı dūn
Kim niceleri kılupdur bu zebūn

Her ki kadem başdı anı kahr ider
‘Ömrini vü varını ol zehr ider

Ġāfil olma ey bīçāre hāzır ol
Kesmesün çarh-ı felek üstüñe yol

10 Senden öñdin gör ölenler hālını
Kim nice tağıdurlar mālını

Bir gün ola kim ölesin sen dağı
Şanma kim diri qalasın sen dağı

Kimseye ger dünyā kılaydı vefā
Bāki qalaydı Muḥammed Muştafā

Kim anıñ için Haq yaratdı ‘ālemi
Yirü gögi ‘arş u kürsī qalemi

Anuñ için cümleyi var eyledi
Eyledüğini münevver eyledi

15 Dünyānıñ mekri aña irdi yara
Kimi bırağdı vaṭanından āvāra

Saña baña kim diyeler ey ata

Mü'mîn isen kavî olğıl tã' ata

Bir hikâyet geldi bu sözden bize
İdeyim bir bir siziñ tapuñuza

Muştafãnuñ bir şahâbe var idi
Kim Temîm Dâr aña dirler idi

[2a]

Bir nazâr kııl bu çarhıñ işine
Kim neler getirür anuñ başına

20 Dünyâ mekrinden emîn olmaz kişi
Añlayurak işlemek gerek işi

Çarhı hâlin nazma getürdüm temiz
İdeyim yârî kıılursa 'Azîz

Rivâyet eyler anı pâk-dîn ol
İbrahîm bin Sa'îd ü bellü bil

M..... kıılur ulular Mışrdan
İşhak ibni İbrahim peygamberden

Bir hikâyetden bize virdi haber
Muştafãnıñ mescidi içinde 'Ömer

25 Çağırur kim müste'an itdüm haqqâ
Ey halife-i zemîn u zü'l-bekâ

Meger 'Ömer anıñ ünin işitdi
Virdi destür aña içerü girdi

Girdi ‘ avrat yire urdı yüzünü
‘ Ömere arz eyledi kendüzünü

Ṭurdu eydür yā emīre’l-mü’minān
Faqr odı cānıma boyandı hemīn

Düşmüşem ‘ ıyāllarım vardur şağır
Bir pulum yok muhtācam vaqtüm faķır

30 Bir ḥelālüm var idi düşdi ırak
Kendi uşına cānı yaqdı firāk

Ol gideli bir sā‘ at şāḍ olmadum
Ḳayğudan ğuşşadan āzād olmadum

Bir ‘ acāyib vāķı‘ a oldu aña
Ol sā‘ at derd ü renc oldu baña

Benüm ile bir gice oldu yaķın
Gör ki nitdi ol ‘ ālemler Ḥālıķın

Ḳudretiyle göge ne iş bitürür
Ṭurdu ol ḥelālüm ibriķ getürür

35 Ḥayada çıkar ki ğusl ide arı
Nitekim emr eyledi peygamberi

Çıķdığında bir kelaci söyledi
Güle güle ya‘ nī gönül eyledi

Ey o ıssılar anı dutun didüm
İllā şoñra sözüme pişmān oldum

[2b]

Şol sa‘ at içinde dutmuşlar anı
Gitti hiç belürmedi tuzı cānı

Bir sâ‘ at muntazır oldum gelmedi
Çanda gitdügini kimse bilmedi

40 Hâyli müddetdür görmedüm ben aña
Haberüni kimse getürmez baña

Dağı şabrum qalması kim neyliyem
Sen var iken kime hālüm söyliyem

Didiler benim hālümü göresiñ
Beni bir kişiye dağı viresin

Gele baña münis ola otura
Yemege bir pāre itmek getüre

Yiyem oğlançuklarum ile bile
Çalmayam ayruq fağirlikden gele

45 ‘Ömer anı işidicek neyledi
Döndi ol ‘avrata ol dem söyledi

Didi ey ‘avrat sözümdür ki işit
Yüri bir yıl dağı şabr eyle git

Kim bilür bir yılda helālîñ gele
Revā degil kim seni gayrı ala

Çıkdı ‘avrat yine evüne gider

Vardı bir yıl degin çün şabr ider

Anca yıldan soñra geçdi rūzigār
Yedi yıl tamām olunca ol nigār

50 Gelmedi eri yedi yıl oldı hemān
Gine ‘Ömer atına geldi revān

Geldi eydür yā alife nideyim
Yedi yıl oldu nice şabr ideyim

Gitdi şabrum almadı hiç āatum
Nideyim bilmem çu yodur vaZ’ atım

Uşaq olancularum vatüm fair
Yavla oldum alk arasında air

Dilerem destür viresin yā İmām
‘Ömer eydür’ iddetiñ ılıl tamām

55 ‘İddetiñ tamām olıca gelesin
Şer’ ile sen bir yigide varasın

Gitdi ‘avrat yine evüne gider
Dört ay on gün ‘iddetiñ ‘tamām ider

[3a] Çünki ‘avrat ‘iddetin tamām ider
Yine gelür ‘Ömere gör kim nider

Girdi eydür yā emire’l-mü’minin
‘İddetim daı tamām oldı hemān

‘ İddetüm oldu tamām bitdi bu gün
Tākātım hiç kalmadı ayruķ benüm

60 ‘ Ömer eydür kim kimseniñ var mı seniñ
Anlaruñla eglene cānuñ senüñ

‘ Avrat eydür yā imam kardaşlarum
Atam anam munisim hem eşlerüm

Muhammed öñünde şehid oldılar
Bedr ğazāsı gününde öldiler

‘ Ömer eydür ‘ avrata diğil bize
Tānığun var mı senüñ iş bu söze

Tanuğuñ var ise getür görelüm
Dağı seni bir kişiyeye virelüm

65 Vardı ‘ avrat birkaç ulular alur
Togru ‘ Ömer katına alur gelür

Geldiler bunlar tanıklık virdiler
Nitekim Resül öñinde gördiler

Döndi ‘ Ömer aşhāba kıldı nazar
İşit imdi nicesi oldu haber

Eydür ey aşhab enşār-ı Resül
Kangunuz bu ‘ avratı kılar kabül

Kim alursa aña bunuñ ben virem
Beytü’l-maldan eksüklerüñi güdem

70 Enşārilerden biri durdı uru
Geldi ‘Ömer atına ün ilerü

Geldi eydür yā emire’l-mü ’minān
Sen baa bu ‘avreti eyle kebān

Şer‘ ile kebāni ünkim itdiler
Her biri işlü işine gitdiler

Enşārī ‘Ömerle aşama alur
Ol řaābe yatsuyı bile ılır

Yatsu namazın ıluben gider
Doğrı evüne gelüp işit nider

75 Girüp elāli atına oturur
Yemege ortaya ta‘ām getürür

[3b] Ol dem eydür ey elālim bu gice
Cum‘ a gicesi işit āl nice

Muřafā bize vaşıyyet eyledi
Bu gicede ğısl ile yatuuz didi

Muřafānu sözünü dutmaq gerek
Her ne kim dedi anı itmek gerek

Var şu getür baa abdest alayın
Muřafā avlince ğısl ılayın

80 Durdı ‘avrat ibri eline alur

Ṭaşra ḥayada ſu almaġa gelür

Ḥayada çıķdığında baķar görür
Ḥayad ortasında bir kiſi durur

Cümle endāmını kıl örtmüſ durur
Ŗanki cinnīler içinde olmuſ durur

Degme dırnāġı vardur ey aġı
Sel kerkes kaynaġıdur ey aġı

Ol kiſi çün ‘avratı baķar görür
Ey nigār baķ berü dir çağırur

85 ‘Avrat anı gördi bismillāh didi
Cinnī iseñ e‘üzubillāh didi

Ol kiſi çün ‘avratı baķar görür
Ḥayad ortasında çün anı görür

Ḳatı ķorķdı heybet düſdi cānına
Ḳorķısından varımadı yanına

Çün Temīmdār anı gördi ne imiſ
Ḥayad altında durup ķalakalur imiſ

Ol dem eydür aña cinnī degülem
İllā bir vāķı‘ā düſmiſ ķulam

90 Ben Temīm beni cinnī ſanmaġıl
Gel berü ben Temīmdārem benden ķaçmaġıl

Helâlimsin hem dahı ‘ammim kıızı
Saña taḥḳik eydürem iş bu sözi

‘Avrat eydür bu ‘acâyib iş ola
Yâ bu göñlüme ‘aceb teşvîş ola

Yedi yıldır muntazıram ben aña
Ḥaberin kimse getürmez baña

Bu giceyi oldı anca gelesin
Yâ bu kıandan sen aña benzeyesin

[4a] 95 Ne kıapıdan girdi ne ḥod bacadan
Ḥayad ortasında bulundı neden

Ol dem eydür ‘afv idüñ bu kez bize
Ger zarar erdiyse bizden size

Eger oğlanuḳlarum yaḥşi ise
Siz anuñ esîri ise¹⁵⁷

Ben didüm ayruḳ ile itmeye
Kim bize senüñ ‘alâmetiñ yitmeye

Hem ḥayadı şüpürem dutam ari
Temîz eyleyem yüri şimden giri

100 Döndi Temîmdâr eydür cânım cânı
Ey ḥelâlim ey benüm ‘ammim kıızı

Cinnî degülem ben Temîmdâriyem

¹⁵⁷ Metinde bu mısra eksik yazılmıştır.

Ben Muḥammed Muṣṭafānuñ yāriyem

‘Avrat eydür yüzüme baqdı gözün
Korqdı cānum illā yumuṣaqdı sözün

Temīmin yüzi iken nurlu idi
Şanma kim sencileyin kirlü idi

Yoğidi yüzünde bir kıllı anuñ
Kıllar ile şöyle bürünmüş tenün

105 Benüm adım nedür eyitgil sen baña
Anam atam adını eyit inanam saña

Eydür anañ Dümīdür atan Emīr
Kardeşlerin biri Müslim biri Hābīr

Senün atan benüm ‘ammimdür ey yār
Senün aduñ bellü bil kim Bahtiyār

Bedr ğazasında bilgil öldiler
Muḥammed önünde şehīd oldılar

Baña dağı bir ‘āceb oldı çāra
Ol ğazavatda yemişdim ben yara

110 ‘Uqbe ibn-i Muqīt beni urmuş idi
Uşta da yüzümde nişān durmuş durur

‘Avrat eydür sözünüz gerçekdürür
Cinnīler çoq nesneden haber bilür

Cümle halkıñ adını anlar bilür
Cinlere ma' lümdür ne kim ins kıılır

Temīmdār eydür cinnī degülem ben nigār
Sen benüm ' ammim kıızısın āşikār

[4b] Enşarī kapuya baқardı gözi
Қulağına degdi bunlarıñ sözi

115 Ev içinden һayada çıkar durur
Һayad ortasında Temīmi görür

Cinnī şandı anı bismillāh didi
Şol ağac yaprağı gibi ditredi

Şol dem eydür ' avrata eyit baña
Ne kişidir şimdi söyleyin saña

Temīm eydür söyleyin benüm işit
Bu benüm ' ammim kıızıdır yā yigit

Hem һelālimdür hem ' ammim kıızı
Saña taһқıқ iderem iş bu sözi

120 O benümdür o ıssısı daһı benüm
Ol oğlancuқlarıñ atası benüm

Enşarī eydür yalansın bu söze
Ҳalife viripdür bunı bize

Tañrı buyruğıyle aldım bunı ben
Yürümegil bir қadem sağ u esen

Çık evümden taşra git bir kadem
Temim eydür ço bu sözi ey dedem

Hağ te'āla oda yandırsıñ seni
Nitekim sözünde ağılattıñ beni

125 Ne yüzüñ var halk içinde varasın
Tañrınıñ emrine 'āşī olasın

Muştafā viripdir bunı baña
Çık evümden ziyān olmasun saña

Enşārī eydür beni ço kim ben girem
Ne kişisin seni evümde görem

Temim eydür o benümdür şer' ile
Var bir ayruğ nesne dişiñ bile

Kağır enşārī ev içine girür
Kılıcıñ balçağına elin urur

130 Yalın eyler kılıcı taşra gelür
Geldi Temim üstüne hamle kılur

Temim anuñ bilegin şunu dutar
Şöyle şıkar kılıcı yere atar

Kendi alur kılıcı diler ura
Çilā ol enşārinin boynun ura

[5a] Girdi ' avrat ortaya eydür kişi

Ebsem oluñ işlemeñ iş bu işi

Her biriñüz ayru yatuñ bu gice
Tañ olunca görelim bu hāl nice

135 Tañ olunca görelim bu hāl nice
Ol nice dirse biz eyle idelüm

Her birisi bir bucaqda yatdılar
Uyumadılar tañı gözettiler

Tañ olcaq ol ikisi durdular
Birbirinin boğazını dutdılar

Birbiriyle çekişür hamle kılar
Doğru ‘Ömer katına bunlar varur

Gelür yanlarınca ol ‘avrat bile
İşit imdi nicesi oldu gele

140 Durdı ‘Ömer tañ namazını kıla
Tesbîh u tehlile çün meşğul ola

Çekişi bunlar kapuya geldiler
Kapı katında galebe kıldılar

‘Ömer ol galebeye urdı kulaq
Vir şalāvāt işüñi oñara Hāq

‘Ömeriñ bir kulu var idi ağı
Adı Eflîhün idi anuñ adı

Bakındı ol uluna syledi ‘ mer
Ne alebedr bana getr aber

145 unki ol ul ara varur ıar
Temmdrn stne nkim baar

orar an gricek dndi geri
Geldi ‘ mer atna getrdi aberi

Geldi eydr y emre’l-m ’mnn
Bir ‘ acyib vı’ grdm hemn

Yapsm bir inse bir cinn kii
Uta apuda dururlar ekii

Anlarun ile vardur bir ‘ avrat daı
Ol benmdr benmdr dirler aı

150 Dndi ‘ mer aba ıldı nazar
Grdnz mi ki neler olmu neler

Mutafnn her kim ounda ala
Ne ‘ aceb i gre zhir ola

[5b] Kim gre ancılayn ‘ aceb ii
Kim yapsm bir insiyye bir cinn kii

Virdi destr n ier girdiler
alfeye nkim selm virdiler

unki ‘ mer grdi Temm yzni
Cinniye bezetdi anun zni

155 Kıllar ile bürünmüşdür yüzi
Belürsüz olmuşdur anuñ yüzi gözi

‘Ömer eydür ol enşāriye yarā
Söyle imdi nice oldı mācerā

Enşāri eydür bu ‘avratı virdin baña
Bu gice ne işler oldı anı eydem saña

Bunuñ ile gece yer iken ta‘ām
İşit imdi hālümüzi yā imām

Hācet için hayada çıkar durur
Hem hayad içinde bu cinnī görür

160 Çağırdı kim bu benim ‘ammim kıızı
Ol benimdür hem helālümdür özi

‘Ömer anı işidicekleyin yarā
Döndi Temīmden yaña kıldı nazār

‘Ömer eydür Temīme kim gel söze
Ne kavimdensin ey cinnī eyit bize

Şol kavim kim göge uçar
Melāikeler anlara odlar şaçar

Ya şundan mısın ki gökyüzi
Uçasız ki kimse görmeye sizi

165 Yā şunlardan mısın kim odlarda durur

Halk içinde odlarında oturur

Temim eydür yâ emire'l-mü'minîn
Söylediñ sözi tamâm oldı hemîn

Ben dağı sözü söyleyem saña
Müstemi' ol bir nihân benden yaña

Biz mü'minleriz Muhammed ümmeti
Bulamazsın bize hem fırsatı

Şacli gördüñ inkâr idersin anı
Baña cinnî dersin ey cānum cānı

170 İsem cinnî degülem yâ İmām
Ev benüm ' avrat benüm sözüm tamâm

[6a] Hem benüm ' ammim kıızıdır bu niğār
Ayrı şaldı beni bundan rüzigār

'Ömer eydür ' avrata iş bu işi
'Ayān eyle bize bu sır kişi

'Avrat eydür cümle gerçektür sözi
Kılları ile gümāna iletir beni

Her ne kim şordum ise ana su'āl
Anuñ için sözi eyler kıl u kāl

175 'Ammim oğlu sefere gitmişdurur
Yedi yıldır bizi terk itmişdurur

Yedi yıl dört ay on gündür tamām
Muntazıram haberi gelmez baña

İllā bunuñ cine benzer yüzi
Kıllar ile şöyle bürünmüş yüzi

Anıñcün ben bunı bilemezem
Bellü oldur deyü inanamazam

Döndi ‘Ömer Temīme eydür ey yār
Nedir aduñ vir baña doğru haber

180 Dedi aña ben Temīm Dārīyem
Ben Muḥammed Muştafānuñ şāḥabi hem yāriyem

‘Avratı boşamadım ben ey aḥı
Ol dem şatmadan kimseye ben daḥı

Nice dürlü vākı‘alar görmişem
Uşta şimdi sağ selāmet evüme gelmişem

‘Ömer eydür şaddaḳ ey tācü’r-ricāl
Ḥāşā kim seniñ sözüñ ola muḥāl

Muştafā daḥı haber virmişdürür
Her ne kim ğurbette bu görmüşdürür

185 İbni ‘Abbas rivāyet eyler bunı
Ol zamanda içerü girdi ‘Alī

Şāḥābeler cümle urudurdılar

Geçüp ‘Ömer kıatına oturdılar

Şol dem ‘Ömer ‘Alīye şerh eyledi
Bunlarıñ vaşf-ı hālīñ söyledi

‘Alī eydür Muştafā iş bu sözi
Dimiş idi gitmeden iş bu sözi

İş bu zamān maḥluḳundan bir kişi
Git didi‘ acāyib ola işi

[6 b] 190 Nice müddet gāyib ola gelmeye
Kanda gittigüni kimse bilmeye

Ol gece kim ‘avratı ere vara
Ol gice içinde kendüsi gele

‘Alī eydür yā Temīm hoş geldüñüz
Ġurbeti yağşı temāşā kıldıñuz

Seferinde ne görüñdi gözüñe
Söylegil kulaḳ uralum sözüñe

Kim seniñ kışşān‘ acāyib kışşadur
‘İbret ehli anı hem ‘ibret görür

195 Temīm eydür işit ey şīr-i Ḥudā
Görmesüñ gözlerüñ ānıñ gibi kaçā

Ḥelālüme yakın oldum bir gice
Diñle imdi ḥālümü ol dem nice

Muṣṭafā bize vaṣiyyet eyledi
Cum' a gecesi ğuṣl ile yatuñ didi

Her kim ḥelāline yaqınlıq ide
Yatmasun ol gine illā ğuṣl ile

Didigümüz ğuṣl ile oldur yanı
Tāzekarlıq eylesün ol dem anı

200 İllā ğuṣl vācib oldı bilesin
Cehd edüben dağı ğuṣl kılasın

Yatmasun şeytan anuñ yanına
Dirülürler ḥarb ururlar cānına

Bir vaṣiyyet dağı budur bize
Taşra yatan kişi bir çizgi çize

Okuya bir iki āyet-i Qur'ānı
Ḥaḳ Te' ālā maḥfuz eyleye anı

Hem anı melāikler bekleye
Gelürlerse hem cinlerden şaḳlaya

205 Bir dağı şınıḳ bardaḳ ile içmasün kişi
Zirā şeytānıñ olur yoldaşı

Ol şınıḳ bardaḳdan cinniler iḳer
Mü'min olan ol yavuz işden kaçır

Hem aḥşam olıcak tapuñuz
Öyle dir ki hem yapulsun қаpuñuz

Bir dağı korkulu söz gelse dile
Söyleme kim ziyân olur hem size

[7a] Söyleyicek Tañrı adın söyleñüz
Tesbîh u tehlîl u taq̄dîs eyleñüz

210 Bu dağı siz yatıcek bir yanar çıraq
Çomanuz kim cinler eylerler turağ

Siz yatıcak şöhet beti anlar kıılır
Pes kişiye fırsatı anlar bulur

Bir dağı evü süpürücek siz bilün
Çomanuz kim evde tura taşra şürün

Şeyâñinler anda becid oturur
Ekşerî âdeme andan çok zaħmet gelür

Hem dağı bir kişi kendü dostına
Virmeye korkıyı añuñ üstüne

215 Ol dağı hem yana yavuz iş durur
Dut diseñ dutar al diseñ alır

Bir vaşiyyeti dağı budur yine
Her ki yavlağ uğrar ise öñine

Geçmesün arçurusından anuñ
Geçer isen oda göyüne cânuñ

Geçmesün arçurusıdan anuñ

Ger senüñ gövdende var ise cānuñ

220 Kim geçerse incidür yılduzları
Pes mü'mīniñler her işte ola arı

Bir vaşiyyeti dağı budur bize
Bāliğ olmamış yemişi her kim üze

Tamām olmadın yemişi üzmeñüz
Ol günāh baħrına dalup yüzmeñüz

Bir vaşiyyet dağı budur hem yine
Bir kişi uğrarsa yolda sine

Başmasun ol sinüñ üstüne dağı
Kim başarsa oda gire ol ağı

225 Bir vaşiyyet dağı budur ey yara
Her ki şalunup budur kendüzin göre

Yaşlanup faħr ider özin burar
Ancılayın kişiden Tañrı bezer

Bir vaşiyyet dağı budur ey kişi
Dā'ima kovıcılık olmasun işi

Çovcılık dağı yavuz işdürür yarā
İki cihānda olur yüzi çara

[7b] 230 Bir vaşiyyeti dağı budur yine
Bir kişi bir kişiniñ helāline

Göricek yaman aña baqmasun
Faqr idüben kelecı bu qomasun

Muřtafānuñ vaşıyyeti budur bize
Her kim iderse aña olur cezā

Ḥayr iden ḥayr ile iḥsān bulur
Şer idenler tamu dibinde qalır

‘Alı eydür yā Temīm Muřtafānuñ
Bu didüğüñ edebleridür hep anuñ

235 Biz daḫı işitmişüz bu ḥālleri
Muřtafādan bu ‘aceb aḫvālleri

Sen senüñ ḥālüñi söylegil bize
Seferinde ne görindi digil bize

Temīm eydür işit imdi bu sözi
Ḥelālümdür bu benüm ‘ammim kıızı

Bunuñ ile yaqın oldum bir gıce
Gör ki nitdi benim ile ol ḥoca

İbriq aldım elüme tırdum uri
Ḥayada çıqdım ki gısl idem arı

240 Qarañuluq idi ol dem gökyüzi
Duman idi görmez idi göz gözi

Hem yağardı yağmur aqardı sel
Yıldurum şaşırdı hem eserdi yel

Gürler idi gök hem ditredi yir
İşidüñ şimdi benüm hālümü dir

Tañrınıñ heybetinden qorqdı cānum
Ditremeg dutdı cümle endāmum

Sen bülürisin kim ey Tañrının arşlanı
Bahādırlıqla ögerler seni

245 Qatı qorqđum yā İmām kıldım şaçar
Döndüm evümden yaña kıldım nazār

Ol giceniñ heybetinden tağlanur
Cigerim ağzum dilüm bağlanur

Çağırup didüm ey benüm ‘ammim kıızı
Ev içinde eksik eyleme sözi

Benim ile luşf-ı kerem eylegil
Ev içinde baña qarşu söylegil

İçeriden bir kelecı söyledi
Güle güle ya‘nı kengel eyledi

[8 a] 250 Ey o issiler anı dutuñ didi
Şanmañuz kim sözi tamām söyledi

Qorqı ile dört yaña gözüm bakar
Bir duvardan görürüm yalın çığar

Qamaşır gözlerüm göricek anı

Dağı beter ditremek dutdı beni

Çıkar ol yalıñ içinden bir kişi
Kaçkara yüzi hem şaru dişi

Başı büyük boyu bir çınar gibi
Gözi yaşı dökülür pıñar gibi

255 Nefesinden řanasıñ dütün çıkar
İt ölisi gibi ol mel' un koşar

İki gözi yıldırım gibi şaşır
Zışt-i mel' ün halk arasında çıkar

Çünkü anıñ yüzine başar cāñum
Ağzımıñ içinde bağlanur sözüm

Bir keleci dimedim ben aña
Geldi ol mel' ün el uzatdı bana

Aldı beni üstüne çünkü gider
Çıkdı hevā üstüne gör kim nider

260 Başladı kendüziñ ögmege ol it
Ol la' in mel' ün ol murdār it

Çağırup eydür ki anlar şanı
Şanı ol meħāle urmayan beni

Kimse beni meħāla urmaz niçün
İns ü cinnī şadrümi bilmez niçün

Ben şeyātin aşluyem aşlum ani
Cümle cinniler benüm dedem ani

Kibr u tuġyān becdesidür ardaşım
Puqlara apmadur benüm işüm

265 Bunı söyler arşu ol mel' ün gider
Nice yazılar yabanlar seyr ider

Söyledükçe aġzından odlar saar
Nice şaralar cezireler geçer

Dāde idi ol cezireniñ adı
Zıkr içinde idi ol yer didi

[8 b]

Bir ıssızlu yer idi Dāde adı
Vir şalāvat kim ola sözüñ dadı

Ol cezirenüñ içi cinler tolu
Biri bilmez nice dār-ı İslām yolu

270 İçlerinde yo Tañrı bilür kişi
Ne ulu ne genci ne erkek ne dişi

Cümlesi şeytāna tābi' dür ey dede
Kimi puta apar kimi oda

Ol la' in çün beni anda götürür
Aşāġa or kendü daı oturur

Cümle aşhābları atına geldiler
Öñünde ' izzet ü ikrām ıldılar

Benüm ile faħr ider ol bunlara

Ol ʿāşî melʿûn ol kâfirlere

275 Her ne kim anlar giyirse giyerem
Her ne kim anlar yirse ben daħı yirem

Nice zamān bunlaruñla dururdum

Nice dürlü t̄âyıgalar görürdüm

Ne namāz olur olarda ne t̄āʿ at

Ne ĥod Qurʿān oқurlar ne āyet

Ne şalavāt getürürler peygambere

Cümlesiniñ içi t̄ışî kapқara

Pinhānî ben z̄ikr u t̄āʿ at eylerem

Cümle Ĥaқdan gelene şükr iderem

280 ʿÖmer eydür yā Temīm şerħ eylegil

Ne şeküldedür bular söylegil

Ağzını açdı Temīmdārî söyleye

Bunlaruñ şeklini maʿlüm eyleye

Ol dem ʿAlî ҡulına eydür yürî

Ol vaşiyet kitābın getür didi

Kim anı bize Resûl virmüşdirür

Var içinde ne ki bu görmüşdürür

Vardı kulu ol kitābı getürdi
Çün halīfe kitābı içinde gördi

285 Temīm eydür görmüşüm bir t̄ā'ife
Hiç bunlardan kimseye gelmez vefā

[9 a] Gökyüzünde dāimā bunlar uçar
Bir s̄ā' atda bu deñiz geçer bular

Yel gibi dāimā uçar bular
Müslümānlar kıanunı içer bular

‘ Āşı mel’ ūnlardur azgun sözleri
Aşāğadan yukāru er gözleri

Her kime hışm ile bunlar bākār
Korķusundan ol s̄ā' atde cānı çıkar

285 Olmaz ise illa daħı çok çeker
Ya beli bükülür ya cefa çeker

Bir t̄ā'ife daħı gördüm tenleri
Başları yok var içinde cānları

Begleri öñünde dururlar idi
Kānda kim buyurursa varurlar idi

Bir t̄ā'ife daħı görmüşüm aħı
Key ‘ acib t̄ā'ifedür bunlar daħı

Gövdeleri yok bunlarıñ başı var
Kādirin gör ki ne kudret işi var

290 Padişaha kulluğ iderdi bunlar
Çanda kim buyursa giderdi bunlar

Çalk arasında bile yürür bunlar
Söyleyin sözi haber virür bunlar

Bir tã'ife dağı koyunda durur
Çalk içinde dāima anlar durur

Bir tã'ife dağı yılanlar durur
Pes yılanlaruñ çoğı anlar durur

Evde yılan göricek urmanız
Degmesübü kãsd idüp öldürmeniz

295 Bir tã'ife dağı eşekler gibi
Bunlaruñ içinde gördüm yā ' Alī

Bir tã'ife dağı öküz şekline
Bunlaruñ içinde görmüşüm yine

Bir tã'ife dağı doñuzludurur
Bunlaruñ içinde dā'imdurur

Bir tãife dağı atlardurur
Çalk içinde dāimdurur

[9b] 300 Bir tayife dağı kim sanasın
Bellü cānu ki derdi yoğ inanasın

Çalk arasında dā'imā yürür bular

Her kişi ne işlese görür onlar

Pes bu şüretlü cânavarları göre
Tañrı zıkrin getürsün dile

Kim bunları göre bismillāh diye
Bunlarıñ şerrinden Allāh bekleye

Bir zamān bunlarıñla durmuşam
Uluya kiçiye hizmet kılmışam

305 Taqatım taq oldu yavlaq yā imām
Kulluq etdüm bunlara üç yıl tamām

Bir sā' at üç yılda rāhat olmadum
Bu benüm gönlüme dilegüm bulmadum

Bir gün oturmuşdum işit hāli
Bir ğalabalıq işitdüm ya ' Alī

Ol ğalabaya kulağum ururam
Cümle bir yere derilmüş görürem

Cinniler qabri diye düşdi kamu
Anı gördüm bir yire uşdı kamu

310 Birisine şordum didüm yā yigit
Ne ğalābādır baña bir sen ayıt

Baña didi yağma geldi bilesin
Siz dağı yarāğunuz kılasın

Cinlüler vardır bu cezîrede yâra
Beni 'Āmmur kavmi dirler anlara

Beni 'Āmmur İbn 'Abbâsdur adı
Ol cezîrede mâlikdür ol didi

Yılda bir kez gelür ilümüze odurur
Birimüzü kırmaz ayâğın durur

315 Kimimizi helâk eyleyüp gider
Kimimizi bağlayup esîr ider

Vaqt irişdi yine gelürler bize
Bizi kırmazlar kılımlar çok çeza

Biz kâfirlerüz mü 'mindirür olar
Şâhibü't- takva ehl-i dindür olar

Ben bunuñla söyleşürken dile
Tañrı zikrünü götürdiler dile

[10 a] Gördüm ben bir 'azîm leşker gelür
Bî-hisâb u sağışık er gelür

320 Geldiler bunlara karşı durdular
Kılıcın balçâğına el urdılar

Kıldılar tekbîr u şalavât virdiler
Târdılar kılıç bunları kırdılar

Şol kadar bunlara kılıç urdılar
Nice gövdeleri yere şaldılar

Üç gün üç gece kılıcı urdılar
Bunların aşhâblarını kırdılar

Hem beni tutan la'îni ey yâre
Anda gördüm kıldılar päre päre

325 Sünnî cinnîler katı dürüşdiler
Ol kâfirler ile çok uruşdılar

Âķbet kâfir çerisin basdılar
Öldürüben başlarını kesdiler

Ol cezîreniñ içine girdiler
Diri bulduklarını esîr itdiler

Bu esîrlerin bilesince ey aķı
Aluben gtdiler beni daķı

İlla ben şükr iderem süphâna
İderem zihî beşâret cânuma

330 Kim bu kâfirlerden emîn olmuşam
Uş müslimânlar içine gelmişem

Cümlesi oruç dutar kıllur namâz
Dillerinde zıkr ü tesbîh ü niyâz

Gice gündüz düşer Ķur'ân ile
Tâ'at eyler cümlesi erkân ile

Çok şalavât virirler peygambere

Bunlaruñ içinde ey yäre

Bir zamān bunlarun ile oluram
Dutaram oruç namāz kıloram

335 Bunlarıñ cezāresine irmişem
Nice dürlü işleri anda görmişem

Eydeyim gördigimi bir bir size
Ger ‘ināyet kılor ise haq bize

Padişāh çün sākın olur oturur
Hep esirleri getürüñ buyurur

[10 b] Bu esirler bilesince beni
Süriyü getirdiler anda beni

Cinnlerün sultānı çün gördi beni
Okıdı katına getürdi beni

340 Baña eydür yā yigit hālin nedür
Nice geldiñ bunda aḥvāliñ nedür

İnsisin cinnī digülsün ey yāra
Seni bunda kim getürdi di baña

Didüm ey şāhım ‘aceb oldı işüm
Nice dürlü vāqı‘a görmüş başum

Hem Medīne şehridür şehrim benüm
Hem Muḥammed Muştafa doğru yārüm

Her nekim gördüm seferde söyledüm
Şordı bir bir aña ma' lüm eyledüm

345 Yine şordı diyivir haber baña
Nedür adın deyüvirgil sen baña

Didüm ey şahım ben Temimdārīem
Ben Muhammed Muşafānuñ şāḥabi hem yāriem

Anlaruñ içine düşeli benüm
Bir sâ' at şağ olmadı göñlüm benüm

Ne bular iḥsan bilür ne ḥod Ḥakḫı
Küfr-i nifāk içleri dolmuş şaḫı

Ne bunlar tā' at bilür ne ḥod oruc
' Āşī mel' unlardur işleri güç

350 Bir zamān bunlaruñ ile durmuşam
Nice müfsīd iş bularda görmişem

Ne bunlar Tañrı bilürler ne nebi
Küfri zinet içleri dolu tığı

Sulṭān eydür şimdi emīn olduñuz
Uş müslimānlık içine geldüñüz

Cümlemüz peygamberiñ ümmetidür
Gice gündüz işimüz tã' atidür

Sen daḫı şimden giru eyle tā' at
Ḥāli olma tā' atdan bir saat

355 Çünkü sensin yâ yigit Allâh diyen
Hem Muḥammed Resûlullâh diyen

Ol Muḥammed hürmetine ben saña
Kulluk idem ‘ömrüm olduğca saña

[11a]

Döndi eydür leşkerine siz bilün
Bu sözüme cümleñüz tanık oluñ

Tañrı dağı tanık olsun sözüme
Bunu kardaş eyledüm kendüzüme

Çün Muḥammed yâridürür ey ağı
Ben ideyim buña kulluklar dağı

360 Ḥayli müddet yanlarında kaluram
Hem cemâ‘ at birle namâz kıduram

Padişâhiñ ağızına girmez ta‘âm
Ben katında olmayınca yâ imâm

Bir sâ‘ at kalmazdı yanından gidem
Bu benim göyñimi bir fikr idem

Ḥayli müddet kıldum anda zevk ile
İllâ içim toptoludur şevk ile

İllâ müştâkam kim oğlanuğlarımı görem
Elüm irmez ki yüzünü ben görem

365 Firkat odı cânıma oldı esir

Dāduğunca Һasretim oldu yesİR

Bir g¼n oturmuş idim ben fikr ile
Tebİh u ur'an okurdum zİkr ile

ur'an ¼n İşitdi ol pādİřāh
Dİnleyecek bir kez etti atı āh

Anİn ahı tağları eşir ider
Derdimi ben¼m dağı beter ider

şol dem eyd¼r hoş bil¼rs¼n ur'anı
Fedā ıldum sen¼n İ¼n bu cānı

370 ul olayum saņa şimden ger¼
ıldı 'aşın cānum İçinde ber¼

Varduğunca rağbetim artdı saņa
Hācetim var gel bit¼rgil sen baņa

Dilerem oğlancuğlarım oğredesin
Bunlara ur'an'ı ta'lim idesin

Ben did¼m ki bařum¼st¼ne alam
Bild¼g¼mden anlara ta'lim idem

Ol Muğammed Muřtafā oğretti bize
Oğredeyim ulluğ ideyim size

375 Get¼r¼r atıma ol oğlanları
Başladum ta'lim idem ben bunları

[11b] Gice gündüz okudurum yā imām
Tā kılanca yedi muşhaf tamām

İllā bir ‘aceb bunlarda görürem
Āyete’l-kürsiyi çün sebağ virürem

Oğınca ol āyet yā Emīr
Gövdesi kurşun gibi buñlar erir

Dükenicek yine olur bayağı
A‘zaları elleri ve ayağı

380 Baña dirler ey bize hayr öğreden
Bizim ile hayr u ihsān eyleyen

Ne ‘acāib āyet olur bu āyet
Okuyunca ölür bizden hayāt

İllā Tañrı cānumuzı virür yine
Okusañ cinnīleriñ kāfirlerine

Eriyüp kurşun gibi açar teni
Gider ayruğ gövdeye gelmez cānı

Pes yaticak bu kişi bu āyeti
Okısa bulmaya şeytan fırsatı

385 Ger dilerseñ qahr idesin şeytānı
Dā’imā koma diliñden sen anı

İşit imdi bir ‘acāyib yine işi
Ġurbete düşse neler gelür başı

Bir gün oturdum kaygu ile
Haḡ Te'ālā kaygu virmesün ḡula

Şol ḡadar endiše düşdü özüme
Ḳaygu ile uyḡu geldi gözüme

Yatur iken düşde gördüm yā 'Alī
İşit imdi bu 'acāyib aḡvāli

390 Düşde gördüm Medīneye varuram
Muştafānıñ ravzasında dururam

Varuram ḡabrin ziyāret iderem
Dönerem anda evüme varuram

Gördüm evümde oḡlanlarımı
Ol cānumdan sevgilü cānlarımı

Baḡrıma başup bunları aḡlaram
Ḳasret ile yüregimi ḡaḡlaram

Padişāḡ çün aḡladuḡımı görür
Düş içinde beni görüp uyarur

[12a] 395 Ḳocmiş iken oḡlumı uyanuram
Henüz anı ḡucaḡumda şanuram

Sulḡan eydür yā Temīm eyit baña
Kimse bizden mi ziyān itdi saña

Ben eyitdim kimse ziyān itmedi

Kimseniñ baña ziyānı yitmedi

Baña eydür ya niye ağlar gözün
Söyle bize bilelüm nedür sözün

Ben didüm kim ey şehā hoş görmişem
Düşte gördüm Medineye ermişem

400 Muştafā qabrin ziyāret kılmışam
Dönüben andan evüme gelmişem

Görmüşem oğullarumuñ yüzünü
Hem işitmişem bularuñ sözünü

Cānıma itdi eşer firqatları
Cigerimi hem yaqar Һasretleri

Anuñ içün ağlaram aqar yaşum
Bu ğariblikde neler görür başum

Ey   aceb derdime dermāñ olayı
Gözüm oğlancuqlarumu göreyü

400 YoҺsa Һasret ile çıkar bu cānum
Ağladuğum anıñ içündür benüm

Һasret ile vaţanımdan ayıryam
Zāhirim şağ bāţınımdan şayrıyam

Kim benüm ağladüğüm budur ey şāh
Cigerüm derd ile yanar ey şehen-şāh

Sultān eydür yā Temīm ilüñüze
Ne kadar yıllık yoldur eydüñ bize

Ben didüm ki ey şāhım ne bilürem
Bilmezem ben nice haber virürem

405 Sultān eydür yetmiş yıllık yoldurur
İllā zaḥmet ile meşakḳat yoldurur

Gice gündüz durmadın gitmek gerek
Andan ol menziliñe irmek gerek

Nice deñizler daḥı geçer kişi
Andan irür āsān olursa işi

Çün işitdim anı cāndan bezerem
Bir uğurdan ümüdimi üzerem

[12 b] Daḥı bir kez derd ile eyledüm āh
Çün benim āhım işitdi pādişāh

410 Şol dem eydür yā Temīm eyit bana
Ne ḳatı āh eyledüñ noldu saña

Ben didüm ki ey şāh yetmiş güne
Ümidüm var didi olam yine

Bu hod yetmiş yıllık yol ḳaçan olur
Aña deḡin biñ benüm gibi ölü

Döndi sultān yine baña söyledi
Bir kelecı göñlümi şād eyledi

Baňa eydür göñliñi hoş dut hoca
Seni ilüne iledem bu gice

415 Bu gice içinde seni ilüne
Virüserler kimse durmaya yolña

Aldı benim elümi çünkim gider
Çıkdı bāqcası içine seyr ider

Gördüm anuñ içinde ben ey ahi
Bir mu‘azzam kapu var bir tağ gibi

Cinler ol kayayı delmiş idi
Sultānñ zindānı ol olmuş idi

Bir demür kapusı var idi anuñ
Cinniler idi toptolu ol zindānuñ

420 Şāh erişdi zindānñ kapusına
Kapucu tırdı şāhñ tapusına

Çünki sultān gördi anñ tapusın
Tiz buyurdı açdı zindāñ kapusın

Ol dem eydür ol kapucıya yüri
Ol Medīne cinlerinden al beri

Cinlerin büyügin götür gel sen baňa
Hacetüm vardur didüm ben saňa

Girdi kapucu ol didügin alur
Pâdişâhîñ nazarına getürür

425 Geldiler sulţana koşud virdiler
Tapu kı lup bil iki kat oldılar

Gördüm ol cinnîleri yâ imâm
Her biri minâreye beñzer tamâm

Sultânîñ bir bir önünde durdılar
Şad hezâran ‘ izzet ü ikrâm kıldılar

[13 a] Her biri ikrâm etdiler tamâm
Şonra gelen diñle nicedür ey imâm

Ardlarınca geldi bir cinnî kıra
Eyni ile özünü birdir ey yarâ

430 Başı büyük çınara beñzer boyı
‘ Āşi mel‘ ün kendi şeytân şoyı

Gördüm anîñ yoğidi bir gözi
Mağâraya beñzer idi ağzı

Söyleyicek sözi eyle sanasın
Gökler gürler diyü inanasın

Nâgehân bir gözlü idi ol la‘ in
Bir göz ile baķar idi ol hemîn

Yuķaru dudağı aşığasına

Şarkmış idi bile gögsi üstüne

435 Benzer idi fil azūsıña dişi
Kim göre ancılayın ‘ibret kişi

Sanasın gözi anuñ od pāresi
Çorçudur ādemi yüzi k̄āresi

Eli ayağı boynu demürlü idi
Şah önünde geldi yüz yire çodı

Döndi sulţān anuñ ile söyledi
İşit imdi nice hiţāb eyledi

Eydür ey cinnī hālīñ bilür müsün
İhsānımıñ şükriñi kılur musun

440 Cinnī eydür ihsānıñı bilürem
Gice gündüz saña du‘ ā kıluram

Gelür eliñden beni öldüresin
Hem baña düşmānlarum güldüresin

Diler iseñ diri çoyasıñ beni
Çanda bitürem saña bu ihsānı

Sulţān eydür seni āzād eyleyem
Cümle dostlaruñ senüñ şād eyleyem

İllā benüm hācetim vardur saña
Dilerim bitüresiñ anı baña

445 Dilerem bu ardaşımı alasin
Ol Muammed Şehrine iledesin

Bu iŐum bitürür isen benüm
Degiserdür saña ayr u isānum

[13 b] Cinnī eydür bāŐum üstüne alam
Senüñ için ben buña izmet ılam

Sulan eydür irteye degin bunı
Menziline iledesin sen anı

Cinnī eydür üç sā' at saysun daı
Kendüzün evünde göresün ey aı

450 Ben bu sözi işidüp Őād oluram
ayudan ussādan āzād oluram

Bilmezem alnuma ne yazdı adīr
Hem ilüme gelmedim oldum aŐīr

Şah buyurdı bendelerün getürdiler
AŐābı arasına getürdiler

Sulan eydür bunı siz oş görüñüz
Her ne kim diler ise virüñüz

Ol kişi kim ayr u isān eyleye
ardaŐıma izmet ide Őıdıla

455 Hem selāmet ilede bunı iline
Göre ol olancularını sevüne

Çünkü yine yüzüme sultan bakar
Revân ağlar gözünün yaşı açar

Baňa eydür yâ cānımuñ cānı
Keşke görmeyeydi gözlerüm seni

Eglenür idik bile bunca zamān
İlla ayruluğ odı oldı yamān

Senüñ ile ma^c mūr idi cānumuz
Sen gidicek ne olısdur hālimum

460 Kōmaz idim seni gitmege dağı
İllā kōrkarım günahdan ey ağı

Revā degül seni komaqlıq yarā
Olmayasın oğlanuqlaruñuza huda

İllā benüm bir vaşiyetüm budur saña
Varıcek ağı bitürgil sen baña

Her kaçan kim Medineye varasın
Muştafāñıñ ravzasını göresin

Ol arada yüzüñi urup yire
Selāmum degüresin peygambere

465 Hem yaranları Ebubekir ^c Ömere
^c Oşman ^c Alī ve aşhabı yārenlere

[14 a] Selāmum benüm bunlara viresin

Her kaçan kim yüzlerini göresin

Ben didüm kim başum üstüne varam
Senüñ selāmuñ anlara degürem

Yine eydür baña sevdüğüm eşüm
Senüñ ile vardur dağı bir işüm

Bu kāfir cinnīsidir seni buña
Veriserem ziyān idgürür saña

470 Çün müslimān kāfire yoldaş ola
Şanma kim ol aña şefkat kıla

İllā saña bir du‘ā öğredeyim
Senün ile hayr u ihsān ideyim

Bu du‘āyı okuyasın aña
Hüküm idesin muṭī‘ ola saña

Unudursañ ol seni bırağur gider
Yoluñı yakın iken ırağ ider

Bu du‘ādır kim bizi menşür ider
Düşmānımızı bizim maḫhūr ider

475 Kimimüz ezberlerüz anı dile
Kimimüzüñ yazıludur hem bile

Muştafādan ta‘līm itdim ben anı
Anuñ ile ḫahr iderüm düşmānı

Sen dağı oğu ki nuşret bulasın
Düřmāniñ üstüne zafer bulasın

Ol du‘ādan çün baña virdi sebağ
Ben oğudum keñez itdi baña Hağ

Baña eydür Tañrı içün unutmağıl
Bu du‘āyı sen saña ıaşd itmegil

480 Darlığa düşer iseñ oğu dağı
Ferağa irüştüre seni ĥafı

‘Ömer eydür ol du‘ā kim size
Ta‘līm itdi nicedür idüñ bize

Başladı Temīm du‘āyı oğudı
Şeytaniñ şol dem içüni doğudı

İşidicek du‘āyı ‘Alī bilür
Kelācesin Temīmüñ taşdığ kılır

‘Alī eydür Muştafādan ben bunı
Diñledim oğur idi düni günü

[14 b] 485 Dağı Ĥasanı Ĥüseyni bilene
Öğredürdi bunı döne döne

Yine Temīm başladı girdi söze
Vir şalavāt ecri yazılsun bize

Sulţāñ eydür cinnīye ben saña

Emānetim budur öñden soña

Menziline sen bunu yitüresin
Benim için bu işi bitüresin

Geldi sultan görüşü benimle
Didi sevdiğüm yârim senüñle

490 Yavlağ ağlar ben dağı çok ağladım
İder ey kardeş Hağğa ışmarladım

Urdı Cinnî beni boynı üstüne
Nice yazılar geçer ev kaçına

Gâh alur beni inişe indürür
Gâh yine çıkar yoğuşa döndürür

Söyledükçe ağzından odlar saçar
Yedi deñiz üstünden bile geçer

Bir cezireye beni çün yetürür
Aşğa kor kendü dağı oturur

495 Sevünürem çünkü yerü görürem
Muştafāya çok şalavāt virürem

Cinnî eydür baña nedür hālîñ
Seni bunda kor isem nedür ağvālîñ

Ben didüm ki itme sen bu işi
Beni ışmarladı saña ol kişi

Oğur idim du' āy1 dilüm ile
Saçını dutar idüm elüm ile

Zehresi yoğ bir adım geri gide
Bu du' ā berekātında baña ziyān ide

500 Du' āy1 oğumam pāre pāre
İder idi beni ol dem ey yāre

Zehresi yoğ kim beni ıoya gide
Ya elin sevüne baña ziyān ide

Ṭađati yoğ kim beni ıoya gide
Ḳādir idi anda etüm yemege

Baña eydür seni eve ile dem
Gönlüni hoğ dut yigit anda gidem

[15 a] Yine beni götürür döne döne
Anca döner yağın irişür göge

505 Yuğarudan yere bağdum yā İmām
Yer yüzi bir ' aynaya beñzer tamām

Ḳulağumda gök görüldisi dağı
Ṭađdan inen sel gibi gürlere dağı

Gökyüzünde gördüm yıldızları
Bir tağa beñzer idi degme biri

En kiçisi dünyā tağınca durur
Ol nücumlarıñ yüzünde belğ urur

Çok ferîştehler dağı gördüm ey yâr
Her biri elinde bir hârbe dutar

510 Nurdan idi bunlaruñ hârbeleri
Ellerinde od dutarlar her biri

Şeytanlar çıkıcağ atar imiş
Anıñ için ol odı dutar imiş

Hayrân oldum bunlara bağa bağa
Cümlesi tesbîh u zıkr eyler Hâkka

İşidicek tesbîh itdüm ben dağı
Ol du‘â gitdi ünimden ey ağı

Yuğarudan bir ferîşteh od şaçar
Beni ol cinnî birağuben kaçar

515 Bir pâresi ol oduñ tağa düşer
Yalıñından kaçkara ol tağ yanar

Çün bu ‘ibret işleri ben görürem
Muştafâya çok şalavât virürem

Yedi gün yedi gice ben inerem
Gâh başım gâh ayağım la dönerem

Bir pâre yel irdi beni getürür
Bir deñiziñ koyñuna yetürür

Uçacak kuş havadan nice düşer
Kim aña irmez elim hiç ey beşer

520 Şöyle düşdüm ben dağı gice yire
Yatdım anda gün yayılınca yāre

Çün uyandum uyhudan açdım gözüm
Yā emīre'l-mü'mīnin işit sözüm

Turdum ol çınāre düşdüm giderem
Bir mu'azzam kuş gelür çün görürem

[15 b] Ancılayın kuş 'azāmet görmedim
Görüben anuñ seyrine irmedim

Çıkdı çün baña geldi yā imām
Ben didüm ki va' demiz oldu tamām

525 Şağlıgım yāyı kirişen yā harem
Diriligimden ben ümīdim keserem

Eydürem bu kuş gelür beni yutar
Yine varur kendi işine gider

Çünkü geldi katuma yakın durur
Ādemī gibi baña selām virür

Selām olsun saña ey Medīni
Tañrı Te'āla şalubdurur seni

Nice dürlü 'acāyibler göresin

Varıcağ mañlũka ħaber viresin

530 Nağar itdũm ben anuñ endãmına
Dũrlũ nağşı Tañrı urmuş cismine

Ğarnı yeşil kıız [1l] kara
Ağıla gögi yol yol ey yãre

Gözleri dağı şaruyidi anuñ
Vir şalavãt şãdımãn olsuñ cãnuñ

Ayağı aşılu gördũm ol kuşı
Gör ki zihĩ Ğãdiriñ ħudret işi

Geldi ağzın benũm ağzuma virũr
Çũn nefesi ağzum içine girur

535 Baña bir lezzet gelũr nedũr şeker
Dağı datlı anı ħalmış ol şekũr

Miskile ‘ anber za‘ ferandur ħoğusı
Ne işe gelũr ħatında ħamusı

Dõnũp eydũrem aña kim sen di baña
Ne ‘ aceb mertebe virmiş Ħağ saña

Sen ne kuşsın nerededũr menzilũñ
Kim bunuñ gibi işe irũr elũñ

Baña eydũr benim ol azmışlara
Azıcık yol gösteren ħalmışlara

540 alması yerine yetüren benüm
Dem-be-dem bu işi bitüren benüm

Beşâret olsun saña yoluñ yakın
Tañrı zıkrın omanuz dilden şaın

[16 a] Kim anuñ zıkr işüñi bütürür
Seni āsan menzilüñe yetürür

Gitdi ol uş aldı bende lezzeti
Göñlüme düşmez bu dünyā ni' meti

Anıñ ile mūnis oldum bir zamān
Ol gidicek dirligüm oldu yamān

545 Dört gün dört gice giderem yā imām
uşşadan göñlüm dilemez hiç a' ām

Endişeye ar oluben yürürem
Bir çemene irdi yolum görürem

oş çayır çemen anda görklüyirler
Göñlüm anda bir dem eglenmek diler

Arun arun anda girdim yürüdüm
Bir cānavar anda otlar görüdüm

Görmemiş ol şekilde canāvar
Ne od kimse gördü ne mişli var

550 Şol oñuz gözlerine beñzer gözi

Boynı boğa boynuna beñzer işit sözi

Fil kulağı gibi anıñ kulağı
Deve ayağına beñzer ayağı

Qaplana benzer idi anıñ teni
Hayrān oldum göricek ben anı

Gögsi arslan gögsine beñzer aṭa
Qarnınıñ altı beñzer daḥı ata

Quyruğı çoç quyruğı gibi anuñ
Gör ne ‘aceb işleri var Sübḥanıñ

555 Ol baña baqub durdı ben aña
Qudretine Tañrınıñ qaldım taña

Döndi ādem gibi baña söyledi
Benim ile hoş kelecı eyledi

Söyler eydür baña ki ey Medeni
Ne qatı gözettüñ aḥır sen beni

Ben dedim ki seferimde irmedim
Sencileyin cānavar hiç görmedim

Ne cānavarsın eyittgil sen baña
Zi ‘aceb şekl virmiş Haq saña

560 Ol dem yine baña cevab eyledi
İşit imdi yā imām ne söyledi

[16 b] Baña eydür aħir vaħitte yā yigit
Çıkaram dünyāya sözüm işit

Çünkü baña destur vire ol ħoca
Geziserem dünyāyı ucdan uca

Dabbetü'l-arz daħı dirler baña
Kim ki şudür ise digil aña

Çün işitdim bu sözi andan ey yār
Yine ol dem şordum aňdan bir ħaber

565 Ben didüm ki yavlağ oldum avāre
Yol salıvir baña gidem yāre

Baña eydür bu çemenden çıkasın
Āhirine sen güc ile varasın

Bir gün bir gice çemende yürürem
Aħir yine ben gücile irürem

Taşra çıkdım ol çemenden ey ħoca
Bir depede bir şuma^c gördüm yüce

Geldim anuñ ħapusuna dururam
Avāz ile bir kezin çağıruram

570 İçeriden çıka geldi bir ħoca
Giydüğü keşiş donı uçdan uca

Ol ħoca keşiş yüzünü görürem
Gelürem ħatına selām virürem

Çünkü benüm selāmumı ol alur
Dönüben baña suāl kıılır

Yā yigit der neredendür gelişüñ
Bu ıssızlık yazıda nedür işüñ

Bunda ādem geldiği yoǵdur dağı
Seni bunda kim getürdi ey ağı

575 Vaşf-ı hālüm aña bir bir söyledüm
Her ne kim gördüm ise şerh eyledüm

Ana didüm Medīne şehrimdurur
Ol Muḥammed Muştafā yārimdürür

Keşiş eydür Muştafānuñ hāli ne
Diri midür ol henüz aḥvāli ne

Ben aña eydürem sen ol beḳā
Bil Muḥammed teslīm olmuşdur Ḥaḳḳa

Keşiş anı işidicek āh ider
Yire düşer ‘aḳlı başından gider

[17 a] 580 Yine ‘aḳlı gelicek tırdı uru
Yine andan bir ḥaber şordum uru

Ne bülürsün sen didüm Muḥammedi
Ol iki cihān güneşi Aḥmedi

Keşiş eydür kitābımızda anı

Oğumuşuz evşāfını adını

Anın için bilür olduğ biz anı
İsî bize ma' lûm itdi anı

Yine didüm keşîşe andan ey yār
Ne şavimdensin baña virgil ĥaber

585 Keşîş eydür ben ĥavāriyyundanam
Ol İsa peygamberiñ yāri benem

Ol zamān kim İsa çıktı göge
Bir çalabiñ ismini öge öge

Müfsid oldu çün ĥalāyık görürem
Ma' zül olup içlerinde yürürem

Gelüben bu edāda kıldım řarār
ĥayli müddetdür ki bundayım ey yār

Yine didüm idiviriñ siz bize
Ne şadardur bunda durursun diğil bize

590 Didi beş yüz yıl bir sâ' atdurur
Kim du' aciñ buracığda oturur

Gice gündüz dilegüm budur benüm
ĥađ resûlüne fedā olsun canum

Çünki degdi bu cevāb andan baña
Yine ol dem bir ĥaber şordum aña

Didüm ey ‘İsa aşhâbı şol çemen
Bir canāvar anda gördüm şimdi ben

Görmüşüm yok ancılayın canāvar
Ne kimse gördi ne hōd mişli var

595 Nedir anıñ adı digil sen baña
Ben anı göricek qaldım taña

Yine keşiş baña bir dem söyledi
Ne canāvardur anı şerh eyledi

Eydür anuñ Dābbetü’l-arzdur adı
Haq Ta‘āla āhir vaqt üçün qodı

Ol çemen içinde dā’im otlar ol
Şuña değın kim açıla aña yol

[17 b] Emr ericek aña kim gerek dura
Geze dūnyā mülkine cevlan ura

600 Şafā vü Merve arasında çıqa
Maqlūq anıñ ‘azametine baqa

Ayağı yirde ola gögde başı
Hayrān ola yüzine baqan kişi

Bir elinde ‘aşası ola Mūsānuñ
Bir elinde hatemi Süleymānuñ

Her kime kim yüzüni qarşu duta
Ol kişiniñ olıser yüzi qara

Ol ara yzl kfirler olısar
Tamu iinde mualled alısar

605 Y kime kim ' aayı arşı duta
Bel ura yüzleri nra bata

Ol yzi nrlu m' minler olısar
aib-i tav v ehl-i imn olısar

Gn ol vaitde maribden toa
anma ayru tevbeler gge aa

Tevbeler apusı andan yapula
Devlet anu tevbeyi nden ıla

Yosa anu ayru tevbeler olmaz abl
Tevbe ılan imdiden devletl ul

610 n iitdim y imam bu ileri
Daı artdı gönlümün tevileri

Yine ordum keie didüm size
Yimek imek neredendir eydn bize

Baa eydür arnı adur meger
İte sözün seni ol yana eger

Yri ol dere iine gir daı
arnıı toyr gel gine ey aı

İndim andan ol dereye girürem
Bir mu'azzam baħçe anda görürem

615 Dürlü dürlü yemişi var baħçanıñ
Hoş laşif şuyı aķardı anuñ

Yidim ol yemişleri ķarnum doyar
İçerim ol şudan yine ķanum ķaynar

Yine çıķdım baħçeden ben giderem
Geldim ol keşişe gör ki niderem

[18 a] Didüm ey keşiş paralana dünüñ
Ķalur ise şol yalıncaķ tenüñ

Bulina baħçe içinde yiyesi
Kim götürür saña ayruķ giyesi

620 Yana keşiş sözüme virdi cevāb
Gör nice geldi anıñ sözi řevāb

Didi baña şuda gemiler gelür
Her ki içinde bunca er gelür

Yazu ķıřu giysiyi bunlar baña
Getürirler giyerem didüm saña

Biri gidicek birisi olur ģazır
Eksik etmez ol kerem issi Ķādir

İder issı ile řovuķdan teni

Bekleye sefer içinde haq seni

625 Keşiş ana bu sözi çün söyledi
Kendü hālinden hikāyet eyledi

Hoş Temīmdār aña dağı söyledi
Kendü hālinden hikāyet eyledi

Bir şecer yaprağını dir girem
Tükenicek anca yalın gezerem

Ol olur āhir kim dünyāda
Seferimde nice müddet ey dede

Yıpranicaq ancıyalın yürürüm
Nice dürlü vāqı'alar görürüm

630 Anı kim gördüm cihānda bir kişi
Görmüşüm ola ne erkek ne dişi

Keşiş ile durmuş iken bu söze
Gemiler geldi şuda yüze yüze

Bu keşiş ol gemileri çün görür
Şundı bir bez pāresine el urur

Yele qarşu ol bezi bir kes şalar
Kim bunuñ şaldugunu görür anlar

Çıkdılar cümle katına geldiler
Önünde 'izzet ü ikrām kıldılar

635 Didiler kim ey dinimiz ulusı
Du‘ ādan unutmayasın Tañricası

Keşiş eydür bir işimiz var size
Bitirüñ kim du‘ ā kılam ben size

[18 b] Dilerem ki bu yigidi alasız
Çanda varusañız bile şalasız

Bu Muḥammed yāridür siz bilüñüz
Dağı buña ‘ izzet ikrām kılıñuz

Anlar eydür biz Muḥammedi bilmezüz
Ne kişidür hiç ḥaberdār olmazuz

640 İllā seniñ ḥāṭırın için alalım
Deñiziñ öte yanına şalalım

Öte geçicek kendi gide
Kendi bilür nice bilürse ide

Çün kim keşiş bu söze virdi rıza
Rāzı olub andan oldılar cezā

Aldılar beni gemiye koydılar
Geminiñ yelkenlerüñi gerdiler

Çün bir zamān bir müddet bu resme girdiler
Hoş eminlik birle zevk itdiler

645 Ol kāfirler arasında giderem

Gice gündüz zıkr u tesbîh iderem

ıluram içre bitürürem işi
Bilmezem anlarıñ içinde bir kişi

Şu yüzünde gideriken bir gice
İşit imdi alimiz oldu nice

Dört yañadan mualif yeller eser
Ol gemi işleriniñ bağrın keser

Gāh olur gemiyi yel şarka sürer
Gāh yana döner ğarba sürer

650 Gemi sergerdān olup gezer şuda
Gemicilerin cānı düşdi oda

Cümlesi çün zāri zāri iñledi
Birbirinden hem elāllık diledi

Ol adar feryād iderler yā imam
Gemi içi ğulgule oldı tamām

Eydürem ben ey alāyık nolduñuz
Ne atı feryād u efgān ıldıñuz

Anlar eydür yā yigit öñüñe ba
Görki ne tarlığa şaldı bizi a

655 Öñüme badım çü gördüm ey oca
Bir mu'azzam ağdurur yavla yüce

[19 a] Dāre imiş ol tağın adı dağı
Gördüm ancılayın bir tağ dağı

Mi' rāca çıkdıkda anı nebī
Görmüş ol bize haber virdi anı

Anda eşitdüm ol tağıñ hālını
Taşdıq itdi cümle resül ol anı

Yedi kat yer altında kez ucu
Zulmuna degin erişmişdur ucu

660 Anda varan gemi ğarq olur imiş
Şanma varan diri kırtulur imiş

Bunlar eydür biz dağı ğarq olduq uş
Ey diriğā hasret ile kaldıq uş

Ben parmağum getürdüm
Tekbır ile şehādet getürdüm

Cümlemüzüñ gözi tağa baqar
Derdile hasret bizi oda yaqar

Bir 'azimet mevc erişür götürür
Gemümüzü çünkü tağa götürür

665 Şöyle urdı gemiyi tağa yāre
Tahta tahta eyledi pāre pāre

Ğarq olur gemi içinde ne ki var
Ademī zat altun aqçe vü tuvar

Beni bekler ol hocalar hocesi
İşit imdi hālüm oldu nicesi

Yapışup bir tahta üzre dururam
Tahta üstünde yüzümi sürürem

Yedi gün yedi gice gitdüm yāra
Şu yüzünde anca oldum āvāra

670 Şöyle sergerdān oluben görürem
Diriligümden umudumu üzerem

Aşağa şudur yukaru hem semā
Elüm irmez ki yitem ben yere

Bilmezem ki kaçanaru gider yolum
Eydürem ki yakın irişdi ölüm

Yedi günden şoñra beni keñara
Bir cezāreye çıkardı şu yere

Çün cezāreniñ içine girürem
Dürlü yemiş anda görürem

[19 b] 675 Elma u armud üzüm ey yār
Dürlü yemişler ağacı anda var

Her ağacuñ yaprağı vardur adı
Hezār yaprağı gibi her biri

Degme yaprağı bir kişiyi bürüye

Gördüm ol baqça içinde ben yine

Bir ay ol baqça içinde dururam
Yürürem dört yana cevlân ururam

Yemişin yirem şuyuñdan içerem
Bir zamân ol baqçada hoş geçerem

680 Gündüz seyr iderem uçdan uca
Gice olıcaq çıqaram ağaca

Bir gün andan ol ağaçdan yürürem
Bir canavar çıqdı şudan görürem

Görmedim ancılayın hiç cānavar
Ne hod kimseniñ gözi gördiği var

Çünkü gözüm gördi aniñ yüzünü
Gitdi ‘aqlum işidicek sözünü

Yüzüm üstüne düşerem yā ‘Alī
Yatdum aḥşama degin işit ḥālī

685 Aḥşam olucaq durdum aḥī
Yatmağa ol ağaca çıqıdum daḥı

Bir avāz geldi kim eyle şanuram
Gökler gürlledi deyü şanuram

Ben daḥı zıkr u tesbīḥ eylerem
‘Aqlumı biraz başıma diyuram

Hoş faşih lisān ile öger Hakkı
Çağırur eydür ey şun‘ issi Bakī

Medh ile resūli getürür dile
Medh ider dört yārini anda bile

690 Ol Ebūbekir şāhib yār idi
‘Ömer hōd munis enşār idi

‘Oşmanı daħı anup iderdi ol
Kāfiri dünyāda ‘Alī kırdı bol

Medh oğudı anda ebsem oldı ol
Cānımı cānım içine idi ol

Bir zamān ol āvazı fikr iderem
Başladum tesbīh ile zıkr iderem

[20 a] Dün buçuğunda bir ön geldi yine
Kim ne beñzer ol evvel çıkan öne

695 Ol daħı medh oğuyup öger Hakkı
‘Alemleri yaradan yüce Hakkı

Hem Muḥammed Muşafāyı medh ider
Her kim anı bilmezse qahr ider

Medh ile aşhābını cümle öger
Fesih dil ile havāricleri söger

Ol daħı ebsem olıcağ yā imām

Ben ağaçdan şayrıya döndüm tamām

Ṭāñla yakın yine çıkdı bir āvaz
İder idi zıkr u tesbîh u niyāz

700 Ol dağı medh okıdı ol Ağmedi
Aşhabıyla cümleyi öger idi

Ol āvaza dağı kulağ ururam
Diñicek tañ olduğun görürem

Bir canavār çıkdı deñizden gelür
Ṭođrı benüm katıma değin gelür

Geldi ağaç dibine dağı durur
Aşağadan yuğaru selām virür

Dir baña insi misün yā yigit
Ben didüm kim insem bellu işit

705 Yine didi kime taparsın yāra
Ben didüm kim taparam bir Tañrıya

Hem severem ol Muđammed Resūli
Ben aşhābıyam anıñ hem Tañrı kulu

Nazar itdüm ben anıñ endāmına
Ḥayrān oldum bağıcağ vardım yanına

Başı arslan başına beñzer anuñ
Ayağı ayaklarına beñzer arslanuñ

Beñzerdi cismi nağam kuşına
Kafir olur şek iden Hağ işine

710 Balık arkasına beñzer arkası
Ben didüm ki ey cânavarlar haşşı

Bir sū 'ālum vardur benüm saña
Şorisaram sen cevāb virgilbaña

Üç avāz işitdüm ben bu gice
Ne avāzdur çağıran kişi nice

[20 b] Şol dem eydür deñizüñ malikleri
Kim deñiz içinde olur begleri

Dā'im anlar bunda gerek kim çıkar
Zikr iderler tesbiğ ile hem Hağğa

715 Anlarıñ avāzıdur bu avāz
Gör nice bekledi seni bī-niyāz

Sen eger kāfir imişsen ey yāra
Seni eylerler idi pāre pāre

Çünkü mü'min isen saña yoğdur elem
Bekledi seni dağı levh ü kalem

Bunı ider anı katımdan gider
Kendüzini deñize bir tav ider

Ben yine indim ağaçdan gezerem
Kayğı ile ben cânımdan bezerem

720 Okıyıcak ur'ānıñ nışfin tamām
Gezdim ol meşe içinde yā imām

uşsa ile asama dek gezerem
Asam oldu bir mağara görürem

Bir ıra görüñdi benim gözüme
ula urğıl yā imām bu sözüme

Ben didüm ki şol erağā varayın
İnsan var mı bir anda göreyin

Gitdim anda yā imām 'azm iderem
Ya' nī ol erağā degin varuram

725 Nice kim gitdim yakın ola ıra
Gidükçe ol dağı oldu ırā

Gide gide yavla oldım ey yāra
Varuben gördüm anda bir mağara

Ol mağaranıñ içinde ey pařā
Dürlü gevhler dökülür başdan başa

ünkü ol mal ile genci görürem
şükür idüben dağı secde ıluram

Bunca arlıqlara saldı Hā beni
İllā řoñra ılıserdür hoş Ğani

730 Gidicek bundan alayım bile

Gerek ola baña çıkıcağ ile

Ben bir zamān gün fikr ile dururam
Ol mağaranıñ içinde ben görürem

[21a] Bir mu‘azzam ejderhā gördüm durur
Cānım ürker çün gözüm anı görür

Ağzın açar hamle kıılır yā imām
Eydürem ki va‘ demüz oldı tamām

Burnınıñ deliklerinden od çıkar
‘Aqlum azar çün gözüm aña bakar

735 Dağı bir kez derd ile Allāh didüm
Meded eyle yā Resūlullah didüm

Ben diyicek ol dağı döner gider
Bilmezem ki kağı yaña ‘azm ider

Ayrığ anı mağarada görmedüm
Kaıncaru gitdügüni hiç bilmedüm

Başladum yine okıdum Kur’ānı
At ile beyān itdüm Raḥmāni

Geldi bir āvāz işitdüm ol üni
Çağırur kim ey okuyan Kur’ānı

740 Beşāret olsun saña bunda kāfir degüldür
Bu mağara içinde hep mü’minlerdür

Cümle mü 'minler hep müslimandır bular
Hep yerinedür dinleri erkanları

Ta'ñrı kılları Muḥammed ümmeti
Ḳahr idici 'aşı mel' ün milleti

Çünkü geldi bu avāz andan baña
Ben yine döndüm cevāb virdüm aña

Ne bilürsün sen dedüm Muḥammedi
İki cihān serveri ol Aḫmedi

745 Ol baña didi Nūḫ zamānındaki
Ṭūfān olup şuda yüzicek gemi

Yetmiş iki tã'ifeden aldı Nūḫ
Çift çift ol gemi içine şaldı Nūḫ

Ol gemide bile bile aşılmuz
Ol zamāndan kıaldı bizim neslimüz

Ol eşerden bilürüz peygamberi
Ḳamu dānlerden anuñ dāni ari

Ben didüm ki vācib oldu kim size
Anuñ için delil olasız bize

750 Ben anuñ aşḫabiyem siz bilüñüz
Nice darlıqlara düşdüm yaluñuz

[21b] Yolımı gösteriñ kim gideyim
Ben müşkil işlerümi nideyim

Dilerem luş u kerem eylesiz
şanceru gider yolum söyleyesiz

Medine şehri benim şehrimdurur
Ol Muşammed Muştafa yarimdurur

Bir ön geldi şu kenarından yigit
Yoluñ andandur giderisen git

755 Gidüm andan yola düşdüm giderem
Ben benüm hālümü fikr iderem

Dört gün dört gice guşa yürüdüm
Ne ademī ne cānavar görürüm

Ol issizlışdan giderken işit
İlerüden çışageldi bir yigit

Gördüm anıñ yüzi beñzer güneşe
Görmedüm ancılayın güzel paşa

Cān sevünür çünki göz anı görür
Geldi şatuma baña selām virür

760 şöyle şaşlu dil ile söyler baña
Ben işitdüm sözümi şaldum řaña

İder ağı yā yigit hālīñ nedür
Geliřīñ nerden ařvālīñ nedür

Söyledüm gördigimi bir bir aña

Seferimden cümlesin öñden soña

Sözimi tamām işidicek gider
İşit imdi yā birader kim nider

Anı gördüm bir mā'ide getürür
Başı üstünde atıma getürür

765 Öñüme odu a' āmın çün yirem
Tadunca elamdülillāh çün direm

Anı yiyince bāisini getürür
Üç gün üç gice atımda oturur

Benüm ile mūnis olur ol yigit
Anuñ ile nolıser hālüm işit

Bir gün eydür baña kim alam seni
İlüñe varasıñ añasın sen beni

Ben didüm ki ul olaydım ben saña
Sen eger bu iylügi itseñ bana

[22a] 770 Daı henüz tamām olmadan sözüm
Baar iken üstüne iki gözüm

Yatdı yerüñ üstüne yuvalanur
Ol yeriñ topraklarına ar olur

Silkinüben urudurdı ol daı
Anı gördüm bir uş oldu ey aı

Didi baña ayağım dut yā yigit
Ben nekim idersem sözüm işit

Sen eger benüm sözümü tutasın
Şağı esen menzilüñe yitesin

775 Ayağımı koyuvirirsen hem saña
Ziyān irür şoñra şögersin baña

Yapışurum ayağına ol uçar
Aldı beni yedi deñüzi geçer

Bir zılmāt cezāresine yetürür
Aşağı qor beni kendi oturur

Çünkü kırtulur elimden ayağı
Anı gördüm ādem olmuş bayağı

Döndi eydür benüm gözüm nuru
Ben ne dirsem sen işitgil sözi

780 Bir işüm var senüñ ile bitürem
Seni dağı menzilüñe yetürem

Baña eydür benüm ile ol işüm
Ger senüñle biter ise bu işüm

Beni qor anda kendüsi gider
İşit imdi yā ħalife kim nider

Vardı bir yay bir nice finduğ alur
Toğrı benüm qatuma gelür

Baňa bir yay üç dağı finduđ virür
Kendü oturmuş iken urıdurur

785 Baňa eydür yüri varalum
Bir işimiz var anı başaralum

Ol işimiz biticek ben seni
İledem menziliñe şalam seni

İki tağıñ ortasına irevüz
Arasında bir şu ağar görevüz

Şu kenārında var bir mağara
Çapusu altun gümüş kilidi var

[22b] Hem Süleymān Tañrınıñ peygamberi
Kilidi üstüne yazılmış adı

790 Ol kilide yazılı Allāh adı
Hem Muħammed Resūlullāh adı

Çapuya findığıyle bir kez urur
Açılır ol çapı içerü girür

Baňa dağı dir ki gir seň de yāra
Ben didüm ki giriserem ne çāre

Bir kez olur ağir ölmek öleyim
Ben bu miħnetlerden emīn olayım

Girdüm anda iki arşlan görürem

Ol cinüñ yanıca ben de yürürem

795 Anı gördüm arslana karşı gider
Ol iki arşlan ana hamle ider

İki fındık ile anları urur
İkisi dağı yüzünü döndürür

Ben didüm ki biñ kez ölmem bari bir kez öleyim
Ben bu işlerden kaçan emîn olayım

Gitdim anda yâ imâm işit hâli
Bir kapu görürem anda yâ ‘Alî

Kapuda bir gümüşden kilidi var
Aña dağı bir fındık urdum ey yâr

800 Kapu açıldı içerü girürem
İki ezderhâ mu‘azzam görürem

Bunlaruñ ağızlarından od çıkar
Nefesi yine doğunursa yağar

Eydürem zihî ey şun‘ issi Kadir
Niçe şiddetlü uğradum faķir

Bir belâdan emîn olmadan dağı
Bir belâya yine uğrayın ağı

Ezderhâlar çün bağar bizi görür
İkisi de kıyruğı üzre durur

805 Durmayı ben yürüdi karşı gider
Ejderhâlar görüben hamle ider

İki fındık dağı anlara urur
Ol ikisi dağı yüzün döndürür

Geçdüğ andan bir dağı gördük ey şâh
Bir kızıl altun kurulmuş taht-gâh

[23 a] Ayağı kızıl altundur anuñ
Hem yaqûtdandur işit ey cānum

Tahtıñ üstünde gördüm bir serîr
Yatur ol serîrüñ içinde bir emîr

810 Arkası üstüne yatur ol kişi
Hayrân oldum göricek ben bu işi

İki eli gögsi üstünde durur
Nûrı çıkar cevre yaña berķ urur

Barmağında yüzügi vardır ağı
Üç kaşı var ol yüzüğüñ ağı

Birisinde yazulu Allâh adı
Birisinde ol Resûlullâh adı

Birisinde hâtemi Süleymānuñ
Kim cihānda hükümünde idi anuñ

815 Nûrı çıkar ol yüzükden berķ urur
Ay güneş hem nûrından uğanur

Başı üstünde kandiller aşılu
Altun gümüş idi anda ey ulu

İki ezderhā başı katında var
İki dağı ayağı ucunda var

Anı gördüm yine fındıklar alur
Vardı ejderhalar hamle kıllur

İki fındık ile anları urur
Çünkü anlar dağı yüzün döndürür

820 Döndi eydür baña dağı kim seni
Bunuñçün şaqlar idüm ben seni

Sen eger sözüm işüdürsen benüm
Degiserdür baña hayr u işsānum

Şol yüzüke şimdi ben varısaram
Parmagından anı çıkarısaram

Baña bir yılan gele nefes ura
Düşem ölem çünkü göresin yire

Fındığıñ birisini urğıl baña
Dirülem hayrum irişe çün saña

825 Ben didüm ki ver baña doğru haber
Ne kişidür bu yatan server ey yār

Baña eydür bu Süleymāndur nebi

O yüzük devlet yüzügidür ya' nî

[23b]

Benüm elime girürse ol paşa
Hükm iderem bu dünyâyı başdan başa

Saña dağı māl memleket virem
İledem seni ilüñe hoş görem

Varayı ol yüzüğe hamle kıılır
Anı gördüm bir yılan çıkar gelür

830 Yüzi ' avrat yüzi gibi yılanuñ
Şaçı ' avrat saçına beñzer anuñ

Geldi ol yılan aña nefes urur
Düşer ölür çün gözüm anı görür

Fındığıñ ben birisiyle ururam
Diri oldı ben de görürem

Vardı yine yüzüğe hamle kıılır
Yılan urur bu düşer cānı gider

Yine bir fındık ile urdum anı
Diri oldı kendüye geldi cānı

835 Urudurdı göger deve gibi
Döndi baña söyledi ādem gibi

Bu kez eger kırtulursa cānum
Nice eylüge ire elüm benüm

Saña dahı mal memleket virem
İledem ilüñe seni hoş görem

Vardı yine yüzüğe elin urur
Yılan urur bunu oda yandurur

Çaldı bir findık anuñla ururam
İllā ayruq eşer itmez görürem

840 Döndi yılan benüm ile söyledi
Baña kaçıyup ‘ itablar eyledi

Baña eydür ey günāhkār ‘ āşi
‘ Āşi olan kişi bulmaz ħalāşı

Bunca tarlıqda Tañrı virdi saña yol
Seniñ ile luğf-ı iħsān itdi bol

Bu ne işdir sen anıñla işlediñ
Gelüben peygamberi sen taşladıñ

Ol Muħammed ħürmetine kim saña
Ĥürmet olsun emr böyledir baña

845 Yoħsa eyliyedim seni bunda beter
İllā bunuñ korğusu saña yeter

[24 a] Ben bu sözi işidicek ey yāra
Götürüp ol yayı urdum yere

Eydürem aña kim‘ ıyān eyle bu işi

Ne kişidir bu oda yanan kişi

Yılan eydür mağarada cinniler
Kim Süleymāna ‘āři idi bular

Yedi idi altısı helāk olur
Orta yerde birisi diri alur

850 Bu dağı sihr ile un bunda gelür
Ya‘ nı kim Süleymāniñ hātemiñ alur

Gör ki Tañrı nice helāk eyledi
unki yılan bunu baña söyledi

Eydürem ben bilmez idim nideyüm
Nice firat ağısın nüş ideyüm

Aniñun işledüm ben bu işi
İlime ilede didüm bu kişi

Zirā baña ahd ü peymān eyledi
İlüne iledeyim seni didi

855 Benüm ile lufi kerem eylegil
ancarü gider yolum söylegil

Mağaradan nice ıayım baña
şalıvergil şorduğum budur saña

Baña eydür yüzügi al cinniñin
Al bile findıqlarun dağı anuñ

Anları alup apuya iresin
Ol iki ejderhaları göresin

Duruben anlar saña amle ideler
Urasın fındıklar ile gideler

860 apudan taşra ıkıca göresin
Sen bu cinniniñ mülkinde tiz iresin

Ol div ehli unki seni göreler
Menziliñe sa ilemeler şalalar

Şoralar saña yoldāşın anı
Eyidesin nice de bildüm anı

İşidicek söziñi şād olalar
uşşadan ayğudan azād olalar

ağı v bağı idi zıra bu it
avmimi daı bilmez idi bellu işit

[24 b] 865 ldgini unki senden bileler
Anca saña ‘ izzet  ikrām ılalar

Yüzügi unki sende bileler
Doğrı saña yoluñu göstereler

Yüzügi fındıklar ile aluram
ıkmağā apu atına gelürem

Ezderhalar beni görüp durdılar
İki yañadan nefesi uralar

Fındığı bunlara pertāv iderem
Gözlerim yumup çıkar giderem

870 apudan aşra ıkıca ey başa
Uğrayıgeldim apuda bir uşa

Kim dilinde her ne göre tesbîh idi
Allâh adı hem Muammed Resûlullâh idi

Dir baña mü 'mîn olmasan yarâ
Şimdi eylerdim seni pâre pâre

Çünkü mü 'minsiz azad olsun cânuñ
Ol Muammede bağışladım anuñ

Geçdüm andan yola düşdüm giderem
Âhile feryâd u efğân iderem

875 özümüñ yaşı dökülür yürürem
Bir mu'azzam aşra irdim görürem

Sora sora aşra yakın oluram
Yüz araveş yavrusun görürem

Her biriniñ aya benzer yüzleri
Azdura zâhidin yoldan sözleri,

Aralarından biriyle pek laif
Gör kim zîbâ husni hub hulı şirîn

Geldim anıñ atına virdim selâm

Selāmumı çünkim aldı yā imām

880 Yine eydür baña yoldāşın anı
Ben didüm cehenneme virdi cānı

İşidicek sözimi şādāñ olur
aygudan uşşādan azād olur

Eydür şol dem Hā sevündürsün seni
Nitekim sevündürdüñ şimdi beni

Vay eğer ol maşūdına ire idi
amū ‘ālem oda yana idi

[25 a] Cümle hāı ol yandurur iden oda
Eydür iden eslefe her dürlü aa

885 ul iderdi seni hoş kendüzine
İşidenler uyar idi söziñe

İllā şükür Tañrı hā eylemiş
Dīn u İslām yolunu pāk eylemiş

Ol ölice k mağaradan söziñi
Nice gelüb içebildüñ ey aı

Ben didüm ki işit imdi ey cānum
Hāa nāliş eyledüm iş bu cānum

Anda zār u efgānı çok eyledüm
Āhum ile cigerümi çok ağladum

890 Gör kim ol dem benüm ile neyledi
Yılana dir vay vay baña söyledi

Baña yılan eydür neler işledüñ
Gelüben peygamberi sen taşladıñ

Ben bunu işidicek gör niderem
Ümīdim keserem cāndan bezerem

Ol yılan baña eydür kim işidesin
Sen bu gün gerek kim cānuñ kırtarasın

Varuben yüzigi aldum dağı
Anuñ ile çıķabildim ey ağı

895 Ol kıız eydürr baña gerçekdür sözüñ
Ol yüzük ile hūlūş olmuş cānuñ

Vay anı muradına ire idin
İslām mülkini zebūn ide idin

İllā şükür Tañrı helāk eyledi
Yine baķup baña bir söz söyledi

Baña eydür yā yigit hālūñ nedür
Nice düşdün bunda aķvālin nedür

Vaşf-ı hālüm aña bir bir söyledüm
Evvel āķir cümle ma' lūm eyledüm

900 Yine ol dem ben dağı şordum aña
Senüñ aķvāliñ nedür eyidesin baña

Baňa eydür vaşf-ı hâlim key işid
Bir melikiñ kıızı idim yâ yigit

Mâ taqaddem kitâbunu bir gice
Oturup oğur idim ucdan uca

[25 b] Kitâbımda çünkim gördüm resûli
Ol dîn-i İslâm yolunuñ uşûli

Nebîleriñ soñına ol geliser
Dîn-i İslâm ol zâhir idiser

905 Çünkim adın işidem ben dil ile
‘ Āşık oldum ana cāñ u dil ile

Şādılığdan uyğuya varuben gözüm
Uyanuben bunda gördüm kendüzüm

Ol ‘ āşi mel‘ ün dā’im yürür imiş
Çanda kim bir hûb nigâr görür imiş

Fitne vü hîle ile alur imiş
Doğrı kendü evüne gelür imiş

Birin dağı bu nev ile burda getürür
Her birimiz bunca yıldır bunda oturur

910 Bunlaruñ ulucası benüm yigid
Beni yavlağ sever idi ol pelîd

Ol ben hiç yüzüne bakmaz idüm

Diyemez idüm āya söz idem

Şükür uş Tañrı āzād eyledi
Ol helāk oldı bizi şād eyledi

Ne dilersñ muştuluq digil bize
Ben didüm ki iledin ilümüze

Muştuluğdan bu evden ki alasın
Sen beni kendüz evüme salasın

915 Ol didi kim başum üstünesin
Dilegim götürem şimden seni

Buyurdum bir deve kim ala seni
İlüñ içine şala seni

Her kaçan giru ilüñi göresin
Yüzügü ol dive sen viresin

Ben didüm kim ilimi ger görem
Yüzüğü başum üstüne virem

Baña bir şeytān cinnī getürür
Bindürür boynuna beni götürür

920 Döne döne beni işmarlar aña
Ne dirler ise hep ‘ıyān olur baña

Götürür beni cinnī hayr ider
Aldı beni geldü kim yola gider

[26 a] Ol Deres tağına getürdi ata
Kim gemimüz anda ğarķ oldu şuya

Beni alur götürür eydür baña
Ver yüzüĝi ziyān irmedi saña

Bu ħālimi sen pertev eydürem bu yaña
Ol yüzüĝi şunuvirdim ben aña

925 Gitdi cinnī ben yalıñuz ħaluram
Ol ıssızlıkda zārī ħıluram

Bilmezem ki ħanĝı yaña gideyim
Ĥālümü kime şikāyet ideyim

Fırķat āĝusun alub nüş iderem
Bu ĝariblikde neler ħod görürem

Nicesin iderem bu ...elinden
Bu cefālar uğradı baña dilden

‘ Aĝlumı fikrimi viremezem
Ĥanceru gitdüĝimi bilemezem

930 Bu ‘ iĝablar yazıludur alınıma
Uşte bir bir geliserdür yoluma

Bu cefālar hem geldi benüm başıma
Yā İlāhī sen irüşdür beni rāhıma

Çoĝ cefālar çekerem anda gice
Ey ‘ aceb oĝlancuĝlarıñ ħāli nice

Yā ilāhī beni yetür anlara
İrişem ben evüme maqşuduma

Ey Kerīm u ey Raḥīm u yā ʿ Alīm
Baña yol gösteriver yā Ḥalīm

935 Bir ön geldi yā Temīm var dur didi
Deñiziñ kenārınca yüri didi

Yüri daḡı çün evüñe varasın
Tañrınıñ kudretlerini çok göresin

Durdum ol kenāre düşdüm yürürem
ʿ İyn-ı cāy anda varur görürem

Var idi yetmiş çapusu ey ḡoca
Açar idi şuyı kırk arşun yüce

Her çapudan şuyı çıkar idi yarā
Güneş anda gelicek batar yere

940 Bilmezem çanğı yaña gider ol
Tañrı vermiş yir altında aña yol

[26 b] Bir zamān kim bir çapuda çururam
İçerüye çulağımı ururam

Dürlü dürlü avāzlar gelür
İşidicek ādem ḡayrān çalür

Gürlemekler çatlamaçlar anda yā İmām

Şol kıyāmet günine beñzer tamām

İşidicek zelzeleniñ avāzın

İçerü girdüm bir kez oldum hazīn

945 Girdüm anda cinnīler gördüm ey yār

Ki ‘acāyib şekilde idi bular

Fil gibi hortumları od gözleri

Söyleyicek yanķulanur sözleri

Orta yirde bir ağaç gördüm yüce

Yatur anuñ gölgesinde bir ķoca

Yanında üstüne yatur ey paşa

Bağlu zencir ile ol başdan başa

Bir gözi yoğidi anıñ yā ‘ Alī

İşit imdi sen bu ‘ acāyib hāli

950 Bir gözi var sanasıñ oddur yanar

Her kim baķar ise yanında yaķar

Döndi baña söyledi eydür yā yigit

Neredendür gelişiñ baña eyit

Ben direm kim Medine şehrümdürür

Ol Muħammed Muştafa yārimdürür

Ben onun aşhābıyam yol ezmişem

Ser-te-ser ķaf mülkin ben gezmişem

Didi baña ol Muhammed geldi mi
Dünyâda pāk dīni zāhir oldı mı

955 Dünyâda var mıdır yā öldi mı
Yā kötü dinler bāṭıl oldı mı

Ben didüm kim geldi yine gitdi ol
İllâ bize ‘ıyān itdi doğrı yol

İşidicek yatır iken oturur
Beni o kadar atına hem getürür

Şol dem eydür halk içinde şahâdet
Nicedür var eydür ‘adl u dâlet

Ben didüm kim cümle Allāh dir bular
Hem Muhammed Resülullah dir bular

[27 a] 960 İşde güçde ayğusundan teşvişi
Her biriniñ añı dimekdir işi

İşidicek bu sözümi yā emir
Ol dağı urşun gibi çünkim erir

Yine yatur yanına eyidem saña
Dağı döner bir aber şorar baña

Eydür ağı fısq u fucür eylediler
amr içmek zinā ılmağ işlerler

Açesin aşıya viren kişi

Var mı anlarun içinde bulardan kişi

965 Ya yalan yire tanıklık virici
Ya zālīm kişiler kim zulm idici

Ya kan olur mı nā-ħaķ yere didi baña
Ėber vir kim şorduğum budur saña

Ben didüm kim bu dedigüñ çokdurur
Hiç bularsız arasañ hiç yoğdurur

Yine döndi şordı baña bir Ėber
Aña dağı cevāb virdim ey püser

Eydür ol mağaradan pıñar dağı
Ėurudu mu yoğsa ağar mı dağı

970 Ben didüm ki ağmaz ol eyle durur
İllā henüz dağı şuyı vardurur

Yine eydür buydur geleñ Ėamu
Ben çıkacađımıñ niřānudur ‘amū

Yağın olmuş şaşra çıkmağım benüm
Kim bu yerlerden āzād ola hem cānum

Giderem dünyā mülkine yā paşa
Geziserem cümlesin başdan başa

Mekke ile Medīneye varmayam
Ėudsa mübāreke Ėod irmeyem

975 Andan artuğ dünyā mülkini gezem
Halāyıķıñ ekşerin baña düzem

Şādılıđdan bir kezin na‘ ra vurur
Yerde gökde yer almaz aña varur

Anı gördüm bir melā’ike gelür
Bir demür omağı eline alur

[27 b] Bunı bir kez başına şöyle urur
Yat yā mel‘ ün dir henüz vađtıñ degildür

Dağı vađtıñ olmadı kim ıķasın
Göz açup kimse yüzine baķasın

980 orķudan ben zıkr u tesbıh iderem
Yüzüm üstine sürünüp giderem

Bir gün bir gece yalıñuz giderem
Bir dereye irdi yolum görürem

Gördüm bir ‘ avrat aya beñzer yüzi
Hulle giymiş hūriye beñzer özi

Geldim anuñ atına virdim selām
Ne ‘ layke aldı ne hōd söyler kelām

Gitdim andan gitdim üç gün üç gice
Bilmezem nolısar halüm nice

985 Yalıñuz ayđu ile ben yürürem
Bir araya irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen sünbül erğuvan
Dört yanından dökülür āb-ı revān

Çoyu gölgeler yemiş ağaçları
Nağmeler düzer içinde kuşları

Dürlü arşlan mişede uca
Aralarında oturur bir kıoca

Geldüm anuñ kıatına virdim selām
Selāmumu çünkim aldı yā imām

990 Şol dem eydür yā yigit ħālīñ nedür
Gelişīñ neredendür aĥvālīñ nedür

Vaşf-ı ħālüm söyledüm bir bir aña
İşidicek sözümi kıldım taña

Baña eydür ey ‘aceb olmış işüñ
Ne ‘aceb vāk‘ alar görmiş başuñ

Yaķın oldu yoluñuz imdi yürī
Geçdim andan yoluma gitdüm giri

Bir hezānı çigninde tutmış durur
Ne gelür ne giderr ne bir adım yürür

995 Ta irince çigni üstinde tutar
İrinicek yine birine dutar

Eydürem kim aşğa kıo yā yigit

Diñlenesin bir zamān sözüm işit

[28 a]

Döndi eydür fuzül olma yā kişi
Git işüñe ne bilürsün bu işi

Geçdüm andan yola düşdüm yā emīn
Bir kıyuya uğradım geldim hemīn

Bir kişi қоға ile şu çıkarur
Havza kıoyar yine kıuyuya varur

1000 Ol çuқurun delügi var kıuyuya
Durmaz anda ne қadar kim şu kıoya

Anca zahmet birle andan şu çıkar
Havza kıoyar yine kıuyuya aқar

Eydürem ben delüğüni dut anuñ
Dola ol havz diñlene biraz cānuñ

Eydür ağı fuzül olma yā yigit
Nene gerek yüri var işüñe git

Geçdüm andan bir ite yolum irer
Қarnı içinde enükleri үrer

1010 Қudret-i қādire ta'zim iderem
Geçdüm andan dağı bir kez giderem

Ol ıssızlıkda giderem yalıñuz
Anda yoқdur yimek giderem aç u şusuz

Ağlaram yaşım dökülür yürürem
Bir mu‘azzam ıaşır öñümde görürem

Dört yanından nürın çıkar berķ urur
Nereden kim bir kişi baısa görür

Eydürem ben ey Kerem issi Ğanı
Uş ‘imārete iriřdüdüñ beni

1015 Ādemiler menzidür varayum
Ādemī var mıdur anda göreyüm

Yedi gün yedi gece öñden soña
Gıtdim andan soñra yetdüm ben aña

Gördüm anuñ havluya çıķmıř ucu
Her ıaşın altun gümüşdür ey hācı

Geldüm anuñ ıapısına dururam
ıapu üstünde yazılmış görürem

Yazılır Lā ilahe illallāh adı
Hem Muħammed Resūlullāh adı

1020 Bir dağı yazılmış İbrāhīm Ğalil
Enbiyālar cediti ol řāliħ Celil

[28 b] Yazmış anda her kim bunda irişe
Bu ıapuyı açmağ için dürişe

Nice kim cehd ide açılmaz yarā
İllā o ıapıya kişi oğıya gire

apunun zira kilidi budurur
Bunu okıyan kişi aar girür

Ben okudum anı apı aılır
İeriden misk ü  anber şaılır

1025 Girdim ol aşrın içinde yürürem
Nüra batmış maşürlar görürem

Ördü döşek sündüs istibra idi
Perdeleri nüra müsteğra idi

Perdeleri alduruben yürürem
Ay gibi nurlu yigitler görürem

Her biri ılı amail dutar
Yüzlerinden henüz anı aar

Seyr iderler aşr içinde şadumân
Yoldaş olmuş bunlaruñla dîn imân

1030 Yine bir maşüreye vardum daı
El urup perdesin adum daı

Gördüm anda bir  azim ırma durur
Datlu baldan gendi şüdden adurur

Kenarında dürlü dürlü maıda
Vardım anda nefsime virdim ğıda

a amın yirem şuyundan içerem

Kör olur nefsim ben andan giçerem

Çıkmağa kapu katuna gelürem
Bir mu'azzim ulu arslan görürem

1035 Geldi ol arslan baña hamle ider
Çorqusundan beñzimin levni gider

İki yanında anıñ iki saır
Biri Muhammed bir ismi Qadır

Oğudum anı şalavât virürem
Ga'ib oldı gitdi arslan görürem

Gitdim andan dağı dışra çıkaram
Hayrân olup dört yanıma bakaram

Bilmezem kim kangı yaña gideyim
Eydürem ki İlahi nideyim

[29 a] 1040 Anı gördüm çıkdı iki atlılar
Nür içinde şöyle garq olmuş bular

Ellerinde harbeler nür döndürür
Dört yanında nürü çıkar balq urur

Atlarınıñ toynağı yirde gögde başı
Nice idi Qadiriñ kudret işi

Dururam bunlara karşı yürürem
Tañrı selâmın bulara virürem

Selāmumı çünki benüm aldılar
Yine bunlar baña selām kıldılar

1045 Didiler kim içeru girdiñ mi sen
Çaşrıñ içine ne var gördüñ mü sen

Ça'āmı yidüñ içdüñ mi şudan
Āzād olur anda cānun şamudan

Ben didüm ki içerü girdim belī
Çaşır içinde varuben gördüm belī

Tañrı zıkrin oğuyuben açmışam
Ça'āmin yiyüp şuyundan içmişem

Didiler kim sen misin ol medeni
Kim çavmiñ yavi çılupdur seni

1050 Ben didüm ki benem ol bellü bilüñ
Baña yolum gösteriñ kerem çıluñ

Didiler kim beşāret olsun senüñ
Şamudan āzād oldı cānuñ

İş bu yolu dut dağı sen varasın
Bir yigidi ilerüde göresin

Her kaçan ki hizmetine iresin
Selāmumızı aña degüresin

İdesen çardaşların saña selām
Virdi diyesin unutma yā çulam

1055 Gıtdüm andan dağı gıtdüm işıme
Bılmezem ne gelıser başıma

Bır gün bır gıce yolda gıderem
Gah şadılık gah perışāñ gıderem

Perışāñlıgum budur kı dūşmūşem
Fırkat odı ile yavlağ pişmişem

Şādılıgum bu kı didiler baña
Tamū odı ĥaram olmışdur saña

[29 b] Ben iki fıkr içinde gıderem
Ol didikleri yigidi görürem

1060 Gördüm anı mihrābında oturur
Bır yeşil levĥ önünde durur

Geldim aña doğrı selām iderem
İzzet ile dürlü ikrām iderem

Ben didüm kı selām itdi ĥardaşlaruñ
Ol didi ĥolay gelsün işlerün

Ol dem eydür sen misin azan kışı
Bunca müddet ĥurbeti gezen kışı

Ben didüm kı benim ol azan nıdem
Baña yolun gösterivergil gidem

1065 Baña yolun budur yüri

DüŒdüm andan yürüme düŒdüm geri

Ağladım yaşum dökülür yüzüme
Başladım Œif r okurdum kendüzüme

İderem ki ey kerem issi Hüdâ
Alnuma yazılmış idi bu kazâ

Kim bu firkat odına cânım düşe
İş bu işlerden saña vardur rızâ

Ey ' aceb ol günüm oldu kim benüm
Menzilümden yana oldu yolum

1070 Firkat ağusın alup nüş iderem
Vuşlat tiryâkın ferâmüş iderem

Benzer ol vaqt irişdi menzile
İllâ kıalam ' aceb bu yazıda

Gözlerümden yaş yerine kıan aķar
Ecel irüp burada cânım çıkar

Ben gidicek işitdim bir ün gelür
Ol evünden dolu mebhün gelür

Çağırur ki ey biçâre vü ğarib
Nice gizersin bu ğurbet kıarib

1075 Bir gün ola kim evüne varasın
Bu ğariplikden dağı kıurtulasın

Ne kadar cefâlar çektin ise
Hayra döne eliñe ola naşib

İllâ dâ'im yüzüñi dergâha dut
Kimse maħrûm qalmadı Haqdan dilenüp

[30 a] Ulu kiçi bây u yoħsulu ħacı
Cümlesiniñ andan beter ħâceti

Ger müslümâñ bir 'ibâd tayyib
Qâdirince her biri alur naşib

1080 Bir gün ola kim naşibiñ alasin
Varasin oğlançuqlarını göresin

Bilmezem ki ol avâz qandan gelür
Şanuram ki iċerü cândan gelür

Döndüm anı istiyüben yürürem
Bir yeşil çemene irdim görürem

Anda bir yigit aya beñzer yüzi
Nür içinde şöyle garq olmuş yüzi

Giydügi donlar anuñ cümle yeşil
Çevresi yeşil idi eyle bil

1085 Miħrâbında durmuş ol namâz kıılır
Beni baqup göricek ta' cîl olur

Tamâm eyler namâzını oturur
El du' âya qalduruben götürür

Du‘ā kılub yüzine elin sürer
Beni kendü katına yakın diler

Geldim anıñ katına virdim selām
Selāmumı çünki aldı yā imām

Baña eydür merhaba yā medenī
Tañrı bunda şalupturur seni

1090 Sensin ahir ol Muḥammed ümmeti
Bu seferde çekdiğñ ögüş zahmeti

Her ne kim gördüm ise öñden soña
Seferimde ma‘lüm olmuş hep aña

Ol dem baña bir nār virür
Her kaçan kim gözüm ol nārı görür

Yedüm anı şöyle lezzetlü idi
Bellü şekerden dağı datlu idi

Misk ile ‘anber sanasın kokuşı
Ol nārın içinde kokuş ayvası

1095 Çünki ol hub kokuşları biledüm
Yine andan içmege şü diledüm

Baña eydür işte pınar var yürü
Ne kadar gerek ise iç gel geri

[30 b] İçdüm andan levni südden ağı idi

Dādu baldan datlu idi

İçdüm andan abdest dağı aluram
Vardım anıñla namāz kıloram

İllā şöyle açılır göñlüm cānum
Çaygularım feraħa döndi benüm

1100 Eydürem aña kim bi-ħağ ğanī
Kim bu menzile ilette Ğuda beni

Dilerim ki bana delil olasın
Menzülümde iledesin alasın

Şol dem eydür ilüñüz bir niçe
Yetmiş yıllık yoldurur gündüz gice

İllā hoş dut göñliñi seni alam
Göz açıp yumunca ilüñe şalam

Ben bunuñla söyleşür iken yarā
Anı gördüm bir bulut geldi ħara

1105 Gürlemekler çatlamaklardur çıkar
Yıldırım yine doğunursa yanar

Dört yañadan melā'ikeler duta
Şā' iħalar şağa hem şola atar

Geldi bunuñ başı üstüne durur
Yuğarudan aşığa selām virür

Yigit eydür angı ilime seni
Virüpdı ol kerem issi anı

Bulu eydür ol kâfirler iline
Kim getürmez mi Tañrı zıkrin diline

1110 Rızını yirler aparlar ayrua
Viriseribeni dolular yaa

Ellerinde kat ile uzlu ola
Tañrı anlara viripdi belâ

Yigit eydür yüri Haıñ emrine
Ol gidicek bir bulu geldi yine

Ol ara idi bunun a levni var
Heybet ile ra' d ardından ovar

Anı daı çok feristehler dutar
Tesbîh u tehlîl onı yire yatar

1115 Ol daı gelüp aña virdi selâm
Ho faih lisân ile Söyler kelam

[31a] Yigit eydür ol kerem issi anı
angı ilime viripdi Ha seni

Bulu eydür beni ' arz-ı ' Iraa
Viripidi yamur yaa seller aa

Yer yüzünde dürlü ni' metler bite
Kim mü 'mînler avî ola â' ate

Aña dağı ol yigit eydür yüri
Ol gidicek bir bulut geldi geri

1120 Ikisinden dağı bunuñ levni ağ
Dört yañadan feriştehler çağırak

Ol buludu öñüñe koyup gelür
İşit imdi yâ ‘ Alî kimler olur

Bir yanından durmuş idi Cebrâ’ıl
Bir yanından durmuş idi Mîkâ’ıl

Ol dağı geldi buña selâm eydür
Yigit eydür tapuñuz kanda gider

Bulut eydür Hağ beni viripdi
Ol habîbüm iline varğıl didi

1125 Yağa rağmet yağmurı ni’met bite
Yiye kullarum dağı emrim duta

Hâcetüñ var ise bütürem saña
İdivirgil yâ veliden baña

Yigit eydür Medinedir hâcetüm
Katuñuzda iş budurur minnetüm

İş bu yigit Muşafânuñ yâridür
Ol Medîne şehri bunuñ şâridür

Hâcetim budur bunu götürsin

Sağ u āsān menzilüne yetüresin

1130 Gökyüzünden ol bulut yire iner
Egilüben benüm altuma döner

Ol dem eydür yā yigit dur a didi
İlüne şimdi iledem ben seni

Ol yigit eydür şıgıngıl Hāḫka sen
Bu bulut seni evüne ilede āsān

Ben didüm kim bir sū 'alim var saña
Cevābın vir yā veliyyüllāh baña

Ol ağaç dibinde gördüm bir kıoca
Kim demürle bağludur ucdan uca

[31b] 1135 İdivirgel anuñ aḫvāliñ baña
Tañrı raḫmet eylesün begüm saña

Geçdüm andan uğradum bir 'avrata
Yüzi görklü şüreti pākize 'acāyib kıurbeti

Kim selām virdüm selāmım almadı
Söylemedi baña naḫar kıılmadı

Geçdim andan bir meşeye irürem
Bir kıoca arşlanları ile görürem

Geçdüm andan bir yigide irmişem
Bir hezānı getürmüş idi görmüşem

1140 Ta irince çevgeni üstünde dutar
Urduğu dem birine yine atar

Gitmez u gelmez turur bir arada
Gördüm anı ki bir adım gide

Geçdim andan irmişem bir kıuyuya
Bir kişi gördüm el urmuşdı şuya

Zahmet ile kıuyudan şu çeker
Havza kıoyar yine kıuyuya aķar

Geçdim andan bir ite yolum irür
Karnı içinde enükleri ürür

1145 Geçdim andan bir dem daķı yürürem
Bir mu‘azzam ulu kıaşra irürem

Açılır kıapularu girürem
Yaralu başlu yigitler görürem

Çıkđım andan gördüm iki atlular
Yüzi nurlı kendi kıatı heybetliler

Geçdim andan uğradum bir yigide
Bir yeşil levķ öñüne kıomuş nide

Geçdüm andan daķı uğradum saña
Nedür anlar yā kimsiñ eyitgil baña

1150 Baña eydür ol ağaca kim irdüñüz
Ol demürli kıocayı kim gördüñüz

Bir gözi yoqdur anıñ bir gözi var
Oldurur Deccāl-ı mel' un ehl-i nār

Āhır vaqt olıcaq gerek çıkar
Halkın ekşeri gerek aña baqar

Her kim anıñ fi' line aldanısar
Düşüp tamu odına yanısar

[32 a] Geçüp ol ' avrat kim dünyādur ol
Aña uyan kişi bulmaz doğru yol

1155 Her kim anuñ güzelligüne aldanuser
Düşüp ol tamu odına yanısar

Geçüp andan bir kişiye irdüñüz
Bir qoca arslanlar ile gördüñüz

Qardaşımız Danyāldur ol dağı
Ol mişe içinde olur ey ağı

Geçüp andan ol yigide irdüñüz
Her ne getürmüş idi gördüñüz

Gitmez u gelmez arada durur
Gice gündüz anuñ işi oldurur

1160 Oldur ol kim bir emānātı alur
İssına virmez ve boynunda aşılı qalur

Qıyāmete degin anı götürür

Hazrete ol yüzi kara yetürür

Geçip andan irdiñüz bir kıuyuya
Ol kişidür kim düşürdi şuya

Zahmet ile koğa ile şu çıkar
Koyduğı dem geri kıuyuya aķar

Gice gündüz oldur anıñ hem işi
Ne katı zahmet görür anda ol kişi

1165 Oldur ol kim nesne yoķ kimsede
Var idi ğadabla alurdı ey dede

Bir kişi dağı gelür andan alur
Kendiniñ zahmeti dağı kendiye ķalur

Birinden alur birine dağı virür
Kendü dağı bayağı müflis ķalur

Vebālidir kim yazılur boynuna
Giriserdür yarın cehennem odına

Geçüp andan ol ite kim irdüñüz
Enükleri ķarnı içinde ürür gördüñüz

1170 Muştafa didi ki bir zamān gele
Müfsid işler anda āşikār ola

Kim analar kızın kâtibinden yiye
Kızlarını işledeler zīnāya

Zaman gele oğullar atasına
Diyeler dağı kızları anasına

[32 b] Siz ebsem oturun biz yeg bilürüz
Cevābımız size budur kıılırız

Bu sözi işidicek ola ğam-nāk
Ata ana gözlerin ola nem-nāk

1175 Eger oğlın onı göreydi ol dem
Kim şefkat etmeyeydi aña yerham

Geçüp andan bir zamān kim gıtdüñüz
Çaşr cennetdür kim anda yetdiñüz

Çapu açıldı içerü girdiñüz
Ol yerde kim yaralı yigitler gördüñüz

Bedir ğazasında şehid oldılar
Ol ğazāvatda her şehid oldılar

Anu içinde mertebeye irdiler
Bī-hisāb cennet içine girdiler

1180 Ol iki atlu kim yolda gördüñüz
Anlara dağı yüzi sürdünüz

Atlularuñ Cebrā'ıl idi biri
Biri dağı Mikā'ıl idi

Ol yigit kim yoluñ şonuna yite
Bir yeşil levh göresin önünde duta

Ben idim ol yol āsāmı virdim saña
Geçdün anda yine uğraduñ baña

Ben Ebu'l-‘ Abbāsım ol Hızır nebi
Kalmışı imdi irüşdürem ya‘ nī

1185 Çün işitdüm bunu yüzüm ururam
Eteğine yapışuban dururam

Eydürem aña ki ol Tañrı Haqqı
Kamu ‘ ālem fānīdir oldur Bākī

Şol du‘ ā kim gice oğuduñ baña
Ögrediver hācetim budur saña

Baña eydür āñı oğuyan kişi
Keñez olur dünyāda müşkil işi

Ādem Allāh emrine oldı ‘ āşi
Oğuyıcağ kabül oldı duası

1190 Nūh oğudı du‘ āsı mağbül olur
Şu yüzinde gemisi necāt bulur

Oğuyıcak anı İbrāhīm Halil
Nemrūd odını aña kākez eyledi Celil

[33 a] Oğuyıcak İsmā‘ il dağı anı
Kıoçı kıurbān veripdi ol ğanı

Ya‘ kıüb oğur anı Yūsufu bulur

Yūsuf oqur Mıŝra sultān olur

İdrīs oqur dirilür ölmüş iken
Cennet içre Hāq aña virür mekān

1195 Eyyüb oqur hāceti olur qabül
Allāh anuñ derdine virir nuğul

Yūnus oqur balıq içinde anı
Hālāş eyler ol Kerem ıssı Ğanī

Mūsā oqudu Fir'avnı eyledi helāk
Eyledi deñiz içinde añı hāk

İsā oqudu Calab ref' eyledi
Kāfirin şiddetlerin def' eyledi

Muŝafā okudu çün mansūr olur
Yahudiler leşkeri maqhūr olur

1200 Ben okudum āb-ı hayāt buluram
Qıyāmete degin diri qaluram

Gice gündüz zıkr u tã' at iderem
Ol Muḥammed ümmetin medḥ iderem

Sen daḥı oqu iliñe varasın
Hem daḥı oqlancuqlarını göresin

Döne döne baña öğretti anı
Tiz okudum kãkez eyledi Ğanī

Benüm ile size eyledi çok selām
Selām ile dürlü esenlik tamām

1205 Çün benüm ile size selām ider
Aldı beni bulut üstüne gider

Bindim anuñ arqasına yā İmām
Dümdüz idi saħraya beñzer tamām

Bir zamān havā yüzünde yürürem
Kendüzüm evüm önünde görürem

Anı gördüm kimesne görmedi
İrdüğüm yire kimesne irmedi

Benüm başıma gelen dünyāda
Kimseniñ başına gelmedi ey dede

1210 Bu benim kışşam gerek dāstān ola
Söylene kıyāmete degin qala

[33 b]

Enşar ile anda ol gice olur
Başına gelen zavallı ħal kıılır

‘Ömer ile qaldı ol gice
Söyledi ne oldıysa ħal nice

Bildiler kim Temīmdārī imiş
Ol Muħammed Muşafānuñ yāri imiş

Şaħābeler cümle aña uştlar
Birbirin anuñla görüşdiler

1215   Avratın oğlancuğların dağı alur
Doğru Temim kendi evune gelur

Bir kişi tarlığa duser şabr ide
Allah anuğ muşkilini hal ide

şabr ile irur irenler devlete
Mansıba u mala mulke ni  mete

şabr ideniğ muşkil işleri biter
şabr ile her kişi maşşuda yiter

şabır iden kullarını sever şabur
şabr idenuğ ola menzil-gahi nur

1220 Bu dağı kim meskeneti ihtiyar
Kılursa devlet ola ana yar

  Aceb tekebburluk idenler ola zelil
Oldurur qahr ider anları Celil

Sen tekebburlugu gonlundan gotur
Mustafaya cok şalavatlari getir

Cumlemiziğ aslı toprakdan şudan
Sen bu tekebburluk eylemek neden

  Ucb ideniğ delili şeytan olur
Ana uyanın işi tuğyan olur

1225 şerr-i şeytandan emin olsun yara

Şalavāt vire kişi peygāmbere

Yaraşur pes Hālîka hamd u şenā
Ne dilerse olısar öñden şoña

Cümlesin ol muşavver eyledi
Ādemiler yoğ iken var eyledi

Hağğa şükr kim bizi var eyledi
Toprak iken hoş münevver eyledi

Hem dağı luğfında sever bizi
Uçmağ içre dağı koyısar bizi

[34 a] 1230 Şol günahlarımıza qalmayasız
Maşşer gününde utandırmayasız

Bu arada hatm oldı bu kelām
Muştafāya şad hezārān biñ selām

Hağ te' āla ol qula rağmet qıla
Kim oqıya fātiha med qıla

Bunı yazdum qala benden yādigār
Qalmayam ben qala hatm-i rūzigār

Hağr yazsun cürmini Kirāmen Kātibin
Kim du' ā ile añarsa iş bu hağğın kātibin

1235 Bu kitabı kim oğur alur ele
Fātiha hatm idüp du' ā qıla

Oqıyanı dıñleyeni yazanı
Muştafāya ümmet eyle yā Ğani

Çünki ħatm oldı bu sözüñüz ħarf
Vir şalāvāt olmaya   ömrüñ telef

Raĥmet eyle yā Rab ümmet-i Muĥammede
Yaĥın eyle yarın bizi Aĥmede

Şıdķımız artur bizim gitsün ħilāf
Yā ilāĥı neccinā mimmā neĥāf

Bunı yazdım yādigār olsun diyü
Oqıyanlar hem du  ā ħılsun diyü

1242 Fā  ilātün fā  ilātün fā  ilāt
Muştafānuñ rüĥuna yüz bin şalāt
Temmet - Tamām

2. NATIONAL BIBLIOTHEQUE NUMERIQUE RECUEIL
D'OPUSCULES EN TURC (TURC 134)

[1b] Hāzā Kitāb-ı Temīmdār
Bismillāhirrahmānirrahīm

Evvel Allāh idelüm kim ol bize
Rızķı kısmet eyledi ol cümleye

Viripdi bize Muḥammedi Resül
Anuñ ile dīnimiz oldu uşul

Ol gelicek dinimiz oldu 'ıyān
Ḳur'an indi üstüne bir bir beyān

Allāh anı dünyāya viripdi
Raḥmeten li'l-'ālemīn sensin didi

5 Sen eger ümmet isen aña ata
Adıñ ansam meşgul ol şalāvata

İşit imdi bu cihānuñ işini
Gör bu çarḫ-ı ğaddāruñ duşını

Kimse doğutmadı açā gözünü
Söyleye vü tamām ide sözünü

Her ki ḳadem başa anı ḳahr ider
Bellerini bağlarını kahr ider

Ĝāfil olma ey biçāre ḫāzır ol

Kesmesün çarh-ı felek üstüne yol

10 Senden öñdin gör ölenler hālini
Gör nicesi tağıdurlar mālını

Bir gün ola kim ölesin sen dağı
Bāқи şanma kim қалasın sen dağı

Kimseye қалmadı bu dünyāda beқа
Қalsa idi қалur idi Muştafā

[2a]

Kim anuñ için yaratdı ‘ālemi
Yirü gögi ‘arş u kürsī қalemi

Anuñ için cümleyi var eyledi
Ay ile günü münevver eyledi

15 Dünyānıñ mekri aña irdi yara
Kim bıraқdı vaţanından āvāra

Baña saña kim diyeler ey ata
Adıñ ansam meşgul ol şalavata

Muştafānun bir şahābi var idi
Temīm Dāri hem aña dirler idi

Nazar eyle çarh u felek işine
Kim neler getirür anuñ başına

Dünyā mekrinden emīn olmaz kişi
Añlayuraқ işlemek gerek kişi

20 Şerh-i hâlin nazma getürdüm temiz
İdeyim ger yârî kılsa ‘azîz

Rivāyet eyler anı bir pāk dil
İbrahīm ibni Sa‘īd ü Basrada

Müttaķilerden hem bir velī
İşhak ibni İbrahim Mūşalī

Bir hikāyetde bize virdi haber
Muşafānīñ mescidi içinde ‘Ömer

Bir gün oturmuş iken bakar görür
Çapusuna geldi bir ‘avrat durur

25 Çağırır kim müstedān idüm haķķā
Ey halife-i zemīn tūlü’l-beķā

[2b] ‘Ömer anuñ ünin işitdi daķı
Virdi destūr içerü girdi daķı

Girdi ‘avrat yire urdı yüzünü
Arz kıldı ‘Ömere kendüzünü

Döndi eydür ey emīre’l-mü’minīn
Firāķ odı cānıma boyadı hemīn

Düşmüşem ‘ıyāllarım vardur haķķīr
Bir pulum yoķdur muhtācım faķķīr

30 Bir helālüm var idi benden ırak
Oldı uşte cānıma ulu firāķ

Ol gideli bir sâ' at şâd olmadum
Ġuşşadan kayğudan âzâd olmadum

Bir 'acâyib vâkı' a geldi aña
Ne haber gelür ne beti baña

Benüm ile bir gice oldı yaķın
Gör ki nitdi ol 'âlemler hâlîķın

Ġudretiyle gör ki ne iş bitürür
Turdı ol helâlüm ibriķ getürür

35 Ġayada çıkar ki Ġusl ide ari
Nitekim emr eyledi peyĠamberi

Çıķıcaķ bir kelecî söyledüm
Güle güle ya' nî şaķa eyledüm

Ey o ıssılar ańı dutun didüm
İllâ san sözüme pişmân idüm

Şol saa' at içinde dutmışlar anı
Gitdi belürmedi üñi düni

[3a] Ġanda gitdüĠini kimse bilmedi
Bir sâ' at muntazır oldum gelmedi

40 Ġayli müddetden göyerem ben ana
Ne haber gelür ne bitî baña

Daķı şabrum ķalmadı kim neyleyem

Sen var iken kime hālüm söyleyem

Dilerem benüm hālümü göresiñ
Dağı beni bir kişiye viresin

Gele baña mūnis ola otura
Yemege bir pāre etmek getüre

Yiyem oğlancağlarum ile bile
Kılmayam ayruğ faķirlikden gele

45 ‘Ömer anı işidicek neyledi
Döndi ol ‘avrata gör ne söyledi

Eydür ey ‘avrat hālāyıkdur üri
Yüri bir yıl dağı şabr eyle geri

Kim bilür bir yılda hēlālīñ gele
Revā degil kim seni ğayrı ala

Çıkdı ‘avrat yine evüne gider
Vardı bir yıla degin çün şabr ider.

Gelmez eri yedi yıl tamam olur
Yine ‘Ömer katına geri gelür

50 Gelür eydür yā hālīfe nideyim
Yedi yıl oldu nice şabr ideyim

Gitdi şabrum kalmadı hiç fermānum
Derd ile yandı görünmez dermanum

[3b] Uşda oğlanum ögüş kaldum faķır
Yavlaķ oldum ħalk arasında ħaķır

Dilerem destūr viresin yā imām
‘Ömer eydür‘ iddetiñi kıł tamām

‘İddetiñ tamām olıcaķ gelesin
Şer‘ ile sen bir Müslümān alasın

55 Țurđı ‘ avrat yine evüne gider
Dört ay ile on gün ‘ iddetiñ ‘ tamām ider

Çünki ‘ avrat ‘ iddeti tamām olur
Yine ‘ Ömer kıatına girü gelür

Girüp eydür yā emire’l-mü’minān
‘ İddetim benüm tamām oldı hemān

Tamām oldı ‘ iddetim bitdi günüm
Hiç tāķatum kıalmadı ayruķ benüm

‘ Ömer eydür kimseniñ var mı senüñ
Kim bunlar ile eglenür cānun

60 ‘ Avrat eydür yā imam kıardaşlarum
Atam anam munisim hem eşlerüm

Muştafā öñünde şehid oldılar
Bedr ħazāsı gününde öldiler

‘ Ömer eydür ‘ avrata eyitgil bize
Țānuķ var mı digil gelsün bize

Ṭānuḡ var ise getür görelüm
Daḡı seni bir kişiye virelüm

Vardı ‘avrat birkaç ulular alur
Ṭođru ‘Ömer atına girü gelür

[4a] 65 Girdiler bunlar anıklık virdiler
Nitekim Resül öñinde gördiler

Döndi ‘Ömer aşaba ıldı nazar
İşit imdi nicesi oldu aber

Eydür ey aşab-ı Resül
angunuz bu ‘avratı ılursuz abül

Kim alursa kebin ben vireyim
Beytü’l-mal-ı Müsliminden göreyim

Enşarilerden biri ırdı uru
Geldi ‘Ömer atına girdi ilerü

70 Geldi eydür yā emire’l-mü’minin
Sen baña bu ‘avratı eyle kebin

Nitekim şer‘ ile kebin itdiler
Her biri işlü işine girdiler

Aşamı ‘Ömer ile kılur
Ol şaabe yatsuya dek atlanur

Yatsu namāzın ılur gider

Ṭođrı evüne gide işit nider

Girdi ḥelâli kıatında oturur
Cümle ortaya ta'âm getürür

75 Döndi eydür ḥelâlüm bu gice
Cum' a gicesidir işit ḥal nice

Muştafâ bize vaşiyet eyledi
Bu gicede ğusl ile yatuñuz didi

Muştafânuñ sözün tutmak gerek
Her ne kim didi anı dutmak gerek

[4b]

Bir şu getür abdest alayım
Muştafâ kavlince ğusl kılayım

Durdu ' avrat eline ibriķ alur
Almağa şu taşra ḥayada gelür

80 Ḥayada çıkıcaķ baķar görür
Ḥayad ortasında bir kişi turur

Cümle endāmını kıllar bürümüş
Şanki cinniler içinde turmuş

Degme dırnaķları var anuñ dağı
Mişl-kerkes toynağıdur ey ağı

Ol kişi ' avratı çün baķar görür
Ey nigâr baķ berü dir çağırur

‘Avrat anı gördi bismillāh didi
Cinnī iseñ e‘üzubillāh didi

85 Döndi ol eydür cinnī degülem
İllā ki bir vāqı‘a düşmiş kulam

İnsiyem sen beni cinnī şanmağıl
Gel berü gel ey nigār utanmağıl

Hem helālimsin hem ‘ammim kıızı
Saña taḥḳik eydürem iş bu sözi

‘Avrat eydür bu ‘acāyib iş ola
Yā bu göñlümden geçen teşviş ola

Yedi yıldır muntazıram ben saña
Ḥaberin kimse getürmedi baña

90 Bu gice mi boldı ancaḳ gelesi
Yā bu aña ḳandan benzer olası

[5 a] Ne ḳapıdan girdi ne ḥod bacadan
Ḥayad ortasında bulındı neden

Döndi eydür ‘afv idüñ bu kez bize
Ger zarar oldu ise bizden size

Eger oğlanuḳlarum baḥāsın itdi ise
Size anuñ eseri yetdi ise

Ben diyem kim ayruḳ ile itmeye
Kim bize senüñ elemüñ yitmeye

95 Hem Һayadı süpürem dutam arı
Temiz eyleyem idi şimden geri

Döndi Temim eydür ey cānım cānı
Ey Һelālüm ‘ammüm kızı beni

Cinnī şanma ben Temimdāriyem
Hem MuҺammed Muştafānuñ yāriyem

Hem senüñ zevcüñ hem oğlançuğlaruñ
Atasıyem bellü bilgil anlaruñ

‘Avrat eydür yüzüñ baqdı gözüñ
Ürkdi cānım illā yumuşaқdur sözüñ

100 Temimin yüzi alnı nurlu idi
Şanma kim sencileyin kirlü idi

Yoғidi yüzünde bir kılı anuñ
Қıllar ile şöyle bürünmüş tenüñ

Nedür adum benüm eydür sen baña
Atam anam adın di inanam saña

Eydür atañ ‘ammüm adı ‘Amir
Biri Müslim қарdeşlerin biri Cebir

[5b] Bedr ғazası güninde öldiler
Muştafā öñünde şehid oldılar

105 Baña ol dem bir ‘acāyib oldı ceza

Ol ğaza vaktinde yemişdim yara

‘Uķbe bin Muķiķ urmişdurur

Uş yuzümde nişanı tırmışdurur

‘Avrat eydür sözüñüz gerçekdürür

Cinniler çoķ nesneden ğaber bilür

Cümle ğalķıñ adını anlar bilür

Bunlara ma‘lumdur ne ki insi ķılır

Temim eydür cinni degülem nigār

Sen benüm ‘ammim ķızısın āřikār

110 Enřarünñ ķapuya baķar gözi

Ķulağına degdi bularıñ sözi

Ev içinden ğayada çıķar tırur

Ķayat ortasında Temimi görür

Cinni şandı bismillāh didi

şol ağac yaprağı gibi ditredi

Döndi eydür ‘avrata eyitgil baña

Ne ķiřidir söyleyen āĥir baña

Temim eydür söyleyen benüm işit

Benüm ‘ammim ķızıdur ey yigit

115 Enşari eydür yalansın bu söze

Ķalife viripdürür bunu bize

Tañrı buyruğıyle aldım ben bunı
Çık evümden taşraya ƙo bu da‘ vayı

[6 a] Temīm eydür ƙāmetün olsun adem
Yürümeğil dünyada sağ bir ƙadem

Haƙ te‘āla oda yandırsun seni
Nitekim sözde ađuladıñ beni

Ne işiñ var hałƙ evüne giresi
Tañrınıñ emrine olduñ ‘āşī

120 Muştafā viripdürür bunı baña
Çık evümden ziyān olmasun saña

Enşari eydür benümdür geyürem
Ne ƙişisin seni evümde görem

Temīm eydür o benümdür şer‘ ile
Var bir ayruƙ nesneye dişiñ bile

Ƙaƙır ol enşāri evüne girür
Ƙılıcıñ balçağına elin urur

Yālin eyler ƙılıcı taşra gelür
Geldi Temīm üstüne haıle ƙılır

125 Temīm anuñ bilegin şunu dutar
Şöyle şıƙar ƙılıcı yabana atar

Kendi alur ƙılıcı diler kendi ura
Çala ol enşārinüñ boynun ura

Girdi ' avrat ortaya eydür kişi
Ebsem otur işleme sen bu işi

İkinüzün dahı gerçek sözü
Ziyân eylemeñ biribiriñüzi

Her biriñüz ayru yatuñ bu gice
Tañlacağ görelim aħvâl nice

[6b] 130 Turalum ' Ömer kıatına varalum
Ol nice dirse eyle kılalum

Her birisi bir bucağda yattılar
Uyumadılar tañla gözettiler

Tanlıcağ oldu ikisi tırdular
Birbirinün boğazın derdiler

Birbiriyle söğüşür ħamle ider
Tırdı ' Ömer kıatına bunlar gider

Öñlerince gelür ol ' avrat bile
İşit imdi nicesi oldu gile

135 Tırdı ' Ömer tañ namāzını kılıur
Tesbîh ile tehlile meşgul olur

Çekişüben çün kıapuya geldiler
Kıapu üstünde ħalebe kııldılar

' Ömer ol ħalebeye urdı kıulağ

Vir şalāvāt işüñi oñara Hāk

‘Ömerin bir kulu var idi ey ağı
Eflağ idi ol kuluñ adı ağı

Döndi ol kula çü söyledi ‘Ömer
Ne galebedür bize getüriver haber

140 Ol kulı çün kapıya kıldı nazar
Temimdärinüñ üstüne bakar

Çorçar añı göricek döner gider
Geldi ‘Ömere getürdi çün haber

Girdi eydür yā emīre’l-mü’minin
Bir ‘acāyib vāqı’ā gördüm hemin

[7a] Yapışur bir inse bir cinnī kişi
Uşta kapuya geldi eyler çekişi

Var bilelerince bir ‘avrat dağı
Ol benüm dir bu benüm dir ey ağı

145 Döndi ‘Ömer aşhaba kıldı nazar
Eydür imdi görinüz nedür haber

Muştafānuñ her ki soñuna kala
Nice ‘acebler anda zāhir ola

Kim göre bencileyin ‘aceb işi
Yapışa mı insiye cinnī kişi

Virdi destür çün içerü girdiler
Halife önünde selām virdiler

Çün ‘ Ömer gördi Temīmiñ özünü
Cinniye beñzetti anuñ yüzünü

150 Kılılar ile şöyle bürünmüş özi
Belürsüz olmuşdur anuñ yüzi

‘ Ömer eydür ol enşāriye yarā
Söyle imdi nice oldı mācerā

Enşāri eydür bu ‘ avrat kim baña
Virmiş idün bu gice nidem saña

Benüm ile bu gice yerken ta‘ ām
İşit imdi hālimüzi yā imām

Bir iş için hayada çıkdum gördüm
Hayad ortasında turur bir cinnī gördüm

155 Çağırur kim bu benim ‘ ammun kıızı
O benimdür hem helālümdür özi

[7b] ‘ Ömer anı işidicek ey yār
Döndi Temīmden yaña kıldı nazār

‘ Ömer eydür Temīme gel kim söze
Ne kavimdensin eyit cinnī bize

Şol suretlerden mi kim gögde uçar
Melāikeler buñlara odlar şaçar

Ya şulardan ola kim gökyüzi
Ya uçasız kimse görmeye sizi

160 Yā şulardan kim evlerde durur
Hem ḥalāyıklarla bile oturur

Biz mü'minleriz Muḥammed ümmeti
Siz bize bulmazsınız fırsatı

Temīm eydür yā emīre'l-mü'minīn
Söyledin mi söziñ oldı mı hemīn

Ben daḥı sözümi söyleyem saña
Müstemi' ol bir zamān benden yana

Şacı gördüñ inkār idersin beni
Baña cinnī dirsīñ ey cānum cānı

165 İnsiyem cinnī degülem yā imām
Ev benüm ' avrat benüm sözüm tamām

Hem ' ammüm kıızıdır bu nigār
Ayrı şaldı beni bundan rüzigār

' Ömer eydür ' avrata iş bu işi
' Ayān eyle bize nedür bu kişi

' Avrat eydür cümle gerçekdür sözi
İllā kıllar zāyi' eyler uş bizi

[8 a] Her ne kim şordum ise virdi nişāñ

Envārı çünkim virdi halka cān

170 ‘Avrat eydür ‘ammim oğlu gitmişdurur
Yedi yıl dört ay iş bitmişdurur

Yedi yıl dört ay on gündür aña
Muntazıram haberi gelmez baña

İllā bunuñ cinniye benzer özi
Kıllar ile şöyle bürünmüş yüzi

Anıñcün ben bunu tam dimezem
Bellü ben oldur diyü inanmazam

Temīme ‘Ömer döndi eydür ey yār
Nedür aduñ vir bize toğrı haber

175 Döner eydür ben Temīm Dārīyem
Muştafānuñ hem şāhabi yāriyem

‘Avratımı boşamadum hem evleri
Şatmadım kimseye uş geldüm geri

Nice dürlü vākı‘alar görmişem
Uş yine sağ u selāmet irmişem

‘Ömer eydür şaddağ ey tēcü’r-ricāl
Hāşā kim seniñ sözüñ ola muḫāl

Muştafā dağı haber virmişdürür
Her ne kim bu ğurbette görmüşdürür

180 İbni ‘ Abbas rivāyet eyler hāli
Sözde iken içerü girdi ‘ Alī

Şahābeler cümle uru turdılar
Geçdi ‘ Ömer yanına oturdılar

[8 b] Döndi ‘ Ömer ‘ Alīye şerh eyledi
Bunlaruñ vaşf-ı hāliñ söyledi

‘ Alī eydür Muştafā iş bu sözi
Dimiş idi dağı gitmedin özi

İş bu zamān maḥlukundan bir kişi
Gide ‘ acāyib ola anuñ işi

185 Bunca müddet gāyib ola gelmeye
Kanda getdüğüni kimse bilmeye

Ol gece kim ‘ avratı ere vara
Ol gice içinde kendüsi ire

Döndi eydür Temīme hoş geldün
Ġurbeti yaḥşı temāşā kılduñ

Seferinde ne göründi gözüñe
Söylegil kulağ uralım sözüñe

Kim senüñ kışşān‘ aceb kışşadur
İ‘ tibār ehli anı ‘ ibret görür

190 Temīm eydür işit ey şir-i Hudā
Görmez olur gözler inicek każā

‘ Avratıma yakın oldum bir gice
Diñle imdi ħalümi oldu nice

Muştafâ bize ħaber virmişdi
Her gice ħuşl ile yatuñ didi

‘ Avrat ile her ki yakınlık kıla
Yatmasun ol giru illâ ħuşl ile

İtmeyeniñ şeyâtinler yanına
Dirilürler ziyân olur cânına

[9 a] 195 Bir vaşiyyeti budur anuñ bize
Tamda yatan kişi bir çizi çize

Okuya bir iki âyet Qur’ânı
Ĥaĥ Te’âlâ maĥfuz eyleye anı

Bir daĥı bardaĥ şınıĥ olsa kişi
İçmesün şu şeytanuñ oldur işi

Pes şınıĥ bardaĥdan cinniler içer
Her ki mü’min olsa ol işden kaçır

Bir daĥı aĥşam olıcak ħapuñuz
Evde olun dir anı siz yapınız

200 Bir daĥı ħorkulu sözler dile
Añmanuz dir ziyân ola kim bile

Söyleyicek Tañrı zıkrin söyleñüz

Tesbîh u tehlîl ile cān toplañüz

Bir dağı yaticak yanar çıraq
Komanuz dir cinniler eylerler turaq

Sen yaticak şöhetî bunlar kıılır
Pes kişiye fırsatı anda bulur

Şeyāñinler anda becid oturur
Uşlu kişi ol zibil götürür

205 Bir dağı ev süpürücek süpülün
Komanak gerek ev içinde bilün

Bir dağı bir yār yâre gine
Virmeye korkıyı kenhel üstüne

Ol dağı hem yavuz iş yine olur
Tut diseñ tutar al diseñ alur

[9b] Bir vaşiyeti dağı budur bize gine
Her ki yolda uğrar ise ekine

Geçmesün arķurısından ekinün
Geçsün var ise gönlünde kinün

210 Kim geçerse incelenür belderleri
Mü'min olan her işe gerek arı

Bir vaşiyeti dağı budur bize
Baliğ olmadık yemişi kim üze

Tamām olmadın ağaçdan üzmege
Ol günāh baħrına girüp yüzmege

Bir vaşiyet daħı budur bize
Her ki yürüye kendüzin göre

Yaşlanup kendüzin özin bezer
Ancıleyin kişiden Tañrı bezer

215 Bir vaşiyeti daħı budur ey hoş kişi
Dāima kovculuğ olmasun işi

Ƙovcılığ yavuz iş olur yara
İki cihānda olur yüzi Ƙara

Bir vaşiyet daħı budur yine
Bir kişi yolunda erse yerine

Başmasun ol sinnin üstüne daħı
Kim başarsa öz göziñ başar aħı

Bir vaşiyeti budur daħı yine
Bir kişi bir kişinin helāline

220 Göricek aña baħmañuz
Ĥarf-i āyetin sözün biraħmañuz

[10 a] Muştafā vaşiyeti budur bize
Her ne kim iderse aña göre bulur cezā

Ĥayr idenler Ĥayr ile iħsān bulur
Şer idenler ŧamuda ebed Ƙalur

‘Alī eydür yā Temīm Muşafānuñ
Bu didüğüñ edebleridür anuñ

Biz dağı işitmişüz bu hālleri
Muşafādan bu ‘aceb aḥvālleri

225 Sen senüñ ḥālünü söyle bize
Seferinde ne gördüñ eyit bize

Temīm eydür işidüñ imdi sözimi
Bu benüm ḥelālümdür ‘ammüm kıızı

Bunuñ ile yakın oldum bir gice
Gör ki nitdi bizüm ile ol ḥoca

İbriḳ aldum elüme ṭurdum uri
Ḥayada çıḳdum ki ḡusl idem arı

Ḳarañuluk bulut idi gökyüzi
Ṭuman idi görmez idi göz gözi

230 Yağardı yağmur aḳardı sel
Yıldurum şaḳırdı eserdı yel

Gürler idi gökyüzi ditrerdı yir
İşit imdi benüm aḥvālümü dir

Heybetinden Tañrınıñ ḳorḳdı cānum
Ditremege başladı cümle endāmum

[10 b] Sen bülürsün ey Tañrınıñ arşlanı

Bahādırlıg ile añarlar seni

Ol gicenün heybetinden tağlanur
Cigerüm ağzumda dilüm bağlanur

235 atı ordum yā imām ıldum azer
Döndüm evümden yaña ıldum nazār

ağırup eyitdüm ey ‘ammum ızı
Ev içinde eyleme eksik sözi

Benim ile lu u kerem eylegil
Güsl edince bana arşı söylegil

İçeriden bir kelecı söyledi
Güle güle baña kengel eyledi

Ey o issiler anı dutuñ didi
Şanma kim sözini tamām söyledi

240 orı ile dört yaña gözüml bakar
Bir divardan gördüm yaluñ ıar

amaşur gözüml göricek anı
Dağı beter ditremek dutdı beni

ıar ol yaluñ içinden bir işi
apara yüzi ve şapşaru dişi

Başı büyük boyu bir ınar gibi
Yere yaşı dökülür pıñar gibi

Nefesinden şanasıñ dütün çıkar
İt ölisi gibi ol mel' un қоқар

[11 a] 245 İki gözi yıldırım gibi şaқır
Zişt mel' ün halk arasında haқır

Çünkü anuñ yüzine baқdı gözüm
Aғzum içinde baғlandı sözüm

Ben kelecı dımedım hiç aña
Geldi ol mel' ün el uzatdı baña

Aldı beni üstüne çünkü gider
Çıқdı hava yüzine işit nider

Başladı kendüziñi öger ol it
Ol 'aşı mel' un ol murdār pelid

250 Çaғırur eydür ki insiler қanı
Қanı ol meһāle almayan beni

Kimse beni meһāla almaz niçün
İns ü cinnī қadrümi bilmez niçün

Ben һod şeytan nesliyem aşlum ulı
Cümle cinniler benüm dedem қulı

Kibr u tuғыān mecüsi қardaşlarum
Puғlara таpmaқdurur benüm işüm

Bunı söyler qarşu ol mel' ün gider
Nice yazular yabanlar seyr ider

255 Söyledükça ağızından odlar saçar
Anca şahralar cezireler geçer

Tā beşinci yire degin yitürür
Bir mu'zzam cezireye getürür

Zār idi ol cezireniñ adı
Vir şalāvāt kim bilinesün dadı

[11 b] Ol cezirenüñ içi cinler tolu
Biri bilmez nicedür İslām yolu

İçlerinde yoq Tañrı bilür kişi
Ne ulu ne kici ne erkek ve ne dişi

260 Cümle şeytāna tābi' dür ey dede
Kimisi puta tapar kimi oda

Ol la'ın çünki beni götürür
Aşağa qor kendü dahı oturur

Aşhābı cümle katına geldiler
Pelide 'izzet ü ikrām kıldılar

Benüm ile fahr ider bunlara
Ol 'āşi mel'ün bī-dīn kāfirlere

Her ne kim bunlar giyerse giyemem
Ne ki bunlar yirse andan yirem

265 Bir zamān bunlaruñla dururem

Nice dürlü tã'ifeler görürem

Ne namâz olur bunlarda ne tã'at
Ne hõd Qur'an dile gelür bir sã'at

Ne şalavât virürler peygambere
Cümlesiniñ içi taşu kapkara

Pinhãnî ben zıkr u tã'at iderem
Baña Hãk'dan gelene şükr iderem

'Ömer eydür yã Temim şerh eylegil
Başuñ gelen belâyı söylegil

270 Ağzını açdı ki Temim söyleye
Bunlaruñ şeklin ma'lûm eyleye

[12 a] Döndi 'Alî kulına eydür yüri
Var vaşiyet kitabını al beri

Kim anı bize Resûl virmişdürür
Var içinde ne ki bu görmişdürür

Vardı ol kulı ol kitãbı getürür
Halife ol kitaba bakar turur

Başladı kim Temim haber virür
Halife ol kitab içinde görür

275 Eydür ol görmişem bir tã'ife
Hiç bunlardan kimseye gelmez vefa

Gökyüzünde dāimā uçar bular
Kim Müslümān anunı ier bunlar

‘ Āṣi mel‘ unlarlar azgun szleri
Aṣaadan yuaruya gzleri

Her kimseye hıṣm ile bakar bunlar
Ya biud olur yāud cānı ıkar

Bir ā’ife daı grdüm tenleri
Baṣları yo var iinde cānları

280 Pādiṣah nünde ururlar idi
anda kim vardıysa varurlar idi

Bir ā’ife daı grdüm ey aı
Key ‘ acayib ā’ife bunlar daı

Gzleri yo bunlarıñ baṣı var
Gr ādirin ne udretleri var

Padiṣaha ullu ider bunlar
anda kim vardıysa gider bunlar

[12 b] Hl iinde da’ima yürür bunlar
Sylenen szi hber virür bunlar

285 Bir ā’ife daı oyunlardurur
Hl iinde dāima anlardurur

Bir ā’ife daı grdüm bunlar olur
Pes bunlarıñ ou bunlar olur

Evde yılan göricegiz urmañuz
Degmesini asid idüp öldürmeñüz

Bir ā'ife dağı eşek olur
Bunlaruñ içinde gördüm urur

Bir ā'ife dağı öküz şekline
Bunlaruñ içinde görmişem yine

290 Bir ā'ife dağı itler dutar
alk içinde daima çıkar udar

Bir tāife dağı etuk şanasın
Bellu etukdur delü inanasın

alk arasında dā'imā yürür bunlar
Her kişi ne işlese görür bunlar

Pes bu şüretlü cānavarları gören
Tañrı zikrin dile getürsün gören

Kim bunları göre bismillāh diye
Bunlaruñ şerrinden Allāh bekleye

295 Bir zamān bunlaruñ ile olmuşam
Uluya kişiye hizmet kılmuşam

aatım a oldu yavla yā imām
ullu etdüm bunlara üç yıl tamām

[13 a] Bir sā' at üç yılda rāat olmadum

Olmadı gün ki iki kat olmadum

Bir gün oturmuşdum işit hâli
Bir galabalık işitdüm yâ ‘ Alî

Ol galabaya kulağum ururam
Cümle bir yere dirilür görürem

300 Cinnîler kırdıya düşdi kamu
Anı gördüm bir yire uşdı kamu

Birine döndüm eyitdim yâ yigit
Ne galâbedür baña eydür işit

İlimüze yağmi geldi biliñüz
Siz dağı yerağınız görüñüz

Cinnîler varır cezîrede ey yâra
Benî ‘ Āmir kavmi dirler anlara

Beni ‘ Āmir İbn-i ‘ Abbâsdır adı
Ol cezire dili malikiñ adı

310 İlda bir kez gelür ilümüzi urur
Birimüz kıomaz ayağın tırur

Kimimüzi helâk ider gider
Kimimüzi bağlayup eşir ider

Vaqt irişdi yine gelür bize
Bizi kırarlar kılurlar ceza

Biz kâfirlerüz bular mü'mindürür
Şâhibü't- taqva ve ehl-i dindürür

Bunuñ ile söyleşürken hem bile
Tañrı zikrünü getürdiler dile

[13 b] 315 Görürem kim bir 'azîm asker gelür
Bî-hisâb sağışı yoğ er gelür

Geldiler bunlara karşı turdılar
Kılıcıñ balçâğına el urdılar

Kıldılar tekbîr u şalavât virdiler
Târdılar kılıcı bunlara girdiler

Üç gün üç gice kılıcı şaldılar
Ol benüm aşhâblarımı kırdılar

Ol kadar bunlara kılıç urdılar
Nice biñ biñ cinnîler öldürdüler

320 Ol beni tutan cinnî ey yārā
Anda gördüm kıldılar pāre pāre

Cezîreyi kıldılar pür traş
Nice el ayak kesdiler nice baş

Ol cezîreniñ içinde gezdiler
Diri bulduklarını ipe dizdiler

Ol esîrleriñ bilesince dağı
Aluben gtdiler beni dağı

İllā ben şükr iderem sübhānuma
Eydürem zihî beşâret cānuma

325 Kim kāfirlerden emîn olmışam
Uş müslimānlık içine gelmişem

Cümlesi oruç tutar kıılır namāz
Dillerinde zıkr ü tesbîh ü niyaz

Gice gündüz turuşurlar Qur'ân ile
Tâ'at eyler cümlesi erkân ile

[14 a] Çok şalāvāt virürler Muḥammede
Bunlaruñ içinde gördüm ey dede

Bir zamān bunlarun ile oluram
Tutaram orucı namāz kıılıram

330 Bunlaruñ cezîresine irmişem
Nice 'aceb işi ben anda görmişem

Eyidem bir bir imdi size
Ger 'ināyet kıılırsa ḥaḳ bize

Padişāh çün emîn olur oturur
Bir bir esirleri önüne getürür

Ol esirlerüñ arasında aḫı
Süriyü getirdiler beni daḫı

Cinnlerüñ māliki gördi beni

Okıdı atına getürdi beni

335 Didi eydür yā yigit ālın nedür
Nice geldiñ bunda avālın nedür

İnsisin cinnī digülsün sen ey yār
Seni bunda kim getürdi vir aber

Didüm ey şāhım  aceb oldı işüm
Nice vāı  alara düşdi başum

Hem Medīne şehridür benüm şārüm
Ol Muammed Mutafa oğrı yārüm

Her nekim gördüm seferde söyledüm
Şordı bir bir aña ma  lüm eyledüm

340 Yine döndi bir aber şordı baña
Nedür aduñ didi ben didüm aña

[14 b] Didüm şāhım Temīmdārīyem
Ol Muammed Mutafanuñ yāriyem

Bunlaruñ içine düşeli benüm
Bir sā  at şağ olmadı cānum benüm

Ne bular nebī bilür ne Tañrı
Küfr ü nifāk içleri olmuş geri

Ne bular tā  at kıllur ki ben kıllam
Dağı beter artdı āh ile melām

345 Ne bular tā' at bilür ne oruç
' Āşi mel' undurur işleri güç

Bir zamān bunlaruñla olmışem
Nice fişk işleri bularda görmişem

Sultān eydür şimdi emīn olduñuz
Uş müslimānlık içine geldüñüz

Cümlecügi resüle ümmetdürür
Gice gündüz işleri tā' atdürür

Çünki sensin yā yigit Allāh diyen
Hem Muḥammed Resülullāh diyen

350 Ol Muḥammed ḥürmetine ben saña
Hizmet idem ' ömrüm bitince ben saña

Döndi leşkerine eydür siz bilüñ
Cümleñüz iş bu söze tanıķ oluñ

Tañrı daḥı tanıķ olsun sözüme
Bunu qardaş eyledüm kendüzüme

Çün Muḥammed yāridür bu aḥı
Ben ideyim buña kulluḡı daḥı

[15 a] Ḥayli müddet qatlarında qaluram
Biñ cemā' at ile namāz qıluram

355 Padişāhıñ aḡzına girmez ta' ām
Ben qatında olmayınca yā imām

Bir sâ' at kıomaz kıatından kim gidem
Ben benim göyñeklerimi fikr idem

Hayli müddet kıaldum anda zevkıla
İllâ içim toptoludur şevkıla

Müştākım oğlanlara varımazam
Elüme irmez yüzlerin göremezem

Fırkıat odı cānıma kııldı eşer
Varduğunca haşretim oldu beter

360 Bir gün oturmuş idim ben fikr ile
Tesbîh u tehlilu dağı hem zıkr ile

Kur'ân okudum işitdi pādişāh
Diñleyecek bir keziñ eyledi āh

Anuñ ahı tağları eşer ider
Derdümi benüm dağı beter ider

Döner eydür çün bilürsün Kur'ānı
Fedā kılayum senüñçün ben cānı

Kul olayum ben saña şimden girü
Kıldı 'aşkıñ cānum içinde yeri

365 Dağı bir sözüml vardur saña
Hācetim vardur bitürivirgil baña

Dilerem oğlanlarımı alasin

Bunlara Kıur'ānı ta'lim kıılasın

[15 b] Ben didüm kim başum üstüne alam
Bildigümden bunlara ta'lim kıılam

Getürür kıatıma ol oğlanları
Başladum ta'lim idem bunları

Gice gündüz okudurum yā imām
Tā kıılanca yedi muşhaf tamām

370 İllā bir 'aceb bularda görürem
Āyete'l-kürsiyi sebaķ virürem

Okıyınca ol āyeti yā emir
Oddağı kıurşun gibi bunlar erir

Dükenince yine olur bayağı
A'zāları eliyle hem ayağı

Baña dirlere bize hayr öğreden
Bizim ile luţf u ihsānı iden

Ne 'acāyib āyet olur bu āyet
Okuyıcaķ maķv olur bizden hayāt

375 İllā Tañrı cānumuzı virir yine
Okusañ cinnileriñ kāfirlerine

Eriyüp kıurşun gibi aķar teni
Gider ayruķ kendüye gelmez cānı

Pes yatacak bir kişi bu āyeti
Oķısa bulmaya Şeytan fışatı

Ger dilerseñ ķahr idesin Őeytānı
Dā'imā ķoma diliñden sen anı

İşit imdi yine bir 'acāyib işi
Ger esen ola neler gōrūr baři

[16 a] 380 Bir gūn oturmuř iken ķayġu ile
Ħaķ Te'alā ķayġu virmesūn ķula

Ol ķadar endiře dūřdi Őzūme
Ħayġu ile uyġu geldi gōzūme

Yatur iken dūřde gōrdi yā 'Alī
İşit imdi sen bu 'acāyib ħāli

Dūřde gōrdūm Medīneye varuram
Muřtafānuñ ravzasında dururam

İnerem ķabrin ziyāret iderem
Dōnerem andan evūme giderem

385 Gōrūrem anda oġlanlarımı
Ol cānumdan biñ daġı cānlarımı

Baġrıma başup bunları aġladum
Ħasret ile ciġerūmi taġladum

Padiřāh ķūn aġladuġımı gōrūr
Dūř iķinde beni gelūr uyarur

Ꞑucmiŝken oğlumı uyanuram
Henüz anı ꞑucađumda şanuram

Sultān eydür yā Temīm eyitgil baña
Kimse bizden ziyān itdi mi saña

390 Ben didüm kimse mazarrat itmedi
Kimseniñ hiç kem görki bana yitmedi

Döndi eydür pes niye ağlar gözün
Söyle bize bilelüm nedür sözün

Ben didüm kim ey ŝehā düş görmişem
Düşte gördüm Medineye irmişem

[16 b] Muŝtafānuñ ꞑabrin ziyāret itmişem
Dönüben andan evüme irmişem

Görmüşem ođullarumuñ yüzünü
Hem işitmişem bularuñ sözünü

395 Firꞑatı cānıma itdi eşer uş
Ėasretimi dağı bitürdi uş

Anuñ içün ağlarum aꞑar yaşum
Bu ğurbetlikde neler gördi başum

Ey ‘ aceb derdime dermāñ ola mı
Gözüm oğlancuğlarumu göre mi

Yoğsa Ėasret ile çıka mı cānum

Ağladuğum anıñçündür benüm

Ĥasret ile vaşanımdan ayruyam
Zāhirim şağ bāřınımnda şayrıyam

400 Sulřān eydür yā Temīm ilüñüz
Ne şadar yıllıķ ola yol bilüñüz

Ben didüm ki ey řāh ne bilem
Bilmezem çün ne ĥaber virem

Dir ki yetmiş yıllıķ yoldurur
İllā zaĥmet hem meřaķķat çoķdurur

Gice gündüz şurmadan gitmek gerek
Andan ol menzile yitmek gerek

Nice deñizler dağı geçer kişi
Andan irür āsān olursa başi

405 Çün işitdüm anı cāndan bezerem
Bir uğurdan umudum keserem

[17 a] Dağı bir kez derd ile eyledüm āh
Benüm āhım işitdi pādiřāh

Döndi eydür yā Temīm eyitgil baña
Ne çatı āh eyledüñ noldı saña

Ben didüm ki ey řāh yetmüş güne
Ümidüm var mı ki diri olam yine

Bu hod yetmiş yıl kaçan olur
Aña degin biñ benüm gibi ölür

410 Döndi sulţān yine baña söyledi
Bir kelam ile göñlümi şād eyledi

Baña eydür göñliñi hoş dut hoca
Seni ilüñe iledem bu gice

Bir gice içinde seni ilüñe
Virsem tırmaya kimse yolña

Aldı benüm elümi eline gider
Girdi bākcası içine seyr ider

Gördüm anuñ içinde yā ebī
Bir mu‘azzam kapu var bir tağ gibi

415 Cinnīler ol kayı delmişdurur
Sulţānıñ zindānı o imişdurur

Bir demür kapusı var idi anuñ
Cinnīler toptolu içi zindānuñ

Şāh erişdi zindānuñ kapusına
Kapucu durdı şāhıñ tapusına

Pādişah çün gördi anuñ tapusun
Tiz buyurdu açdı zindāñ kapusun

[17 b] Döndi eydür ol kapucıya yüri
Ol Medīne cinnīlerün al beri

420 Cinlerüñ büyüñ getür baña
Hacetüm vardır benüm bitür baña

Gördi bevvāb ulu divler alur
Pādişāhıñ katına girü gelür

Geldi sultāna hizmet kıldılar
Tapu kıldılar bellerin iki kat kıldılar

Gördüm cinnileri ben yā imām
Her biri mināreye beñzer tamām

Sultānıñ önünde gelip nitdiler
Şad hezāran ‘izzet ü ikrām kıldılar

425 Anlaruñ içinde geldi bir cinnī kara
Eni ile uzuyı birdir ey yarā

Başı büyük çınara beñzer boyı
‘Āşi mel‘ün kendisi şeytān şoyı

Kör idi yoğidi anuñ iki gözi
Mağāraya beñzer idi anuñ ağızı

Söyleyicek sözi sanasın
Gürler idi gökyüzi inanasın

Yuğaru dudağı aşāgasına
Şarkmış idi tümüyle gögsi üstüne

430 Benzer idi fil azūsıña dişi

Kim göre ancılayın   ibret iŖi

İki gözi sanasın od p resi
Kor udur  demi yüzi k arası

[18 a] Eli ayak boynu demürlü idi
Ŗah önünde yüzini yire k odı

Döndi sult n anu la söyledi
İŖit imdi nice hi ab eyledi

Eydür ey cinn  h li  bilür misün
İhs nımın Ŗ krini kılur mısun

435 Cinn  eydür ihs nını bilürem
Gice gündüz sa na du    kıluram

Gelür eli nden beni  ld resin
Ba na d Ŗm nlarum güldüresin

Depelemezsın diri k oyasın beni
Kanda bitürem sa na bu ihs nı

Sult n eydür  z d eyleyem
Ben seni  dostlaru nı Ŗ d eyleyem

İll  benüm h cet m vardur sa na
Dilerem bitüriviresin ba na

440 Dilerem bu kardaŖımı alasın
Ol Mu ammed Ŗehrine iledesin

Bu işumi bitürivirirsen baña
Degiserdür hayr u ihsānum saña

Cinnī eydür bāşum üstüne alam
Senüñ için ben buña hizmet kılam

Sulţan eydür niceye degin bunı
Menziline iledesin sen bunı

Cinnī eydür üç sâ' at saysun dağı
Kendüzün evünde göresün vay ağı

[18 b] 445 Pes işidüp bu sözi şād oluram
Çayğudan ğussādan āzād oluram

Bilmezem alnuma ne yazdı Çadır
İlerümde dağı neler vardur hazır

Şah buyurdu bendüñi götürdiler
Aşhābı arasına götürdiler

Sulţan eydür siz bunı hoş görüñüz
Her ne kim dilerse anı virüñüz

Selāmet iledesin bunı evüne
Oğlancuqlarını göre sevüne

450 Döndi yine yüzüme sulţan baçar
Revān ağlar gözünüñ yaşı açar

Sulţan eydür bana ey cānımuñ cānı
Keşki görmeyeydi gözlerüm seni

Eglenür idik bile bunca zamān
İlla ayruluḡ işi yavlaḡ yamān

Ḳomaz idim seni gitmege daḡı
İllā ḡorḡarım ḡunahdan ey aḡı

Senüñ ile ma‘ mūr idi ilümüz
Sen gidicek nolısardur ḡālımız

455 Revā degül kim ḡılam seni yarā
Ol senüñ oḡlancuḡlarından āvāra

İllā benüm bir emānetüm var saña
Varduḡda āḡir sen bitürivirgil baña

Her ḡaçan kim Medineye iresin
Muṡtafānuñ ravzasını ḡoresin

[19 a] Ol arada yüzüñi sürüp yire
Selāmum degüresin peygambere

Hem yaranları Ebubekir ‘Ömer
‘Oṡman ‘Alī her ne kim aṡḡabı var

460 Selāmumu bulara degüresin
Her ḡaçan kim yüzlerini ḡoresin

Ben didüm kim başum üstüne
Selāmuñ senüñ bulara degürem

Yine döndi eydür ey sevdüḡ eṡüm

Senüñ ile vardur dağı bir işüm

Bu kâfir cinnîsidür seni buña
Veriserem ziyân idiser saña

Çün müslimân kâfire yoldaş ola
Şanmañuz kim aña şefâat kıla

465 İllâ bir du‘ â öğredeyin ben saña
Ola kim du‘ â idesin sen baña

Bu du‘ â’ı okur isen sen aña
Hüküm idesin muṭîr^c ola ol saña

Unudursañ seni bırağur gider
Yoluñı yakın iken ırağ ider

Bu du‘ âdır bizi manşür kılar
Düşmânımızı dâima mağhür kılar

Kimimiz ezber alup anı dile
Kiminüñ yazılı vardur hem bile

470 Muştafâdan ta‘ lîm itdüm ben anı
Anuñ ile kıahr iderem düşmeni

[19 b] Sen dağı oğu kim manşür olasın
Düşmânıñ üstüne zafer bulasın

Ol du‘ âdan çünki baña virdi sebağ
Tiz oğudum kakez itdi baña Hıağ

Döndi eydür Tañrı için unutmağıl
Bu du‘ āyı şağın terk itmegil

Darlığa dağı düşer iseñ oqu
Ferağa irüşdüre seni Bāği

475 ‘Ömer eydür kim du‘ āyı ol size
Ta‘ lim nicedür eyidüñ bize

Başladı Temīm du‘ ā’ı oqudı
Cümle şeytaniñ yüregiñ toqudı

İşidicek du‘ ā’ı ‘Alī bilür
Kelecesin Temīmüñ taşdığ kıur

‘Alī eydür Muştafādan biz bunı
Diñledük oqudı düni günü

Hasana Hüseyne dağı yanına
Ögredürdi döne döne

480 Yine Temīm başladı girdi söze
Vir şalavāt ecri yazılsun size

Başladı ol cinnīye dir kim saña
Emānetim budur öñden soña

Menziline selāmet yitüresin
Benim için bu işi bitüresin

Döndi sultān görışür benim ile
Eydür ey sevdük yârum cānum ile

[20 a] Revān ağlar ben dağı çok ağladum
Eydür ey ardeş Hađđı seni ışmarladum

485 Urdı beni cinnī boynı üstüne
Nice yazular geçer ev ağına

Gāh alur beni inişe indürür
Gāh yine çıkar yoğuşa döndürür

Söyledükçe ağzından odlar şaar
Yedi deñiz altına giru geçer

Yeryüzüne çünkü beni yitürür
Aşağa or kendü dağı oturur

Sevünürem çünkü yerü görürem
Muřtafāya çok řalavāt virürem

490 Döndi cinnī baña eydür ađvālũñ
Seni bunda or isem nolur ħālũñ

Ben didüm itmeyesin sen bu işi
Beni ışmarladı saña ol kişi

Oğur idüm du‘ā’ı dilüm ile
Dutar idüm saçını elüm ile

Zehresi yoğ bir adım giru gide
Yā elin şunup baña ziyān ide

Bu du‘ā diñlemese pāre pāre

Beni biñ kez itmişidi ey yara

495 Tāqati yoq bir kelecı dimege
Qādir idi anda etüm yimege

Döndi eydür seni eve iledem
Göñlüni hoş dut yigit andan gidem

[20 b] Yine beni götürür döne döne
Nice döner kim yakın irer göge

Yuqarudan yire baqdum yā imām
Yir bir ‘ayineye beñzerdi tamām

Qulağumda yel gürüldisi dağı
Tağdan ağan sel gibi gürlere ağı

500 Gökyüzünde görürüm yıldızları
Bir tağa beñzer idi degme biri

En kiçisi dünyā tağınca durur
Ol nücumlar gökyüzünde durur

Çok feriştehleri gördüm ey yār
Her biri elinde bir harbe dutar

Nurdan idi bunların harbeleri
Yer altında od dutarlar ey ağı

Şeytanlar çıkıcegiz atar imiş
Anuñ için ol odı dutar imiş

505 Һayrān oldum bunlara baқа baқа
Cümlesi tesbīḥ u zıkr ider Һaққа

İşidicek tesbīḥ itdüm ben daḥı
Ol du‘ā gitdi elimden ey aḥı

Yuқarudan bir ferışteh od şaçar
Beni ol cinnī bırağup қаçar

Bir pāresi ol oduñ tağa iner
Yalıñından қапқара ol tağ yanar

Çün bu ‘ibret işleri görürem
Muştafāya çoқ şalavāt virürem

[21 a] 510 Yedi gün yedi gice inerem
Gāh başımla gāh ayağımla dönerem

Bir pāre yel irdi beni getürür
Bir deñizüñ kenarına yitürür

Şol çıқан kuş nice yuvadan çıkar
Kim aña hiç elem irmez ey beşer

Şöyle düşdüm ben daḥı ol gice yār
Yatdım anda gün yayılınca ey yār

Çün uyandum uyқudan açdum gözüm
Yā emīre’l-mü’minin işit sözüm

515 Düşdüm ol kenāre uşde giderem
Bir mu‘azzam kuş gelüben görürem

Ancılayın ‘azāmet kuş görmedüm
Göge çıkdum dağı ancılayın görmedüm

Çıkdı şudan baña gelür yā imām
Ben didüm ki va‘ demiz oldu tamām

Şağlıgun yayın kirişden üzerem
Diriligümden ümīdümü keserem

Eydürem ben kuş gelür beni yudar
Dağı varur işine yine gider

520 Çünkü yakın gelür katumda durur
Ādemī gibi baña selām virür

Selām olsun dir yā Medīni
Tañrı virüpdür bize seni

Nice dürlü ‘acāyibler göresin
Velī çün maḥlūka haber viresin

[21 b] Nazar itdüm ben anuñ endāmına
Dürlü naqışlar urulmuş göynine

Ḳarnı anuñ yeşil u kızıl hem kara
Aqıla gök yol idi hem qara

525 Gözleri dağı şaru idi anuñ
Vir şalavāt şādımān olsuñ cānuñ

Ayağı ipli gördüm ol kuşu

Görün zihî Kâdiriñ kudret işi

Geldi ağzın benüm ağzuma alur
Çün nefesi ağzum içine girür

Baňa bir dad gelür andan ne şeker
Dağı datlı imiş anı beşeker

Miskile ‘anberden ziyâde koğısı
Ne gelür bir nesnenün katında koğusu

530 Dönüp eyitdüm aňa kim di baňa
Ne ‘acâyib mertebe Hağ virmiş saňa

Sen kuşsın nerededür menzilün
Kim bunuñ gibi işe irür elün

Döndi eydür benem ol azmışlara
Azıcegez yolu göstere yara

Çalmışı yerine getüren benem
Dem-be-dem bu işi bitüren benem

Beşâret olsun saňa yoluñ yakın
Tañrı zikrin çoma diliñden şağın

535 Kim anuñ zikri işiñi bütürür
Seni esen menzilüne yetürür

[22 a] Gitdi ol kuş kaldı bende lezzeti
Gönlüme düşmez bu dünyâ lezzeti

Anuñ ile mūnis oldum bir zamān
Ol gidicek dirligüm oldu yamān

Dört gice dört gün giderem yā imām
Ġuşsa ile dilemez göñlüm ta‘ām

Endişeye ġarķ oluben yürürem
Bir çayıra yolum irdi görürem

540 Ġoş çayır çemen görklü yirler
Göñlüm anda bir dem eglenmek diler

Arķun arķun girürem anda yürürem
Bir cānavar tırmış anda görürem

Görmemişem ol şekilde cānavar
Ne gördü kimse ne ġod mişli var

Kendi gökçek hem kıara idi gözi
Boynu na‘im boynuna işit sözi

Fil kıulağı gibi anuñ kıulağı
Deve ayağına beñzer ayağı

545 Gögsi arslan gögsine beñzer aķa
Kıarnınıñ altı dağı beñzer ana

Kıuyruğı kıoç kıuyruğı gibi anuñ
Gör ne ‘aceb işleri var Sübħanuñ

Kıaplana benzerdi anuñ hem teni
Ġayran oldum göricegez ben anı

Ol baña baqar dururdu ben aña
Qudretine Qadirin qlgl taña

[22 b] Döndi yine baña cevāp eyledi
İşit imdi yā imām ne söyledi

550 Baña eydür aqır vaqt ey yigit
Çıkarum dünyaya beni işit

Ol sā' at kim baña emr ide hoca
Geziserem dünyāyı ucdan uca

Çün işitdüm bu sözi andan ey cān
Yine döndüm şordum añdan bir revān

Ben didüm kim yavlaq oldum avāra
Yolu salıvirsen baña gidem yara

Döndi eydür bu çayırı çık aqı
Yoluñ andandır gidersin aqı

555 Döndi ādem gibi baña söyledi
Benüm ile hoş kelecı eyledi

Söyler eydür baña ey medeni
Ne qatı gözetdin āqır sen beni

Ben didüm ki seferimde irmedüm
Sencileyin cānavar hıç görmedüm

Ne canavarsın sen eyitgil baña

Ne ‘ acāyib şekl virmiş Hâk saña

Bir gün bir gice çayırda ben yürürem
Aħirine ben güc ile irürem

560 Taşra çıkdım ol çemenden ey hoca
Bir depede şuma‘ a gördüm yüce

Geldüm anuñ kapusuna dururam
Bir kezin āvāz ile çağıruram

[23 a] Çıkdı gördüm içeriden bir kıoca
Giydügi tonı kara ucdan uca

Çıkageldi bir keşişi görürem
Kıtına geldüm selāmı virürem

Çünkü benüm selāmumı ol alur
Dönüben giru baña selām kıılır

565 Dir ki yigit neredendür gelişüñ
Bu ıssız yazuda nedür işüñ

İnsi bunda geldiği yoqdur daħı
Seni bunda kim getürdi ey aħı

Vaşf-ı hālüm aña bir bir söyledüm
Her ne kim gördümse şerħ eyledüm

Ben eyitdüm Medine şehrinde nem
Muştafā aşhabınıñ biri benem

Ol keşiş dir Muřtafānıñ ģāli ne
Diri midür eyit bize aĥvāli ne

570 Eydürem ben ol keşişe Muřtafā
Bil Muĥammed teslīm olmuşdur Ĥaĥĥa

Ol keşiş anı işidür āh ider
Yire düşer ‘ aĥlı başından gider

Yine ‘ aĥlı gelicek ĥurdı uru
Döndüm aña bir ĥaber şordum giru

Ne bülürsün sen Muĥammedi didüm
İki ‘ ālem güneşi ol Aĥmedi

Ol keşiş eydür kitābımda ben anı
Oĥumuřum vasfını vü adını

[23 b] 575 Anuñ iĥün bilür olduĥ anı biz
‘ İsi bize ma‘ lüm itdi ey aziz

Yine döndüm keşişe didüm ey yār
Ne şavimdensin bize virgil ĥaber

Keşiş eydür ben ĥavvādanam¹⁵⁸
Ol ‘ İsa peygamberiñ yārindenem

Ol sā‘ at kim ‘ İsa ĥün ĥıĥdı göge
Ĥaĥ ta‘ āla Ĥazretin öge öge

Müfsid oldılar ĥalāyık görürem

¹⁵⁸ Bu kelime diĥer nüshalarda “ĥavārī” olarak geĥmektedir. Bk. İÜ: 17a.

Ma' zül olup içlerinde aluram

580 Ben dahı oyup oları gitmişem
Tā o demden beru bunda gelmişem

Gelüben bunda ılmışam arār
ayli müddetdür ki bunda ılmışam arar

Yine döndüm keşişe didüm size
Ne adardur bundasız eyidüñ bize

Beş yüz yıl bir sā' atdurur
Kim du' āciñ buracıda oturur

Gice gündüz dilegüm budur benim
ayr ile atm ola ıa cānum

585 ünkü geldi bu cevāb andan baña
Yine döndüm bir aber şordum aña

Didüm ey ařāb-ı ' İsa şol cemen
Bir cānavar gördüm anda şimdi ben

Görmemişem ancılayın cānavar
Aşlı nedür baña andan vir aber

[24 a] Nedür anuñ adın eydiver baña
Ben anı göricek ıldım aña

Ol keşiş döndi baña söyledi
Ne cānavardur anı şer eyledi

590 Eydür anuñ Dābbetü'l-arzdur adı
Hıağ Ta'ālā vakt-i āhır çün qodı

Ol çemen içinde otlar dā'im ol
Şuña degin kim açıla aña yol

Emr irişecek aña gerek tura
Gire dünyā mülkine cevlan ura

Şafā vü Merve arasında çıqa
Maħlūq anuñ 'azametine baqa

Ayağı yirde ola gögde başı
Hayrān ola yüzine baqañ kişi

595 Bir elinde 'aşası ola Mūsānuñ
Bir elinde ħatemi Süleymānuñ

Her kime kim yüzüñi qarşu yarā
Tutar ise arta yüzinde qara

Yā kime kim qarşu 'āşayı tuta
Aq ola yüzi hem nūra bata

Ol qara yüzlü kāfirler olısar
Tamuda ebed anlar qalısar

Ol yüzi nūrlu mü'minler olısar
Şahibü't- taqvā ü dindār olısar

600 Anda hem nice 'alāmet görine
Şād olacaklar niceler birbirine

[24 b] Ol güneş kim mağribden toğa
Şanma ayruķ du' ālar göge ağa

Tevbeler ķapusı andan yapıla
Devlet anuñ evvelinde ķapula

Yoħsa ayruķ tevbeler olmaz ķabul
Tevbe ķıla Şimdiden devletlũ ķul

Ķün iŐitdũm yā imam bu sōzleri
Daħı artdı gōñlũmũñ teşvişleri

605 Yine dōndũm keşişe didũm size
Yimeķ iĉmek nereden eyidiñ bize

Keşiş eydũr ķarincugun aĉdur meger
UŞda bu sōzũñ seni ol yana eger

Yũri Şol dere iĉine gir daħı
Ķarnıñı toyr gine gel ey aħı

Durdum andan bir dereye varuram
Bir mũzeyyen yaħŐı baķĉa gōrũrem

Dũrlũ dũrlũ yemişi var baķĉanuñ
ĶoŐ revān ķũĉik Őuları var anuñ

610 Yirem ol yemişleri ķarnum toyr
İĉerem Şudan ŐuŐuzluęum ķanar

Yine ĉıķdum baķĉeden ben giderem

Geldüm ol ruhbāna gör ki ne derem

Didüm ey keşîş parelene tonuñ
Qalur ise şöyle yalıncaq tenüñ

Kim getürür bunda saña gıyesi
Bulmur hele baqçe içinde yıyesi

[25 a] Yine döndi sözüme virdi cevāb
Gör nice anuñ sözi geldi şevāb

615 Döndi eydür şudan gemiler gelür
Her gemi içinde bunca er gelür

Yaz u kış gıysi bunlar baña
Getürirler gıyerem öñden soña

Bir gidicek bir dağı gelür hazır
Eksik itmez ol kerem issi Qādir

Baña bir çuka bir gönlek virür
Yüñden idi anı baña giydirür

Didi ıssıdan şovuqdan bu teni
Bekleye vü şaklaya hem ol seni

620 Ol olur āhır geysüm dünyāda
Yürürem ben bunca müddet ey dede

Parıncaq ancıyalın yürürem
Anca dürlü çok vāqı'a görürem

An ki gördüm bu cihānda bir kişi
Görmemiş ola ne erkek ne dişi

Ol keşişle turur iken bir söze
Gemiler geldi şuda yüze yüze

Bu keşiş ol gemileri çün görür
şundi bir bez pāresin ele alur

625 Yele qarşu çünki ol bezi şallar
Bezi şaldugun çün görür bular

Çıkdılar cümlesi çatına geldiler
Öñünde ‘ izzet ü ikrām kıldılar

[25 b] Didiler kim ey dinimiz ulusı
Du‘ ādan unutmayasın sen bizi

Keşiş eydür bir işim vardur size
Bitirüñ kim ben du‘ ā kılam size

Didiler kim nedür işin bilelüm
Bitürelüm saña hizmet kılalum

630 Dir keşiş kim bu yigidi alasız
Çanda varursañuz anda şalasız

Bu Muřammed yāridür hem bilüñüz
Siz buña ‘ izzet ü ikrām kılıñuz

Bunlar eydür biz Muşammedi bilmezüz
Ne kişidür hiç ģaberdār olmazuz

İllā seniñçün anı alalum
Deñiziñ öte yanına şalalum

Ol yaña çıkıcagez kendi gide
Ol keşiş dağı buna virdi rıza

635 Aldılar beni gemiye urdılar
Geminiñ yelkenlerüni kırdılar

Bir zamān eminlik ile gitdiler
Şādılıkla hoş zevk itdiler

Ol gavurlar arasında giderem
Gice gündüz zıkr u tesbîh iderem

Gönlüm içinde iderem bu işi
Bilmezem biliş bulardan bir kişi

Şu yüzünde gider iken bir gice
İşit imdi ħalimiz oldu nice

[26 a] 640 Dört yañadan muĥālif yeller eser
Ol gemi issileriñ bağırn keser

Gāh yel olur gemi meşriķa gider
Gāh yine döndürür mağribe gider

Gemi sergerdān olup yüzer şuda
Gemi issileri cānı düşdi oda

Dökülesi zāri zāri iñlediler

Birbirinden helālīk dilediler

Ol kadar feryād iderler yā imam
Gemi içi ğulgule oldu tamām

645 Ben didüm ki ey halāyīk nolduñuz
Ne çatı feryād u fiġān kıldıñuz

Bunlar eydür yā yigit öñüñe baġ
Görki ne tarlıġa şaldı bizi Haġ

Öñüme baġdım görürem ey hoca
Bir mu‘ azzam taġdurur yavlaġ yüce

Dāris imiş ol taġın adı daġı
Görmemişim ancılayın taġ daġı

Çıkıcaġ mi‘ rāca peygamber anı
Görmüş ol bize haber virdi anı

650 Andan işitdüm bu taġıñ hālını
İtdiler taşdıġ cümle resul kavlini

Yedi kat yer altına deġin ucı
Zulmete deġin erişmiş bir ucı

Anda varan gemi ġarġ olur imiş
Şanma varan diri kırtulur imiş

[26 b] Bunlar eydür biz daġı ġarġ olduġ uş
Ey diriġā ġasret ile kılduġ uş

Ben işitdüm parmağum getürdüm
TekbİR idüp řalāvat getürdüm

655 Cümlemsünün gözi ol şağa bağar
Derdile şasret bizi oda yağar

Bir ‘azim mevc irişür götürür
Gemümüzü çünkü şağa yitürür

şöyle urur gemi şağa ey yara
Tađta sökülüp olur päre päre

Ėarđ olur gemi içinde ne ki var
Ėdemİ ağçe vü altun şavar

Beni bekler ol hocalar hocası
İşit imdi şalüm oldu nicesi

660 Yapışup bir tağtacuğa çururam
Tağta üstünde yüzümü ururam

Yedi gün yedi gice giderem ey yara
şu yüzünde biçare vü āvāra

şöyle biçāre oluben gezerem
Diriligümden ümidümü keserem

Aşağası şu yuğarusı semā
Elüm irmez hiç benüm amma semā

Bilmezem ki şancarü gider yolum
Eydürem ki irdi bağa uş ölüm

665 Yedi günden sonra beni keñara
Bir cezireye çıkardı ey yara

[27 a] Çün cezireniñ içine girürem
Dürlü yemişler ben anda görürem

Elma ile armud üzüm ü enar
Dürlü yemişler ağacı anda var

Her ağacun yaprağı vardur geri
Muz yaprağına beñzer her biri

Degme yaprak bir kişiyi bürüye
Gördüm ol bağça içinde bî-riya

670 Yemişin yirem şuyundan içerem
Bir zamân ol bağçada hoş geçerem

Bir ay ol bağça içinde tururam
Yürürem dört yana seyran kıluram

Gündüzin seyr eylerem ucdan uca
Yatmağa çıkaram ağaca gice

Bir gün indüm ben ağaçdan yürürem
Bir cānavar çıkdı şudan görürem

Görmedüm ancılayın hiç cānavar
Ne hod kimseniñ gözi gördiği var

675 Çünki gözüm gördi anıñ yüzünü

Gitdi ‘aqlum işidicek sözünü

Yüzüm üstüne düşerem ben yā ‘Alī
Yatdum anda aḥşama dek gör ḥālī

Aḥşam oldı yine durdum yā aḥı
Ağaca yatmağa çıqdum bir daḥı

Bir avāz geldi eyle şanuram
Gökleri gürler diyü inanuram

[27 b] Hoş faşih lisān ile öger Ḥaḥḥı
Çağırup eydür ey şun‘ issi Baḥı

680 Medḥ ider peygamberi alur dile
Daḥı dört yārini anar bile

İlk Ebūbekir ol şāḥib-ḡār didi
‘Ömer müeyyedü’l-enşār didi

Bunı didi daḥı ebsem oldı
Şanki cānum içine düḡün urdı

‘Oşmān içün ḫatı dindardur dirler
Hem ‘Alīye kāḥir-i küffārdur ol

Bir zamān ol hoş üni fikr iderem
Başladum tesbīḥ ile zıkr iderem

685 Dün buçuḡunda bir ün geldi yine
Kim neye beñzerdi evvelki üne

Ol dağı medđ eyleyüp öger řāhı
Her kim anı dilemese dağı

Medđ idüp cümle aşhābın öger
Ĥāricilere rāfizilere söger

Şubha yakın yine çığdı bir avāz
Var dilinde zıkr u tesbīh u niyāz

Ol dağı medđ iderdi Ağmedi
Ol nebiler serveri Muğhammedi

690 Cümle aşhabı dağı bile öger
Her birini başlı başına öger

Ol āvaza dağı kulağ ururam
Diñicegez tañla olur görürem

[28 a] Bir cānavar çığdı deñizden gelür
‘Azmi toğrı benüm çatıma gelür

Geldi ağaç dibine kıldı kıyām
Aşāğadan yuğaru virdi selām

Döndi eydür insi misün ey yigit
Ben didüm kim insiyem bellu işit

695 Yine eydür kime şaparsın ey yāra
Ben didüm ki şaparam ol Cabbāra

Hem severem ol Muđammed Resūli
Hem aşhābıyam ben anuñ kulu

Çünkü nazār kıldum ben anın ʿasasına
Hayrān oldum baķup aʿzāsına

Başı arslan başına beñzer anuñ
Ayağı ayaķlarına arslanuñ

Balıķ arķasına beñzer arķası
Ben eyitdüm ey cānavarlar ĥaşşı

700 Bir sūʾālüm vardurur benüm saña
Şorısaram cevābın vergil baña

Üç avāz işidürem ben bu gice
Ne avāzdur çağıran ĥālī nice

Döndi eydür deñizüñ malikleri
Kim deñiz içinde olur begleri

Dāʾim anlar bunda gerek kim çıķa
Tesbiĥ ile zıkr ideler ol Ĥaķķa

Hem anup medĥ iderler peygamberi
Hem daĥı ashabı ol dört yâri

[28 b] 705 Bunlaruñ avāzlarıdur ol avāz
Gör nice bekler seni ol bī-niyāz

Sen eger kāfir olaydın şimdi yara
Seni kılmışlar idi pāre pāre

Çünkü müʾminsin saña yoķdur ölüm

Bekledi seni ol Hālîk-ı levh u kalem

Bunı eydür dağı atımdan gider
Kendüzini deñize pertav ider

Ben yine indüm ağaçdan gezerem
ayđu ile belürüp cânımdan bezerem

710 ur 'anıñ nısfını oıyınca tamām
Gezerem ol meşe içinde yā imām

Ağşama dek ğuşşaa çeküp yürürem
Ağşam olunca baagörürem

Bir ıra görüñdi benim gözüme
ulağ ur yā imām bu sözüme

Ben direm ki şol ırağa varayım
İnsiler var ola anda göreyim

urdum anda yā imām 'azm iderem
Ya' nī ol ırağa değin giderem

715 Nice kim direm yaın ola ıra
Gitudükçe ol dağı gider ırā

Gide gide buna erdüm ey yara
İrdüm anda görürem bir mağara

Ol mađaranıñ içinde ey paşa
Dürr ü cevher döküli başdan başa

[29 a] Çünkü anı anda görürem
Şükür idüben secdeye yüz ururam

Nice tarlıklara saldı Hâk beni
İllâ sonra kılıserdür uş Ğani

720 Gidicegiz bundan alayım bile
Gerek ola baña çıkıcağ ile

Bir zamān bu fikr ile ben tururam
Ol mağaraniñ içine girürem

Bir mu‘azzam ejdehā gördüm turur
Cānum ürker çün gözüm anı görür

Burnınıñ deliklerinden od çıkar
‘Aqlum azar çün gözüm aña bakar

Ağzın açar hamle kıılır ey imām
Ben didüm ki va‘demüz oldu tamām

725 Dağı bir kez derd ile Allāh didüm
Hem meded kııl yā Resūlullāh didüm

Ben bunu diycek yılan gider
Bilmezem ki kağı yaña sefer ider

Ayrığ anı ol arada görmedüm
Kaancarı gitdi anı hiç bilmedüm

Başladum Qur’ān okuram ben
Geldi bir üñ ki anı işitdüm anı ben

Çağırur kim ey oquyan Qur'ānı
Āyet ile beyyatı Raḥmānı

730 Hoş beşāretdür saña ey medeni
Kāfir degil bu mağara sevgeni

[29 b] Cümle mü'min u müslimāndur bular
Nice dürlü erkân dīn bilür bular

Tañrı qulları Muḥammed ümmeti
Ḳahr idici şeyṭanı ol la'neti

Çünkü irdi bu avāz andan baña
Ben yine döndüm cevāb virdüm aña

Ne bilürsün didüm sen Muḥammedi
Kim anuñ olupdur adı

735 Oda gelür ki Nuḥ zamanından beri
Ṭūfān olucek şuda yüzicek gemi

Yetmiş iki ṭā'ifeden aldı Nūḥ
Çifte çifte ol gemiye şaldı Nūḥ

Ol gemide imiş aşlımuz bizüm
Ol zamāndan beru qaldı neslimüz bizüm

Ol eşerden bilürüz peygamberi
Ḳamu dīnlerden anuñ dīni arı

Ben didüm ki vācib oldı pes size

Anıñ için mürşid olasız bize

740 Yolımı gösteriviresiz gidem
Ben bu müşkil işlerümi ħal idem

Kim Medīne şehridür şehrim benim
Ol Muhammed Muştafā yârim benim

Ben anuñ aşĥabıyam siz biliñüz
Nice tarlıklara düştüm yalnız

Dilerem luş u kerem eylesiz
Nireden geldim yolum söyleyesiz

[30 a] Ün gelür kim şu kenarından yigit
Yolun andandur gidersen yüri git

745 Geçdüm andan yola düştüm giderem
Ben benim işlerümi fikri derem

Dört gün dört gece ğuşşalı yürürem
Ne âdem ne ħod cânavar görürem

Ol issizlikde giderken işit
İlerümde çııdı geldi bir yigit

Çün sevündüm anı göricek tamam
Geldi ħatıma baña virdi selam

750 Şöyle tatlu dil ile söyler baña
Ben işitdüm sözini kıldım taña

Baňa dir ki yā yigit hālin nedür
Gelişüñ nirden aḥvālin nedür

Söyledüm gördigimi bir bir aña
Seferimde cümlesin öñden sona

Sözümü işidicek ḳor gider
İşit imdi yā ḥalife kim nider

Anı gördüm bir mā`ide getürür
Başı üstüme öñüme getürür

755 Öñüme ḳodu ṯa`amdan ḳün yedüm
Ta duynca ḥamdulillāh esledüm

Orta yerden ḳalanını götürür
Üç gice üç gün ḳatımda oturur

[30 b] Benüm ile mūnis oldu ol yigit
Anuñ ile nolıser ḥālüm işit

Bir gün eydür baňa kim alam seni
İlüñe varsañ anar mısın beni

Ben didüm ki ḳul olaydum saña
Sen eger bu iylügi itseñ bana

760 Daḫı henüz tamām olmadan sözüm
Baḳar iken yüzüne anuñ gözüm

Yatdı yerüñ üstüne yuvalanur
Ol yeriñ ṯopraḳlarına bulanur

Silkinūben yine tırdı dađı
Gördüm anı bir kuş oldu ey ağı

Baňa eydür tıt ayađım yā yigit
Ben nekim idersem sözüm işit

Sen eger benüm sözümü tıtasın
Şađ u esen menzilūñe yitesin

765 Ayađımı şaluvirirsen saňa
Zahmet ola şoñra şögesin baňa

Yapışuram ayağına kuş uçar
Aldı beni yedi deñüzden geçer

Bir qararu cezāreye irerüz
Aşağa kor beni anda ünürüz

Çünki kırtulur elimden ayağı
Anı gördüm ādem olur bayağı

Döndi baňa eydür ey yigit sözüm
Ben ne direm işidürsün sözüm

[31 a] 770 Bir işüm var senūñ ile yetürem
Dađı seni menzilūñe yitürem

Baňi anda bırađup gider
İşit imdi yā ħalīfe kim nider

Vardı bir araya birkaç finduğ alur

Ṭođrı benüm atuma urur gelür

Baa bir avu findu virür
Kendü oturmuken urıurur

Döndi baa didi kim ura varalum
Bir iimiz var anı bitürelüm

775 Ol iimiz biticek alam seni
İledüp menzilie alam seni

Pes anula urup giderüz
İki ağı arasına irerüz

Dairesinde bir u aar görürüz
Alup anu u yanında bırağuruz

u kenārında hem gine mağara
apusu altun gümü idi ey yara

Kilidi üzere yazılıdur Allāh adı
Hem Muammed Resüல்லāh adı

780 apuyı findu ile bir kez urur
Aılır ol apı ierü girür

Baa eydür sen dağı gel gel berü
Ben diledim ki giriserem ierü

Bir kez olur ölmek āhir ölmeyüm
Ben bu minetlerden emīn olmayum

[31 b] Girdim anda iki arşlan görürem
Öñümce ol ben ardınca yürürem

Yoldaşum ol arslanı yakın yiter
Ol iki arşlan ana hamle ider

785 İki findık ile arslanları urur
İkisi dağı yüzünü döndürür

Geçdük andan yā imām işit hāli
Bir çapu dağı görünür yā   Alī

Řapunuñ altundan gümüşden kilidi var
Aña dağı bir findık urdu ey yār

Çapu açıldı içerü girdi girürem
İki ulu ejdehā görürem

Bunlaruñ ağızlarında od çıkar
Nefesi her neye irişse yaşar

790 Eydürem ben kim ey şun  issi ğani
Bunca zahmetlere uğratdun beni

Bir belādan emīn olmadan dağı
Bir belāya yine uğratdun ağı

Ezdehālar bizi çün başar görür
İkisi kıyruyğı üstünde şurur

Yine yiğit añlara şarşu gider
Gördüğü dem anlar ana hamle ider

İki findık dağı anlara urur
Ol iki dağı yüzini döndürür

795 Geçdük anlar dağı gitdük ey şāh
Bir kızıl altun kurulmuş taht-gāh

[32 a] Ayağı kızıl altundandır anuñ
Vir şalāvāt şād-mān olsun cānuñ

Tahtıñ üstünde görürem bir harīr
Ol harīr içinde yatur bir emīr

Arçası üstüne yatmış bir kişi
Hayrān oldum ben göricek bu işi

İki eli gögsi üstünde tırur
Nūrı çıkar dört yañına berķ urur

800 Barmağında yüzügi var ey ağı
Üç kaşı vardır yüzüğüñ dağı

Birisinde yazuludur Allāh adı
Birisinde ol Resūlüñ adı

Birisinde hātemi Süleymānuñ
Kim ‘ālemler hükümünde idi anuñ

Nūrı çıkar yüzüğüñüñ belķ urur
Ay güneş nūrını uñandırur

Başı üstünde kanadiller aşılu

Altun ile gümüş idi ey ulu

805 İki ezdehā anuñ atında var
İki dağı ayağı atında var

Bu nigārı gine finduğ alur
Vardı ejdahalara amle ılır

İki findığ ile anları urur
Çünkim anlar dağı yüzün çevürür

Döndi ol yār baña virgil anı
Anuñün isterem ben seni

[32 b] Sen eger sözüüm işidesün benüm
Degiserdür saña ayr u ihsānum

810 Şol yüzüke şimdi ben varıram
Parmadıından anı çıkarasaram

Baña bir yılan gele nefes ura
Düşem ölem çünkü göresin yara

Fındıđıñ birisini urđıl baña
Diri olam ayrum irişe saña

Ben didüm ki ver baña toğrı aber
Ne kişidür bu yatan kimdir ey yār

Döndi eydür bu Süleymāndur nebi
O yüzük devlet yüzügidür ağı

815 Bu kez eger kurtulur ise cānum
Nice iylüğe ire elüm benüm

Ol benüm elüme girürse yaşa
Hükm idem bu dünyaâyı başdan başa

Saña daḡı māl hem memleket virem
İledem seni ilüñe hoş görem

Vardı ol yüzüğe çün ḡamle kıllur
Anı gördüm bir yılan çıkagelür

Yüzi ‘avrat yüzi gibi yılanuñ
Şacı ‘avrat saçına beñzer anuñ

820 Geldi ol yılan urdı baña nefes
Düşti öldi çün gördüm anı pes

Çaldı bir findık anuñla ururam
İllā aña eşer itmez görürem

[33 a] Vardı yine yüzüğe ḡamle ider
Yılan yine urup bu düşer cānı gider

Yine bir findıkla urdum ben anı
Diri oldı kendüye geldi cānı

Urudurdu gögermiş tudaḡı
Döndi baña söyler eydür yā ebī

825 Ger bu kere kırtulursa cānum
Nice eylüğe ire elüm benüm

Saňa mal ni‘ met çün virürem
İledem şehrine seni hoş görem

Vardı yine yüzüğe elin urur
Yılan anı urur oda yandurur

Çaldı bir findık anuñla ururam
İllā ayruç fa’ide itmez görürem

Döndi eydür yılan baňa söyledi
Dağı kaçıldı hem hışm eyledi

830 Baňa eydür kim ey günāhkār hāş
Bulamı ‘ aşı olan kişi halāş

Nice tarlıklarda saňa Tañrı yol
Virdi senüñile ihsān kıldı yol

Bu ne işdür sen anıñla işledüñ
Hem gelüp peygamberunı taşladuñ

Ol Muħammed hürmetine şükr it saňa
Hürmet olsun emr böyledür baňa

Yoħsa eylerdüm seni bundan beter
İllā yüzüñ çaresi saňa yiter

[33 b] 835 Ben bu sözi işidicek ey yara
Götürüben ol yayı urdum yara

Eydürem ki‘ iyān eyle bu işi

Ne kişidür bu oda yanan kişi

Yılan eydür ol burada cinniler
Kim Süleymāna ʿāřidir bular

Yedi idi altısı oldu helāk
Ara yerde diri ıaldı bir nā-pāk

Bu dağı sihr ile bunda gelür
Yaʿ nī kim Süleymāniñ semtiñ alur

840 Gör ki nice Tañrı helāk eyledi
Çünkü yılan bunu baña söyledi

Eydürem bilmez idim ben nideyin
Nice firkat ağusun nüş ideyin

Aniñçün işledüm ben bu işi
İlime ilede didüm bu kişi

Benüm ile luğfi kerem işlegil
Çancaru giderem yolum söylegil

Mağaradan nice çıkam di baña
Cevapvirgil şorduğum budur saña

845 Döndi eydür yüzügin al cinninüñ
Al bile findıkların dağı anuñ

Anlaru alup ıapuya iresin
Ol iki ejdahaları göresin

Ṭurup anlar saña ḥamle ideler
Urasın fındıklar ile gideler

[34 a] Çıkıcak taşra kapudan şorasın
Sen bu yirüñ meskenine iresin

Bunuñ ehli çünki seni bulalar
Menziliñe alup seni iledeler

850 Şora ki saña nigārñ ḳanı
Eyidesin nice depeledün anı

İşidicek söziñi şād olalar
Ḳayğudan guşşadan azād olalar

Ṭağı vü bağı idi zīra bu it
Ḳavmi dağı dilemezler key işit

Öldüğini çünki senden bileler
Anca saña izzet ikrām ideler

Yüzügiñi barmağında göreler
Ṭoğrı yol bunlar saña göstereler

855 Yüzügi fındıklar ile aluram
Çıkmağa kapu ḳatına gelürem

Ezdehalar beni görüp ṭurdılar
İki yañadan nefesi urdılar

Fınuğı bunlara pertāv eyledüm
Gözlerin yumar çıkar giderem

apudan ııca tara ey paa
Urayıgeldim apudan bir ua

Düni gün anuñ tesbıı Allāh adı
Hem Muammed Resüல்லāh adı

860 Mü'min degilsen baa yara
Eylemidür seni pāre pare

[34 b] ünkü mü'minsin azad olsun cānuñ
Ol Muammede bauladum anuñ

Geçdüm andan yola düşdüm giderem
hile feryād u efgān iderem

Gözümüñ yaı dökülür yürürem
Bir mu'azzam ara irdüm görürem

Sora sora ara yakın gelürem
Yüz arave yöresinde buluram

865 Her biriniñ aya benzer yüzleri
Azdura zāhidi yoldan sözleri

Aralarında biri iken laıf
Gör ki zibā husni hub hulı erif

Geldüm anuñ atına virdim selām
Selāmumu ünkü aldı yā imām

Döndü eydür nigāriniñ anı

Ben didüm cehenneme gitdi cânı

İşidicek sözimi şād olur

Қayğudan ğuşşādan azād olur

870 Döndi eydür Hақ sevündürsün seni
Nice kim sevündürdüñ bu ğün beni

Eđer ol maқşūdına ere idi

Қamū hаlқı ‘ ālem ona uyayidi

Қul ide idi seni kendüzine

İşidenler uyar idi söziñe

İllā şükür anı Tañrı helāk eyledi

Dīn-i İslām yolunı pāk eyledi

[35 a] Ol ölice sen mağaradan ey yār
Nice çıқdun vir baña toğrı hаber

875 Eydürem ben yüzügi aldum dağı
Anuñla bile çıқdum ey ağı

Döndi eydür baña gerçekdür sözüñ

Ol yüzük ile hаlāş oldu özün

Anuñ ile ol hаlқı dutar idi

Vay eger ol yerine yiter idi

Cümle hаlқı yandururdı oda

Gelür idi İslāma o bir kaza

Ne ise kim Tañrı helak eyledi
Yinde döndi baña bir söz söyledi

880 Baña eydür yā yigit hālũñ nedür
Nice düşdün bunda aḥvālin nedür

Vaşf-ı hālüm bir bir aña söyledüm
Ol haberi çünki ma‘ lüm eyledüm

Yine döndüm ben daḥı şordum aña
Senũñ aḥvālũñ nedür eyit baña

Bir mālİK kızI idüm ben yā yigit
İmdi benüm vaşf-ı hālİm sen İşİd

Mā taḫaddemler kitābın bir gice
Oturup oḫudum ucdan uca

885 Bir kitāpda görür idim resũli
Ol dīn-i İslām yolunuñ uşũli

Nebīleriñ soñında ol geliser
Dīn-i İslām anda zāhir olıser

[35 b] Çünki adın İşİtdüm ben dile
‘ Āşİḫ oldum cāñ ile gönül ile

Şādılıḫdan uyḫuya vardı gözüm
Uyanuben bunda buldum kendüzüm

Ol ‘ āşİ mel‘ ūn dā’im yürür imiş
Ḳanda bir ḫũb nigār görür imiş

890 Fitne vü hîle alur imiş
Toğrı kendü evüne gelür imiş

Bizi bunda bu nev' ile getürür
Her birimiz bunca yıldır oturur

Bunlaruñ ulusı benem yā yigid
Beni yavlağ severdi ol pelid

İllā ben hiç yüzüne bağmaz idüm
Dilemez idüm anı ben bakmaz idüm

Şükür uşta Tañrı helāk eyledi
Ol helāk oldı bizi şād eyledi

895 Ne dilersiñ muştuluğ virem size
Ben didüm ki iletinüz ilümüze

Eydürem bir div ala seni
İliñ ucuna yakın sala seni

Her kaçan kim il ucuna varasın
İllā yüzigü ana sen viresin

Ben didüm ki ilimi eger görem
Yüzügi başum üstüne virem

Baña şeytānī cinnī getürür
Bindürür boynuna beni gönderür

[36 a] 900 Döne döne beni ışmarladı aña

Ne dirse hep ʿıyān oldu baña

Götürür ol cinnī beni seyr ider
Aldı beni geldüğüm yola gider

Ol vadi Sin tağına getürdi yine
Kim gemimiz ğark oldu şuyına

Beni anda getürür eydür baña
Vir yüzügi şunıvirdim ben aña

Gitdi cinnī ben yalıñuz aluram
Ol ıssızlıkda ben zārī ıluram

905 Bilmezem ki anğı yaña gideyim
Hālümü kimseye şikāyet ideyim

urdum ol kenare düştüm yürürem
Ĝani cāñişin anda görürem

Var idi yetmiş apusı ey hoca
Aar idi şuyu kırk arşın yüce

Hem apudan toğrı ıkar ey yara
Güneş anda gelicek batar yere

Bilmezem ki anğı yana gider ol
Tañrı virmiş aña yir altında yol

910 Bir zaman bir apuda ben ururam
İçerüye ulağımı ururam

Dürlü dürlü vāh avaz gelür
İşidicek adamı ḥayrān kıılır

Gürlemekler çatlamaklar ey imām
Şol kıyāmet gününe beñzer tamam

[36 b] Girdüm anda cinnīler gördüm ey yār
Kim ‘acāyib’ şekilde idi bular

Orta yirde bir ağaç gördüm yüce
Yatur anuñ gölgesinde bir kıoca

915 Yanınuñ üstüne yatur ey paşa
Bağlu idi zencir ile başdan başa

Bir gözi kör idi anıñ yā ‘Alī
İşit imdi sen bu ‘acāyib ḥāli

Bir gözi var sanursıñ oddur yanar
Her kim baқarsa kıanına kıatar

Döndi eydür söyle baña yā yigit
Neredendür gelişıñ āḥir eyit

Eydürem ben Medine şehrümdürür
Ol Muḥammed Muştafa yārimdürür

920 Ben onun aşḥābıyam azmışem
Ser-te-ser kıaf memleketin gezmışem

Döndi eydür Muḥammed geldi mi
Dünyāyı vü dīn zāhir oldu mı

Eydürem ben geldi yine gitdi ol
İlla bize ʿıyān oldu ʿođrı yol

İşidicek yatur iken oturur
Ol beni ʿatına dağı getürür

Döndi eydür ʿalk içinde şehadet
Nicedür var mıdur anda bu ʿadet

925 Ben didüm kim cümle Allāh dir bular
Hem Muḥammed Resūlullāh dir bular

[37 a] İşidicek bu sözü benden yā emīn
Ol zamān kendüden usı gider hemīn

Yine yatur yanına nidem saña
Dağı döner bir ʿaber şorur baña

Eydür ađır fiş u fucūr iden ey yār
Ḥamr içmek dine ʿılmađ āşikār

Ağçesini āşıya viren kişi
Var mı anlardan anı iden kişi

930 Ya yalan yire danıklık virici
Ya zālīm kişilere yüz görüci

Ya nā-ḥađ yere ʿanlar dökülür mi baña
Ḥaber eyle şorduğum kim budur saña

Ben didüm kim bu didigüñ ḥađdurur

Hiç bularsız bir yerimiz yokdurur

Yine döndi baña şordı bir haber
Aña dağı cevāb virdim ey yār

Eydür ol mağaradan pınar dağı
Kurudu mu yoğsa aqar mı dağı

935 Ben didüm ki aqmaz oldu oquru
İllā henüz dağı şuyı varçuru

Yine döndi baqr yeri nicedür
Eydürem qurudu şöyle durur

Yine eydür bu didiklerüm kamu
Ben çıkısarem nişāndur ey ‘amu

Yağın olmuş taşra çıkmağum benüm
Kim bu bendlerden azād ola cānum

[37 b] Girüben dünyā mülkine paşa
Gezeyin cümlesini başdan başa

940 Andan artuq dünyā mülkini gezem
Halāyıqıñ artuğun baña düzem

Mekke ile Medīneye varmayam
Qudsa dağı anın için girmeyem

Şāzılıqdan bir kezin nefes urur
Yerde gökde yer qalmaz ün varur

Anı gördüm bir melâ'ike gelür
Bir demür çomağı eline alur

Bunı bir kez başına eyle urur
Yat yâ mel'ün henüz vaqtiñ budur

945 Dağı vaqtiñ olmadı ki çıkasın
Göz açup kimse yüzine baqasın

Qorqudan ben zikri tesbîh iderem
Yüzüm üstine sürinüp giderem

Yalıñuz bir gün bir gice yürürem
Bir dereye yolum irdi görürem

Anda bir 'avrat aya beñzer yüzi
Hulle giymiş hūriye beñzer özi

Geldim anuñ qatına virdim selām
Ne 'ayke aldı ne hūd söyler kelām

950 Gıtdüm andan geçdim üç gün üç gice
Bilmezem halüm aḥvālüm nice

Yalıñuz qaygu ile ben yürürem
Bir meşeye irdi yolum görürem

[38 a] Hoş çayır çemen sünbül za' ferān
Dört yana dökülür āb-ı revān

Qoyu gölgesi yemiş ağaçları
Nağmelerdür zevq içinde kuşları

Ṭolu arşlan mişede ucdan uca
Oturur ortalarında bir oca

955 Geldüm anuñ atına virdim selām
Selāmumu alur ünkü yā imām

Döndi eydür yā yigit ālīñ nedür
Gelişīñ nireden avālīñ nedür

Vaşf-ı ālīm bir bir söyledüm aña
İşidicek sözümi ıldı taña

Döndi eydür ki ‘aceb olmuş ālūñ
Nice vāı‘alara düşmüş yoluñ

Yaın oldu yoluñuz imdi yürī
Geçdim andan işüme gitdüm gerü

960 Yola düşdüm daı gitdüm bir zaman
Bir kişiye uğradı yolum hemān

Bir hezānı igninde dutmuş durur
Ne gelür gider ne bir adım yürür

Ta irince igni üstinde utar
İrdi eker yine birine atar

Eydürem aşaa oya ey yigit
Diñlenesin bir zamān sözüme işit

Döndi eydür fuzül olma ey kişi

Git işüñ ne bilürsün bu işi

[38 b] 965 Geçdüm andan yola düşdüm yā emīn
Bir kıuyuya uğrayu geldim hemīn

Bir kişi kıoğa ile şu çıkarur
Bir curen içine döker durur

Ol cürenuñ bir delügi var kıuyuya
Tırmaz anda ne kıadar kim şu kıoya

Anca zaħmet bir şuya kim şu çıkar
Havza kıoyar yine kıuyuya aķar

Eydürem ki delüğüni tut anuñ
Dola cürun diñlene biraz cānuñ

970 Eydür āħir fuzül olma yā yigit
Ne ki var yüri işüñe git

Geçdüm andan bir ite yolum irür
Karnı içinde anceleri ürür

Kudret-i kıādire ta' zım iderem
Geçdüm andan daħı bir dem giderem

Ol ıssızlıkda giderem yalıñuz
Ot daħı yok yemege aç u şusuz

Ağlaram yaşıım dökülür yürürem
Bir mu' azzam kıaş önümde görürem

975 Dört yanına nūrı çıkar berķ urur
Nereden kim bir kişi baķar görür

Eydüremki zī kerem issi ğani
Uş   imārete irişdürdi seni

Ādemiler menzolidür varayum
Ādemī var ola anda göreyüm

[39 a] Yedi gün yedi gece öñden soña
Gidim andan soñra irdüm ben añā

Gördüm anuñ havaya çıķmış ucu
Bir taşu altun biri gümüşdür ħacı

980 Geldüm anuñ ħapusına dururam
Eşik üstünde yazılmış görürem

Yazılmış Lā ilahe illallāh adı
Hem Muħammed Resūlullāh adı

Bir daħı yazılmış İbrāhīm Ĥalīl
Enbiyālar ceddi ol Şāħib Celīl

Yazularuñ sonuna Allāh adı
Ĥatm kine ol Resūlullāh adı

Yazmış anda her ki bunda irişe
Bu ħapuyı açmaĝa çok dürişe

985 Nice kim ceħd ide açılmaz yarā
İllā oķıyan kişi açā gire

apunun zira kilidi budurur
Bunu okıyan kişi aña girür

Ben okudum anı apı açılır
İçeriden misk ü ‘anber saçılır

Girdüm ol aşrın içinde yürürem
Nûra batmış maşûdlar görürem

Oturduğı döşek sündüs istibra idi
Yerleri hem nûra müsteğra idi

990 Her biri ılıç hamâil çün aar
Yârelerinden henüz anı aar

[39 b] Seyr iderler aşır içinde şadumân
Yoldaş olmuş bunlar ile imân

Yine bir maşûreye vardum daı
El urup perdesini açdum daı

Gördüm anda bir ‘azim ırma durur
atlu baldan levni şüdden adurur

Gördüm kenarında dürlü mâide
Vardım anda nefsime virdim ğıda

995 a‘âmın yirem şuyundan içerem
Kör olur nefsim andan giderem

Çımağa apu atuna gelürem

Bir ulu mu' azzam arslan görürem

Geldi arslan baña hamle ider
Korğduğumdan beñzimüñ kanı gider

İki yanında anuñ iki satır
Biri Muħammed adı biri Kādīr

Oğudum anı şalavāt virürem
Ĝa'ib oldı gitdi arslan görürem

1000 Geçdüm andan daħı taşra çıkaram
Hayrān olup dört yanına bakaram

Bilmezem kañğı yana giderem gideyim
Eydürem ki yā İlahi nideyim

Anı gördüm çıkdı iki ałlular
Nür içinde şöyle ğarğ olmuş bular

Ellerinde ğarbeler nürdan tutar
Dört yanına nürı çıkar belğ urur

[40 a] Turuben bunlara karşı tururam
Tañrı selāmın bulara virürem

1005 Selāmumı çünki benüm aldılar
Dönüben hem yine su'āl kıldılar

Didiler içeruye girdüñ mi sen
Kaşır içinde neki var gördüñ mü sen

Ṭa' āmı yidüñ mi içdüñ mi şudan
Āzād olsun bir içim andan ṭadan

Ben didüm ki içerü girdüm velī
Ḳaşr içinde neki var gördüm belī

Tañrı zıkrin oқuyuben girmişem
Ṭa' āmın şuyundan içmişem

1010 Didiler kim sen misin ol medeni
Kim ḳavmiñ yavi ḳılmışlar seni

Ben didüm ki benem ol beni bilüñ
Baña yol gösteriñ kerem ḳıluñ

İş bu yolu dut dağı sen varasın
Bir yigid var ilerinde göresin

Her kaçan kim hizmetine iresin
Selāmumızı añlara viresin

Eyidesin ḳardaşlaruñ saña selām
Virdi diye sen unutma yā humām

1020 Geçdüm andan dağı gitdüm işime
Bilmezem ne geliserdür başıma

Bir gice bir gün bu yolda yürürem
Gah perişāñ gah şadlık iderem

[40 b] Perişānlıgum budur kim düşmüşem
Firḳat odına çu yavlaḳ pişmişem

Şādılığum bu ki didiler baña
Ṭamū odı ḥaram olupdur saña

Bu ikilik arasında yürürem
Ol didikleri yigidi görürem

1025 Gördüm anı mihrābında oturur
Bir yeşil levḥ önünde dutmuş ṭurur

Geldim aña ṭoğrı selam virürem
Ya' nī dertlü cānum arām iderem

Döndi eydür sen misin azan kişi
Bunca müddet ğurbetde gezen kişi

Ben didüm ki benem ol benem nidem
Baña yol gösteriver kim gidem

Döndi eydür yolun iş budur yüri
Geçdüm andan işüme gitdüm geri

1025 Ağlarum yaşum dökülür yüzüme
Başladum şî' r oğurem kendüzüme

Eydürem kim ey kerem issi Ğanī
Alnuma yazılmış idi bu każā

Kim bu firkat odına düşe cānum
İş bu işler ma' lümdurur saña

Ey ' aceb ol gün olam kim benüm

Menzülümde baña adamurum

[41 a] Firkat āğusun alup nūş itmişem
Vaşl-ı tiryakın giru kaçan ara

Meger ol vaqtin irişem menzile
Kim bu cismu qarañuluqda yata

1030 Yoħsa ayruq evüme varmaq baña
Yoqdur illa qaluram bu yazıda

Gözlerümden yaş yerine kan aqar
Cân u ciğerden düşüben yanar oda

Ben diyicek görürem bir ün gelür
Ol āvazdan derdime derman gelür

Çağırur kim ey biçäre ğarib
Nice gezesin bu ğurbetlikde edip

Bir gün ola kim ola varasın
Olmayasın bu ğurbetlikde qalıp

1035 Ne qadar kim cefā çekdüñse
Ħayra döñe eliñe gire ħabib

Ulu kiçisi bay u yoħsulu ğanī
Ger Müslemāñ gerçi ‘ibād u şalib

Bir gün ola kim naşibiñ alasin
Göresin oğlanlarıñı sen varasın

Bilmezem ki ol avāz kıandan gelür
Şanuram kim içerü cāndan gelür

Döndüm andan istiyüben yürürem
Bir yeşil çemene irdüm görürem

[41 b] 1040 Anda bir yigit aya beñzer yüzi
Nür içinde şöyle gark olmuş yüzi

Giydügi tonlar anuñ cümle yeşil
Çevresi yanı dağı yeşil idi yeşil

Mihrābında тұrmuş ol namāz kıılır
Beni bakıp göricek ta' cıl olur

Tamām eyler namāzunu oturur
Döndi bu kez el du'āya götürür

Çünkü yüzine elüni ol siler
Beni kendü kıatına yağıın diler

1045 Geldim anuñ kıatına virdüm selām
Selāmumu çünkü aldı ol hümām

Baña eydür merħaba yā medenī
Tañrı baña virüpdürür seni

Sensin ahir ol Muħammed ümmeti
Bu seferde nice çekdiñ ğurbeti

Her ne kim gördümse öñden şoña
Seferimde ma' lüm olmuş hep aña

Döndi bana yemege bir nār virür
Her kaçan kim gözüm ol nārı görür

1050 Yedüm anı şöyle lezzetlü idi
Bal u şekerden dağı tatlu idi

Var idi misk ile ‘anber yiyesi
Ol nārın içinde қоқар қоқусı

Çünkü hub yılarını yiledüm
Döndüm andan içmege şu diledüm

[42 a] Baña eydür işte pınar var yüri
Ne kadar gerek ise iç gelgil geri

Geçdüm andan ol pınara giderem
Şuyunun levnine nazar iderem

1055 Gördüm anı şuyu sütten aq idi
Dādı baldan dağı tatluraq idi

İçerem andan abdest aluram
Varuram anıñla namāz kıluram

İllā şöyle şād olur gönlüm cānum
Қaygularım ferağa döner benüm

Eydürem kim aña bi-ħaqqı ğanī
Kim bu menzile yitürdi beni

Dilerem kim bana delil olasın

Menzülüme iledesin alasin

1060 Döndi eydür ilüñüz bil nice
Yetmiş yıllık yoldurur gündüz gice

İllā hoş tut gönliñi seni alam
Göz açup yumunca ilüñe şalam

Bunuñ ile söyleşür iken yarā
Anı gördüm bir bulut geldi kıara

Gürlemekler çatlamaklardur çıkar
Yıldırımlar niye doķunsa yaķar

Geldi anuñ başı üstüne turur
Yuķarudan aşıağa selām virür

1065 Yigit eydür kıangı iķlime seni
Virüpdı ol kerem issi ğanı

[42 b] Buluķ eydür ol kāfirler iline
Kim getürmezler Tañrı zıkrin diline

Rızkıñı yirler taparlar ayrığa
Viripdi beni tolular yağa

Ellerinde kaķt ola kıuzluķ ola
Tañrı beni bunlara virdi belā

Yigit eydür yüri Ğaķkıñ emrine
Anı eydür bir buluķ geldi yine

1070 Anı dağı çok feriştehler tutar
Tesbîh u tehlîl onı yire yatar

Ol dağı gelüp baña virdi selâm
Hoş faşih lisân ile söyler kelâm

Yigit eydür ol kerem issi ğani
Viripdi kangı iqlime seni

Bulut eydür beni ‘ arz-ı ‘ Irağa
Viripdi yağmur yağa seller ağa

Yer yüzünde dürlü ni‘ metler bite
Kim mü ’mînler kavî ola tã‘ ate

1075 Aña dağı yigit eydür kim yüri
Ol gidicek bir bulut geldi geri

Ikisinden dağı bunuñ levni aq
Dört yaña feriştehler çoğırak

Bir yanından durmuş idi Mîkâ’îl
Bir yanından Cebrâ’îl peyk-i celîl

Ol dağı geldi baña selâm ider
Yigit eydür tapuñuz kıanda gider

[43 a] Bulut eydür Haq beni viripdi
Ol ħabîbüm iline varğıl didi

1080 Yağa raĥmetüm ni’metüm bite
Yine kıullarum emrini duta

Hācetüñ var mı bütüreyim saña
Haber eyle yā veliyyullāh baña

Döndi eydür Medine şehridürür
İş bu yigit Muştafā yāridürür

Hācetim budur bunı götüresin
Sağ esen menzilüne bitüresin

Gök yüzünden ol bulut yire iner
Egilüben yanı üstüne döner

1085 Döndi eydür yā yigit tır urubin
Bu seni ilüñe ilete çün emīn

Ben didüm kim bir sū'alim var saña
Cevābın vir yā veliyyüllāh baña

Ol ağaç dibinde gördüğüm bir koca
Kim demürle bağludur ucdan uca

Didi baña kim anuñ aḥvāli nite
Geçdüm andan uğradum bir 'avrata

Kim selām virdüm selāmum almadı
Söylemedi baña nazar kılmadı

1090 Geçdüm andan bir meşeye irerüm
Bir koca arşlanlar ile görürüm

Ta irince çigni üstünde dutar

Aldugi dem birine dağı atar

[43 b]

Gitmez u gelmez turur arada
Görmedüm anuñ gibi bir adam dede

Geçdüm andan irmişem bir kuyuya
Bir kişi gördüm el urmuşdı şuya

Zağmet ile kuyudan şu çeker
Havza koyar yine kuyuya ağar

1095 Geçdüm andan bir ite yolum irer
Karnı içinde enükleri ürer

Geçüp andan dağı bir dem sürürem
Bir mu'azzam ulu kaşra irürem

Açılır kapu içerü girürem
Yaralu başlar yigitler görürem

Döndi eydür ol ağaçlar kim gödüñüz
Ol demürlü koca kim gördüñüz

Yokdur anuñ bir gözi bir gözi var
Oldur ol Deccāl-ı kâfir ehl-i nâr

1100 Āhir vağt olıcağ ol çıkar
Halayukun artuğı aña bağar

Geçüp andan ol mişe kim gördünüz
Bir koca arslanlar ile gördünüz

ardaşımız Danyldur ol dağı
Ol mişe içinde olur ey ağı

Geçüp andan ol yigide geldnz
Her anı getürmüş idi bildinz

Gitmez u gelmez bir arada trur
Gice gündüz anun işi oldurur
[44 a] 1105 Oldurur kim bir emneti alur
Issınına virmez boynunda ęalur

ıymete degin anı götürür
Ėazrete yüzi ęarasiyle varur

Geçüp andan irdinz bir ęuyuya
Ol kişi kim durişr idi şuya

Zağmet ile bir koğa şu ığarur
oyduğı dem cevrine durmaz urur

Gice gündüz oldurur anun işi
Ne göre bundan dağı zağmet kişi

1110 Oldurur kim nesnesi yoğ kimsede
Var diyüben gc ile alur dede

Bir kişi dağı gelür andan alur
Kendinn zağmeti kendüye ęalur

Birinden alur birine dağı virür
Kendü girü yğ  müflis ęalur

Geçüp andan ol ite kim irdüñüz
Enigi arnında ürür gördüñüz

Muřtafā didi ki bir zamān gele
Müfsid ol zamānda āřikār ola

1115 Kim analar ızı kesbinden yite
ızlarını işledeler zīnāya

Geçüp andan bir zaman kim gitdüñüz
asr cennetdür ki řoñra yetdüñüz

apu açıldı ierü girdiñüz
Ol yaralanmışları kim gördüñüz

[44 b] Bedir azasında řehīd oldılar
Ol azāvatda düşüben öldiler

Anuñün mertebeye irdiler
Bī-hisāb cennet iine girdiler

1120 Atlularuñ Cebrā'ıl idi biri
Biri daı Mikā'ıl idi giri

Ol yigide kim yoluñ şonra yiter
Bir yeşil lev gördüñ öñünde utar

Ben idim ol yolu şalıvirdim saña
Geçdüñ andan yine řatařduñ baña

Ben Ebu'l-asımam Hızır nebi

Qalmışa meded iruşen ey ebī

Çün işitdüm yüzüm yire ururam
Eteğine yapışuram ıruram

1125 Eydürem kim aña ol Tañrı Haqqı
Kim kamu ‘ âlem fânîdür ol bâķī

şol du‘ â kim gice oқuduñ baña
Ögrediver hâcetüm oldur saña

Döndi eydür añı oқuyan kişi
Kakez ola dünyâda müşkil işi

Âdem Allâh emrine oldı ‘ âşi
Oқuyıcaқ kabül oldı tevbesi

Nūh oқudı du‘ âsı oldı kabül
şu yüzinde gemi ile necât bulur

1130 Oқuyıcaқ anı İbrâhîm Halîl
Nemrüd odın gülzâr eyledi Celîl

[45 a] Oқuyıcaқ İsmâ‘ il dağı anı
Qoçı qurbân veripdi ol ğanî

Ya‘ kûb oқur anı Yūsufu bulur
Yūsuf oқur Mıřra hem sultân olur

Eyyüb oқur hâceti olur revâ
Allâh anuñ derdine virir deva

İdris oğur dirilür ölü iken
Cennet içinde aña virür mekân

1135 Yünus oğur balıq içinde anı
Hälâş eyler ol kerem ıssı ğanı

Mūsā oğur itdi Fir'avnı helāk
Eyledi deñiz içinde ol melek

İsā oğur kim Çalab def' eyledi
Kāfiriñ şiddetini def' eyledi

Muşafā okur kim mansūr olur
Kāfiriñ leşkeri mağhūr olur

Ben okudum āb-ı hayāt buldum uş
Dir kıyāmete degin qaldum uş

1140 Gice gündüz zıkr u tã' at iderem
Ol Muğammed ümmetin iderem

Sen dağı oqu iliñe varasın
Ol oğlancuqlarını göresin

Döne döne baña öğretti anı
Tiz oğudum kekez eyledi ğanı

Benüm ile size çok selam ider
Urdı bulut üstine alur gider

[45 b] Bindüm anuñ arqasına yā imām
Düpdüz idi seküye beñzer tamām

1145 Bir zamān hava yüzünde yürürem
Kendüzüm evüm tamında görürem

Bu benüm başıma gelen dünyāda
Kimseniñ başına gelmedi ey dede

Anı gör ki kimesne görmedi
İrdüğüm yire ādem irmedi

Bu benüm kışşam gerek dāstān ola
Söylene kıyāmete degin qala

Enşariler qaldı anda bu gice
Söyledi ne oldı yine hāli nice

1150 Bildiler kim Temīmdārī imiş
Ol Muḥammed Muştafā yāri imiş

Şaḥābeler cümle aña uşdılar
Birbirin elin alup görüşdiler

Evüni oğlanuqların hem alur
Toğru Temīm kendi evüne gelür

Her kim bir tarlığa düşe şabr ide
Allāh anuñ sonunu ḥayr ide

Şabr ile irür irenler devlete
Mansub u māl u mülki devlete

1155 Şabr ideniñ müşkil işleri biter

Şabr ile her kiři maqşūda yiter

Şaburlı qulları sever Şabūr
Şabr idene ola hergiz yuz

[46 a] Bir dağı meskeneti kim iħtiyār ider
Qılur ise devlet ola yār ider

‘ Aceb tekebbūr ideni ider zelil
Olur qahr ider anları hem Celil

Aña yaraşur tekebbürlük aña
Kim oldı olıser öñden sona

1160 Cümlesini ol manşūr eyledi
Ādemiler yoğ iken ol var idi

Sen tekebbürligi gönülden götür
Muşafāya çok şalāvātlar getir

Cümlemiz aşlı toprakdan şudan
Bu tekebbürlük dağı saña neden

‘ Ucb idenüñ delili şeytan olur
Aña uyanlar işi tuğyān olur

Şalavāt viren kişi peygambere
Şerri şeytāndan olur yara

1165 Bī-çāre Dāvud Şükri yārī
Oldı kim geldi dile ma‘ yeleri

Yoħsa bir ümmī kişidür ol faķır
Ne ķalem tutar ne yazu ol faķır

Ħaķ   ināyeti erenler himmeti
Bir daħı kimüñ ki dirlüğü arı

Tā ki bunda ħatm ola bu söz bize
Vir şalāvat   aşķ ile peygambere

1169 Ħayra yaza anuñ şerrini Kiramen Kātibin
Kim du  ā ile anarsa iş bu ħaĥtın kātibin

3. SÜLEYMANİYE KÜTÜPHANESİ HACI MAHMUD EFENDİ
KOLEKSİYONU 01693

[1 b] Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Evvel anı idelüm kim ol bize
Rızq maḥsüm eyledi ḳamumıza

Viripdi bize Muḥammedi Resül
Anıñla dīnimüz oldı uşul¹⁵⁹

[2 a] Ol gelicek dīnimüz oldı 'ıyān
Ḳur'ān indi üstüne bir bir beyān

Allāh anı dünyāya virdi
Raḥmeten lil-'ālemin sensin didi

5 Sen eger ümmetisiñ aña tā
Adın ańsam meşgül ola şalāvata

İşid imdi bu cihānıñ işini
Ya bu çarh u ğaddāruñ dönüşini

[2 b] Kimseye ḳormı ki aça gözünü
Söyleye ya tamām ide sözünü

Her kim ḳadem başar anı ḳahr ider
Ballarını yağlarını zehr ider

Ġāfil olma ey biçāre ḥāzır ol

¹⁵⁹ Metinde bu beyitin baş kısımları silinmiştir.

Kesmesün çarḥ-ı felek üstüne yol

10 Benden ögüt gör ölenler ḥalini
Kim niçesi tağıdırlar mālını

[3 a] Bir gün ola kim ölesin sen daḥı
Şanma kim diri ḳalasın ey aḥı

Kimseye dünyā ḳılmadı vefā
Ḳılsa idi ḳalayidi Muştafā

Kim anıñçün yarattı ʿālemi
Yiri gök ʿarşı kürsī ḳalemi

Dünyānuñ mekri aña irdi yarā
Kim vaḫanından bıraḳdı avārā

[3 b] 15 Saña baña diyeler kim ey ata
Mü'min iseñ ḳādir olğıl ḫā' ata

Bir ḫikāyet ideyim imdi yarā
Sen şalavat viresin peygambere

Muştafānuñ bir aşḫābı var idi
Aña Temimü'd- Dārī dirler idi

Naḫar eyle bu çarḥ u felek işine
Kim neler getirür anuñ başına

[4 a] Dünyā mekrinden emin olmaz kişi
Añlayuraḳ işlemek gerek işi

20 Şerh-i hâlin getürdim nazma temiz

Eyideyim Bârî kılsa 'azîz

Rivâyet eyler anı bir pāk-dil

İbrahîm ibn-i Sa'îd-i Basrî bil

Müttaķilerden hem yine bir ulı

İshâķ ibn-i İbrahîm ol velî

[4 b]

Bu hikâyetden virdi bize haber

Muştafānuñ mescidi içre 'Ömer

Bir gün oturmuş idi görür

Çapusunda gördi bir 'avrat durur

Çağırur kim müste'ân itdüm haķķā

Ey halife-i zemîn tülü'l-beķā

25 'Ömer anıñ üniñ işitdi aķı

Virdi destür içerü girdi daķı

[5 a]

Girdi 'avrat yire urdı yüzünü

'Arza kıldı 'Ömere hep sözünü

Döndi eydür yā emîre'l-mü'minîn

Faķr odı cānıma boyandı hemîn

Düşmişem 'ıyāllerim vardır şağır

Bir yolum yok muhtacım vaķtim faķır

Bir helâlim var idi benden ıraķ

Oldı uşda cānımı yaqdı firāk

[5 b] 30 Ol gideli bir sā' at şād olmadum
Qayğudan ğuşşadan āzād olmadum

Bir ' acāyib vāqı' a geldi aña
Ol sā' atden derd ü renc oldı baña

Benimle bir gice oldı yaqın
Gör ne itdi ol ' ālemi'l-ĥālīķın

Qudretiyle gör ki ne iş bitürür
Turdı ĥelālīm ayruq ğötürür

[6 a] Ĥayağa çıqdı kim ğusul ide ari
Nitekim emr eyledi peyğamberi

35 Çıqıca bir kelecı söyledüm
Güle güle ya' nī kengel eyledüm

Ey o issileri siz tutuñ didüm
İlla şoñra işime pişmān idim

Şol sā' at içinde tıtmuşlar anı
Gitdi hıç belürmedi izi üni

[6 b] Bir sā' at muntazır oldum gelmedi
Kanda gitdigüni kimse bilmedi

Ĥayli müddetdür güyerem ben aña
Ne ĥaber geldi ne bişey baña

40 Dağı şabrım kalmadı kim neyleyem
Sen var iken hālüm kime söyleyem

Dilerüm benüm hālüm göresin
Beni bir kişiye dağı viresin

[7 a] Gele baña mūnis ola otura
Yemege bir pāre etmek getüre

Yiyelüm oğlançukları ile bile
Kılmayam ayruq faķirlikden gele

‘Ömer anı işidicek neyledi
Döndi ol ‘avrata gör ne söyledi

45 Eydür ey ‘avrat hālāyık tūr üri
Yüri bir yıl şabr eyle geri

[7 b] Kim bile bir yılda helālūñ gele
Revā degül kim seni ayruq ala

Çıkdı ‘avrat yine evüne gider
Varup çün bir yıl şabr ider

Bir nice yıl gördi ol nigār
Yedi yıl tamām olunca rūzigār

Gelmez eri yedi yıl tamām olur
Yine ‘Ömer kātına varır tūrur

[8 a] 50 Geldi eydür yā hālīfe nideyüm
Yedi yıl oldı nice şabr ideyüm

Gitdi şabrum qalması hiç fermānum
Derdile yandım görünmez dermānum

Uşaq oğlanlarum avāre vaqtim faķir
Yavlaq oldum halk arasında haķir

Dilerem destür viresin yā imām
‘Ömer eydür ‘iddetüni kıl tamam

[8 b] ‘İddetüñ tamām olıcaķ gelesin
Şer‘ ile bir müsülmāna varasın

55 Durdu ‘avrat yine evüne gider
Dört ay on gün ‘iddetüñ tamām ider

Geldi eydür yā emir’el-mü’minin
‘İddetim daķı tamām oldu hemin

Tamām oldu ‘iddetim yetdi günüm
Tākatim qalması ayruķ benüm

[9 a] ‘Ömer eydür kimseñ var mı senüñ
Kim bunlara vara eglene cānuñ

60 ‘Avrat eydür yā imām qarındaşlarum
Atam anam mūnisim hem eşlerüm

Muştafā öñünde şehid oldılar
Bedr gāzāsı gününde öldiler

‘Ömer eydür ‘avrata eyit bize

Ṭānıgun var mı iş bu söze

[9 b] Ṭānıgıñ var ise getür görelüm
Dağı seni bir kişiye virelüm

Vardı ‘ avrat birkaç ulular alur
Ṭođrı ‘ Ömer atına alur gelür

65 Geldüler bunlar anıqlık virdiler
Nitekim Resül öñünde gördiler

Döndi ‘ Ömer aşhāba kıldı nazār
İşit imdi niçesi oldu ħaber

[10 a] Eydür ey enşārī aşhāb-ı Resül
anuñuz bu ‘ avratı eyler abül

Enşārilerden biri urdı uru
Geldi ‘ Ömer atına pes ilerü

70 urdı eydür yā emire’l-mü ’minān
Eylegil bu ‘ avratı baña kebīn

Niçekim şer‘ idi kebīn itdiler
Her biri işlü işine gitdiler

[10 b] Enşārī aşam namāzını ılur
‘ Ömer ile bile yatsuyı ılur

Yatsuyı anda ılur urur gider
Ṭođrı evüne gelür işit nider

Girdi ol   avtat atına oturur
Ya a   avrat yeyesi getirür

75 Didi eydür ey el l m bu gice
Cum  a gicesidür iit nie

[11 a] Mutafa bize vaiyyet eyledi
Bu gicede usulle yatu  didi

Mutafa n n sözüni t tmak gerek
Her ne kim didi t tmak gerek

u getir kim ba a abdest alayım
Mutafa avl nce usl ılayım

Turdı   avrat eline ibrik alur
Almaa u ara ayaa gelür

[11 b] 80 apudan ıkdıı dem baar görür
aya ortasında bir kii durur

Cümle endamını ıllar b r m 
anki cinn ler iinde dururmu

Degme bir tırnaqları vardır daı
Mili kerkez aynaıdur ey  ı

Ol kii  n   avrata baar görür
Ey nig rım ba berü dir aırur

[12 a]   Avrat anı görür bismill h didi
Cinn si n e   zubbill h didi

85 Döndi ol eydür cinnī degülem
İllā bir vākı‘ a düşmiş kılam

Temimem sen beni cinnī şanmağıl
Gel berü ey nigār utanmağıl

Hem helālimsin dağı ‘ammum kıızı
Saña taḥkīk idirem iş bu sözi

[12 b] ‘Avrat eydür bu ‘acāyib iş ola
Yā bu göñlümden geçmiş ola

Yedi yıldır kim ben aña
Ḥaberini kimse getürmez baña

90 Bu gice mi buldu ancağ gelesi
Yā bu buña kande beñzer olası

Ne kıpudan girdin ne ḥod bacadan
Ḥayaṭ ortasında bulındı neden

[13 a] Döndi eydür ‘afv idüñ bu kez bize
Ger zarar irdiyse bizden size

Eger oğlancuğ bevl itdiyse size
Anuñ zararı var ise biriñize

Ben didüm kim ayruğ öyle itmeye
Kim bize senüñ elemüñ yitmeye

95 Hem ḥayātı süpürem tütam arı

Temiz eyleyem yüri Şimden geri

[13 b] Döndi Temim eydür ey benim cānum
Ey Һelālüm   ammim kıızı benüm

Cinnī degülem Temim Dārīyem
Ben MuҺammed MuŐtafānīn yāriyem

Hem senüñ zevcüñ hem ođlanlaruñ
Atasıyem bellü bilüñ anlaruñ

  Avrat eydür yüzüme bağdı gözüñ
Korđdı cānım illā yumuŐađdur sözüñ

[14 a] 100 Temīmin yüzi nūrlu idi
Şanma kim sencileyin kirlü idi

Yoğidi yüzünde anīñ bir kılı
Kıllaruñ Şöyle kim bürümüş teñi

Nedür adım eydürürsen baña
Atam anam din inanam saña

Eydür anañ   Ömüre atañ   Amīr
Biri Müslim ҺarındaŐuñ biri Һabīr

[14 b] Bedr ğazāsı ğününde öldiler
MuŐtafā öñünde Őehīd oldılar

105 Bende dağı vardur işte çok yara
Ol ğazāda olmuşam ey yarā

‘Uḡba ibni Muḡīṭ urmuşdurur
Uş nişānı yüzümde durmuşdurur

‘Avrat eydür sözüñ gerçekdürür
Cinniler çok nesneden haber virür

[15 a] Cümle ḡalḡıñ adını bunlar bilür

Bunlara ma‘lüm ne kim insī kılrur

Temim eydür ben cinnī degülem ey yār
Señ benüm ‘ammum kızısın āşikār

110 Enşārīñün ḡapuya baḡar ḡözi
Ḳulaḡına degdi bunlarıñ sözi

Ev içinden taşraya çıkar görür
Ḥayaṭ ortasında Temim durur

[15 b] Cinnī şandı anı bismillāḡ didi
Ol ağac yapraḡı gibi ditredi

Döndi ‘avrat eydür digil baña
Ne kişidür söyleyin āḡir saña

Temim eydür söyleyen benüm işit
Bu benim ‘ammim kızıdır işit

O benümdür bu ḡelālimdür benüm
Hem bu oḡlanlar benüm oḡullarum

[16 a] 115 Ensārī eydür yalansın bu söze
Ḥalīfe viripdür bunı bize

Tańrı buyırığıyla aldum ben bunı
Çık evümden git tırma yürı

Temim eydür kámetiń olsun ‘adem
Yürümegil dünyáda sağ bir kádem

Háq Te‘álá oda yandursuń seni
Nitekim söz ile ađuladuń beni

[16 b] Ne işiń var hálk önine giresi
Tańrınun emrine oldıń mı ‘áşı

120 Muştafá viripdürür anı bańa
Çık evümden ziyán olmadan sańa

Enşārı eydür o benimdür girürem
Ne kişisin kim seni evde görürem

Temim eydür o benimdür şer‘ ile
Var bir ayruđ nesneye dişiń bile

[17 a] Káķır ol enşārı evüne girür

Kılıcıń balçađına eliń urar

Yalın eyler kılıcı taşra gelür
Geldi Temim üstüne hámle kılur

125 Temim anıń bilegiń şunar dutar
Çeker elinden yire atar

Kendi alur kılıcı diler tura

Çeke enşārînin boynun ura

[17 b] Girdi ‘ avrat ortaya eydür kişi
Ebsem otur işleme sen bu işi

İkinüzin daği gerçektür sözi
Ziyān eylemeñ birbiriñüzi

Her biriñüz ayru yatun bu gice
Sabağ ola görinüz ħāli nice

130 Tıravuz ‘ Ömer ħatına varavuz
Ol nice dir ise anı idevüz

[18 a] Her birisi bir bucağda yatdılar
Uyumadılar tākî gözetdiler

Şabağ oldu ikisi tırdılar
Birbiriniñ boğazını tıtdılar

Birbirine daği ħamle kıılır
Tırdı bunlar ‘ Ömer ħatına gelür

Öñlerince ‘ avratı gelür bile
İşit imdi nicesi oldu yine

[18 b] 135 Durdı ‘ Ömer tākî namāz kıılır
Tesbihle tehlile meşğül olur

Çeküşü bunlar ħapuya geldiler
Ķapu öñünde ħalebe kııldılar

‘Ömer ol galebeye urdı kulağ
Vir şalāvat işüñi onara Hıağ

‘Ömeriñ bir kuli dāhı var idi
Eflağ idi ol kulun adı

[19 a] Döndi ol kuluna söyledi ‘Ömer
Ne galebedür bize aluver haber

140 Ol kuli çün kapuya turur çıkar
Temim Dārīñüñ üstüne bağar

Anı gördi korğup içerü girür
Geldi ‘Ömer katına haber virür

Girdi eydür yā emīre’l-mü’mīnīñ
Bir ‘acāyib vāqı’ a gördüm hemīñ

[19 b] Yapışur bir inse bir cinnī kişi
İşde kapuya geldiler çekiri

Var bile anlarla bir ‘avrat dağı
Bu benim dir ol benim dir ey ağı

145 Döndi ‘Ömer aşhaba kıldı nazar
Eydür imdi görinüz nedür haber

Muştafāñ her kim şonına kala
Nice ‘acāyibler anda zāhir ola

[20 a] Kim göre buncılayın tuğfe işi
Yapışa bir inse bir cinnī kişi

Virdi destür çün içerü girdiler
Halife önünde selām virdiler

Çün ‘Ömer gördi Temimiñ yüzünü
Cinnīye benzetdi anın özini

150 Kıllar ile şöyle bürünmüş üzi
Belürsiz olmuş yüz ile gözi

[20 b] ‘Ömer ol enşāriye eydür yarā
Söyle imdi nice oldu mācerā

Enşārī eydür bu ‘avreti baña
Virmiş idiñ bu gice nidem saña

Bununla gice yerken ta‘am
İşit imdi hālümüzü yā imām

Bir iş için çıkar hayata turur
Hayat üzere bu cinnī görür

[21 a] 155 Çāğırır kim bu benüm ‘ammum kıızı
O benimdür hem helālimdür özi

‘Ömere çün kim irişdi bu haber
Döndi Temimden yaña kıldı nazar

‘Ömer eydür Temime söylegil bize
Ne kavimdensin de ey cinnī bize

Şol şüretlerden misin gökde uçar

Feriştehler bunlara odlar şaçar

[21 b] Ya şunlardan mısın yerde uçar
Kimse görünmeden anı kaçar

Yā şunlardan mısın evde turur
Hem ħalāyıqlar ile bile olur

160 Biz ħod mü 'minüz Muħammed ümmeti
Siz bize ħanda bulasız fırsatı

Temim eydür yā emire'l-mü 'minin
Söyledüñ mi sözini oldun mı hemin

[22 a] Ben daħı sözümü söyleyem saña
Müstemi' ol bir zamān benden yaña

Saçı gördüñ inkār idersin beni
Baña cinnī dersin ey cānım cānı

İnsiyem cinnī degülem yā imām
Ev benüm ' avrat benüm sözüm tamām

165 Hem benüm ' ammim kızıdır bu nigār
Ayrı şaldı beni bundan rūzigār

[22 b] 'Ömer eydür ' avrata iş bu işi
Bellü bildür bize nedür bu kişi

'Avrat eydür cümle gerçekdür sözi
İlla kılları ider zāyi' bizi

Her ne kim şordumsa virdi nişān
Anuñ eri çün kim halka virdi cān

Bunca yıldan berü küyerem aña
Muntazuram bir haber gelmez bana

[23 a] 170 İllā bunuñ cinnīye benzer özi
Böyle kıllarla bürünmüş yüzi

Anıñçün ben buni tanımazam
Bellü oldur deyü inanmazam

Döndi ‘Ömer Temim’e eydür ey yār
Nedür aduñ bize vir doğru haber

Döndi dir kim ben Temim Dārīyem
Muşafānuñ şaḥabi hem yāriyem

[23 b] ‘Avratımı boşamadım hem evleri
Şatmadum kimseye uş geldüm geri

175 Nice dürlü vākı‘alar görmişem
Uş yine sağ selāmet irmişem

‘Ömer eydür şaddaḫ ey tāci’r-ricāl
Ḥāşā kim seniñ sözüñ ola muḥāl

Muştafā bize haber virmişdürür
Her ne kim bu ğurbetde görmişdürür

[24 a] İbn-i ‘Abbās diyüvirdi ḥālī
Sözde iken içerü girdi ‘Alī

Şahâbeler cümle oturdılar
Geçdi ‘ Ömer kıatına oturdılar

180 Döndi ‘ Ömer ‘ Alîye şerh eyledi
Bunların vaşf-ı hâlini söyledi

‘ Alî eydür Muştafâ işbu sözi
Dimişdi dağı gitmeden özi

[24 b] İş bu zamānîñ maḥlûḳundan bir kişi
Gide ‘ aceb yavlaḳ oliser işi

Bunca müddet gâib ola gelmeye
Kanda gitdüğini kimse bilmeye

O gice kim ‘ avrat ere vara
Ol gice içinde kendüsi ire

185 Döndi eydür yâ Temim hoş geldiñüz
Ĝurbeti yaḥşî temâşâ kıldıñuz

[25 a] Seferüñde ne görindi gözine
Söylegil kulaḳ uralım sözine

Kim seniñ kışşan ‘ aceb kışşadur
İ‘ tibâr ehline ancaḳ hişşedür

Temim eydür diñle ey Şerḥ¹⁶⁰ u Ğudâ
Görmez olur gözler iricek kızâ

¹⁶⁰ Şîr-i Ğuda, yazılması gerekirken şerḥ-i Ğuda yazılmıştır.

‘Avratuma yakın oldum bir gice
Diñle imdi ħālüm oldu nice

[25 b] 190 Muştafâ bize vaşiyet eyledi
Her gice siz ğusulle yatun didi

‘Avrat ile her kim yakınlık kıla
Yatmasun ol kim illâ ğusl ile yata

Gelmeyeler şeyâtinler yanına
Dürlü zarar ururlar cānına

Bir vaşiyeti dağı vardur bize
Tamda yatan kişi bir çizi çize

[26 a] Oқыya bir iki āyet Қur’ān’ı
Haқ Te‘ālā maĥfūz eyleye anı

195 Hem melāikeler anı bekleye
Cinniler gelürse de diñleye

Bir dağı bardaқ şınıқ olsa kişi
İçmeye ki şeytān olur yoldaşı

Çün şınıқ bardaқdan cinniler içer
Her ki mü’mindür ol şeyden kaçар

[26 b] Bir dağı aĥşam olıcaқ қаpuñuz
Evde olun anı tiz yapuñuz

Bir dağı қорқulu sözleri dile
Almañuz kim sizlere ziyān ola

200 Söyleyicek Tañrı zıkrũñ söyleñüz
Tesbĩhi tehlile cãn toylañuz

Bir dağı yaticak yanar ıraq
omañuz kim cinñiler eyler urak

[27 a] Siz yaticak Şoğbeti anlar ılur

Pes kişiye zaferi andan bulur

Bir dağı ev sũpũrũnce bilũñ
omamađ gerek ev içinde bilũñ

Őeyātinler anda becid ourur
UŐulu kişi ol zibili gũtũrũr

205 Bir dağı bir yār bir yāre gine
Virmeye orıyuyu kengel ũstũne

[27 b] Ol dağı yine yāvuz iş olur
ut diseñ tutar diseñ olur

Bir vaşiyyeti dağı budur ki
Her ki yolda uđrār ise ōñũne

Gemesũn arurusundan ōninũñ
Geesin var ise tenũñde kinũñ

Kim geçerse incile baldırları
Mũ'mĩn olan her işe gerek arı

[28 a] 210 Bir vaşiyyeti dağı budur ki kişi

Dāima kovcılık olmasun işi

kovcılık dağı yavuz iş ola
Her ki şalınup kendüzin göre

Ya şalınup kaçar ider özin bizer
Ancılayın kişiden Tañrı bezer

Bir vaşiyyeti dağı budur gine
Bir kişi bir kişinin helāliline

[28 b] Göricek aña yaman baqmasun
Harf idüp kelecı bıraqqmasun

215 Muştafā vaşiyyeti budur bize
Her ki ne ider ise bulur ceza

Hayr idenler hayırla ihsān bulur
Şer idenler tamuda ebed qalur

‘ Alī eydür Temim Muştafānuñ
Bu didigün edebidür anuñ

[29 a] Biz dağı işitmişüz bu halleri

Muştafādan bu ‘ aceb halleri

Sen senün hāliñi söylegil bize
Seferünde ne göründü eyit bize

220 Temim eydür işidiñ iş bu sözi
Bu benim helālimdür hem ‘ ammim kıızı

Bunuñ ile yakın oldım bir gice
Görün nitdi benim ile ol h̄āce

[29 b] İbrık aldım elüme durdum urı
Hayāta çıkdım ki ğusl idem arı

Ḳara gice bulut idi gök yüzi
Ṭumandı görmez idi göz gözi

Yağar idi yağmur akardı sel
Yıldırım şakır idi eserdi yel

225 Gürledi yir gök ditredi yer
İşid imdi benüm aḥvālümü dir

[30 a] Heybetinden Tañrınıñ korıdı cānım
Ditremeye düşdi cümle endāmım

Sen bilürsin ey Tañrı arşlanı
Bahādurlığla ögerler seni

Ol gice heybetinden cigerim dağlanup
Cigerim ağzımda dilim bağlanup

Ḳātı korıkdım yā imām kıldım hazer
Döndüm evümden yaña kıldım nazār

[30-b] 230 Çāğırup didüm kim ey ‘ammum kıızı
Ev içinden eksik eyleme sözi

Benümle luṭf-ı kerem eylegil
Ğusl edince baña söylegil

Ev içünden bir kelecı söyledi
Güle güle ya' nı kengel eyledi

Ey ev issileri anı tutuñ didi
Şanma kim sözini tamām eyledi

[31-a] Korkuyla dört yaña gözüm baķar
Bir divardan gördüm ki yalıñ çıkar

235 Kamaşur gözüm göricek anı
Dağı beter ditremek tutdı beni

Çıkar ol yalıñ içinden bir kişi
Kapakradur gözi ve şapşaru dişi

Başı büyük boyı çınar gibi
Yarı yaşı dökülür pınar gibi

[31-b] Nefesinden şanasın tütün çıkar
İt ölüsi gibi ol mel' ün koķar

İki gözi yıldırım gibi şaķır
Zişť mel' ün halk arasında haķır

240 Çünkü anuñ yüzine baķar gözüm
Ağzımıñ içinde bağlanur sözüm

Bir kelecı diyemezem ben aña
Geldi ol mel' ün el uzatdı bana

[32-a] Aldı beni çigni üstüne gider
Çıkdı hava yüzine işit nider

Başladı kendüsini öger ol pelit
Ol 'āşi mel'ün murdâr it

Çağırır eydür ki insiler kıanı
Kıanı ol muhâl almayan beni

245 Kimse beni muhâl almaz niçün
İnsi cinnî kıadrini bilmez niçün

[32-b] Ben hod şeytân aşlıyam aşlım ulu
Cümle cinniler benim dādım kıulu

Kibri tu' yân mecûsî kıardaşum
Putlara tapmaqdurur benüm işüm

Bunı eydür kıarşu ol mel'ün gider
Nice yazılar yabanlar seyr ider

Söyledükçe ağızından odlar şaçar
Nice şahrâlar cezireler geçer

[33-a] 250 Tâ beşinci yire degin götürür
Bir mu'azzam cezireye götürür

Zarâ idi ol cezirenüñ adı
Vir şalâvat kim biline söz dādı

Ol cezire içinde cinniler ile tolu
Biri bilmez nicedir İslâm yolu

Yoğ içinde Tañrı bilür bir kişi
Ne ulu ve ne ðod erkek ne dişi

[33-b] Cümle Őeytāna tābi‘ dūr iy dede
Kimisi puta ıapar kimisi oda

255 Ol la‘ ĩn çün beni anda getürür
Aşağı qor kendi dağı oturur

Cümle ařhāb qatına geldiler
Elinde ‘ izzet ikrām kıldılar

Benüm ile faqr ider ol bunlara
Ol ‘ āři mel‘ ũn kāfirlere

[34-a] Her ne kim giyürler ise giyerem
Ne kim bunlar yir ise andan yirem

Bir zamān buñlar ile tıruram
Niçe dürlü tayifeler görürem

260 Ne namāz olur bunlarda ne tāt at
Ne ðod Qur’an dile gelür bir sāt at

Ne řalāvāt verirler peygambere
Cümlesiniñ içi taři qapqara

[34-b] Pinhāni zıkr-i tāt at iderem
Baña Haq’dan gelene şükr iderem

‘ Ömer eydür yā Temīm şerş eylegil

Ne şeküldedür bunlara söylegil

Ağzın açdı kim Temim söyleye
Bunlaruñ şeklini ma' lüm eyleye

265 Döndi ' Alî kılına eydür yüri
Ol vaşiyet kitābını al berü

[35-a] Kim anı bize haber virmişdürür
Var içinde ne kim bu görmişdürür

Vardı kılı ol kitābı getirür
Halife ol kitāba baqar oturur

Başladı Temim ne kim haber virür
Halife ol kitāb içinde görür

Eydür evvel görmişem bir tã'ife
Hiç bulardan kimseye gelmez vefa

[35-b] 270 Gök yüzinde dāimā uçar bular
Biñ müslimān qanını içer bular

' Āşī mel' undur azgun sözleri
Aşağıdan yukaru baqar gözleri

Her kime ki hışmla bunlar baqar
Ya beyhüde olur ya hod cānı çıkar

Bir tã'ife dağı görürem tenleri
Başları yok var içinde cānları

[36-a] Pādişāh önünde tururlar idi
Çande kim vardıysa varırlar idi

275 Bir tã'ife dağı görmişem ey ağı
Ki 'acāyib tã'ife bunlar dağı

Gözleri yoğ bularuñ başı var
Çādiruñ gör ki ne kudret işi var

Pādişāha kulluğ iderler bular
Çande kim buyursa giderler bular

[36-b] Bir tã'ife dağı koyunlardurur
Halk içinde dāima anlar durur

Bir tã'ife dağı yılanlardurur
Pes yılanlaruñ çoğı anlardurur

280 Evde yılan göricek urmañuz
Degmesini çāşd idüp öldürmeñüz

Kim bile bunları şāyet urasız
Size ziyānı irişe göresiz

[37-a] Bir tã'ife dağı eşekler gibi teni
Bunlaruñ içinde görürem anı

Bir tã'ife dağı öküz şekline
Bunlaruñ içinde görmişem kine

Bir tã'ife dağı itlere döner
Halk içinde dāima çıkar er anar

285 Bir ʔāʔife daḫı ʔetüñ şanasın
Bellü ʔetiñdür diyü inanasın

[37-b] Halk arasında dāʔimā yürür bular
Bir kişi ne işlese görür bular

Pes bu süretlü cānavarları gören
Tañrı zıkrin dile getürsin iren

Kim buları göre bismillāh diye
Bunlaruñ şerrinden Allāh bekleye

Bir zamān bunlarla olmuşam
Uluya kişiye hizmet kılmışam

[38-a] 290 Tāḫatum ḫāk oldı benüm ya imām
Ḫulluḫ itdüm bunlara üç yıl tamām

Bir sāʔat üç yılda raḫat olmadum
Olmadı gün kim iki ḫat olmadum

Bir gün oturmuşdum işit bu ḫāli
Bir ḫalebe işidürem yāʔ Alī

Ol ḫalabeye ḫulaḫım ururam
Cümlesi bir yire derildi görürem

[38-b] Cinnīler bir yire üşdiler kamu
Cümle kıpırdıya düşdiler ḫamu

295 Birisine dönüp eydürem yigit

Ne galebedir baña eydür işit

İlümüze bağı gelür biliñüz
Siz dağı yarağınız kılıñuz

Cinniler kıpırdıya düşdi kamu
Anı gördüm bir yire üşdi kamu

[39-a] Birisine dönüp eydürem yigit
Ne galebedür bize eydür işit

Cinniler var bir cezirede yarā
Beni ‘ Amir kavmi dirler idi yarā

300 Yine eydür adı ‘ Abbasdur bilüñ
Ol cezire içindeki mālİKüñ

Yılda bir kez gelür ilimüz urur
Birimüzi kıomaz ayagın turur

[39-b] Kimimüzi öldürür ve beni kıor gider
Kimimüzi bağlayup esir ider

Vaqt irişdi yine gelürler bize
Bizi kırarlar kılurlar ceza

Biz kāfirlerüz bular mü ’mindürür
Şāhibu’t-takvā ehl-i dindürür

305 Bunuñ ile söyleşürken bile
Tañrı zikrni getürdiler dile

[40-a] Gördüm bir ‘ azamet leşker gelür
Bî-hisâb şağısı yok er gelür

Geldiler bunlara karşı tururlar
Kılıc balçâğına eller ururlar

Kıldılar tekbîr şalâvat virdiler
Aldılar kılıcı bunlara girdiler

Ol kadar bunlara kılıc şaldılar
Ol benüm aşhâblarımı kırdılar

[40-b] 305 Üç gün üç gice kılıçlar urdılar
Nice gözleri bir yere şaldılar

Hem beni dutan la‘îni ey yara
Anda gördüm kıldılar pâre pâre

Sünnî cinnîler katına dürüşdiler
Kim buña kâfirlerle çok urışdılar

‘ Ākıbet kâfir çerisin başdılar
Öldürüben başlarını kesdiler

[41-a] Cezîrei kıldılar tâc u tırâş
Niçe el ayak yaturdı niçe baş

310 Ol cezîre içinde gördiler
Diri buldukların ipe dizdiler

Bu perîlerüñ bilesince ağı
Aluben gtdiler beni dağı

İllā ben şükr iderem sübhānıma
İderem zihī beşāret cānıma

[41-b] Kim bu kāfirlerden emīn olmuşam
Uş Müslümānlar içine gelmişem

Cümlesi oruc tutar kıılır namāz
Dillerinde zıkr u tesbīh u niyāz

315 Gice gündüz dürüşür Qur ’ān ile
Ṭā’ at ider cümlesi erkān ile

Çok şalāvāt virürler Muḥammede
Bunlarıñ içinde gördüm ey dede

[42-a] Bir zamān buñlarıñla oluram
Ṭutaram oruc namāzı kıılıram

Bunlarıñ cezīresine irmişem
Nice ‘acāyib iş anda görmişem

Eyideyim birbir gördüğüm size
Ger ‘ināyet kıılursa Huda bize

320 Pādişāh çün emīn olur oturur
Hep bir yere esirleri getürür

[42-b] Ol esīrleriñ arasında aḥı
Sürüyüp götürdiler beni daḥı

Cinnilerüñ māliki gördi beni

Oğuyup atına gtirdi beni

Dndi eydr yigit aln nedr
Kim nice geldn avln nedr

Ademisin cinn degilsn ey yr
Seni bunda kim getirdi vir aber

[43-a] 325 Didm ey ahm  aceb oldu im
Nie drl v  alar grdi baum

Medne ehri benim ehrmdurur
Hem Muammed Mutafa yrimdurur

Hem ne kim grdm seferde syledm
ordgm birbir aa syledm

Yine dndi bir aber ord baa
Nedr adın didi ben didm aa

[43-b] Didm ey ah Temim Dryem
Ol Muammed Mutafann yriyem

330 Bunlarn iine deli benim
Bir s at ad olmad cnum

Ne bunlar Tanr bilr ne od neb
Kfr nifk ileri dolmu eb

Bunlar ne t at bilr ne oru
 A mel nlar ileri g

[44-a]

Bir zamān bunlarla durmuşam
Niçe müfsid iş bunlarda görmişem

Sulţan eydür şimdi emīn olduñuz
Uş Müslümānlar içine geldiñüz

335 Cümlesi hep Resūle ümmetdurur
Gice gündüz işleri t̄ā' atdurur

Sen daħı şimden girü eyle t̄ā' at
H̄āli olma t̄ā' atden bir s̄ā' at

[44-b] Çünkü sensin yā yigit Allāh diyen
Hem Muḥammed Resūlullāh diyen

Ol Muḥammed ḥürmetine ben saña
Kulluḵ idem ' ömrüm oldıḵça saña

Döndi ol leşkerine eydür bilüñ
Kamuñuz bu söze tanıḵ oluñ

340 Tañrı daħı tanıḵ olsun sözüme
Eyledüm ḵardaş bunı kendüzüme

[45-a] Çün Muḥammediñ yaridür bu aħı
Ben ideyim buña ḵulluḵ daħı

Ḥayli müddet ḵatlarında ḵaluram
Pāk cemā' at ile namāzı ḵıluram

Pādişāhuñ aḡzına girmez ta' ām
Ben ḵatında olmayıcaḵ yā imām

Bir sâ' at kıomaz ki kıatından gidem
Ben benim göyem kendim fikr idem

[45-b] 345 Bir zamân anuñla tırdum zevkıla
İllâ içim tolu idi şevkıla

Müştâkıım oğlanlaruma varmazam
Elüm irmez yüzlerini görmezem

Fırkıat odı cānıma kııldı eşer
Varduğunca ĥasretim oldu beter

Bir gün oturmuşdum benden zıkr ile
Tesbiĥ tehlil iderdüm zıkr ile

[46-a] Oğudum Kıur'an işitdi pâdişâĥ
Ben diyicek eyledi bir kıatı âĥ

350 Anuñ âĥı dağlara te'sir ider
Derdümi benüm dağı beter ider

Döndi eydür çün bilürsin Kıur'ânı
Fidâ kııluram senin için cānı

Kıul olayum ben saña şimden girü
Kııldı 'aşkıñ cānım içinde yirü

[46-b] Varduğınca rağbetim artdı saña
Ĥâcetüm var bitürüvirgil baña

Dilerem oğlanlarım öğredesiñ

Bunlara Qur'anı ta'lim idesin

355 Ben didüm kim başım üstüne alam
Bildigümden bunlara ta'lim idem

Getürür ol oğlanları katıma
Başladup ta'lim iderem Qur'an-ı 'azîme

[47-a] Gice gündüz okudılar yâ imâm
Tâ kılica yedi muşhafı tamâm

İllâ 'aceb bunlarda görürem
Âyete'l-kürsî sebağ virürem

Oğuyınca ol sebağı yâ Emîr
Od dağı bunlar kurşun gibi erir

360 Gine bunlar oldular bayağı
A'zâsı elleri ayakları

[47 b] Baña dirler ey bize hayr öğreden
Bizüm ile luğla ihsân iden

Ne 'acâyib âyet olur bu âyet
Okuyıcağ mağv olur bizden hayât

İllâ Tañrı cānımız virir yine
Okusuñ cinnilerüñ kâfirine

Eriyüp kurşun gibi açar teni
Gideler artuğ gövdedeñ gelmez cānı

[48-a] 365 Pes yatacak bir kişi bu āyeti
Oķısa bulmaya Őeytān fışatı

Ger dilersin ķahr idesin Őeytānı
Dā'imā ķoma dilünden āyeti

İşit imdi bu ' aceb işi
Er esen olsa neler gōrūr bařı

Bir gūn oturmuř iken ķayguyıla
Ħaķ Ta' āla ķaygū virmesūn ķula

[48-b] Ol ķadar endiře dūřdi ōzime
Ħaygū ile uyķu geldi gōzūme

370 Yatur gōrūrem dūřde yā ' Alī
İşit imdi bu ' acāyib aķvāli

Dūřde gōrdūm Medīneye varuram
Muřtafānuñ ravzasına ŧururam

İnerem ķabriñ ziyāret iderem
Dōnerem andan evūme giderem

[49 a] Gōrūrem evūmde ođlanlarımı
Ol cānumdan yegrek cānlarımı

Bağruma başup bunları ağlaram
Ħasret ile ciğerimi şağlaram

375 Pādiřāh ķūn ađladıđum gōrūr
Dūř iķinde gelūr beni uyarur

Çucmuş iken oğlanlarumla uyuram
Henüz anı çucāđumda şanuram

[49 b] Sultān eydür yā Temim eyit baña
Kimse bizden ziyān mı etdi saña

Ben didüm kimse muzarra‘ itmedi
Kimseniñ baña ziyānu yetmedi

Döndi eydür pes niye ağlar gözün
Söyle bize nedir senün sözüñ

380 Ben didüm şehā düşde görürem
Kim Resülün ravzasına girürem

[50 a] Türbeyi çünkim ziyāret iderem
Dönüben andan evüme giderem

Görürem ođlanlarımıñ yüzünü
İşidürem bularıñ sözüni

Firçati cānıma eşer itti uş
Hasretimi dağı beter itdi uş

Anıñ için ağlarum açar yaşum
Kim ğaripliğde neler gördi başım

[50 b] 385 Ey ‘aceb derdüme dermān ire mi
Ya gözüm oğlanlarımı göre mi

Yoğsa hasret ile çıka mı cānum

Ağladığım anıñçündür benüm

Hasret ile vañanımdan ayruyam
Zāhirim sağ bāñınımda şayruyam

Sulñān eydür yā Temīm iliñüze
Ne kadar yoldur eydiñiz bize

[51 a] Ben didüm kim şāha ben ne bileyim

Bilmezem çün niçe haber vireyim

390 Dir ki yetmiş yıllık aña yoldurur
İllā ki zaħmet meşakķat boldurur

Gice gündüz durmayup sürmek gerek
Andan ol menzile ki irmek gerek

Döndi sulñān yine baña söyledi
Bir söz ile göñlimi hoş eyledi

[51 b] Baña eydür göñlüñi hoş tut h' āce
Seni ilüñe iledem bu gice

Bu gice içinde seni ilüñe
Kimse durmaya senüñ yoluña

395 Aldı benim elüm eline gider
Girdi baħçesi içinde seyr ider

Görürem aniñ kim içinde ey ebī
Bir mu'azzam kaya var tağ gibi

[52 a] Cinniler ol kayayı delmişdurur
Sulṭānıñ zindānı olmuşdurur

Bir demür ḳapusı vardur anuñ
Cinniler toḫtolu içi zindānuñ

Şāh irişdi zindānuñ ḳapusına
Ḳapucı ṭurdı şāhuñ ṭapusına

400 Pādişah çün gördi anıñ ṭapusın
Tiz buyurdı açdı zindān ḳapusın

[52 b] Döndi eydür ol ḳapucıya yüri
Ol güzide cinnilerden al beri

Cinlerün büyügiñ getür baña
Ḥacetüm vardur benim diyem saña

Girdi bevvāb ol divleri alur
Pādişāhuñ ḳatına degin gelür

Geldiler sulṭāna hizmet ḳıldılar
Ṭapu ḳılup ḳarşısına ṭurdular

[53 a] 410 Gördüm ol cinnileri kim yā imām
Her biri bir menāreye beñzer tamām

Sulṭanıñ bir bir öñinden gitdiler
Her biri bir dürlü ikrām itdiler

Ardlarınca geldi bir cinnī ḳara
Eniyle uzunu birdir yarā

Başı büyük çınara beñzer boyı
‘Āşī mel‘ ūn kendi şeytān şoyı

[53 b] Kör idi yoğ idi anuñ bir gözi
Mağaraya beñzer idi ağızı

415 Söyleyicek sözi öyle şanasın
Gökler gürler diyü inanasın

Yuğaru tuğağı aşağısına
Şarkmış idi bile gögsi üstüne

Beñzer idi fil azusına dişi
Kim göre ancılayın ‘ibret işi

[54 a] İki gözi şanasın od pāresi
Çorçudur ādemi yüzi çarası

Eli ayağı boynu demürlü idi
Şāh önünde geldi yüzüñ yire kodı

420 Döndi sultān orada göz eyledi
Söyleyüp hayli ‘itāblar eyledi

Eydür ey cinnī hālūñ bilür misin
İhsānımuñ şükriñi kıılır mısın

[54 b] Cinnī eydür ihsānıñı bilürem
Gice gündüz saña du‘ ā kıılıram

Gelür alup gide beni öldüresin

Baňa düşmenlerümi güldüresin

Dilemezsen diri orsın beni

ande yitürem saňa ben ihsanı

425 Sulan eydür geldim āzād eyleyem

Ben seniň dostlaruňı Őād eyleyem

[55 a] İllā benüm bir hācetüm var saňa

Dilerüm bitüriviresin baňa

Dilerem bu arındaŐımı alasin

Ol Muammed Şehrine sen Şalasin

Bu iŐimi bitürürseň baňa

Degiserdür hayr ihsānum saňa

Cinnī eydür başım üstüne alam

Seniň iün ben buňa hıdmet ılam

[55 b] 430 Sulān eydür niceye degin bunı

Menziline iledesiň sen bunı

Cinnī eydür üç sā' at Őayun dağı

Kendüzini evünde görsün dağı

Ben işitdüm bu sözi Őād oluram

ayğudan ğuşşadan āzād oluram

Bilmezem ne yazdı alnuma adīr

Hem ilerümde ne gördi ol habīr

[56 a] Şāh buyurdu bendelerin getürdiler
Aşhābı ortasına getürdiler

435 Sulţān eydür siz bunı hoş göresiz
Her ne kim ki diler ise viresiz

Şāyed ol kim bu ihsānı bile
Kardeşüme kullık ide şıdķıla

Şağ selāmet ilete bunı evüne
Göre kim oğlancıklarunı sevüne

[56 b] Döndi yine yüzime sulţān baķar
Revān ağlar gözinüñ yaşı aķar

Döndi baña eydür ey cānum cānı
Keşke görmeseydüm bu gözle seni

440 Eglenürdüm bile bunca zamān
İllā ayrılıķ işi oldı yamān

Seniñ ile ma' mūr idi ilimüz
Sen gidicek nolasardur hālimüz

[57 a] Kōmazıdım gitmege seni aķı
İllā kōrķaram günāhdurur daķı

Revā degildür kim seni kılām yarā
Hem oğlancıklarından olasın āvāra

İllā benüm bir vaşiyetim var saña
Vardır anı bitürivirgil baña

445 Her kaçan kim Medīneye varasın
Muşafānuñ ravzasını göresin

[57 b] Ol arada yüzüñi urup yire
Selāmum degüresin peygambere

Hem yārenleri Ebū Bekr u ʿÖmer
ʿOsmān ʿAlī aşhābı her ki var

Selāmum benüm bunlara viresin
Her kaçan kim yüzlerini göresiñ

Ben didüm kim başım üstüne varam
Selāmuñ senüñ bunlara degürem

[58 a] 450 Yine didi eydür sevdük eşüm
Seniñle bir dağı vardur işüm

Bu kāfir cinnīdürür seni buña
Viriserem ziyān iderser saña

Çün müslümān kāfire yoldaş ola
Şanmañız kim aña şefāʿat kıla

İllā saña bir duʿā öğredeyüm
Senüñ ile hayr u ihsān ideyüm

[58 b] Bu duʿāı oğur iseñ sen aña
Hüküm idesin müṭīʿ ola saña¹⁶¹

¹⁶¹ Duʿā budur Allāhumme bimā sebbeḥake illa yüsebbiḥu biḥamdike ve lakin lā teḫāhüne tesbīḥahum innehu kāne ḫalimen ḡafūra

455 Unudursañ seni bırağur gider
Yoluñı yakın iken ırāğ ider

Bu du‘ ādır kim bize manşūr kıılır
Düşmenimüz dā’ima mağhūr olur

Kimimüz ezber kıılır anı dile
Kimimüziñ yazılı vardır bile

[59 a] Muştafādan ta‘ līm itdüm ben anı
Anuñıla qahr iderem düşmānı

Sen dağı oğı ki manşūr olasın
Düşmenüñ üstüne zafer bulasın

460 Ol du‘ ādan çün baña virdi sebağ
Tiz oğudum keñez eyledi Hağ

Tarlığa dağı düşer iseñ oğı
Ferağa irüşdüre seni Bāği

[59 b] ‘ Ömer eydür bu du‘ ā kim ol size
Ta‘ līm itti nicedür eydüñ bize

Başlayup Temim du‘ ā oğudı
Şeytān etbā‘ ını toğudı

İşidüñ du‘ āı ‘ Alī bilür idi
Kelecisin Temimüñ taşdığ eyledi

465 ‘ Alī eydür Muştafādan ben bunı

Diñledüm okurudum düni günü

[60 a] Һasana Һüseyine dağı yine
Öğredürdi bunı döne döne

Başladı Temim yine girdi söze
Vir şalavāt ecr yazılsun size

Sultān eydür cinnīye ol kim saña
Emānetim budurur öñden şoña

Menziline selāmet yetüresin
Benim içün bu işi bitüresin

[60 b] 470 Döndi sultān görüşür benüm ile
Eydür ey sevdüğim yārum cānum ile

Yavlağ ağlar ben dağı çok ağladum
Eydür ey kardaş Һağğa ışmarladum

Urdı beni cinnī boynı üstüne
Niçe yazular söker ev kaçdıle

Gāh alur beni inişe iner
Gāh alur kim giru yoğuşa döner

[61 a] Söyledikçe ağızundan od şaçar
Yedi deñiz üstüne alur geçer

475 Beni çünkü bir yazıya yitürür
Aşağa kıor kendi dağı oturur

Sevünürem çünkü yeri görürem
Muştafāya çok şalavāt virürem

Döndi baña cinnī eydür aḥvālũñ
Seni bunda korusam nolur ḥālũñ

[61 b] Ben didüm kim itmeyesin bu işi
Beni ışmarladı saña ol kişi

Oḡur idüm du‘āı dilümle daḡı
Ṭutaridüm saçını elüm ile aḡı

480 Zehresi yok bir adum gerü gide
Yā daḡı el şunup baña ziyān ide

Bu du‘āı bilmeseydüm pāre pāre
Beni biñ kez itmiş idi ey yarā

[62 a] Ṭāḡatı yok bir kelecı dimege
Ḳādir idi anda etüm yimege

Döndi eydür seni eve iledem
Göñlüñi hoş dut yigit andan gidem

Yine beni götürdi döñe döñe
Ança döñer yakın irişür göge

485 Yuğarudan yire bağdum yā imām
Yir yüzi bir öküze gūya beñzer tamām

[62 b] Gökyüzinde görürem yıldızları
Bir tağa benzerdi her biri

En kiçisi dünya tağınça durur
Ol nücūmlar gökyüzinde berķ urur

Çok feriştehler dağı gördüm ey yār
Her biri elinde bir ģarbe tutar

Nūrdan idi bunlaruñ ģarbeleri
Birer ellerinde od tutarlar geri

[63 a] 490 Şeyātinler çıkıcaķ atar imiş
Anıñcün ol odı tutar imiş

Ĥayrān oldum bunlara baķa baķa
Cümlesi tesbīĥ u zikr iderler Ĥaķķa

İşidicek tesbīĥ itdüm ben dağı
Ol du'ā gitdi ünimden ey aĥı

Yuķarudan bir ferişte od şaçar
Beni ol cinnī bıraĥur kaçar

[63 b] Ol oduñ bir pāresi taĥa iner
Yalıñından kaçķara ol taĥ yanar

495 Çün bu 'ibret işleri görürem
Gāh başa gāh ayaĥa dönerem

Bir pāre yil irdi beni götürür
Bir deñizüñ kenarına getirür

Ĥuş ne resm kim yuvasından düşer

Hiç aña elem irmez ey beşer

[64 a] Şöyle düşdüm ben dağı gice yire
Yatdum anda gün yayılınca yire

Çün uyandum uyğudan açdum gözüm
Yā emīre'l-mü'minīn işit sözüm

500 Țurdum ol kenāra düşdüm yürürem
Bir mu'azzam kuş şuda görürem

Ancılayın kuş 'azamet görmedüm
Kürki gibi kürke dağı irmedüm

[64 b] Țıkdı şudan baña gelür yā imām
Ben didüm ki va' demüz oldu tamām

Şağlıguñ yayı kirüşin basarum
Dirliğümden ümidüm keserüm

Eydürem bu kuş gelür beni yudar
Dağı andan işine varur gider

505 Țünkü geldi çatıma yakın turur
Ādemī gibi baña selām virür

[65 a] Selām olsun saña dir ey medeni
Tañrı ayıt niçe virüpdür seni

Niçe dürlü 'acāyibler göresin
Varıcağ mağlūka haber viresin

Nazar itdüm ben anıñ endāmına
Dürlü naqşı çeşmine urmuş yine

Qarnı anıñ pes yeşil qara
Āğile gök yol yol idi ey yara

[65 b] 510 Gözleri de şarıydı hem anuñ
Vir şalavāt şādmān olsun cānuñ

Geldi ağızın benüm ağızuma urur
Çün nefesi ağızum içüne girür

Baňa bir tad gelür andan ne şeker
Dağı tatlu kılmuş anı bī-şeker

Miskile bir tād ‘anber qoqısı
Ne işe gelür qatında qamusı

[66 a] Dönüp eydürem aña ki di baňa
Ne ‘aceb mertebe virmiş Haqq saňa

515 Seň ne quşsun dağı nedür menzilüñ
Kim bunuñ gibi işe irer elüñ

Döndi eydür benim ol ermişlere
Azıcağaz yol gösteren yere

Qalmışı yerine yitüren menem
Dem-be-dem bu işi bitüren benem

[66 b] Beşāret olsun saňa yoluñ yaqın
Tañrı zıkrin qoma diliñden şaqın

Kim anuñ zikri işüñi bitürür
Seni āsān menzilüñe yitürür

520 Gitdi ol kuş kaldı bende lezzeti
Göñlüme düşmez bu dünyā ni' meti

Anuñıla mūnis oldum bir zamān
Ol gidicek dirligüm oldı yamān

[67 a] Dört gün dört gice yürürüm yā imām
Ġuşşa ile dilemez göñlüm ta' ām

Endişeye ġarķ oluben yürürem
Bir çiyana irdi yolum görürem

Ĥoş çayır çemendir görklü yeller
Göñlüm anda eğlenmek diler

525 Arķun arķun girdüm anda yürürem
Bir cānavār tırmuş otlar görürem

[67 b] Görmemişem bu şekilde cānavar
Ne ĥod kimse gördi mişli var

Şol toñuz gözine beñzer gözi
Boynı na' im boynuna işit bu sözi

Fil kulaġı gibi anuñ kulaġı
Deve ayaġına benzer ayaġı

Gögsi arşlan gögsi gibidir aġa

arnınıu altı beizer ata

[68 a] 530 uyruğı o uyruğı gibi anu
Gör ne ‘ acerb işleri var Sübhānu

aplana beizerdi anu teni
ayrān oldum göricek anı

Ol baña durur baar hem ben aña
udretine Hālīkuñ ılığıl saña

Döndi ādem gibi baña söyledi
Benüm ile hoş kelecı eyledi

[68 b] Söyler eydür kim baña ey medenī
Ne atı gözetdüñ ahu sen beni

535 Ben didüm kim seferimde irmedüm
Sencileyin cānavar hi görmedüm

Ne canāvarsın āhir eyitgil baña
Ey ‘ acāyib Şekl virmiş Hā saña

Döndi yine baña cevāb eyledi
İşit imdi yā imām ne söyledi

[69 a] Baña eydür aır vaqtinde yā yigit
ıkısaram dünyāya beni işit

Ol sā‘ at kim baña emr ide hūāce
Gezişerem dünyāyı ucdan uca

540 Çün işitdim bu sözi andan ey yār
Yine döndüm aña şordum bir haber

Ben didüm kim yavlağ oldum āvāre
Yol şalıķ vir gideyim kim ey yara

[69 b] Döndi eydür bu çemeni çık dağı
Yoluñ andandır gidersiñ ey ağı

Bir gice bir gün çemende yürürem
Ağır yine ben gücile irerem

Ťaşra çıkđum ol çemenden ey h̄āce
Bir depe bir şavmi' a gördüm yüce

545 Geldüm anuñ kapusunda tururam
Avāz ile bir kezin çağıruram

[70 a] İçerüden çıkageldi bir kıoca
Giydügi keşiş tonı ucdan uca

Ol kıoca keşiş yüzini görürem
Gelürem kıatına selām virürem

Çünkü ol benim selāmum alur
Dönüben gine baña suāl eydür

Yā yigit didi nedür gelişüñ
Bu ıssuz yazuda ne durur işüñ

[70 b] 550 İnsi bunda geldügi yokdur dağı
Seni bunda kim getürdi ey ağı

Vaşf-ı hâlim bir bir aña söyledüm
Hem ne kim gördüm ise şerh eyledüm

Şoñra didüm Medîne şehrümdurur
Ol Muḥammed Muştafâ yarımdurur

Keşîş eydür Muştafânîñ hâli ne
Diri midir öldi mi aḥvâli ne

[71 a] Eydürem ben keşîşe sen ol beḳâ
Bil Muḥammed teslîm olupdur Ḥaḳḳa

555 Keşîş anı işidicek âh ider
Yire düşer ‘aḳlı başından gider

Yine ‘aḳlı gelicek Turdı urı
Döndüm aña bir ḥaber şordum geri

Sen ne bülürsin didüm Muḥammedi
Ol iki cihân güneşi Aḥmedi

[71 b] Keşîş eydür kitâbımızda anı
Oḳumışuz vaşfila hem adını

Anıñçün bilür olduḳ anı biz
‘İsa bize ma‘lûm etdi ey ‘azîz

560 Yine döndüm keşîşe didüm ey yâr
Ne ḳavimdensin baña virgil ḥaber

Keşîş eydür ben ḥavârîyyundanem

Ol ʿİsa peygamberüñ yāriyem

[72 a] Ol zamān kim ʿİsa çıqdıydı göge
Bir Çalabun adını öge öge

Müfsid oldı halāyıqlar görürüm
Maʿzul olup içlerinde yürürüm

Bu arada gelüp kıldum qarār
Haylī müddet ben bundayam ey yār

565 Yine döndüm keşīşe didüm size
Ne qadardur bundasız eyidüñ bize

[72 b] Didi beş yüz yıl bir sâʿ at durur
Kim duʿācuñ buracıqda durur

Gice gündüz dilegüm budur benüm
Hatimetüʿl-hayr ile çıqa cānum

Çünkü geldi bu cevab andan baña
Yine döndüm bir haber şordum aña

Didüm ol şāhib ʿİsa ol çemen
Bir cānavar gördüm anda ben

[73 a] 570 Görmemişem ancılayın cānavar
Ne hod kimse gördi ne mişli var

Nedir anıñ adı eyidivir baña
Ben anı göricegiz qaldım taña

Yine döndi baña keşîş söyledi
Ne cânavardur şerh eyledi

Eydür anuñ Dabbetü'l-arzdur adı
Hak Ta'āla anı aħir vaqtiçün qodı

[73 b] Ol çemen içinde dā'im otlar ol
Şuña degin kim açıla aña yol

575 Emr irişecek aña gerek tura
Gire dünya mülkine cevlan ura

Şafā vü Merve arasında çıka
Maħlūk ānuñ 'azimetine baqa

Ayağı yirde ola başı gökde
Baқан kişi hayrān ola gördükde

[74 a] Bir elinde 'aşā ola Mūsānuñ
Birisinde yüzigi Süleymānuñ

Her kimki yüzügi qarşu ire
Tutar ise irte yüzinde qara

580 Ya kime kim qarşu 'aşā tuta
Ap aq ola yüzleri nūra bata

Ol qara yüzlü kāfirler olısar
Tamu içinde muħalled qalısar

[74 b] Ol yüzü nūrlu mü'minler olıser
Şaħibü't- taqvā ehli olıser

Nice ʿalāmetler anda belüre
Şād ola çoqlar çoqlar yirine

Gün gerek kim mağribden toğa
Şanma kim ayruķ duʿā göge ağa

585 Tevbeler ҡapusı anda yapula
Devlet anıñ evvelinde ҡapıla

[75 a] Yoħsa artuķ tevbeler olmaz ҡabūl
Tevbe ide şimdiden devletlü ҡul

Çün işitdüm yā imām bu işleri
Daħı artdı gönlümüñ teşvişleri

Yine döndüm keşişe didüm size
Yemek içmek ne yerden eydüñ bize

Keşiş eydür ҡarnıñ acdurur meger
Uşda sözüñ seni ol yaña eger

[75 b] 590 Yüri şol dere içine daħı
Қarnuñı ҡoyur yine gel ey aħı

İndüm andan ol dereye girirüm
Bir muʿazzam bağçe anda görürüm

Dürlü dürlü yemişi bağçenüñ
Āb-ı revānları aķar anuñ

Ol yemişlerden yerüm ҡarnum ҡoyar

İçerüm şudan şuşalıgum gider

[76 a] Yine çıkdım bağçeden ben giderüm
Geldüm ol keşişe ne dirüm

600 Didüm ey keşiş paralansa tonuñ
Qalursa şöyle yalıncaq teniñ

Buluna bağçe içinde yayası
Kim getüre saña ayruq giyesi

Yine döndi sözüme virdi cevāb
Gör nice geldi anuñ sözi şavāb

[76 b] Döndi eydür şudan gemiler gelür
Her gemi içinde bunca er gelür

Yaz u kış giyesi bunlar baña
Getürürler giyerim nidem saña

605 Biri gidince birisi olur hazır
Eksik itmez Kerim issi Qādir

Baña bir cübbe bir gönlek geyürir
Yüñden idi anları baña virür

[77 a] Eydür ıssı ile şovuçdan teni
Bekleye seferüñ içinde seni

Ol olur āhir giyesim dünyāda
Seferümde nice müddet ey dede

Yer balçık yine yalın yürürüm
Nice dürlü tã'ifeler görürüm

610 Anı kim gördüm cihānda bir kişi
Görmemiş anı ne erkek ne dişi

[77 b] Keşişle tırmışken söze
Gemiler geldi şudan yüze yüze

Bu keşiş çünkim gemileri görür
şundi bir bez pāresin alur

Yile karşı bir kez ol bizi şalar
Çün bunuñ bez şalduğın gördüler

Çıkdular cümle çatına geldüler
İinde ' izzet ikrām kıldılar

[78 a] 615 Didiler kim ey dīnimüz ulusı
Du' ādan unutmayasın bizi

Keşiş eydür bir işimiz var size
Bitürüñ kim du' ā kılam ben size

Didiler kim nedür iřüñ bilelüm
Bitürelüm saña hıdmet kılalum

Didi siz bu yigidi alasız
Çanda varursañuz anda şalasız

[78 b] Bu Muřammed yāridür biliñüz
Siz buña ' izzet ikrām kıluñuz

620 Bunlar eydür biz Muḥammed bilmezüz
Ne kişidür hiç ḥaberdār olmazuz

İllā senüñçün anı alalum
Deñizüñ öte yanuna şalalum

Ol yaña çıkacağaz kendi gide
Çünki keşîş bu işe virdi rıza

[79 a] Aldılar beni gemiye girdiler
Geminüñ yelkenlerini gerdiler

Çün bir müddet bu resme gitdiler
Hoş emînlik zevķile gitdiler

625 Ol kāfirler arasında giderüm
Gice gündüz zıkr tesbîh iderüm

Ḳalb içinde bitürürem bu işi
Bilmez anlaruñ içinde bir kişi

[79 b] Şu yüzince gider iken bir gice
İşit imdi ḥālimüz oldu nice

Dört yañadan muḥālif yeller eser
Ol gemi issīlerüñ bağrıñ keser

Gāh yine döndürüben ğarba gider
Gāh olur yil gemi şarķa gider

630 Gemi sergerdān olup şuda yüzer

Gemi issinũñ cānı oda düşer

[80 a] Cümlesi zārı vü zārı iniler
Birbirinden cümlesi helālлік diler

Ol kadar feryād iderler yā İmām
Deñiz içi zelzele taldı tamām

Eyidirem ben ey halāyık nolduñuz
Ne katı feryād neferin kıldıñuz

Bunlar eydür yā yigit önüne baķ
Gör kim ne darlıķa şaldı bizi Hāķ

[80 b] 635 Baķuben gördüm önümde ey h̄āce
Bir mu'āzzam taķ turur yüce

Deri imiş ol taķuñ adı aķı
Görmedüm ancılayın taķ daķı

Çıķıcaĝaz mi' rāca anı beni
Görmiş ol bize haber virdi anı

Andan işitdüm ol taķuñ havlini
Taşdıķ itdüm cümle Resül kavlini

[81 a] Yedi kat yer altına deĝin aķı
Zulmete deĝin irişmiş ey aķı

640 Anda varan gemi ĝarķ olur imiş
Şanma varan diri kurtulur imiş

Bunlar eydür ğarķ olduķ bizde uş
Ey dirīġa ħayret ile ķıldıķ uş

Ben işitdüm barmaġum getürürüm
Taķrīrle şehādet getürürüm

[81 b] Cümlemüzüñ gözi ol taġa baķar
Derdile ħasret bizi oda yaķar

Bir ‘azamet mevc irişür getürür
Gemümüzi çünki ol taġa yitürür

645 Şöyle urur ki taġa yarā
Taġta taġta sōkölür pāre pāre

Ġarķ olur gemi içinde neki var
Ādemī zāt aķçe altun tavar

[82 a] Beni bekler ol ħ̄celer ħ̄ ācesi
İşit imdi ħālum oldu nicesi

Yapışup taġta üstünde tırurum
Dirliğümden ümīdümü keserüm

Yedi gün yedi gice tırdum yarā
Şu yüzinde biçāre vü avāra

650 Şöyle sergerdān oluben yüzerem
Taġta üstünde yüzimi ururem

[82 b] Aşāġa şu yuķaru durur semā
Elüm irmez hiç benüm bir şeye

Bilmezem kim kıancarı gider yolum
Eydürem kim yakın irişdi ölüm

Yedi günden Őoñra beni keñara
Bir cezireye kııkardı şu yere

Çün cezirenüñ içine girürüm
Dürlü dürlü yemiş anda görürüm

[83 a] 655 Her ağacuñ yaprağı vardur giri
Müze yaprağına beñzer her biri

Degme yaprak bir kişi bürüne
Gördüm ol bağıçe içinde yara

Yemişin yedüm şuyundan içerem
Bir zamān ol bağıçede hoş geçerem

Bir ay ol bağıçe içinde şururum
Yürürüm dört yaña cevlān ururum

[83 b] Gündüzün seyr iderem ucdan uca
Yatmağı ağaça kııkaram gice

660 Bir gün indüm ağacdān yürürüm
Bir cānavar kııkdı şudan görürüm

Görmedüm hiç ancılayın cānavar
Ve ne hod kimsenüñ gördiğı var

Çünkü gördi gözüm anuñ yüzünü

Gitdi ‘aqlım işidicek sözünü

[84 a] Yüzüm üstüne düşerem yā ‘Alī
Yatdum aḥşama degin yā ‘Alī

Aḥşam olıcak yine tırdum aḥı
Yatmağa ol ağaca çıqđum daḥı

665 Bir āvāz geldi eyle şanurum
Gök gürlledi diyü inanurum

Ḥoş-faşıḥ lisān ile öger Ḥaqqı
Çağırup eyidür şun‘ issi Bāḳı

[84 b] Medḥ ile Resūlı getürmiş kim dile
Medḥ ile dört yārini daḥı bile

Evvel Ebūbekir şāḥib-ğar didi
‘Ömer müeyyede’l-enşār didi

‘Oşmān daḥı qatle’d-dārdır ol
‘Alī ḥod qāhirü’l-küffārdır ol

670 Bunı didi ebsem oldı ön
Şanki cānum içine urdı düğün

[85 a] Bir zamān ol āvāzı fikr iderem
Başladum tesbīhle zıkr iderem

Dün buçuğında bir ün geldi yine
Kim ne beñzer ol çıқан öne

Ol dağı medđ okuyup öger řāhı
Ol ʿālemleri yaradan İlāhı

Hem Muğammed Muřtafāyı medđ ider
Her kim anı dilemezse şadh ider

[85 b] 675 Medđile ařđābını cümle öger
Đariciyle Rađđāsilere söger

Ol dağı epsem olıcağ ya imām
Ben ağaçda şayruya döndüm tamām

Đāña yakın yine çığdı bir āvāz
Eydür yedi zıkr u tesbığ u niyāz

Ol dağı medđ okudı Ağmede
Cümle ařđāb ile öger ol

[86 a] Ol avāza dağı kulağ ururum
Gice ger şamla olur görürüm

680 Bir cānavar çığdı değizden gelür
Đođrı benüm çatıma ʿazmı kıılır

Geldi ağaç dibinde dağı turur
Ařāđadan yuğaru selām virür

Döndi eydür kim sen misin yā yigit
Ben didüm kim insiyem doğrı işit

[86 b] Yine eydür kime şaparsın yarā
Ben didüm kim şaparam ol Cabbāra

Hem severem kim ol Muḥammed Resūli
Hem aṣḥābiyam daḥı anuñ ḳulı

685 Naẓar itdüm ben anuñ a' zāsına
Ḥayrān oldum baḳdum anuñ tenine

Başı arslan başına beñzer anuñ
Ayağı ayağına arslanuñ

[87 a] Beñzerdi cismi na' im ḳuşuna
Kāfir olur şek iden Ḥaḳḳ işine

Balıḳ arḳasına beñzer arḳası
Ben didüm kim ey cānavarlar ḥāşı

Bir sū 'ālim vardur benüm saña
Şorisaram sen cevābvirgil baña

690 Üç avāz işitdüm ben bu gice
Ne avāzıdır çağıran kişi nice

[87 b] Döndi eydür kim zıkr mālikleri
Kim deñiz içinde olur yerleri

Dā'im anlar kim gerek bunda çıḳa
Tesbīḥ ile zıkr oḳuyalar Ḥaḳḳa

Bunlaruñ avāzıdı ol āvāz
Görince bekledi seni bī-niyāz

Sen eger kāfir olaydın yarā

Seni kılmışlardı pāra pāra

[88 a] 695 Çünkü mü 'minsın saña yokdur elem
Bekledi ol hālik-ı levh ü qalem

Bunı eydür daḥı katımdan gider
Kendüñi zikre pertev ider

Ben yine indüm ağacdan gezerüm
Ḳayḡu ile ṭub cānımdan bezerüm

Ḳur 'āniñ nişfin oḡuyınca tamām
Gezdüm ol meşe içinde tamam

[88 b] Ḳuşşa ile aḡşama dek yürürem
Aḡşam olıcaḡ baḡaram görürem

700 Bir çıraḡ göründi benüm gözüme
Ḳulaḡ urḡıl yā imām sözüme

Ben didüm kim şol çıraḡa varayım
İnsiler var mıdır anda göreyim

Döndüm andan yā imām 'azm iderem
Ya' nī ol çıraḡa deḡin yürürem

[89 a] Nice kim didüm yakın ola çıraḡ
Gitdigümce ol daḥı oldu iraq

Gide gide yavlaḡ irdüm ey yarā
İrdim anda daḥı gördüm maḡara

705 Ol mağaranuñ içinde ey paşa
Dürri cevher dökülü başdan başa

Çünkü ol mal ile genci görürüm
Şükür idüben secde kılrım

[89 b] Nice tarlıklara kim Hakkı beni
Şaldı illā soñra kılsar ğanı

Gidicegez alayum bundan bile
Gerek ola bile çıkıcağ ele

Bir zamān bu fikr ile tururam
Cānum ürker çün gözüm görür

710 Bir mu‘azzam ejderhā gördüm turur
Mağaranıñ içinde gördüm turur

[90 a] Burnunuñ deliklerinden od şaçar
‘Aqlum azar gözüm bakar

Açar ağızıñ hamle kılrur yā imām
Eyüderem va‘ demüz oldu tamām

Dağı bir kez derd ile Allāh didüm
Hem Muḥammed Resūlullāh didüm

Diyicegez ben bunı yılan gider
Bilmezem kağı yaña ‘azm ider

[90 b] 715 Ayruğ anı mağarada görmedüm
Kanda gitdüğini hīç bilmedüm

Başladum gine oğurum Qur'ânı
Âyet ile beyyinâtı Raḥmanı

Beşâret olsun saña kâfir degil
Mağaranuñ içinde bil

Cümle mü'min u müslimândır bular
Şöyle bilkim dağı sen iyar

[91 a] Tañrı kılları Muḥammed ümmeti

Ḳahr idici 'aşî mel'ün şeytânı

720 Çünkü geldi bu avâz anda baña
Ben yine döndüm haber virdüm aña

Ne bilürsin sen didüm Muḥammedi
Kim anuñ Levlâkdir adı

Ön gelür kim Nūḥ zamânından hemi
Ṭūfân olup şuda yüzerken gemi

Ol gemide bilmiş anı aşılmuz
Ol zamândan qaldı bizim neslimüz

Yetmiş iki tã'ifeden aldı Nūḥ
Çift çift ol gemide şaldı Nūḥ

725 Ol eşerden bilürüz peygamberi
Ḳamu dīnlerden anuñ dini arı

Ben didüm kim vâcib oldı size

Anıñçün delil olasız bize

[92 a] Ben anuñ aşhābiyem kim biliñüz
Niçe ıarlıqlara düşdüm yalıñuz

Yolımı gösterivir gideyüm
Ben bu müşkil işleri hal edeyüm

Medine şehri benüm şehrimdurur
Ol Muhammed Muştafa yarimdurur

730 Dilerem luş-ı kerem eyleyesiz
Nireden gider yolum söyleyesiz

[92 b] Ön gelür kim şu kenarınca yigit
Yoluñ oldur gidersen yüri git

Geçdüm andan yola düşdüm giderem
Ben benüm ahvālimi fikr iderem

Ėuşşalu dört gün dört gice giderem
Ne canāvar ve ne ādem görürem

Ol ıssızlıkda giderken işit
İlerümde çıka geldi bir yigit

[93 a] 735 Gördüm anuñ yüzi benzer güneşe
Görmedüm ancılayın güzel başa

Cān sevünür gözüm anı görür
Geldi ıtatıma baña selam virür

Şöyle taṭlu dil ile söyler baña
Ben işitdüm sözünü kıldım taña

Eyidirem aḥir yigit ḥālîñ nedür
Gelüşüñ nerden aḥvālîñ nedür

[93 b] Söyledüm gördüğümü bir bir aña
Seferimde cümlesin öñden soña

740 Sözümi tamām işidicek gider
İşit imdi yā ḥalīfe kim nider

Anı gördüm bir māide getürür
Başı üstünde ḳatıma yitürür

Öñüme ḳodı ta'āmı çün yidük
Ṭaṭunca Elḥamdülillah didük

[94 a] Orta yerden baḳışını götürür
Üç gün üç gice ḳatımda oturur

Benim ile mūnis olur ol yigit
Anuñ ile nolısar ḥālîm işit

745 Bir gün eydür baña kim alam seni
İlüñe varsam aña mısın beni

Ben didüm kim ḳul olaydım saña
Sen eger bu iyligi idersen bana

[94 b] Daḫı henüz tamām olmadan sözüüm
Baḳar iken yüzine anuñ gözüm

Yatdı yerüñ üstüne yuvarlanur
Ol yerüñ topraqlarına bulanur

Silkinüben yine tırdı ağı
Anı gördüm bir kuş oldı ağı

750 Döndi eydür ayağımı tut yigit
Ben her ne kim dirsem sözüm işit

[95 a] Sen eger benüm sözümü tutasın
Şağ u esen yerine yetesin

Ayağımı şalıvirirsen benüm
Ziyān olur soñra sögersin baña

Yapuşurum ayağına ol uçar
Aldı beni deñiz üstünden geçer

Bir zulumāt cezireye yitürür
Aşağı kor beni dağı oturur

[95 b] 755 Çünkü kırtulur elümden ayağı
Anı gördüm ādem olur bayağı

Döndi eydür baña iki gözüm
Ben ne dirsem işidürsin sözüm

Bir işüm var senüñ ile bitürem
Dağı seni menziliñe yitürem

Beni anda bırağur gider

İşit imdi yā ħalīfe kim nider

[96 a] Vardı bir yāy bir nice findık alur

Ɠođrı benüm çatıma yürür gelür

760 Baña dağı bir yāy üç findık virür

Kendi oturmışken şurur

Döndi eydür baña çur varalum

Bir işimüz var anı başaralum

Ol işimüz biticek alam seni

İledüp menzİLüñe şalam seni

[96 b]

İki řađuñ ortasına ireriz

Ortasında bir şu aşar görüriz

şu kenarında yine bir mağara

Çapusu altun la'lden kilidi yara

765 Ol kilide yazılı Allāh adı

Hem Muĥammed Resülullāh adı

Hem Süleymān Tañrınuñ peygamberi

Kilidüñ üstünde yazılmış adı

[97 a] Şapuyı findık ile bir kez urur

Açılır çapu içerü girür

Baña dağı dir ki girsen yarā

Ben didüm kim gireserem ne çāra

Bir kez olur āhir ölmek öleyim
Ben bu miḥnetlerden emīn olayım

770 Girdüm anda iki arslan görürem
Ol öñümce ben ardınca yürürem

[97 b] Bunı gördüm arslana karşı gider
Ol iki arslan ḥamle ider

İki findığıla anları urur
İkisi daḥı yüzünü döndürür

Geçdük andan yā imām iṣit ḥālī
Bir ḫapu daḥı görürüm yā ‘Alī

ḫapunıñ altun la‘lden kilidi var
Aña daḥı urdı bir findık ey yār

[98 a] 775 ḫapu açıldı içerü girür
İki ejderhā mu‘azzamlar görür

Bunlaruñ ağızlarından od çıkar
Nefesi neye doḫunursa yaḫar

Eydürem ki zihī ṣun‘ issī ḡanī
Bunca ṣiddetlere uğratdı beni

Ejderhālar çün baḫar bizi görür
İkisi ḫuyruḡı üstüne ṫurur

[98 b] Yine ṫurdı anlara ḫarṣu gider
Görüp yılanlar ṫurup ḫamle ider

780 İki finduğ anlara dağı urur
Ol ikisi dağı yüzüñ çevürür

Geçdüğ anlardan dağı gitdüğ ey řāh
Bir kıızıl altun şurulmuş tağt-gāh

Ayağı kıızıl yağutdandurur anuñ
Vir řalavāt řādmān ola cānuñ

[99 a] Tağt üstünde gördüm bir serİR
Yatur ol serİR içinde bir emİR

Arđası üstüne yatur ol kişi
Bir görücek řayrān oldum bu işi

785 İki eli gögsi üstünde şurur
Nūrı çıkar yanında berđ urur

Barmağında bir yüzügi var ağı
Üç řaři var yüzüğüñ dağı

[99 b] Birisinde yazılı Allāh adı
Birisinde ol Resülullāh adı

Birisinde Hātemi Süleymānuñ
Kim cihān hükmüne fermānidur anuñ

Nūrı çıkar ol yüzük berđ urur
Ay güneř nūrını utandurur

790 Başi üstünde şanadİL aşılı

Altun ile gümüş idi ey ağı

[100 a] İki ejderha başı çatında turur
İki dağı ayağı ucunda turur

Bunu gördüm yine finduqlar alur
Vardı ejderhâlara hamle kıllur

İki findıqla anları urur
Çünkü anlar dağı yüzün döndürür

Döndi baña kerem eydür kişi
Bunuñ için besleridüm ben seni

[100 b] 795 Sen eger sözüm işidesiñ benüm
Degiser saña hayr ihsânım

Şol yüzüğe şimdi ben varısaram
Barmağından anı çıkarısaram

Baña bir yılan gele nefes ura
Düşem ölem göresin yere

Fındıguñ birisini urğıl baña
Diri olam hayrım irişe saña

[101 a] Ben didüm kim vir baña toğrı haber
Ne kişidür bu yatan ey yâr

800 Döndi eydür bu Süleymândur nebî
Ol yüzük devlet yüzigidür ebî

Benim ol elüme girür ise başa
Hüküm idem bu dünyāya başdan başa

Saña dağı māl u memleket virem
İledem yerüne seni hoş görem

[101 b] Vardı çün ol yüzüğe hamle kıılır
Anı gördüm bir yılan aña gelür

Yüzi ‘ avrat yüzi gibi yılanuñ
Şaçı çok ‘ avrat saçına beñzer anuñ

805 Geldi ol yılan buña nefes urur
Düşer ölür gözüm anı görür

Fındığıñ birisiyle ururum
Diri olup tırı geldi görürüm

[102 a] Vardı gine yüzüğe hamle ider
Yılan urur düşüben cānı gider

Yine bir fındığıla urdum anı
Diri olup kendüye geldi cānı

Öri tırdı kükremiş deve gibi
Döndi baña söyler yā āğı

810 Bu kez eger kırtulur ise cānum
Nice iylüge ire elüm benüm

[102 b] Saña dağı māl memleket virem
İledem ilüñe seni hoş görem

Vardı gine yüzüğe elin urur
Yılan urur bunı oda yandurur

Çaldı bir findık anuñla ururum
İllā artuq eşer itmez görürüm

815 Döndi yılan benüm ile söyledi
Baña kaçıdı ‘itāb eyledi

[103 a] Baña eydür ey günāhkār ‘āşī
‘Āşī olan kişi bulmaz ħalāşī

Bunça tarlıqlarda saña Tañrı yol
Virdi senüñ ile ihsān virdi

Bu ne iştür sen bunuñla işledüñ
Gelüben peygamberi taşladuñ

Ol Muħammed ümmetine hem saña
Hürmet olsun emir böyledür bana

[103 b] 820 Yoħsa eylemişüdüüm bundan beter
İllā yüzüñ qarası saña yeter

Ben bu sözi işidicek ey yarā
Zāri kılp yüzimi urdum yere

Eydürem kim ‘ıyān eyle bu kişi
Ne kişidür burada yatan kişi

Yılan eydür mağarada cinniler

[104 a] Kim Süleymāna ‘āşidür bular
Yediydi altısı helāk oldu
Arada birisi diri aldı

825 Bu daı sihr ile bunda gelür
Ya‘ nī kim Süleymānıñ hātemiñ alur

Gör nice Tañrı anı helāk eyledi
Çünkü yılan bunu baña söyledi

Eydürüm kim ben bilmezem nideyim
Nice urbet āgūsın nüş ideyim

[104 b] Anuñçün işledüm ben bu işi
İlime ilede didüm bu kişi

Benim ile luf-ı kerem eylegil
ancarı gider arıım söylegil

830 Mağaradan nice ıayım yaña
Cevāb virgil dilegüm budur saña

Döndi eydür yüzigin al cinün
Al bile findıqlarun daı anuñ

[105 a] Anları alup apuya iresin
Ol iki ejderhāları göresin

urup bunlar saña hamle iderler
Urasın finduqlar ile gideler

apudan aşra ııca orasın

Señ bu divüñ meskenine iresin

835 Bunuñ ehli çünki bunı bulalar
Menzile seni alalar gideler

[105 b] Pes şorarlarsa yoldaşuñ kanı
Eyidesin depelediler anı

İşidicek sözüñi şād olalar
Çayğudan guşşadan azād olalar

Öldüğini anca senden bileler
Anca saña ‘ izzet ikrām kıllalar

Yüzigini barmağında göreler
Toğrı saña yolunu göstereler

[106 a] 840 Yüzigi finduqlar ile aluram
Çıkmağa çünki çapuya gelürem

Ejderhālar beni görüp tırdılar
İki yañadan nefesler urdılar

Fınuğı bunlara pertāv iderem
Gözlerin yumarlar çıkar giderem

Çapudan taşra çıkacağaz paşa
Uğrayugeldüm çapudan bir çuşa

[106 b] Dünigün anuñ tesbīhi Allāh idi
Hem Muḥammed Resūlullāh idi

845 Dir baña mü' minsin āzād olsun cānun
Muḥammede bağışladum bağışladum tenün

Düşdüm andan yola düşdüm giderem
Āhile feryād u efgān iderem

Gözümüñ yaşı dökülür yürürüm
Bir mu' azzam қаşraya irdüm görürüm

[107 a] Süre süre қаşraya yakın oluram
Yüz қaravaş қаşrada görürem

Her birinüñ aya beñzer yüzleri
Azdurur zāhidi yoldan sözleri

850 Aralarında biri pek laṭif
Görki zibā-ḥüsn ḥulḳı ki laṭif

Geldüm anuñ қatına virdim selām
Selāmımı çünki aldı yā imām

Döndi eydür baña yoldaşın қanı
Ben didüm cehenneme vardı cānı

[107 b] İşidicek sözimi şād oldılar
Қaygularдан guşşadan āzād oldular

Döndi eydür ḥaқ sevündirsin seni
Nicekim bu gün sevündirdiñ beni

855 Eger ol maқşūdına ireydi

Ḳamu ʿālem ḥalkını otaridi

[108 a] Ḳul iderdi seni kendüzine
İşidenler uyaydı sözine

İllā şükr kim Tañrı helāk eylemiş
Dīn-i İslām yolını pāk eylemiş

Ol öliceḳ sen mağaradan ey yār
Nice çıḳduñ vir baña toğrı ḥaber

Eydürem yüzügin aldum daḥı
Anuñıla çıḳabildim ey aḥı

[108 b] 860 Döndi eydür baña gerçekdür sözüñ
Ol yüzügile ḥalāş buldıñız

Anuñile ḥalkı hem üter idi
Vay eger murādına yete idi

Cümle ḥalkı yandırur idi oda
Olurudı ol İslāma ḳaḫa

Neysekim Tañrı helāk eyledi
Yine döndi baña bir söz söyledi

[109 a] Baña eydür yā yigit hālîñ nedür
Nice düşdüñ di aḥvālüñ nedür

865 Vaşf-ı hālîm aña bir bir söyledüm
Evvel āḥîr çünki ma' lüm eyledüm

Yine döndüm ben daḥı şordum aña
Seniñ aḥvālîñ nedür bir ḥaber vir baña

Bir melikün kıızıydüm yā yigit
İmdi benüm vaşf-ı hālîmi işit

[109 b] Mā taqaddemden kitābın bir gice
Oturup oḡurdum ucdan uca

Bir kitāpda görürüm kim Resūli
Ol dīn-i İslām yolunuñ uşūli

870 Nebīlerüñ soñına ol geliser
Dīn-i İslām anda zāḥîr olısar

Çünki adını işitdüm dille
‘ Āşîḳ oldum aña cān u dille

[110 a] Şāzūlıḳdan uyḳuya vardı gözüm
Uyanup bunda gördüm kendüzüm

‘ Āşî mel' ün dāîm yürürmiş
Ḳanda bir ḥüb-nigār görürmiş

Bunda bunları nevf ile getürür
Her birimüz niçe yıldır oturur

875 Bunlaruñ ulucası benüm yigit
Beni yavlağ sever idi ol pelit

[110 b] İllā ben hiç yüzine bakmaz idüm
Dilemezdüm aña ben aqmaz idüm

Şükr işde Tañrı āzād eyledi
Ol helāk oldu bizi şād eyledi

Ne dilersiñ muştılığ itgil bize
Ben didüm kim iledüñ ilümüze

Muştuluğum bu ola kim alasin
Sen beni kendü ilüme şalasin

[111 a] 880 Eydür idüm bir dev ala seni
İlüñ ucuna sala seni

Her kaçan kim il ucını göresin
İllā yüzügi aña viresin

Ben didüm kim ilimi eger görem
Yüzügi başum üstüne virem

Baña bir şeytān cinnī getürür
Bindürür beni boynuna getürür

[111 b] Döndi yine beni işmarlar aña

Ne dir ise hep ʿ ayān olur baña

885 Getürür ol cinnī beni seyr ider
Aldı beni geldüğüm yola gider

Ol Deresi tağına çün getürür
Gemümüz garķ olmışdı anda getürür

Beni anda getürür eydür baña
Vir yüzigi şunıvirdim aña

[112 a] Gitdi cinnī ben yalıñuz ҡaluram
Ol ıssızlıkda zāri ҡıluram

Bilmezem ҡanķı yaña gide yolum
Kime söyleyem nola hālüm

890 Ƨurdum ol kenāra düşdüm yürürem
ʿ Aynü'l hāmeyi ben görürem

Var idi yetmiş ķapusı ey h̄āce
Aķar idi şuyı kırķ arşun yüce

[112 b] Her ķapudan daħı şu ķıķar
Güneş anda gelicek yere batar

Bilmezem kim ҡanķı yaña gider ol
Tañrı virmiş aña yer altında yol

Bir zamān bu ķapuda ben Ƨururum
İçerüye ķulağum ben ururum

895 Dürlü dürlü baña āvāz gelür
İşidicek ādemī hayrān olur

[113 a] Gürlemekler çatlamaqlar yā imām
Şol kıyāmet gününe beñzer tamām

İşidürem silsileler avāzın
İçerü girdüm bu kez izin izin

Girdüm anda cinniler gördüm ey yār
Ki ‘acāyib şekl vermiş Hakk te‘āla

Fil gibi hortumları od gözleri
Söylice yanqılatür sözleri

[113 b] 900 Orta yirde bir ağac gördüm yüce
Yatur anuñ gölgesinde bir kıoca

Yanınıñ üstüne yatur ey paşa
Bağlu idi zincir ile başdan başa

Bir gözi yoğidi anuñ yā ‘Alī
İşit imdi sen bu ‘acāyib hāli

Bir gözi var şanasın od yanar
Her kime bakar ise kıana kıarar

[114 a] Döndi baña söyler eydür yā yigit
Ne yirdendür gelişüñ aħir eyit

905 Eydürem ben Medīne şehrimdurur
Ol Muħammed Muştafā yārimdurur

Ben anuñ aşhābıyam azmışam
Ser-teser af mülkini gezmişem

Döndi eydür kim Muhammed geldi mi
Dünyāda hem dīni zāhir oldı mı

[114 b] Eydürem ben geldi yine gitdi ol
İllā bize ‘ıyān itdi oğrı yol

İşidicek yatur iken oturur
Oır ol beni atıña getürür

910 Döndi eydür halk içinde şehādet
Nicedür var mıdur ‘örf-i ‘ādet

Ben didüm kim cümle Allāh dir bular
Hem Muhammed Resülullāh dir bular

[115 a] İşde gücde aygusunda teşvīşi
Her birinüñ anı dimekdür işi

İşidicek bu sözümi yā emīr
Od ağı urşun gibi erir

Yine yatur yanına neydem saña
Dağı döner bir aber şorar baña

915 Eydür āhir fiş-ı fücür ey yār
amr içmek zinā itmek aşikār

[115 b] Açasını işşıya viren kişi

Var mıdur anlarda bu kişi

Ya yalan yere tanıklık virici
Yā zālīm kişilere yüz görici

Ya nā-ħaķ kanlar dökilür mi baña
Ĥaber eyle şorduğım budur saña

Ben didüm kim bu didüğün çokdurur
Hiç bularsız dağı menzil yoķdurur

[116 a] 920 Yine döndi şordı baña bir ĥaber
Dağı cevābın aña virdüm ey yār

Eydür ol mağarada pıñar dağı
Ĥurudu mı yoĥsa aķar mı dağı

Ben didüm kim aķmaz oldu olturur
İllā henüz dağı şuyı vardurur

Yine eydür baĥr-i meyser nicedür
Eydürem ben ĥurudı şöyle turur

[116 b] Yine eydür bu didüklerüm ĥamu
Ben çıkasımıñ niřānidur ĥamu

925 Yaķın oldu taşra çıkmağum
Kim bu bendlerden āzād olmağum

Girüben bu dünyā mülkine paşa
Geziserem cümlesin başdan başa

Mekke ile Medīneye varmayam
Ḳudūse daḡı ol ucına girmeyem

Andan artuḡ dūnyā mülkini geziserem
Ekşerin ḡalāyıḡuñ baña dürem

Şāzılıḡdan bir kezīn na' ra urur
Yırde gökde yir ḡalmaz üni yürür

930 Anı gördüm bir melāike gelür
Bir demür çomaḡı eline alur

Bunı bir kez başına şöyle urur
Yat yā mel' ün henüz vaḡtın midür

[117 b] Daḡı vaḡit olmadı kim çıḡasun
Göz açup kimse yüzine baḡasun

Ḳorḡudan ben zıḡrı tesbīḡ iderem
Yüzüm üstüne sürünüp giderem

Yalıñuz bir gün bir gice yürürem
Bir dereye irdi yolum görürem

935 Anda bir ' avrat aya beñzer yüzi
Ḥulle giymiş ḡūrīye beñzer yüzi

[118 a] Geldüm anıñ ḡatına virdüm selām
Ne ' aleyk aldı ne söyledi kelām

Geçdüm andan gitdim üç gün üç gice
Bilmezem kim ḡalim olısar nice

Yalıñuz kayǵu ile ben yürürem
Bir meşeye irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen sünbül za' ferān
Dört yanından döküler āb-ı revan

[118 b] 940 Koyı gölgeler imiş ağaçları
Na' meler düzer içinde kuşları

Ṭolu arslan meşede uçdan uca
Oturur ortalarında bir koca

Geldüm anuñ katına virdim selām
Selāmımı çünkü aldı yā imām

Döndi eydür yā yigit hālūñ nedür
Gelişün nirden aḥvāliñ nedür

[119 a] Vaşf-ı hālüm söyledim bir bir aña
İşidicek sözümi kıldı taña

945 Döndi eydür 'aceb olmuşdur işüñ
Nice dürlü vaqı' a görmüş başuñ

Yağın oldu imdi yoliñuz yüri
Geçdüm andan işüme gitdüm geri

Yola düşdüm dağı gitdim bir zamān
Bir kişiye uğrayugeldüm hemān

[119 b] Bir hezānı çignine tutmuş turur

Ne gizer gelür ne bir adım yürür

Tā erince çigni üstüne tutar
Arıncağız yine yerine atar

950 Eydürem kim aşğa қо ya yigit
Diñlenesin bir zamān sözüm işit

Döndi eydür fuzül olma yā kişi
Git işüñe bilürsin bu işi

[120 a] Geçdim andan yola düşdüm yā imām
Bir қapuya uğrayugeldim hemān

Bir kişi қоға ile şu çıkarur
Bir çuқur var içine döker тұrur

Ol çuқuruñ delügi var қuyuya
Тұрмаз anda ne қadar kim şu қоya

955 Anca zaһmet çeküben şu çıkar
Ҳавза қoyar gine қuyuya ақар

[120 b] Eydürem ben delüginini тут anuñ
Толu ola һавз diñlene cānuñ

Eydür aһir fuzül olma yā yigit
Neñe gerek al yüri var işüñe git

Geçdüm andan bir ite yolum irer
Қarnı içinde enikleri үrer

Ḳudreti Ḳādirin ben ta' zīm iderem
Geçdüm andan daḡı bir dem giderem

[121 a] 960 Ol ıssızlıkda giderem yalıñuz
Od daḡı yoḡ yimege ac u şusuz

Aḡlarum yaşum dökülür yürürem
Bir mu' azzam kaçır önümde görürem

Dört yanında nūrı çıkar berḡ urur
Nerden kim bir kişi baḡsa görür

Eydürem ben zī kerem issi ḡanī
Uş ' imārete irüşdürdün beni

[121 b] Ādemiler menzilibür göreyim
Ādemī var ola anda ireyim

965 Yedi gün yedi gice öñden soña
Gİtdüm andan soñra yitdim ben añı

Gördüm anuñ hevāya çıḡmış ucı
Bir taşı altun biri gümüş anuñ

Geldim anuñ ḡapusunda tururam
Eşik üstünde yazılmış görürem

[122 a] Yazılıdur Lāilāhe illallāh adı
Hem Muḡammed Resūlullāh adı

Bir daḡı Ādem Safiyyullāh adı
Biri daḡı ' Abdullāh ol Nūḡ nebi

970 Biri dağı yazılmış İbrāhīm Ėalil
Enbiyālar ceddi ol řāhib-Celil

Yazılırken řoñına Allāh adı
Ėatemine gine Resūlullāh adı

[122 b] Yazılmış anda kim irişe
Ėapuyı açmağiçün kim dürişe

Nice kim cehd ide açılmaz yarā
İllā okuyan kişi aça gire

Ben okudum anı çapu açılır
İçerüden misk-i ‘ anber şaçılır

975 Girdüm ol řaşuruñ içine görürüm
Ay gibi yüzlü yigitler görürüm

[123 a] Her biri kılıç u Ėamāyil dağar
Yaralarından henüz şanı ağar

Seyr ider řaşrıñ içinde řāzumān
Yoldaş olmuş bunlara dīn u imān

Yine bir maşsüreye vardum dağı
El urup perdesini açdım ağı

Gördüm anda bir ‘ aźamet ırmađdurur
Ėatlu baldan levni südden ağıdı

[123 b] 980 Kenārında dürlü mai‘ de

Ṭurdum anda nefsime virdüm ğıda

Ṭa' āmın yerim şuyundan içerem
Kör olur nefsüm andan geçerem

Çıkmağa kapu katına gelürem
Bir mu' azzam ulu arslan görürem

Geldi ol arşlan baña hamle ider
Korqumdan beñzimiñ levni gider

[124 a] İki yanında anuñ iki şatır
Biri Muḥammed adı bir ism-i Kādīr

985 Oqurum anı şalavāt virürem
Ġā'ib oldı arşlanı görürem

Geçdüm andan yine taşra çıkaram
Ḥayrān olup dört yanına baqaram

Bilmezem қаnğı yaña ben gideyim
Eydürem kim yā İlāhī n'iderem

[124 b] Anı gördüm çıkdı iki atlu görürem
Nūr içinde şöyle ğarq görürem

Ellerinde ḥarbeler nūrdan durur
Dört yanından nūrı çıkar berq urur

990 Atlarınıñ toynağı yirde başı
Gökde idi gör zihī kudret işi

Ṭururum bunlara karşı yürürem
Tañrı selāmın bunlara virürem

[125 a] Selāmımı çünkü benüm aldılar
Döniben bana karşı geldiler

Didiler kim içerü girdüñ mi sen
Kaşır içinde ne var gördüñ mi sen

Ṭa' āmiñ yediñ mi içdin mi şudan
Āzād olur bir tadım andan tağan

995 Ben didüm kim içerü girdim belī
Kaşır içinde ne varın gördüm belī

[125 b] Tañrı zıkrin okuyuben açmışam
Ṭa' āmın yiyüp şuyundan içmişem

Didüler kim sen misin ol medeni
Kaşvmiñ yavı kılpdurur seni

Ben didüm kim benim ol bellü bilüñ
Baña yolum gösteriñ kerem kıluñ

Didiler kim beşāret olsun senüñ
Āzād oldı tāmudan cānuñ

[126 a] 1000 İş bu yolu tut dağı sen varasun
Bir yigit var ilerü gidesün

İdesin kardeşlaruñ saña selām

Vir diyessin unutma yā ğulām

Geçdüm andan daħı gıtdüm işüme
Bilmezem ne geliserdür başuma

Bir ğün bir gıce yolda giderem
Ĝāh perīşān ğāh şazluĝ iderem

[126 b] Perīşānlıĝum bu ki düşmişem
Firĝat odıyla yavlaĝ pişmişem

1005 Şāzıluĝum bu ki didiler baña
Ŧamu odı kim ĝarām oldı saña

Ben bu iki fıkr içinde yürürem
Ol didikleri yigidi görürem

Gördüm anı miĝrābında oturur
Bir yeşil levĝ öñine tutmuş turur

[127 a] Geldüm aña toĝrı selām virürem
İzzet ile dürlü ikrām iderem

Döndi eydür sen misün azan kişi
Bunca müddet ĝurbeti gezen kişi

1010 Ben didüm kim benüm ol ben nideyüm
Baña yolum gösterin kim gideyüm

Döndi eydür kim yoluñ budur yüri
Geçdüm andan işime gıtdüm geri

[127 b] Ağlarum yaşım dökilür yürürem
Başladum kendüzüme şi'ir oğuram

Şi'ir Temim Dâri Raḥmetullahi 'aleyh

Eydürem kim ey kerem issi Ḥudâ
Alnıma yazılmışdı bu қаза

Kim bu firḳat odına düşe cânım
İş bu işlerde saña vardur rızâ

1015 Ey 'aceb ol gün ola mı kim benüm
Menzilimden yaña adımum atam

[128 a] Firḳat ağusın alup nüş etmişem
Vaşl-ı tiryâkin girü dilüm tuda

Beñzer ol vaḳti irişem menzilime
Kim ḳara ḳatrân levni döne suda

Yoḥsa ayruḳ ilüme varmaḳ baña
Yoḳdur illâ ḳaluram bu yazuda

[128 b] Gözlerimden yaş yerine ḳan aḳar
Cân u ciger düşüben oda yanar

Şi'ir tamâmdur

1020 Ben gidicek görürem bir ün gelür
Ol avâzdan derdüme ma'cün gelür

Çağıruben baña eydür ey ḡarîb

Olmayasın bu ğariblikde alup

Ne adar kim o cefā ekdiñse

[129 a] ayra dōne elūñe gire abīb

İllā dā'im yūzūñ ol dergāha ut

Kim hī andan maħrūm olmadı aleb

Ulu kii bāy yoħsūl acı

Ger mūslimān geri 'ubbād-ı alib

1025 Bir gūn ola kim naibiñ alasın

Gōresin olanları ki sen varasın

Ol avāz bilmezem andan gelūr

anıram ki ierū cāndan gelūr

[129 b] Dōndüm anı isteyūben yūrūrem

Bir emene irdi yolum gōrūrem

Anda bir yigit aya beñzer yūzi

Nūr iinde ōyle ğar olmış ōzi

Giydūgi on anuñ cūmle yeil

evresi daı yeildi ōyle bil

1030 Miħrābında urur ol namāz ılur

Beni baub gōricek ta' acil ılur

[1230 a] Tamām eyler namāzını oturur daı

Dōndi bu kez el du'āya getūrūr aı

Du‘ā kı lup yüzine elin sürer
Beni kendüye yakın o kıur diler

Geldüm anuñ kıatına virdüm selām
Selāmımı çünkü aldı yā İmām

Baña eydür merhabā yā medenī
Tañrı ‘āyit viripdürür seni

[130 b] 1035 Sensin āhır ol Muħammed ümmeti
Bu seferde nice çekdüñ zaħmeti

Her ne kim gördüm ise öñden soña
Seferümde ma‘lüm olmış hep aña

Döndi baña yemege bir nar virür
Her kaçan kim gözüm ol narı görür

Yerüm anı şöyle lezzetlü idi aħı
Bal şekerden tatlu idi daħı

[131 a] Miskile ‘anber şanasın yiyesi
Ol narıñ içinde vardur kıoķusu

1040 Çünkü ol hūb ta‘āmı yedüm
Döndüm andan içmege şu diledüm

Baña eydür işte pınar kim yūri
Ne kıadar gerekse içgil geri

Geçdüm andan ol pıñara giderem

Şuyunuñ levnine nażar iderem

[131 b] Gördüm anı ki südden ağıdı
Tadı baldan dağı tatlı idi

İçüben abdest andan aluram
Vardum anuñıla namāz kııuram

1045 İllā şöyle şād olur cānum
Kıayğularđan feraĥa döner cānum

Eydürem aña ki bi-Ĥaĥĥ-ı ġanı
Kim bu menzile yitirdi ol seni

[132 a] Dilerem kim baña delil olasın
Menzilüme iledesiñ alasın

Döndi eydür ilüñüze yıl nice
Yitmiş yıllık gündüz gice

İllā ĥoş tut ġöñliñi seni alam
Göz açup yumunca ilüñe şalam

1050 Bunuñ ile söyleşirken ben yarā
Anı gördüm bir bulut geldi kıara

[132 b] Gürlemekler çatlamaklar ki yarā
Yıldırımlar neye toĥunsa yaĥa

Dört yañadan kim melāikeler tutar
Şā' iĥalar pes şağ u şola atar

Geldi bunuñ başı üstünde turur
Yuğarudan aşığa selām virür

Yigit eydür çankı iqlime seni
Viripdür ol Kerim issi Ğani

[133 a] 1055 Bulut eydür ol kâfirler iline
Kim getürmez Tañrı zikriñ diline

Rızkıñı yirler taparlar ayruğa
Viripdi beni kim tolu yağa

İllerinde çahıtıla kızılılık ola
Tañrı virdi beni bunlara belā

Yigit eydür yüri Haçkuñ emrine
Ol gidicek bir bulut geldi yine

[133 b] Ol çara idi bunuñ aq levni var
Heybet ile ra' dı ardından çovar

1060 Anı dağı çok feriştehler çutar
Tebih ile tehliil onı yire iner

Ol dağı gelüp buña virdi selām
Hōş faşih lisan ile söyler kelām

Yigit eydür ol kerem issi Ğani
Çankı iqlime viripdir seni

[134 a] Bulut eydür kim beni arz-ı ' İraç
Viripdür yağmur yağa siller aça

Yeryüzinde dürlü ni' metler bite
Ki mü'minler kavî olar tã' ata

1065 Aña dağı yigit eydür ki yüri
Ol gidicek bir bulut geldi geri

İkisinden dağı bunuñ levni ağ
Dört yanından ferîştehler çoğarağ

[134 b] Bir yanından tırmuş idi Mîkã'îl
Bir Cebrã'îl peyk-i Celîl

Ol dağı geldi buña selâm ider
Yigit eydür tapuñuz kanda gider

Bulut eydür Hağ beni viripdi
Ol habîb iline varğıl didi

1070 Yağa rağmetüm bite ni' metüm
Yiye kullarum emrimi tuta

[135 a]

Hãcetüñ var mı bitüregim saña
Haber eyle yã veliyyullãh baña

Döndi eydür Medîne şehrimdurur
İşbu yigit Muştafã yãridurur

Hãcetim budur bunı getüresin
Şağ esen evüne yitüresin

Gök yüzinden ol bulut yire iner

Egilüben ya‘ nî üstüne döner

[135 b] 1075 Döndi eydür yigit imdi tırayın
Bu seni ilüñe ilede emîn

Ben didüm kim bir sū‘ālüm var saña
Vir cevābın yā veliyillāh baña

Ol ağac dibinde gördigim қоça
Kim demürle bağludı ucdan uca

Di baña kim anuñ aḥvāli nite
Geçdüm andan uğradım bir ‘avrata

[136 a] Kim selām virdüm selāmım almadı
Söyleyüp baña nazār kılmadı

1080 Geçdüm andan bu meşeye irürem
Bir ḥazān getürmiş idi görürem

Tā irince çigni üstüne tıtar
Urdığı vaḳit yerine atar

Gitmez gelmez tırar bu arada
Görmedüm anı ki bir adım ata

[136 b] Geçüp andan irmişem bir қuyuya
Bir kişi el urmuş gördüm şuya

Etini yir bir қоva şu çıkarur
Ḥavza қor yine қuyuya aқtarur

1085 Geçüp andan bir ite yolum irer
Karnı içinde enikleri ürer

Geçdüm andan bir dem sürerem
Bir mu‘azzam ulu kaşra görürem

[137 a] Açılır kapısı içerü girürem
Yaralu başlu yigitler görürem

Çıkdum andan gördüm iki atlular
Yüzi nürü heybetlüler

Geçdüm andan uğradum bir yigide
Bir yeşil levh önüne komuş dede

1090 Geçdüm andan dağı uğradum size
Nedür anlar siz nesiz eyit bize

[137 b] Döndi eydür ol ağac kim irdüñüz
Ol demirlü koca’ı kim gördiñüz

Bir gözi yoğdur anuñ bir gözi var
Oldur ol Deccāl ehl-i nār

Ağır vaqt olıcağ gerek çığa
Ekşeri halāyıkun aña bağa

Geçüp ol ‘avratı ki gördiñ dünyā ol
Aña uyan kişi varmaz toğrı yol

[138 a] 1095 Her kim anuñ görkine aldanısar
Düşüben tamu odına yanısar

Geçüp andan ol meşeye irdiñüz
Bir koca arşlanlar ile gördiñüz

Kardāşımız Danyāl ol dağı
Ol meşe içinde olur ey ağı

Geçüp andan ol yigide irdiñüz
Hezeni getürmiş idi gördiñüz

[138 b] Gitmez gelmez durur bu arada
Gice gündüz anuñ işi ol durur

1100 Ol durur ol kim bir emāneti alur
İssına virmez boynında kalur

Qıyāmete degin anı götürür
Hāzrete ol yüzi kara yitürür

Geçüp andan irdiñüz ol kuyuya
Ol kişi kim durırdı şuya

[139 a] Zaḥmet ile bir koga şu çıkarur
Koyduğı dem tırmaz gider kuyuya

Gice gündüz ol durur anuñ işi
Ne göre andan katı zaḥmet kişi

1105 Oldurur ol kim nesnesi yok kimsede
Var diyüben güc ile alur dede

Bir kişi dağı gelür andan alur

Kendünün zahmeti kendüye gelür

[139 b] Vebâli tırur yıķılır boynına
Giriser yarın cehennem kıuyusına

Geçüp andan bir zamân kim gitdiñüz
Kaşr-ı cennetdür anda yitdiñüz

Bedir ğazâsında şehîd oldılar
Ol ğazâvâtda düşüben öldiler

1110 Anıñcün mertebeye irdiler
Bî-hisâb cennet içre girdiler

[140 a] Atluların Cebrâ'ıl idi biri
Biri dağı Mîkâ'ıl idi

Ben idim ol yol şalıķ virdüm saña
Geçdüñ yine uğraduñ sen baña

Ben Ebü'l ' Abbasam ol Hızır nebî
Kalmışa imdâd irişen ebî

Çün işitdüm buñı yüzüm ururum
Eteğine yapuşurum tırurum

[140 b] 1115 Eydürem aña kim ol Tañrı haķķı
Kim kamu ' âlem fânidir ol bâķî

Şol du' â kim gice oķuduñ baña
Ögredivir hâcetim oldur saña

Döndi eydür anı oqıyan kişi
Keñez olur dünyāda müşkil işi

Ādem ʿ aleyhisselām cümleññ atası
Ķabül oldu oqıyıcak tevbesi

[141 a] Nūh oqıdı duʿ āsı Ķabül olur
Şu yüzinde gemisi necāt bulur

1120 Oqıyıcak anı İbrahīm Ķalīl
Nemrūd odın keñez eyledi Celīl

Oqıyıcak dağı ʿ İsmāʿ īl anı
Ķocı Ķurbān viripdi ol Ķanī

Yaʿ kŭb oqur anı Yŭsufı bulur
Yŭsuf oqur Mışra pādişah olur

[141 b] Mŭsā oqur itdi Firʿ avnı helāk
Eyledi deñiz içinde ol melek

ʿ İsa oqıdı Ķalab refiʿ eyledi
Ķāfirŭñ şiddetleriñ defʿ eyledi

1125 Muştafā oqıdı çün manşŭr olur
Yahŭdiler leşkeri maĶhŭr olur

Ben oqıdum āb-ı Ķayvān buluram
Diri Ķıyāmete degin Ķaluram

[142 a] Gice gündüz zıkr t̄āʿ at iderem
Ol MuĶammed ŭmmetine iderem

Sen dağı oğı ilũne varasın
Evũni oğlancuğlarını gøresin

Döne döne baña öğretti anı
Tiz oğudum keñez eyledi ğanı

1130 Benüm ile size çok selām ider
Urdı bulut üstüne beni gider

[142 b] Bindüm anuñ arđasına yā imām
Düpdüzidi seküye beñzer tamām

Bir zamān havā yüzinde yürürem
Kendüm evüm tamında görürem

Bu benim başıma gelen dünyāda
Kimsenüñ başına gelmedi ey dede

Anu kim gördüm kimse görmedi
İrdigim yire kimesne irmedi

[143 a] 1135 Bu benüm başıma gelen ħalāyıķa destān ola
Söylene kıyāmete degin ħala

Enşār ile ħaldı anda ol gice
Söyledi ne oldıysa ħāli nice

Bildiler kim Temim Dārī imiş
Ol Muĥammed Muşafānuñ yārī imiş

Şaĥābeler cümle aña üşdiler

Birbiriyle añlayüben görüşdiler

[143 b] Evün oğlancıkların cümle alur
Toğrı Temim kendi evüne gelür

1140 Şabr ile irdi irenler devlete
Manşıba mala mülke ni‘ mete

Şabr idenün müşkül işleri biter
Şabr ile her kişi maqşūda irer

Şabr iden kullarını Mevla sever
Şabr idenün menzili olur münevver

[144 a] Bir dağı hem meskenet kim ihtiyār
Kılur ise devlet ola aña yār

‘ Aceb tekebbürlik idene delil
Şeytān oluben qala şöyle zelil

1145 Aña yaraşur tekebbürlik aña
Nekim oldı olısar önden şoña

Cümlesini ol muşavver eyledi
Ādemiler yoğiken var eyledi

[144 b] Sen tekebbürliği gönülden götür
Muştafāya çok şalavāt getir

Cümlemüzün aşlı toprağ u şudan
Pes tekebbürlik eylemek neden

‘Ucb idenüñ delili şeytān olur
Aña uyanuñ işi tuğyān olur

1150 Şerr-i şeytāndan olsun yarā
Şalavāt viren kişi peygambere

[145 a] Yoḥsa bir ümmī kişidür ol faķır
Ne kalem tutar ne yazar oķır

Ḥaķķ ‘ināyeti erenler nazarı
Bir daḡı kimüñ ki dirliği arī

Olur ise işini Ḥaķ bitürür
Ne ki eksügi var ise bitürür

Bīçāre Dāvud Tanrıdan yāri
Eldeki geldi dile ma‘na varı

[145 b] 1156 Burada ḡatm oldı iş bu kelām
Muştafāya şad hezārān biñ selām

Ḥaķ Ta‘ālā ol kula raḡmet kıla
Kim oķuya fātıḡayı şıdķıla

‘Āķibeti āḡiri hem ḡayr ola
Ol kişiniñ kim oķuya şıdķıla

Temmetü’l-kitāb ḡatı-ı ḡarīb

4. TOPKAPI SARAYI MÜZE KÜTÜPHANESİ HAZİNE 1155

[1 b] Bismillāhi'r-raḥmāni'r-raḥīm
Evvel anı zıkr idelüm kim bize
Rızkı maḫsüm eyledi cümlemüze

Viripdi bize Muḫammedi Resül
Anıñla dīnimüz oldu uşul

Ol gelicek dīn oldu 'ıyān
Ḳur'ān indi işte bir bir beyan

Allāh anı dünyāda çün viripdi
Raḫmeten lil-'ālemin sensin didi

5 Sen eger ümmetin aña amma
Adın añsuñ meşğul şalavātrā

İşit imdi bu cihānıñ işini
Ya bu çarhı ğaddārıñ dönüşini

Kimseye ḳomadıki açā gözünü
Daḫı söyleye āhir ide sözünü

Her kim ayaḳ başdı anı ḳahr ider
Bal eger şeker yirse zehr ider

Ġāfil olma sen saña ḫāzır ol
Bulmasun çarḫ-ı felek üstüne yol

10 Sen önden gör ölenler ḫālını
Kim niçesi taḡıdırlar aḫvālını

[2 a] Bir gün ol kim ölesin sen dağı
Şanma kim bākī qalasın sen dağı

Kimseye dünyā kılmadı vefā
Kılsa idi qalayıdı Muştafā

Anıñçün kamu var eyledi
Her birini bir işe yār eyledi

Dünyāniñ mekrini aña irişdire
Kim bırağdı vağanından āvāre

15 Saña baña kim dir idi eyit
Mü'min iseñ olğıl kā'im tāt

Bir hikāyet geldi bu sözden bize
İdeyin aña bir bir tapuñuza

Muştafāniñ bir aşhābı var idi
Temim Darī aña dirler idi

Bağ zamān ile bu çarhıñ işine
Kim neler getirür āniñ başına

Dünyā mekrinden emin olmaz kişi
Añlayurağ işlemek gerek işi

20 Şerh-i hālin nazm getürdüm temiz
İdeyim yārī kılsa ol 'aziz

Rāvīdir iş bu söze bir pāk dil

İbrahim ibn-i Sa'îd-i Basrî bil

Müttaķilerden yine hem bir velî
İshâķ ibn-i İbrahim Mûsulî

Bu hikâyetden bize virdi haber
Muştafânuñ mescidi içinde 'Ömer

Çağırur kim müsta'ân itdüm Hâķķa
Halîfe zamânından tû'li'l-beķâ

25 'Ömer âniñ üniñ işitdi daķı
Virdi destûr içerü girdi aķı

[2 b] Girü 'avrat yire urdı yüzini
'Arz kıldı 'Ömere kendüzini

Döndi eydür yâ emîrel-mü'minîn
Faķr odı cânıma boyandı hemîn

Düşmüşem oğlanlarım vardır şağîr
Bir pulum yoķ muhtacım faķîr

Bir helâlim var idi düşdim ırâķ
Hasretiyle cânımı yaķdı firâķ

30 Ol gideli bir nefes şâd olmadum
Ėuşşâ kayğudan âzâd olmadum

Bir 'acâyib vâķı' a geldi aña
Ol sebebden dert renc baña

Benimle oldu bir gice yakın
Gör kim n'etdi bu cihanıñ hālıķın

Қudretiyle gör ki ne işler bitürür
Ol helälüm durdı ayruқ getürür

Ҳayada ııķdı kim ğusl ide arı
Nitekim emr eyledi peygamberi

35 Çıķıcağaz bir kelecı söyledüm
Güle güle ya' nı şenlik eyledüm

Ey o issileri anı tutuñ didüm
İlla soñra sözüme bişmān idüm

Şol sā' at cinniler tutmuş anı
Gitdi hıç belürmedi қanda cānı

Bir sā' at muntaзır oldum gelmedi
Қanda gitdigini kimse bilmedi

Ҳaylı müddetdür güyerem ben aña
Ne һaber geldi ne bişey baña

40 Dağı şabrım қалмады kim ne eyleyem
Sen var iken һālim kime söyleyem

[3 a] Dilerem kim benüm һālüm göresin
Beni bir kişiyе dağı viresin

Gele baña mūnis ola otura
Yemege bir pāre etmek getüre

Yiyem oğlanuqlarum ile bile
Qalmayam ayruq faqirlikden gele

'Ömer anı işidicek neyledi
Döndi ol 'avrata gör ne söyledi

45 Eydür 'avrat helâliñdür yüri
Yüri bir yıla degin şabr eyle geri

Kim bile bir yılda helâliñ gele
Revâ degül seni ayruq er ala

Çıxdı 'avrat yine evüne gider
Vardı bir yılı dek çün şabr ider

Anca yıldan yıldığın ol nigâr
Yedi yıl tamâm olunca rûzigâr

Gelmez eri yedi yıl tamâm olur
Yine 'Ömer qatına degin gelür

50 Geldi eydür yâ halîfe nideyim
Yedi yıl tamâm oldu nice şabr ideyim

Gitdi şabra qalmadı hiç fermânım
Qalmadı derdle nidem dermânım

Uşığı oğlanum yetim vaqtim faqir
Yavlaq oldum halk arasında haqir

Dilerem destür viresin yâ İmâm

‘Ömer eydür ‘iddetüni kııl tamām

‘İddetüñ tamām olıcağ gelesiz

Şer‘ ile sen bir müsülmāna varasız

[3 b] 55

Döndi ‘avret yine evüne gider

Üç ay on gün ‘iddetüñ tamām ider

Çünkü ‘avrat ‘iddeti tamām olur

Yine ‘Ömer atına kendi gelür

Girü eydür yā emire’l-mü’minān

‘İddetüm dağı tamām oldu hemān

Tamām oldu ‘iddetüm bitdi günüm

Hıç tāatim almadı ayru benüm

‘Ömer eydür hıç kimseñ var mı senüñ

Kimler ile eglenür o cānuñ

60 ‘Avrat eydür yā imām ardaşlarum

Atam anam mūnisim hem eşlerim

Muştafa önünde şehid oldılar

Bedr azası gününde öldiler

‘Ömer eydür ‘avrata eyitgil bize

anığın var mı seniñ işbu söze

anığın var ise getür görelüm

Dağı seni bir kişiyeye virelüm

Vardı ‘ avrat birkaç ulular alur
Toğrı ‘ Ömer atına değin gelür

65 Girdiler bunlar anıqlar virdiler
Ne kim Resül öñünde gördiler

Döndi ‘ Ömer aşaba kıldı nazar
İşit imdi niçesi oldu aber

Eydür ey enşār aşab-ı Resül
ađıñız bu ‘ avratı eyler abül

Kim alursa kebini ben vireyim
Beytü’l-māl-ı Müslimāinden göreyim

Enşārilerden biri geldi urur
‘ Avratı almağa çün irār virür

[4 a] 70 Geldi eydür yā emire’l-mü’minān
Sen bu ‘ avratı baña eyle kebīn

Ne kim şer‘ idir kebīn itdiler
Her biri işlü işine gitdiler

Aşamı ‘ Ömer ile bile ılur
Ol şaābe yatsuya değin alur

Yatsu namazın ılur dağı gider
Toğrı evüne gelür işit nider

Girdi elāli atında oturur
Yemege ortaya ā‘ am getürür

75 Döndi eydür ey helälüm bu gicedür
Cum‘ a gicesidür işit nicedür

Muştafâ bize vaşyyet eyledi
Bu gice siz ğusl ile yatuñ didi

Muştafâniñ sözüni tutmağ gerek
Her ne kim didi anı itmek gerek

Bir şü getür baña abdest alayum
Muştafâ kavlince ğusl kılayum

Durdu ‘ avrat ibriğ eline alur
Ğusl etmege çün hayadına gelür

80 Hayada çıkıcağız baçar görür
Hayad ortasında bir kişi turur

Cümle endāmını kıllar bürümüş
Şanasın kim biñ yıl tağda yürümüş

Degme tırnaqları var anuñ dahı
Mişli kerkes kaynağdır ey ağı

Ol kişi ‘ avratını baçar görür
Bağ berü dir nigārına çağırur

[4 b] ‘ Avrat gördi anı bismillāh didi
Cinnīye e‘ ūzubillāh didi

85 Döndi eydür kim cinnī degülem

İllā bir vākı‘ aya düşmiş kulum

İnsiyem sen beni cinnī şanmağıl
Gel berü dir yā nigār utanmağıl

Hem helālimsin ve hem ‘ammim kıızı
Saña taḥkīk iderem iş bu sözi

‘Avrat eydür bu ‘acāyib iş ola
Yā bu gönlümden geçen teşvīş ola

Yedi yıldır muntazırdım ben aña
Ḥaberini kimse getürmez baña

90 Bu gice mi kaldı ancak geliser
Yā bu kande aña beñzer olısar

Ne kapudan girdin ne ḥod bacadan
Ḥayad ortasında bulundı neden

‘Avrat eydür ‘afv idüñ bu kez bize
Ger zarar ider ise bizden size

Eger oğlançuḡ necāset etse
Size anıñ eseri yetdi ise

Ben demegi ayruḡ ile etmeye
Kim bize senüñ elemiñ yitmeye

95 Hem ḥayadı süpürem tutam arı
Temiz eyleyem yüri şimden geri

Döndi eydür ‘avrata benim cānım
Ey ‘ammim kıızı helālüm benim

Cinnī degülem Temīm Dārīyem
Ben Muḥammed Muştafānıñ yāriyem

Hem senüñ zevcün hem oğlanlaruñ
Atasıyem bellü bilün anlaruñ

[5 a] ‘Avrat eydür yüzüme baqdı gözün
Qorqutdı cānımı illā yumşaqdur sözüñ

100 Temimin¹⁶² yüzi igen nūrlu idi
Şanma kim sencileyin kıllu idi

Yoğidi yüzünde bir kıll anuñ
Qıllar ile şöyle bürünmüş tenüñ

Nedür adım benüm eydürsen baña
Atam anam adın inanayım saña

Eydür atan ‘Ömer anan ‘Amīr
Qardaşnıñ biri Selīm biri Hābīr

Bedr gāzāsında şehīd oldılar
Muştafā öñünde şehīd oldılar

105 Ben daḥı işte vardur çok yara
Ol gāzāda yemiş idim çün yara

¹⁶² Metinde “Temīm” ismindeki “ı” sesinin kullanımında tutarlılık görülmemektedir. Hem uzun hem de kısa yazılışları mevcuttur.

‘Uḡba bin Muḡīza urmuşturur
Uş yüzümde nişānı durmuşturur

‘Avrat eydür sözüñüz gerçektürür
Cinniler çok nesneye haber virür

Cümle ḡalḡıñ adını bunlar bilür
Bunlar ne kim bilür insiye ma‘ lüm ḡılır

Temim eydür cinnī degülem yā nigār
Señ benüm ‘ammim ḡızısın āşikār

110 Enşāriniñ ḡapuya baḡar gözi
ḡulaḡına degdi bulariñ sözi

Ev içinde ḡayada ḡıḡar görür
ḡayad ortasında Temimi görür

Cinnī şandı anı bismillāh didi
Ol ağac yapraḡı gibi ditredi

Döndi eydür ‘avrata eyitgil baña
Ne ḡişidir söylesin ‘avrat saña

[5 b] Temim eydür söyleyen benim işüt
Bu benim ‘ammim ḡızıdur şābüt

115 Hem ḡelālümdür bu evlerdür benüm
Hem oḡlancuḡlar ıssı bil benüm

Ensārī eydür yalansın bu söze
ḡalīfe viripdürür bunı bize

Tańrı buyruęuyla aldum ben bunı
Çık evümden taşra git yabanı

Temim eydür kametiñ olsun ‘adem
Yürümegil dünyāda sağ kadem

Hak Te‘ālā oda yandursuñ seni
Nitekim sözde aęuladuñ beni

120 Ne işiñ var halk evüne giresi
Tańrının emrine olduñ mı ‘āşī

Muştafā viripdürür bunı baña
Çık evümden ziyān olmadan saña

Enşārī eydür benimdür eve girürem
Ne kişisin seni evümde görürem

Temim eydür o benimdür şer‘ ile
Var bir ayruğ nesneye dişiñ bile

Kaçar ol enşārī evüne girür
Kılıçıñ kabzasına eliñ urur

125 Yalın eyler kılıcı taşra gelür
Geldi Temim üstüne hamle kıılır

Temim anıñ bilegiñ şunar dutar
Şöyle kaçar kılıcı yire atar

Kendi alur kılıcı diler tura

Çala ol Enşārīnün boynun ura

[6 a]

Girdi ‘ avrat ortaya eydür kişi
Ebsem olun işlemeñ siz bu işi

İkinüzin dağı gerçektür sözi
Büryān eylemeñüz birbiriñüzi

130

Her biriñüz ayru yatın bu gice
Tañlayıcağ görelim olur hāl nice

Ṭuralım ‘ Ömer katına gidelüm
Ol nice dirse öylece idelüm

Her birisi bir bucağda yatdılar
Uyumayup irteyi gözetdiler

Tañlayıcağ ol ikisi durdılar
Birbiriniñ boğazını gözetdiler

Birbirine çü bunlar hamle kılar
Ṭurdı ‘ Ömer katına bunlar gelür

135

Öñlerince gelür ‘ avrat bile
İşit imdi nicesi oldı hele

Durdı ‘ Ömer irte namāzın kılar
Du‘ ā idüp Allāha şükran kılar

Çekişi bunlar kapuya geldiler
Kapusunda çok galebe kıldılar

‘Ömer ol galebeye urdı kulağ
Vir şalāvat işüñi onara Hıağ

‘Ömeriñ bir kulu var idi ağı
Adı Felāh idi ol kuluñ dağı

140 Döndi ol kulumna söyledi ‘Ömer
Ne galebedür bize getür haber

Ol kulu çün kapuya durdı çıkar
Temimü’ d-Dāriniñ üstüne bakar

[6 b]

Korğdı görince döndi geri
Geldi ‘Ömere getürdi haberi

Girdi eydür yā emire’ l-mü’ minin
Bir ‘acāyib vākı’ a gördüm hemin

Yapışur bir inse bir cinnī kişi
İşde kapuya geldiler çekiş

145 Vardır yanlarında bir ‘avrat dağı
Ol benimdür bu benimdür dir ey ağı

Döndi ‘Ömer aşhaba kıldı nazar
Eydür imdi görinüz ey ihtiyār

Muştafānuñ her ki sünnetin kıla
Nice ‘acāyibler kim zāhir ola

Kim ancılayın ‘aceb işi
Yapışa mı inse bir cinnī kişi

Virdi destür ierüye girdiler
Ėalife öñünde selām virdiler

150 Çün ‘ Ömer gördi Temimiñ yüzünü
Cinnīye benzetdi anın yüzünü

ıllar ile şöyle bürünmüş yüzi
Belürsiz olmuş anıñ yüzi gözi

‘ Ömer ol enşāriye eydür ey yār
Söyle imdi nicesi oldu Ėaber

Enşārī eydür bu ‘ avrat kim baña
Virmiş idiñ bu gice nidem saña

Benim ile yer iken gice ta‘ am
İşit imdi Ėālümüzü yā imām

155 İş için Ėayada çıkar görür
Ėayad ortasında bir kişi turur

[7 a] Çāğırur kim ey benim ‘ ammim kıızı
O benimdür Ėelālimdür özi

‘ Ömer anı işidicek ey yār
Döndi Temimden yaña kıldı nazar

‘ Ömer eydür Temime kim gel söze
Ne Ėavimdensin ey cinnī eyit bize

Şol şüretlülerden mi göge uçar

Melâikler olara ateş saçar

160 Yâ şulardan mı evlerde тұrur
Hālâyıķ içinde bile oturur

Biz mü ’minlerüz Muḥammed ümmeti
Siz bize eylemesüz fırsatı

Temim eydür yâ emire’l-mü ’minin
Söylediñ sözini oldun mı hemin

Ben daḥı sözümi diyeyim saña
Müstemi’ ol bir zamân benden yaña

Saçı gördüñ inkâr idersin beni
Baña cinnî dirsen ey cānım cānı

165 İnsiyem cinnî degilem yâ imām
Ev benim ‘ avrat benim sözüm tamām

Hem benim ‘ ammim kıızıdır bu nigār
Ayrı şaldı beni bundan rüzigār

‘ Ömer eydür ‘ avrata işbu işi
Ayān eyle bize nedür bu kişi

‘ Avrat eydür cümle gerçekdür sözi
İlla kıllar zāyi’ eyles uş bizi

Her ne kim şordumsa virdi nişān
Anıñ adını çünkim virdi ey cān

170 ‘ Ammim oğlı sefere gitmişdürür
Yidi yıl dört ay yitmişdürür

[7 b] Yedi yıl dört ay on gündür aña
Muntazırdım haberi gelmez baña

İllâ bunuñ cinnīye benzer yüzi
Kıllar ile şöyle bürünmüş özi

Anıñ içün bunı tanıyamazam
Bellü budur diyü inanamazam

Döndi ‘ Ömer eydür Temime ey yār
Nedür aduñ vir baña toğrı haber

175 Döndi eydür ben Temim Dārīyem
Muřtafānıñ muşaşıbi hem yāriyem

‘ Avratımı boşamadum evleri
Şatmadum kimseye uş geldüm geri

Nice dürlü vākı‘ alar görmişem
Uş yine şağ selāmet irmişem

‘ Ömer eydür şaddağ ey tāc-ı cihān
Hāřā kim seniñ sözüñ yalan

Muřtafā dağı haber virmişdürür
Her ne ki ğurbetde görmüşdürür

180 İbn-i ‘ Abbās rivāyet eyler hāli
Söyler iken içerü girdi ‘ Alī

Şahâbeler cümle örü turdılar
Geçdi ‘ Ömer yanına oturdılar

Döndi ‘ Ömer ‘ Alīye şerh eyledi
Bunların vaşf-ı hâlini söyledi

‘ Alī eydür Muştafâ işbu sözi
Dimiş idi dağı gitmeden özi

Bu zamānıñ maḥlûḳundan bir kişi
Gide didi ‘ acâyib ola işi

185 Niçe müddet gâib ola gelmeye
Kaḅaru gitdüğini kimse bilmeye

[8 a] Ol gice ki ‘ avratıñ bir er ala
Ol gice içinde kendüsi gele

Döndi eydür yâ Temim hoş geldiñüz
‘ İzzeti yahşısı temâşâ kıldıñuz

Seferinde ne görindi gözine
Söylegil kulağ uralum sözine

Kim seniñ kışşalarıñ ‘ acebdürür
‘ İtibâr ehli anı ‘ ibret görür

190 Temim eydür işit ey şîr-i Hudâ
Görmez olur gözler iricek kaçâ

Helâlime yakın oldum bir gice

Diñle imdi hālimi işit nice

Muştafā bize vaşiyyet eyledi
Her ki helāline yakınlık eyledi

Ol gice siz yatuñ ğusl ile
Yatmasunlar yine illā ğusl ile

Yatmaya şeytanlar anuñ yanına
Dürlü zarar irer anuñ cānına

195 Bir vaşiyyet dañı budur bize
Tamda yatan kişi bir cürm çize

Oқыya bir iki āyet Qur'ānı
Haq Te'ālā mañfuz eyleye anı

Melāikeler bunları bekleyeler
Gelür ise cinnileri tañlayalar

Bir dañı bardağ şınuq olsa kişi
İçmesün şu şeytānıñ oldur işi

Ol şınuq bardağdan cinniler şu içer
Mü'minler ol yavuz işden kaçır

[8 b] 200 Bir dañı aħşam olıcağ tapuñuz
Evde olan dir yapılsun ğapuñuz

Bir dañı ğorğulu sözleri dile
Etme göz dir ziyān ola kim bile

Söyleyicek Tañrı zıkrin söyleñüz
Tesbîh tehlîl taqđıs eyleñüz

Bir dağı yaticagaz yanar çerağ
Çomañuz dir cinñiler eyler turağ

Siz yaticaq şoğbeti anlar kıılır
Pes kişiyе zaferi andan bulur

205 Bir dağı ev süpüricek ritili dökün
Çomañuz evñüz içinde bilün

Şeyātinler anda cüdā oturur
Uşlu kişi tezcek anı götürür

Bir vaşiyet dağı budur bize
Baliğ olmadan yemişi kim üze

Tamām olmadan ağacdan üzmeñüz
Ol günāh baħrine girüp üzmeñüz

Bir vaşiyet dağı budur gine
Bir kişi yolunda irse bir sīne

210 Başmaşun ol sīniñ üstüne dağı
Kim başar oda başar gözün dağı

Bir vaşiyeti dağı budur kişi
Dā'imā kovıcılık olmasun işi

Çovıcılık dağı yavuz işdür yara
İki cihanda olur yüzi çara

Muřtafā vaşıyyeti budur didi bize
Her ki niderse bulur aña ceza

Hayr idenler hayrla ihsān bulur
şer idenler tamu dibinde qalur

[9 a] 215 ‘ Alı eydür yā Temim Muřtafānuñ
Buydı gök vaşıyyeti anuñ

Biz dağı işitmişüz çok ęalleri
Muřtafādan bu ‘ acāyib ađvālleri

Señ seniñ ęāliñi söylegil bize
Seferiñde ne gördüñ eyit bize

Temim eydür iřidiñ imdi sözi
Bu benim ęelālim ve ‘ ammim kıızı

Bunuñ ile yağın oldım bir gice
Görün nitdi benim ile ol ęāce

220 İbriği elüme aldım durdum arı
Hayada çıqdım ki ğusl idem arı

Ķarañuluk bulut idi gök yüzi
Duman idi görmez idi göz gözi

Yağar idi yağmur ağardı sel
Yıldırım şağır eserdi kıatı yel

Gürlerdi gökyüzi hem ditrerdi

İşid imdi imdi benüm hālümü

Heybetinden Tañrınıñ qorqdı cānum
Ditredi yapraq gibi cümle tenüm

225 Sen bilürsün ki ey Tañrı arşlanı
Kim bahādırlıq ile ögerler seni

Ol giceniñ heybetinden tağlanur
Cigerim ağızımda dilim bağlanur

Qātı qorqıdım yā imām kıldım hazer
Döndüm evümden yaña kıldım nazār

Çağırıp eyitdüm ki ey ‘ammim kıızı
Ev içinde eksik eyleme sözi

[9 b] Benim ile hoş luṭf eylegil
Ġusl edince baña söylegil

230 İçerüden bir keleci söyledi
Güle güle ya‘nī laṭıfe eyledi

Ey o issileri anı tutuñ didi
Şanma ki sözini tamām eyledi

Qorquyla dört yaña gözüm baqar
Bir duvardan görürem yalın çıkar

Qamaşur göricek gözüm anı
Dağı ditremek dutar ol dem beni

Çıkar ol yalıñ içinden bir kişi
Kaçkara yüzi ve şapşarı dişi

235 Başı büyük boyı bir çınar gibi
Yire yaşı dökülür pıñar gibi

Nefesinden şanasın tonuz çıkar
İt ölüsi gibi ol mel' ün koşar

İki gözi yıldırım gibi şaşır
Zişt mel' ün haşık arasında haşır

Çünkü anıñ yüzine başdı gözüm
Ağızımıñ içinde başlandı sözüm

Bir keleci diyemedim ben aña
Geldi ol mel' ün el uzatdı baña

240 Aldı beni çigni üzre gider
Çıkdı hava yüzine işit nider

Yüzi murdar mel' ün yigit

Çağırır eydür ki insiler şanı
Ol mařāle eylemeyenler şanı

[10 a] Kimse beni mařāle eylemez niçün
İns ü cinnī şadrini bilmez niçün

Ben hoğ şeytān nesliyem aşlım ulu
Cümle cinniler benim dedemiñ řulu

245 Bunı eydür karşı ol mel'ün gider
Nice yabanlar yazılar seyr eder

Söyledükçe ağızından odlar şaçar
Nice şahrâ ve cezireler geçer

Tâ beşinci yire degin yitürür
Bir mu'azzam cezireye getürür

Aze idi ol cezireniñ adı
Vir şalâvat kim biline söz dâdı

Ol cezire cinniler ile tolu
Biri bilmez kaçdır İslâmıñ yolu

250 Yok içinde Tañrı bilür bir kişi
Ne ulu ve ne kiçi ne erkek dişi

Cümle şeytâna tâbi' dür ey dede
Kimisi puta tapar kimi oda

Ol cinnî beni çün anda getürür
Aşağı kor beni dağı oturur

Aşhâbı cümle katına geldiler
Her birisi 'izzet ikrâm kıldılar

Benüm ile fahr ider ol bunlara
Ol mel'ün 'âşî kâfirlere

255 Her ne kim getürdilerse giyerem
Ne kim bunlar yirse andan yiyerem

Bir zamān buñla ulu oluram
Niçe dürlü ziyāfetler görürem

[10 b] Ne namāz olur bunlarda ne t̄ā' at
Ne Ẓur'ān dile gelür bir s̄ā' at

Ne şalāvāt virürler Peygambere
Cümlesiniñ içi taşu kapqara

Pinhānī ben t̄ā' at z̄ikr iderem
Baña Haqdan gelene şükr iderem

260 'Ömer eydür yā Temim gelgil söze
Bunlaruñ şekli ma' lūm eyle bize

Başladı Temim ki sözün söyleye
Bunlaruñ şeklini ma' lūm eyleye

Döndi 'Alī kulına eydür yüri
Ol vaşyyet kitābını al beri

Kim anı bize Resül virmişdürür
Var içinde bu ne kim görmişdürür

Vardı kulı ol kitābı getirür
Halife kitāba baqar oturur

265 Başladı Temim ne kim haber virür
Halife kitāb içinde görür

Eydür ol görmişem bir t̄ā'ife

Hic bularan kimseye gelmez vefā

Gök yuzinde dāimā uçar bular
Müslümānlar qanını içer bular

‘ Āşī vü mel‘ ün azğun sözleri
Aşğıdan yuqarıya gözleri

Her kime hışmla bir kez baqar
Haste olur veya hod cānı çıkar

270 Bir tā’ife dağı görürem tenleri
Gövdeleri yoğ bularnıñ var başı

[11 a] Pādişāha kulluğ iderler bular
Söylenen sözi haber virir bular

Bir tā’ife dağı koyunlardurur
Halk içinde dā’imā anlar durur

Bir tā’ife dağı yılanlar olur
Pes yılanlaruñ çoğı anlar olur

Evde yılan göricegiz urmañuz
Degmesini qaşd idüp öldürmeñüz

275 Kim bile kim anlar ola urasız
Şoñra anlaruñ ziyānın göresiz

Bir tā’ife dağı eşeklerdir ya‘ nī
Bunlaruñ içinde görmişem anı

Bir ʔāʔife daḡı var öküç şekline
Bunlaruñ içinde görmişem gine

Bir ʔāʔife daḡı itlere döner
Ḥalk içinde dāʔima çıkar ürer

Bir ʔāʔife daḡı çınaḡ sanasız
Bellü çınaḡ diyüben inanasız

280 Ḥalk arasında dāʔimā yürür bular
Bir kişi ne işlese görür bular

Pes bu sîretlü canāvarları gören
Tañrı zikrin dile getürsin revān

Kim buları göre bismillāh diye
Bunlaruñ şerrinden Allāh bekleye

Bir zamān bunlaruñla olmuşam
Ulu kişiye ḡizmet kılmışam

Ṭāḡatim ṫāk oldı benim yā imām
Ḳulluḡ itdim bunlara üç yıl tamām

285 Bir sāʔat üç yılda raḡat olmadum
Olmadı ki gün iki ḡat kılmadum

[11 b] Bir gün oturmuşdum işit ḡālī
Bir ḡalabalıḡ işitdüm yā ʔ Alī

Ol ḡalabeye ḡulaḡım ururam
Cümle bir yire dürildi görürem

Cinniler abri diye dūşdi amu
Anı gōrdüm bir yire ūşdi amu

Birisine dōnūp ayıtdım yigit
Ne alabedūr baa lu et ayıt

290 İlūñūze ya nī gelūr biliñūz
Siz daı yaraunuz ılıñūz

Cinniler var bir cezirede yara
Beni  Amū avmi dirler anlara

Beni  Amū ibn-i  Abbasdır didi
Ol ceziredeki melikin adı

Yılda bir kez gelūr ilimūzi
Urur ırar omaz birimūzi

Kimimūzi helāk eyleyūp gider
Kimimūzi balayup esir ider

295 Vat irişdi yine gelesiz bize
Bizi ırarlar ılurlar hem ceza

Biz kfirlerūz olar mū mindurur
Şhibu't-tav ve ehl-i dindurur

Bunuñ ile sūyleşūrken bile
Tarı zikrni getūrdiler dile

Gōrdüm bir  aim  asker gelūr

Buñlaruñ hisābını Allāh bilür

[12 a] Geldiler bunlara karşı durdılar
Kılıcıñ kabzasına el urdılar

300 Kıldılar tekbir şalāvat virdiler
Tatdılar kılıcı bunlara girdiler

Oı kadar kılıc bunlara urdılar
Niçe biñ cinnileri öldürdiler

Hem beni dutan la'ini ey yara
Anda gördüm kıldılar pāre pāre

Anlar anda durdı üç gün üç gice
İşit imdi gör hālīm oldu nice

Cezireniñ kılur tacin tırāş
Niçe el ayak yatur niçe baş

305 Cezirenüñ içini hep gezdiler
Diri buldukların ipe dizdiler

Bu esirlerüñ bilesine āhī
Alubanı girdiler beni dağı

İllā ben şükr iderem sübhānıma
İderem zihī beşāret cānuma

Kim bu kāfirlerden emin olmışam
Uş Müslümānlık içine girmişem

Cümlesi oruc tutar kılar namāz
Dillerinde zıkr tesbīh u niyāz

310 Gice gündüz dürişür Qur'ānla
Tā'at ider cümlesi erkānla

Çok şalāvat virdiler Muḥammede
Bunlaruñ içinde gezdim ey dede

Bir zamān buñlaruñla oluram
Tutaram oruc namāzı kılaram

Bunlaruñ ceziresine irmişem
Çok 'acāyib iş bularda görmişem

[12 b] Eyideyim birbirin imdi size
Ger 'ināyet ider ise Haḫ bize

315 Pādişāh emīn oluban oturur
Varuban ol esirleri getürür

Sürüben ol esirleri getürdiler
Bilesine beni de yitürdiler

Cinnileruñ sulṭānı gördi beni
Oḫudı ḫatına getürdi beni

Baḫa eydür ya yigit ḫāliñ nedür
Nice geldiñ bunda aḫvāliñ nedür

İnsisin cinnī degilsün ey yār
Seni bunda kim getürdi vir ḫaber

320 Ben direm ki 'acāyib oldu işim
Niçe vāqı'alar gördi bu başım

Medīne şehridurur benim şārım
Ol Muḥammed Muştafā ṭođrı yārim

Ne kim gördüm seferde söyledüm
Şordı baña aña ma' lüm eyledüm

Yine döndi bir haber şordı baña
Nedür adıñ diyüvirdim ben aña

Didüm ey şah Temimdārī benem
Ol Muḥammed Muştafā yāri benem

325 Bunlaruñ içine düşeli benüm
Bir sâ'at şād olmadı bu cānum

Ne bunlar ṭā'at kıılır ben kıulam
Dağı beter artar āhım hem bilürem

Bir zamān bunlaruñla oluram
Niçe müfsid iş bulardır görürem

[13 a] Ne bilür Tañrı bilür ne nebi
Küfr ü nifākı içleri ṭolmuş anı

Sulṭan eydür şimdi emīn olduñuz
Uş Müslümānlık içine geldiñüz

330 Cümlecigi Resüle ümmetdür

Oruç tutar beş vakit namāz kılar

Sen dağı Şimden girü eyle tād at
Hāli olma tād atinden bir sād at

Çünki sensin yā yigit Allāh diyen
Hem Muḥammed Resūlullāh diyen

Oı Muḥammed kerāmetine saña
Kulluğ idem ‘ ömrüm olduğca saña

Döndi eydür ‘ askerine bilün
Bu sözüme cümleñüz tanığ oluñ

335 Tanrı dağı tanığ olsun sözüme
Bunı kardeş eyledüm seni özüme

Çün Muḥammediñ yaridür bu ağı
Ben eyideyim buña çok kulluğ dağı

Hayli zamān katlarında kılarım
Pak cemād atle namāz kılarım

Pādişāhiñ ağzına girmez ta‘ ām
Ben katında olmayınca yā imām

Bir sād at olmaz ki katından gidem
Tā benim köynüklerümi fikr idem

340 Hayli müddet kıldı anda zevkle
İllā içim toğtoludur Őevkıle

Müştâkım oğlanlarıma varmağa
Elim irmez yüzlerini görmege

Fırkat odı cânıma kıldı eşer
Varduğunca hasretim oldu beter

[13 b] Bir gün oturmuş idim ben fikr ile
Tesbiḥ tehlîl iderim zıkr ile

Ḳur'an oḡurdum işitdi pâdişâh
Diñliyüben bir kezin eyledi âh

345 Abḡârlar anıñ âhından cüş eyledi
Benim derdim beni bî-hüş eyledi

Döndi eydür çün bilürsin Ḳur'anı
Fedâ kılam senün için cânı

Ḳul olayım ben saña şimden girü
Kıldı 'aşkıñ cânım içinde yirü

Daḡı beter raġbetim artdı saña
Bir ḡâcetim var bitürgil sen baña

Dilerem oğlanlarımı alasin
Bunlara Ḳur'anı ta'lim kılasın

350 Ben didüm ki başım üstüne alam
Bildigümden bunlara ta'lim kılam

Eyle ki Muştafâ öğretti bize
Ögredeyim kılluḡ ideyim size

Getür atuma ol olanları
Başladım ta' lım iderem anları

Gice gündüz ouduram yā imām
Tā ılınca muşhafı yedi tamām

İllā bir ' aceb bularda görürem
Āyete'l-kürsī seba virirem

355 Ouyıca ol āyeti yā emİR
Oda kurşun gibi bunlar erir

[14 a] Dükenicek girü olur bayağı
A' zāları cümle eli vü ayağı

Baňa dirler ey bize ayr öğreden
Bizüm ile luf ihsān iden

Ne ' acāyib olur işbu āyet
Ouyıca mav olur bizden ayāt

İllā Tañrı cānımız virir gine
Ooyuban cinnİlerüñ kāfirine

360 Eriyüp urşun gibi aar teni
Gider ayru kendüye gelmez cānı

Pes ouyıca bir kişi bu āyeti
Ouya bula şeytāndan fırsatı

Ger dilersiz ahr idesiz şeytānı

Dā'imā diliñüzden gidermenüz anı

İşit imdi yine bir ' acīb işi
Eger āsān olsa neler görür başı

Bir gün oturmuş iken kayguyla
Hak Ta'āla kaygū virmesün kıla

365 Ol kadar endiŕe dūŕdi özüme
Kaygu ile uyku geldi gözüme

Yatur iken dūŕ görürem yā ' Alī
İşit imdi sen bu ' acāyib hālī

Dūŕde gördüm Medīneye varmışam
Muştafānuñ ravzasına girmişem

İnüben kabriñ ziyāret iderem
Dönüben andan evüme giderem

Gördüm evümde oğlanuğlarımı
Ol gāyetde sevgilü cānlarımı

[14 b] 370 Bağruma başup buları ağılaram
Hāsret ile ciğerimi tağılaram

Pādişāh çün ağladuğımı görür
Gelübeni ol dem beni uyarur

Kucmuş iken oğlumı uyanıram
Henüz anı kucāğımda ŕanuram

Sulţan eydür yâ Temim eyidin baña
Kimse bizden ziyân etdi mi saña

Ben didüm ki kimse ziyân itmedi
Kimseniñ baña elemi yetmedi

375 Döndi eydür pes niye ağladıñuz
Söyle nedir bilelim bir söziñüz

Ben didüm ki ey şehâ düş görmişem
Düşde gördüm Medîneye varmışam

Muştafa kabriñ ziyâret iderem
Dönüben andan evüme giderem

Görmüşem oğlanlarımıñ yüzünü
Hem işitmişem bularıñ sözüni

Cânıma firqat eşer eyledi uş
Hâsretimi dağı beter itdi uş

380 Anıñ için ağlaram aķar yaşum
Bu ğurbetlikde neler gördi başum

Ey ‘aceb derdüme dermân ire mi
Gözüm oğlancıklarımı göre mi

Bunca hâsret çıka mı a cânum
Ağladığım anıñçündür benüm

Hâsret ile vaţanımdan ayruyam
Zâhirim şağ bātınımdan şayruyam

[15 a] Sulţān eydür yā Temīm iliñüze
Ne adarlı yol ola eyit bize

385 Didüm ey şāh ki ben ne bileyim
Bilmezem niesi aber vireyim

Baňa dir ki yetmiş yıllı yol durur
İllā zametlü meşaqatlü durur

Gice gündüz durmadın sürmek gerek
Andan ol menzile irmek gerek

Nice deñizler daı geer kişi
Andan irer āsān olursa işi

ün işitdim anı cāndan bizerem
Bir uurdan ümīdimi keserem

390 Daı bir kez derd ile eyledim bir āh
Benim āhımı işitdi pādişāh

Döndi eydür yā Temim eyitgil baňa
Ne atı āh eylediñ noldı saňa

Ben didüm ki ey şāh yetmiş güne
Ümidim var mı ki dirilem gine

Yetmiş yıla degin açan gelür
Aňa degin biñ benim gibi ölür

Döndi sulţan yine baňa söyledi

Bir kelecı gönlümü şād eyledi

395 Baña eydür göñlüni hoş tut h̄āce
Seni ilüñe iledem bu gice

Bu gice içinde seni ilüñe
İledem kimse durmaya yoluña

Aldı benim elümi eline gider
Girdi bahçesi içinde seyr ider

[15 b]

Bağçe içinde anıñla girmişem
Vaşf idemem ki neler görmüşem

Görürem anıñ içinde ya ebi
Bir mu'azzam kıaya durur tağ gibi

400

Cinniler ol kıayayı delmişürur
Sultānıñ zindānı anda olmuşürur

Bir demür kıapusu vardur anıñ
Cinniler toptolu içi zindānıñ

Şāh irişdi zindānıñ kıapusına
Kıapucı durdı şāhıñ kıapusına

Çün pādīşah gördi anıñ kıapusun
Tiz buyurdu açdı zindān kıapusun

Döndi kıapucıya eydür yüri
Ol demürlü cinleri al beri

405 Cinlerün büyüğiñ getür baña
Hâcetüm vardur benim diyem saña

Girdi bevvâb ol buları alur
Pâdişâhıñ katına degin gelür

Geldiler sulţana hizmet kıldılar
Tapu kı lup bil iki kat kıldılar

Çün gördüm ol cinnileri yâ imâm
Her biri bir çınara beñzer tamâm

Sulţanıñ bir bir öñüne geldiler
Şad hezârân   izzet ikrâm kıldılar

410 Ortalarınca geldi bir cinnî kara
Eniyle uzunı birdir ey yara

Başı büyük çınara beñzer boyı
  Āşî mel un kendüsi şeytân şoyı

[16 a] Kördi yoğ idi anuñ bir gözi
Minâreye beñzer idi anuñ özi

Söyleyicek sözi eyle şanasın
Gürledi gök diyüben inanasın

Yuğaru tuğağı aşağasına
Şarkmış idi şöyle gögsi üstüne

415 Beñzer idi fil azusına dişi
Kim göre ancılayın   ibret kişi

İki gözi şanasın od pāresi
Çorçudur ādemi yüzi çarası

Eli vü ayağı boynu demürlü idi
Şāh önünde geldi yüz yire kodı

İşit imdi nice hiṭāb eyledi
Döndi sulṭān anıñ ile söyledi

Eydür cinnī ḥāliñi bilür misün
İḥsānımıñ şükrini kılor mısun

420 Cinnī eydür iḥsānıñı bilürem
Gice gündüz saña du‘ ā kıloram

Gelür eliñden beni öldüresin
Baña düşmenlerümi güldüresin

Çok zamāndır diri çomiştın beni
Çande yitürem saña bu iḥsānı

Sulṭan eydür geldim āzād eyleyem
Ben seniñ dostlaruñı şād eyleyem

İllā benim ḥācetim vardır saña
Dilerem bitüriviresin baña

425 Dilerem bu çardaşımı alasin
Ol Muḥammed şehrine dek şalasin

[16 b] Bu işimi bitürürseñ sen benüm

Dağı ire saña hayr ihsānum

Cinnī eydür başım üstüne alam
Seniñ için ben buña hizmet kılam

Sultān eydür niceye deg sen bunı
Menziline iledesiñ sen anı

Cinnī eydür üç sâ' atde ey sağı
Kendüzin görsün evünde bu ağı

430 Ben işidüp bu sözi şād oluram
Çaygudan guşşadan āzād oluram

Bilmezem cānıma ne yazdı Çadır
Alnımda dağı neler vardır hāzır

Şāh buyurdu bendelerin getürdiler
Aşhāb arasından getürdiler

Sultān eydür siz bunı hoş görinüz
Her ne kim dilerse virinüz

Buña başda ihsānım in'ām ola
Çardaşım kullıq ide şıdķıla

435 Hem selāmetle ilete bunı evüne
Görüben oğlanlarını sevüne

Döndi yine bir zamān sultān baķar
Revān ağlar göziniñ yaşı aķar

Baňa eydür ki ey cānım cānı
Kāşki görmiyeydi bu gözüm seni

Eglenürdük seniñ ile bir zamān
İllā ayrılık odı yavlaq yamān

Seniñ ile ma‘ mūr idi ilimüz
Sen gidicek nulusardur hālimum

440 Qomaz idim seni gitmege dağı
İllā qorqaram günāhdan ağı

[17 a] Revā degil kim seni kılam ey yarā
Evüñden oğlanuqlarından āvāra

İllā hācetim vardır saña
Luḫ idüp bitürivirgil baña

Her kaçan kim Medīneye iresüz
Muşafāniñ ravzasına giresüz

Ol arada yüzüñi urğıl yire
Selāmım degür ol peygambere

445 Hem yārenleri Ebū Bekr u ‘ Ömer
‘ Oşmān ‘ Alī ve aşhābı her ki var

Selāmım benim bulara degüresin
Her kaçan kim yüzlerini göresiñ

Ben didüm ki başım üstüne idem
Selāmıñ seniñ tebliğ idem

Yine döndi baña eydür ey ırardaşım
Seniñ ile bir dağı vardur işim

Bir kâfir cinnîdürür seni aña
Viriserem ziyân iderse saña

450 Çün müslümân kâfire yoldaş ola
Şanmañuz aña şefâ' at kıla

İllâ saña bir du' â öğredeyim
Senüñ ile hayr ihsân ideyim

Bu du' âyı oğur iseñ sen yarâ
Hüküm idersin müñ' ola ol saña

Unudursañ seni birağur gider
Yağın iken yoluñı ırağ ider

Bu du' âdır kim bizi manşür kıılır
Düşmenimüz dâ'ima mağhür kıılır

455 Kimimüz ezber oğur anı diliyle
Kimimüziñ yazılıdur bile

[17 b] Muştafâdan ta' lîm itdüm ben anı
Anuñla ırahr iderem şeytânı

Sen dağı oğı ki manşür olasın
Düşmeniñ üstüne zafer bulasın

Ol du' âdan çün baña virdi sebağ

Tîz oқudum keñez itdi anı Hâk

Ṭarlığa dağı düşerseñ oқu
İlüne irişdüre Tañrı Hâkқы

460 ‘Ömer eydür ol du‘ âyı kim size
Ta‘lîm eyledi nicedür eyidün bize

Başladı Temîm du‘ âı oқudı
Şeytānı it bağlar gibi toқudı

İşidicek du‘ âı ‘Alî bilür
Kelecisiñ Temîmiñ taşdıķ kılur

‘Alî eydür Muştafādan ben bunı
Diñledim oқurdı düni günü

Ḥasan u Ḥüseyn dağı yine
Öğredürdi anlara dağı bile

465 Yine başladı Temîm girdi söze
Vir şalavāt ḥayr yazılsun size

Sulṭān ol cinniye eydür kim yine
Emānetim budur öñden şoña

Menziline selāmetle yitüresin
Bu benim işi sen bitüresin

Döndi sulṭān görüşür benimle
Eydür ey sevdiğim yār cānumla

Sultān ağlar ben dağı çok ağladum
Eydür ey ardaş Hađđıa ışmarladum

[18 a] 470

Urdı boynı üstine cinnī beni
Niçe yazular giürür ol ya' nī

Gāh alur beni iniše iner
Gāh yine çıkar yođuša döner

Söyledikçe ağzından odlar saçar
Yedi deñizi şavlak selāmet geçer

Yir yüzine çünki beni getürür
Aşağı or beni dağı oturur

Sevünürem çünki yeri görürem
Muřtafāya çok řalavāt virürem

475 Döndi cinnī baña eydür ađvāliñ
Seni bunda orsam nolur ĥāliñ

Ben didüm ki itmeyesin bu işi
Beni saña ışmarladı ol kişi

Oğurdum du' āyı dilüm ile
Dutar idim şaını elüm ile

Zehlesi yoğ bir adım girü gide
Yā elim tutup baña ziyān ide

Bu du' ā degilmiş sen beni pāre pāre
Beni biñ kez ider idi ey yara

480 Tāqatı yoğ bir kelecı dimege
Kādir idi anda etim yimege

Döndi eydür ki seni evüñe iledem
Göñlüñi hoş tut yigit çekme elem

Yine beni götürdi döñe döñe
Döndi key irdi belki göge

Yuğarudan yire bağdım yā imām
Yir yüzi bir āyineye beñzer tamām

Kulağımda gürüldisi dağı
Tağdan ağar sel gibi gürler ağı

[18 b] 485 Gökyüzinde görürem yıldızları
Bir tağa benzer idi degme biri

En kiçisi dünya tağınça durur
Ol nücūmlar gökyüzinde berđ urur

Çün feriştehleri görürem ey yār
Her biri elinde bir ĥarbe dutar

Nürdan idi bunlaruñ ĥarbeleri
Bir elinde od tutar hem bunları

Şeyāñinler çıkıcağ atarlar imiş
Anıñçün ol odı tutar imiş

490 Ĥayrān oldum bunlara bağa bağa

Cümlesi tesbîh zıkr ider Hakkâ

İşidicek tesbîh ben itdüm dağı
Ol du'ā gitdi 'aqlımdan ey ağı

Yukarudan bir ferişte od şaçar
Beni ol cinnî bırağur kaçar

Bir pāresi ol oddaň tağa iner
Yalıñından kâpkara ol tağ yanar

Çün bu 'ibret işleri ben görürem
Muşafāya çok şalavāt virirem

495 Şol kuşcağız yuvadan niçe uçar
Kim aña elüm irmez ey beşer

Şöyle düşdüm gice idi yarā
Yatdum anda gün yayılınca yire

Çün uyandum uyğudan açdum gözüm
Yā emîre'l-mü'mînin işit sözüm

Dururam ol kenāra düşdüm yürürem
Bir mu'azzam kuş gelür ben görürem

[19 a] Ancılayın kuş aşla görmedüm
Ol göl gibi dağı göle irmedüm

500 Çıkdı şudan baña gelür yā imām
Ben didüm ki va' demiz oldı tamām

Şađlıđımıñ yayını ben yasaram
Dirliğimden ümidimi keserem

Ben eyidürem kuş gelür beni yudar
Dağı varur yine işine gider

Çünki yakın geldi katımda turur
Ademiyle ol baña selām virür

Selām olsun saña dir imdi bunı
Tañrı gönderipdür bunda beni

505 Niçe dürlü ‘acāyibler göresin
Varıcağ mađlūka ĥaber viresin

Nazar etdim ben anıñ endāmına
Dürlü nağş urmuş Ĥudā endāmına

Çarnı anıñ yeşil kızıl ĥara
Ağla gök gök pul pul idi yarā

Gözleri de şabşarı anuñ
Vir şalavāt şādmān olsun cānuñ

Ayağı elin öyle gördüm ol kuşuñ
Gör ki zihi ĥādiriñ ĥudret işiñ

510 Geldi ağzın benim ağzıma urur
Çün nefesi benüm ağzuma girür

Baña bir dād gelür andan şeker

Dağı tatlú kılmış anı bî-bedel

Dönüp aña ki sen di baña
Ne ‘acāyib rütbe virmiş saña

Señ ne kuşsun nirededür menzilüñ
Kim bunuñ gibi işe irer elüñ

[19 b] Döndi eydür benim ol azmışlara
Azıcağaz yolu gösteren yire

515 almışı yirine yitüren benem
Dem-be-dem bu işi bitüren benem

Beřaret olsun saña yoluñ yakın
Tañrı zıkrin oma diliñden şaın

Kim anıñ zıkrı işüñi bitürür
Seni āsān menzilüñe yitürür

Gitdi uş aldı bende lezzeti
‘Aqlıma düşmezdi dünyā ni‘ meti

Anuñ ile mūnis oldum bir zamān
Ol gidicek dirligim oldu yamān

520 Dört gice dört gün yürürem yā imām
Ĝuşsa ile dilemez göñlüm şa‘ām

Endişe ğar oluben yürürem
Bir emene irdi yolum görürem

Hoş çayır çemen görklü yirler
Gönlüm anda bir dem eglenmek diler

Azın azın girdim anda yürüdüm
Bir cânavar imiş çün gördüm

Görmemişem ol şekilde cânvar
Ne kimse gördi hod mişli var

525 Mişl-i toñuz gözine beñzer gözi
Boynı toñuz boyına işit yüzi

Fil kulağı gibi anuñ kulağı
Hem ayağı dağı filin ayağı

Gögsi arşlan gögsi gibi ata
Karnı altı dağı beñzerdi ata

[20 a] Kuyruğı kuş kuyruğı gibi anuñ
Gör ne ‘aceb işleri var Sübhānuñ

Kaplana beñzerdi anıñ teni
Hayrān oldum göricegez anı

530 Ol baña baçar durur ve hem ben aña
Kādirin kudretin kılğıl taña

Söyledi eydür baña ey Medenī
Ne katı gözetdüñ sen āhir beni

Ben didüm ki seferimde irmediüm
Sencileyin cânavar görmedüm

Ne canāvarsın aḥī eyit baña
Zī ʿ acāyib şekl virmiş Ḥaḳ saña

Döndi yine baña cevāb eyledi
İşit imdi yā imām ne söyledi

535 Baña eydür aḥir vaḳtinde yā yigit
Çıksaram dünyāya bellü şābit

Ol sāʿ atde ki emr ide baña ḥ ʿ āce
Geziserem dünyāyı ucdan uca

Çün işitdim bu sözi ey yār
Yine döndüm şordum andan bir ḥaber

Ben didüm ki yavlaḳ oldum āvāre
Yol sağlıḳ vir baña gidem yāra

Döndi eydür bu çimeni çık daḥı
Yoluñ andadur gidersin ey aḥī

540 Bir gün bir gice çimende yürürem
Aḥir yine ben gücile irerem

Ṭaşra çıkdım ol çimenden ey ḥ ʿ āce
Bir depede şavmaʿ a gördüm yüce

[20 b] Geldüm anuñ ḳapusuna dururam
Avāz ile bir kezin çağıruram

İçerüden çıkageldi bir ḳoca

Giydügi keşîş tonı ucdan uca

Ol kıoca keşîş yüzini görürem
Gelürem kıatına selâm virürem

545 Çünkü benim selâmumı ol alur
Dönüben baña suâl kıılır

Yâ yigit der ne yirdendir gelişîñ
Bu ıssızlık yazında nedür işîñ

Vaşf-ı hâlim bir bir aña söyledüm
Ne kim gördümse şerh eyledüm

Şoñra didüm Medîne şârındanem
Muştafânuñ aşhâbı yârındanem

Keşîş eydür Muştafânuñ hâli ne
Diri midür ol şâhîñ ahvâli ne

Eyidürem ben keşîşe ol baқа
Bil Muḥammed teslîm olupdur Ḥaққа

550 Keşîş anı işidicek âh ider
Yire düşer ‘aқlı başından gider

Yine ‘aқlı başına geldi öri
Ben dönüp geldim ḥaber şordum geri

Ne bülürsin señ Muḥammedi didüm
İki cihân güneşi Aḥmedi didüm

Keşîş eydür kitâbımda ben anı
Oğumışuz vaşfını hem adını

Anıñçün bilür olduk aḫî biz
‘İsa ma‘lûm etdi bize ey ‘azîz

[21 a] 555 Yine döndüm keşîşe didüm ey yâr
Ne kavmdensin baña virgil ḫaber

Keşîş eydür ben ḫavârîyündenem
Ol ‘İsa peygamberiñ yâri benem

Ol sâ‘atde kim ‘İsa çıkdı göge
Ol Çalabın ismiñi öge öge

Müfsid oldı ḫalâyıķı görürem
Maḫzûn olup içlerinde yürürem

Gelübeni bu yirde kıldum qarâr
ḫaylî müddetdür ki bunda oluram ey yâr

560 Yine döndüm keşîşe didüm size
Ne kadar yıldır bundasız eyidin bize

Didi beş yüz yıl bir sâ‘at durı
Kim du‘acıñ bu arada oturı

Gice gündüz dileğim budur benim
Ol gice imânla çıķa cānum

Çünki geldi bu cevab andan baña
Yine döndüm bir ḫaber şordum aña

Görmemişem ancılayın cānavar

Ne durur adı ne eşi var

565 Bir ‘acāyib cānavar baqđım aña
Ben anı göricegez kıldım taña

Yine döndi keşiş baña söyledi

Ne cānavardur anı şerh eyledi

Eydür anıñ Dabbetü’l-arzdur adı

Haq Ta‘āla anı aħir vaqtına qodı

Ol çemen içinde dā’im otlar ol

Şuña degin kim açıla aña yol

Emr irişecek aña gerek dura

Gire dünya mülkine cevlan ura

[21 b] 570 Şafā vü Merve arasında çıqa
Maħlūq anıñ ‘azametine baqa

Ayağı yirde ola gögde başı

Hayrān ola yüzine baқан kişi

Bir elinde ‘aşāşı ola Mūsānuñ

Birisinde hātemi Süleymānuñ

Her kime yüzügi qarşu vura

Dutar ise yüzinde arta qara

Ya kime yüzüñi qarşu duta

Ak pağ ola yüzleri nra bata

575 Ol kara yüzlü kfirler ola
Tamu içinde muhaqqak kala

Ol ak olan mü'minler olur
Őahib-i taqv anlar olur

Nice 'almetler anda görine
Őd ola çoqlar kimi yirine

Gün girü mağrib tarafından toğa
Şanma ayruğ du'lar göge ağa

Tevbeler ęapusu anda yapula
Devlet anıñ kim önünde ęapula

580 Yoğsa ayruğ tevbeler olmaz ęabl
Tevbe ęıla Şimdiden devletl ęul

n işitdüm y imm bu işleri
Dağı artdı gnlmñ teşvişleri

Yine döndüm keşişe didüm size
Yemek içmek ne yerde idi size

Keşiş eydür ęarnıñ adır meger
Seniñ sözün baña bu dem hoş ęopar

[22 a] Yri Şol dere içine gir dağı
Ęarnuñı toğur yine gel ey ağı

585 İndim andan ol dereye girirem
Bir münevver bağçe anda görürem

Dürlü dürlü yemişi var bağçenüñ
Cüş-ı āb revānları aķar anuñ

Yerim ol yemişleri ķarnım doyar
İçerim şudan şuşuzluğım ķanar

Yine çıķdım bağçeden ben giderem
Geldüm anuñ ķatına gör niderem

Didüm ey keşiş paralansa tonuñ
Ķalur ise yalıncaķ şöyle tenüñ

590 Yoluna bağçe içinde yiyesi
Kim getüre saña ayruķ giyesi

Yine döndi sözüme virdi cevāb
Gelür anuñ sözi ki şavāb

Döndi eydür şudan gemiler gelür
Her gemilerüñ içinde er gelür

Yaz u ķışı giysi bunlar baña
Getürürler giyerem nidem saña

Bir gidince bir dağı olur ĥazır
Eksik itmez ol kerem ıssı Ķādir

595 Baña bir çuķa bir gömlek virir
Yüñden idi baña anı giydürür

İder ıssı ile şovuğdan teni
Bekleye seferiñ içinde seni

Olur ol āhir giyisim dünyāda
Nice müddet seferimde ey dede

Pes balçık içine yalın yürürem
Nice dürlü bunda işler görürem

[22 b] Anı gördüm ki cihānda bir kişi

Ola ne erkek ve hem ne dişi

600

Keşiş ile durmuşken bir söze
Gemiler geldi şudan üze üze

Bu keşiş ol gemileri görür
Şundi bir bez pāresi eline urur

Bunlara karşı ol bezi şalar
Çün bunuñ bir şalduğın gördi bular

Çıkdılar çünkü katına geldiler
Cümlesi aña ʿizzet ikrām kıldılar

Didiler kim ey dīnimiz ulusu
Duʿ ādan unutmayasın sen bizi

605

Keşiş eydür bir işimiz var bize
Bitürüñ ben duʿ ā kılam size

Didiler nedür işüñi bilelüm

Bitürelüm saña hizmet kılalum

Dileğim bu yigidi alasız

Çanda varursañuz anda şalasız

Bu Muḥammediñ yāridür biliñüz

Siz buña ‘izzet ikrām kıluñuz

Bunlar eydür biz Muḥammed bilmezüz

Ne kişidür hiç haberdār olmazuz

610 İllā seniñ hātırın için alalum

Deñiziñ öte yanına şalalum

Ol yaña çıkıcağaz kendi gide

Çünkü keşiş bu işi virdi rıza

Aldılar beni gemiye girdiler

Geminiñ yelkenlerini kırdılar

Bir zamān deñiz içinde gitdiler

Hoş emīnlıke çün yitdiler

[23 a] Ol kāfirler arasında giderem

Gice gündüz zıkr tesbīh iderem

615 Çalb içinde bitürürem bu işi

Bilmez anlarıñ içinde bir kişi

Şu yüzinde gider iken bir gice

İşit imdi ḥālimiñ hükmi nice

Dört yañadan muhālif yeller eser
Gemi issileriniñ bağıñ keser

Gāh olur ki gemi şarğa gider
Gāh yine dönüben ğarba gider

Gemi sergerdān olup urur şuda
Gemi issileriniñ cānı düşdi oda

620 Çünki cümle zāri zāra geldiler
Birbirinden ħelālīk dilediler

Ol kadar feryād iderler yā imām
Deñiz içi zelzele töldi tamām

Eyidürem ben ey ħalāyīk nolduñuz
Ne qatı feryād zāri kıldıñuz

Bunlar eydür ey yigit öñüne baq
Gör ne tarlığa şaldı bizi Ħağ

Öñüme baqdım görürem ey ħ̇ āce
Bir mu´ āzzam tağ turur yavlağ yüce

625 Dar imiş ol tağıñ adı
Görmemişem ancılayın tağ dağı

Mi´ arāca çıkıcağaz Resül görmüş
Viridi ħaber çün anı anda görmüş

Andan işitdüm bu tağıñ adını
Taşdıq itdi cümle Resülün qavlini

[23 b] Yedi at yerin altına deiz ucu
Zulmāta degin kim irmi ey hācı

Anda varan gemi ar olur imi
anma kim diri urtulur imi

630 Bunlar eydr biz daı ar oldu u
Ey dirga asret ile ıldı u

Ben iitdm barmaım getrrem
adirle ehādet getrrem

Cmlemzi gzi ol aa baar
Derdle asret odı bizi yaar

Bir ‘azim mevc urur getrr
Gemimzi cnki aa yitrr

oyle urur gemi aa yarā
Tata tata sklr pāre pāre

635 ar olur gemi iinde ne ki var
ādem zāt altun inc ne ki var

Beni bekler ol h āceler h ācesi
İit imdi ālim olur nicesi

Yapıup bir tataya cn dururam
Tata stne yzmi ururam

Yedi gn yedi gice giderem yarā

Şu yüzinde āvāre vü bîçāre

Şöyle sergerdān oluban gezerem
Diriligimden umudımı üzerem

640 Aşağa şu yuqaruda semā
Elim irmez benim hîç eme seme

Bilmezem ki kıncaru gider yolum
Eydürem ki yakın irişdi ölüm

[24 a] Yedi günden şoñra beni keñara
Bir cezāreye çıkardı şu yarā

Çün cezāreniñ içine girürem
Dürlü dürlü yemiş anda görürem

Her ağacıñ yaprağı vardır şarı
Çün yaprağına beñzer her biri

645 Degme yaprak bir kişi bürüye
Girdi ol bağçe içinde yürüye

Yir ol bağçe içinde yürürem
Yürürem dört yaña cevlān kıluram

Gündüzün seyr eylerem işit hoca
Yatmağa ağaçā çıkardum gice

Bir gün indim ağacdan yürürem
Bir cānavar çıkdı şudan görürem

Görmedim ancılayın bir cānavar
Ne kimseniñ gözi gördi ne ki var

650 Çünkü gördi gözüm anuñ yüzünü
Gitti ‘aqlım işidicek sözünü

Yüzüm üstüne düşerem yā ‘Alī
Yatdım aḥşama degin işit ḥālī

Aḥşam olıcak yine durdum aḥī
Yatmağa ol ağaca çıkdım daḥı

Bir āvāz geldi kim öyle şanuram
Gürledi gök diyüben inanuram

Ḥoş-faṣīḥ lisānla öger Ḥaḥḥı
Çağırur ider ey şun‘ issı Bāḥı

655 Medhle Resūlı getürürmiş dile
Medh ider dört yārini bile

[24 b] Ol Ebū Bekir şāḥib-ğazā idi
‘Ömer müeyyedi’l-enşār idi

‘Oşmān daḥı ḳatle’d-dārar ol
‘Alī ḳāhirü’l-küffārdur ol

Bunı didi daḥı epsem oldı ol
Şanki cānım içine od urdı ol

Bir zamān ol āvāzı fikr iderem
Başladım tesbīḥle zıkr iderem

660 Dün bucuğında ol ün geldi yine
Kim ne beñzer ol evvel çağırana

Ol dağı medh okuyup öger şerefi
Ol ʿālemleri yaradan Allāhı

Hem Muḥammed Muştafāyı medh ider
Anı dilemeyenlere çün qahr ider

Medhle şaḥābī cümle öger
Ḥarīci Rāfīzīlere ol söger

Ol dağı epsem olıcağ ya imām
Ben ağacda şayruya döndüm tamām

665 Digil gel yakın çıkdı yine bir avāz
Var dilinde zıkr tesbīḥ u niyāz

Ol dağı medh okurdı Aḥmede
Aşḥābın cümle bile öger dede

Ol āvāza dağı kulağ ururam
Dögincegiz tañla olur görürem

Bir cānavar çıkdı deñizden gelür
Toğrı benim katına çün ʿazm kıılır

Geldi ağaç dibinde dağı durur
Aşağıdan yuğaruya selām virür

[25 a] 670 Döndi eydür insī misin yā yigit
Ben didüm ki insiyem bellü şābit

Döndi eydür kime taparsın yarā
Ben didüm ki taparam ol Cabbāra

Hem severem ol Muḥammed Resūlı
Hem şaḥābesiyem anıñ hem qulı

Naẓar itdim ben anıñ a'zāsına
Ḥayrān oldum baqdımsa nesine

Başı arslan başına beñzer anuñ
Ayağı da ayaklarına arslanuñ

675 Beñzer idi cismi ne' am quşa
Kāfir olur şek getüren bu işe

Balık arqasına beñzer arqası
Ben didüm ki ey canāvarlar ḥāşı

Bir sū'ālim vardır benim saña
Şorarsam cevābın virgil baña

Üç āvāz işitdüm bu gice
Ne āvāzdır çağıran kişi gice

Döndi eydür bu deñiziñ mālikleri
Kim deñiz içinde olur begleri

680 Dā'im anlar gerekdür bunda çıqa
Tebḥ ile zıkr oquyalar Ḥaḥqa

Bunuñ avāzıdur ol āvāz

Görince bekledi seni ol bî-niyâz

Sen eger kâfir imişsin yarâ
Kılmışlar idi seni pâre pâre

Çünkü mü'minsin saña yoşdur elem
Bekledi ol hâlîk-ı levh ü kalem

[25 b] Bunı eyidür dağı atımdan gider
Kendüni deñize bertar ider

685 Ben yine indim ağacdan gezerem
ayğı ile ol cānımdan bezerem

ur'āniñ nişfini ouyınca tamām
Gezdim ol mişe iinde yā imām

Ağşamdegin ğuşşalu yürürem
Ağşam olıca baaram görürem

Bir ıra görümdi benim gözüme
ula urğıl yā imām bu sözüme

Ben didüm ki şol ırağa varayım
İnsiler var ola anda göreyim

690 Döndim andan yā imām 'azm iderem
Ya' nî ol ırağa degin giderem

Anca gitdim yakın ola ol ıra
Gitdikçe ol dağı oldu iraq

Gide gide yavlağ erdim ey yarā
Vardım anda görürem bir mağara

Ol mağaranıñ içinde ey paşā
Dürrî vü cevher dökülmüş başdan başa

Çün ol malı genci görürem
Şükür idüben secdeye varuram

695 Nice tarlıklara düşürdüñ beni
Şaldı soñra illā kim kıldı Ğanī

Bir zamān çün fikrle tururam
Ol mağaranıñ içinde görürem

Bir mu‘azzam ejderhā gördüm durur
Cānım ürker çün gözüm anı görür

[26 a] Burnunuñ deliklerinden od çıkar
‘Aqlım gider çün gözüm aña baçar

Açar ağızıñ hamle kıılır yā imām
Eyüdürem ben va‘ demüz oldı tamām

700 Dağı bir kez derd ile Allāh didüm
Meded eyle yā Resūlallāh didüm

Diyicegez bunı yılan çün gider
Bilmezem ki kağı yaña ‘azm ider

Ayrığ anı mağarada bulmadum
Çancaru gitdüğini hiç bilmedüm

Başladum girü oquram Qur'ānı
Oquğıl āyet-i hüccet-i bürhānı

Cümle mü'minler müslimānlar bunlar
Şöyle bilür nedür dīn erkān bular

705 Tañrı qulları Muḥammed ümmeti
Ḳahr idici 'aşī vü mel'ün iti

Çünkü geldi āvāzında baña
Ben yine döndüm cevāb virdim aña

Ne bilürsin didüm ol Muḥammedi
Kim anıñ *levlāk levlāk*dır adı

Ün geldiği Nūḥ zamānında anı
Ṭūfān olup şuda yüzerken gemi

Yetmiş iki tanıqdan aldı Nūḥ
Çift çift gemi içine şaldı Nūḥ

710 Ol gemide bile imiş aşlımuz
Ol zamāndan qaldı bizim neslimüz

Ol eşerden bilürüz peygamberi
Ḳamu dīnlerden anıñ dini arı

[26 b] Ben didüm ki vācipdürür size
Anuñ içün delīl olasız bize

Yolımı gösteriviresiz gidem

Anuñ için delil olasız gidem

Medine şehridür benim şehrim
Ol Muhammed Muştafa toğrı yārim

715 Ben anıñ şaḫābesiyem biliñüz
Niçe tarlıqlara düşmedim yalıñuz

Dilerem luşf-ı kerem eyleyesiz
Nireden gider yolum söyleyesiz

Ün gelür ki şu kenarınca yigit
Yoluñ oldur gidersin yüri yigit

Geçdim andan yola düşdüm giderem
Ben benim işlerümi fikr iderem

Durdum ben ğuşşalu yürürem
Daĥi nice cānavarlar görürem

720 Ol ıssızlıkda giderken işit
İlerimde çıka geldi bir yigit

Gördüm anuñ yüzi benzer güneşe
Görmedüm ancılayın güzel paşa

Cān sevünür çün gözüm anı görür
Geldi benim kıatıma selam virür

Şöyle tatlı dil ile söyler baña
Ben anı işidüben kıldım taña

Eydür aħir yā yigit ħālīñ nedür
Gelişīñ ne yerden aħvālīñ nedür

[27 a] 725 Söziñi tamām idicegez çün gider
İşit imdi yā ħalīfe gör nider

Gördüm ki vardı şofra getürür
Getüriben çün yanıma oturur

Şunuban ol ta'āmdan çün yedük
Tadunça elħamdülillāh didük

Orta yerden bāķīsini götürür
Üç gün üç gice ħatımda oturur

Benimle mūnis oldı ol yigit
Anuñ ile nolısar ħālüm işit

730 Ben didüm ki ħul olaydım saña
Sen eger bu iyliġi eylersin baña

Daħı henüz tamām olmadın sözüñ
Baġar iken yüzine anuñ gözüñ

Yatdı yiriñ üstüne yuvarlanur
Ol yeriñ topraġlarına bulanur

Silkiniben yine durdı ey daħı
Anı gördüm bir ħuş oldı ey aħī

Döndi eydür ayaġımı tut yigit
Ben ne kim eyidürsem sözüñ işit

735 Sen eger benim sözimi tutasın
Şağ esen menziliñe yitesin

Ayağımı şalivirirsen saña
Ziyān olur şoñra sögersin baña

Yapışdum ben anuñ ayağına ol uçar
Aldı beni yedi deñizden geçer

Bir zulumāt cezireye yitürür
Aşağı kıor beni dağı oturur

[27 b] Çünkü kıurtulur elimden ayağı
Anı gördüm ādem olur bayağı

740 Döndi eydür baña ey iki gözüm
Ben ne didüm işit sen sözüm

Dağı seni menziliñe yitürem
Menziliñe seni bir hoş getürem

Beni anda bırağur girü gider
İşit imdi yā ħalife nider

Vardı bu yār bir nice finduğ alur
Toğrı turur benim yanıma gelür

Döndi eydür baña iki gözüm
Bir işim vardır işit benim sözüm

745 Ol işim biticek alam seni

İledüp menzîlüne şalam seni

İki tağıñ ortasına çün girür
Deresinde bir şu aqar görür

Şu kenârında yazılı Allâh adı
Hem dağı Muḥammed Resûlullâh adı

Hem Süleymân Tañrınıñ peygamberi
Kilidiñ üstünde yazılmış adı

Qapuyı fındıq ile bir kez urur
Açılır ol qapu içerü girür

750 Baña eydür sen de girsene yarā
Ben didüm ki gireserem ne çāra

Bir kez olur ölmek āḫir öleyim
Bari bu işlerden emîn olayım

Girdim anda iki arslan görürem
Ol öñümce ben ardınca yürürem

[28 a] Bunı gördüm arslana qarşu gider
Ol iki arslan aña ḫamle kılar

İki fındıq ile çün anı urur
İkisi dağı yüzünü çevürür

755 Geçdüm andan yā imām işit ḫāli
Bir qapu dağı gördüm yā ‘Alī

Çapusu altun gümüş kilidi var
Aña dağı atdı bir fındık ey yār

Çapu açılır içerü girürem
İki ejderhā mu‘ azzam görürem

Bunlaruñ ağızlarından od çıkar
Nefesi neye doğunsa yağar

Eyidürem ki zihī şun‘ issī ğanī
Nice şarklara uğratdıñ beni

760 Bir belādan emīn olmadan dağı
Bir belāya yine uğradım ağı

Ejderhālar çün bağar bizi görür
Her birisi kıyruğı üstüne durur

Yine döndi yılana karşı gider
Gördi yılalar durdı hamle kılar

İki fındık anlara dağı urur
Ol ikisi dağı yüzüñ çevürür

Geçdük anları dağı gördük ey şāh
Bir kıızıl altun kurulmuş taht-ğāh

765 Ayakları kıızıl altundan anuñ
Vir şalavāt şādmān olsuñ cānuñ

Tahtuñ üstünde görürem bir serīr
Yatur ol serīr içinde bir emīr

[28 b] Arçası üstüne yatur ol kişi
Ėayrān oldum ben göricek bu işi

İki eli gögsi üstüne durur
Nūrı çıkar başına çün berķ urur

Barmağında yüzügi vardır ağı
Üç kaşı vardır yüzüğüñ dağı

770 Birisinde Ėātemi Süleymānuñ
‘Alemler Ėükmünde idi anuñ

Nūrı çıkar ol yüzüğüñ berķ urur
Ay güneş nūrı üstünde durur

Başı üstünde kandil var aşılu
Altun ile gümüş ile ey ulu

İki ejderhā başı katında var
İki dağı ayağı katında var

Bunlara da birer findık urur
Çünkü bunlar yüzlerini çevürür

775 Döndi baña eydür yigit seni
Bunuñ için gözedürdüm ben seni

Sen eger sözüm işidesin benüm
Degiserdür saña Ėayr iĖsānum

Döndi eydür ben şimdi varısaram

Barmağından yüzüğünü alırsam

Baňa bir yılan gele nefes ura
Düşem ölem çünkü göresin yire

Fındığüň birisini urğıl baňa
Dirilem hayrım irişe saňa

780 Ben didüm ki vir baňa tođrı haber
Ne kişidir bu yatan kişi ey yar

[29 a] Döndi eydür bu Süleymandır kişi
Ol yüzük devlet yüzigidir kişi

Benim ol elüme girerse paşa
Hükm idem bu dünyāya başdan başa

Saňa dađı māl u memleket virem
Yirüñe dağı seni hoş gönderem

Vardı ol yüzüğe hamle kıılır
Anı gördüm bir yılan çıkar gelür

785 Yüzi ‘avrat yüzi gibi yılanuñ
Şacı ‘avrat saçına beñzer anuñ

Geldi ol yılan buña nefes urur
Düşer ölür çün gözüm anı görür

Fındıķıñ birisiyle anı urur
Diri olup durdı gördüm gelür

Vardı yine yüzüğe hamle ider
Yılan urur bu düşer cānı gider

Yine fındık ile ururam anı
Diri oldu kendüye geldi cānı

790 Öri durdı kükremiş deve gibi
Döndi söyledi baña didi

Bu kez eger kırtulur ise cānım
Nice eylüge iledeyim saña benim

Saña dağı māl memleket virem
İledem ilüñe seni hoş görem

Vardı yine buña elin uzadur
Yılan urur bunu oda yandırur

Çaldı bir fındık dağı anıñla ururam
İllā eşer itmez ayruğ görürem

[29 b] 795 Döndi yılan benim ile söyledi
Baña kaçdı vü ‘ itāb eyledi

Baña eydür ey günāhkār ‘ āşī
‘ Āşī olan kişi bulmaz ħalāşı

Nice tarlıklardan Tañrı saña yol
Viridi saña ihsān itdi ol

Bu ne işdir kim anı işlediñ
Ol emir peygamberi sen taşladıñ

Ol Muḥammed kerāmetine saña
Ḥürmet olsun imdi bu kez saña

800 Nice eylemişdim bundan beter
İllā yüzün ıarası saña yiter

Ben bu sözi işidicek ey yarā
Götürüben ol yāri urdum yarā

Eydürem ki ‘ayān eyle bu işi
Ne kişidir burada yatan kişi

Yılan eydür mağarada cinniler
Kim Süleymāna ‘āşī idi bular

Yedi idi altısı helāk oldu
Ara yirde birisi diri ıaldı

805 Bu daḡı sıḡri ııla bunda gelür
Ya‘ nī kim Süleymānun ḡātemini alur

Gör ki Tañrı nice helāk eyledi
Çünkü yılan baña bunı söyledi

Eyidürem ben bilmez idim neyleyim
Nice firıat āğūsın nüş ideyim

Anuñçün işledüm ben bu işi
İlimüze iledem didi bu kişi

[30 a] Benimle luıf u kerem eylegil

ancaru gider yolunu söylegil

810 Maaradan nice ıkayım baa
Cevāb virgil Őorduum budur saa

Döndi eydür yüzigini al cinān
Al bile fındıqlarını bile anu

Anları alup apuya iresin
Ol iki ejderhāları göresin

Durup bunlar saa hāmler ideler
Urasın fındıqlar ile gideler

nki tara ıkıcacaaz Şorasın
Se bu dev meskenine iresin

815 Bunu ehli nki seni bulalar
Menzilne alubanı Şalalar

Şoralar saa nevrei anı
Eyidesin nie depeledim anı

İŞidicek sözini Őād olalar
ayudan guşŞadan azād olalar

Daı bā itdi zirā bu it
avmi daı dilemezdi bellü Őābit

ldgini nki senden bileler
oru yol anlar saa göstereler

820 Ejderhâlar beni görüp durdılar
İki yañadan baña nefesi urdılar

Fındığı bunlara per-tâb iderem
Gözlerin yumar çıkaram giderem

Çapuya taşra çıkıcağ başa
Uğrayu geldim bir çapuda bir kuşa

[30 b]

Dir baña mü' min degilmişsin yarâ
Eylemişdim ben seni pâre pâre

Çünkü mü' minsin azâd olsun cânuñ
Ol Muhammede bağışladım çanuñ

825 Geçdüm andan yola düşdüm giderem
Âhla feryâd efgân iderem

Gözi yaşı dökülüben yürürem
Bir mü' azzam çaşra irdim görürem

Süre süre çaşra yakın varıram
Yüz çaravaş çapusunda görürem

Her biriniñ ay gibidir yüzleri
Azdurur zâhidi yoldan sözleri

Aralarında biri iken lañif
Göziñi zibâ hüsñ hulk-ı şerif

830 Geldüm anuñ çatına virdim selâm
Selâmumu çünkü aldı yâ imâm

Döndi eydür baña nürken anı
Ben didüm cehenneme virdi cānı

İşidicek bu sözi şād olur
ayğudan uşşadan āzād olur

Döndi eydür ha sevündirsün seni
Nitekim sevündirdiñ sen beni

Eydür ol maşūdına ire idi
amu ‘ālem alkını örte idi

835 ul iderdi kendü özine
İşidenler uya idi sözine

İllā şükr Tañrı helāk eylemiş
Dīn-i İslām yolını pāk eylemiş

[31 a] Nice ıdıñ vir baña toğrı aber
Ölice sen mağaradan ey yar

Yüzügin aldım dağı anuñ ile
ıabildim ey ağı anuñ ile

Döndi eydür baña gerçekdür sözüñ
Ol yüzüg ile alāş oldu özüñ

840 Anuñ ile ol alkı örte idi
Vay eger maşūdına yite idi

Cümle alkı yandıra idi oda

Olur idi dīn-i İslāma aa

Ne istegim Tarı helāk eylemiş

Yine dōndi baa gōr ne sōylemiř

Baa eydūr yā yigit ālīñ nedūr

Nice dūřdūñ bunda avālīñ nedūr

Vaşf-1 ālīm bir bir aa sōyledüm

Evvel aır çūnki ma' lūm eyledüm

845 Dōndüm ben daı şordum aa
Seniñ avālīñ nedūr eyit baa

Bir melikin ızı idim yā yigit
İmdi benim vaşf-1 ālüm işit

Mā-taaddemden kitābım bir gice
Oturup our idim ucdan uca

Bir kitābda gōrūrem Resūlını
Ol dīn-i İslām yolunuñ uřūlını

Nebīlerūñ řoına ol geliser
Dīn-i İslām andan zāhir olısar

850 Çūnki adını iřitdüm dil ile
' Aşı oldum cān ile gōñül ile

[31 b] řāzılıdan uyuya vardı gōzüm
Uyanuban bunda gōrdüm kendüzüm

Ol ʿāṣī melʿ ūn beni bilür imiş
Çanda kim bir hūb nigār görür imiş

Fitne vü hīle ile alur imiş
Toğrı kendi evüne gelür imiş

Bizi bu nevʿ ile bunda getürür
Her birimiz bunca yıldır oturur

855 Bunlarıñ ol aḥseni benim yigit
Beni yavlağ sever idi ol pelit

İllā ben hīç yüzine baqmaz[idi]m
Dilemezdim aña aqmaz idim

Şükr olsun āzād eyledi bizi
Bizi şād eyledi helāk itdi sizi

Ne dilerseñ muştuluğ et bize
Ben didüm ki iledüñ ilümüze

Muştuluğum bu ola kim alasız
Siz beni hem menzilüme şalasız

860 Her kaçan kim ilüñi göresiz
İllā señ yüzügiñi aña viresiz

Ben didüm ki ilümi eger görem
Yüzigi ol sāʿ at buña virem

Baña bir şeytānī cinnī getürür

Bindürür boynuna beni götürür

Döne döne işmarlar beni aña
Ne dir ise hep ‘ ayān olur baña

Getürür ol cinnī beni seyr ider
Aldı beni geldüğüm yola gider

[32 a] 865 Ol Deris tağına getürdi yine
Kim gemimüz ğarğ olupdur şuya

Nice anda getürür eyidür baña
Vir yüzügi şunu virdim aña

Gitdi cinnī ben yalıñuz qaluram
Ol ıssızlıkda yalıñuz yürürem

Bilmezem ki qağı yaña giderem
Hālimi kime şikāyet iderem

Durdum ol kenāra düşdüm yürürem
‘ Aynı hayāi ben anda görürem

870 Var idi yetmiş qapu ey h̄āce
Aqar idi şu kırq arşun yüce

Her qapudan ki şu çıkardı yarā
Güneş anda gelicek batar yire

Bilmezem ki qağı yaña gider ol
Tañrı virmiş aña yir altında yol

Dürlü dürlü āvāzlar kim gelür
İşidicek ādemī hayrān olur

Gürlemekler çatlamağlar yā imām
Şöl kıyāmet gününe beñzer tamām

875 İşitdim ben sinnīlerüñ āvāzın
İçerü girdüm bu kez hazīn hazīn

Gördüm anda cinnīleri ey yār
Ki ‘acāyib şekil idi bular

Fil gibi hortumları od gözleri
Söyleyicek yankılanır sözleri

Orta yirde bir ağac gördüm yüce
Yatur anuñ gölgesinde bir kıoca

[32 b] Yanınıñ üstüne yatur ey paşa
Bağlu idi zincir ile başdan başa

Bir gözi yoğ idi anuñ yā ‘Alī
İşit imdi sen bu ‘acāyib hālī

880 Bir gözi var şanasın od pāresi
Korqıdır ādemi yüzi kıarası

Döndi baña eydür söyle yā yigit
Ne yerdendir gelişin ahir eyit

Eyidürem ben Medīne şārımdurur

Ol Muḥammed Muṣtafā yārimdurur

Ben anıñ şaḥābesiyem azmışam
Ser-teser Ƙaf memleketni gezmişem

Döndi eydür ol Muḥammed geldi mi
Dünyāya dīni zāhir oldı mı

885 Eyidürem ben geldi yine gitdi ol
İllā bize ‘ ayān oldı toğrı yol

İşidicek yatur iken oturur
Oğur ol beni ƙatuña getürür

Döndi eydür ḥalk içinde şehādet
Var mıdır nicesidir ‘ örf ‘ ādet

Ben didüm ki cümle Allāh dir bular
Hem Muḥammed Resūlullāh dir bular

İşde gücde cümlesiniñ teşvīşi
Her biriniñ anı dimekdir işi

890 İşidicek bu sözi yā emīr
Odda ƙurşun gibi bunlar erir

Yine yatur yanına n’idem saña
Dağı döner bir ḥaber şorar baña

[33 a]

Eydür baña fişƙ fücūr ey yār
Süci içmek zinā itmek aşikār

Akçasını ıŝşıya viren kişi
Var mıdır anlardan iden işi

Ya yalan bize tanıklık virici
Yā zālīm kiŝilerle yūriyici

895 Nā-ħağ yire ħan dökülür mi baña
Ĥaber eyle ŝorduğum budur saña

Ben didüm ki bu ŝorduğun ħoğdur
Ĥiğ bularsız dağı bir yir yoğdur

Yine döndi baña şordı bir ĥaber
Aña dağı cevāb virdim muħtaŝar

Eydür ol mağarada pınar ağı
Ĥurıdı mı yoğsa ağar mı dağı

Ben didüm ki ağmaz oldu oldurur
İllā henüz dağı şuyı vardurur

900 Yine eydür bu dediklerim ħamu
Ben ħıħasımın niŝānidur ʿamu

Yağın olmuş taşra ħıħmağım benüm
Kim bu bendelerden āzād ola cānum

Geziserem dünyā mülkine başa
Geziserem dünyāyı başdan başa

Mekke ile Medīneye varamam
Ol Ĥudüs ucına dağı iremem

Andan artuḡ dūnyā mülkini gezem
Ḥalāyığın ekşeriñ baña düzem

905 Şāzılıḡdan bir kezīn na‘ ra urur
Yirde gökde hem āvāzı hep varur

[33 b] Anı gördüm bir melāyike gelür
Bir demür çomaḡı eline alur

Bunı bir kez başına şöyle urur
Dir ki yā mel‘ ün vaḡti degüldürür

Daḡı vaḡtiñ olmadı kim çıḡasın
Gözün açup kimse çün baḡasın

Ḳorḡudan ben zıkr tesbīḡ iderem
Yüzüm üstüne sürünüp giderem

910 Yalıñuz bir gün bir gice yürürem
Bir araya irdi yolum görürem

Anda bir ‘ avrat aya beñzer yüzi
Ḥulle giymiş ḡürıye beñzer yüzi

Geldim anıñ ḡatına virdim selām
Ne ‘ aleyk aldı ne ḡōd söyler kelām

Geçdim andan gitdüm üç gün üç gice
Bilmezim ḡālīm olısdur nice

Yalıñuz ḡayḡu ile ben yürürem

Bir mişeye irdi yolum görürem

915 Hoş çayır çemen hem bağçeleri
Dört yanında çağlıyup aklar şular

Kaşa gölgeler imiş ağaçları
Hem var imiş içinde çok kuşları

Topu arslan mişe uçdan uca
Oturur ortalarında bir koca

Geldüm anuñ katına virdüm selām
Selāmumu çünki aldı yā imām

Vaşf-ı hālīm söyledim bir bir aña
İşidicek sözümi kıldı taña

[34 a] 920 Döndi eydür ‘aceb olmuş işiñ
Nice vāqı‘ alar görmüş bu başiñ

Yaşın olmuş yoluñ gör imdi yüri
Geçdim andan işüme gitdim geri

Yola düşdüm dağı gitdim bir zamān
Bir kişiye uğrayugeldüm hemān

Selām virüp geçdim andan yā emīn
Bir kapuya uğrayu geldim hemīn

Bir kişi koğayla şu çıkarur
Bir havz var içine döker durur

925 Ol havzıñ deligi var kuyıya
Durmaz ne kadar kim şu kıoya

Anca zaħmet bir derd ile şu çekerek
Havza kıoyar yine kıuyuya aķar

Eyidürem ben delüginı tüt anıñ
Dola çünkü daħı diñlene cânıñ

Eydür aħır fuzül olma yā yigit
Ne ki gerek al yüri işüñe git

Geçdim andan bir ite yolum irer
Karnı içinde enikleri ürer

930 Kādirin kudretiñ ta'zım iderem
Geçdim andan daħı bir dem giderem

Ol ıssızlıkda giderem yalıñuz
Daħı yok yimege ac u şusuz

Ağlarım yaşım dökülür yürürem
Bir mu'azzam kaçra irdim görürem

Dört yanında nürı çıkar berķ urur
Ne yerden ki bir kışı baķar görür

[34 b]

Eyidürem ki kerem issi ğanı
Uş ' imārete irişdirdün beni

935 Ādemiler menzidür varayım
Ādemī var ola anda göreyim

Yidi gün yidi gice öñden soña
Gıtdim andan şoñra yitdim ben aña

Gördüm anuñ hevāya çıkmış uci
Bir taşu altun biri gümüş hacı

Geldim anuñ kapusunda dururam
Eşik üstinde yazılmış görürem

Yazılan Lāilāhe illallāh idi
Hem Muḥammed Resūlullāh idi

940 Bir daḥı Ādem Safiyyullāh idi
Bir daḥı Nūḥ-ı neciyyullāh idi

Bir daḥı yazılmış İbrāhīm Ḥalīl
Enbiyālar ceddi ol şāḥib-Cemīl

Yazılanıñ şoñına Allāh adı
Ḥatmine gine Resūlullāh adı

Yazılmış anda daḥı bunı başa
Bu kapuyı açmaq içün dürişe

Nice ki ceħd ide açılmaz yarā
İllā oḡuyan kişi açā gire

945 Kapunuñ kilidi ol dem budur
Bunı oḡuyan kişi açar girür

Ben oḡudum anı kapu açılır

İçerüden misk-i ' anber saçılır

Girdim ol kırsrdan yürürem
Nūra batmış ma' şūmları görürem

[35 a] Örtü döşek sündüs istibrağ idi
Perdeleri nūra müstağrak idi

Perde ucın kaldıruban yürürem
Ay yüzlü yigitleri ben görürem

950 Her biri kılıç u hamā ' il taçar
Yaralarından henüz kanlar açar

Seyr iderler kaşır içinde şādmān
Yoldaş olmuş bunlar gelir hemān

Yine bir maşsūra vardum dağı
El urup perdesini açdum dağı

Gördüm anda bir ' aẓīm ırmağ durur
Tatlu baldan levni südden ağ durur

Kenārında dürlü dürlü mai' de
Virdim anda nefsime dürlü ğıda

955 Ta' āmdan yir şuyundan içerem
Kör olur bir nefsim andan giçerem

Çıkmağa kapu katına yürürem
Bir mu' azzam ulu arslan görürem

Geldi ol arşlan baña hamle ider
Çorqumdan beñzimüñ levni gider

İki yanında anıñ iki satır
Biri Muḥammed bir ism-i Qadır

Oquram anı şalāvāt virürem
Gā'ib oldı ol arşlan görürem

960 Geçdim andan daḥı taşra çıqaram
Ḥayrān olup dört yanına baqaram

[35 b] Bilmezem ki qañğı yaña giderem
Eydürem ki yā İlāhī niderem

Anı gördüm çıqdı iki atlular
Nür içinde şöyle garq olmış bular

Ellerinde ḥarbeler nürdan durur
Dört yanına çıqar cevlān urur

Atlarınñ tırnağı yirde başı
Gökde idi gör zihī kudret işi

965 Duruban bunlara qarşu yürürem
Tañrı selāmın bunlara virürem

Selāmımı çünki benim aldılar
Dönibeni sū'al kıldılar

Didiler kim içerü girdin mi sen
Çaşrıñ içinde ne var gördiñ mi sen

Ṭa' āmiñ yidiñ mi içdin mi şudan
Āzād olur bir yudum andan tağan

Ben didüm ki içerü girdim belī
Ḳasr içinde olanı gördüm belī

970 Tañrı zıkrin ben oğuyup açmışam
Ṭa' āmin yiyüp şuyun içmişem

Didiler kim sen misin ol medeni
Kim kavmiñ yavı kılpudur seni

Ben didüm ki benim ol bellü biliñ
Baña yolum gösteriñ kerem kılıñ

Didiler kim beşāret olsun seniñ
Ṭamū hem odundan āzād oldı cānuñ

Çağırıp baña ey biçāre ġarīb
Nice gezerken ġarīblikde azıb

[36 a] 975 Bir gün ola kim evüne varasın
Ölmeysin bu ġurbetde kılmayasın

Ne kıadar kim cefā çekdin ise
Ḳayra döne eline girdi ise

İllā dā'im yüzüñ ol dergāha tut
Kim hiç andan maħrūm olmaz ut

Bir gün ola kim naşibiñ alasın

Göresin oğlanlaruña varasın

Bilmezem ki ol āvāz kıanda gelür
Şanıram ki iĉerü cāndan gelür

980 Döndüm isteyüben yürürem
Bir yeşil ĉimene irdim görürem

Anda bir yigit aya beñzer yüzi
Nür içinde şöyle ġarķ olmış özi

Baña eydür merġabā ey medenī
Tañrı buraya viripdür seni

Sensin āġir ol Muġammed ümmeti
Bu seferiñde ĉekdin zaġmeti

Her ne kim gördüñse öñden şoña
Seferiñde ma' lüm olmuş hep baña

985 Döndi yemege bir nar virür
Her kaçan kim gözüm ol narı görür

Yerim anı şöyle lezzetlü idi
Bal şekerden daġı tatlu idi

Müşkle ' anber şanasın yarısı
Ol nariñ içinde ġoķusı

ĉünkü ol ġüb ķoķuları yirdüm
Döndüm andan iĉmege şü diledüm

Baňa eydür işte pıñar yüri
Ne kadar gerek ise içgil geri

[36 b] 990 Geçdüm andan ol pıñara yürürem
Şuya nazır ider görürem

Gördüm anuñ şuyı südden ağ idi
Tadı dağı baldan tatlı idi

İçeriem andan abdest aluram
Vardım anuñla namāz kıuram

İllā şöyle şād olur göñlüm cānum
Kaygularım ferağa döndi benüm

Didüm ki baňa delil olasın
Menzilime iledesiñ alasın

995 Döndi eydür ilüñüze yıl nice
Yitmiş yıllık yoldurur gündüz gice

İllā hōş tut göñliñi seni alam
Göz açup yumunca ilüñe şalam

Bunuñ ile şöyleşirken yarā
Anı gördüm bir bulut geldi yere

Gürlemekler çatlamaqlardur çıkar
Yıldırımlar toqunur dağı yağar

Dört yañadan melāikeler dutar
Şā' iğalar şağ u şola atar

1000 Geldi bunuñ başı üstünde durur
Yuğarudan aşığa selām virür

Yigit eydür kaçığı iqlīme seni
Viripdür ol Kerem ıssı Ğanī

Bulut eydür ol kâfir iline
Kim getürmez Tañrı zikriñ diline

Rızkıñ yirler taparlar ayruğa
Viripdi beni kim tolular yağa

[37 a] İllerinde kaçığı kızılılık ola
Tañrı virdi bunlara belā

1005 Yigit eydür yürü Haqqıñ emrine
Ol gidecek bir bulut geldi yine

Ol kara idi bunuñ aq levni var
Heybetle ra' d ardından kovar

Anı dağı çok feriştelere dutar
Tebîh tehlil onı yire batar

Ol dağı geldi buña virdi selām
Hōş faşîh lisānla söyler kelām

Yigit eydür ol kerem ıssı Ğanī
Kaçığı iqlīme viripdür seni

1010 Bulut eydür beni arz-ı ' İrağa

Viripdür yağmur yağa seller aqa

Yir yüzinde dürlü ni' metler bite
Ki mü'minler qavi olar tã' ata

Aña dağı yigit eydür kim yüri
Ol gidicek bir bulut geldi geri

İkisinden dağı bunuñ levni aq
Dört yanından feristeler çoğraq

Bir yanında durmuş idi Mîkã'îl
Bir yanında Cebrã'îl peyk-i Celîl

1015 Ol dağı geldi buña virdi selâm
Yigit eydür bu kez anda 'azm-ı râm

Bulut eydür Hãq beni virüpdi
Ol habîbiñ iline vargıl didi

Yağa raḥmetim ni' metim bite
Yiye kıllarum emrimi duta

[37 b] Hãcetiñ var mı bitürem saña
Hãber eyle yã veliyullãh baña

Döndi eydür Medîne şarîdurur
İşbu yigit Muştafã yâridurur

1020 Hãcetim budur bunı getüresin
Şağ esen evlãdına yitüresin

Gök yüzinden ol bulut yire iner
Egilüben yanı üstüne dutar

Döndi eydür yâ yigit dur ...
Bu seni ilüñe ilede emîn

Ben didüm ki bir sū'âlim var aña
Cevâbın virgil yâ nebiyyallâh baña

Ol ağac dibinde gördi kim çoça
Ki demürle bağılu idi ucdan uca

1025 Di baña kim anıñ aḥvâli nite
Geçdim andan uğradım bir 'avrata

Kim selâm virdim selâmım almadı
Söylemedi baña nazâr kılmadı

Geçdim andan bu mişeye irürem
Bir çoça arşlanlar ile görürem

Geçdim andan bir yigide irürem
Bir hezan getürmüşler görirem

Tâ arınca çigni üstüne dutar
Urdığı dem bir yire dağı atar

1030 Gitmez vü gelmez durur bir arada
Görmedim anı kim bir adım ada

Geçüp andan irmişem bir kıyuya

Bir kişi gördüm ki el urmuş şuya

[38 a]

Anı çeker bir çoğacığ şu çıkar
Havza koyar gene kıuyuya aklar

Geçüp andan dağı bir dem sürürem
Bir mu'azzam ulu kaşra irürem

Açılır kapu içerü girürem
Yaralu şöyle yigitler görürem

1035 Çıkıdum andan gördüm iki atlular
Yüzi nürlü iken heybetlü bular

Geçdim andan uğradım bir yigide
Bir yeşil levh önüne kıomuş dede

Geçdüm andan dağı uğradum saña
Nedir anlar sen seni eyitgil baña

Döndi eydür ol ağaca irdiñüz
Ol demirlüce kıoca kim gördüñüz

Bir gözi yoğdur anuñ bir gözi var
Oldur ol Deccāl mel'ün ehl-i nār

1040 Ağır vağıt olıcağ gerek çıқа
Halāyıkıñ ekşeri aña baқа

Geçüp ol 'avrata gördüñ dünyadır ol
Aña uyan kişi varmaz toğrı yol

Her kim anuñ mekrine aldanısar
Düşüben tamu dibinde qalısar

Geçüp andan ol mişe kim irdiñüz
Bir qoca arşanlar ile gördüñüz

Kardāşım Danyāldur ol dağı
Ol mişe içinde olur ey ağı

1045 Gıtmez gelmez bir arada tırur
Gice gündüz anıñ işi oldurur

[38 b] Oldur ol kim bir emāneti alur
İsteyene virmez boynunda qalur

Qıyāmete degin anı götürür
Hażrete ol yüz qarası bitürür

Geçüp andan irdiñüz ol quyuya
Ol kişi kim durmuşdı şuya

Zaħmetle bir qoğacık şu çeker
Qoduğı dem şu yine durmaz aqar

1050 Gice gündüz ol durur anuñ işi
Tā göre andan qatı zaħmet kişi

Oldur ol kim nesnesi yoq kimsede
Vardı diyüben gücle alur dede

Bir kişi dağı gelür andan alur

Kendüzin zaḥmeti kendüye alur

Birden alur birine daḥı virür
Kendü gene bāyi‘ -i müflis olur

Vebāldir kim baḡlanur boynına
Giriser yarın cehennem oynına

1055 Muṣṭafā didi bir zamān gele
Müfsidler anda aṣikār ola

Kim anadan ızı kīseden yiye
ızlarını iṣledeler zināya

Geçüp andan bir zamān kim gıtdiñüz
Ol yaralanmıṣları kim gördüñüz

aṣr-ı cennetdir kim anda yitdiñüz
apu açıldı ierü girdiñüz

Bedir azāsında Őehīd oldılar
Ol azāvātta düşüben öldiler

1055 Anıñ iün mertebeye irdiler
Bī-isāb cennet iine girdiler

[39 a] Atlular ki Cebrāildir biri
Biri daḥı Mikāildir biri

Ol yigid kim yoluñ Őoñra biter
Bir yeşil levḥ gördün önünde dutar

Ben eyidem ol yol sağlık virdim saña
Geçdin andan yine uğradın baña

Ben ol Ebū'l-Ġıyāsım ol Hızır nebī
Qalmışa meded irişen ey ebi

1060 Çün işitdüm buñı yüzüm ururam
Eteğine yabuşuram tıruram

Eyidürem aña ki ol Tañrı haqqı
Kim kamu 'alem fenadır ol Bākī

şol du'ā kim gice oқuduñ baña
Ögredivir hācetim budur saña

Döndi eydür anı oқıyan kişi
Kenez eyler dünyādaki işi

Ādem Allāh emrine oldı 'āři
Qabül oldı oқuyuban tevbesi

1065 Nūh oқudı du'āsı maqbül olur
şu yüzine gemisi necāt bulur

Oқuyıcaқ anı İbrahım Halil
Nemrüd odın kenez eyledi Celil

Ya'küb oқuyub Yūsufı bulur
Yūsuf oқur Mıřra sulţān olur

İdris oқur dirilür ölü iken
Cennet içre [Haq]aña virdi mekān

Eyyüb oğur ħāceti revā olur
Allāh anuñ derdine devā virir

[39 b] 1070 Yūnus oğur ol kerem issī Ğanī
Ĥalāş eyler ıarlık içinden anı

Mūsā oğur Fir^ç avnı helāk
Eyledi deñiz içinde ol melek

ç İsa oğudı göge ref^ç eyledi
Kāfirleriñ şiddetleriñ def^ç eyledi

Muştafa çün oğur manşūr olur
Yahūdiler leşkeri mağhūr olur

Ben oğudum anı ħayāt buluram
Diri kıyāmete degin ıaluram

1075 Gice gündüz zıkr ıā^ç at iderem
Ol Muğammed ümmetine överem

Sen dağı oğı ilüñe varasın
İki oğlancıklarauñı göresin

Döne döne baña öğretdi anı
Tiz oğudum geñez eyledi ğanī

Benimle çok selām size ider
Urdı yoldaşa gider

Bindim anıñ arıasına yā imām

Düpdüz idi tā göge beñzer tamām

1080 Bir hava yüzinde yürürem
Kendümi evüm şamında görürem

Bu benim başıma gelen dünyāda
Kimseniñ başına gelmedi dede

Anı kim gördüm kimse görmedi
İrdigim yire kimse irmedi

Bu benim kışşa gerek destān ola
Söylene tā kıyāmet kim ola

[40 a]

Enşār ilen kıldı anda üç gice
Söyledi ne oldıysa hāli nice

1085 Bildiler cümle Temim Dārī imiş
Ol Muḥammed Muştafā yārī imiş

Şaḥābeler cümle aña üşdiler
Biribiriyle görüşdiler

Öni oğlāncıkları bile alur
Toğrı Temim kendi evüne gelür

Şabr ile irürler irenler devlete
Manşıba u mala mülk-i ni' mete

Şabr ideniñ müşkül işleri bite
Şabr ile her kişi maqşūda yite

1090 Şabr iden kıllarını sever Şabūr
Şabr ideniñ olur menzili būr

Bir meskeni kim ki ide ihtiyār
Kıldırsa aña devlet ola yār

Kibrle tekebbürlük idene delil
Şeytān olur kılar şöyle zelil

O ki yaraşur tekebbürlük aña
Tā kim oldı olısar öñden soña

Cümlesini muşavver eyledi
Ādemiler yoğ iken var eyledi

1095 Sen tekebbürlük gönülden götür
Muştafāya şalavāt çok getür

Cümlemüziñ aşlı topraqdan şudan
Pes tekebbürlük eylemek neden

‘Ucb ideniñ delili şeytān olur
Aña uyan işi tuğyān olur

Şerr-i şeytāndan emīn olsun yarā¹⁶³

[40 b]

Bī-çāre rāhda Tañrıdan yārī
Öñdeki geldi dile ma‘ nā arī

1100 Yoksa bir ümmī kişidir ol faķir

¹⁶³ Bu sayfadan sonra kısımlar eksik bu sayfadan hemen sonra son sayfaya geçilmektedir. Onun için diğer varak b olarak adlandırıldı.

Ne alem dutma bilür ne yazı oır

Olursa işini Ha bitürür

Ne kim gerekse var pes yitürür

Bu arada hatm oldu işbu kelām

Mutafāya şad-hezārān vesselām

Ha Ta'ālā ol ula ramet ıla

Kim ouya fātiha şıdıla

Sözi eyideniñ cānına rāviyā

Ha baışlıya anı Mutafāya

1105 'Āıbeti ahreti hayr ola

Olar kişi kim oıya du'ā ıla

Sene 1128 fī evāsıřı zilhicce likātibihā ğufire lehū lerameten vāsı'aten el-fātiha

5. İSTANBUL BÜYÜKŞEHİR BELEDİYE YAZMALARİ ATATÜRK KİTAPLIĞI BEL-YAZ-K0003

Hikāyet-i Temīm-dārī raḍiyallāhu‘anh

[1b] Rivāyet olunur ki bir gün emīrū’l-mū’minīn Ḥazret-i ‘Ömer raḍiyallāhu anh (2) şabāḥ namāzın kıilup mescidde otururdu nāgāḥ bir ḥātūn mescide (3) girdi eyitdi yā emīre’l-mū’minīn bir erim var idi gā’ib oldı(4) nişānı bulunmadı nafaḳadan‘ācizim ne buyurursun Ḥazret-i ‘Ömer (5) raḍiyallāhu anh beytü’l-māldan bir kaç aḳça ta‘yīn etdi erūñ gelinceye(6) dek nafaḳa eyle didi ol ḥātun rażı olup yedi yıl beytü’l-maldan(6) nafaḳa yedi Bir gün yine Ḥazret-i ‘Ömer raḍiyallāhu anh ḳatına geldi ve ağladı (7) eyitdi yā emīre’l-mū’minīn şabrım ḳalmadı henüz gencim bir kimse gerekdür kim (8) baña şāḫiplık ide başımı örte Ḥazret-i ‘Ömer eyitdi çünkü yedi (9) yıl mürür etdi erinden bir eşer zūhūr etmedi Seni bir ere virelim (10) Yüzün cemā’ate dutup hiç kimse var mıdır ki bu ḥātūnı(11)ḳabūl ede mihrini beytü’l-māldan vireyim didi bir yigit (12) ḳabūl eyledi derḫal Ḥazret-i ‘Ömer ol ḫatunuñ mihrini beytü’l-māldan(13) virüp nikāḥ itdi aḫşamı yigit zifafa girdi yatsu (14) namāzın kıldı Cum‘a gicesi olmağla giceyi ihya eylemege başladı (15) ḥātūn taşra çıḳdı gördi ḫavlıda bu mekruh şuratlu kişi (16) ḫurur gövdesi kıllı tırnaḳları uzun ve saçı şaḳalı ḳarışık (17) çağırdı bir heybetle ḥātun işitdi ḳorḳdu e‘ūzibillah didi

[2 a] (1) ne kişisin didi erin Temīmim ve ‘ammiñ oğlıyım ve oğlancıklarıñ (2) atasıyım ḥātūn eyitdi ne ‘aceb aḫval erim gidenden beri yedi yıl (3) oldı ḫaberi bilinmedi şimdiki ḫalde eve ḫelāl getürdüm bir cinnī(4) gelmiş er benim dir Temīm bu sözi işitdi ğamgīn olup ‘azīm(5) and içdi ki seniñ ḫelāliñ ve ‘ammiñ oğlu Temīm Dārım avrat eyitdi (6) ne söylersin benüm erüm bir gökcek muḫteşem idi sen bir div şuratlu (7) sun beni korḳutma var git işine Temīm eyitdi sen filāniñ kızsın (8) ḳardeşleriñ Ḥazret-i Resūl şallallāhu ‘aleyhi vesellem öñünde şehīd (9) oldılar ‘avrat eyitdi fāriğ ol ecinnīlerden bunuñ gibi iş bilmek (10) ‘aceb degildir Temīm ḳatı avaz ile vallāḥ erinim dedi yeñi alan (11) kişi taşra çıḳdı gördi ‘avrat bir kişi ile münāzara

ider Temîmiñ (12) üzerine çağırdı āy ne kişisün didi Temîm eyitdi sen kimsin (13) ve benim evümde neylersin bunların arasında hayli münazara oldu āhir (14) hātun eyitdi sözi terk idelüm konak gibi bu gice bir yirde olalım(15) şabāh emîrû'l-mü'mînîn katına varalım ne buyurursa öyle idelim (16) bu söze razı olup bir yirde karar itdiler şabāh abdest (17) alup namāzı Hāzret-i 'Ömer ile kıldılar fāriğ olıcağ civān geldi (18) eyitdi yā emîre'l-mü'mînîn dünki gün bu za'ife nikāh eylediñ (19) bu gice bu kişi geldi evüñe evüm ve 'avratımdır dir ne buyurursun

[2 b] (1) Hāzret-i 'Ömer eyitdi ne dirsın Temîm eyitdi yā emîre'l-mü'mînîn bu 'avrat (2) benim helālimdür ve 'ammim kızıdır küçükden alup beslemişem ve benim babam adı (3) Hābîb'dür Hāzret-i 'Ömer eyitdi ya şimdiye degin nerde idin bu 'avratı (4) nafağasız koduñ Temîm eyitdi yā emîre'l-mü'mînîn bir vāk' aya uğradım (5) yer altında idim Hāzret-i 'Ömer rađiyallāhu anh didi ādem ne 'aceb söz (6) söylersin benī ādem yir altında nice olur Temîm aĥvālini şerĥ ü beyān (7) itdükte Hāzret-i 'Ömer aşĥāb-ı kirāma eyitdi bu iş ulu maşlahatdur (8) buyurun hāzret-i 'Alī katına varalum tā bu aĥvāli ol daĥi bile (9) hāzret-i 'Alī rađiyallāhu anh ravza-i muṭahharada otururdu (10) Hāzret-i 'Ömer eyitdi yā ebe'l-Hüseyn bir 'aceb iş vāki' oldu civanı (11) ve Temîmi gösterdi hāzret-i 'Alī kaçan Temîm-i Hazrecī adın işitdi (12) Allāhu ekber şaddakte yā Resūlallāh didi ve hāzret-i Ömere eyitdi (13) yā 'Ömer! evvel u āhir bunu diñlemek gerekdür Hāzret-i Muhammedu'l-Muştafā (14) şallallāhu 'aleyhi vesellem bunuñ aĥvālinden haber virmişdür pes (15) Temîmi ortaya aldılar söze başladı ve eyitdi birkaç vaşiyetim vardur (16) evvelā besmelesiz bir işe şuru' etmek yiyecek ve içecek (17) nesneyi örtmeden komağ ve 'uryān yatmağ pes Temîm eyitdi (18) felān yılda ve filān ayda ve filān gice bu 'amim kıızı ile ṭamda (19) yaturduğ ittifağ baña gısl lazım oldu su ṭalebine çıkdım *Bismillāh*¹⁶⁴

[3 a] (1) unutmuşum ĥavflandım' avrat baña laṭife iderek dut didi (2) sözi temām olmadan bir ṭağ gibi 'ifrit beni kapdı havaya (3) gitdi niçe ṭağ ve şaĥra ve derya geçdi āhir bir deñize baturdı (4) andan indi beşinci kat yire kāfir cinnīleri arasında beni kodı (5) bir yıl ol ṭā'ife içinde ḳaldum anlara ḳulluğ iderdüm tenhāda (6) namāz kılırdum Ḳur'an okurdum bir gice aẓim āvaz ile tekbir (7) ve tehlil işitdim ve muteĥayyir oldum ol āvaz ṭarafına yürüdüm (8) bir cemā'at gördüm ellerinde yalın

¹⁶⁴ Allāh'ın adıyla. Fatiha suresi 1 / 1.

kılıç kana bulaşmış etrafa (9) yüğrüşürler kafirleri öldürürler ve kimini esir iderler meger (10) bunlar Mü'min cinniler imiş çağırdım *lā ilāhe illallāh Muhammedun resūlullāh*¹⁶⁵ (11) didüm bunlardan bir bölük katıma geldi sen kimsin bu kelime-i şehādeti (12) kimden öğrendin bu yere niçe düşdün hālîni ma'lūm eyle didiler (13) eyitdim Muhammed Muştafā şallallāhu 'aleyhi vesellemin şehrindeyim besmele-i (14) şerīfe terki sebebi ile beni bir div kapdı bunda getürdi (15) Bu kavme esir oldum dedükde beni hoş gördiler melikleri (16) katına getürdiler hālîmi şordı Muhammed ümmetiyem didüm Devlet (17) devlet anı kim Muhammed ümmeti ola didi ve adımı şordı Temīmdür didüm (18) andan eyitdi yaramaz kavm arasına düşmüşsün seni bu yirde (19) komazam didi beni aldı iline gitdi çok in'ām ve ihsānın

[3 b] (1) gördüm beni imam idindi namaz vakti oldıkta ezan okırdım (2) ve imāmet iderdim Baña mütābaat iderler idi dāyim Kur'an okuyup (3) tefsir iderdim bir gün bu āyeti okudum “ *Innellezine lā yercüne liķāenā (4) ve rađū bi'l-ħayāti'd-dünyā ve'tme'ennu bihā vellezinehüm 'an āyātina (5) gāfilūn*”¹⁶⁶ çün bu ayet melik sem'ine irdi nāle idüp (6) ağladı ben de ağladım eyitdi oğlançuklarıma Kur'anı ta'līm itsen (7) 'azīm minnet olurdu hoş didüm bir müddet Kur'an ta'līm (8) itdim şöyle oldu kim bir kaziyye vāki' olsa fetvam işitmeyince (9) hüküm itmezlerdi bir gice melik hizmetinde söz söylerken beni uyku almış (10) düşümde ravza-i Resül gördüm ağladım ünim melik kulağına degmiş (11) eyitdi niçün ağlarsın meger şoħbetimizden uşanduñ hāşā uşanmadum (12) ammā böyle vāki'a gördüm ağlamışım didüm melik eyitdi yā Temīm bilürsün (13) bundan ravzaya kaç yıllık yoldur hayır bilmezem didüm eyitdi seksen (14) yıllık yoldur çün anı işitdim ağladım melik eyitdi meger oğlançuklarıña (15) ħasretsın belī didüm eyitdi ğam yeme Ħaķ ta'āla ırak yerleri bize (16) yakın ediverir melik elime yapışdı biraz yer yürüdi derya kenarına vardık ki Ħadd u pāyānı hiç yok yakında bir cezire var aña vardık (17) bir mücevvef ulu taş gördüm kapusu muħkem melik buyurdı kapuyı

¹⁶⁵ Allāhtan başka İlah yoktur. Hz. Muhammed Onun Rasūlüdür.

¹⁶⁶ Şüphesiz bize kavuşacağını ummayan ve dünya hayatına razı olup onunla yetinerek tatmin olan kimseler ile āyetlerimizden gafil olanlar var ya; işte onların kazanmakta oldukları günahlar yüzünden, varacakları yer ateştir. (Yunus Sūresi, 7-8. ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, s.208.)

[4 a] (1) açdılar içeri girdük gördüm çok ‘afārit bend u maḥbus (2) yaturlar melik bir kara ‘ifrite eyitdi üzerinde ne kadar (3) ḥaḫkım var bilür misin ‘ifrit eyitdi bilürüm ki ölüme müsteḥaḫ oldum (4) faẓlıñ ve mürüvvetiñ üzerimde çokdur melik eyitdi dilerem seni (5) azād ideyim ifrit eyitdi kereminden ‘aceb degül melik eyitdi şartum (6) var ḫabül ider misin ‘ifrit eyitdi şartın nedür elimden gelürse (7) ideyim melik eyitdi bu Müslimanı Medineye ilet amma kaç saatde (8) iletürsün ‘ifrit eyitdi üç sâ‘atde melik eyitdi yâ Temīm (9) bu ‘ifrit yavuz mel‘undur şom u bed-kār-ı güm-rāhdır ḫavf iderüm (10) ahd-ı ferāmūş idüp saña ‘azāb ide bir du‘ā öğredeyim (11) yolda oḫı saña afet irişmeye amma ravza-i muṭahharaya varıcaḫ (12) Resül ḫazretine selāmımı degüresin Ve Ebubekir ‘Ömer ‘Oşmān ve ‘Alī ve mecmū‘ı (13) aşḫāb-ı kirāma selāmımı irüşdüresiñ ve eyidesin gice ve gündüz (14) ḡazaya meşguldür himmetleri bizimle olsun ben daḫı ol melike (15) du‘ā kıldım andan gözümü baḡladılar ol ‘ifrite yüklettiler ve ol (16) duaı okudum melik ardımca çaḡırdı zinhār du‘ādan ḡāfil olmayasın ki işin ḫarāb olur du‘ā budur “*Subḫanekallāhumme ve biḫamdik (17) subḫāneke bimā sebbāḫake bihi semavātike ve āridike subḫanekallāhumme bimā (18) sebeḫeke bihi’l-bihāri ve’l-ḫıytān Subḫanekallāhumme bimā sebbāḫake bihi’l-‘ālemūn*

[4 b] (1) *min ḫalḫike bimen kāne bihi şey’in min ni‘metike vemā min şey’in illā yüsebbiḫu biḫamdike (2) velā kin lā yefḫahūne tesbīḫahum innehu kāñe ḫalīmen ḡafūra Yā kerīm u yā raḫīm*¹⁶⁷ çünkü (3) bu tesbiḫi oḫudum her ḡāḫ ki ‘ifritden bir ḫorḫu nesne zāḫir olsa tesbiḫi (4) oḫurdum sākin olurdu bu ‘ifrit beni ḡāḫ yuḫaru ḫıḫarur ḡāḫ (5) aşaḡı indürürdi nice taḡlar ve deryalar geḫürdi bir def‘a ol (6) kadar yuḫaru ḫıḫdı kim melā’ike āvāzı işidildi raḫat oldum gözüm (6) açdım her melek elinde ödgürdüm ‘ifrite atmaḡa ḫorḫdum du‘ādan (7) ḡāfil düşdüüm ol dem‘ifrite bir od atıldı ‘ifrit deñize düşdi (8) beni kenara bıraḫdı anda müteḫayyir ve ‘āciz ḫaldım tesbiḫi oḫumaḡa meşḡul (9) oldum bir sâ‘atden soñra deñiz yüzünde bir ḫuş geldi gözleri (10)

¹⁶⁷ Sen eksik sıfatlardan uzaksın. Seni daima överim. Sema ve göklerin seni tesbih ettiği gibi sen eksik sıfatlardan münezzehsin. Deniz ve balıkların seni tesbih ettiği gibi sen eksik sıfatlardan münezzehsin. Yarattığın Âlemlerin senin nimetlerinden dolayı seni tesbih ettiği gibi sen eksik sıfatlardan münezzehsin. Hey şey seni tesbih eder.

kızıl kanadları şarı endāmı yeşil kırmı muhatat geldi üzerime (11) kondı menkıarını ağzıma şokdı şu dökdi hezār bar şekerden tatlu müşkden zeki (12) kıardan so[uk] fasiḥ dil ile eyitdi ey medeni göñliñi hoş dut Ḥaḳ subḥanehu ve ta‘āla seni yarlıgadı ve ḥalka (13) ‘ibret eyledi ḥikāyetini işidenler ‘ibret ve naṣīhat alalar eyitdim kimsen eyitdi (14) murğ-ı İshāḳ Nebi ‘yim bu diyarda gümrāhlar elinde fakīr ve mazlūmları ḥalāş (15) itmege me‘mūrum ğam yeme Ḥaḳ ta‘ālaya tevekkül eyle tevekkül olanın işi (16) zāyī‘ olmaz andan baña yol gösterdi gice gündüz yürüdüm (17) yorulmadum aç ve şuşuz olmadum ol şu berekātından bir merg-zāra

[5 a] (1) İrişdüm anda bir dabbe gördüm ki andan ulu heykel görmedim korkumdan (2) yolum yañıldım müteḥayyir oldum ol cānavar geldi eyitdi ey medenī beni bilür misin (3) yok didüm eyitdi Ḥaḳ te‘āla kelām-ı kadīminde anduğı Dabbetü’l-arz (4) benim eyitdi baña yol göster eyitdi ben yol bilmezem ama şol tūşa git (5) saña bir yol gösterici buluna didi gitdüm bir ‘azīm dereye ugradum taşdan (6) yapılmış bir bina var kıapısı bağılu gölgesinde biraz raḥat olam didüm (7) kıulağıma bir mehīb avāz geldi alarga otur üzerime düşme (8) didi bağıdım bir ‘ifrit oturur kıorğıdum eyitdi kıorğıma bunda bir işe gelmişem (9) ammā yalınız başarılmaz Baña gel yardım eyle eger rast gelürse (10) seni Medineye iletayim didi olsun didüm ‘ifrit eyitdi beni şaḳla (11) eyitdim nice şaḳlıyayım eyitdi eliñe bir kaç fındık virirem bana esbab-ı heladen bir nesne gelürse bir fındık ile beni ur şahlarım maḳşūdum (12) ḥāşıl olur seni dağı muradıña irüşdürürem bir kaç fındık elime virdi (13) ve birkaç dağı kendi aldı eyitdim ne buyurursun dutarım maḳşuduña (14) iriş ‘ifrit çün vefa kıoqusunu aldı kıapuya yürüdi elindeki (14) fındıkñ birisiyle kıapuyu urdı kıapu açıldı içeri girdük gördüm (14) bir dehliz iki aşlan durur her biri bir tafarfta bizi gördiler üzerimize hamle ittiler ‘ifrit her birisine bir fındık urdı sākin (15) oldılar ileri yürüdi bir kıapu dağı peyda oldu ‘ifrit ana dağı

[5 b] (1) bir fındık urdı ol dağı açıldı içeru girdik bir mağara gördüm be-ğāyet (2) ulu içinde bir ulu ırmağ akar kenarında iki tağ gibi ejdeha yatur (3) bizi gördiler ḥamle itmege başladılar ‘ifrit anlara dağı bir fındık ḥavāle (4) itdi anlar dağı fāriğ oldu biraz dağı ilerüye yürüdük bir mağara göründü (5) içeri girdük anda dağı bir ‘azametlü ejdeha karşı geldi ‘ifrit bir fındık (6) ile anı dağı dondurup andan geçdük bir saraya irişdük der u (7) divarı altun ile yapılmış gümüş taht üstünde ferşler döşenmiş (8) bir

şuffe var üzerinde altundan bir tabut yakut ile muraşşa[‘] ol (9) tabutda bir şahş yatur nūrundan ol saray münevver olmuş ol nūra (10) ta[‘] accüp kıldım amma ol şahşın başı ucunda bir yılan ayağı ucunda bir yılan (11) yatur biri aq ve biri qara bizi gördiler üzerimize hücüm itdiler ‘ ifrit (12) anları dağı bir findık ile urdı ‘ ifrit ilerü yürüdi ol şahşın (13) eline yapışdı barmagında bir yüzük var idi çıkarmağa kasd itdi (14) anda bir yılan zāhir oldu ‘ ifritin yüzüne bir dem urdı ‘ ifrit (15) bī-hūş düşdi ben dağı bir findık ile ‘ ifriti urdum ‘ aklı başına geldi eyitdi seni bunuñ için isterdim maqşudum hāşıl olursa (16) seni muradına irgürem uş bu şahş Süleymān nebi aleyhisselamdur dilerem (17) yüzigini alam ‘ āleme pādīşah olam ben haţırında didüm ki ol saña (18) nice müyesser olur ki Allāh te[‘] ālaya münacātında dimiş *Qavlühü te[‘] āla “Rabbi’ğfirli*

[6 a] *Vehebeli mülken lā yenbağı li ehadin min ba[‘] di¹⁶⁸* ‘ ifrit yine kaşd itdi ol yılan (2) girü dem urdı ‘ ifrit düşdi tekrar ‘ ifriti findık ile urdum yine (3) qalkdı eyitdi aferin Haqqın üzerime vācip oldu üçüncü nevbet (4) kaşd itdi ve yüzügi yerinden depretdi ol yılan qağıdı ‘ ifritin (5) üzerine hücüm idüp öyle bir dem urdu ki ‘ ifrit bī-cān yire düşdi (6) ben bu hāli gördüm begāyet hafv itdüm ilan söze geldi eyitdi (7) yā Medenī gördiñ mi bu mel[‘] ünı eger sen ümmet-i Muḥammed olmayadıñ saña dağı (8) böyle iderdim didi qalbim teselli olup eyitdüm ey Tañrı maḥluqu Muḥammed (9) hürmetiyçün baña söyle sen kimsin eyitdi ben ferişteyim beni Tañrı te[‘] āla bunuñ (10) cesedini beklemege qomışdı kıyāmete dek beklesem gerek eyitdim bu ‘ ifrit (11) kim idi ol ferişteh eyitdi bular yeddi ‘ ifrit Süleyman ‘ Aleyhisselama (12) ‘ āşilik iderlerdi Süleyman nebi ‘ aleyhisselam ‘ bunları yerin qarında hapsetmiş (13) idi Hażret-i Süleyman vefāt etdikden soñra ḥalāş oldılar (14) altısı bir bir geldiler bu mühri almağa helāk oldılar yedinci budur ki hālini üşte (15) gördüñ bu dağı helāk oldu didüm baña yol göster çıkayım eyitdi bu ‘ ifritin yüzüginı al bu yana kim gidersin evüne uğrarsın ‘ ifrite (16) olan dostluğunı söylersin yüzügi gösterirsın saña ikrām idüp (17) yol gösterürler ve hem şol findıklardan bilence al yol cānavarların (18) mekkarların anıla def idersin ol feriştehe veda[‘] idüp yüzügi

¹⁶⁸ Meali: And olsun ki, biz Süleyman’ı imtilhan ettik. Tahtının üstüne bir ceset bıraktık. ¹⁶⁸ Sonra tövbe edip bize yöneldi. Sad Sûresi, 34. ayet, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006, s.454.

[6 b] (1) ve findıkları aldum yola girdüm uğruma geleni finduk ile def^c itdüm nāgāh (2) bir kuşa tūş oldum çatı āvāz ile çağırđı “*evla leke fe evlā*”¹⁶⁹ didi (3) İlähî çok temāşā gördüm ‘acaba bu ne maḥlūk ola deyu ḥayli te^c accübden (4) şoñra ilerü vardum çok ḥalk gördüm ammā bir ḥub şüretli ḥātūn (5) beni katına oқıdı eyitdi seniñle daḥı giden ‘ifrit nice oldu (6) eyitdüm helāk oldu eyitdüm “ *Elḥamdulillāhi’llezi idfa ‘annā*”¹⁷⁰ eger ol me^c ūn (7) maḥşuduna irişeydi ne sen cān ḳurtarurdun ve ne ben eyitdim sen (8) kimsin eyitdi ādemīzādem müslimanım āḥir zaman peygamberi Ḥazret-i Muḥammed (9) şallallāhu ‘aleyhi vesellem gelecekdir ve anıñ ümmetinden bir kişi bu maḳama uğrıyacaḳdur (10) deyu çok müddetdür ol heves ile otururum sen geldiñ adın nedür (11) ve neredensin ve kimiñ ümmetisin eyitdim adım Temīmdür şehrim Medinedür (12) Peygamberim Ḥazret-i Muḥammed Şallallāhu ‘aleyhi vesellemdür eyitdi şimdi Ḥazret-i Muḥammed (13) Şallallāhu ‘aleyhi vesellem ḥayatta mıdır eyitdüm Ḥaḳ civarında eyitdi Ebubekir diri midür (14) didüm Yoḳ eyitdi ‘Ömer ‘Oşman ‘Alī diri midür didüm belī bu cevabları (15) işitdükde barmaḳ ḳaldırup eyitdi lā ilāhe illallāh Muḥammedu’r-resūlullāh (16) didi yā Medeni ol ‘ifrit ki öldi ‘avradın gice saña laḥife idüp (17) dut didi işte dutan bu mel^c undur ve benim anam ki İmrag kızıdır (18) Ferīkadur Ḥazret-i ‘İsa zamānında ḳapup bunda getürdi Bu yerde (19) vücūda gelmişim eyitdim anan diri midür eyitdi ölmüşdür eyitdim

[7 a] ey ḥātun baña bir medediñ var mıdur eyitdi göñlünü ḥoş dut seni (2) Ḥazret-i Muḥammed ḥürmetine ḥalāş ideyüm ol ‘ifritiñ yüzüğini barmağıña (3) geçür kimseye virme ve senden anı gücile daḥı alamazlar anıñ bunda çok (4) yārenleri var birine diyeyim seni evüñe irişdürsün ol yüzüg (5) sende iken ḥiçbir ‘ifrit saña zaḥmet viremezler amma evüñe varıcaḳ (6) yüzügi baña gönderesin anda ravzaya varıcaḳ selāmumı Ebubekir ‘Ömer (7) ve ‘Oşmān ‘Alīye ve aşḥābeye tebliğ eyle ben didüm ismiñ nedir eyitdi (8) Fertesa bint-i İsrāil çün ol ḥātun bu tedbiri gösterdi ‘ifritin (9) birine çağırđı elimi eline virdi bunı bu gice evüne irişdür saña emānet (10) yüzügi virir baña getür didi ‘ifrit beni omuzuna aldı niçe taḡlar (11) ve şāḥralar geçdi deryā-yı muḥiṭ ortasında bir ulu taḡa uğradı (12) eyitdi bu İblis yeridür ḳorḳarım beni duta yüzügi ala ve seni benden cebr ile ala (13) deyüp yüzügi benden aldı ve gitdi ben

¹⁶⁹ Bu azap sana lâyıktır, lâyıık. Kıyame Sûresi, 34. ayet, Diyanet işeleri Başkanlığı Yayınları, 2006, s. 577.

¹⁷⁰ Onu bizden uzaklaştıran Allāh’a hamd olsun.

mütehayyir kaldım bir tarafta (14) bir magara gördüm önünde bir hayme kurulmuş tütün ve necirler āvazı (15) gelür korçdum amma gönlüm diledi ki ol haymeye girem ilerü yürüdüm gördüm (16) ‘ifritler oturur her biri bir dürlü şuratda nesne dimediler dağı (17) ilerü yürüdüm bir ‘ifrite uğradum fil gibi hortumu var ve deve gibi (18) dudaqları toñuz gibi dişleri ra‘d gibi gürlledi baña eyitdi yā medenī (19) korçma katıma gel korçdum varamadım eyitdi var şol mağaraya Deccāl

[7 b] andadır seni görsün didi vardım ki gördüm bir zişt ‘ifrit-liķā (2) müte‘accib oldum çün beni gördi münbasış oldu ve didi ādemizāde misin (3) didüm belī kimiñ ümmetisin didi Hāzret-i Muḥammed ümmetiyim didüm ve ağladım (14) Muḥammed vefāt etdi mi didi belī didüm hayatında neyledi didi eyitdüm (5) tebliğ-i risālet itdi āheste āheste ḥaber şormağa başladı (6) dīn ve erkān namaz ve oruc ḥac ve zekāt aḥkām-ı şerāyi‘ söyledüm bu ḥaberleri (7) işitdi eridi ölüm ḥaddine yetişdi andan soñra eyitdi zemzem (8) kurudu mu didüm yok eyitdi fesağ zāḥir oldu mı nā-ḥaḳ yere ḳan (9) dökülür mü zina ve livāṭa āşikār yalan şehādet ve yalan yere yemin ve ḥamr (10) içmek āşikār oluyor mu eyitdim peyda olmadadır çün bunı işitdi (11) gezindi ve sevündi bendelerin kütür kütür ḳırdı yürümek üzere (12) iken iki yeşil ṭonlu kimesne geldiler ol mel‘unuñ yüzine birḳaç (13) ṭabanca urdılar ḥurūc vaḳti degildir didiler ben ol ḥālī gördüm (14) ḳaçdım bir gün ve bir gice ḡitdim bir ulu ḳaşra irişdim bir kirici altun (15) ve bir kireci ḡümüş küngüreleri cevāhirden iki ḳanad üzere bir ḳapusu var (16) altun kilidi urulmuş ve ḳapu üstünde zümrüd ile yazılmış “*Lā ilāhe (17) illallāh Muḥammed Resūlullāh Lā ilāhe illallāh Ādem şafīyyallāh Lā ilāhe (18) illallāh İdrīs refi‘ullāh Lā ilāhe illallāh Nuḥ neciyyullāh Lā ilāhe (19) illallāh İbrāhim ḥalīlullāh Lā ilāhe illallāh İsmā‘il zebiḥullāh*

[8 a] (1) *Lā ilāhe illallāh Ya‘ḳūb isrāīlullāh Lā ilāhe illallāh Yūsuf şiddīḳullāh (2) Lā ilāhe illallāh Mūsa Kelīmullāh Lā ilāhe illallāh ‘İsa rūḥulāh Lā ilāhe illallāh (3) Muḥammed Resūlullāh ve Ḥabībullāh*¹⁷¹ alt yanında yazılmış ki her kim ḳuflı açmaḳ

¹⁷¹ Allāh’tan başka İlah yoktur. Muhammed onun Resūlü’dür. Adem Allāh’ın açık dostudur. İdris Allāh’ın arkadaşıdır. Yakup Allāh’ın yakını, dostudur. Yusuf Allāh’ın siddikidir. Musa Allāh’la konuşandır. İsa Allāh’ın ruhudur. Muhammed onun Resūlü ve dostudur.

dilerse (4) bu tehlikeleri okusun kufî açılır ben daî bu tehlikeleri okudum kapu açıldı (5) içerü girdüm vaşfa gelmez nesnelere gördüm altundan ve gümüşden yapılmış (6) kaşıklar kapularında sündüs ve istebrağdan perdeler aşılımış bir perde gördüm (7) içerü girdüm bir büyük öğürdüm içinde başsuz gövdeler ve gövdesiz başlar (8) kana bulaşup yaturlar kimi köca ve kimi yigitler ileri yürüdüm taze kızlar (9) ve oğlanlar karşı karşı tahtlar üzerinde oturup söyleşirler libasları (10) sündüsden ve ırmağlar gördüm aklar kenarında mâideler dürlü dürlü (10) ni' metler ve çok vakt idi ta' am yememişdüm oturdum yedim nâgah (11) gözüm bir dehlize dokundu içinde bir ilan var gördüm alında yazılmış (12) *Lā ilāhe illallāh Muḥammed Resūlullāh* andan korkdüm taşra çıktım kapu yayıldı (13) biraz yürüdüm yolda iki atlıya uğradım genç yigitler amma katı heybetlü (14) Rüstem şalâbetlü Şahraman şevketlü pâkize yeşil tonlar giymişler Atları gilgünü (15) başdıkları yerde çimen biter yüzlerinden nûr tamlar köşkûn şâhipleridir diyü (16) kendümi şaklayam didüm amma üzerime gelüp selâm virdiler ' Aleyke aldım eyitdiler kavra girdin mi ta' am yedin mi beli didüm eyitdiler devletlü (17) ve sa' âdetlü imişsin ki ol kaşra giren şamuya girmez ve Medineden gelen

[8 b] (1) sen misin belî didüm didiler yüri ferah karıbdır yolda bir kişiye uğrarsan (2) aña bizden selâm eyle deki dostuñ ' Abdullah ve ' Abdurrahman size selam (3) iderler ve da' idüp bir gün bir gece gitdüm bir mahrûya uğradım namaz (4) kıılır fâriğ olunca selâm virdim cevap virüp Medineden gelen sen (5) misin belî didüm dedi ilerü git istediğün bulasın bir zamân (6) gitdüm bir murğ-zâra irüşdüm bir mihrab gördüm üstünde yazılmış *Lā ilāhe illallāh (7) Muḥammed Resūlullāh* ol mihrabda bir yigit namaz kıılır fâriğ olunca şabr itdim (8) selâm virdim ' Aleykümselâm merhaba yâ Medenî didi ne ' aceb hâlâş olmuş (9) sun beni katına okıdı vardım ol hûb şüreti temâşa kııldım baña bir etmek (10) virdi yedim andan lezîz ta' am yedüğim yoğ idi şu diledim baña bir çeşme (11) gösterdi ve erdim içdim kardan savuğ sudan ağ baldan tatlı (12) diñlendüm abdest alup geldim ol yigit ile namâz kııldım üç gün (13) anda kaldım önüme bir balık koydı eyitdi cihanda ne lezzet var ise (14) bunda mevcuttur çünkü yedim dünyâ ni' metinden vazgeldüm dördüncü gün (15) ol yigit eyitdi şu karşı tagda bir ağ toprak var ve anda bir ev var ol eve Âdem şafiyullâh girmiştir ümmet-i Muhammedden bir kişi girse gerek eger (16) rağbet idersen var teferrüc eyle didi vardım tağa çıktım bir murğ-zâr (17) gördüm bihişte beñzer anda bir ' avrat var dibâ

ve zibā giyüp oturur (18) başında bir t̄ac arşusunda bir miftā aşılmış kendü tesbī oumaa meşgul

[9 a] ü def a selām virdüm almadı bir āvāz işitdüm yā za if geldigün yola dön (2) avfımdan giru döndüm ol namaz ılan yigit atına geldim eyitdim seni ve beni halk iden (3) Tañrı akkıun sen kimsin ve bu gördüklerim nelerdür ol eyitdi evvel gördüğün (4) ‘avrat dünyādur kimseye el virmez ve ol cebeller anıñ tuzaklarıdur ol otlayan (5) deccalıñ eşegidür adı asasedür ol ‘ibādet iden ırğıl avāriyyundur (6) adı Berilādur ve ol ‘ifritler Süleyman Nebiye ‘āřı olan devlerdür ve ol (7) damada söyleyen ilān feriştehdür *evlāleke feevlā*¹⁷² diyen bir cinnīdür ve ol (8) ortumlu giryelikā iblis-i la indir ramāzan ayında muayyeddür ve ol ızıl (9) gözlü ki senden aber şordı deccāldır ve ol aşır kim içinde ta ām (10) yedüñ cennetdür ve ol başsuz gövdeler kim gördüñ şehidlerdir ve ol iki (11) atlu nev-civānlar kim gördüñ biri Cibrīl-i emīn ve bir Mikāīldür ‘aleyhimeselām ve ol (12) minarıyla azuna su oyan bir feriştedür Mü‘mīnlere meded irüşür ve ol pīr (13) kim namaz ılar gördüñ İlyas peygamberdür ve ben ızırım yılda bir kez Minada buluşuruz (14) birbirimizle görüşürüz ün bu sözleri işitdim aladım eyitdi yā Medeni (15) eve varma dilersin didüm ne am didi bundan Medine ne adar yoldur bilir misin (16) didüm yok eyitdi yetmiş yıllık yoldur bu sözü işitdükde vaandan ümīdi (17) kesüp ziyāde aladım azret-i ızır ‘aleyhisselām beni tesellī etti bir arafda bir bulut (18) geldi fařī dil ile ızıra selām virdi baa izmet var mıdır didi (19) ızır ‘aleyhisselām eyitdi anğı arafa řimāle rahmete yā ‘azaba mı bulut eyitdi ‘azaba

[9 b] (1) ızır eyitdi e üzūbillā git didi andan bir bulut daı geldi selām virdi (2) eyitdi bende ācetiñ var mı ızır eyitdi anğı arafa gidersin eyitdi Medineye (3) Resüle ızır eyitdi rahmete mi ‘azaba mı eyitdi rahmete ızır eyitdi bu kişiyi (4) Medineye ilet şaba namazın azret-i ‘Ömer radiyallāhu ‘anha ile ıla Bulut teabbul (5) etdi ızır ile veda laşdım azu taleb ettim du du ā taleb (6) ettim eyitdi bir du ā ögredeyim oıyıcā cümle amdan ve elemden urtulursun (7) ve pādiřahlar ışmından ve aza ve belādan emīn olasın ātırıñı cem eyle didi (8) *Bismillāhirrahmānirrahīm Allāhümme innī es‘elūke bi‘ismikellezī‘ in-şaa (9) bihi‘l-*

¹⁷² Bu azap sana lāyıktır, lāyık. Kıyame Sūresi, 34. ayet, Diyanet işeleri Başkanlıı Yayınları, 2006, s. 577.

ķamer ve ebreme'l-emre ve esyāle's-siyeri ve enzele'l-ķatare va'ŗu ŗabbe'l-baķare (10) ve zaķyere'l-cedere ve nūri'l-bedere ve gasuna bi'zzikri Muķammeden ŗallallāhu 'aleyhi vesellem (11) ve es'elūke bi-ismikellezi fettaķa bihi'l-a'yun ve enķaķa'elsine veteŗaķķa'l-arķin (12) Allāhūmme metta'nī bimā rezaķtenī ve vefķaķani bimā emertenī ve a'ŗimini bimā neheytenī velā (13) tekellūfni ŗalebe mā ķarremtenī ve aķbilni fīmā bimūheymini yerķi ki'anni ve ķavvinī 'ala (14) ŗā'atike vebārekenī fīmā āteytenī ve testecib de'ānī kemā va'detenī ve'rķamnī (15) izā mā teveffeytenī faķşerenī fi zümreti Muķammedin ŗallallāhu 'aleyhi vesellem ve edķilni cennetihi (16) biŗefā'atibi fażalleni fi zilli 'arŗike feskinī fi civārike ve es'adenī ve lā ŗekāytenī (17) yā erķame'r-rāķimīn¹⁷³ Ćün bu du'āyı baņa telķin eyitdi elim eline aldı buluķa (18) ıŗmarladı buluķ beni getürdi Medine-i Mūkerreme yetürdi evüm üzerine ķodı (19) aŗađı indim bu mācerāya uđradım görüñ ĥaķ kimiñ elindedir Ĥazret-i 'Ömer

[10 a]

(1) ve ' Oŗmān ve ' Alī ve mecmū'ı ŗahabe rıdvanullahi te'āla ' aleyhim ecma'in bunu (2) iŗidüp Ĥaķ Temīmü'd- Dārīnindür didiler andan Ĥazret-i ' Ömer eyitdi (3) cinnīleriñ yemegi ve giymegi ve ŗüreti nicedir Temīm eyitdi ādemīler evlerinde (4) besmelesiz ŗaķladuđı yiyecegi yerler bī-namazlaruñ ŗa'āmını yerler ve al (5) kırmızıdır giyecekleri ve külķān ve mezbeleden düŗürdükleri ŗavarlarınıñ (6) yemidir ve bizim ŗavarlarımızıñ tersi ķoyunlarınıñ yiyecekleridir ve benī ādem (7) yedügi et semekleri anlarıñ basdurmasudur ve mekanları ıssız (8) yerler ve ķālī ĥamamlardur ve anlaruñ ' iŗret ve teferrüc-gāĥları tenhā yerler (9) boş evler ve pınarlar ve kārızlardır ve laķif ķoķuları severler (10) ba'zı müslümānları pak beyāz ve yaŗıl ŗūfiyāne ŗonlar giyerler iķlerinde (11) icrā-yı ŗerī'at iķün ķadı ve muĥtesib var ve

¹⁷³ Rahman ve rahim olan Allāh'ın adıyla. Ey Allāh'ım! Kendisiyle ayın yarıldığı adın ile senden istiyorum. Emri tamamlayan, yolu kolaylaŗtıran, yağmuru indiren, büyüklüğü yeŗerten, bedir nurunu ortaya ķıkaran, Muhammed'in zikri ile dallanıp budaklanan adınla istiyorum. dua ediyor ve adınla istiyorum. Gözlerin kendisiyle gördüğü, dillerin açıldığı, yerin yarıldığı adınla istiyorum. Allāh'ım, beni rızıkla rızıklandır, emrettiklerin konusunda beni muvaaffak kıl ve nehy ettiklerin konusunda bizi koru. Haram kıldıklarının talebi konusunda bizi mukellef kılma. ŗahitleri bizden kabul et. Benden razı ol. Sana yaptığım taat ile beni güçlendir. Bana verdiklerini mübarek kıl. Duamızı kabul et. Vadettiğin gibi vefat ettiğimde bana merhamet kıl. Beni Muhammed zümresiyle ĥaŗ et. Beni cennetine onun ŗefaati ile koy. Beni arŗının gölgesinde gölgelemdir. Beni yakınında yerleŗtir, beni mutlu kıl, beni sıkıntıya koyma. Ey merhametlilerin en merhametlisi.

namaz ve oruc tilâvet-i (12) Qur'an ve hac ve zekât var hemîşe kâfir cinnîler üzerine gâzâ ve cihâd iderler (13) amma yâ emîre'l-mü'mînîn ve yâ hâzır cemâ'at zinhâr u zinhâr evünizi mezbele (14) itmen süpründi çıkarıñ pāk çoğular ile tütsi eyleñ tırnağ (15) kesigini ve yumurta kabuğunu ve soğan ve sarmısağ kabuğunu ayağ altına (16) dökmen cevüz ağacı dibinde ve pınar üzerinde uyuman esbâb (17) ile karanlık hamama ve karanlık eve girmen ve oğlançuklarıñız aḡşam vaḡtinde ḡaşrada oynamağā komañ ve evüñizi heykelsiz ve polladsız komañ (18) zaraḡfetle dutun koman deyüp kimse korḡutmañ ve eḡikde ve mezbelede

[10 b] (1) ve yollarda šu dökmeñ Ḥazret-i 'Alî raḡıyallâhu anh eyitdi kâfir cinnîleriñ ḡalı (2) nedir Temîm eyitdi lâ ḡavleden ve tekbîr ve ezandan kaçarlal aḡlan ve kaplan (3) kurd ve kelp ve kedi ve toñuz ve ecderhâ šüretini severler ekḡer ol šüretde (4) gezerler uzun kaḡîr olurlar gözleri yuḡarudan aḡağadur (5) it kuyruğı gibi kuyruğları var başlarında boynuzları olur ra' d (6) gibi çağururlar berḡ gibi yıldururlar yel gibi seri' yürürler çün Ḥazret-i (7) ' Ömer ve ' Oḡman ve ' Alî ve aḡḡâb-ı kirâm rıdvanullahi te' âla ' aleyhim ecma' in (8) bu kelimatları iḡitdiler Temîm ile görüšüp ' avratını teslim itdiler (9) ve beytü'l-maldan nesne virdiler ve herkes ḡallü ḡâlince bir nesne (10) virdiler evüne gönderdiler ve bu ḡikâyet yâdigâr ḡaldı Raḡmet-i (11) Ḥaḡ bu kitabıñ šâḡibine ve müellifine (12) ve kâtibine ve sâmi' ine olsun (13) amîn biḡürmeti (14) eḡdali'l- (15) maḡlûkîn temmet

SONUÇ

İslamiyetten önce Baksı ya da Bahşı adı verilen destan anlatıcıları, anlattıkları hikâyelerle halkın ruh dünyasına hitap eden kimselerdir. Türkler İslamiyetten sonra da bu geleneklerini devam ettirmiş, “Kussa, Meddah, Ozan” adı verilen gezici vaizler, halkı bilgilendirme, bilinçlendirme ve eğitime misyonunu üstlenmişlerdir. Selçuklulardan beri Anadolu’da oluşturulan Kıraat Meclislerinde okunmak için çeşitli kitaplar kaleme alınmıştır. Temîmü’-d-Dârî hikâyesi de bu kitaplar arasında zikredilebilecek hikâyelerdendir. Olağanüstü unsurlarla kurgulanmış olan Temîmü’-d-Dârî hikâyesi içerisinde oldukça zengin bir söz varlığı; dinî, edebî, ahlâkî pek çok unsur barındırmaktadır. Hikâyelerde geçen bazı yer, hayvan, meyve isimleri ve bunların hikâye içerisindeki kullanımları, bağlamları daha önceki klâsik hikâyelerde karşılaşmadığımız kavramlardır. Murg-ı İshak-Nebi, Naim kuşu, Kaf dağına benzeyen çeşitli ada isimleri, fındığın tılsımlı bir meyve olarak anılması gibi hususlar, Klâsik edebiyatımızın kelime ve anlam evrenine katkı sağlayacak kavramlardan birkaçıdır.

Bu çalışmanın kazanımları şu şekilde sıralanabilir:

1. Yurt içi ve yurt dışındaki kütüphanelerin katalogları tarandıktan sonra Temîmü’-d-Dârî hikâyelerinin ulaşılan tüm nüshaları tetkik edilmiş en kapsamlı beş metin seçilip ilmî usullere uygun olarak transkribe edilmiştir.

2. Tüm nüshalar öncelikle tasnif edilmeye çalışılmış ancak elde edilen metinlerin tenkidli metin çalışmasına uygun metinler olmadığı görülmüştür. Yapılan

tespitler “ Niçin Tenkidli Metin Çalışması Yapılmadı?” başlığı altında verilmeye çalışılmıştır. Daha sonra metin tavsîfleri yapılmıştır.

3. Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin her metninin şahıs, mekân ve olay örgüsünde bazı farklılıklar görülmektedir. Bu sebeple çalışmaya dâhil edilen en kapsamlı beş nüshadan hareketle ana hatlarıyla genel bir Temîmü'd-Dârî hikâyesinin epizotları çıkarılmıştır.

4. Hikâye kahramanı olan Temîm aynı zamanda tarihî bir kişiliktir. Çalışmada Temîm'in tarihî ve menkıbevî hayatı ile ilgili bilgiler verilmiş, ardından bu hayatların mukâyesesi yapılmaya çalışılmıştır.

5. Temîmü'd-Dârî hikâye geleneği ve bu geleneğin millî kültüre katkıları örneklerle ifade edilmeye çalışılmıştır.

6. Hikâyeler, dil ve üslup açısından örnek beyitler ışığında değerlendirilmeye çalışılmıştır.

7. Hikâyeler, zengin bir söz ve kültür varlığı barındırdığından “şahıs, zaman, mekân, dinî unsurlar, kozmik âlem, bitkiler, hayvanlar, halk inançları” gibi ana başlıklar altında incelenmiş ve beş ana metninden faydalanılarak bir inceleme-tahlil çalışması yapılmıştır.

8. Çalışmanın Üçüncü Bölümünde metinlerin seçilmesinde izlenen yöntemler anlatılmış ve metinler Eski Anadolu Türkçesi'nin dil özelliklerini taşıdığından aynı bölümde metinlerin okunmasında izlenen yöntem ve imla hususiyetleri üzerinde durulmuştur.

9. Çalışmanın sonuna ise ilmî kurallara uygun olarak transkribe edilen beş metin, en hacimli olandan başlanarak sıralanmıştır.

Netice itibariyle asırlardan beri bir kültür hafızamız olarak varlığını devam ettiren hikâyelerimiz arasında Temîmü'd-Dârî hikâyelerinin bilim dünyasına tanıtılması ve içerisinde disiplinler arası çalışmalar için de önemli malzemeler barındıran bu hikâyelerin sahaya kazandırılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AKGÜNDÜZ, Ahmet. "Hz. Peygamber'in Filistinde Bir Vakfı ve Osmanlı Devleti'nin Vakıf ve Tapu-Kadastro Anlayışını Gösteren Bir Belge", **Türk Dünyası Tarih Dergisi**, 1987, Sayı 1, Ocak, s. 46-47.
- ALTUNEL, İbrahim, "Latife" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.27. TDV Yayınları, Ankara 2003.
- APAK, Âdem, **Ashab-ı Kiram**, Ensar Yayınları, İstanbul 2013.
- ARTUN, Erman, **Ansiklopedik Halk Bilimi Sözlüğü**, Karahan Yayınları, Adana 2014.
- AVİNOAM Shalem, "Temîm ed-Darî: A Portrait of him as the First Muslim Artisan", **OM**, , 2004, s. 24.
- BOLAY, Süleyma Hayri "Âdem" **İslam Ansiklopedisi**. C.I, TDV Yayınları, İstanbul 1988.
- BORATAV, Pertev Naili, **Halk Hikâyeleri ve Halk Hikâyeciliği**, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2002.
- CEYLAN, Ömür, "Şahkulu Sultan Bektaşî Tekkesi Şeyhi Mustafa Azbi Baba ve Murnâme Kasidesi", **Journal Of Turkish Studies (Türklük Bilgisi Araştırmaları)**, **Harvard University**, *Günay Kut Armağanı I-II.*, s. 232- 246
- ÇETİN, Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, Öncü Kitap, Ankara 2005.
- DEMİRCİ, Kürşat. "Deccâl" **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.9, TDV Yayınları, İstanbul 1994
- DEVELLİOĞLU, Ferit, **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lugat**, Aydın Kitabevi, Ankara 1970.
- D. COOK, "Tamîm ad-Dari ", **BSOAS**, LXI/1.

- DİLÇİN, Cem, **Yeni Tarama Sözlüğü**, TDK Yayınları, Ankara 1983.
- ERGİN, Muharrem, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yayınları, İstanbul 2002.
- ALBAYRAK, Nuretin, “Hz. Eyyûb”, **TDV İslam Ansiklopedisi**. C.12, TDV Yayınları, İstanbul 1195.
- İMAM-I ŞİBLİ, **Cinlerin Esrarı**, Saray Yayın-Dağıtım, İstanbul 2009.
- FAYDA, Mustafa, “Hz. Ömer”Ankara: **TDV İslam Ansiklopedisi**. C.34. TDV Yayınları, İstanbul 2007.
- F. KRENKOW. (1998). "The Grant of Land by Muhammad to Tamîm ad-Dari", **İslamica**, 1/4, Leipzig 1925.
- Persian-English Dictionary, “**Hikâye**” Love Broydone Printers, London 1930.
- GÜLEÇ, Hamdi, **Türk Halk Edebiyatı**, Kriter Yayınları, İstanbul 2011.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Hz. İlyas”. Ankara. **TDV İslam Ansiklopedisi**. C.22.TDV Yayınları, İstanbul 2000.
- HARMAN, Ömer Faruk, “Firavun”. Ankara. **TDV İslam Ansiklopedisi**. C.13. TDV Yayınları, İstanbul 1996.
- Hikâye-i Temîmdâr. Afyon Gedik Ahmet Paşa İl Halk Kütüphanesi. No: 03 Gedik 17184/2.
- Hikâye-i Temîmdâr. Ankara Adnan Ötüken İl Halk Kütüphanesi. No: 07 HK 3768.
- Hikâye-i Temîmdâr. Burdur İl Halk Kütüphanesi. No: 15 Hk 979/2.
- Hikâye-i Temîmdâr. İstanbul Büyükşehir Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığı. No: Bel-Yaz-K0794.
- Hikâye-i Temîmdâr. İstanbul Büyükşehir Belediye Yazmaları Atatürk Kitaplığı. No: Bel-Yaz-K0003.
- Hikâye-i Temîmdâr. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi EFKND 2495-225.
- Hikâye-i Temîmdâr. Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi. No: 42 Kon 873.
- Hikâye-i Temîmdâr. Milli Kütüphane. No: 06 Mil. Yz A 5361
- Hikâye-i Temîmdâr. Milli Kütüphane.No: 06 Mil Yz A 4633/9
- Hikâye-i Temîmdâr. Milli Kütüphane.No: 06 Mil Yz A 8192.
- Hikâye-i Temîmdâr. Milli Kütüphane.No: 06 Mil Yz A 9117.

- Hikâye-i Temîmdâr. Milli Kütüphane.No: Milli Kütüphane 06 Mil Yz A 9148.
- Hikâye-i Temîmdâr. Süleymaniye Kütüphanesi Hacı Mahmud Efendi Koleksiyonu. No: 01693.
- Hikâye-i Temîmdâr. Süleymaniye Kütüphanesi Yazma Bağışlar Koleksiyonu. No: 02560.
- Hikâye-i Temîmdâr. Süleymaniye Kütüphanesi Kemankeş Koleksiyonu. No: 00541/002.
- Hikâye-i Temîmdâr. Süleymaniye Kütüphanesi Nür-ı Osmaniye Koleksiyonu. No: 04937/05.
- Hikâye-i Temîmdâr. Topkapı Sarayı Müze Kütüphanesi. No: Hazine 1155.
- İSEN, Mustafa ve Diğerleri, **Eski Türk Edebiyatı El Kitabı**, Grafiker Yayınları, Ankara 2011.
- KANDEMİR, M.Yaşar.(1999). “İbn-i Nasuriddin” **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.20, TDV Yayınları, Ankara 1999.
- KAVRUK, Hasan, **Eski Türk Edebiyatında Mensur Hikâyeler**, MEB Yayınları, İstanbul 1998.
- KAVRUK, Hasan, Pala, İskender. (1998). “Hikâye”, Ankara. **TDV İslam Ansiklopedisi**, C.17, TDV Yayınları, İstanbul 1998.
- Kur’ân-ı Kerîm Meali, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 2006.
- KURNAZ, Cemal, **Hayali Bey Divanının Tahlili**, M.E.B. Yayınları, Ankara 1996.
- KOLCU, Ali İhsan, **Öykü Sanatı**, Salkımsöğüt Yayınları, Ankara 2005.
- KAPLAN, Mehmet, **Hikâye Tahlilleri**, Dergâh Yayınları, İstanbul 2010.
- Kutsal Kitap (Tevrat-Zebur-İncil), Acar Basım, İstanbul 2010.
- KÖKSAL, Fatih, Metin Neşrinin Ana Esasları. **TÜBAR-XXXI-/2012-Bahar**. s. 179-209.
- KÖKTAŞ, Yavuz, Mevduci’nin Hadis ile ilgili Görüşleri ve Hadis Tahlili Üzerine II. **Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, sayı 9, s. 145-168
- KÖPRÜLÜ, Fuad, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- LEVEND, Agah Sırrı, Divan Edebiyatında Hikâyeler. Ankara: *TDAY. Belleten*. s. 71-117.
- LEVEND, Agah Sırrı, **Türk Edebiyatı Tarihi**, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998.

- MAZIOĞLU, Hasibe, **Divan Edebiyatında Hikâye, Doğumunun Yüzüncü Yılında Ömer Seyfettin**, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1985.
- MENGİ, Mine, **Eski Türk Edebiyatı Tarihi**, Akçağ Yayınları, Ankara, 2005.
- MAKRİZİ. (1972). *Dav'ü's-sari fi ma'rifeti haberi Temim ed-Dari* Kahire: (nşr. M. Ahmed Aşür).
- OKUYUCU, Cihan, **Divan Edebiyatı Estetiği**, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.
- ÖZEROL, Nazmi. (2012). Nergisî'nin Meşşâku'l- Uşşâk'ındaki Bir Hikâyeyi Tahlil Denemesi. **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic**, s. 1768- 1779.
- ÖZTÜRK, Zehra. (2007). Osmanlı Döneminde Kıraat Meclislerinde Okunan Halk Kitapları, **Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi**, Cilt.5, sayı 9, s. 403.
- ÖCAL, Oğuz. (2011).Türk Halk Bilimi Çalışmalarında Eş Metin (varyant) ve Benzer Metin (Versiyon) Sorunu. **Milli Folklor Dergisi**. Sayı 42, s. 2.
- ÖZKAN, Mustafa, **Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi**, Filiz Kitabevü, İstanbul, 2000.
- ÖZÖN, Mustafa Nihat, **Türkçede Roman**, İletişim Yayınları, İstanbul 1985.
- PALA, İskender, **Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü**, Kapı Yayınları, İstanbul 2008.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ, **Kâmus-ı Türkî**, Şifa Yayınları, İstanbul, 2012.
- ŞENÖDEYİCİ, Özer ve Diğerleri, **Osmanlı Edebî Metinlerini Anlama Kılavuzu**, Kesit Yayınları, . İstanbul 2015.
- ŞAHİN M.Süreyya, “Cin” **İslam Ansiklopedisi**. C.VIII, TDV Yayınları, İs İstanbul 1993 , s. 5
- TANPINAR, Ahmet Hamdi, **XIX. Asır Türk Edebiyatı Tarihi**, Çağlayan Kitabevü, . İstanbul 2003.
- TANYILDIZ, Ahmet, Süreli Y ayınlar Bağlamında Bazı Çevüri Yazı Sorunları. **Turkish Studies/Türkoloji Araştırmaları**, *Volume 2/3 Summer*, s. 526-534.
- TEKİNEŞ, Ayhan, Tıbb-ı Nebevî'de Meyve. **International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** *Volume 3/5 Fall*. s. 134-142.
- TUĞLUK, İbrahim Halil, XVII.Yüzyıla Ait Harekeli İki Metinde Bazı İmla Özellikleri. **Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic** *Volume 3/6 Fall 2008*. s. 612-630.

TULUM, Mertol, **Tarihi Metin Çalışmalarında Usul**, Deniz Kitabevü, İstanbul 2000.

TULUM, Mertol, **Osmanlı Türkçesi**, Kapı Yayınları, . İstanbul 2013.

Türk Dil Kurumu, **Büyük Türkçe Sözlük**, TDK Yayınları, Ankara 2011.

ÜNVER, İsmail, “Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler”. **Türkoloji Dergisi**. C.XI, S.1, s.51-89.

YAZIR, Elmalılı Hamdi, **Hak Dini Kur’an Dili**, Emir Yayınevü, İstanbul 2000.

YILDIRIM, Nimet, **Fars Mitolojisi Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul 2008.

YEŞİL, Mahmut, Temîm ed-Dârî ve Rivâyetleri. **Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi**, Sayı 21, s.95-118.

YEŞİL, Veysel Olkan, “**İslam İnançında Cinler**”, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisan Tezi, Diyarbakır 2011.

YİĞİT, İsmail, “Hz. Osman”. **TDV İslam Ansiklopedisi** ”C.33. TDV Yayınları, . 2007.

ZAVOTÇU, Gencay, **Klasik Türk Edebiyatı Sözlüğü**, Kesit Yayınları, İstanbul 2013.

<http://www.siyerinebi.com/tr/halit-akilli/ukbe-b-ebi-muayt-ebu-cehilin-tetikcisi>. Tarih: 15.08.2015.